

SEVERIANI

Severiani

IN ARMENIA CONSERVATA

SEVERIANI

OPERA

IN ARMENIA CONSERVATA

22
3/5

[Faint red handwritten scribbles]

REV. B. L. ...
43

Printed in Turkey

U-33

Handwritten mark

1403-ԱԿ

ՍՆԻՆՐԻՆՆՈՍԻ

Կ Ա Մ

ՍՆԻՆՐԻՆՆՈՍԻ ԵՄԵՍՆՅԻՈՅ

ԳԱԲԱՂԱՑԻՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՃԱՌՔԻ Ի ՀԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵՆԷԻ ԵՂԵԼՈՅ Ի ՅՈՅՆ
ԲՆԱԳՐԷ Ի ՁԵՌՆ ՍՐԲՈՅ ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՅ
ՄԵՐՈՅ ՅԵՂԵԱԼ Ի ԼԱՏԻՆ ԲԱՐԲԱՌ

Ի ՁԵՌՆ Հ. ՄԿՐՏԻՉ ԱԹՈՈՒԱԿԱԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ
ՄԻՒԹԱՐԵԱՆ ԱԳԵՐԵԱՆՅ

Տպագրեալ հրամանաւ Արհեստատիւ ՏՆ ՏՆ Սուքիասայ
Վարդապետի Սոմալեան՝ Ընդհանրական Արքայի և
Արքեպիսկոպոսի.

9322-57 / 271

2004

Ի ՎԼԵՆԵՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

ՅԱՄԻ 1827. ՌՄՀԶ

241

20

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

REPORT OF THE

COMMISSION ON THE

PROGRESS OF

RESEARCH IN

PHYSICS

1950-1951

CHICAGO, ILLINOIS

1255-25-11

SEVERIANI SIVE SEBERIANI

GABALORUM EPISCOPI EMESENSIS

HOMILIAE NUNC PRIMUM EDITAE

EX ANTIQUA VERSIONE ARMENA IN LATINUM SERMONEM
TRANSLATAE

PER

P. JO. BAPTISTAM AUCHER

FIG. GEN. CONGR. MECHITARISTARUM

ET SOCIUM ACAD. ROM. ARCHAEOLOGIAE,
ATQUE ATHENAEI VENETIARUM.

V E N E T I I S

TYPIS COENOBII PP. ARMENORUM IN INSULA S. LAZARI .

MDCCCXXVII.

SUPERIORUM PERMISSU

EMINENTISSIMO PRINCIPI

D. CARD. MAURO CAPPELLARI

PRAEFECTO S. CONGR. DE PROPAGANDA FIDE.

Nulli alii certe, cum primum hoc opus publicae dare luci constituissem, nisi Tibi Eminentissimo Principi, qui Sacrae Congregationi de Fide propaganda meritissime praefectus fuisti, dicandum esse arbitratus sum. Nam hoc opus totum circa dogmata Catholica, disciplinamque morum illibatam versatur, quod auctor Saeculi quarti ab eruditissimis viris celebratus exaravit. Quis enim Severianum S. Johannis Chrysostomi coevum, ejusque vicem suppletem, fortissimum verbi veritatis praeconem non novit? Quis doctorum hominum ejus elucubrationes nondum editas avide non concupivit?

En igitur Armenia nostra Urbi, Orbi-
que litterato in Latinam linguam per me
versos ejus adhuc ineditos sermones of-
fert.

Ad hanc versionem aggrediendam or-
bis litterarii desiderium me impulit, qui,
postquam ex typographia nostra editum
Opus viderit, cui titulus: **QUADRO DELLE OPE-
RE DI VARI AUTORI ANTICAMENTE TRADOTTE IN ARMENO,**
cujus auctor est R^{mus}. Gen. Abbas noster
Suchias Somal, nunc Archiepiscopus
Synensis, aliquid aliud novum praeter
Eusebium, et Philonem ex Armeno in
Latinum conversum summopere expec-
tabat: tua quoque benignitas compulit,

cum per literas familiares me nunquam a similibus laboribus desistere suasisti. Denique D. N. Leo XII. Pontifex Maximus feliciter Petri cathedram tenens per epistolam, qua me, totamque Congregationem in hisce operibus tum Reipublicae Litterariae, tum Religioni faventibus humaniter alliciebat, stimulos quammaximos adjecit.

Accipe itaque, Eminentissime Princeps, qualemcumque hanc meam elaborationem, quam Tibi Congregatio nostra interim offert: accipe, quaeso, eo animo, quo exhibetur, et nobis tuo favore ad laborandum magis ac magis ad majo-

rem Dei gloriam, atque ad Ecclesiae
sanctae honorem animum addito, atque
augeto.

EMINENTIAE TUAE EXCELLENTISSIMAE

Dabam Venetiis in Coenobio S. Lazari

Kalendis Aprilibus A. D. 1827.

Humil. Obseq. Devot. Servus

P. JO. BAPT. AUCHER

Monac. Arm. Mechitaristarum Vic. Gen.

AL RMO. PADRE

IL P. GIO. BATTISTA AUCHER

VICARIO GENERALE DE' MONACI ARMENI.

S. Lazzaro.

VENEZIA.

RMO. PADRE

L'antica amicizia, e sincero affetto di *Vra. Pta. Rma.* mi obbligano ad accogliere di buon grado e con riconoscente animo l'offerta che vuol farmi della traduzione latina, da Lei eseguita dall'antica *Versione Armena*, dei sermoni inediti di Severiano Emisseno Vescovo di Gabal. Non dubito che tali sermoni, e questo suo nuovo lavoro non sieno per incontrare l'universale gradimento, e gli stessi universali applausi coi quali furono dalla Repubblica letteraria ricevuti l'Eusebio ed il Filone. Si ricordi Ella però, che il conosciuto suo merito nella pubblicazione, e illustrazione di sì interessanti Letterarie scoperte fa crescere, sì in me che in altri il desiderio di vedere effettuato l'altro di Lei disegno, di vedere cioè uscire per di Lei opera

alla pubblica luce la Biblioteca dei Padri, ed Autori della Nazione Armena.

Io poi grandemente mi consolo nello scorgere i frutti dell' instancabili di Lei fatiche, e de' suoi Correligiosi, che vanno di giorno in giorno rendendo sempre più celebre l'Isola di S. Lazzaro, non solo col loro zelo nelle Missioni, ma anche colla produzione di tante opere dirette a illuminare la propria Nazione nella Religione, e nelle scienze. Colgo frattanto questa opportuna occasione per attestare sì alla Pta. Vra. Rma, che a tutta la benemerita di Lei Congregazione la parziale affettuosa mia stima.

Della Pta. Vra. Rma.

Roma . 19. Aprile 1827.

Affmo. Servitore

D. M. CARD. CAPPELLARI PREF. PROP.

ANTIQUITATIS AMANTISSIMOS

Veteribus monumentis excussis, priscisque inter se Scriptoribus collatis, quos Graecia, Latium, Aemenua, atque Syria abs temporum injuriis abripuerunt, necnon evolutis Criticorum quibus omnes primas deferunt disquisitionibus, quanta diligentia *Eusebius* Emisenus, *Severianus* Gabalitanus, ac *Severus* Antiochenus distinguendi sint, facile innotescit. Primus qui caeteroquin ab Arianis stabat, immo eorum signifer, egregie in Rhetorum officinis edoctus erat, et sane sedulus Sacrarum Scripturarum interpres, floruit medio Saeculo iv. ut videre est in D. Hieronymo de Script. Eccl. atque in Socrate L. II. c. 9. Alter, qui et *Seberianus* a quibusdam vocitatur, Armeniis vero etiam Emisenus, orthodoxae doctrinae sectator, eloquentia maxime pollet, qua S. Johannem Chrysostomum aemulabatur, ita tamen ut Theophili Alexandrini partes susciperet; hic eodem saeculo sed vergente claruit, de quo praeter Socratem Palladius cum caeteris in Historia Chrysostomi, egit. Tertius qui Concilii Chalcedonensis adversator acerrimus et acephalus v. saeculum ultra medium attingit.

Horum tum nomina cum opera confuse atque permixte citare Catenae Patrum videntur, quae de Sacrarum Scripturarum commentariis pertractant; et eo confusius quo eundem Auctorem modo Severianum, modo Severum nominant. Quod autem ad Severianum Gabalae Episcopum propius spectat, is hac Emissenus, illac Antiochenus nuncupatur¹. Si quis me roget quaenam fuerit hujusce confusionis ratio, a vero, ut reor, non aberraverim, si reponam in causa esse Gabalam et Emesam (quae etiam *Emisa*, vel *Emessa* in scriptis reperitur) Syriae urbes fuisse in Patriarchatu Antiocheno positas, easque olim affinitate quadam conjunctas, quod celeberrimum Emessenorum idolum, *Gabal* nomine seu *Gebel* (i. e. mons, collis) communi cultu venerarentur. Missum facio binas quosdam distinguere Gabalas, alteram in Syria inferiori juxta Ptolomaeum, alteram in Phoenice et Arabia, si Stephano credimus, quarum una fortasse et Emesa dicta fuit. Sin autem satis haec superque non sint ad amoliendum quidquid adhuc difficultatis inesse potest, non erit fortassis abs re, si opinemur Severianum, de quo sermo, Emesae natum, edoctum Antiochiae, Gabalae fuisse Episcopum consecratum.

Non dubius itaque auctor, cujus haud ambigua opera nobis edenda, est Severianus ille qui in ore et sermone est omni Eruditorum et praesertim de rebus Ecclesiasticis coetus; de quo jure ac merito adnotant viri rerum peritissimi, ob invidiam in Chrysostomum apud posteros famam esse quodammodo di-

¹ Jos. Sim. Asseman. Bibl. Orient. t. iv. p. 44. imitatus Ebedjesum Sobensem, auctorem Saec. xiii. videtur aut plane ignorasse Severianum nostrum, aut unum eundemque existimasse cum Eusebio Emisseno; quorum distinctio omnino firmiter habenda est.

minutam¹. Non inficiandum tamen ejus scripta (quem admodum et scripta Theophili Alexandrini cui adhaesit) plurimi semper habita; atque eo magis quo in arte dicendi peritissimum D. Chrysostomi iudicium accedit, qui, se absente, concionibus ad suum gregem ex suggestu habendis destinaverat Severianum². Quamobrem et SS. nostri Interpretes tempore fere coaevi ut cultores devotissimi omnium operum Chrysostomi, ita sedulam operam navarunt qua Severiani scripta in Armenicum sermonem verterentur. Idcirco concessum est nobis prae manibus hodie habere xv. ejus homilias (praeter caeteras quas hucusque non vidimus): quarum decem in uno optimae notae codice

1 Petav. rat. temp. P. 1. L. VI. c. 10. » Severianus Gabalitanus ut disertus fuit, ita ob aemulationem Chrysostomi minus secundam posteritatis famam meruit «.

2 Molanus in Biblioth. sacr. » Severianus Gabalitanus Episcopus, cui Chrysostomus Ecclesiam suam, cum in exilium mitteretur, (melius, cum dioecesi iustraret,) commendavit, scripsit sermones varios, quorum aliqui extant in operibus Chrysostomi, et Chrysologi, plurium autem fragmenta in libris veterum «. In operibus quidem Chrysostomi multa occurrunt Severiano propria, at apud Chrysologum nullum nos vidimus, praeter duos sermones Severiano a nonnullis falso adscriptos, uti etiam editores ipsi testantur in sequentibus titulis. » De nativitate Christi, Sermo cxxlix. Quem quidam D. (al. edit. Sancti) Severiani Episcopi putant, sed falso ... De infantium nece, Sermo cclii. Qui non recte tamen D. (vel, Sancti) Severiani titulo circumfertur «. Magna tamen gloria erit Severiani, quod opera ejus confunduntur cum operibus celeberrimorum Patrum, Basilii, Chrysostomi, et Chrysologi. Audiendus et Natal. Alex. Hist. Eccl. Saec. iv. c. 6. » Severianus Gabalitanus Episcopus in Syria, vir eruditus, et concionator egregius, varios Constantinopoli sermones habuit rogante S. Jo. Chrysostomo: Arcadio Imperatori ob dicendi vim gratissimus: ad finem 4. saeculi, et quinti initio maxime floruit. Nonnullas ejus homilias edidit Savilius cum operibus S. Jo. Chrysostomi. *Expositionem in epistolam ad Galatas* ab eo editam, et libellum *de Baptismo, et Theophaniae solemnitate*, tempus edax rerum nobis invidit. De dissidio Severiani cum S. Joanne Chrysostomo, deque eorum reconciliatione lege Socratem. L. vi. c. II. et Sozom. VIII. 10. Extat inter Chrysostomi opera (Tom. III. p. 412. 413.) homilia *De recipiendo Severiano*, et ipsius Severiani *Sermo de pace*, cum a S. Chrysostomo susceptus est «.

non interrupta serie habentur, quinque vero in variis Homiliarum libris sparsim leguntur. Ex his septimus sermo reperitur Gr. Lat. in serie operum Chrysostomi edit. Venet. 1741. Tom. VI. p. 569. qui tamen, ut suo loco dicemus, ab naris emunctissimae criticis jure Severiano nostro vindicatur. Quemadmodum et decimus cernitur inter opera magni Basili Tom. II. p. 113. edit. Paris. 1722. Decimus autem tertius extat in appendicibus op. Chrysost. Tom. VIII. p. 106. jure tamen a Criticis Severiano itidem adjudicatus. Reliqui itaque desiderantur, et nunc primum ex Armenia transmeant in Europam.

Ex aureo Hajeanismi stylo facile procul dubio innotescit Versionis Armeniacae antiquitas Saeculo V. eluebratae, quippe qui adamussim illi proprius aetati. Addeis etiam fragmenta quae veteres auctores nostri saepiuscule citant¹. Quamvis enim constru-

¹ Puta non ex solis sermonibus, quos nos edituri sumus, verum etiam a cacteris, qui non pervenere hucusque in manus nostras. Sicut Jo. Philosophus Patriarcha Arm. Saec. VIII. in Oratione contra Phantasticos (edita a nobis Arm. et Lat. 1816.) n. 40. utitur Severiani verbis ex Homil. II. et IX. S. Gr. Narecensis doctor Arm. saec. X. in Comment. Job. ex aliis Severiani scriptis haec adducit. « Էթէ յառջի սօխն. և նէնայն, շի սելիէ շոյ հառ շի սօխն: Չայս խորհուրդ բանի մեծ վարդապետն սերբրիանոս ստէ, թէ ասիդն գազան է 'ի վիզապառայ աշխարհին, և արկանէ ձուս ընդ բերանն, և հասանի ործ 'ի բերանոյն, և յործոյն ծնանի նեսայն ||. » Si concipiet Asida, et Neessa, ut mittat sub terra ova sua. Hoc mysterium verbi magnus doctor Seberianus explicaturus, ait, quod Asida bestia est in Philistaeorum regione, mittitque ova per os, quippe quod ex ore decidit ructus, et ab ructu nascitur Neessa. Praeterea in Arm. Gatena Epist. Cath. Jac. n. 56. sic habetur. * Սէնէրիանայն էդիտիւր շի գիւրդն: Լէւր գրոյ, որ վկայէ նմա (բախաբաւ) և վարդապետն նորա. զի էր 'ի պոսնկաւթէ ստէ. մարդարիտ անկեալ յաղբ. սակի 'ի տիղմ շաղախոյ ձգեալ, ծաղիկ բարեպաշտութեան 'ի վշոյ հեղձեալ. բարեպաշտ անձն բարեպաշտութիւն վարդարեալ ||. » Severiani Gabalorum Episcopi. Audi Scripturam, quae testimonium perhibet de ea (Rbachaba) vitaeque ejus: quoniam erat, inquit, in fornicatione (meretrix); margarita in fimum cadens, aurum in lutum coenosum projectum, flos pietatis ex spinis suf-

ctio sit Graeca, nihil tamen abhorret a locutione Armena; quia in argumentis sacrarum concionum syntaxis simplex ac fluens utriusque linguae communis est. Quod de Latina nostra interpretatione fateri non ausim. Siquidem cum verbum verbo reddere fides interpres curo de meo more, quae methodus si vim nervosque refringet eloquentiae, at ipsissimae Auctoris sententias hauriendas praebet, nec novum auctorem pro veteri obtrudit, fiet identidem quod a pura germanaque latinitate deviare compellar. Veniam tamen dabunt humanissimi ac sapientissimi lectores, neque mecum summo jure utentur. Praesertim quicumque velint opus hoc integrum conferre cum aliis operibus ejusdem Severiani editis; quemadmodum sunt sex vel septem sermones de creatione mundi tum in Auctuario Bibl. PP. Gr. edito a Combefisio, tum in serie operum Chrysostomi sub nomine ejusdem Severiani Gabalitati Tom. v. pag. 436—511. Et oratio quaedam in Dei apparitionem, olim Graece tantum edita in Christiani Matthaei lectionibus Mosquensibus, postea vero recusa Gr. Lt. in Bibl. PP. edit. Venet. tom. xiv. p. 145. Sicut et aliqua oratio in S. Crucem etc, Latine tantum Lugduni edita Tom. v. Bibl. PP. pag. 1229. Missa facio fragmenta a Combefisio Gr. Lt. collecta ex Catenis Pentateuchi Moysis; ubi sicut unus et idem auctor citatur Σεβερειανός, aut Σευερειανός, vel Σεβέρος, Γαβάλων ἐπίσκοπος, aut

focatus, pia anima pietate adornata &c. Ibid. in 1. Petr. n. 65.
 Սէ-էրէ-ն-ն-ի է-դի-ի-դ-ն-ի գ-ր-ք-ւ-ն : Չորս յօտարսիրու թէնէն
 բարիք լինին, ուսուցանէ զովա. զի թէկ էր 'ի բնակելոցն 'ի
 սոդոմ, սակայն 'ի ձեռն խոնարհու թէան և օտարսիրու թէ ար-
 ժանի եղև լինել փարսասկան 'ի հորձանձանէն ॥ » Severiani
Episcopi Gabalorum. Quae ex hospitalitate bona fiunt, edocet (nos)
 Loth; qui etsi unus erat habitantium in Sodoma, verum per hu-
 militatem et hospitalitatem dignus est factus, ut effugeret rui-
 nam &c.

Αντιοχενός etc ¹. Hinc asseruerunt nonnulli eum natum vel nutritum fuisse Antiochiae, et ordinatum Episcopum Gabalae sub eodem patriarchatu; ut jam superius attulimus.

¹ Multum faueret auctori nostro, si codex ejus lectus fuisset a Photio, qui tamen eo privatus erat: solummodo in Synodica Epistola Sophronii Hierosol. ad Honorium Imp. apud Photium Cod. ccxxx. citatur inter alios SS. Patres post S. Jo. Chrysost. Συβηρικὸς ὁ Γαβάλων.

ՍԵՒՆՐԻԱՆՈՍԻ

Գ Ա Բ Ա Ղ Ա Յ Ի Ո Յ Ե Պ Ի Ս Կ Ո Պ Ո Ս Ի

Ե Մ Ե Ս Ա Յ Ի Ո Յ :

Ճ Ա Ռ . Ա :

Ի Ռեժի առար Ճրագալուցին, Արանելուցն Սեբերիանոս
Ամեաս եպիսկոպոսին, խօսեցեալ յերասաղէճ վասն
Հասարոյ, եւ 'ի հօրէ ծննդեանն :

Ի մէջ քնասիրաց զԱյնէ խոստացայ ճառել. զի
և ես ըստ իմում չափու քնասէր եմ : Յորդորէ և
տեղիս տէրունականն 'ի խօսել զտեառնէն տեղւոյս,
և օրս տէրունականն եկեալ հասեալ. լսողացդ յօ-
ժարութի, և որ շուրջդ նստին՝ աղօթք . ասելեացս
սէր, և կենարարին պատիւ : Յիշեմ, զի խոստացայ
կարգաւ ճառել յաղագս անսկզբանն՝ անսկիզբն
ծննդեանն, և զինի՝ մարմնական ծննդեանն . և փու-
թամ մտադիւրութք հատուցանել. կարօտիմ և
ձերովք աղօթիւք ¹. քանզի հասարակաց է շահն և
օգուան :

Այլ թերևս պարտ և պատշաճ իցէ նախ քան
զոր խոստացայն ասել, իմանալ՝ թէ զինչ ոք իցէ, և
ոյր ուրուք, որչափ մարթի մարդկան մտօք և լե-

¹ Այսինքն յերոյր «գօօի»
որդեւ մեկնաբար զրի 'ի Ճա-
ւընտիրն մեր . Գ. յօրց 'ի սկզբ-
բան գտանի ճառս այս :

(1) Vide in praefatione Gabalita-

num Episcopum eundem esse cum
Emesensi apud Armenios : quare
utramque appellationem hic ex-
poui licuit. Emesensem vero vo-
cem usurpo, non Emesenum, ut

SEVERIANI

GABALORUM EPISCOPI

EMESENSIS. (1)

HOMILIA I.

*In magna die Luminum, Beati Seberiani (2) Emesensis (3)
Episcopi, Jerosolymis prolata, De Fide, deque
generatione (Filii) ex Patre.*

Inter Christi amantissimos de Christo pollicitus sum loqui, quoniam et ego secundum meam facultatem Christi amator sum. Hortatur locus etiam Dominicus de Domino loci agere, atque dies Dominica superveniens: necnon auditorum votum, una cum precibus circumsedentium, adhaec amor dicendorum (4), et Salvatoris honor. Memini quod promiserim ordine constituto agere de Ejus, qui principio caret, nativitate principio carente, et deinde de corporea generatione: et studens ultro perficere promissa, egeoque vestris quoque orationibus; commune est enim lucrum, et publica utilitas.

Verum fortassis operae pretium erit, antequam, quae pollicitus sum, adimpleam, intelligere, quis ille sit, de quo agitur, quantum fieri poterit, ut humana

non confundatur cum Eusebio Emisseno Semiariano.

(2) Sic semper scriptum nomen auctoris in titulis omnium sermonum: hic tantum ferebant duo

codices *Ἰεραρχῶν*, quod *Ἰεραρχῶν* *Ἰεραρχῶν*.

(3) Al. cod. mendose *Nisibeni* melius. *Gabalensis*.

(4) Vel *dicentium*:

զուաւ ճառել զանճառէն : Օ ի եթէ իմաստը ¹ զպատիւն՝ որչափ և մեզ պարտ է զիտել, ապա ծանիցուք՝ թէ զիարդ յայտնեցաւ մարմնով, և իմանայցեմք՝ եթէ ոչ ինչ առ իբրև յաւելուած, այլև զիւրն ևս եթող : Որպիտի՞ շահաւէտ բարբառովք կարիցեմք զսոյ ճառել, որ միտք բաւական լինել ² կարասցեն՝ հրեշտակաց կամ մարդկան : Այլ ապաւինեալ ՚ի ձեր աղօթագ՝ լիցուք արժանաւոր շնորհաց հոգւոյն :

Վանզի անճառ է ան և անպատում. որում ոչ միտք հասանեն, և ոչ խորհուրդք բաւեն. ոչ լեզուաւ պատմի, և ոչ բերանով ճառի : Այլ միայն ըստ մարդկան զիտու թի ³ անցանէ, այլ և ոչ երկինք բաւեն, որ լուսաւոր վառեալ՝ ⁴ և զսոյ զուշակեն. և ոչ ամենայն արարածք, որ ՚ի միասին օրհնեն՝ և միանգամայն վրիպեալ գտանին : Այլ արեգակն ծագեալ, և ոչ լուսին փոփոխեալ՝ և զանփոփոխն քարոզեալ. և ոչ պարքն աստեղացն յօրինական կայանիւքն զյօրինին : Այլ տիւ առ գիշեր միաբանեալ ⁵, և ոչ ծով բնդ ցամաք չմարտուցեալ, որ և մարտուցեալ նահանջի : Այլ երկրաւոր կենդանիքս՝ զկենդանին, և ոչ ծովական կայտառք զպարզեւին. և ոչ թեւականք՝ օդոյս կոտորիւք : Այլ զի՞ ևս յաճախեցից զերեւելեացս ճառել. ուր ոչ հրեշտակք, և ոչ հրեշտակապետք կարեն տալ զսոյ զճանգամանս. բայց միայն հոգին քննէ զխորս սոյ. ըստ այնմ որ երանելի առաքեալն ասէ, թէ ոչ որ զիտէ զմարդոյն՝ որ ինչ ՚ի մարդն է, բայց միայն հոգի մարդոյն՝ որ ՚ի նմայն է. նոյնպէս և ոչ զսոյն որ զիտէ, եթէ ոչ հոգին սբ : Ատաղիւրու թի սկսանիմ ճառել, ախորժելով և զուք արժանի արարէք լսել :

Սկիզբն ամենայնի՞ ան է. և ինքն և ոչ ՚ի միջէ սկզբանէ եղեալ : Այլ է սկիզբն ամենեցուն, աղբիւր ամենայնի. աղբիւր՝ ոչ բղխեալ յիւրմէ վտակս, այլ ինքն կացեալ մնացեալ որպէս էրն. և զայլն աւ

1 Այսպէս է լուս ևս ՚ի ճառ. «+», փոխանակ զբելոյ իմաստաւ :
 2 ճառընս. «+» :
 3 իսկ յօրինակին, իմաստի :
 4 ճառընս. «+» :

mente linguaque dicatur de ineffabili. Quoniam si intelligamus dignitatem ejus, quantum nos scire oporteat, tunc noscemus, quomodo manifestatus est in corpore; et intelligemus, quod nihil sumpsit tamquam augmentum, sed potius sua reliquit. Qua ergo utili voce possimus de Deo agere? quae mens sufficere queat ad dicendum, sive Angelorum, sive hominum? Sed confidentes vestris orationibus, digni efficiamur gratiae Spiritus (divini).

Ineffabilis enim est Deus, et inenarrabilis, quem nec intellectus comprehendit, neque cogitatio attingit: non linguâ narratur, neque ore exponitur. Non solum humanam superat scientiam, verum etiam nec caelum sufficiens comperitur, quod luminibus ardens Deum praedicat; neque universae creaturae, quae quidem simul benedicunt, at insimul destituuntur. Nec Sol oriens, neque Luna, quae mutatur, et immutabilem illum praecinit: neque chorea stellarum, quae concinnis stationibus laudant adornatorem. Non dies nocti concordans (vel succedens reciproce), neque mare cum terra minime pugnans; immo pugnans, retro tamen cedens. Non terrena viventia semper viventem (narrare valent), neque in mari natantia donatorem, neque alites aëra concutientes. Et quid amplius prosequar de visibilibus dicere? ubi nec Angeli, neque Archangeli possunt praestare conditiones Dei; nisi solus Spiritus ille exquirat profunda Dei, secundum quod beatus Apostolus ait, *Nemo scit res hominis, quaeque in homine sunt, nisi sola anima hominis, quae in eo sit. Sic etiam nemo scit, quae Dei sunt, nisi Spiritus Sanctus*. Libenter itaque incipio dicere, cum voluptate et vos dignamini audire.

Principium omnium Deus est, ipse vero a nullo umquam principio factus. Unum est principium universorum, fons cunctorum: fons non spargens a se rivulos, sed ipse permanens, sicut erat; caetera autem

3 ὁ θεὸς ἁπλοῦς. ἁπλοῦς ἁπλοῦς. ἁπλοῦς
 ἁπλοῦς ἁπλοῦς, ἁπλοῦς ἁπλοῦς.

4 ὁ θεὸς ἁπλοῦς ἁπλοῦς ἁπλοῦς.
 5 ὁ θεὸς ἁπλοῦς ἁπλοῦς ἁπλοῦς.

րար կազմեալ արարչութիւն : Սին միայն է ճշմարիտ Թագաւոր . ոչ 'ի նմանեաց յառաջագոյն գտեալ , և ոչ 'ի հանգիտապատուաց ազնուագոյն երևեալ : Ոչ կարօտ սպասաւորօք¹ . քանզի ոչ 'ի նորա պէտս ինչ են պաշտօնեայքն . այլ ամենեցուն օգնէ , և ամենեցուն բաւական է . և զնա՝ ինչ ոչ տանի , քանզի ինքն անբաւ բնութի է , անփոփոխական հաստատութիւն , անայլայլական պատիւ . ոչ 'ի խոնարհ նուազեալ գտանի , և ոչ 'ի վեր զարգացեալ և աճեցեալ . քանզի կատարելոյ և աճելն նուազութիւն է :

Սի է՝ յիւրմէ ինքնակաց , և ոչ ինչ յուժեքէ ընկալեալ : Ոչ ընդ ծրով անկանի , կամ փակեալ և սահմանեալ . ոչ փոխ առեալ յուժեքէ՝ թէ հատուցանիցէ . ոչ այլովք և այլովք 'ի մի ինչ կատարեալ , և ոչ 'ի բազում իրաց 'ի մի ինչ բովանդակեալ . քանզի և ոչ ինչ յառաջ քան զնա : Մամարմնական և պարզական , զատեալ և մեկնեալ յամենայն իմաստական (ի մարմնական կամ մասնական)² յօդուածոց , որոշեալ և զատեալ յամենայն կարծեաց : Կնքն միայն իւր բաւական , և ամենեցուն որ ըստ նմանէ միտք յօժարեալ նկրտին : Մյլ մարմին տկարութի վրիպեալ գտանի , և ոչ տրտմի թէ ընդէր վրիպեցաւ³ . քանզի փառաւորի ամենազօրն յաղթօղ :

Եւ քանզի շնորհեաց մեզ բանս և խօսս , տացնօք պտուղ պարգևատուին՝ յորոց մեզս պարգևեաց : () Եհնեսցնօք սրչափ և կարօղ իցեմք , և ճառեսցնօք չափով զանճառէն . և պատմեսցնօք կռով զանպատում զօրութիւն . զի հասանել կարասցնօք , թէ անհասական է : Եւ զայս համարեսցնօք մեզ հասանել , գիտել զայ՝ թէ անհասական է : Եւ թէ պարտ և պատշաճ ինչ իցէ բերել սմա օրինակ յերևելեացս , յորժամ որ ընդ զննական՝ արեգակամբս նայիցի , պշնելով՝ և ճշմարելովն՝ ճանաչէ զպայծառութիւն լուսաւորութեն . և ոչ զի ետեսն՝ ետես , այլ զի ոչ ստէս պշեաւ՝ իմացաւ : Մյլ է՝ անպատիժս՝ այսպի

1 Ճ . պատասխան :

րու մտաւոր կամ մտացածին :

2 Օրինակն , իմաստն . իբ . բայց թերևս վերձանելի է : 'ի

efficiens per creationem. Unus solus est verus Rex, non similibus se prior repertus, neque inter aequales nobilior apparens. Haud indigus famulis; non enim opus habet ministerii: sed omnes adjuvat, et universis sufficit. Illum vero nihil capit, quia ipse immensa est natura, immutabilis constantia, invariabilis dignitas. Non deorsum diminutus invenitur, nec sursum proficiens sive auctus. Siquidem perfecto vel ipsa auctio diminutio est.

Unus est (Deus) a se ac per se consistens, nihil ab ullo suscipiens. Non sub gyro cadit, vel concluditur, aut definitur. Non mutuum ab ullo accipiens, ut persolvat. Non aliis atque aliis in unum collectis perfectus, neque ex multis rebus in unum quoddam complexus: etenim nihil eo anterius. Incorporeus, et simplicissimus; separatus segregatusque ab omni corporali vel intelligibili (aut partiali) connexionem; distinctus ac sejunctus ab omni conjectura. Ipse solus sibi sufficiens, et omnibus qui ei mente praediti ultro adhaerent. Corpus autem ob imbecillitatem suam destitutum comperitur, nec tamen tristatur de sua destitutione: nam (eo magis) glorificatur Omnipotens sicut victor.

Quia ergo concessit nobis rationem et orationem, praestemus fructum largitori donorum ex iis, quae nobis largitus est. Benedicamus, quantumcumque possimus, et agamus in mensura de ineffabili, narremusque in pondere de virtute inenarrabili: ut valeamus comprehendere, quod ipse incomprehensibilis est. Hoc ergo censeamus nos tantummodo valere, ut sciamus videlicet Deum esse incomprehensibilem. Quod si licuerit exemplum isti adducere ex visibilibus, quando quis aspiciat in solem scrutabilem, stupendo magis, quam intuendo noscit claritatem splendoris: neque quod viderit, vidisse, sed quia vix intense mi-

ἵνα ἴσῃς . ἵνα ἴσῃς . ἵνα ἴσῃς . ἵνα ἴσῃς .

ἵνα ἴσῃς :

3 ἵνα ἴσῃς :

4 ἵνα ἴσῃς :

սի օրինակս 'ի մէջ բերել վասն նոյն . քանզի մարմնական արեգակնս՝ թէպէտ և լուսաւորագոյն է, մարմին լուսաւոր է, և ոչ նախ անմարմնական : Այլ թէպէտև առնուցումք 'ի պէտս իբրև օրինակ, այլ մի յայտպիտի ինչ իրս իջուցանել զանհասականն . քանզի 'ի վեր է նախ քան զամենայն օրինակս, և ոչ ինչ է նման նմա, կամ հանգոյն . ոչ համեմատ, և ոչ հաւասար . ոչ կարծիք, և ոչ կշիռ :

Այլ արդ՝ զիանդ . լուսացումք, և ոչ ճառեսցումք . և ուր երևեսցի մեր մտերմութիւն : Այլ 'ի ճառելն նշանակեսցումք, թէ լեմք բաւական ստել . զի յասելոյ անտի՝ նախութիւն յայտնեսցի, և յոչ բաւական լինելոյ՝ զսքանչելական փառան քարոզեսցումք : Այլ սկիզբն է նախ, անճառ, և անհասական՝, անհանդուրժական, անպատում . որ ոչ տեղեօք սահմանի, և ոչ վայրեօք բովանդակի . զատական յամենայնի, որ զամենայն ունի, և ամենեցուն առաջնորդէ : Այլ վաղվաղակի յետ իւր զերևելի և զզննական և զզետնական հաստատեաց կացոյց . նաև ոչ զգործն երկնաւորս իսկ և իսկ . այլ յառաջ քան զամենայն և բզբնաւ յաւիտեանս՝ ծնաւ անծինն զծնունդն իւր հանդունակ :

Այլ մի, յորժամ լսիցես ծնունդ, մարմնական ինչ իրս կարծիցես . քանզի զանմարմնականէն է ճառս . և մի, վասն զի չարչարանօք և միջնորդաւ ծնանիմք մեք 'ի հօրէ և 'ի մօրէ ժամանակաւ, չարչարանս, և միջնորդս և ժամանակս անժամանակականին համարիցիս : Այնզի բաւական է ինքն առանց իրիք պատճառանաց իւրում կատարեալ ծննդեանն . ոչ ժամանակաց թիւ, և ոչ օգնականութիւն սպասել . զի յառաջ քան զյաւիտեանս է ծնօղն, յառաջ քան զյաւիտեանս և ծնունդն . որով ամենայն ինչ եղև, և ժամանակք և յաւիտեանք : Այլ զոր օրինակ ոչ գոյ այլ հայր՝ բայց միայն 'ի միոյն, նոյնպէս և ոչ այլ որդի՝ բայց 'ի միոյն, և ոչ այլ հողի հանդունաւ

1 Յօրինակն պակասեր, և անհասարկ . որ կայ 'ի Ճ :

ratus est, intellexisse dicendus erit. Nec tamen impune est huiusmodi usurpare exempla de Deo: quandoquidem corporalis iste sol quamquam luce abundet, corpus est luminosum, non Deus incorporeus. Quamvis ergo sumamus in usum rerum huiusmodi similitudines, cavendum tamen, ne in tales umquam res demitemus incomprehensibilem: superat enim Deus omnes similitudines; et nihil est ipsi simile, vel aequale; non congruum, nec par; non conjectura in eo locum habet, neque perpensio.

Quid ergo? sileamus ne, et non narremus? et ubi appareat fidelis noster amor? Sed vel in ipsa enarratione protestemur nos insufficientes esse: ita ut ex sermocinatione illa Divinitas reveletur, et ex insufficientia miram ejus gloriam praedicemus. Principii nescius est Deus, ineffabilis, incomprehensibilis, intolerabilis, inenarrabilis: non locis determinatur, non spatiis continetur; distinctus omnino, omnia tenens, omnium dux. Non statim ac cogitavit (*ad verb.* post se) visibilia haec et scrutabilia terrenaque constituit, neque caelestes virtutes subito; sed a tota aeternitate ante omnia saecula generavit ipse Ingenitus Genitum suum sibi consimilem.

Genitum autem quum audieris, noli carnale quidquam putare, quoniam de incorporeo sermo est nobis; neque, eoquod nos per passionem mediatoremque nascimur ex patre et matre, idque in tempore, passionem et mediatores temporaque adscribas in temporali. Quoniam sufficiens est ipse, sine ulla causa, propriae suae generationi perfectae. Non temporum dinumerationem, neque auxilium ullum expectat: quia ante saecula est Genitor, ante saecula temporaque et Genitus; quo omnia facta sunt, et tempora, et saecula. Et quemadmodum non est alius Pater praeter unum solum, similiter nec alius est Filius praeter unicum; neque alius spiritus coequalis prae-

կից՝ բայց յայն հոգւոյն : Ար հայր՝ հայր ճշմարիտ .
 և որդի՝ որդի հաւատտեալ . և ամենամբ հոգին՝ ըս-
 տոյգ հոգի այ : Անաւ անձ՝ առանց չարչարանաց ,
 առանց հատուածոյ , առանց կարեաց . քանզի չի՝
 հնար հատանել անհատականին , կամ բաժանել ան-
 բաժանականին :

Այա եթէ ամբարիշտ մտօք որ իմանայցէ այսպի-
 սի ինչ , անկատար զկատարեալն առնիցէ . զի ոչ
 հայր գտանի ամբողջ մնացեալ , և ոչ հատածն ՚ի
 նմանէ ողջ կացեալ¹ . այլ եղիցի նմանականն հայր՝
 ողջ կատարեալ , և ծնունդն՝ լի բովանդակ . քանզի
 կատարեալն այ է ծնունդ : Ալ եթէ այսպէս է ,
 քանզի և է իսկ ճշմարիտ , ոչ երկինք ճանաչեն
 զանսպատումն զծնունդն , քանզի չէին մօտ . և ոչ
 երկիր , քանզի չէ՛ ևս էին հաստատեալ . և ոչ ծով ,
 զի չէ ևս էր զատեալ և մեկնեալ . քանզի ամենայն
 ինչ՝ Ասիւ եկն ՚ի լինել² : Այ ժամանակք , քանզի
 անժամանակական է . և ոչ յաւիտեանք , քանզի յա-
 ռաջ քան զյաւիտեանս է . ոչ հրեշտակք , ոչ հրեշ-
 տակապետք . ոչ որ միջնորդ , ոչ որ խորհրդակից :

Աին ծնաւ , մինն և եթ զիտէ . ո՛ իցէ որ ծնաւն .
 անձ . զինչ որ իցէ ծնունդն այ , եթէ ոչ անձ . որպի-
 սի ինչ որսորդն ասիցէ , որ ոչ զծովակաց կամ զգե-
 տոց պատմէ , և ոչ զաստեղս երկնից նշմարէ յառաջ-
 նորդութի որսոյն : Այ ասաց , որպէս Աովսէան , ե-
 թէ ՚ի սկզբանէ արար անձ զերկին և զերկիր . այլ
 անցեալ ընդ երկինս , և ըստ ամենայն երեւելի և ա-
 ներեոյթ արարածս , ըստ ժամանակս և ըստ յաւի-
 տեանս , ասէ . ՚ի սկզբանէ էր բանն : Ալ լան՝ ոչ եթէ
 խառնարձակ իբրև զձայն ինչ ՚ի շրթանց արձակեալ ,
 և լեզուովք բարբառեալ , շրթամբք ընտրեալ , ընդ-
 օդս բախեալ , ապա կատարելի արձակական . և այս-
 պիսի ինչ իմանալ՝ զմարմնականաց է , և ոչ զան-
 մարմնականաց : Աինչ յարեսցի յայս , էրն ՚ի «Կրթա-
 նէ . ՚ի բարբառն՝ որ ոչ յառաջ քան զասելն էր , և
 ոչ յետ ասելոյն . որ առ սակառ սակառ ասի , և այն
 չափ ինչ , որչափ որ բարբառին՝ բարբառիցի : ՚իսկ

1 Պակասեր և այս բան . և ոչ հաբածն ՚ի նմանէ ոչ լ իցէու :

ter Spiritum Dei. Erat Pater, Pater verus; et Filius, Filius vere, et Sanctissimus Spiritus, certus Spiritus Dei. Generavit Deus quin pateretur dolores, sine sectione, sine affectu: nequit enim decidi indecisus, vel dividi indivisibilis.

Quod si quis impia mente aliquid hujusmodi intellexerit, imperfectum ille fecit Perfectum: nec enim pater invenitur integer remanens, neque sectus ab eo integer servatus. Verum sit nobis sibi consimilis Pater integer perfecte, et Genitus suus integer plane: quoniam perfectus est Dei genitus. Si ergo ita est, est enim omnino verum, non caeli norunt inenarrabilem generationem, quia non aderant; nec terra, quia nondum fundata fuerat; neque mare, quia nondum separatum segregatumque erat. Nam omnia per Jesum esse caeperunt. Non tempora ei aderant, eo quod intemporaneus est: non saecula, quia ante saecula est: non Angeli, non Archangeli: nemo mediator, nullus consiliarius.

Unus genuit, unus solus conscius est. Quis est, qui genuit? Deus. Quis umquam sit Genitus Dei? nisi Deus. Quemadmodum asserit Piscator, qui non de maribus aut fluminibus refert, neque stellas caelorum speculatur ad inquirendam venationem. Non dixit, sicut Moyses ille, *In principio fecit Deus Caelum et terram*, sed transiens caelum et omnes visibiles invisibilesque creaturas, nec non tempora et saecula, dixit: *In principio erat Verbum*. Verbum sane, non confuse ac mixte sparsum tamquam vox quaedam de labiis missa, et linguâ prolata, in labris distincta, in aëre se volvens, post demum perficienda prorumpens. Similia namque concipere est de corporalibus, minime vero de incorporeis. Quae enim relatio erit illius, *Erat a principio*, ad istam (nostram) vocem, quae non erat, nec ante, neque post prolationem? sed tantum modo, quantum profert prolator. Unige-

միածինն միշտ և մշտնջենաւոր առ ծնողին . ոչ բան է
'ի բերանն յայլ , այլ յիմա՞ առ յիմա՞ . ոչ բան 'ի շրթանց ,
այլ բան յայլ յիմա՞ :

Ս'ի լսեր յինէն , այլ 'ի Յովհաննէ , որ անկաւ
զլանջօքն տէրունականօք , և լուաւ զՃմարտն :
Ս'ի յինէն և մի 'ի Յովհաննէ , այլ 'ի սբ հոգւոյն՝ որ
'ի նմայն խօսեցաւ : Այր հայր անծին , և որդի ծը-
նունդ . էն յէականէ անտի , կեանք 'ի կենաց : Ար-
պէս հայր , ասէ , ունի կեանս յանձին իւրում , նոյն-
պէս և որդւոյ ետ ունել կենդանութիւն . ոչ էթէ նախ
ծնաւ՝ և ապա ետ զկենդանութիւն , այլ կենդանա-
կանն՝ կենդանի կեանս ծնաւ , և արարին՝ արարիչ
և դատաւոր : Վանզի ոչ էթ պիտակուածի իբրև ե-
կամուտ ունիցի զհօրն զօրութի , այլ բնութիչ հան-
գոյն նմին . ըստ այնմ որ յաւետարանին կայ , էթ
ամենայն որ ինչ հօրն է՝ այն իմ է . և ես և հայր
իմ մի եմք . և որ ետես զիս՝ ետես զհայր իմ :

Վենայն ինչ՝ զինչ հօր է , նոյն և որդւոյ . բայց
միայն զի հայր չէ . և ամենայն ինչ՝ զինչ որդին է ,
նոյն և հայր . բայց միայն զի որդի չէ , և մարմին ոչ
էառ . և ամենայն ինչ՝ զինչ հայր է և որդի , նոյն և
հօգին սբ . բայց միայն զի հայր և որդի չէ , և ոչ
մարդ եղև որպէս որդին : Վենդանի է հայր . կեն-
դանի եմ ես ասէ յոր զօրութեանց : Վենդանի է և
որդին . ես եմ ասէ կեանք և լոյս և Ճմարտութի :
Վենդանի է և հօգին սբ . մարմին ինչ ոչ օգնէ , այլ
հօգին է՝ որ կենդանի առնէ :

Այլ մի է յոր , և մի յիմա՞ , և մի թագաւոր . և ոչ
տեարս , և ոչ յիմա՞ , և ոչ թագաւորս դաւանեմք զսբ
զերբորդութիւն . ըստ այնմ զոր սերտեւքն աղաղա-
կէին 'ի տաճարին , սբ , սբ , սբ . երիցս սբ , և միան-
գամ յոր . քանզի մի է տէրութի հօր և որդւոյ և
հօգւոյն սբ : Ս'ի յոր և յիմա՞ հայր . քանզի և ոչ գոյ
այլ յիմա՞ հայր . և մի յոր և յիմա՞ որդի . քանզի ոչ գոյ
այլ որդի . և մի յոր և յիմա՞ սբ հօգին , քանզի ոչ գոյ
այլ հօգի յիմա՞ , բայց յայլ հօգւոյն : Ս'ի է յիմա՞ հայր ,
յորմէ ամենայն ինչ . և մի յոր է՞ ս'ի ս'ի , որով ամե-

1 Բառս էն՝ կայր միայն 'ի Ճ :

tus vero semper erat, et sempiternus apud Genitorem est: non sermo in ore Dei, sed *Deus apud Deum*; non verbum ex labiis, sed *Verbum, Deus de Deo*.

Noli a me audire, sed a Joanne, qui incubuit supra pectus Dominicum, et verum audiit. Nec a me, neque a Joanne, sed a Sancto Spiritu in eo loquente. Erat Pater ingenitus, et Filius genitus, Ens ab illo Ente substantiali, vita e vita. *Sicut, ait, Pater habet vitam in se ipso, ita et Filio dedit habere vitam*. Non quasi prius genuerit, et post modum dederit ei vitam, sed vitalis Ens (vel Vivens) viventem vitam genuit, et Creator creatorem judicemque. Non enim improprie velut adscititiam habet Patris virtutem, sed ex natura aequalis ei fuit: juxta illud, quod in Evangelio exponitur, quod *Omne quod Patris est, illud meum est*. Et, *Ego et Pater meus unum sumus*. Et, *Qui vidit me, vidit Patrem meum*.

Omnia quaecumque Patris sunt, eadem et Filii, nisi solum, quod non est Pater: et omne quicquid Filius est, idem et Pater, nisi solum modo, quod non est Filius, nec carnem sumpsit: atque omne quicquid Pater est, et Filius, idem et Spiritus Sanctus, praeter quod non est Pater et Filius, neque homo factus est, sicut Filius. Vivit Pater. *Vivo ego, inquit, Dominus virtutum*. Vivit et Filius. *Ego sum, ait, vita, et lux, et veritas*. Vivit et Spiritus sanctus. *Caro nihil juvat, sed spiritus est, qui vivificat*.

Unus est etiam Dominus, et unus Deus, et unus Rex; non Dominos, nec Deos, neque Reges profite-mur Sanctam Trinitatem: secundum quod Seraphim clamabant in templo, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*; ter sanctus, et semel Dominus. Siquidem unus est Dominatus Patris et Filii et Spiritus Sancti. Unus Dominus et Deus, Pater; non est enim alius Deus Pater. Et unus Dominus et Deus, Filius; non est enim alius Filius. Et unus Dominus et Deus, Spiritus Sanctus; non est enim alius Spiritus Deus, nisi Dei Spi-

նայն ինչ . և մի հոգի¹ ամենասքե՛ որ զամենայն նո-
րողէ և սրբէ : Մի մկրտութի՛ն , և մի եկեղեցի պօ-
ղոս քարոզէ . ոչ ինքն , այլ զորմէ ասէրն , թէ զփորձ
ինչ խնդրէք զքօսի՛ որ ինևս ընդ ձեզ խօսի :

Նաև հայր զորդի , և ոչ եթէ ՚ի ծնունդն փո-
խեցաւ , այլ է հայր՝ հայր , և որդի՛ որդի , և հոգի
որ՝ հոգի այ : Նաև որդի , և ոչ եթէ ՚ի հայր փո-
խեցաւ . զի² ոչ յանարգանս կամ յանկաճուի է որ-
դի հօր , այլ ՚ի գիտութենէ անծնին ծնունդն : Մի
թերահաւատեսցուք յսծական ծննդենէն . մի ար-
համարհեսցուք և զնորին մարմնական ծնունդն . մի
աղարտեսցուք և զկամաւորն աղքատութի : Ատիւ
հրեշտակաց առաջիակաց կայանք . պատիւ միածնին՝
նստելն ընդ աջմէ հօր³ : Հրեշտակի և անունն սպա-
սաւորութեան է , և հրեշտակապետի՛ գլուխ սպա-
սաւորութեան : Իսկ ան առ ան ասել անուն այ է :
Ի՞՞՞՞ առ ան , և ոչ անք . քանզի ոչ երկուս անծինս⁴ ,
և կամ երկուս ծնունդս խոստովանիմք , այլ միա-
ծին (կամ մի անծին) , և մի ծնունդ . և մի հոգի
ճշմարտութե՛ որ ՚ի հօրէ ելանէ :

Երիս՝ և մի , մի՛ և երիս . քանզի մի էութի՛ն որ եր-
րորդութեանն դաւանեմք՝ յերիս կայս⁵ կատարեալ
անձանց : Օ ի ոչ անձն հօր՝ է անձն որդւոյ , և ոչ
անձն որդւոյ կամ որ հոգւոյն՝ է անձն հօր . թէպէտև
անգասին ՚ի միոջէ էութի՛ հօր է որդի և հոգին որ :
Օ ի միածին որդին՝ որ յառաջ քան զյաւիտեանս ,
է և՛ ՚ի հօրէ՛ և՛ առ հայր . ան առ ան . և նոյն՝ մարդ
ընդ մարդկան . ոչ անկեալ յսծութի՛ն , թէպէտև
մարմնացեալ դասնի . ոչ քայքայեալ յառաջին ծնն-
դենէ անտի , թէպէտև մարմնական ծննդեամբ ՚ի
կուսէն երևեցաւ մարմնով ծնեալ : Այ՛ և մինչդեռ
յորովայնի կուսին էր , ոչ էին ՚ի նմանէ թափուր

1 Յաւելու ճ . և զբառդ
անձ :

2 Ըստ ճ : յաւելաք չի :

3 ճ . յաւելու զբառդ հօր :

4 ճ . երկուս անծինս . իսկ օ .

ընծակն , երկուս անծինս :

ritus. Unus est Deus Pater, ex quo omnia: Unus Dominus Jesus Christus, quo omnia: et unus Spiritus Sanctissimus, qui omnia renovat et sanctificat. Unum baptismum et Unam Ecclesiam Paulus praedicat, non ipse, sed ille de quo dicebat, *si experimentum aliquid quaeritis Christi, qui per me vobiscum loquitur.*

Genuit Pater Filium, non tamen in Genitum suum mutatus fuit: sed est Pater, Pater; et Filius, Filius; et Spiritus Sanctus, Spiritus Dei. Genitus est Filius, nec tamen in Patrem mutatus est: non enim in opprobrium vel in explosionem est Patris Filius, sed ex scientia Ingeniti Genitus. Ne diffidamus de Divina generatione. Ne contemnamus et ipsius carnalem nativitatem. Ne pessumdemus et voluntariam paupertatem. Dignitas Angelorum, honor coram standi est: Dignitas Unigeniti, sedere a dextra Patris. Angeli vel nomen ipsum, ministerii est; et Archangeli, principatus ministerii. *Deum* autem apud *Deum* dici, nomen Dei est. Deum, inquam, apud Deum, non Dii. Non enim duos Ingenitos, neque duos Genitos confitemur, sed Unigenitum (vel Unum Ingenitum), et unum Genitum, et unum Spiritum veritatis ex patre procedentem ⁽¹⁾.

Tres, et Unus; Unus, et Tres. Quia unam essentiam Sanctae Trinitatis proitemur, in tribus subsistentiis ⁽²⁾ perfectarum personarum. Non enim persona Patris est persona Filii; neque persona Filii aut Spiritus Sancti est persona Patris: quamquam jamine ex una ipsa essentia Patris est Filius, et Spiritus Sanctus. Quoniam Unigenitus Filius, qui ante saecula, est et ex Patre et apud Patrem, Deus apud Deum; et idem Homo cum hominibus: non decidens a Divinitate, etsi incarnatus comperitur: non deturbatus a prima sua nativitate, etsi per carnalem nativitatem ex Virgine apparuit in carne natus. Imo etiam dum

5 *Ἰησὺς ἐν[θ]ωκωγικ[θ]ῆς :*

(1) Videbis infra, etiam ex *Filioque* supponere auctorem.

(2) *ἑσῶς* . exprimit Gr. *hypostases* . velut *ἐν[θ]ωκωγικ[θ]ῆς :*

երկինք և երկիր և ամենայն արարածք :

Անձնին այ Տօր , և ծնելոյն ¹ 'ի նմանէ որդւոյն միածնի , և նր հոգւոյն ելողին 'ի նոցունց էութի , երկինց 'ի միում էութե ² , ամենայն փառք՝ այժմ և միշտ , և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Ճ Ա Ռ . Բ :

Արտեւելոյն Սեբերիանոսի եմեսոս եպիսկոպոսի ասացեալ :

Օ որդիս լուսոյ լուսաւորեն ճառագայթք , և լուսոյն պատգամքն պայծառացուցանեն : | յոս անապաշտաց՝ անպաշտութիւնն է , որ զմէզ և զմառախուղ անգիտութեն փարատէ : | յոս ճշմարտութեն՝ յուսումնասէրս ծագէ . որպէս երեւելի լոյսս՝ մարմնոյ լուսաւորութի է , նոյնպէս և հոգւոյն՝ ճշմարտութի : Այ որպէս ցորեկ ³ ընտրեմք 'ի միմեանց զհիւանդն և զառողջն , զգեղեցիկն և զտգեղն , զխոնարհն և ըզբարձրն , զհարթն և զդերբուկն . զճանապարհն և զմոլորութի , զփուշն և զբարունակն , զտիղմն և զաղբերս . և զցայգ՝ ամենայն երեւեօք (երեւոյթք) : Արյն պէս եղբարք , և ճշմարտութիւն ծագեալ՝ զանգիտութիւն ծածկէ , և զառողջութի հաւատոյն ցուցանէ , և զհիւանդութի անհաւատութեն . զգեղեցիկութի ցածութեն , և զտգեղութի զեխութեն . զվատթաւութի ամբարշտութեն , և զհարթութի ուղղութեն . զկամակարութի չարութեն . զբարունակս առաքինութեն , և զփուշս մեղաց . զտիղմն ցանկութե , և զաղբիւրս արդարութեց :

Ասն այնորիկ իսկ երանելին դաւիթ զլոյսն և զճշմարտութի միով նուազաւ նուազեալ հնէ , թէ առաքեալ զլոյս քո , և զճշմարտութի քո : Օ որ լոյս

1 Ճ . Ժնիցելոյն :

նակն , երիցն 'ի Գոսէ էսթի , փո .

2 Ճ . երիցն Գոսէ . իսկ օրի . խանակ գրեւոյ՝ Դ Գոսէ էսթի :

in utero Virginis erat, non erant ab ipso vacui caeli et terra universaque creatura.

Ingenito Deo Patri, et Genito ab ipso Filio Unigenito, et Spiritui Sancto procedenti ex illorum essentia ⁽¹⁾, tribus in una substantia, omnis gloria, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA II.

Beati Severiani Emesensis Episcopi (de Incarnatione).

9322-52
 Filios lucis illuminant lucis radii, et lucis oracula clarificant (eos). Lux piorum pietas est, quae nebulam ac caliginem ignorantiae repellit. Lux veritatis in studiosos (suos) fulget. Sicut visibilis lux, corporis est illuminatio, sic et animae veritas. Et sicut die secernimus inter se invicem infirmum et sanum, pulchrum et deforme, humile et altum, planum et salebrosum, viam et deviationem, spinam et ramum, coenum et fontes; nocte vero omnia visum fugiunt (vel phantasmata sunt). Similiter, fratres, et veritas orta ignorantiam operit, et sanitatem fidei ostendit, ac insaniam infidelitatis; pulchritudinem modestiae, et deformitatem luxuriae; pravitatem impietatis, et aequitatem rectitudinis; pertinaciam malitiae; palmites virtutis, et spinas peccati; coenum cupiditatis, et fontes justitiae.

Propterea nimirum beatus David lucem et veritatem una modulatione decantans sonat, *Mitte*, inquit, *lucem tuam, et veritatem tuam*. Quam lucem ac veri-

3 Φοσιωνωκ ηρελυ' ηερεβι: tatem processionis Spiritus Sancti ex Patre Filioque confitentam.
 (1) Celeberrimus locus ad veri-

և զՃմարտունի կամիցի առաքել : Յայտ իսկ է, եթէ զայն լոյսն, զորմէ յովհաննէս ասէ, թէ էր լոյսն ճըշմարիտ, որ լուսաւոր առնէ զամենայն մարդ՝ որ զաւրց է յաշխարհ : Օ ի տր մեր յՊքս է լոյս ճմարիտ, ճառագայթ անձպաշտութեան, արդարութեանն արեգակն, արեւելք ճմարտութեան. որ ի բարձանց ծագէ, և յերկրէ լուսաւորէ : ՚ի բարձանց՝ ըստ անձութեան պատուով ծագէ, և յերկրէ՝ ըստ մարմնոյ տրն տեսութեան ՚ի վեր ամբառնայ : Արեւելք՝ որ է իմանալի լոյսն, ՚ի բարձանց ծագեալն՝ ըստ երանելոյն զաքարիայ Տօրն յովհաննու կարապետին, որով եղև մեզ ասէ այցելու արեւելք ՚ի բարձանց : Արջն արեւելք դարձեալ յերկրէ՝ ծագեն, զորմէ նորին անուանակիցն զաքարիաս յերկոտասան մարդարէան ասէ, եթէ ահա այր, և անուն նորա արեւելք :

Աւուսի ծագէ, դաւիթ մեկնէ, ճմարտութի յերկրէ ծագեաց : Ար ճմարտութիւն : Մի յինէն ուսանիր, այլ անդտփին ՚ի կենարարէն ամենեցուն . ես եմ ասէ ճանապարհ և ճմարտութի և կեանք : Ար և յառաջագոյն իսկ ասացաւ յառաջին խօսան, թէ պարզ և տարած բնութիւն է, անբաժին և անմարմնական, և անկերպարան . որպէս և ծնօղն նորա հայր : Աւ ազգի ազգի յորջորջմունս՝ յանձն առնու առ իւրում բարերարութեան . կոչի և ճանապարհ, առ ՚ի զմտորութիւնն հալածելոյ . և ճմարտութի, առ ՚ի զստունի եղծանելոյ . և կեանք, առ ՚ի զմահն քակելոյ :

Աւ տես, զիարդ բազում անգամ զգենու յորջորջանս, որ հակառակ իմն թուին բանիւք, և միաբանին արդեամբք : Այն՝ հովիւ . նոյն՝ ոչխար . ես եմ ասէ հովիւ քաջ : և զիարդ ոչխար . յովաննէս ասէ, ահա ասիկ գառն նոյն : Աւ որ կամին օտարութիս այլ և այլ անուամբք մուծանել ասեն, զիարդ, ոչխարի և հովուի մի բնութիւնն իցէ . մի թէ բաժանեացի քօի բնութիւն պէսպէս յորջորջմամբք . և յայտ երևի, եթէ ոչ էութեան, այլ զործոյն իսկ են նշանաւ կիւ ազգի ազգի անուանքն : Արչէ զանձն հովիւ, ան

1 Գրեալ էր, յորջորջմունս : լուս ևս զկնի, յորջորջմունս :

ritatem velit mitti? Patet quod eam lucem, de qua Joannes dixit, quod *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in (hunc) mundum*. Quoniam Dominus noster Jesus Christus est lux vera, splendor pietatis, justitiae sol, Oriens veritatis, qui ex alto oritur, et de terra illuminat: ex alto secundum Divinitatem honorifice oritur, et de terra secundum corporis dispensationem sursum elevatur. Oriens, qui est intelligibilis lux ex alto orta, secundum beatum Zachariam patrem Joannis Praecursoris: *quo fuit*, ait, *nobis visitator Oriens ex alto*. Idem itidem Oriens de terra ortus: de quo ejusdem nominis Zacharias in duodecim Prophetis dicit, quod *Ecce vir, et nomen ejus Oriens*.

Unde vero oriatur, David interpretatur. *Veritas de terra orta est*. Quae veritas? Noli a me discere, sed ab ipso universorum Salvatore. *Ego sum*, inquit, *via et veritas et vita*. Quique, ut in primo sermone jam dictum fuit, simplex et pura natura est, indivisa et incorporea, forma carens; sicut et genitor suus Pater: verum varias appellationes ultro suscipit ob suam benevolentiam. Vocatur itaque *via* ad persequendum errorem, et *veritas* ad evertendum mendacium, et *vita* ad destruendam mortem.

Et vide, quomodo multoties sui facit nuncupationes, quae contrariae videntur verbo tenus, concordant autem rebus ipsis. Idem pastor, idem ovis (dicitur). *Ego sum*, ait, *pastor bonus*. Et quomodo ovis, Joannes asseruit, *Ecce agnus Dei*. Qui vero volunt abalienationem inducere diversis nominibus, opponunt dicentes: Quomodo ovis et pastoris una sit natura? Num dividatur Christi natura per varias appellationes? Liquet ergo, quod non essentiae, sed operationis utique indicia sunt diversa nomina. Pastorem se

ուանի և ոչխար . կոշի և քահանայ , յորժորջի և տա-
ճար քահանայի : ՚Ստ այնմ , դու ես քահանայ ըստ
կարգին մեկքիսեղեկի . և տաճար , ըստ այնմ , եթէ
քահեցէք զտաճարդ՝ և յերիր աուր կանգնեցից
զգա :

Եւկեցի ՚ի բաց ամենայն մոլորուի , և կայցի և տի-
րեսցէ ամենեցունց թագաւորեալ՝ ճշմարտութիւն :
Եւ զի ար մեր յս քս անուանեաց զանձն իւր որթ ,
որպէս էր , և ՚ի հանդիսին անցուցաք , և զհայր մը-
շակ , ոչ այլակերպութի ինչ ՚ի բնութեն մուծանե-
լով , այլ զիւրոյ զտնտեսութեն զնորոգութի պատ-
մեւով : ՚Քանզի ամենայն ինչ որ ՚ի հնումն ժողովը-
դեանն տուաւ , եղծաւ . տուաւ քահանայութի , և
ապականեցաւ . տուաւ թագաւորութի . տուաւ մար-
դարէութի . եղև որթ տաշտագեղ իսրայէլ , որպէս
և ասէ երեմիա մարգարէ , և փոխանակ պողոյ ան-
պաշտութե՝ եբեր անիրաւութի : ՚Ամին հանգոյն և
եսայի ասէ , եթէ կացի մնացի խաղողոյ , և եբեր
փուշ . և քանզի ետես զամենայնն եղծեալ և հնացեալ
՚ի ծուլութե , եկն և անձամբ նորոգեաց զամենայն :
Եւ ինի ամենայն ամենեցուն . ոչ ինքն բարձանեալ ,
այլ ըստ մի տեսութե զամենայն յարդարեաց :

Եւ զի այս ամենայն եղծեալ և ապականեալ էր
՚ի մէջ հրէիցն , վկայեն զիրք . քահանայք նոցա ,
ասէ , չասէին՝ թէ ուր իցէ ար , և մարգարէք նոցա
արծաթով հմայէին , և առաքեալք նոցա ոչ ծանեան
զիս , և իշխանք նոցա անարգեցին զիս , և ժողո-
վուրդ իմ ոչ ծանեաւ զիս : Եւ քանզի ամենայնն ,
և անպաշտութե կարգք եղծան , եկեալ անձամբ իսկ
յարուցանէ զքահանայութիւն , և կանգնէ զթագա-
ւորութիւն , և նորոգէ զմարգարէութիւնն , և զամե-
նայն եղծեալն և զապականեալն իւրովք նորոգոք
նորոգէ : Եւ զծաւ քահանայութիւն . ինքն եղև քա-
հանայ . զորմէ ասէ առաքեալ , եթէ այնպիսի քա-
հանայապետ ունիմք՝ որ նստաւ ընդ աջմէ մեծու
՚ի բարձունս : Եւ զի բարձաւ թագաւորութիւն հրէից
եկն եմուտ թագաւորն սբց . զորմէ ասէ նա թանայ :

vocat, nominatur et ovis, appellatur et sacerdos, nuncupatur et templum sacerdotis, juxta illud: *Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedec*. Et templum, secundum illud: *Solvite templum hoc, et in tertia die excitabo illud*.

Evellatur itaque omnis error, et teneat ac dominetur universis veritas regnans. Quod autem Dominus noster Jesus Christus nominavit se vitem, quomodo autem erat, probavimus: et Patrem agricolam, non dissimilitudinem aliquam in naturam introducens, sed suae dispensationis renovationem ⁽¹⁾ referens. Quoniam omnia quae in veteri (lege) populo data fuerant, destructa sunt. Datum est sacerdotium, et corruptionem subiit. Datum est regnum, concessa fuit prophetia: *fuit vitis pulchri sarmenti Israel*, quem admodum dicit Jeremias propheta, et pro fructu pietatis tulit injustitiam. Similiter ei et Isaias dicit, quod *Expectavi uvam, et tulit spinam*. Quia vero vidit omnia destructa et veterata ex pigritia, venit et per se renovavit omnia. Fit omne omnibus, non ipse divisus, sed secundum unam contemplationem omnia concinnavit.

Quod autem omnia haec destructa corruptaque erant inter Judaeos, testatur Scriptura. *Sacerdotes eorum, inquit, non dicebant, ubi sit Deus, et prophetae eorum argento hariolabantur, et apostoli eorum non noverunt me, et principes eorum contempserunt me; et populus meus non novit me*. Et quia omnia una cum ordine pietatis depravata sunt, veniens per se ipsum resuscitat sacerdotium, erigitque regnum, et renovat prophetiam, atque omnia destructa corruptaque reparat per gratiam suam. Corruptum erat sacerdotium: ipse sacerdos extitit; de quo ait Apostolus, quod *talem habemus Pontificem, qui sedit a dextra majestatis in excelsis*. Quia vero sublatum fuit regnum Judaeorum, veniens ingressus est Rex Sanctorum: de quo Nathanael dicit, *Rabbi, tu es filius*

(1) Ceu renovationem factam per suam dispensationem.

ուսրբի, դու ես որդի ան, դու ես թագաւոր իս-
րայէլի: Աւ քանզի զմարգարէութիւնն ծածկեցին
սուտ մարգարէութիւն, երարձ ան զչնորհս մարգա-
րէութեն՝ վասն անարժանութեան հակապ երկրին .
եկն միւսանգամ անձամբ նորոգել զմարգարէութիւն .
որպէս և երանելին մովսէս ասաց, եթէ մարգարէ ձեզ
յարուցէ ան ան:

Արդ՝ էր մարգարէ, և քահանայ, և թագաւոր .
նչ զի ինքն կարօտ էր այնմ պատուոյ, այլ վասն զան-
կեալնն յարուցանել . քանզի նչ թագաւորութեան կա-
րօտ էր թագաւորն թագաւորաց . և նչ քահանայու-
թեան աղքատ¹, այն՝ որ յամենայն իսկ քահանայու-
թեանէ աւնոյր պաշտօն . և նչ մարգարէութեան պէտք՝
այնմ, որ աղբիւրն էր մարգարէութեան, և յամենայն
մարգարէս բոլորն զվտակս արդարութեան . այլ վասն
զի զամենայն անկեալնն եկն յարուցանել, և զամե-
նայն եղծեալնն յարուցանել և նորոգել: Ազիտ և
զորթն իսրայէլի ապականեալ . զորմէ դաւիթն ասէ,
թէ զորթն՝ զոր հաներ յերկրէն եզիպտացոց, իսկե-
ցեր զհեթանոսս, և տնկեցեր զնա . և նորոգեալ զա-
պականեալն՝ ասէ, ես եմ որթն ճշմարտի: Այլ թէ
բնութիւնն զործեցի (կամ զործիցի), այլ շնորհօք
զապականեալն նորոգէ: Այլ թէ (Իսր) որթն զործելի
իցէ, զիսորդ սերմանիցէ իբրև զմշակ որթոյ . (որոյ)
ճառեալ զիւրմէ վարդապետութեն ասէ, ահաւասիկ
ել սերմանահան սերմանել . և ինքնին մեկնէ, եթէ
որ սերմանահանն իցէ . որ սերմանէն ասէ զսերմն, է
որդի մարդոյ: Աւ արդ՝ զիսորդ . մարթիցի միում
և՛ որթ զործելի լինել, և՛ մշակ սերմանահան սերմա-
նեաց: Այլ թէ ոչ ընտրեսցես, և տացես զմին անու-
թեան նորա, և զմիւսն ևս նորին մարմնաւոր տնտեսու-
թեան, ապա ընդ միմեանս իսկ զիրոն շիտթես, և չիւ-
նիցիս գիտակ ճշմարտութեան: Այս եմ ասէ որթ,
և կոչէ զանձն իւր մշակ որթոյն . որպէս և այլուր
հովիւ և ոչխար: Աւ անտի իսկ հերձուածողք զբար-
ւոք գրեալնն չարաչար ընթեռնուուն . որպէս և մար-
գարէն ասէ, եթէ սեղիղ են ճանապարհք ան, և ար-

¹ Իմա, իբր անգամ, կարօտ:

Dei, tu es Rex Israel. Quoniam vero prophetiam occultarunt pseudoprophetae, abstulit Deus gratiam prophetiae propter indignitatem incolarum terrae. Venit ergo, ut iterum instauraret per se prophetiam; sicut et beatus Moyses dixerat, quod prophetam vobis excitabit Dominus Deus.

Erat itaque Propheta, et Sacerdos, et Rex, non quod ipse indigebat tali honore, sed ut cadentes suscigaret. Non quod regno egebat Rex Regum; nec sacerdotii egenus erat ille, qui a toto sacerdotio colebatur; neque prophetiae opus habuit ille, qui fons erat prophetiae, et in omnes prophetas emanabat rivus justitiae: sed quia venit ad suscitandos omnes cadentes, reparandosque omnes corruptos. Invenit vitem quoque Israel depravatam; de qua dicit David: *Vitem* ⁽¹⁾, *quam eduxisti de terra Ægyptiorum; eradicasti ethnicos, et plantasti eam.* Quum ergo renovasset corruptam, dixit: *Ego sum vitis vera.* Non quasi naturae sit opera, sed gratiâ restaurat corruptam. Si ipse vitis operabilis sit, quomodo seminator sit sicut agricola vitis? quum agens de sua doctrina, dixerit: *Ecce exiit seminator seminare.* Et ipse explicat, quis sit seminator. *Qui seminat, ait, semen, est filius hominis.* Et quomodo fieri potest, ut idem sit vitis operabilis, et agricola seminans semina? Si non dijudicans dabis unum divinitati ejus, et alterum ejusdem carnali dispensationi, confundes utique res secum invicem, et vix eris conscius veritatis. *Ego sum, ait, vitis, atque vocat se agricolam vitis; sicut et alibi Pastorem, et ovem.* Hinc sane haeretici bene scripta male legunt: quemadmodum et propheta dicit, quod *Rectae sunt viae Domini, et justii ambulabunt in eis.* Illi vero non intelligunt rectam, nec purgatam selectamque dispositionem intellectus, ut valeant quaedam attribuere Divinitatis dignitati, quaedam vero dispensationi carnis. Et ideo confuderunt omnia in-

(1) *Vitis, et vinea confunduntur in ling. Gr. et apud interpretes.*

դարք զնասցեն 'ի նոսա : Սիմանն զուղղորդն, և ոչ զղտեալն և զընտրեալն յարդարումն մտաց, զկէսն տալ անութէն պատուոյ, և զկէսն նորին մարմնաւոր տեսչութէն, և վասն այնորիկ խառնեցին զամենայն ընդ միմեանս՝ և եղծին. և միգով մնլորութէն լցին զամենայն տիեզերս :

Վանզի փրկիչ և ինր և մարդասէր եկն յաշխարհս վասն մեր, չի հեռացեալ 'ի պատուէն՝ զոր յառաջ քան զյաւիտեանս ունէր. այլ զարդարեաց վասն մեր մարդասիրութեն, եցոյց զերկուս լուսաւորս նկարագիր ճշմարտութեն, զանութէն նշանօքն, և ըզմարդկութեն չարչարանօք. քանզի եմուտ ընդ չարչարանօք անչարչարելին չարչարելեալն¹, ոչ ընդ այնու կարեօք որ 'ի մեղս տանիցին, այլ որ զհասարակաց բնութիւնս պատեալ իցեն : Վանզի մարմին և ոչ զի ծառայեն կարեաց՝ որ 'ի մեղս տանիցեն. և որ այնց կարեաց արտաքոյ է, արտաքոյ է և քան զմեղս : Վասպիսի ինչ է : Վաղցնուլ և ծարաւել, վաստակել և ննջել՝ մարմնոյն կարիք են, այլ ոչ եթէ 'ի մեղս համարիցին. իսկ պոռնկութի, և պղծութի, և անառակութի՝ որ զմարմնոյ դեղեցկուի սղծեն, այն կարիք մեղաց են : Վարձեալ և ոգին ունի պատեալ զիւրեալ կարիս յարարէն բնութիւն ընկալեալ զկարևորսն փրկութի, զերկիւղն, զտրամուծին, և զցասումն. և եթէ սուանձին քննեցին², կարիք կոչին, բայց չափով և 'ի ժամանակի՝ օգնական բնութեանս մերոյ :

Այլ միտ դիր. դոյ ցասումն արդար, և բարկութի արդարութեան անուանեալ. ոչ որ վայրասպարն բորբօքեցի, այլ որ յանձային արդարութեն չարժեսցին 'ի ցասումն, բազում ինչ՝ 'ի հոգւոյն սնլ ազդեցութի, և ոչ որ վայրասպար որ ցասնուցու, այլ յորժամ վասն անպաշտութի զայրացի. և վկայէ գիր,

¹ Չայս բան հանգերձ յաջորդօքն յերկար յառաջ բերե Յովհանն իմաստասէր 'ի ճառն որ ընդգէմ երևութականաց 'ի համարն. 40. ասելով. * Չորմէ ա-

ռաւերջնորհն սեւերիանոս ասէր զարարացւոց եպիսկոպոսն 'ի տնօրէնութեան փրկչին բանի. Անչարչարելին ասէ չարչարի չարչարելեալն ||. և այն :

ter se invicem, et depravarunt, atque caligine erroris adimpleverunt totum universum .

Quoniam Salvator Dominusque hominum amantissimus venit in mundum propter nos, nullatenus autem hoc absuit a sua dignitate, quam habebat ante saecula, sed adornavit (rem) propter nos benignitate sua, monstravit duo luminaria ad descriptionem veritatis, Divinitatis nempe miraculis, et humanitatis cruciatibus. Siquidem cruciatum subiit qui pati non poterat, per doloribus obnoxium (corpus) ⁽¹⁾; haud illas affectiones subiit, quae in peccatum conducant, sed quae afficiunt communem naturam. Quoniam corpus et anima serviunt etiam affectionibus in peccatum conducentibus; qui tamen extra illas affectiones est, extra est etiam peccata. Ut, esurire et siti- re, fatigari et dormire, corporis sunt affectiones, non tamen in peccatum censentur. At fornicatio, et im- munditia lasciviaque, quae corporis decorem conta- minant, affectiones sunt peccati. Praeterea et anima habet circumpositas sibi affectiones a Creatore, ex ipsa natura, suscipiens saluti necessaria, timorem, tristitiam, iram. Quae si separatim examinentur, af- fectiones (passiones) vocitantur; moderate tamen et pro tempore, adjunctrices sunt naturae nostrae.

Attende autem: datur indignatio justa, quaeque ira justitiae nominatur; non frustra ardens, sed ex di- vina justitia aestuans, ut plurimum ex flatu Spiritus Sancti. Non quod frustra quis indignetur, sed quan- do propter pietatem in iram moveatur. Testatur au- tem Scriptura, dicens: *Venit Spiritus Domini super*

2 35. *Inf. p. 156/157.*

(1) Haec cum sequentibus ci- tat sub nomine ejusdem Severiani Gabalensis Episcopi ex ipsa no- stra lectione Armena Joannes

Philosophus Ozniensis, sub i- nitio Saeculi VIII. Vide in Ora- tione ejus Arm. et Lat. a nobis edita, num. 40. pag. Arm. 92. et Lat. 85.

եկն ասէ Տոգի տն 'ի վերայ Շ աւղի¹, և ցասեալ ։
 Յորժամ արդար ցասումն վասն արդարուեց 'ի կիր
 արկանիցի՝ զայն գովեաց ։ Յորժամ ընդդէմ ամ-
 բարշտութեն վառեսցի, յորժամ զհերձուածողն
 կարկեցուցանել իցէ, յորժամ վասն փառաց մեծի
 արքային պատերազմն իցէ, անդ զցասումն ցուցա-
 նելլառութի է, և թագուցանել՝ նենդութի ։ Ս'իտ
 դիր եղբայր և ցանկութեն, մի այնմ որ 'ի մեղս ար-
 կանիցէ, այլ այնմ որ զարդարէ զազգս օրինաւոր
 ամուսնութի ։ Ս'իտ դիր երկեղին, մի որ զուր ինչ
 իցէ, այլ որ յօգուտ և 'ի շահ. զի ուր երկեղ այ իցէ,
 պարգևք բարութեն են. և ուր երկեղ ամբարշտու-
 թի, անդ գործք մտալիք ։ Արկիւղ ասեմ, զկարիս
 մարմնոյ և ոգւոյ՝ որ արտաքոյ քան զմեղս իցեն, կա-
 լաւ յանձին կենարարն մեր ։ Վաղցեալ ըստ մար-
 մնոյ, ծարաւեցաւ, վաստակեցաւ, ննջեաց. և այնու
 ոչ եթէ զսնծութիւնն ինչ թշնամանեաց, այլ վասն
 զմարմնոյն բնութիւն ճմարտութի յայտ առնելոյ ։
 Այնպէս և ըստ շնչոյն երկեալ, տատամեցաւ,
 տրտմեցաւ. տրտում է, ասէ, շունչ իմ մինչև 'ի
 մահ. և դարձեալ թէ սկսաւ տրտմել և տատամեւ.
 և այն չէին կարիք մեղաց, այլ բնութի մարմնոյն
 ծանուցիւք ։

Աւ զի ևս յայտ առաւել առնիցէ կենարարն, և
 թէ այնպիսի բանք չվայելեն անուեն, այլ մարմնոյն,
 մեկնէ աշակերտացն, եթէ զինչ օրինակ կարեացն ի-
 ցէ, տրտում է ասէ շունչ իմ մինչև 'ի մահ, արթուն
 կացէք, զի մի մտանիցէք 'ի փորձութիւն. և անդէն
 վաղվաղակի ասէ, Տոգիս յօժար է, բայց մարմինս
 տկար է. և այնպէս ամենև իմք ցուցանէ ճմարտու-
 թի զսնծութեն պատիւն, և զմարմնոյն տնտեսութի ։
 Արկեր իբրև զմարդ, կերակրեաց իբրև զմարդաստեր ։
 Աւ առաւել այն զարմանալի է, զի մինչ դեռ խըն-
 դրէր ըմպել՝ արբուցանէ զտիեզերս. ցկինն սամա-
 բացի ասէ՝ տուր ինձ ըմպել. և զազաղակ բարձեալ
 ասէ, եթէ ոք ծարաւի իցէ՝ եկեսցէ առիս և արբցի ։
 Անջէ 'ի ծովուն առ 'ի ճմարտելոյ զմարմնոյն բնու-

¹ Այսինքն Սաւղի. կամ Սառուզայ. որպէս թէ Շա.

Saul, et indignatus est. Quum ira justa propter justitias usurpetur, illam laudavit. Quum adversus impietatem ardeat, quum ad haereticos deprehendendos feratur, quum propter gloriam magni regis sit dimissio, ibi iram demonstrare probitas est, occultare vero dolus. Observa, frater, et cupiditatem, non illam quae in peccatum mittat, sed eam quae exornat generationes per legitimum matrimonium. Observa timorem, non qui gratis sit, sed qui in utilitatem et emolumentum. Ubi enim timor Dei sit, dona sunt bona: et ubi timor impietatis, ibi opera inania. Timorem, inquam, affectionem corporis et animae praeter peccatum in se recepit Salvator noster. Esuriivit secundum carnem, sitiivit, defatigatus est, dormivit: his autem non divinitatem umquam injuria adfecit, sed ut corporis naturam vere declarasset. Pariter secundum animam metuit, sollicitus est, timuit: *Tristis est, inquit, anima mea usque ad mortem.* Et iterum, *coepit tristari et sollicitus esse.* Haec autem non erant affectiones peccati, sed naturae corporis indicia.

Ut autem evidentius patefaceret Salvator hujusmodi verba non Divinitati convenire, sed carni, exponit discipulis, qualis sit modus adfectionum illarum. *Tristis est, inquit, anima mea usque ad mortem; vigilate, ut non intretis in tentationem.* Et illico subdit: *Anima quidem prompta est, caro autem infirma.* Atque sic omnino declarat in veritate Divinitatis honorem, et carnis dispensationem. Manducavit ut homo, cibavit sicut hominum amator. Magis autem illud mirum est, quod dum poscebat bibere, potat universum. Ad mulierem Samaritanam dicit, *Pota me:* et clamans dicebat, *Siquis sitit, veniat ad me, et bibat.* Dormit in mari ad verificandam carnis naturam; et surgens, in somnum vertit undas maris: ut discas, quod et dor-

Թի, և յարուցեալ՝ ՚ի քուն առնէ զալիս ծովուն, զի ուսանիցիս, Թէ և՛ ննջէ և՛ ՚ի քուն առնէ : Յառաջադոյն տեսանէ իբրև զձձ զամենայն ինչ՝ որ ընդ ամենայն տեղիս գործէր, և շրջէր ՚ի կողմանս զալիլեացոց իբրև զմարդ. և եկեալ կայ Հանդէպ բեթանիայ գեօղջն զաղարու, անջրպետու Թի տեղեացն վասն բացեայ և ՚ի մօտ ցուցանէ զանձն. և զօրուք ձձու Թէն զամենայն յառաջադոյն զիտէ. պատմէ ՚ի գալիլեա որ ինչ ՚ի հրէաստանի գործք գործէին. զաղար, ասէ, բարեկամ մեր ննջեաց. և որ չէր մօտ ՚ի տեղիսն՝ տեսանէր զամենայն որ ինչ ՚ի տեղիսն գործէր. եկեալ կայ ՚ի վերայ գեօղջն, և ասէ, ո՛ր եղիք զնա. և ո՞վ իշխեսցէ ամբաստանու Թի անգիտուտուէ զքնէ յառաջ բերել վասն Հարցանելոյն, Թէ ո՛ր եղիք զնա : Այլ եթէ գայ Թակղեցուցանիցեն զքեզ ինչ բանքն, անձ զմտաւ, զի այնպիսի ինչ բանք և զհօրէնքնի ասացեալ են. մի Թէ անգիտու Թեան բարբառ իցէ և հօրն ասելն, Թէ ո՛ր ես աղամ. և այս բարբառ այն բարբառոյ ընկեր է : Հարցանէ քն Թէ ո՛ր եղիք զնա, հարցանէ և ձձ ՚ի հին կտակարանն, Թէ ո՛ր է արեւ եղբայր ք :

Այլ Թերևս ասիցէ որ, եթէ այդ չի՛ լուծումն խորհրդոյդ, այլ յաւելուած տարակուսանաց. քան զի յայտ արարեր՝ Թէ ոչ միայն քն հարցանէ, այլ և հայրն քնի : Այլ Թէ այնպէս իցէ, և միտք ևս հարցուածոյն մեկնեսցին և՛ հօր և՛ որդւոյ. ուսիր նախ զմիտս նորա, որ անզն եհարց, և զսորա աստ : Բայց յորժամ ասիցեմ, Թէ զնորա անդ, և զսորա աստ, ոչ այլում զնա ասեմ, և ոչ այլում զսա. այլ որ ինչ յաւետարանին ասացեալ է, ՚ի հայր հանեմ. և որ ինչ ՚ի հնումն, որդւոյ մատուցանեմ : Բանդի չիք ինչ՝ ոչ ՚ի նորոցս և ոչ ՚ի հնոցն, Թէ առանց քնի զօրու Թէն եղև. որպէս և յովհաննէս վկայէ՝ ոչ միայն զարարու Թէն, այլ զընաւ իսկ զտնտեսու Թէն, ամենայն ինչ ասէ նովաւ եղև, և առանց նորա եղև ոչ ինչ որ ինչ եղևն :

(1) Observa locum Evangelii similiter habitum in lectione Arm.

mit, et dormire facit. Praevidit sicut Deus omnia, quae ubique agebantur; et ambulabat in plagis Galileae sicut homo, atque adveniens stat e regione Bethaniae vici Lazari. Per intervallum locorum vel in distantia vicinum se demonstrat, et virtute Divinitatis omnia prius scit. Narrat in Galilea quae in Judaea opera agebantur. *Lazarus*, dicit, *amicus noster dormit*. Et qui non prope ad locum cum esset, videbat quicquid in loco illo ageretur, superveniens ad vicum, dicit: *Ubi posuistis eum?* Et quis audebit accusationem ignorantiae adducere de Christo propter interrogationem talem, *Ubi posuistis eum?* Quod si scandalum tibi ferant ista verba, considera similia verba de Patre quoque Christi dicta fuisse. Num ignorantiae vox sit et Patris dictum, *Ubi es Adam?* Haec ergo vox illi voci socia est. Interrogat Christus, *Ubi posuistis eum?* Interrogat et Deus in veteri testamento, *Ubi est Abel frater tuus?*

At forte quis dixerit, quod hoc non sit solutio mysterii, sed additamentum dubii: quippe qui manifestasti, quod non solus Christus, verum etiam Christi Pater sciscitatur. Si ita res se habet, ergo mens etiam interrogationis expandetur tam Patris, quam Filii. Disce itaque primum mentem ejus, qui ibi sciscitatus est, et deinde hujus hic. Verum quum dixerim, *Ejus ibi, et Hujus hic*, non alteri illud dico, et alteri istud, sed quicquid in Evangelio dictum fuerit, ad Patrem refero; et quicquid in veteri (testamento), Filio offero. Nihil enim est nec ex novis, neque ex antiquis, quod sine Christi virtute factum fuerit. Quemadmodum et Joannes testatur non modo de creatione, sed de tota quoque dispensatione, *Omnia*, dicens, *per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est* (1).

sicut citatum vides a Severiano: quamquam nonnulli Gr. patrum

Ալ լ թէ զի՛նչ միտք հարցանելոյն իցեն ընդ կային ,
 թէ ո՛ւր է արէլ եղբայր քո , ուսիր , զի հարցանելովն
 հորդիցէ նմա ճանապարհ պատասխանատուութե .
 դատի իբրև զարդար դատաւոր , և յապաշխարուի
 կուէ իբրև զմարդասէր . ո՛ւր է ասէ արէլ եղբայր
 քո . յատեան մուծանէ զնա որպէս դատաւոր : Ալ
 նորա անդիտութե կարծիս զհարց ուածն համարեալ
 թարուցանել կամէր ՚ի բարերարէն . չգիտեմ , ասէ ,
 մի թէ պահապան ինչ էի ես եղբօրն իմոյ : Ալ զի՛նչ .
 առ ՚ի միտ զո՞յ դիտաւորութիւն . մեկնէ նմա որ զա-
 մենայն գիտէ , եթէ ես կամօք պատճառեցայ զան-
 գիտութի . և դու համարէի՞՞ եթէ առանց գիտու-
 թե ինչ հարցանիցեմ : Թէ այնպէս իցէ , ուսիր ըզ-
 գիտութի ամենագիտին , դուիւն արեան եղբօր քոյ
 բողոք ունի առ իս յերկրէ :

Ասիր այսուհետև և զգիտաւորութիւն բարերար-
 ըին , թէ յոր միտս ասաց ցհրէայս , թէ ո՛ւր եղիք
 զնա . ժողովք թատերց ապախտաւորաց էին , ժողո-
 վուրք՝ որ ոչ կարէր ՚ի միտ առնուլ զո՞յ սքանչելիսն .
 մանաւանդ թէ իմանային իսկ , և առ ապախտաւո-
 րութեանն ծածկել կամէին զսքանչելիսն . տեսանէր
 զնոսա խորխտեալս , և ընդ հենգն ելեալս սքանչե-
 լեացն . հայեր ՚ի նոսա՝ զի տեսանէին զղօրութիւնս ,
 և ուրանային զարուեստագործն . որպէս և վկայէ
 դաւիթ , թէ ՚ի բազում զօրութեան քում ստեցին
 քեզ թշնամիք քո : Ալ առ այն զի՛նչ գործիցէ մարթ-
 էր լուեկեայն երթալ . մանաւանդ թէ սլտեւ չերթայր
 իսկ մարմնով , այլ զղօրութիւն առաքէր , և ճառա-
 զայթիւք զօրուեն կարող էր քակել զգերեզմանն ,
 յարուցանել զմեռեալն , և ածել ՚ի լոյս զխաւարար
 դեռն . այլ կամի զապախտաւորսն իսկ վկայս սքան-
 չելեացն . և կանխէ ձգէ նախ քան ցուցանել զգե-
 րեզմանն բազում ապախտաւորացն , ո՛ւր ասէ եղիք
 զնա : Ալ ասեն , և տես զգերեզմանն . և ասէ ցնո-
 սա , ՚ի բաց թաւայեցուցէք զվէմիդ : Ար աշակեր-
 տացն երաշխաւոր եղեր , և զառհաւատչեայ զղօրու-
 թիւն ետուր , եթէ ունիցիք ասէ հաւատս իբրև զհատ

Quis autem sensus sit interrogationis ad Cain, *Ubi est Abel frater tuus?* disce, ut pote sciscitando viam illi parasset responsionis (sive justificationis). Judicat sicut justus judex, et ad poenitentiam vocat sicut benignus. *Ubi est*, ait, *Abel frater tuus?* In tribunal inducit eum tamquam judex. Ille vero ignorantiae opinionem putans interrogationem, occultare rem nitentur benefactori. *Nescio*, dicit, *num custos ego eram fratris mei?* Quid ergo? Attende Dei intentionem. Explicat ei Omniscius, quod ego ultro simulavi ignorantiam: tu autem censuisti me sine scientia interrogasse. Si ita est, disce scientiam Omniscii: *Clamor sanguinis fratris tui appellat ad me de terra.*

Disce demum et intentionem benefactoris, qua mente dixerit ad Judaeos, *Ubi posuistis eum?* Congregatio spectaculi ingratorum erat; populus, qui nequibat intelligere divina miracula: imo satis intelligebant quidem, verum ob ingratitudinem obtegere volebant miracula. Videbat eos arrogantes illudentesque mira opera; aspiciebat in eos, quod videntes virtutes, negabant harum operatorem: sicut testatur et David, quod *In multiplici virtute tua mentiti sunt tibi inimici tui.* Quid ergo ad haec agat? Poterat tacite proficisci (in Bethaniam), imo sine profectione cum corpore virtutem mittere suam, atque per radios virtutis poterat dissolvere sepulchrum, suscitare mortuum, et in lucem educere detentum in tenebris. Sed tamen vult vel ipsos ingratos testes fieri miraculorum, et praeveniens trahit ad se multitudinem ingratorum ad ostendendum sepulchrum ⁽¹⁾. *Ubi inquit, posuistis eum? Veni*, respondent illi, *et vide sepulchrum. Dixit autem ad illos: Tollite lapidem.* Qui discipulis promisisti, et in pignus virtutem praestasti, dicens: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicitote monti, mutare, et mutabitur.* Qui, inquam, illis tantam

vita erat.

(1) Vel sic, antequam monstrassent sepulchrum.

մանանխոյ՝ ասաջիք լերինս , փոխեաց , և փոխեսցի . որ նոցա այնչափ իշխանուի պարգևեցեր , դու զվէմ՝ մի փոքր 'ի դուռն գերեզմանին՝ չկարիցես 'ի բաց թաւալեցուցանել : Մ.ՅԼ որպէս յառաջագոյն ասացի , վասն նորին պատճառանաց , զի անհաւան իրաւ ընտիրք և անհնազանդ տեսողք էին , և ասէին՝ խաբէուի ինչ և առաջօր գործն իցէ մեռելոյն , պատճառեալ կայցէ 'ի կարծեցուցանող եկաւորութեն ունկնդիր լինել , վասն այնորիկ զնոսա իսկ ածէ 'ի գերեզմանն , զի յորժամ զվէմն թաւալեցուցանիցեն , և հոտ ընդ երեսս հարկանիցի , լիցի նոցա վկայ հոտ մեռելոյն , թէ արդարև մեռեալ է . զի յորժամ մեռելու թէ մեռելոյն հաւատասցեն , ապա և 'ի յարու թէն չլինիցին երկմիտ :

Աւ զի զայսպիսի հնարս հնարէր տն զիջանելն , անդէն կարգին միտ դիր , և ուսանիս : Ստեալ մարթա առ վէմն , և ասէ , տէր , հոտեալ է աւասիկ , քանզի չորեքօրեայ է : Մ.ՅԼ կենարարն քանզի զօրութեանն տեղեակ էր , զայդ իսկ կամիմ (ասէր) ուսանել 'ի ձէնջ , ասացէք և յաճախեցէք զասելն՝ թէ հոտեալ է . հաստատեցէք թէ մեռեալ է , զի և յարութին ճշմարտիւ քարոզեսցի : Քաղում անգամ մահու անունն յաճախեաց , զի գէթ միանգամ և ճշմարտութիւն յարութեն դաւանեսցի : Յայնժամ այնուհետև , եղբարք , այլ իմն յարդարէ կենարարն . յերկինս նայի , և զհայր կոչէ : Հայր , ասէ , դոհամ անգամ զքէն , զի լուար ինձ : Քուժս (կամ բուժս) իմն 'ի բանիս գտանեն հերձուածողացն աշակերտք , վաղվաղակի 'ի վերայ յարձակեալ , տեսանես ասեն , որչափ 'ի միջի կայ , զի մին աղաչէ , և մին աղաչի ' . մին պաղատի , և մին պաղատանաց անսայ . տեսանես , զի աղբիւր սքանչելեացն հայր է , և չնորհէ որդւոյ զզօրութի սքանչելեացն : Մ.ՅԼ որպէս յառաջագոյն բազում անգամ ասացի , եթէ չառին 'ի միտ չնորհակալութի ընտրել զգործս կենարարին . այլ միանգամ իսկ կանխաւ ըմբռնեալք 'ի հայհոյութի՝ կուրացան առ 'ի ջրնտրելոյ զճշմարտութիւն :

1 Գրեթէ զնոյն բանս երկ . ճառն յարուն զազարու հանրորդէ և երանելին մամբրէ 'ի գերձ կշտամբութի :

contulisti potestatem, tunc lapidem pusillum ad portam sepulchri non potes devolvere? Verum tamen, ut jam dixi, propter easdem causas, quoniam increduli, critici, et inobedientes spectatores erant, et dicere poterant fallaciam imaginariamque visionem esse casum mortui, et sub tali praetextu desistere poterant ab exaudiendo, adventu ejus in suspicionem redacto ⁽¹⁾, propterea illos ipsos deducit in sepulchrum. Quum enim lapidem revolvissent, et odor nares attigisset, testis fuisset eis odor cadaveris, quod revera mortuus erat. Quoniam cum morti mortui crediderint, postea etiam de resurrectione non haesitabunt.

Quod autem hujusmodi adinventionem excogitabat Dominus humiliter rem gerens, ipsum ordinem attende, et discas. Accedens Martha ad lapidem, dicit: *Domine, jam foetet, quatruiduanus est enim*. Redemptor tamen ut conscius propriae virtutis dicebat: Id ipsum volo discere a vobis; dicite, et replicate dictionem, *jam foetet*: assermate mortuum esse, ut et resurrectio vere praedicetur. Multoties mortis nomen replicatum fuit, ut saltem semel et veritas resurrectionis veniat in professionem. Tunc demum, fratres, aliud quidpiam adstruit Redemptor; in caelum aspicit, et Patrem invocat: *Pater, inquam, gratias ago tibi, quoniam audisti me*. Ansam quandam in hoc dicto reperiunt haereticorum discipuli, statim irruentes, dicentesque: Viden' quantum intersit? unus enim rogat, et alter rogatur; ⁽²⁾ unus supplicat, et alter supplicationem exaudit. Viden', quod fons miraculorum Pater est, et concedit Filio virtutem miraculorum? Sed, sicut antea saepe dixi, minime intellexere cum gratitudine dijudicare opera Salvatoris, sed semel ab initio deprehensi in blasphemia obcaecati sunt, ita ut nequeant seligere veritatem.

(1) Locus obscurus et aequivocus erat.

(2) Similia repetit et B. Mambreus Arm. Saec. V.

Բայց դու զպատճառսն յայսր աւուր ընթերցուածոյ ուսիր : Ասէ ցնոսա կենարարն . բազում գործս բարիս ցուցի ձեզ 'ի հօրէ խմել . վասն որոյ գործոյ 'ի նոցանէ քարկոծ առնէք զիս : Ասեն ցնա հրէայքն . վասն բարեաց գործոյ ոչ առնելք զքեզ քարկոծ , այլ վասն հայհոյութե . զի դու մարդ ես , և զանձն քո անձ առնես , և կուես քեզ հայր զանձ : Այն իմն կարի տրտմեցուցանէր զհրէայսն՝ զի հայր իւր կուէր զանձ . զայրանային հրէայքն յո՛ր , ոչ միայն զի զաւ բաթան լուծանէր , այլ զի և հայր իւր կուէր զանձ , և հաւասար առնէր զանձն անոյ : Ալ քանզի 'ի հայհոյութի հանէին՝ հայր կուէլ զանձ , ատեան գործէ 'ի գերեզմանն , և դատաւոր զճշմարտութիւն նստուցանէր . ածէ շուրջ վկայս զապախտաւորսն , զի աչօք տեսցեն , և ահանջօք լուիցեն , որք ասէին՝ եթէ հայհոյես , զի զանձնդ որդի ան կուէս : Ասէ հայր , և գրեթէ այնու իսկ խրատէ զնոսա , թէ ահաւասիկ ձեր իսկ առաջի կուէմ . եթէ ցասնուցու ինչ՝ զի հայր կուէմ զնա , և հայհոյութի իցէ՝ որպէս և դուք կարծէք , ապա մի լուիցէ . և եթէ ցցասնու՝ ապա յայտ է թէ արդարև հայր իմ է : Հայր , ասէ , գոհանամ զքէն , զի լուար ինձ : Ալ թէ հնազանդութե գործ էին աղօթքն , զիսորդ յառաջ քան զյաղօթան կալ՝ ասէ թէ լուար ինձ . զի նախ քան զյաղօթան կալ ասէ , հայր գոհանամ զքէն՝ զի լուար ինձ : Ալ միտս զնէ նոցա որ շուրջն կային . եթէ ցասնու ասէ հայր , զի հայր կուէմ զնա , և հայհոյութի ինչ է անոյ՝ որպէս դուք կարծէք , մի լիցի գործակից հայհոյիս . ապա թէ կուէմ զմեռեալն , և լսէ հրամանին , արդեանմբք իսկ առէք զհանդէս ճշմարտութե . զի զմեռեալ յարուցանել՝ ոչ հայհոյի գործ է , այլ որդւոյ ան հրաման : Ալ զի այս միտք են աղօթիցն , և ոչ վասն իւրոյ ինչ պիտոյից , այլ վասն լսողացն օգտի և ուղղութե արկ 'ի կիր զաղօթան , ինքն իսկ վկայէ . յոր ժամ ասաց , թէ հայր գոհանամ զքէն՝ զի լուար ինձ , ասէ առ նմին , թէ ես գիտէի իսկ՝ եթէ յամենայն ժամ լսես ինձ . այլ վասն ժողովրդեանս՝ որ շուրջ կան՝ ասացի :

Այլ որ այսուհետև շփոթեցէ զճշմարտութիւն .

Verum tu rationem hodiernae lectionis disce. Dixit eis Salvator. *Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Responderunt ei Judaei: de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu homo es, et facis te ipsum Deum, et patrem tibi vocas Deum.* Illud valde tristes reddebat Judaeos, quia patrem suum vocabat Deum. Irascebantur Judaei in Jesum, quia non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, et aequalem se faciebat Deo. Quia ergo blasphemia arguebant patrem vocare Deum, tribunal constituit apud sepulchrum, et judicem sedere veritatem voluit; ducit et testes in circuitu ingratos ipsos, ut oculis videant, et auribus audiant, qui dicebant, quod blasphemias, cum te ipsum filium vocas Dei. Vocat itaque Patrem, et fere eo ipso monet eos, dicens: Ecce vel in conspectu vestro voco; si aegre ferat, quod Patrem voco eum, et blasphemia sit, sicut vos putatis, non me audiat: quod si vero haud moleste ferat, ergo patet, quod vere pater est meus. *Pater, inquit, gratias ago tibi, quia audisti me.* Si obedientiae actus erat oratio, quomodo ante orationem dicebat, quod *audisti me?* Quoniam antequam orasset, dixit, *Pater gratias ago tibi, quia audisti me.* Monet autem circumstantes, Si irascatur, ait, Pater, eo quod Patrem voco ipsum, et blasphemia quaedam sit contra Deum, ut vobis videtur, non cooperetur mihi velut blasphemanti: sin autem vocante me mortuum, audiat jussum, ex operibus ipsis probationem accipite veritatis; mortuum enim suscitare non blasphemantis est opus, sed Filii Dei jussum. Quod autem haec est intentio orationis, non vero propter indigentiam suam, sed pro utilitate audientium, correctioneque usurpaverit orationem, ipse testatur: quum enim dixit, *Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me,* subdit adhaec, *Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstant, dixi.*

Nemo itaque confundat veritatem, nemo injuria

մի որ թշնամանեացէ զամծպաշտու թիւն . մի որ զգլի-
 ջանեւն՝ որ վասն մերոյ փրկուածէ, 'ի տկարութիւն և
 'ի թշնամանս սընն համարեացիս Վ ասն քս եղև մարդ-
 մարդասէրն . սչ եթէ զիւր բնուածին 'ի բաց ընկէց ,
 այլ զանկեալն յարուցանէ , և զմեռեալն կենդանի
 առնէ . առնու զքոյդ , և տայ զիւրն : Ս՛չ թէ 'ի
 տնտեսութիւն եկն յառաջին պատիւն , այլ յամու-
 թիւն եկն ունել յանձին զտնտեսութիւն : Ս՛չ , որպէս
 հերձուածողաց աշակերտքն կարծեն , եթէ յետ խա-
 ջին և տնտեսութեանն՝ եկն յառաջ 'ի պատիւն .
 քանզի բիծս իմն ամբարշտութիւն բանին առաքե-
 լոյ կամին կարկատել . որ յորժամ ճառեալ զկե-
 նարարէն՝ ասէ , որ էրն 'ի կերպարանս այ՝ ոչինչ
 յափշտակութիւն համարեցաւ զլինեւն հաւասար այ ,
 այլ զանձն ունայնացոյց՝ զկերպարանս ծառայի էառ ,
 և 'ի նմանութիւն մարդոյ եղեալ , և կերպարանօք
 գտեալ իբրև զմարդ , խոնարհեցոյց զանձն՝ լինել
 հնազանդ մահուչափ և մահու խաչի . և ածէ զնո-
 վիմբ , թէ՛ և վասն այնորիկ ամ զնա առաւել բարձ-
 րացոյց , և շնորհեաց նմա անուն՝ որ 'ի վեր է քան
 զամենայն անուն : Տեսանէս , ասեն , զի ընդ հնա-
 զանդութեն էառ զինս զպատիւն . քանզի խոնար-
 հեցաւ մահուչափ , վասն այնորիկ և ամ զնա բարձ-
 րացոյց , և շնորհեաց նմա անուն՝ որ 'ի վեր է քան
 զամենայն անուն : Ս՛չ այնպէս իցէ՛ լուիցեն . եթէ
 զվարձս ընդ տնտեսութեն զյառաջն գալն էառ , ա-
 պա ուրեմն յաղքատուէ 'ի մեծութիւն եկն յառաջ :
 Աւարդ՝ միտ դիր աղաչեմ . եթէ վարձս ընդ հնա-
 զանդութե զյառաջն գալ էառ , ապա յաղքատու-
 թիւն 'ի մեծութիւն եկն , յամենեցունց երկրպագութիւն
 առնուլ , զի ամենայն ծունր յանուն յսի քսի կրկ-
 նեցի : Առ ասես , թէ աղքատ էր՝ և 'ի մեծութիւն
 եկն տնտեսութիւն . այլ պողոս չառնու քեզ յանձն .
 քանզի չցուցանէ զնա յաղքատութիւն 'ի մեծութիւն
 եկեալ , այլ մեծութիւն զաղքատութիւն յանձին կա-
 լեալ :

Օ ինչ ասէ առաքեալ . Ախտէք , ասէ , եղբարք
 զշնորհս տն մերոյ յսի քսի , զի վասն մեր աղքատա-
 ցաւ որ մեծատունն էր , զի դուք նորա աղքատուին

adficiat pietatem, nemo dissimulationem propter salutem nostram factam pro infirmitate vel contumelia Sancti recenseat. Propter te factus est homo hominum amantissimus. Non suam abiecit naturam, sed cadentem suscitavit, et mortuum vivificavit. Accipit tuum, et dat suum. Non ex dispensatione venit in praestantem dignitatem, sed ex Divinitate venit suscipere in se dispensationem. Non, ut haereticorum auditores putant, quasi vero post crucem ac dispensationem promotus fuerit ad dignitatem: etenim notam aliquam impie assuere volunt ex Apostoli dicto, qui agens de Salvatore, dixerat: *Qui erat in forma Dei, nullam rapinam existimavit esse aequalem Deo, sed seipsum exinanivit, formam servi sumens, et in similitudine hominis factus, et formam inventus sicut homo, humiliavit se, ut esset obediens usque ad mortem, mortemque crucis.* Atque subdit, quod propterea Deus ipsum magis exaltavit, et concessit ei nomen, quod supra est omne nomen. Vident, inquit, quia pro obedientia accepit in mercedem dignitatem: qui quippe humiliatus est usque ad mortem, propterea et Deus ipsum exaltavit, et concessit ei nomen, quod superat omne nomen? Si ita est, audiant. Si ut mercedem pro dispensatione profectum accepit, ergo ex paupertate in divitias provenit. Attende itaque, quaeso: Si mercedem pro obedientia accepit profectum, ergo ex paupertate in opulentiam venit, ut adorationem ab omnibus acciperet; quoniam omne genu flectatur in nomen Jesu Christi. Tu dicis, quod pauper erat, et in divitias venit per dispensationem. Sed Paulus minime annuit tibi: quia non ostendit eum ex paupertate in opulentiam venisse, sed una cum opulentia paupertatem sibi adscivisse.

Quid dicit Apostolus? *Scitis, inquit, fratres, gratiam Domini Jesu Christi; quoniam propter nos pauper est factus, qui dives erat; ut vos ejus paupertate dite-*

մեծանայցէք . զի մեծանայցես , և ոչ զի հայհոյես .
 ցես . աղքատացաւ տէր մեր յս քս , ոչ զյաւիտե-
 նական մեծութիւն 'ի բաց ընկեցեալ , զմեծութենէն
 ասեմ , այլ զայն ծածկեալ , և զայս յանձին կալեալ :
 Օ ինչ իցէ մեծութիւնորա : Առջի հայր մեծատուն .
 կոչի և որդի մեծատուն . մեծատուն 'ի մեծատոյ :
 Օ որմէ պօղոսն ասէ , թէ ինքն ան մեծացուցանէ
 զամենեսեան՝ որ կարդան առ նա . և դարձեալ թէ
 ով խորք մեծութե և իմաստութե և գիտութեան
 ան : Առջնակէս և յս մեծատուն է , և աղքատացաւ
 վասն մեր : Այլ ինչ իցէ մեծատուն . զի 'ի միասին էա
 կան է հօր , և լոյս փառաց , և նկարագիր էութե ,
 և պատկեր աներևութիւն հօր : Այլ ստացուածով
 այնպիսի լեալ , այլ բնութե այնպիսի երևեալ : Այլ
 մեծութիւն քսի այն է , զի նմին հօր հաւասար է , և զնոյն
 զօրութիւն և զփառս և զթագաւորութիւն ունի , աթա-
 ռակից հօր , և նմին պատուի , 'ի նոյն մեծարանս :
 Այլ որ յայնպիսի մեծութե էր , և 'ի վեր ընդ հօր
 նստէր , տես յորպիսի աղքատութիւն էջ , զի առաջի
 պիղատոսի իբրև զմահապարտ կայր յատենի : Այլ
 մեծութիւն քսի բիւր բիւրուց հրեշտակացն են՝ որ կան
 նմա 'ի սպասու . և աղքատութիւն քսի երկոտասան
 ձկնորսքն որ զհետ շրջէին : Այլ մեծութիւն քսի՝ աթոռն
 յերկինս է , և ընդ աջմէ հօր նստելն . և աղքատու-
 թիւն նորին , զի ազուխուց որջք գոյին , և թռչոց
 երկնից դադարք , և որդւոյ մարդոյ ոչ գոյր տեղի ,
 ուր զգլուխն դիցէ : Այլ աղքատութիւն քսի՝ 'ի յովանա-
 կի նստելն , և մեծութիւն քսի՝ 'ի քերթէս ելանելն .
 զորմէ ասէ մարգարէն , թէ կառք ան բիւրապատիկք
 են , և հազարք ուղղիւք : Տեսեր զառաւել մեծու-
 թիւն . տեսեր զաղքատութիւն լի տնտեսութե :

Այլ թերևս որ մորմոքեալ 'ի հերձուածողաց
 ընդ բարձրութիւն անխօսութեան՝ ասիցէ . միթէ 'ի կէ-
 նարարն ելանիցէ բանն , թէ կառք ան բիւրապատիկ
 են . միթէ 'ի նա՛ ինչ անկ իցէ վկայութիւն՝ զոր բե-
 րեր . միթէ կառս որդւոյ ասաց , կամ կառս միած-
 նին պատուոյ : Այլ արդ զի մի վաճառիցի անպաշ-
 տութիւն առ 'ի յախտաւոր լողացն , և կարծիցի թէ
 չէ ինչ 'ի դէպ վկայութիւն , հարկ է յանդիման կա-

scatis. Ut ditescas, non ut blasphemus. Pauper est factus Dominus noster Jesus Christus, non aeternam opulentiam abjiciens, Divinitatem, inquam, sed illam occultans, et istam acceptans. Quae sit opulentia ejus? Vocatur Pater dives, vocatur et Filius dives ex divite. De quo Paulus dicit, quod *Ipse Deus ditat omnes invocantes se*; et iterum, *O altitudo Divitiarum, et sapientiae, et scientiae Dei!* Pariter et Jesus dives est, et pauper factus est propter nos. Qua autem re dives sit? Quia consubstantialis est Patri, et lumen gloriae, et character essentiae, et imago invisibilis Patris; non acquisitione talis factus, sed natura hujusmodi visus. Opulentia Christi ea est, quod ipsi Patri aequalis est, et eandem virtutem atque gloriam regnumque habet; ejusdem throni cum Patre (est), et ejusdem dignitatis, atque in eodem honore reverentiae. Verum qui in tali erat opulentia, et supra cum Patre sedebat, vide, ad quam paupertatem descendit, ut coram Pilato tamquam reus staret in tribunal. Divitiae Christi, myriades myriadum Angelorum sunt, qui stant in ejus ministerio; et paupertas Christi duodecim piscatores, qui eum sequebantur. Opulentia Christi, thronus in caelis est, et a dextra Patris sedere; et paupertas sua, quia *vulpes foveas habent, et volucres caeli nidos, Filius autem hominis non habet locum, ubi ponat caput suum*. Paupertas Christi in juvenca (asini) sedere; et divitiae Christi in Cherubim scendere: de quo propheta ait, *Currus Dei myriades sunt, et mille directores*. Vidisti amplam opulentiam? vidisti paupertatem dispensatione plenam?

Sed fortassis aliquis haereticorum pruriens ob excellentiam praesentis theologiae, dicat: Num ad Redemptorem referatur illud dictum, *Currus Dei myriades sunt*? In eumne refertur testimonium citatum? An currus Filii dixit, vel currus dignitatis Unigeniti? Ne itaque venundetur pietas ab ingratis auditoribus, et putetur incongruum esse testimonium, necesse est comprobare, quod *Currus Dei myriades, et mille*

ցուցանել, զի կառք ւնյ բիւրապատիկք և հազար
 ուղղիւք՝ ՚ի տէր մեր յս քս ՚ի գէպ ելանեն : Աւ
 զհանդէս աստըստին իսկ ան . չեն ինչ պէտք խնդրոյ
 խորհրդոց , և ոչ պատիր բանից հաւանութե , այլ
 ճշմարտութե , որ յայտ յանդիման ծագեալ կայ ա
 ռաջի : Արանելին դաւիթ ասէ , կառք ւնյ բիւրա
 պատիկք են , և հազարք ուղղիւք , և տէր ՚ի նոսա ՚ի
 սինա ՚ի սրբութե . ել ՚ի բարձունս՝ և գերեաց զգե
 րութի , և ետ պարգևս որդւոց մարդկան : զայս
 դաւիթ ասէ : Առջեցնէք ՚ի մէջ գմեկնիւ մարգա
 րէիցն , զփողն մեծաձայն , զլեզուն հոգւոյն սքյ ,
 զվառեալն զօրութե և ամենայն շնորհօք , զպօղոս
 զսրբոյն երգիւ . տեսցնէք յով առնու զկառնս ւնյ ,
 և զենն ՚ի բարձունս և գերեաց զգերութի , և ետ
 պարգևս որդւոց մարդկան : Ասէ առաքեալ . մի տէր
 և մի հաւատ , և մի մկրտութի . և մի ւնճ հայր ամե
 նեցուն , և ամենայնիւ , և յամենեսեանս : Այց իւ
 րաբանչիւր ումեք ՚ի մէնջ տուեալ են շնորհք ըստ
 չափոյ պարգևացն քնի . քանզի ասէ իսկ , ել ՚ի բար
 ձունս՝ գերեաց զգերութի , և ետ պարգևս որդւոց
 մարդկան : Աւ ՚ի դործս արկեալ զմիտս բանին՝ պօ
 ղոսի , ասէ , եթէ որ ելն ով է , եթէ ոչ՝ որ էջն նախ
 ՚ի ստորին կողմ՝ երկրի . որ էջն նոյն է՝ որ ելն յեր
 կինս , զի լցցէ զամենայն :

Չեն ինչ պիտոյ բազում լեզուք մեկնելոյ , և ոչ
 շատ ինչ խօսք հաւանեցուցանելոյ . այլ միտք շնոր
 հակալք , և միաբանութի հաւատոց , միաբանեալ
 ընդ դաւանութի որդւոյն ւնյ : քանզի չասաց անձին
 և ծնունդ , և ոչ անարար և արարած . զի այն չէ
 միաբանութի հաւատոց : Ամմիս գիտել . զինչ է միա
 բանութի հաւատոց , լուր պօղոսի՝ որ ասէ , մինչև
 եկեսցուք հասցուք ամենեքեան ՚ի մի միաբանութի
 հաւատոց և գիտութե որդւոյն ւնյ : Միաբանութի
 հաւատոց՝ գիտութի որդւոյն ւնյ է , և ոչ գիտութի
 անձնին և ծնելոյ : Ինդէր խլէս զգրեալսն , և յա
 ռաջ բերես զոչ գրեալսն . չիցէ՞ հաւատարմագոյն
 անունն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սքյ , քան զանձնին
 և զծնելոյ , և գրեալքն քան զգրեալսն :

Այլ ՚ի դիմի հարկանի հերձուածողն . իսկ դու

directores, in Dominum nostrum Jesum Christum optime quadrant. Demonstrationem ergo ex ipsis accipe verbis: non enim opus est quaestionis mentis, neque artificiosi sermonis ad persuadendum, sed veritatis, quae in conspectu refulget. Sic enim dixit Beatus David. Currus Dei myriades sunt, et mille rectores, Dominus autem in eis in Sina in Sanctis. Ascendit in excelsa, et captavit captivitatem, et dedit dona filiis hominum. Haec David. Citemus in medium interpretem prophetarum, tubam magnae vocis, linguam Spiritus Sancti, armatum virtute omnique gratia, Paulum, inquam, Sancti cantorem. Videamus, in quem accipit currus Dei, ascensumque in excelsa, et illud, captavit captivitatem, et dedit dona filiis hominum. Dicit Apostolus: Unus Dominus, et una fides, et unum baptisma, et unus Deus Pater omnium, et per omnia, et in omnibus. Verum unicuique ex nobis datae sunt gratiae secundum mensuram donorum Christi. Dicit enim: Ascendit in excelsa, captavit captivitatem, et dedit dona filiis hominum. In operam autem mittens Paulus intentionem verbi, adjicit: Qui ascendit, quis est, nisi qui descendit primum in inferiorem partem terrae? Qui descendit, idem est, qui ascendit in caelum, ut impleat omnia.

Non est opus multarum linguarum ad exponendum, nec multorum verborum ad suadendum, sed quaeritur mens grati animi, et concordia fidei, unita cum professione Filii Dei. Quoniam non dixit, Ingenitus et Genitus, neque Increatus et creatura; illud enim non est concordia fidei. Visne scire quid est concordia fidei? audi Paulum dicentem: *Donec venientes perveniamus omnes in unam concordiam fidei et scientiae Filii Dei.* Concordia fidei, scientia Filii Dei est, non vero scientia Ingeniti et Geniti. Quare evellis scripta, et adducis non scripta? Nonne fidelius est nomen Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, quam Ingeniti, et Geniti; sicut et scriptum, quam non scriptum.

At opponit se haereticus, dicens: Tu autem qua-

ընդէր ասիցես ասէն զմիասին էականն, որ չի՞ գրեալ ՚՛ Վտանկի պատերազմաց հարկ է առնուլ զանօթս՝ որ չիցեն ինչ պիտոյ ՚ի խաղաղութե՛։ Ս՝ կալ մեզ ՚ի մարտիկս պատերազմացն . ոչ ապաքէն ծովական թշնամութիւն . և կամ ո՞ որ կազմիցէ զէն ընդդէմ թշնամեացն՝ յորժամ խաղաղութի յամենայն կողմանց յորդիցէ : ՚՛ բաց առ դու նախ զօտար էականն . զի (մի) ՚ի դիմի հարկանիցի քեզ ՚ի միասին էականն . իսկ եթէ ասիցես զօտար էականն , հարկ է՝ զի ՚ի դիմի բախիցէ քեզ ՚ի միասին էականն . ապա եթէ լռիցես , լռեմ և ես , և զնոյն էութի որ հօրն է՝ ճանաչեմ և որդւոյ . զի հօր և որդւոյ անուն զնոյն զօրութի ունի . քանզի ՚ի միասին էական է անուն հօր և որդւոյ . զի հայր որդւոյն հայր է , և որդի՝ հօրն է որդի . և հոգին սբ՝ այ է հոգի :

Վ՝ յԼ տես զի՛նչ կրեն հերձուածողքն . քանզի կանխեցին գրգռել ՚ի պատերազմ , և ամաչեն զայն պիսի միտս ՚ի բաց ընկենուլ . տես , առ այն զի՛նչ գործեն այ շնորհքն . ետես զնոսա անհնազանդս օրինացն այ , և արկ զնոսա ընդ հարկաւ օրինացն հոռւ մոց . քանզի ցանկ իսկ ան զնոյն գործէ . յորժամ տեսանէ զօր մարտուցեալ ընդ օրէնս անսպաշտուէ , յարուցանէ ՚ի վերայ նոցա զահ մարդկան . զի ոչ կալան՝ զերկէզն այ . տես՝ զի՛նչ գործ գործէ : Վ՝ առի ցասումն ՚ի միտս անսպաշտ թագաւորին , և գրէ հրովարտակս անսպաշտութեն ՚ի ձեռն անսպաշտ սպասաւորաց , և արձակէ նետս զհրամանսն իբրև յօրինացն աղեղանէ :

Որպէս և կենարարն բազում անգամ արար հրէից ապախտաւորաց . որոց ուրացեալ զանսպաշտութի նորա , յորժամ զճշմարտութիւն խօսէր՝ ասէին , որով իշխանութի առնես դու զայդ . առնէ անդրէն պատասխանի՝ որ կարօղն էր անել զնոսա յերկիւղ մարդկան . հարցից և ես զձեզ բան մի . մկրտութիւն յովաննու ուստի էր , յերկնից , թէ ՚ի մարդկանէ . խորհէին ընդ միմեանս հրէայքն և ասէին . եթէ ասեմք , եթէ յերկնից , ասէ , թէ՛ և

1 կամ է . կալան զէզ . կամ , իւր մէջ հարի արար :

re dicis *Consubstantialem*, minime scriptum? In discrimine praelii necesse est usurpare apparatus vix necessarium in pace. Quis coegit nos instare navali pugnae? nonne hostilitas marina? Vel quis arma constructet contra inimicos, quando pax undique inluit? Aufer tu primum *heterusion* (*alienosubstantialem*), ut non opponatur tibi *homousion* (*consubstantialis*). Quod si dicas *heterusion*, necesse est ut congregiatur contra te *homousion*. Sin autem tacebis, taceo ego quoque, et eandem essentiam, quae Patris est, cognosco et Filii: quia Filii et Patris nomen eandem habet vim; quoniam *consubstantialiale* est nomen Patris et Filii: Pater enim, Filii est Pater; et Filius, Patris est Filius; et Spiritus Sanctus, Dei est Spiritus.

Sed vide, quid patiuntur haeretici? quippe qui praemoverunt bellum, nunc pudet eos talem rejicere sententiam. Vide, quid ad haec operatur Dei gratia? Vidit eos inobedientes divinis legibus, et submitit illos tributo legis Romanae. Nam semper Deus id facit, quando vidit quosquam pugnare contra legem pietatis, excitat super illos timorem hominum, quoniam non tenuerunt timorem Dei. Vide quid agit. Ardet ira in animo pii regis, et scribit edicta pietatis per pios ministros, et jactat sicut jacula mandata tamquam ex arcu legis.

Quemadmodum etiam Salvator saepe id fecit cum ingratis Judaeis; qui negata pietate, quum veritatem eis loquebatur, dicebant: *qua potestate tu haec facis?* Retorquet enim responsum, quod poterat conducere eos in timorem hominum: *Interrogabo et ego vos verbum unum; baptismus Joannis unde erat, de caelone, an ex hominibus? Cogitabant inter se invicem Judaei, dicentes: Si dicamus, de caelo, dixerit, quod cur non credidistis ei; Sin autem dicamus, quod ex hominibus*

ընդէր ոչ հաւատացէք նմա . և եթէ ասեմք՝ թէ 'ի մարդկանէ էր , երկնիմք 'ի ժողովրդոցն , դուցէ քարկոծ լինիցիմք : Աւ քանզի ոչ ունէին զերկիւզննն , զմարդկան երկիւզնն եղին առաջի , թէ վասն մարդկան երկեղի չիխեմք ասել : Ասկ կենարարն առ այն զինն . և ոչ ես ասեմ ձեզ . դուք չգիտէք իսկ , բայց ես գիտեմ , և չասեմ :

Աւ արդ՝ յարոյց ան զմիտս անձապաշտ թագաւորի . քանզի թագաւորուի արդարութիւն է : Սիտ գիր , թագաւորուի և արդարութիւն է , յորժամ նոյն 'ի սպաւ սու կայցէ . 'ի միում աշտիճանի կան թագաւորուի և արդարութի . յորժամ ճշմարտութի սպասաւորք թագաւորութեանն լինիցին , նոյ պատուակից լինիցին : Աւ լուր , զինն ասէ գիր . ոգիք արդարոց 'ի ձեռինն նոյ են . և զթագաւորացն զինն ասիցէ , սիրտ թագաւորի ասէ 'ի ձեռս նոյ է : Աւ վասն էր արդեօք զսիրտն . և քանզի աղբիւր մտացն սիրտն է , և արմատ խորհրդոցն , անդուստ յաղբիւրէն ելանեն օրէնք . քանզի բանք թագաւորաց օրէնք են , ունի զսիրտն 'ի ձեռինն , զի մի դուցէ իբրև 'ի մարդկեղէնն ինչ մտաց բղիտիցեն , այլ իբրև յանձեղէն ձեռանն ելանիցեն օրէնք . դնէ թագաւոր օրէնս՝ միաբան օրինացն նոյ . 'ի հաստի կայ թագաւորութի լի նեւ վրէժիսնդիր երկնաւոր թագաւորութեն . ոչ զի չիցէ ատակ վերին թագաւորութեն առնուլ վրէժս 'ի հակառակորդացն , այլ զի նոյ չնորհքն բանայցեն զգուռն անձապաշտութե նախանձախնդրացն :

Աւ եթէ հաւատեալ ինդրիցեմք , դտանիցեմք , զի յամենայն ժամ ուր և մարտեալ ամբարշտութիւն , ոչ էառ անձ վրէժ առանց արդարոյ ուրուք . եթէ չգուցէ միջնորդ 'ի միջի այր արդար , չառնու վրէժս 'ի չարեաց . այլ 'ի կիր արկանէ զմարդկեղէնն զործին լի արդարութի : Մբարշտեցաւ սողոմ և դոմար , և ոչ ջնջեցան հինգերին քաղաքն , մինչև բնակեալ զովտայ յերկրին . զի մի ասացեն բնակիւք երկրին , թէ չէր ընդ օր նայել , չգոյր վարուց ուրուք նախանձաւոր լինել , ածէ բնակեցուցանէ :

erat, metuimus populum, ne lapidemur. Quia vero non habebant timorem Dei, hominum timorem proposuerunt sibi, manifestantes, quod ob humanum timorem non audemus dicere. Quid ergo Redemptor ad haec? *Nec ego dico vobis.* Vos nescitis etiam, ego vero sciens non dico.

Nunc itaque excitavit Deus animum pii regis: regnum enim justitia est. Attende, regnum justitia quoque est, quum Deo servitium praestat. In uno gradu sunt regnum et justitia: quando in veritate administratores sicut regni, Dei dignitatis consortes erunt. Audi, quid dicit Scriptura: *Animae justorum in manu Dei sunt.* Et de regibus quid dicat? *Cor regis, ait, in manibus Dei est.* Cur autem cordis meminerit? Quoniam fons mentis est cor, et radix consilii; ab ipso fonte egreditur lex. Quoniam autem verbum regis lex est, tenet cor in manu, ne velut ex humano corde aliquid emanet, sed tamquam ex divina manu exeat lex. Legem fert rex concordantem legi Dei; nam regnum statutum fuit, ut ⁽¹⁾ vindex sit caelestis regni. Non quod impos sit supernum regnum ad ulciscendos adversarios, sed ut divina gratia aperiat portam pietatis zelantibus.

Et revera si perquiramus, inveniemus, quod omni tempore, ubicumque pugnavit impietas, non vindicta sumpsit Deus sine justo quodam. Si desit in medio mediator vir justus, vix ulciscitur malos, sed usurpat humanum instrumentum justitia plenum. Impietatem praesetulerunt Sodoma et Gomora, nec tamen deletae fuere quinque civitates (Pentapolis), antequam habitasset Loth in illa terra. Ut non dicerent incolae regionis, quod non erat quispiam, in quem inspicerent, sive non prostabat, quam aemula-

(1) Vel, constans erit, si.

զարգարն 'ի սողոմ՝ որ 'ի նոյն տեղիս կեայր, և արտաքոյ քան զնոսա էր կարգօք . զի մի գտցեն պատճառս պատասխանուոյ, [Թէ չունէին զոր վարդապետ, երևեցաւ զովտայ (կամ զովտ) 'ի սողոմ, և եկն եհաս վրէժխնդրու[թիւն . քանզի ոչ օրինացն՝ և ոչ առն արդարոյ եղեն նախանձաւորք, սատակեցան 'ի հրաւրան բարկու[թենէն :

Մոյնպէս մարտնչէր և փարաւոն եզիպտացի ընդ անգիտու[թի պատճառեալ . և չեկին նմա հարուածք, մինչև յայտնեցաւ մովսէս իսրայէլի : Մի բարչտէր և արայաբ [Թագաւոր իսրայէլացւոց, որ յանօրէն ամբարչտու[թիւն զառածեաւ . և չգոյին ուրեք սպառնալիք բարկու[թէ, մինչև յայտնեցաւ եզիպտոս նախանձաւոր : Մոյնպէս և այժմ կարող է անձ առնուլ զիւր վրէժ, և զեկեղեցւոյս՝ որ կայ 'ի պատերազմի . այլ յարուցանէ զվասն անպաշտուէ մարտիկս, և կամի խնամարկել եկեղեցւոյ ամուլսխիւք՝ անպաշտու[թէն : Մոյնպէս և երանելին եզիպտոս ամբաստան լինէր անգիտու[թի իսրայէլէ, յորժամ եմուտ յանապատն հալածեալ յեզաբելայ . փոխանակ ասելոյն, ասէ ցնա անձ, զի դու եղիս . հարցանէ ցնա անձ՝ [Թէ զի՞նչ գործես դու աստ չոգաւ յայն յանապատն՝ ուստի մովսէս զօրէնան առ, և ասէ, նախանձեցայ զնախանձ անձ անգիտու[թի անկալի, զի [Թողին զքեզ որդիքն իսրայէլի . զսեղանս քո կործանեցին, և զմարգարէս քո կոտորեցին, ես միայն մնացի, և խնդրեն զանձն իմ : Օ այս ասէ, ոչ որպէս [Թէ ուսուցանէ, այլ ամբաստան լինի . ոչ որպէս զանազէտ ոք գիտակ առնիցէ, այլ իբրև դատաւորի դատախազու[թի մատուցանէ . զսեղանս քո կործանեցին, զմարգարէս քո կոտորեցին . ես միայն մնացի, և խնդրեն զանձն իմ :

Եւ քանզի դրգուէր իբրև զդատաւոր, և 'ի ցասումն անէր ամբաստանու[թէն իբրև զսաստարար, կամեցաւ անձ հաւանեցուցանել զմարգարէն, ե[թէ

1 կամ օրինակն : գրեալ էր, անկալիս (կամ անխակիս), օրէնսն : որ է սննդակից, ընտանի, գործակից :

2 Փոխանակ գրելոյ [Թերևս, ծակից :

rentur, vita alicujus, adducens justum, fecit, ut habitaret in Sodoma; qui in iisdem locis vivens, extra illos comperiebatur esse conversatione. Ut non haberent locum responsi, quasi vero non habuerint magistrum, apparuit Loth in Sodoma. Et ecce pervenit ultio: quandoquidem nec legem ⁽¹⁾, neque virum justum aemulati sunt, deperditi sunt ab ira ignem spargente ⁽²⁾.

Itidem pugnabat et Pharao Aegyptius cum Deo, sub praetextu ignorantiae, nec venerunt ei plagae, donec revelatus fuit Moyses genti Israel. Impie agebat et Achaab rex Israelitarum, implicatus iniqua idololatria; neque erat alicubi comminatio irae, donec apparuit Elias zelotypus. Similiter et nunc potest Deus vindictas capere sui et Ecclesiae, quae in praedio stat; verum suscitatur bellatores propter pietatem, atque vult protegere Ecclesiam per alumnos pietatis. Sic et Beatus Elias conquirebatur apud Deum de Israel, quum ingressus est desertum, persecutione actus ab Jezabel. Et antequam ipse loqueretur, dixit ei Deus: *Ut quid tu (hic es) Elias?* interrogat nimirum eum Deus, quid hic tu facis? Pergens in eremum ipsum, unde Moyses legem sumpsit, ait: *Aemulatus sum aemulationem Domini Dei omnipotentis, quia reliquerunt te filii Israel, altaria tua everterunt, et prophetas tuos ceciderunt. Ego solus mansi, et quaerunt animam meam.* Haec dicit, non ut doceat, sed accuset; non quasi ignorantem certiore faciat, sed tamquam judici delationem praestet. *Altaria, inquit, tua everterunt, prophetas tuos ceciderunt: ego solus mansi, et quaerunt animam meam.*

Quoniam vero irritabat tamquam judicem, et in iram excitabat per accusationem sicut castigatorem, volens Deus persuadere prophetam, quod ipse longa-

(1) Scriptum erat, *exemplum*. (2) Sic vocatur etiam *fulmen* *օրհնակն*. pro *օրհնացն*, legis. in Arm. sicut Gr. *χαρπυρός*.

երկայնամտութիւններէ ամբարշտելոցն, ոչ թէ առ տկարութիւն չպատժէ. ասէ ցնա, ահաւանիկ ելանիլ ցես դու վաղիւ առաջի իմ. և ահաւասիկ հողմ սաստիկ փշրել զլէրինս, և մանրեցցէ զբլուրս, և չիցէ 'ի հողմն տէր. և ահաւասիկ շարժումն, և չիցէ 'ի շարժումն տէր. և ահաւասիկ հուր, և չիցէ 'ի հուրն տէր: Այլ զինչ միտք իցեն այնր ամենայնի. քանզի համարիս թէ չկարեմ վրէժխնդիր լինել, հաւանեցուցից զքեզ, թէ ոչ առ տկարութիւն չածեմ պատիժս մեղաւորին, տես որպիսի գործս վրիժուց ունիմ. զոր ինչ առ ձեր դատաւորսն՝ սուրն և հուրն և ծովընկեցիկն գործեն, զայն մեծի դատաւորիս սոքա վճարեն: Տես որպիսի անօթս պատժոց ունիմ. հողմ սաստիկ՝ որ ոչ միայն զմարդիկ փշրել կարեցէ, այլ և զլէրինս խորտակել, և զբլուրս մանրել, և չէ 'ի հողմն տէր: Փոխանակ ասելոյ, թէ չկամիմ խստութիւն ճանաչել¹, այլ հանդարտութիւն զարմանալի լինել: ահաւասիկ հողմ սաստիկ ասէ, և փշրէ զլէրինս, և մանրէ զբլուրս, և չէ 'ի հողմն տէր: Ահաւասիկ շարժումն. փոխանակ ասելոյ, թէ կարող եմ և շարժմամբ կորուսանել: Այլ ահաւասիկ հուր, և չէ 'ի հուրն տէր. ցուցանել ցուցանէ՝ և 'ի կիր չարկանէ:

Այլ այնմ դուք իսկ ձեզէն վկայէք, զի և շարժումն եցոյց, և հուր շողացոյց զքաղաքաւս. երկեցոյց, և չպատժեաց. եցոյց, և արգել. շողաց հուր զքաղաքաւս, եկին հասին սպառնալիք. և կանխեաց մարդասիրուն: Այլ էր ասէ տեսանել զժողովուրդս ամբարեալ և պարսպեալ մարդասիրութիւն. և էր տեսանել զամենեպէս 'ի մեծաց բարեխօսաց օգնաւ կանութի գտեալ, և վերակացու լեալ բարեխօսութիւն թագաւորութեն և քահանայութիւն: Այնզի անպաշտ թագաւորն ընդ քահանայութես զուգեալ բարեխօսէր, և ածէր յաղերս զամ: Այնզի թագաւոր արդար նոյնպէս կարող է վճարել, որպէս և քահանայութիւն որ պաշտէ, և թագաւորութիւն բաւ:

¹ Այսինքն ճանաչել:

(1) Videtur terraemotum il-

lum] designare sub Arcadio factum, quem et Chrysostomus

nimitate indulget praevaricatoribus, non vero ob impotentiam vix punit illos, dixit ei: *Ecce exies tu mane coram me, et ecce ventus vehemens, conterens montes, et diminuens colles; non erit autem in vento Dominus. Et ecce motus (terrae), et non erit in motu Dominus. Et ecce ignis, et non erit in igne Dominus. Quid autem sit consilium horum omnium? Siquam putas, inquit, quod non valeam ulcisci, persuadebo te, quod non propter imbecillitatem non induco poenas peccatoribus, vide, quae habeo vindictarum instrumenta. Quidquid apud iudices vestros gladius, et ignis, et immersio in mare agunt, id apud me maximum iudicem haec perficiunt. Vide, qualia habeo punitionum instrumenta. Ventus vehemens, qui non solum homines possit conterere, verum etiam montes confringere, et colles diminuere: non est tamen in vento Dominus; id est, nolo in asperitate cognosci, sed tranquillitate mirabilis esse. *Ecce, inquit, ventus fortis, conterens montes, et diminuens colles; et non est in vento Dominus. Ecce et motus; et hoc indicat, quod possum etiam terraemotu deperdere. Ecce et ignis, sed non est in igne Dominus. Ostendens ostendit, et non ponit in operam.**

Et huic vos ipsi testimonio estis: ⁽¹⁾ quoniam et motum ostendit, et ignem circa civitatem micare fecit. Terruit, non punivit; monstravit, et cohibuit. Micabat ignis circa urbem, pervenerunt minae, sed praevenit benignitas. *Et erat, inquit (Scriptura), videre populum munitum et circumductum benignitate; et erat videre omnes auxilium invenisse a magnis intercessoribus, et protectos per intercessionem regni et sacerdotii. Siquidem piissimus rex cum sacerdotio junctus perorabat, et placabat Deum. Rex namque iustus similiter rem peragere potest, sicut et sacerdotium: hoc per officium, et regnum per intercessionem persuadendo Deum. In mansuetudine demon-*

describit in Oratione (Arm.) de Divite et Lazaro.

րէխօսու թիւ ածեալ 'ի հաւան զիմ: Հեզու թիւն ցու-
ցաւ փառաւորու թիւ և ուղիղ կարգք նորա, յայտ է
թէ որդի է մեծի թագաւորին. զի նա զնետս բար-
բարոսացն խափանեաց, և սա՛ զնետս որ յամսրոցն
տեղային՝ աղօթիւք փարատեաց:

Այլև այսպիսի ինչ և առ երանելեան դաւթիւ.
Քանզի ցասունն ինչ յիյ շարժեցաւ 'ի վերայ դաւ-
թի. սպառնայ իմ, և մարդասիրու թիւ ցուցանէ:
Տես զինչ գործէ մարդասէրն. առաքեցաւ՝ առ
դաւիթ. ահաւասիկ երիս հարուածս յընտիր առ-
նեմ՝ քեզ, խնդրեա՛ մի ինչ զոր և կամիս. կամ զսով
զերիս ամս, կամ պատերազմն զերիս ամիսս, կամ
մահ ժանդու թիւ զերիս աւուրս: Այժմէ իբրև զդա-
տաւոր դատիցիս, զի՛ առնես նմա յընտիր. այլ
պատժեա՛ իսկ. քանզի մեծ արարեր զարդարու թիւ:
'Աովաւ գնէ զվճիռն, զինչ և կամիս ասէ՛ զայն ա-
րարից. բարկացեալ՝ և անսալ խոստանայ: 'Իսկ ե-
րանելին դաւիթ 'ի վարանս ընդ ընտրուինսն մտեալ,
անձուկ է ինձ ասէ յամենայն կողմանց, և չգիտէ
զինչ ընտրիցէ. սո՛վս լաւ իցէ, թէ պատերազմն,
թէ մահն: Հարկաւ յանձն առնու զմահն ժանդա-
մահ զերից աւուրց. և զայն ոչ եթէ վայրապար ինչ,
այլ զի յայտ իմապաշտու թիւ թագաւորին լինիցի:
Այժմէ խնդրեցից ասէ զսով, 'ի կարծիս անկանիմ,
թէ չհամարիցիմ՝ ինչ զբազմացն կորուստ վասն բա-
զում՝ ռոճիկս թագաւորու թես ունելոյ. և եթէ ըզ-
պատերազմն խնդրեցից՝ մարթի զզօրականսն 'ի մահ
մասնել, և զանձն ապրեցուցանել: առից խնդրե-
ցից զմահն, որ ընդ ամենեսեանս առհասարակ անցա-
նէ. ոչ 'ի հարստաց աչառէ, և ոչ անաւագաց ողոր-
մի. որ ոչ զիշխանս մեծարէ, և ոչ յաղքատս ըն-
կրկէ. զի յայտ լիցի՛ թէ ընդ ամենեսին և զանձն
եդ առաջի:

Աւ ընդխառնեցաւ ասէ հրեշտակ իմն յայգուէ
մինչև ցվեց ժամն. և կոտորեաց 'ի ժողովրդէնէ՛ ան-
տի եօթանասուն հազար այր: 'Իբրև ետես իմ, ե-

1 Թուի գրելի, սասէաց. Գար:

կամ 'ի բաց անկեալ է անունս (1) Theodosii sc. Magni.

strata fuit glorificatio, una cum recto ordine: patet quod est filius magni regis ⁽¹⁾. Ille enim tela Barbarorum impedivit, et iste sagittas ex nubibus pluentes precibus repulit.

Fuit tale quoddam et sub Beato David; quoniam ira a Deo mota in David, minatur Deus, et humanitatem ostendit. Vide quid facit humanissimus; misit ad David (prophetam Gad), dicens: *Ecce tres plagas propono tibi seligendas; recipe unum quodvis, aut famem per tres annos, aut bellum per tres menses, vel mortem pestiferam per tres dies*. Si (o Domine,) sicut iudex iudicas, cur electionem illi sinis; sed punito plane, quoniam magnam fecisti ⁽²⁾ justitiam. In eo ponit sententiam: quicquid vis ait, id agam; cum iratus esset, morem gerere pollicetur. Beatus autem David haesitans valde de electione, *angustum est*, inquit, *undique*, nesciens quid eligeret, fames ne melior sit, an bellum, an mors. Necessse habuit recipere pestiferam mortem trium dierum. Hoc autem non inconsulto, sed ut manifesta fieret pietas regis. Si quaeram famem, in suspicionem venio, quod pro nihilo duxerim multorum interitum, quum multas annonas habere possim ego pro regia mea domu. Sin autem bellum quaeram, fieri potest, ut milites morti tradam, servem autem animam meam. Age itaque quaeram mortem, quae universos aequae pervadit: non opulentos veretur, nec vilium miseretur; non principes praehonorat, neque pauperes abhorret: ut palam fieret, quod una cum omnibus se quoque proposuit.

Et congressus est, ait, Angelus Domini de mane usque ad horam sextam, et cecidit ex populo septuaginta millia virorum. Videns autem Deus, quod exacer-

(2) Si legas, *υπερ*, fecit, copulantur haec cum sequentibus.

Թէ սաստկացաւ հարուածքն, և չէ որ՝ որ ամէ յազերս, քանզի չէին յայտնի հարուածքն, ետ տեսանել դաւթի զհրեշտակն՝ զի ունէր սուր ՚ի ձեռին, և Թուուցեալ կայր ՚ի վերայ օդոց: Իբրև ետես դաւթի զսուրն մերկացեալ, և մինչև ցվեց ժամ այնչափ հազար տապաստ արկեալ, զմտաւ ամ, Թէ մինչև ցերիս աւուրս որպիսի ինչ հարուածս գործիցէ: Եդ առաջի զանձն, և ասէ, Եթէ ես հովիւս մեղայ, խաչինքդ զի՞ մեղան. եղիցի ձեռն քո յիս և ՚ի տան հօր իմոյ: Երկու դիր աղաչեմ. եղիցի քեան քոյս, և ՚ի սան հօր իմոյ:

Եւ յաբարբառ այնր բարբառոյ ընկեր է՝ զոր յաււետարանին ասէ, Եթէ ես եմ հովիւ քաջ. հովիւ քաջ զանձն իւր դնէ ՚ի վերայ ոչխարաց իւրոց: Իբրև եդ զանձն առաջի, ամ յաղերս զամ. և ասէ ցհրեշտակն, դարձո՛ զսուրն ՚ի պատեանս իւր. կանխեաց խոնարհուածին՝ առաջի անկեալ ամ ՚ի հաւան զմեծ դատաւորն: Օ որ օրինակ անդ Թագաւորն եդ զանձն առաջի, և զամենեցուն բարկուածին փարատեաց, սոյնպէս և աստ առաւել ամապաշտ մեր Թագաւորն՝ ընդ ամենեսին զխոնարհուածի զգեցեալ՝ փոխանակ կառաց և երկվարաց ՚ի հետիոտս ընթանայր. և ցածոյց հեղուածքն զպատիժսն: Եւ քանզի բարի եգիտ, փոխարէնս հատուցանէ բարեբարին. և քանզի պատասպարեցաւ Թագաւորուածին, ամ զպարիսպ զեկեղեցեաւս. և քանզի ունի պահապան Թագաւորուածին, գործէ ամբուածի եկեղեցւոյ: Եւ մին իրի իսկ ասաց ամ ցեղիայ, Թէ երթ օձ ինձ զեղիսէ մարգարէ փոխանակ քո. և զչեու որդի ամասիայ ՚ի Թագաւոր ՚ի վերայ իսրայելի. և առցես վրէժս ՚ի տանէն արայաբու: Եւ այ՝ մարդ վրէժխնդիր վնիցի. այլ զի յայտ արասցէ, Թէ ամապաշտ Թագաւորուածի վրէժխնդիր է ճմարտուեն. և այս այսչափ:

Փախիցո՛ւք այսուհետև եղբարք ՚ի փասուց հերձուածողաց, և ՚ի բազմապատիկ ալեացն, և հասուցցուք զնաւն ՚ի յանքոյթ և ՚ի խաղաղ նաւահանգիստն: Եւ ճապարեացո՛ւք, դուցէ հասեալ այ արդարուածն՝ գերփիցէ զմեղան: Օ որ օրինակ փայտ, խոտ, եղէզն, Թէ ընդ վայր անկեալ կայցեն ՚ի դաշ-

bata est plaga, et nemo erat qui se placaret precibus; non enim manifesta erat plaga; fecit ut videret David Angelum, qui gerebat gladium in manu, et volans stabat in aëre. Quum vidit David gladium nudatum, atque usque ad horam sextam tot millia prostrata, perpendit, quanta caedes fieret per tres dies. Fudit se ante Dominum, dicens: *Ego pastor peccavi, oves istae quid peccarunt? Fiat manus tua in me, et in domum (vel, domo) patris mei. Attende, quaeso: Fiat manus tua in me, et in domum patris mei.*

Vox haec ejusdem vocis socia est, quae in Evangelio profertur: *Ego sum pastor bonus: pastor bonus animam suam ponit super oves suas.* Quando ergo proposuit seipsum, placavit Deum. *Et dicit ad Angelum: redue gladium in vaginam suam.* Praevenit humilitas, et procidens persuasit magnum judicem. Quemadmodum ergo ibi rex proponens animam suam, expulit iram communem, similiter hic piissimus rex noster una cum omnibus vestitus humilitate, pro curribus equisque pedes currebat, et mitigavit mansuetudine poenas. Quoniam vero beneficium assequutus est, rependit benefico; et quia praemunitum fuit regnum, circummunivit Ecclesiam; et quia custodem habet imperium, munimen agit Ecclesiae. Ea propter sane dixit Deus ad Eliam, *vadens ungue Eli-seum prophetam pro te, et Jehu filium Amasiae in regem super Israel, et accipies vindictas de domo Achaab.* At Dei, homo vindictas accipiet umquam? Sed ut manifestaret, quod pium imperium defensor est veritatis. Haec autem tantum.

Effugiamus itaque, fratres, damna haereticorum, undasque multiplices, et studeamus perducere navim in securum et tranquillum portum. Properemus, ne forte perveniens divina justitia obruat peccata. Quemadmodum lignum, foenum, calamus si jaceant in campo, dum sudum serenunq; sit tempus, etsi di-

տի, մինչ ջեր իցէ, և պարզ. թէպէտև ցիր կայցէ, չխարխարի 'ի տեղւոյն. իսկ յորժամ հեղեղ սաստիկ յառնիցէ, խաղացուցանէ միանգամայն զփայտն, զխոտն և զեղէզն: Արյնպէս և յորժամ այ դատաստանն գայցէ, և մեծ ատեանն քօի յայտնեցի, գերփէ զամենայն մոլորութի, և սրբէ զամենայն մեղս. որպէս մարգարէն վկայէ. յորդիցէ ասէ իբրև զջուր դատաստանն, և խաղացցէ սաստիկ արգարութիւն իբրև զհոսանս:

Այլ աստ հանգուցուք զբանս, և կուէսցուք ըզհայրն հասարակաց, զփողն հնչական, և զնուագարանն հոգևոր. կուէսցուք զծածուկ և զյայտնի 'ի գանձս եզիպտացոց. քանզի չիք յեկեղեցւոջ միմեանց ոսոխ ելանել, այլ միմեանց պատսպարան լինել. թէպէտև լեզուք ազգի ազգի իցեն, այլ մին յամենայն լեզուաց քարոզի. չբաժանեն խօսք՝ զորս ոչ բաժանեն հաւատք. չբաժանեն բանք՝ զորս 'ի միմեանս յարեն միաբան իմաստունք եկեղեցւոյ: Խօսեցարուք զամենայն արուեստս յեկեղեցւոջ: () Ըհնեցէք զտէր յաղբիւրացն իսրայէլի: աղբիւրք իսրայէլի մարգարէական վարդապետութիւնն են, և օրէնք. աղբիւրքն փրկութեան առաքեալքն են, և աւետարանն փրկութեան. նորա աղբիւրք իսրայէլի, և սորա աղբիւրք փրկութեան: Մատերուք ամենեքին, և առէք ջուր ուրախութեան յաղբիւրաց փրկութեան:

spersa sint, vix dimoventur: quando vero inundatio ingens exurgat, protrudit simul lignum, et foenum, et calamum. Eodem modo quum venerit divinum iudicium, et magnum tribunal manifestetur, obruit omnem errorem, et expurgat omnia peccata. Sicut Propheta testatur: *Inundabit, ait, sicut aqua iudicium, et irruet vehementer iustitia sicut gurges.*

Verum hic cessare faciamus verba nostra, et invitemus patrem communem, tubam sonoram, et organum spirituale; iuvitemus occultum et manifestum in thesauris Aegyptiorum. Quoniam non est in Ecclesia unum alteri opponi, sed se invicem protegere. Etsi linguae variae sint, sed unus ab omnibus linguis praedicatur. Non dividunt sermones, quos non dividit fides; non disjungunt verba, quos inter se mutuo conglutinant sapientes Ecclesiae. Loquamini omnes artes in Ecclesia. *Benedicite Domino ex fontibus Israel.* Fontes Israel sunt propheticae doctrinae una cum lege. Fontes salutis Apostoli sunt cum Evangelio salutis. Illi fontes Israel, et isti fontes salutis. *Accedite omnes, et haurite aquam laetitiae de fontibus salutis.*

Ճ Ա Ռ Գ .

Սան իրօնից և մարտախնէ . և զմովսէս և զահարոն , և զեր-
 իտրասան ամանցն առ լանջան Բերեւոյ , և այլ ևս Երէնաս ա-
 իանցն օրինաւն Բերեւալ .

Սրբոյն Սեբերիանոսի Եմետոս Եղիսիոպոսի :

Սրբեմն զմեզ կենարարին վերանալ՝ վայելուց և
 սօնական պսակօք պսակեաց . զի զմարդկեղէն բնու-
 թիս վերացոյց , և յերկինս տնկեաց . այն իսկ էր
 սկիզբն ճառին , թէ փրկիչն զամենայն շահս մեզ շա-
 հեցաւ . ոչ իւր ինչ շնորհեաց , այլ մեզ փրկութի
 պարգևեաց . զի զհողեղէն բնութիս երկնաւոր կա-
 տարեաց , և զգերեզմանակուր հողս՝ մասն յերկնից
 բնութիս հաստատեաց : Վանզի գիտէ իսկ անծային
 առաքեալ պատկեր հողեղէն կուէլ , և պատկեր երկ-
 նաւոր . և ՚ի նորին բանիցն է լսել . եղև ասէ մարդն
 առաջին յերկրէ հողեղէն , երկրորդ մարդն՝ տէր ՚ի
 յերկնից . և ՚ի նոյն յարէ , թէ որպէս հողեղէնն ,¹
 նոյնպէս և հողեղէնքս . և որպէս երկնաւորն , նոյն-
 պէս և երկնաւորքն² : Աւ հողեղէն ոչ այնու³ զի
 յերկրէ եղև՝ կուէ հողեղէն , այլ վասն զհողեղէն
 գործս գործելոյ . և երկնաւորն՝ ոչ վասն յերկ-
 նից ինչ զմարմինն ունելոյ , քանզի ՚ի կուսէ և յերկ-
 րէ կալաւ զմարմինն , այլ երկնաւոր՝ վասն զառաքի-
 նութի յանձինն ունելոյ , և երկնաւորին մարմին լի-
 նելոյ . որ ոչ բնութի երկնաւոր կուէր , այլ վասն
 երկնաւորին՝ որ նա զգեցաւ :

Առաջին մարդն ՚ի հողոյ եղև , և հողեղէն գոր-
 ծովք շրջեցաւ . հող կուի փոշին՝ որ յառնէ , և եր-
 կիր՝ որ զպտուղ բերէ : Աւ արդ չկուէ լսկ զմարդն

1 Գրեալ էր , հողեղէնն : իբր այն՝ , այսինքն այնու :

2 Գրածն , երկրաւորքն : (1) Vel dogmate, ut alias

3 Գրեալ էր , այնու . գուցէ usurpatur vox Arm. կրօնք, eo

HOMILIA III.

De Religione ⁽¹⁾ Baptismoque, una cum memoria Moysis et Aaronis, adductis etiam in exemplum duodecim gemmis circa pectus pendentibus, caeteris quoque duobus lapidibus pretiosis.

S. Severiani Emesensis Episcopi.

Olim nos Salvatoris nostri Ascensus decentibus festivisque coronis coronavit: quoniam humanam hanc naturam elevavit, et in caelis plantavit. Illud erat initium sermonis, quod Redemptor omne lucrum nobis lucratus est; non sibi aliquid concessit, sed nobis salutem donavit: quia terrenam naturam, caelestem perfecit, et pulverem a sepulchro devoratum (sicut) partem in caelorum naturis stabilivit. Siquidem novit divinus Apostolus imaginem terrenam appellare, et imaginem caelestem. Melius est ejusdem audire verba. *Factus est, ait, homo primus de terra terrenus, secundus homo Dominus de caelo.* Et subdit, quod *sicut terrenus, ita et terreni; et sicut caelestis, ita et caelestes* ⁽²⁾. Terrenum autem, non eo quod de terra fuerit, terrenum vocat, sed eo quod terrenum opus operatus est. Et caelestem non propterea, quasi vero de caelo corpus habuerit, quoniam ex Virgine et de terra habuit corpus, sed caelestem, eo quod virtutem praeseferebat, et corpus fuit illius caelestis (personae): quod non ex natura caeleste vocabatur, sed propter caelestem incarnatum ⁽³⁾.

Primus homo de terra factus est, et terrenis operibus ambulavit. Terra vocatur tam pulvis exurgens, quam tellus, quae fructum producit. Non itaque me-

sensu.

(2) Scriptum erat, *terreni*: sicut et primo loco, *spiritua-*

lis.

(3) Ad verbum. *quod vel quo ipse indutus est.*

երկրաւոր¹, այլ հողեղէն ընդ փոշի մեղացն եկեալ և Որպէս հանդերձ և աչք 'ի փոշոյ փնասին, նոյնպէս և ոգիք 'ի մեղաց. զոր օրինակ յորժամ փոշին թափիցի՝ սրբին հանդերձքն և երեսք. նոյնպէս և յորժամ զմեղս քո ընկենուցուս՝ սրբին և թեթեանան հոգիք: Որպէս և երանելին դաւիթ ասէ, եթէ որպէս նետք 'ի ձեռս հզօրի, այնպէս են և որդիք թօթափելոց. և որպէս ցերուսաղէմ ասէ, թէ արի և թօթափեալ զփոշիդ 'ի քէն: Մտ հողեղինի մարդոյն որ հողեղէն գործովք զգաձեալ իցէ, նոյնպէս և երկինք կերպարանին. յորժամ մարդիկ իբրև ընդ փոշի մեղօք թաթաւիցին, և երկինք հող մաղէն: Ալ չէ ինչ օտար բանս՝ թէ յերկնից փոշի մաղէսցի, ոչ յերկնից ինչ բնութենէ, այլ յընդունելեացն արժանաւորութենէ: Ալ ո՞վ վկայիցէ բանիցս. Խճ՝ 'ի ձեռն մովսէսի, որ ասաց, եթէ ոչ լուիցէք օրինաց ինձ այ ձերոյ, անձրև ձեր եղիցի ձեզ 'ի փոշի, և հող յերկնից իջցէ. եթէ ոչ կայցէք յօրէնս ինձ այ ձերոյ, եղիցի անձրև ձեր 'ի փոշի, և հող յերկնից իջցէ. և հողեղինին հող մաղի. քանզի փոշով մեղացն զգաձաւ:

Ալ զոր օրինակ այնպիսեացն զայն օրինակ 'ի մէջ բերէ, թէ հողեղինին՝ երկինք հող տեղասցեն. նոյնպէս ըստ իւրաքանչիւր կամաց պատշաճն. եթէ խիստ միտս տեսանիցէ, ըստ խտտութեանն գնայ. և եթէ կակուղ, ըստ կակղութենն: Այս և բազումք խիստ և բիրտ են իբրև զերկաթ և զսղինձ. որպէս և եսայի զիսրայէլէ ասէ, ես ծանեայ՝ զի խիստ ես դու, և ջիւք երկաթիք պարանոց քո, և ճակատ քո սղինձի: Վիւք երկաթի՝ զանհնազանդ պարանոցս ասէ, որ տաղտկայցէ և խուսափիցէ մտանել ընդ լծով Խճպաշտութե. որ յօրինացն խրանուցու: ըստ այնմ, եթէ երինջ լծընկէց եղև եփրեմ, և չանգլուծն: Ալ յորժամ յայնպիսի խտտութե և յանհնազանդութե և յանհաւանութե կայցեն մարդիկ, և Խճ զարարածս ըստ նմին շրջէ: Ալ եթէ ոչ լուի-

1 Գրեալ էր, երկրաւոր:

re terrenum appellat hominem, sed pulverem voluntatum in pulvere peccatorum: sicut enim vestimentum et oculi ex pulvere damnum patiuntur, similiter et animae a peccatis; et quomodo quando pulvis excutitur, purgantur vestes et facies, pariter etiam quando peccata tua abjicias, expurgantur et leves redduntur animae. Sicut et beatus David dicit, quod *Sicut tela in manibus potentis, sic sunt filii decussorum*. Sicut etiam dicit ad Jerusalem, *Surge, et excuti pulverem a te*. Secundum terrenum hominem terrenis operibus adfectum, similiter et caeli efformantur; quando homines tanquam pulvere inficiantur peccato, et caeli pulverem cribrant. Neque alienum quoddam est hoc dictum, quod de caelo pulvis cribretur, non ex natura caeli, sed ex condigno statu susceptorum. Et quis testimonio sit horum verborum? Deus per Moysen dicens: *Si non audiat legem Domini Dei vestri, pluvia vestra sit vobis in pulverem, et tellus de caelo descendat*. Si non stetis in lege Domini Dei vestri, sit pluvia vestra in pulverem, et tellus de caelo descendat (1); et in pulvereum pulvis cribratur, quoniam pulvere peccati adfectus est.

Sicut autem illis talibus illud exemplum adaptat, quod pulvereis caelum pulverem pluet, similiter juxta singulas voluntates congruum. Si durum animum videbit, secundum duritiam feretur; si autem mollem, secundum mollitiem. Etenim multi sunt duri et asperi tanquam ferrum et ahenum. Quemadmodum et Isaias de Israele dicit: *Ego novi, quia durus es tu, et nervi ferrei cervices tuae, et acies tua ahenea*. Nervos ferreos inobedientes cervices dicit, quae moleste ferant et effugient intrare sub iugo pietatis, abhorrescantque legem; secundum illud, *vitula jugum decutiens fuit Ephraem, et non recepit jugum*. Quando vero in hujusmodi duritie et inobedientia, et incredulitate ambulabunt homines, Deus quoque creaturas eo tenore vertit. *Sin autem non audiat legem*

(1) Redundare videtur replicatio eorundem verborum.

Ջիւր օրինաց իմոց, եղից զերկինս 'ի վերայ ձեր պղնձիս, և զերկիր 'ի ներքոյ ձեր երկաթի . այն իսկ է, զի անսերմն և անպտուղ առնէ :

Ի ստ հոգեղինին՝ նոյնպէս և արարածք կերպարանին առնուլ վրէժս չարեաց նոցա, և զարհամարհանաց օրինաց արարչին : Իսկ որ զկերպարանս երկնաւորին բերիցէ, ըստ այնմ թէ որպէս զգեցաք զպատկեր երկնաւորին, ըստ նմին և երկինք կերպարանին . և որոյ միտք կակուղ իցեն՝ անձրև քաղցրութեան յորդէ նմա : Եւ զի կատարեաց զամօքէն պատգամն՝ ընու զանդս նորա երկնային ցօղովն . դու ընկալ ասէ զցօղ պատգամաց իմոց, և ես ածից քեզ զցօղ անձրևոյն : Եթէ ուռգանիցին ողիք մեր ամային պատգամօքն, ուռգանէ և զանդս մեր շահեկան անձրևովք : Եթէ լուիցեք օրինաց անայ ձերոյ, երկինք տայցեն զցօղ իւրեանց, և երկիր ըզպտուղ իւր . բերէ՛ երկիր վասն հնազանդից :

Օ գեցցո՛ւք այսուհետև զպատկեր երկնաւորին : Արչէ՛ զկենարարն երկնաւոր, ոչ միայն զի յերկնից իցէ, զի այն յայտ իսկ է, զի բանն ամ ոչ միայն երկնաւոր է, այլ և երկնից տէր է և հրեշտակաց, այլ և ըստ մարմնոյ, զի յերկրի զերկնից առաքինութիւն առաքինացաւ : զի թէ վասն զի միայն յերկնից է կենարարն՝ կոչէ՛ զնա երկնաւոր, զիարդ և զայլնն կոչէ՛ երկնաւոր, որ ոչ յերկնից ունէին զընութիւնն : Ենայնպէս և երանելին դաւիթ կոչէ՛ զնա երկնաւոր . քանզի գտանեմ զանունն զայն և՛ 'ի հնումն միանգամ՝ 'ի կիր արկեալ, և՛ 'ի նորումս : Պօղոս ասէ, զգեցցո՛ւք զպատկեր երկնաւորին . և դաւիթ՝ թէ 'ի զատանել երկնաւորին զթագաւորս 'ի վերայ նորա : Ի վերայ նորա : յոյր . յերկրի :

Եւ զի 'ի կենարարն եհան զբանն դաւիթ զերկնաւորն, և չէ՛ բանազբօտութիւն բանից, և ոչ անուանց անուանակցութիւն, այլ արդեանց ճշմարտութեամբ վկայելոց միաբանութիւն, անդստին 'ի կարգէն ուսիր, զի զկենարարն կոչէ՛ դաւիթ երկ-

1 Ա յսինքն միանգամայն :

meam, ponam caelum super vos acneum, et terram subter vos ferream: hoc est, quod sterilem, et infaecundam facit.

Sic ergo juxta terrenum similiter et creaturae formantur ad ulciscenda eorum mala, vindictasque capiendas de lege creatoris contempta. Qui vero formam caelestis praeseferat, secundum illud, *sicut induti sumus imagine caelestis*, juxta illud et caeli formantur. Cujus enim anima mollis fuerit, pluvia dulcedinis fluit ipsi. Quia vero adimplevit divina oracula, replet jugera ejus rore caelesti. Tu recipe, inquit, rorem oraculorum meorum, et ego adducam tibi rorem pluviae. Si irrigentur animae nostrae divinis oraculis, irrigat et agrum nostrum proficuis pluviis. *Si audiat legem Domini Dei vestri, caeli dabunt rorem suum, et terra fructum suum.* Fert enim terra (bona sua) propter obedientes.

Induamus itaque imaginem caelestis (hominis). Caelestem nuncupat Salvatorem, non solum quod de caelis sit; nam id patet, quod Verbum Divinum non tantum caeleste est, sed etiam Dominus caelorum Angelorumque; verum secundum carnem quoque, quoniam in terra caelestem conversationem praesetulit. Etenim si eo tantum quod de caelis est Salvator, caelestem eum appellat, quomodo et caeteros appellet caelestes, qui non de caelo habebant naturam? Similiter et beatus David vocat eum caelestem: quoniam invenio nomen illud in veteri (testamento) simul usurpatum, atque in novo. Paulus ait, *Induamus imaginem caelestis*. Et David, *Segregante caelesti* ⁽¹⁾ *reges super eum.* Super eum. Quem? Humum, sive Terram.

Quod autem in Salvatorem retulerit David hoc dictum, *caelesti*, nec est violentia aliqua verborum, neque nominum convenientia, sed operum in veritate testificantium ⁽²⁾ concordia, ex ipso ordine discere, quod David Salvatorem ipsum caelestem vocat, dicens:

(1) Sive, Dum discernit caelestis. (2) Vel testificantium.

նաւոր . 'ի զատանել ասէ երկնաւորին 'ի վերայ նորա՝ ձիւնասցի 'ի սաղմնն, լեառն նոյ, լեառն պարարտ, լեառն մածեալ, լեառն պարարտ : Ըսացից զկարգն մի ըստ միոջէ : զի մի բռնազբօսութիւն ինչ մտածին՝ բանից կարծեսցի . վասն զի և 'ի կենարարն զանուն երկնաւորին հանեմք . այլ յայտնի և առանց խառնակ ինչ շփոթութե յառաջ խազասցէ կարգն և բանք ասողացս . և մի որ բռնազբօսութի կարծիցէ, այլ ճշմարիտ պատշաճութի : 'Ի զատանել ասէ՝ երկնաւորին զթագաւորս 'ի վերայ նորա՝ ձիւնասցին 'ի սաղմնն : Տես, զի միտք իւրաքանչիւր բանից զիւրաքանչիւր հանդէս մեկնութե ունին . թէ զի՛նչ ձիւնասցին ասէ, և զի՛նչ զատանել երկնաւորին զթագաւորս 'ի վերայ երկրի :

Թագաւորս երկրի կոչէ աստ՝ ոչ զայնտսիկ, որ աշխարհական պատուովն են, այլ որ երկնային մտօք պայծառացեալ իցեն, զսքնն . զորոց ասէ պօղոս, եթէ չարչարիմք, ընդ նմին և թագաւորեսցուք : Ղառէ պօղոս զթագաւորութենէ սքցն, ոչ վայրապարմեծամեծ ինչ բանիւք, և յաճախուէ պատուոյ՝ (որ) հպարտացուցանէ զլսողս . քանզի մարթի բազում անգամ աւելիս ինչ խօսել, զի զլսելիս լսողացն մեծամեծս կոտորելով խախտիցէ ածել յիրս ինչ որ առաջի կայցեն : Ըսաց պօղոս ոչ եթէ մեծամեծս ինչ կոտորելով պատրէ : Ըս և արժանի ըստ խոստմանցն չէ՛ ատակ ասել . և վկայէ ինքն իսկ, եթէ զոր ակն ոչ ետես, և ունին ոչ լուաւ, և 'ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, պատրաստեաց նձ սիրելեաց իւրոց : Ըբբայուի տալոց է սքց, ոչ աշխարհականս, այլ զերկնաւորն . ըստ այնմ նմանուէ՝ զոր կենարարն ունի, որ հարցան 'ի պիղատոսէ, եթէ դու ես թագաւոր հրէից . և նա ասէ, արքայուի իմ չէ յայսմ աշխարհի . եթէ յայսմ աշխարհի եր, մարանէին վասն իմ պաշտօնեայքն իմ : Ըբբայութի տալոց է սքց, որպէս պօղոս ասէ, և դանիել նմին միաբան . յետ այնորիկ ասէ՝ յարուսցէ նձ թագաւորութի մեծ և սաստիկ, որ կայ-

1 Իմա կամ ընթերցիր, հօսոցծիւ :

Segregante, ait, caelesti reges super eum (vel eam), niveant in Salmon, montem ⁽¹⁾ *Dei, montem pinguem, montem concretum, montem pinguem. Dicam ordinem singillatim, ne violentia quaedam commentitorum verborum putetur id quod in Salvatore[m] reducimus nomen* *Caelestis; sed potius evidenter et sine ulla confusione procedat ordo cum sermone nostro, et nemo violentiam reputet, sed veram congruentiam. Segregante, ait, caelesti reges super eum, niveant in Salmon. Vide, quod intentio singulorum dictorum singulas probationes interpretationis continet, quid nimirum sit illud dictum, niveant, et quid quod segregat caelestis reges super eum.*

Reges hic terrae vocat non illos, qui in mundana dignitate sunt, sed qui caelesti animo claruerint; sanctos puta, de quibus Paulus dixit, *Si patimur cum ipso, (cum ipso) etiam regnabimus.* Agit Paulus de regno sanctorum non frustra per magniloquentiam, quae frequentia honoris superbire facit auditores: nam potest fieri saepe, ut superflua loquens, aures auditorum magniloquentia deturbet captetque in consensum rerum. Paulus tamen haud magna fingens seducit, imo nec condigna promissis compos dicere comperitur; ut vel ipse testatur, dicens: *Quod oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominum non cecidit, praeparavit Deus diligentibus se.* Regnum daturus est sanctis, non mundanum, sed caeleste, juxta illam similitudinem, quam Salvator ipse habet: qui interrogatus a Pilato, *Tunc es rex Judaeorum?* respondit, et ait: *Regnum meum non est in hoc mundo; si in mundo fuisset, pugnarent pro me ministri mei.* Regnum daturus est sanctis, quemadmodum Paulus asserit, et Daniel illi concorditer, dicens: *Deinde suscitabit Deus regnum magnum et robustum, quod permanebit in aeternum.* Et rursus, quod *Accipient san-*

(1) Potest verti et *mons*.

ցէ մնասցէ յաւիտեանս . և դարձեալ՝ եթէ առցեն զարքայութիւն սքըն՝ բարձրելոյն : և աստ ասէ՝ ՚ի զատանել երկնաւորին զթագաւորս ՚ի վերայ նորա :

Օհնչ իցէ զատանելն . սրոշել, մեկնել, զխարդորոշեսցէ զթագաւորսն : այն իսկ է, զի պողոսի հրաման տուեալ լինել քարոզ արքայութենն, յերուսաղէմէ մինչև ՚ի կողմանս լիւրիկացւոց առաքեաց քարոզ արքայութենն . և զոմն ՚ի հնգիկոս, զոմն ՚ի կողմանս արևելից . զոմն ՚ի կողմանս արևմտից, զոմն ՚ի հարաւ, և զայս ՚ի հիւսիսի : ՚Ա զատանելն՝ այսինքն յորոշել և ՚ի մեկնել, թէ որոց կամ ում պարտ իցէ հաւանել . և ոյք ում լսիցեն, և հաւատասցեն, ըստ իւրաքանչիւր պատշաճից՝ նոյնպէս և զքարոզն առաքեաց : ՚Ա զատանել ասէ երկնաւորին զթագաւորս ՚ի վերայ նորա, ձիւնասցին ՚ի սաղմոն, այսինքն սպիտակասցին : ՚Բանզի քարոզութիւն առաքելոցն սպիտակացոյց զտիեզերս, և առաւել քան զձիւն եցոյց սպիտակ զերկիր . քանզի լուաց բանիւ ճշմարտութեն, և ջնջեալ մաքրեաց, ըստ բանին, թէ լուասցես զիս, և քան զձիւն սպիտակ եղէց : Սիտ գիր կարգին . ՚ի զատանել երկնաւորին զթագաւորս ՚ի վերայ նորա, ձիւնասցին ՚ի սաղմոն . սաղմոն երաջեցի է, և թարգմանի խաղաղութի . փոխանակ ասելոյ՝ թէ սրբեսցին ՚ի խաղաղութե :

Իբրև կոչեաց զկենարարն երկնաւոր, գուշակէ ապա և զմարմնաւոր տեսչութենն, այնու՝ զի լեառն կոչէ զնա . լեառն նոյ՝ լեառն պարարտ : Օ երկնաւոր անունն ՚ի լերին անունն փոխեաց . ոչ եթէ ինքն ինչ ՚ի ճշմարտութենն փոխեցաւ, այլ ըստ իւրում տնտեսութենն՝ նոյնպէս և զանուանան գումարէ յանձն : Կոչի կենարարն մեր նժ, և տէր, և արարիչ, և ամենակալ, և երկնաւոր, և թագաւոր, և լեառն : Օ այսմ լեռնէ ասէ երանելին եսայի մարգարէ, եթէ եղիցի յաւուրս յետինս ասէ տէր՝ յայտնի լեառն նոյն, և տուն նոյ ՚ի վերայ գլխոց լերանց . և երթիցեն ազգք բազումք, և ասասցեն, եկայք երթիցուք ՚ի լեառն նոյն, և ՚ի տուն նոյ յակովբայ . զի

cti regnum Altissimi. Atque hic dicit, Segregante caelesti reges super eum.

Quid sit segregare? Secernere, separare. Quomodo ergo secernet reges? Id est, quod Paulo jussum dedit praeconem esse regni; a Jerusalem usque in partes Lyricum misit eum praedivatorem regni; alium in Indiam, alterum in regiones Orientis, alium in partes Occidentis, illum in Austrum, istum in Septentrionem, ad segregandum ⁽¹⁾: hoc est, ad secernendum et separandum, quibus vel cui oporteret assentire, et qui quem audirent crederentque; secundum singulorum convenientiam similiter et praedivatores mittens. *Segregante*, ait, *caelesti reges super eum, niveant in Salmon*, albescant videlicet. Siquidem praedivatio Apostolorum dealbavit orbem terrarum, et nive candidiorem monstravit terram, lavans per verbum veritatis, purgansque et mundans, juxta dictum, *Lavabis me, et amplius quam nix dealabor*. Attende ordinem rerum. *Segregante caelesti reges super eum, niveant in Salmon*. Salmon vox est Hebraica, quae interpretatur pax; pro eo, quod diceret, purgentur in pace.

Quum vocaverit Servatorem caelestem, praedivcit in sequentibus carnalem etiam dispensationem, per id, quod montem eum (vel, eam) appellat. *Mons Dei, mons pinguis*. Caeleste nomen in montis mutavit nomenclaturam. Non quod ipse de veritate sua mutatus fuerit, sed secundum suam oeconomiam pariter et nomina congerit in se ipsum. Vocatur namque Salvator noster Deus, et Dominus, et Creator, et Omnipotens, et Caelestis, et Rex, et Mons. De hoc monte dicit beatus Isaias propheta, quod *Erit in diebus novissimis, ait Dominus, manifestus mons Domini, et domus Dei supra capita montium. Et ibunt gentes plures dicentque, venite eamus in montem Do-*

(1) Vel, in segregando, etc.

'ի սիոնէ ելցեն օրէնք, և բան տն յերուսաղէմէ, և դատեսցի 'ի մէջ ազգաց բազմաց :

Օ այս լեառն և երանելին դանիել յառաջադոյն փառաւորէ, մինչ զպատկերն բազմախառն յազգի ազգի նիւթոց մեկնէր, որ յոսկւոյ և յարծաթոյ, և 'ի պղնձոյ և յերկաթոյ և 'ի խեցոյ հաստատեալ կայր . և 'ի վախճանին ասէ, թէ հաստաւ վէմ առանց ձեռին, հար զպատկերն և մանրեաց, և վէմն եղև լեառն մեծ . և ելից զամենայն տիեզերս : Տես, զհարդ չմիաբանին բանք ինչ որ մարմնապէս ասիցին՝ հոգևոր մեկնութեց . զի եթէ զյայտնի ինչ լեռնէ ասէր, եթէ եղև վէմն 'ի լեառն մեծ, և ելից զտիեզերս, ընուն արդիւնս ինչ յայտ առնէ . և լեառն յորժամ յամենայնի լինիցի, չնու, այլ ծածկէ : Ալ յայտ է թէ զկենարարին տնտեսութիւն կռ չէ լեառն . զի քան զամենայն շահաւէտ հնարս՝ այն բարձրագոյն է, քան զօրինացն և զմարգարէիցն առաւելութի, քան զսնծախօսացն՝ որք զօրհնութիս գրեցին . բարձրացի ասէ քան զամենայն բլուրս :

Ալ աստ իսկ կենարարին ճառեալ զեկեղեցւոյ՝ ասէ ցառաբեալսն, թէ ոչ կարէ քաղաք թաքցել որ 'ի վերայ լերին կայցէ : Ար քաղաք : եկեղեցի . երուսաղէմ շինեալ որպէս քաղաք . զոր և մարգարէն տուն կոչէ 'ի վերայ գլխոց լերանց : Ար տուն : եկեղեցի : Այլ զգոյշ լեր, գուցէ այլայլս ինչ խօսիցիմք, և բռնազբօսիցեմք զճշմարտութիւն . տեսցուք և վկայութի ինչ սմին պատշաճական, թէ արդարև տուն կոչի եկեղեցի : Ա ուր պօղոսի՝ որ գրէ առ տիմոթէոս, զի գիտացես՝ թէ որպէս պարտ իցէ քեզ 'ի տան ւնջ շրջել, որ է եկեղեցի ւնջ կենդանւոյ : Ալ եթէ տուն ւնջ կենդանւոյ է եկեղեցի, ապա ուրեմն բարի որք ասաց մարգարէն, թէ տուն ւնջ 'ի վերայ գլխոց լերանց . այս իսկ է, զի 'ի վերոյ քան զամենայն բարձրութի է եկեղեցի : Ալ երթիցեն ազգք բազում 'ի տունն . քանզի ոչ թէ 'ի հրէական փա-

mini, domumque Dei Jacob. Quoniam ex Sion exeat lex, et verbum Domini ex Jerusalem, et iudicet inter multas gentes.

Hunc montem et beatus Daniel jampridem glorificat, dum imaginem nimis mixtam ex variis materiis exponeret, quae ex auro, et argento, et aere, et ferro, et fictili constans stabat. In fine vero dixit, quod caesa est petra sine manu, percussit imaginem, et confregit: petra autem illa facta est mons magnus, et implevit universum orbem. Vide, quomodo vix conveniunt verba quaedam corporaliter dicta spiritualibus interpretationibus. Nam si de evidenti quodam monte dixisset, quod petra fuit in montem magnum, et implevit orbem, implere quidem opus aliquod factum declarasset; mons tamen quando ubique fuerit, non implet, sed tegit. Liquet ergo, quod Salvatoris dispensationem vocat montem: omnes enim perutiles adinventiones illa superat, transcendens amplitudinem legum et prophetarum, atque theologorum hymnos sive laudes conscribentium. *Exaltabitur, ait, supra omnes colles.*

Et hic quoque Salvator noster agens de Ecclesia dixit ad Apostolos: *Non potest civitas latere, quae super montem stabit. Quae civitas? Ecclesia, Jerusalem aedificata sicut civitas. Quam etiam propheta domum appellat super capita montium. Quaenam domus? Ecclesia. Cave tamen, ne varia loquentes vim faciamus veritati; quare videamus et aliquod testimonium huic consentaneum, quod profecto domus vocatur Ecclesia. Audi Paulum scribentem ad Timotheum: Ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei ambulare, quae est Ecclesia Dei viventis. Quod si domus Dei vivi est Ecclesia, optime ergo dixit propheta, Domus Dei super cacumina montium: quia nimirum supra omnes celsitudines est Ecclesia. Et ibunt gentes plurimae in domum illam. Non enim in Judaicum ovile concurrunt gentes multae, sed in Ecclesiam. Et dicant,*

բախն ընթանան ազգք բազում, այլ յեկեղեցի: Այլ
ասացեն, եկայք ելցուք 'ի լեառն ան, և 'ի տուն ան
յակովբայ: Ասացաք բազում անգամ, թէ ո՛վ է
անն յակորայ, ըստ մտաց բանին, զի երևեցաւ ան
յակորայ, ան և մարդ:

Այլ արդ ասէ երանելին դաւիթ, եթէ 'ի զատա-
նել երկնաւորին զթագաւորսն 'ի վերայ նորա՝ ձե-
նացին՝ 'ի սաղմոն, լեառն ան՝ լեառն պարարտ:
Օ տնտեսութի կենարարին կոչէ լեառն պարարտ,
այն իսկ է, թէ գէր, և զօրաւոր, և ամենաճաղիկ
է. զի պարարտն զամենայն ճաղիկ ծննդական յայտ
առնէ. որպէս և 'ի միում վայրի ասէ, թէ պարար-
տացի գեղեցկութի անապատի. և դարձեալ թէ
սոքա են երկու որդիք պարարտութե: Ա եառն մա-
ծեալ, լեառն պարարտ: Ա եառն մածեալ կոչէ.
(չի) զցիրն և զլոյծն և զջրին ժողովէ և հաստատէ.
Չոր օրինակ զկաթին զլոյծ բնութիւն խախացն ժո-
ղովէ և պնդէ, և 'ի մի միաբանութիւն զմեղին և
զտարածն ածէ. և չէ հնար այնուհետև մեկնելոյ
յայմանէ յորում միացաւն, ո՛չ սա 'ի նմանէ, և
ո՛չ նա 'ի սմանէ. նոյնպէս և քի յորմէհետէ միացաւ
ընդ ոգիս մեր՝ իբրև խախաց ընդ կաթին, չքակի և
չլուծանի: Այնպիսի էր և պօղոսի ոգին. երբեմն
էր իբրև զկաթն լոյծ, և յորմէ հետէ միացաւ ընդ
քի՝ ասէր, ո՛ մեկնէ զմեղ 'ի սիրոյն քի:

Ա եառն ան, լեառն պարարտ, լեառն մածեալ.
Լեառն պարարտ՝ զկենարարն կոչէ. որպէս և զմար-
դարէսն լերինս կոչեն զիրք: Հիմունք նորա ասէ 'ի
լերինս սքա: և 'ի միւսում վայրի՝ նոյն, թէ լուսա-
տու ես դու սքանչելապէս լերանցն յաւիտենից:
Ա երինս յաւիտենականս կոչէ զմարդարէսն. ըստ
այնմ, թէ՛ ()ըհնեալ է տէր ան իսրայէլի, զի յայց
ել, և արար փրկութի ժողովրդեան իւրոյ, որպէս
խօսեցաւ 'ի բերան մարդարէիցն՝ որք յաւիտենիցն
էին: և վասն այնորիկ լուսաւորես (կամ լուսատու-
ես) դու սքանչելապէս լերանցն յաւիտենից: Հի-
մունք նորա. ոյր. կենարարին: Ա լերինս սքա. քան-
զի հիմունք աւետարանական քարոզութես՝ մարդա-
րէականքն են: Ամին իրի իսկ և առաքելոյ յայտնա-

venite ascendamus in montem Domini, et in domum Dei Jacob. Diximus saepe saepius, quis sit Deus Jacob, juxta sententiam verbi, quod apparuit Deus Jacob, Deus et Homo.

Dixit itaque beatus David, *Segregante caelesti reges super eum, niveant in Salmon, montem Dei, montem pinguem.* Dispensationem Salvatoris vocat montem pinguem, id est opimum, robustum, et omnino florescentem; pinguis enim omnem florem faecundum declarat. Sicut et alicubi dicit: *Pinguescat pulchritudo deserti;* et rursus, *Isti sunt duo filii pinguedinis.* Montem concretum, montem pinguem, montem coagulatum vocat: quod nempe sparsum, liquidum, et aquosum congregat confirmatque; quemadmodum lactis naturam solutam coagulum congregat et consolidat, et in unam concordiam ducit mollem et diffusum. Et nequit deinceps sejungi ab eo, quocum unicus est; nec hic ab illo, neque ille ab hoc. Simili modo et Christus postquam unicus fuerit cum anima nostra, tamquam coagulum cum lacte, nec dirimitur, neque dissolvitur. Talis fuit et Pauli anima: olim erat sicut lac solutum; postquam vero unicus fuit cum Christo, dicebat: *Quis separat nos ab amore Christi?*

Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus. Montem pinguem Servatorem vocat, sicut et prophetas montes appellat Scriptura. *Fundamenta ejus, inquit, in montibus sanctis.* Et alibi idem (David): *Illuminas tu mirifice montes aeternos.* Montes aeternos vocat prophetas, secundum illud: *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, et fecit redemptionem plebi suae; sicut locutus est in ore prophetarum, qui ab aeterno erant.* Ideo autem *illuminas tu mirifice montes aeternitatis.* *Fundamenta ejus.* Cujus? Salvatoris. *In montibus sanctis.* Fundamenta namque Evangelicae praedicationis, prophetica sunt. Quapropter et Apostolus clarius reddens verbum, dicit: *Vos estis templum Dei vivi, aedificatum super fundamentum Aposto-*

գոյն զբանն արարեալ՝ ասէ, դձեք էք տաճար մայ կենդանւոյ, շինեալ 'ի վերայ Հիման առաքելոց և մարգարէից, որոյ է գլուխ անկեան յս քս՝ :

Եւ յայն սակս կոչին լերինք մարգարէքն, զի որ պէս լեառն յերկրէ է, և անցանէ բարձրութիւն ըստ երկիր . 'ի նմանէ է, և 'ի վեր քան զնա . նոյնպէս և մարգարէքն, քանզի 'ի մարգկանէ էին, և 'ի վեր քան զմարգիկ, կոչէին լերինք : Եւ և կենարարն լեառն . քանզի ունի ազգակցութիւն ընդ նոսա ըստ մարմնոյ, և անցանէ ըստ ամենայն մարմին, և ըստ բնաւ միտս մարգկան անութիւն : Եւ զի մարգարէքն լերինք կոչեցան, և կենարարն՝ լեառն, համարեցան՝ եթէ մի ոք 'ի մարգարէիցն իցէ . որպէս և ինքն ասէ, եթէ զո՞ ոք ասեն զինէն մարգիկ, թէ իցեմ, զորդիս՝ մարգոյ : և նոքա ասեն, եթէ ոմանք ասեն զյովաննէս մկրտիչ, և ոմանք զերեմիայ, և ոմանք զեղիայ, և ոմանք զմի ոք 'ի մարգարէիցն . և կարծէին զսք լեառն՝ եթէ ոք 'ի մարգարէիցն իցէ : Եւ արանելին դաւիթ ասէ յառաջագոյն, թէ զի՞ կարծէք լերինք (կամ լերինս) մաճեալս զլեառն յորում հաճեցաւ անձ բնակիլ 'ի նմա : Օ՞ ո՞ ասեն մարգիկն զորդոյ մարգոյ : պատասխանի ետուն և ասեն, ոմանք զերեմիայ, և ոմանք զեղիայ, և ոմանք զյովաննէս մկրտիչ : Տեսանէս, զիարդ յառաջագոյն ասէ մարգարէն զկարծիան . զի՞ ասէ կարծէք լերինս մաճեալս զլեառն յորում անձ հաճեցաւ բնակիլ 'ի նմա : Եւ զիարդ բնակեաց . քանզի այսպէս 'ի մարգարէսն ոչ բնակեաց, որպէս և աստ ասէ, թէ տէր բնակեսցէ 'ի նմա իսպառ . անդ ժամանակաւ արար ասպնջակաւ նութի, և աստ յաւիտենական բնակութիւն :

Եւ միտ դիր կարգին, զիարդ ցուցանէ զիրն ըզնոյն երկնաւոր, զնոյն լեառն, զնոյն և անձ, զնոյն և փրկիչ տիեզերաց . զնոյն, զմին՝ որ երևեցաւ յաշխարհի . քանզի և տէր ասէ բնակեսցէ իսպառ . և ապա՝ թէ կառք մայ բիւրապատիկ են : Եւ արար կոչեաց զնա երկնաւոր, ապա լեառն, ապա և անձ . կառք

1 Լաւ ևս, որդիս, կամ զորդոյ :

lorum et Prophetarum ; cujus est caput anguli Jesus Christus .

Ideo autem montes appellantur prophetae, quia sicut mons de terra est, et excellit celsitudine terram, pariter et prophetae, quoniam ex hominibus erant, et supra homines, montes vocabantur. Dicitur et Salvator mons, quia habet cognationem cum illis secundum carnem, et superat omnem carnem, universamque hominum mentem Deitate. Quoniam vero prophetae montes appellati sunt, et Salvator itidem mons, existimarunt (vulgi) unum ex prophetis esse. Sicut et ipse agebat, *Quem dicunt me esse homines, filium hominis? Illi vero dixerunt: Quidam dicunt Joannem Baptistam, quidam Jeremiam, nonnulli Eliam, et alii unum prophetarum. Sic ergo putabant Sanctum Montem, unum ex prophetis esse. Beatus David praedixerat, Quid putatis montes concretos (esse) montem, in quo sibi complacuit Deus habitare in eo? (confer cum Christi interrogatione.) Quem dicunt homines filium hominis? Responderunt dixeruntque: quidam Jeremiam, et quidam Eliam, et alii Joannem Baptistam. Vides, quomodo jam prius dicit propheta opinionem (hujuscemodi): Quid, inquit, putatis montes coagulatos (esse) montem in quo Deus sibi complacuit habitare in eo? Et quomodo habitavit? Sic enim in prophetis minime habitavit, sicut hic dicit, quod Dominus habitabit in eo in finem. Illic pro tempore hospitium fecit, hic autem aeternam habitationem.*

Attende itaque seriem rerum, quomodo nempe demonstrat Scriptura eundem Caelestem, eundem Montem, eundem et Deum, eundem et Redemptorem Universi; eundem inquam unum, qui apparuit in mundo. Siquidem et Dominus, ait, habitabit in finem; atque deinde, quod currus Dei myriades sunt. Pri-

այ բիւրապատիկ են, հազարք ուղղիչ, և տէր 'ի նա-
սա 'ի սինայ 'ի սրբութեմբ. ել 'ի բարձունս, գերեաց
զգերութի: Մարգարէն զայ խօսի, որոյ կառքն բիւ-
րապատիկ են, և հազարք ուղղիչ, ել 'ի բարձունս,
գերեաց զգերութի, և ետ պարգևս որդւոց մարդ-
կանս. և պօղոսի առեալ հաստատութի զմարգարեա-
կան գիտաւորութին յաւետարանական միտս ածէ,
թէ իւրաքանչիւր ումեք տուեալ են շնորհք ըստ չա-
փոյ պարգևացն քօի. յարէ 'ի նոյն և զմարգարէին
վկայութի. քանզի ասէ իսկ, ել 'ի բարձունս: Ո՛վ
է անձն՝ որ ելն, որոյ կառքն բիւրապատիկ են, և
հազարք ուղղիչ. ո՛վ իցէ որ ելն. զորմէ ասաց, թէ 'ի
զատանել երկնաւորին զթագաւորս 'ի վերայ նորա.
քանզի ասէ, ել 'ի բարձունս, և գերեաց զգերութի:
Երգ զբանն առաջի, և ինքն մեկնէ, ելն ասէ զինչ
է, եթէ ոչ՝ զի էջն նախ 'ի ստորին կողմ՝ երկրի. որ
էջ՝ նոյն է, և որ ելն 'ի վերոյ քան զերկինս: Մար-
գարէն ասէ՝ թէ ետ պարգևս մարդկան. և առաք-
եալ մեկնէ, թէ ո՛վ ետ զպարգևան. որ ելն ասէ 'ի
վերոյ քան զերկինս, նա ետ: Արպէս անդ ասէ՝ թէ
ետ, նոյնպէս և աստ, եթէ ետ զոմանս առաքեալս,
զոմանս մարգարէս, զոմանս աւետարանիչս: Տէս
զճոխութի անձութեն. տես զիշխանութի փառաց
փառաւորին: Այս ետ ասէ, չինդրեաց, այլ ետ:

Ել 'ի բարձունս, և գերեաց զգերութի: Ա՞ր գե-
րութի կայր 'ի բարձունս. բարձունս աստ զխաչն կո-
չէ. ըստ այնմ, թէ որպէս մովսէս բարձրացոյց զօձն
յանապատին, նոյնպէս բարձրանալ պարտ է որդւոյ
մարդոյ: Այս յայտ է եթէ բարձունս զխաչն կո-
չեն. քանզի 'ի խաչին ձգեաց առ ինքն զամենայն
մարդկութիս, զորս վտարանդեալ ունէր սատանայ
իբրև զգերի: Այնն այնորիկ զխաչն բարձունս ա-
նուանէ, զի 'ի խաչին զբռնաւորութի բռնաւորացն
քակեաց, և զգերեալն դարձոյց. ըստ այնմ, եթէ
կոչեսցես զգերիս 'ի թողութի: զնոյն գերեալն գե-
րեաց քօ: Այլ ազգ սատանայ գերեաց, և այլ ազգ

num vocavit eum caelestem, tum montem, tum deum Deum, (totidem verbis): *Currus Dei myriades sunt, mille directores, et Dominus in eis, in Sina, in sanctitate. Ascendit in excelsa, captavit captivitatem.* Propheta de Deo loquitur, cujus currus myriades sunt, et mille rectores: ascendit in alta, captavit captivitatem, et dedit dona filiis hominum. Paulus autem accipiens constanter propheticam intentionem reducit in mentem Evangelicam. *Unicuique nostrum, ait, data est gratia secundum mensuram donorum Christi.* Adjicit in id et prophetae testimonium. *Dicit enim, Ascendit in excelsa.* Quis est Deus, qui ascendit, cujus currus myriades sunt, et mille rectores? Quis sit, qui ascenderit? De quo dixit, segregante Caelesti reges super eum. Quoniam dicit, *Ascendit in excelsa, et captavit captivitatem.* Proposuit verbum, et ipse interpretatur dicens. *(Qui) ascendit, quid est, nisi quod descendit ipse prius in inferiorem terrae partem? Qui descendit, idem est, et qui ascendit supra caelum.* Propheta dicit, quod dona dedit filiis hominum; et Apostolus explicat, quis dona dedit. Qui ascendit, ait, supra caelum, ipse dedit, Sicut ibi dicit, quod *dedit*, itidem et hic, quod *dedit* quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, quosdam Evangelistas. Vide opulentiam Divinitatis, vide potentiam gloriae gloriosi. Ipse dedit, ait; non petiit, sed dedit.

Ascendit in excelsa, et captavit captivitatem. Quae captivitas erat in excelsis? Excelsa hic vocat Crucem, secundum illud, *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.* Liqueat ergo quod excelsa Crucem vocat: etenim in cruce traxit ad se totam humanitatem, quam deturbatam traductamque tenebat diabolus velut captivam. Quare Crucem excelsa nominat, quoniam in cruce tyrannidem tyrannorum destruxit, et captivos reduxit, juxta illud, *Vocabis captivos in dimissionem: eosdem captivos captavit Christus.* Aliter diabolus captavit, et aliter Christus. Ille de libertate in servitu-

քօ . նա յազատուէ՛ ՚ի ծառայու[թի, իսկ քօ՛ ՚ի ծառայու[թէ յազատու[թի, յանհաւանու[թէ՛ ՚ի հաւանու[թի : Աւ զի կանխակալ էր սովորու[թին, և սուկալի անուն գերու[թէն, կարծէր աշխարհ՛ ե[թէ ՚ի բռնու[թենէ բռնաւորի ուրուք գերեցի . քանզի չէր գիտակ ճշմարտու[թէն, ՚ի կռիւ պատրաստեցաւ ընդ աւետարանին : Ասկ կենարարին ծածկեալ զգիւտաւորու[թի մարդասիրուէն, ճակատու պայմանաւ յառաջ մատուցեալ՝ փայլատակունս արձակէ ՚ի [թնամիսն . նետս տեղայ ՚ի հոգւոյն աղեղանէ : Ըստ այնմ՝ զոր առաքեալ ասէ, [թէ զէն զինուորու[թէ մերոյ ոչ է մարմնաւոր, այլ զօրաւոր, քակել զխորհուրդս ամրացեալս, և զամենայն հպարտուի բարձրացեալ ընդդէմ՝ գիտու[թէն քօի . և գերեմք զամենայն միտս ՚ի հնազանդու[թի քօի : Աւ քանզի զգերու[թին բռնազրօսեաց մարդասիրու[թին, և կարծէր աշխարհ՛ ե[թէ բռնու[թի ինչ իցէ բարկու[թին (կամ փրկու[թին), ապա յիրաւի ասէր մարգարէն, ե[թէ ել ՚ի բարձունս ՚ի խաչն, և գերեաց զգերուի, և ետ պարգևս մարդկան : Սարգիկ յորժամ գերեցեն՝ զինչս յափշտակեն, իսկ մեծի [թագաւորի գերու[թէ դէտակն մարդասիրու[թէն կալեալ՝ շնորհն ՚ի գերեացն, այլ և ետ ևս :

Այնպիսի էր պօղոս . գերէր երբեմն մինչ յանդիւտու[թենէն պատրեալ էր, և յետոյ գերեցաւ զօրու[թին քօի . և խոստովան լինէր զբարւոք գերու[թին . ողջոյն տայ ձեզ ասէ մարկոս գերեկից իմ : Արձաւ ՚ի դառն գերու[թենէն, և եկն ՚ի սք գերու[թին . և շրջեցուցանէր զնա կենարարն աւետարանին կապանօք՝ ՚ի ցոյց և յօրինակ . ոչ որպէս [թէ ձաղիցէ, այլ զի փառաւոր առնիցէ : Աւ այնպէս հեշտ զգերու[թին համարէր, մինչև պարծել ևս ՚ի կապանս գերու[թէն . և լուր նմին, աղաչեմ՝ զձեզ ես պօղոս ծերացեալ, բայց այժմ՝ կապեալ ևս յսի քօի . և այլուր՝ շղթայքն ՚ի յանձն, և ասէր, վասն յուսոյն իսրայէլի ունիմ՝ զշղթայոս . և առ տիմո[թէոս գրէ, [թէ չարչարակից լեր աւետարանին, վասն որոյ և ես չարչարիմ՝ կապանօք իբրև զչարագործ : Բայց տեն զհամարձակու[թի ընտիր ոգւոյն . այլ բանն նոյ ասէ

tem, Christus autem de servitute in libertatem, ex inobedientia in obedientiam. Et quia antiquitus obtinebat consuetudo et horrendum nomen captivitatis, censebat mundus quod a tyrannide tyranni cujusdam captivaretur. Quoniam vero non agnoscebat veritatem, in pugnam se paravit contra Evangelium. Salvator autem occultans intentionem benignitatis suae, sub forma aciei progressus fulgorem mittit in hostes, tela pluit ex Spiritus arcu, secundum illud Apostoli dictum: *Arma militiae nostrae non est carnalis, sed fortis ad destruendum consilia munita, et omnem superbiam elatam contra scientiam Christi, atque captivamus omnem mentem in obedientiam Christi*. Quandoquidem vero captivitatem convicit benignitas, mundus autem rebatur quod violentia sit ira (vel forte, salus, redemptio), jure itaque dicebat propheta, quod *Ascendit in excelsa, in crucem videlicet, et captavit captivitatem, et dedit dona filiis hominum*. Homines dum captivant, bona rapiunt: magni autem Regis captatio oculos figens in benignitatem, nihil abstulit a captivis, sed dedit quoque.

Talis fuit Paulus: captivus olim erat, dum ab ignorantia seductus erat; postea vero captivatus fuit virtute Christi, et ultro confitebatur optimam captivitatem. *Salutat vos, ait, Marcus concaptivus meus*. Reversus est ex acerba captivitate, venitque in sanctam captivitatem; et deducebat eum Salvator in vinculis ad ostentationem atque exemplum, non ut irrideret in triumpho, sed ut gloriosum redderet. Adeo vero optabilem censebat talem captivitatem, ut gloriaretur etiam in vinculis captivitatis. Audi ipsum dicentem: *Rogo vos ego Paulus senio actus, nunc vero victus etiam Jesu Christi*. Et alibi, catenis supra se habitis, dicebat: *Propter spem Israel habeo has catenas*. Et ad Timotheum scribens ait: *Compatiens esto Evangelio; ob quam causam et ego patior una cum vinculis velut malorum reus*. Vide tamen fiduciam animae

ասէ՛ ոչ եթէ կապեալ իցէ . զամենայն ինչ կրեմ՝ վասն ընտրելոցն , զի ինձ նախանձաւորք լիցին :

Տեսանես , որպիսի գերութի գերեաց . եւ ասէ՛ ՚ի բարձունս , եւ գերեաց զգերութի : Աւստի . ՚ի սատանայէ . քանզի անօթ սատանայի էին մարմինք մարդկան , եւ անօթք ազգի ազգի : Աւ որպէս ՚ի տան՝ այլ անօթ իւղոյ է , եւ այլ գինոյ , եւ այլ քաջախոյ . եւ այլ անօթ ինչ երկաթի , կամ յայլմէ ինչ նիւթոյ , եւ ամենայն միոյ տն է : Այնպէս եւ սատանայ՝ էառ զմարդկութիւնս եւ ազգի ազգի ամանս գործեաց . զոմն ամանս պոռնկութե , զոմն շուռ , զոմն խաբէութե , զոմն բռնաւորութե , զոմն ազահութե , զոմն անաւորութե , զոմն հայհոյութե , զոմն խառնախօսութե , զոմն անարգութե : Ակն եւ ետես կենարարն գրաւեալ զամենեսեան . ասէ ցաշակերտան , ոչ որ կարէ ՚ի տուն հզօրի մտանել , եւ զամանս նորա յափշտակել : Հզօր զսատանայ կոչէ . ոչ եթէ առնա ինչ հզօր էր , այլ առ մարդիկ որ ընդ նմա պատերազմ տային : Աթէ ոչ նախ զհզօրն կապեսցէ , եւ ապա զամանս նորա յափշտակեսցէ : Տեսանես , զի եւ կենարարն յափշտակեաց զյափշտակեալսն , եւ գերեաց զգերեալսն :

Աւ յիրաւի իսկ՝ զոր ասացն արար . քանզի ոչ ուրեք գտանես զկենարարն եթէ ձեռն ՚ի գործ արկ ՚ի վարդապետութի մարդկան , եւ ետ հանգամանս բանին ճշմարտուռ , կամ ձգեաց զօր ՚ի ճանապարհս փրկութե , եթէ ոչ նախ զբանսարկուն կապեաց : Յորժամ զկենարար մկրտուին առ յանձն՝ որ զամենեսին սրբէ , եւ խառնեաց զբարիօք խմորն ընդ ջուրն՝ զիւր սրբութիւնս , եւ արկ զանձն ընդ ջրով , զի ծածկեսցէ ընդ ջրովս զզօրութի խմորոյն . մկրտեցաւ , եւ իսկ եւ իսկ ելանէ ՚ի յորդանանէ յանապատն՝ փորձել ՚ի սատանայէ : Արտ դիր այսմ՝ քաջ , աղաւլեմ , զիւրգ միաբան է ընդ այսմ , չկարէ որ յափրջտակել զանօթս հզօրին՝ եթէ ոչ նախ զհզօրն կա-

1 Այսպէս էր բուն գրուածն , եւ ապա յարմարեալ՝ իստանախօսութի . . . անարգութի :

probatae, *Sed verbum, ait, Dei non sane vincitum fuerit. Omnia patior propter electos, ut aemulatores sint mei.*

Viden' qualem captivitatē captavit? *Ascendit, inquit, in excelsa, et captavit captivitatem.* Unde? a diabolo. Siquidem vasa diaboli erant corpora hominum, vasa autem diversa. Et sicut in domo aliud est vas olei, aliud vini, aliud aceti; atque aliud vas ferreum, vel ex alia materia, omnia tamen ejusdem domini sunt: Similiter et diabolus accipiens genus humanum, varia effecit vasa: unum vas fornicationis, alterum adulterii, unum fraudis, unum tyrannidis, hunc (vel hoc) avaritiae, illum atheismi, hunc blasphemiae, illum obscenorum verborum, alterum convitiarum (vel reprobationis). Veniens ergo Servator quum vidit detentos omnes, dixit ad discipulos; *Nemo potest in domum potentis intrare, et vasa ejus diripere.* Potentem Satanam vocitans, non quod ad se potens umquam erat, sed ad homines qui congregabantur cum illo: *Nisi prius potentem ligabit, et deinde vasa ejus diripiet.* Viden' quod etiam Salvator diripuit direpta, et captavit captivos?

Et revera quod dixit, fecit. Nullibi enim reperies Salvatorem, quod manum in opus posuerit docendi homines, dederitque lectionem verbi veritatis, sive traxerit quemquam in viam salutis, nisi prius ligaverit diabolum; quum nimiram salvificum suscepit in se baptismum is, qui universos emundat, et miscuit bonum fermentum cum aqua propriam sanctitatem, misitque se sub aqua, ut occultet sub ipsa aqua vim fermenti. Baptizatus, subito ascendit de Jordane in desertum, ut tentaretur a diabolo. Attente observa id, quaeso, quomodo concordet cum illo, *Non potest quisquam diripere vasa potentis, nisi primum ligabit potentem.* Nusquam apparet Redemptor docuisse vel si-

պիցէ : Աւերեւի ուրեք փրկիչն՝ թէ ուսոյց , և կամ նշանս ինչ արար , մինչև նախ զսատանայ կապեաց յանապատին , ընդ նմա և զամենայն չարութիս նորա : Այլ ապա դարձեալ յանապատէն՝ սկիզբն առնէ անձային պատգամացն , և յափշտակէ գլխափշտակեալն ՚ի սատանայէ , ոչ անձական զօրութիւն , այլ մարմնաւոր տեսութիւն : Վանզի այն իսկ կայր առաջի , զի մարմնովն յաղթեցէ սատանայի , և ոչ անձութիւն . զի այն՝ նախատանաց պատերազմ էր և յաղթութի , եթէ անձ ընդ սատանայի ՚ի կռիւ մտահիցէ . այլ որպէս բազում անգամ ասացի , քանզի ընդ մարդիկն էր կռիւ թշնամոյն , զմարդկան բնութի վառէ յինքեան ընդդէմ ախոյանին . զի որով խոցեցաւն՝ զնոյն խոցեցէ :

Այլ արդ առեալ ՚ի նմանէ զամանս , այսինքն զոգիս մարդկան , որք մոլորեալ և գայթակղեալ շրջիին ընդ ամենայն չարիս , առաքէ այնուհետև իբրև զիւր անօթս զոգիս մարդկան զթառամեալս յամենայն չարիս , ախոյեան սմին՝ յորմէ եհանն : Աման չարեաց էր և հալածիչն պօղոս , թշնամանիւ , և անձամարտ . քանզի անձամարտ էր՝ որ ընդ քնին մարտնէր . որ զորդի ուրանայ ասէ , և զհայր անարգէ : Այլ որդի , զիւրդ և ինքն իսկ առաքեալ զվայրովք ածէ զկանխակալ անգիտութիւն իւր . հաւատարիմ է ասէ բանս , զի յս քն եկն յաշխարհս փրկելէ զմեզաւորս , որոց առաջին ես իսկ եմ : Անու զանձամարտն՝ և զնախանձախնդիր օրինացն , որ ընդ քնի յանգէտս տայր զպատերազմ , զամանս լի անգիտութիւն և նախանձու , և կատարէ անօթ ընտրութե . և լուր նմին իսկ՝ որ ասէ ցանանիա , թէ երթ , զի անօթ ընտրութե է նա ինձ : Տեսանես , զիւրդ ՚ի չարեաց ամանոց՝ արար անօթ ընտրութե : Այլ այլուր պօղոս կոչէ զմարդիկ ամանս . եթէ կամէր ասէ անձ ցուցանել զբարկութի , և յայտնի առնել զզօրութի , զոր համբեր բազում երկայնատութի ՚ի վերայ ամանոցն բարկութե : Ամանս բարկութե՝ զանհաւանիցն ոգիսն կոչէ . զի ցուցցէ զմեծութի ողորմութե իւրոյ ՚ի վերայ ամանոցն ողորմութե , զորս յառաջագոյն պատրաստեաց զմեզ անօթս ողորմու-

gna quaevis fecisse, antequam diabolum ligasset in deserto, cum illo et omnes malitias ejus. Tunc ergo demum rediens ex deserto, principium facit divinorum oraculorum, et rapit direpta a diabolo, non divina virtute, sed carnali dispensatione. Illud enim sibi proposuerat, ut per carnem vinceret diabolum, non vero per divinitatem. Namque id ignominiae praelium foret atque victoria, si Deus cum diabolo congressus esset: sed, sicut passim dixi, quoniam cum hominibus erat dimicatio inimici, hominum naturam armat in se contra adversarium; ut a quo vulneratus (vel vulnerata) est, eundem vulneraret.

Captans itaque ab eo vasa, animas scilicet hominum, qui errantes offensique ambulabant per omnia mala, mittit deinceps sicut vasa propria animas hominum marcescentes in cunctis malis, oppugnatrices adversus eum, a quo eduxit. Vas malorum erat et persecutor ille Paulus, convitiator Deoque repugnans: quoniam contra Deum praelium committebat, qui Christo se opponebat. *Qui Filium negat, ait, Patrem quoque despicit.* Attende, quomodo et ipse Apostolus huc illuc deducit pristinam suam ignorantiam. *Fidelis est, inquit, sermo hic, quod Jesus Christus venit in mundum ad salvandos peccatores, quorum primus ego sum.* Sumit certantem cum Deo, et zelytypum legis, qui adversus Christum ignoranter bellum movebat, vas nimirum ignorantia et zelo plenum, atque perficit vas electionis. Audi vel ipsum dicentem ad Ananiam, *Vade, quoniam vas electionis est mihi ille.* Viden', quomodo ex vasibus malitiae fecit vas electionis? Et alibi Paulus vocat homines vasa: *Si vellet, inquit, Deus monstrare iram, et manifestare virtutem, qui patientiam exercuit multa cum longanimitate super vasa irae.* Vasa irae inobedientes animas vocat: *ut ostendat magnitudinem misericordiae suae super vasa misericordiae, quae praeparavit nos vasa misericordiae.* Haec de iis dicit, qui digni benignitate

Թէ՛. զայնցանէ՛ ասէ՛ որք արժանի մարդասիրութե՛ եղէն, և անօթ ընտրութե՛. և այն իսկ է ելն ՚ի բարձունս և գերեաց զգերութի՛ն, Վա՛ և ինքն իսկ զնոյն ակնարկէ՛. ես ասէ՛ յորժամ՝ բարձրացայց, այս իսկ է՛ յորժամ՝ ՚ի խաչ ելից, զամենեսեան ձգեցից առ իս :

Մյա ուրեմն եհան ՚ի յիւր զյափշտակեալսն, և դարձոյց զգերեալսն. ազատեաց զվտարանդիսն, և բժշկեաց զախտացեալսն. խզեաց զկապանս, զոր մեղքն կապեցիին, և փոխանակ այնր՝ եգ պսակ ՚ի գլուխ կապելոցն : Աչ զի մեղքն կապանք են, լուր գրոյն՝ որ ասէ, ՚ի տոռունս մեղաց իւրոց ասէ՛ կապի իւրաքանչիւրորք : Աչ քանզի զմեղս եգիտ կապանս, խզեաց զմեղս գառն այ, որ եբարձ զմեղս աշխարհի : Ո՛ մարդասիրութի՛ բարեբարբին և ան : Տէր որ յորժամ՝ զծառայի փախուցելոյ զհետ երթիցէ և հասանէ, եթէ արձակ գտանիցէ՛ կապէ. և եթէ առողջ՝ գան հարկանէ. և եթէ ՚ի լոյս խաւարաբանդ արգել առնէ. և փրկիին զհետ եղև փախստական բնութե՛ մարդկան ՚ի ճշմարտութե՛ և ՚ի բարեբարութեանէ, և յօրինաց, և ՚ի պատուիրանաց. եգիտ ոչ արձակ, այլ կապեալ, և արձակեաց. մերկ, և զգեցոյց : որք միանգամ ասէ՛ ՚ի քն մկրտեցայք՝ զքն զգեցեալ էք : ՚ի բանդի եգիտ զամենեսեան, և եհան ՚ի բանդէն. ՚ի խաւարի, և լուսաւորեաց. երկիր ասէ զաբողովի և նեփթաղիմայ, ճանապարհ ծովու՝ յայնկոյս յորդանանու, ժողովուրդ որ նստեր ՚ի խաւարի՛ ետես զլոյս մեծ :

Աչ ուր եգիտ կապեալս, և արձակեաց, ՚ի բազմ անձեան մոլորութեն, իբրև ՚ի գբի ինչ և ՚ի ներքին վիրապի : Աչ զի գուբ՝ կռոցն երկրպագութիւն է, լուր երեմիայի մարգարէի, հիացան ասէ երկինք, և զարհուրեցաւ երկիր, զի երկու չարիս արար ժողովուրդն. զիս թողին ասէ զաղբիւրս ջուրց կենդանութե, և փորեցին իւրեանց գուբս ծակտակեանս : Աղբիւր կոչէ զանձն, զի աղբիւրն յիւրոց ականցն բղխէ զջուրն. և գուբն՝ մուրացածոյ և եկամուտ զջուրն ունի. և քանզի գուբն անձն թողին, և ՚ի պիտակսն զառածան. որպէս և պողոս ասէ, եթէ

sunt facti, et vasa electionis. Et hoc est illud, *Ascendit in excelsa, et captavit captivitatem*. Praeterea et ipse idem annuit, dicens. *Ego quando exaltabor, id est, quando in crucem ascendam, omnes attraham ad me*.

Eduxit itaque et sui juris fecit raptos, reduxit captivos, liberavit peregrinantes, et sanavit laborantes; dirupit vincula, in quibus peccata ligaverant, et pro illis posuit coronam in caput vincitorum. Quod autem peccata vincula sunt, audi Scripturam dicentem: *In funibus peccatorum suorum ligatur unusquisque*. Et quia peccatum invenit velut vinculum, dirupit peccatum Agnus Dei, qui sustulit peccata mundi. O humanitatem benigni benefactoris Dominique! Dominus quisque quum servum fugitivum insectetur et attingat, si solutum inveniat, ligat; si sanum, caedit; si in lumine, in tenebrarum carcere includit. Redemptor autem insectatus est humanam naturam fugitivam a veritate, beneficentia, lege, praeceptis; atque inveniens non solutam, sed ligatam, absolvit; nudam, et vestivit. *Quicumque, ait, in Christo baptizati estis, Christum induistis*. In carcere reperit omnes, et eduxit de carcere; in tenebris, et illuminavit. *Terra, inquit, Zabulon, et Nephthalim, via maris trans Jordanem, populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam*.

Ubi autem invenit vinctos, et solvit? In errore multitudinis deorum tamquam in puteo quodam et in fossa alta. Quod vero puteus sit idololatria, audi Jeremiam dicentem: *Obstupefacti sunt caeli, et horruit terra, quoniam duo mala egit populus. Me reliquerunt, ait, fontem aquarum vitae, et foderunt sibi puteos perforatos*. Fontem se vocat, quoniam fons ex propria origine scaturire facit aquam; puteus autem emendicatam et adventitiam aquam habet. Siquidem verum atque proprium Deum dereliquentes, in improprios falsosque deflexi sunt. Quemadmodum et Pau-

մինչ ոչն զիտէիք զւժ, ծառայէիք այնոցիկ՝ որ ոչ էին՝ ՚ի բնէ ւժք. ՚ի գբի անգիտութե կապեալ կայիք ՚ի կռապաշտութե վիրապի: Աստի դաւիթ իսկ ըզբողոք բարձեալ աղաղակէ, թէ փրկեաց զիս յայնցանէ՝ որք իջանեն ՚ի դուբ: Աստի և երանելին եսայի ասէ, եթէ ժողովուրդ որ նստէր ՚ի խաւարի՝ ետես զըոյս մեծ. և զի մեկնէ իսկ՝ թէ յորում մթի էին, ածէ զնովիմբ, թէ ժողովուրդ՝ որ նստէր ՚ի խաւարի և ՚ի ստուերս մահոյ: Իսկ միւսն՝ և ՚ի դէմս իսկ կենարարին խօսի, եթէ դու արեամբ ուխտի քո արձակեցեր զկապեալս ՚ի գբոյ անջրդոյ: Արեան ուխտի զթողութի մեղացն ասէ: (և կապեալս՝ որպէս) զպօղոս կապեալ յո՞ր քո՞ր, ոչ ՚ի գբոյ յանջրդոյ. և զխորդ արեամբ ուխտին. այն իսկ է, թէ այս է արիւն իմ՝ նորոյ ուխտի՝ հեղեալ վասն ձեր ՚ի թողութի մեղաց:

Այլ միտ գիր հաւաստեալ. դաւիթ ասէ՝ թէ ել ՚ի բարձունս և դերեաց զգերութի, և ետ պարզես մարդկան. և պարտ է ամենայն իսկ մարգարէիցն միաբան խօսել, քանզի մի հոգի էր յամենեսին: Աս ասէ, թէ արձակեցեր զկապեալսն յանջրդի գբոյն. և միւսն՝ թէ ուրախ լիցին առաջի քո, որպէս ուրախ լինին յաւուրս ամարայնոյ՝. արձակեալքն ասէ իբրև յամարայնոյ ուրախ լիցին: Աստի և փրկիչն իսկ աւսէր՝ եթէ հունձք բազում են, և մշակք սակաւք, աղաչեցէք զտէր հնձոցն՝ զի հանցէ մշակս ՚ի հունձս իւր ՚ի գործ: Այնպէս ասէ ուրախ լինիցին փրկեալքն քո, որպէս որք ուրախ լինին ՚ի հունձս, որք զպտուղս իւրեանց վաստակոցն ժողովեն, կամ իբրև որք զաւարն բաժանեն: Ազգում աւար առնուն բռնաւորք ՚ի պատերազմի, ոսկի և արծաթ, և հանդերձք. և ամենայն իսկ առն՝ աւար կոչի, քանզի ցիր և վայրավատին կայ ամենայն խառն, հանդերձքն և զէնն, և սուրն, ոսկին և արծաթն, և հացն, և ամենայն զինչ և իցէ. նոյնպէս և սատաւնայի առեալ զամենեսեան, և ընդ միմեանս խառնաւ

1 Որ ըստ յն. Թէրոս, նշանակէ նաև հոնչ. զորմէ է բանն:

lus dicit: *Dum nesciebatis Deum, serviebatis iis, qui non erant ex natura Dei. In puteo ignorantiae vincti eratis, in idololatriae fossa. Unde etiam David compellans clamat, Libera me ab illis, qui descendunt in puteum. Unde et beatus Isaias dicit, Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Atque explicans, qua in obscuritate erant, superaddit, Populus qui sedebat in tenebris, et in umbra mortis. Alter autem et ad personam Salvatoris dirigens sermonem, ait: Tu in sanguine foederis tui solvisti vinctos ex puteo aqua carente. In sanguine foederis factam remissionem peccatorum dicit. (Vinctos autem, ut) Paulus vinctus Jesu Christi; non ex puteo aqua carente ⁽¹⁾. Et quomodo in sanguine foederis? Id est, quod *Hic est sanguis meus novi foederis, fusus propter vos in remissionem peccatorum.**

Animadvertite autem constanter. David dixit, quod *Ascendit in excelsa, et captavit captivitatem, et dona dedit hominibus. Oportet quidem omnes prophetas concorditer loqui, unus enim Spiritus erat in omnibus. Hic vero dicit, Solvisti vinctos ex puteo aqua carente. Alter autem, Laetentur coram te, sicut laetantur in diebus aestatis ⁽²⁾, Liberati, inquit, tamquam in aestivis diebus exultabunt. Unde et Redemptor noster dicebat: *Messes multae sunt, operarii autem pauci: rogate dominum messis, ut educat operarios in messem suam elaborandam. Ita ait laetabuntur salvati tui, quemadmodum laetantur in messe, qui fructum elaborationum suarum colligunt, vel tamquam qui dividunt exuvias. Multam praedam accipiunt tyranni in bello, aurum argentumque, et vestimenta: tota autem captura praeda vocatur; quoniam sparsum et dispersum totum invenitur mixte, vestis et arma et gladius, aurum argentumque, et panis, et omne quodvis. Sic et diabolus acceptos omnes confuderat secum invicem. Veniens itaque Christus, mix-**

(1) Connexio verborum obscura est in Arm. δέρος, tam aestas est, quam messis.

(2) Puta, *messis*: nam Gr.

կեալ : Ալին քս, և խառն զամենեւեան յափշտակեաց 'ի նմանէ, զարբեցողս և զազաճս և զյափշտակողս . վասն այնորիկ ասէ, ուրախ լինիցին առաջիքս, զոր օրինակ ուրախ լինին յամարայնի, և զոր օրինակ որք բաժանեն զաւար . որպէս և դաւիթ ասէ, թէ ցնծացայց ես 'ի բանս քո, որպէս զայն՝ որ գտանէ աւար բազում :

Տես զարմանալիս, զոր օրինակ որ յանդն յաղթիցէ, և զապտամբսն կապիցէ, և զմբռնեալն յապտամբէն թափիցէ . և ապտամբն միշտ զմաճն առաջի աչաց նկարէ . և վտարանդիքն ուրախ լինին, զի 'ի բռնաւորութենէն արձակեցան, և 'ի թագաւորութի եկին : Այց սակայն և՛ ապտամբն որ մեռանելոցն իցէ, և՛ նորա որ ազատելոց իցեն, 'ի ցոյց չրջին վասն յաղթութե՛ թագաւորին : Աոյնպէս և կենարարն կալաւ զսատանայ 'ի սատերազմի և զդևս, և զնոսա որ 'ի նմանէ ըմբռնեալ էին, և 'ի միասին 'ի ցոյց չրջեցուցանէ : Ալ զերկոսին պողոս ասէ . 'Աս է ասէ՛ խաղաղութի մեր, որ արար զերկոսեան մի . և զկրճիմն ցանկոյն քակեաց, զթշնամութի 'ի մարմնի իւրում ելոյծ, և զօրէնս պատուիրանաց իւրովք հրամանովքն խափանեաց, և եբարձ 'ի միջոյ զդատակնիքն մերոյ հակառակութե՛, և բւեռեաց ընդ խաչին . և մերկեաց զիշխանութիսն և զպետութիսն, և յայտ յանդիման խայտառակեաց զնոսա : Արպէս զձողոյ ինչ նշան յաղթութե՛ կապիցեն, կամ սաղաւարտ, կամ զրաճս, և կամ այլ ինչ զնշխար կոտորելոցն, և չրջեցուցանիցեն . նոյնպէս իբրև յարքունի նշանի կապեաց զդէն սատանայի . և աւար խայտառակ զդևս 'ի խաչին : Այլ դևքն ձաղին և 'ի սպանումն պաճին . նա՛ և յափշտակեալքն նախ ձաղին, և ապա յաղատութի ելանեն . և լուր պողոսի, շնորհք ասէ նոյ՛ որ յամենայն ժամ հռչակն հարկանէ զմէնջ 'ի քս, և բուրէ 'ի մէնջ զհոտ գիտութե՛ իւրոյ : Չաղի ապտամբն, ձաղիմք և մեք՝ որ ընդ ապտամբաւն էաք . զի յայտնի լիցի, թէ ո՛վ յաղթեաց, և ո՛վ ապտամբն էր, և ո՛րք ընդ ապրւտամբաւն . և քանզի զմին կալաւ և սպանանելոց է, և զայլն թափեաց և ազատեաց, հարկ է և սո-

tim omnes rapuit ab illo, ebrios avarosque, et raptore. Propterea dicit, *Laetentur coram te, ut laetantur in diebus aestatis, et sicut dividentes spolia. Quemadmodum et David ait, Exultabo ego in verbis tuis, sicut ille (vel illum), qui invenit praedam multam.*

Vide mira: quemadmodum si quis plane vicerit, et rebelles vinxerit, captatosque a rebelle excusserit, rebellis quidem jugiter mortem ante oculos pingit, captivi vero gaudent, eo quod ex tyrannide liberati sunt, et in regnum venerunt; nihilominus tum rebellis moriturus, tum illi liberandi in triumpho spectaculum adducti circumferuntur ob victoriam regis: similiter et Salvator cepit in bello diabolum daemonesque, et comprehensos ab illo, et simul facit ut in spectaculo ambulent. Utrumque quidem Paulus asserit, dicens: *Christus est pax nostra, qui fecit utraque unum, et intervallum maceriae destruxit, inimicitiam in carne sua dissolvit, et legem mandatorum per suum jussum evacuavit; et abstulit e medio sigillum nostrae contrarietatis, et fixit cum cruce; expoliavit principatus et potestates, et palam triumphavit de eis.* Nam quemadmodum de stipite tropaeum ligabunt, sive galeam, sive thoracem, sive aliud quidquam reliquiarum conflictorum, et circumferant; sic tamquam in regio signo suspendit arma diaboli, et triumphavit de daemonibus in cruce. Daemones quidem in triumphum aguntur, et servantur ad interuentionem, verum etiam rapti prius in triumphum adducuntur, et deinde in libertatem transferuntur. Audi Paulum dicentem: *Gratia Dei, qui semper celebrat triumphum de nobis in Christo, et redolet de nobis odorem scientiae suae.* Ovatur rebellis, ovamur et nos qui subditi eramus sub eo; ut constet, quis vicerit, quis rebellis erat, et qui sub rebelli. Quia vero unum cepit, quem occisurus est, et caeteros abducens liberavit, necesse est et istos semel una cum illo ovari, qui reus sit mortis, et in mortem abeat. De hujusmodi autem ovatis vinctisque dicit Isaias: *Labo-*

ցա առ անգամ մի և ընդ նմին ձաղեղ՝ որ մահա-
պարան իցէ, և 'ի մահ էրթայցէ: Այլ զայնպիսի
զձաղելոցն և զկալանաւորացն ասէ էսայի, եթէ վաւ-
տակ եղև երկիրն եզիպտացոց, և վաճառականք
եթոպացոց, և սարացիքն՝ արք մեծամեծք առ քեզ
եկեցեն, և զկնի քո շրջեցին կապեալք 'ի ձեռա-
կասս, և 'ի քեզ աղօթս արասցեն: Օ 'ի ցուցցէ թէ
զան 'ի գերութիւն, ոչ 'ի կորուստ, այլ 'ի գիւրուի,
զկնի քո ասէ շրջեցին կապեալք 'ի ձեռակասս, և
'ի քեզ յաղօթս կայցեն, զի 'ի քեզ անձ զոյ, և չիք
անձ բայց 'ի քէն:

Չաղին դեք, ձաղին և առաքեալք. նոքա ընդ-
պարտութիւն զամօթի հարեալք, և սոքա զյաղթուի
թագաւորին հռչակն հարկանել: Չաղեցան յայն-
ժամ դեքն, ձաղին և այժմ՝ հերձուածողք, որք 'ի
դէմն ընտանեաց զթշնամեաց գործս գործեն: Օ որ
օրինակ քան զամենայն պատերազմ ընտանի պատե-
րազմն չար է, նոյնպէս քան զամենայն մոլորութիւն՝
հերձուածողացն մոլորութիւն: Հեթանոսն եթէ
թշնամանիցէ ինչ զքն, չհամարիմ ինչ օտարութիւն,
քանզի թշնամի է խաչին. զհրէայն չգրեմ ինչ,
քանզի յայտնի իսկ թշնամի է: Հերձուածողն՝ որ
պատճառի դաւանել զքն, և ուրանայ 'ի քնէ. որ
բարբի՝ քարոզել զհոգին սբ. և հայհոյէ զսբ հո-
գին, այն պատերազմ տապնապէ զիս իբրև զըն-
տանի պատերազմ: Արպէս որ 'ի քաղաքի կռիւ լի-
նիցի, քան զամենայն կռիւս չար է. և քան զամե-
նայն կռիւս քաղաքի՝ որ աղմուկ 'ի տանն լինիցի՝
դառն է: և քան զքաղաքին և զտանն՝ այն չար խռո-
վութի է, որ ընդ այր և ընդ կին կայցէ. և քան
զայն և ս գծնդակ ծուխ՝ որ ընդ մէջ մորուին և ըր-
ջուաց ծխիցի: և ևս չար աղմուկ այն՝ որ 'ի մէջ յօ-
րային և խորթիցն կայցէ:

'Ի միտ առ զընտանի թշնամութիւն. զմտաւ ան-
ղայր՝ որ 'ի հրապարակէ 'ի տուն գայցէ, և կարե-
մեան զերեսօք կայցէ. յորժամ սեղանայն ժամ իցէ

1 Այսինքն պատճառի, կեղ և բարբարեղն՝ երևի երբ կըր-
ծաւորի, ձեանայ: ուր գրեալ կնութե բարբելոյ:)
էր վրիպակաւ, բարբ: (որպէս

ravit terra Ægyptiorum, et mercatores Æthyopum, Sabaitaeque viri magni ad te veniant, et post te ambulabunt vincti vinculis manuum, et in te preces fundant. Ut ostendat, quod captivi veniunt non in perditionem, sed in commodum, Post te, ait, ambulent vincti vinculis manuum, et in te orent: quia in te Deus est, et non est Deus praeter te.

Triumphum subeunt daemones, subeunt et Apostoli; illi ob debellationem pudore affecti, isti ut victoriam regis celebrent. Ovati sunt tunc daemones, ovantur et nunc haeretici, qui sub personis domesticorum faciunt opera hostium. Quemadmodum omnium bellorum pessimum est domesticum bellum, ita error haeticorum pessimus omnium errorum est. Paganus siquam contumeliose agat in Christum, nihil peregrinum puto; inimicus enim crucis est. Hebraicum pro nihilo duco, quia manifestus est hostis. Verum quum Haeticus simulat se Christum profiteri, et negat Christum; quique fingit praedicare Spiritum Sanctum, et blasphemat Spiritum Sanctum, hoc bellum urget me, sicut bellum domesticum. Quemadmodum contentio in civitate facta omni contentione pejor est; et omni rixa civitatis acerbior confusio domi agitata; at plusquam civitatis domusque dissidium pejus illud est, quod ardet inter virum et mulierem. Id tamen superat amarissimus fumus fumigatus inter novercam et privignos; atque eo pejor discordia inter vitricum et ingenuinos aestuans.

Animadvertite domesticam inimicitiam; cogita virum de foro domum venientem, qui in vultu praeferat procellam hyemalem. Quum mensae sit hora

և ուրախութեն, յայնժամ 'ի պատերազմի հասանիցէ կալ. հոգք և տրամութիք յաճախիցեն, և հոգմանկոծ զնաւահանգիստս առնիցեն, և իբրև 'ի ծովու կայցէ 'ի ծփանս 'ի տանն. զտունն թողուցուն, և 'ի հրապարակն իբրև 'ի նաւահանգիստ դիմեցեն: Այնպիսի խռովութեց տարան վասն քնի արքածապաշտք. զորոց ասէր քն, եթէ մատնեսցէ եղբայր զեղբայր 'ի մահ, և հայր զորդի, և յարիցեն որդիք 'ի վերայ հարց: Բաժանեսցի որդի 'ի հօրէ, և հայր յորդոյ. մայր 'ի դստերէ, սկեսուր 'ի նուոյ, և նու 'ի սկեսրէ, և թշնամիք տանուտեառն՝ ընտանիք իւր իցեն: () որ օրինակ քան զամենայն պատերազմ՝ տան պատերազմ դժնդակ է, նոյնպէս քան զամենայն մոլորութի՝ հերձուածողացն մոլորութի: որ թուին թէ զնոյն ընտանութի ունիցին, և զնոյն խոստումն անպաշտութե, զգեցեալ զկերպարանս անպաշտութե, և մարտնչիցին ընդ ճշմարտութեն. զորոց ասէ պողոս, եթէ զկերպարանս ճշմարտութեն ունին, և 'ի զօրութե ուրացեալ են:

Ալ արդ՝ եթէ զնոյն ասիցեմք, մի որ ընդ այն դժկամակ լինիցի. քանզի ոչ եթէ այնք ինչ խնդիր է, եթէ և եթ նորս՝ ասիցեմք, այլ եթէ ճշմարիտ ինչ, մարթի զնոյն ասել, և այլ ազգ մեկնել, թէ պէտև միաբան իցէ՝ բազմադիմի մեկնութիք են բանին: Ա՛յ և ան մի է, և բազում մասամբք և բազում օրինակօք խօսեցաւ ընդ հարս մեր մարգարէսն և ընդ առաքեալսն. ոչ զի նոյն հոգի սբ խօսեցաւ 'ի սոսս և 'ի սոսս, խորչիցիմք ինչ յառաջնոցն և յերկրորդէն, այլ տեսանեմք մի զօրութի և ազգի ազգի ազգմունս: Ալ յորժամ խօսիցի հայր 'ի մարգարէսն, որդի խօսի. և յորժամ խօսիցի որդի յառաքեալսն, հայր խօսի. և յորժամ խօսիցի հոգին սբ 'ի մարգարէսն և յառաքեալսն, հայր և որդի խօսին: չիք անդ բաժինք, և ոչ հատանել զանհատ բնութիւն, և ոչ բաժանել զառանց բաժանելոյ թաղաւորութիւն:

Այսիցին գիտել՝ թէ զիարդ անբաժին իցէ, լուր

1 Այսինքն նորածայն բանս:

et laetitiae, tunc bellum sustinere adsit: sollicitudines tristitiaeque frequentent, et vento agitent portum; ita ut tamquam in mare fluctuetur domi, et coactus sit, relicta domo, in plateam velut in portum tendere. Tales sustinere tribulationes propter Christum viri pii; de quibus dicebat Christus: *Tradet frater fratrem in mortem, et pater filium, atque filii surgent in patres. Dividetur filius ex patre, et pater ex filiis, mater ex filia, socrus a sponsa, et sponsa a socru: et inimici patris familias domestici sui erunt.* Quemadmodum ergo omni pugna acerbior est pugna domi, ita omni furore furor haereticorum; qui putantur eandem habere familiaritatem, eandemque professionem pietatis, atque praeseferentes formam pietatis, certabunt cum veritate; de quibus ait Paulus, *Formam habent veritatis, et virtutem ejus negarunt.*

Caeterum si *eandem* dixerimus, nemo id inficietur; non enim illud quaeritur, quod tantum nova dicamus ⁽¹⁾, sed fieri potest, ut quis verum ipsum dicat, et aliter interpretetur: quod si etiam concordet, multiformis comperitur interpretatio verbi. Ecce et Deus ipse unus cum sit, *multifariam, multisque modis locutus est cum patribus nostris*, Prophetis et Apostolis. Non tamen, quia idem Spiritus sanctus locutus est in illis et in istis, abhorremus umquam primos vel secundos, sed videmus unam virtutem, et varias inspirationes. Et quando loquatur Pater in Prophetis, Filius loquitur; quando vero Filius loquatur in Apostolis, Pater loquitur: quum autem loquatur Spiritus sanctus in Prophetis Apostolisque, Pater et Filius loquuntur. Non est illic partitio, neque dissectio individuae naturae, neque divisio indivisibilis regni.

Visue scire, quomodo partitionem nesciat? Audi

(1) Sive novitates, ut haeretici censeamur.

այ՝ որ ասէրն ցմովսէս, յորժամ դանդաղէրն երթալ յերկիրն եգիպտացւոց. չեմ բաւական ասէ մտանել ՚ի տուն փարաւոնի՝ զի նրբաձայն եմ և ծանրալեզու. աղաչեմ տէր, զայլ ոք ան ՚ի ձեռինս Երբե ետես զնա, եթէ վարան տկարուէ տաղտկայ ընդ հրաման հրամանատուին, ցուցանէ նմա, թէ ո՞վ է ճարտարապետն, և ո՞վ է կարող զագամն յօրինել. ասէ, ո՞վ ետ բերան մարդոյ, և կամ ո՞վ աբար զաչեայսն, և զկոյրս. ոչ ապաքէն էս տէր. էս ետու ամենեցուն բերան, և քեզ կարիցեմ տալ. որ ամենեցուն շնորհեցի, զիմ մարգարէդ զրկեմ ՚ի պարգևացն: Ը՛ ետ բերան մարդոյ, ոչ ապաքէն էս տէր անձ: Եւ ցեզեկիկէլ ասէ, որդի մարդոյ ահաւա սիկ յարուցից եղջիւր ամենայն տանն իսրայելի, և քեզ տաց բերան բաց: ոչ եթէ բերան տայր նմա՝ զոր ՚ի ծնէն ունէր, այլ զհամարձակութիւն բերան կոչէ: Եւ խնդրեսցո՞ւք զայս յաւետարանի, ո՞վ տայ զբերանն. յորժամ տանիցեն զձեզ ասէ յատեանս, մի հոգայցէք՝ թէ զինչ խօսիցիք, զի էս տաց ձեզ բերան և իմաստութիւն: և յայտ է թէ՛ որ մովսէսին ասաց թէ ո՞վ ետ բերան մարդկան, և ցեզեկիկէլ ասէ, թէ էս տաց քեզ բերան: Բայց ինքն է որ ՚ի հսուամն խօսեցաւ, և ՚ի մարգարէսն աղչեաց, և յառաքեալսն արկ զիւր զօրութիւնս:

Եւ արձեալ կոչեն զիրք շրթունս՝ ոչ զերևելի շրթութունս, այլ զհամարձակութիւն. յորժամ ասիցէ դաւիթ, տէր եթէ զշրթունս բացես, ոչ եթէ շրթունքն փակեալ էին, այլ զհամարձակութիւն զոր կորոյս՝ խնդրէ. և եթէ փակեալ էին, զայն իսկ զիարդ կարէր ասել, տէր եթէ զշրթունս իմ բացցես: Եւ ՚ի հին կտակարանս՝ մինչև խառնակեալ էր, մի լեզու էր ՚ի բազում լեզուս, կամեցաւ մովսէս ցուցանել՝ եթէ մի խօսք և մի լեզու էր, և ասէ, երկիր ամենայն մի շուրթն. մի եթէ մի շուրթն էր ամենայն մարդկան. ոչ ապաքէն զմի խօսս բերաւ նոյ կոչեաց մի շուրթն. ամենայն երկիր ասէ մի շուրթն և մի բարբառ էր. և յայտ է թէ մի խօսք էին ամենեցուն:

Եւ ասէ տաց բերան և իմաստութիւն. և ո՞ւր գտաւ

Deum loquentem cum Moyse, quum iste cunctabatur adire Aegyptum, dicens: *Non sum sufficiens ad intrandum domum Pharaonis, subtilis enim vocis sum, et gravis linguae; quaeso Domine, alium quemquam sume in manum.* Quum ergo vidit eum in haesitatione imbecillitatis moleste ferre jussum mandatoris, indicat illi, quis sit opifex, quisve potens ad formandum Adam, dicens: *Quis dedit os homini, aut quis fecit oculos, et caecos? Nonne ego Dominus.* Ego qui dedi os omnibus, tibi quoque possum dare; qui cunctis concessi, te meum prophetam privabo a donis? *Quis dedit os homini, nonne ego Dominus Deus.* Et ad Ezechiel ait; *Fili hominis, ecce excitabo cornu universae domo Israel, et tibi dabo os apertum.* Non quod os ei dabat a nativitate habitum, sed fiduciam os appellat. Quaeramus id in Evangelio, quisnam det os? *Quando portabunt vos,* ait, *in tribunal, nolite curare, quid loquamini; ego enim dabo vobis os et sapientiam.* Patet autem, quod qui Moysi dixit, *Quis dederit os homini?* et ad Ezechiel, *Ego dabo tibi os;* idem ipse est qui antiquitus locutus est, et in prophetas inspiravit, et in Apostolis indidit suam virtutem.

Praeterea sacrae litterae labia nuncupant non visibilia labra, sed confidentiam. Nam quando dixerit David, *Domine si labia mea aperies,* haud inclusa erant labra, sed confidentiam perditam petit. Quodsi clausa fuissent, quomodo poterat dicere, *Domine si labia mea aperies?* In veteri profecto testamento, antequam confunderetur, una lingua erat in multis linguis; volens autem Moyses declarare, quod unus sermo unaque lingua erat, dixit: *Erat omnis terra unum labium.* Num ergo unum labrum erat omnium hominum? Nonne unum sermonem oris unum vocavit labium? *Universa, ait, terra unum labium erat, et una vox;* liquet quod unus sermo erat communis.

Ego, inquit, dabo os, et sapientiam. Et ubi inve-

նիցի թէ ետ : թէ միում գտանիցեմք տուեալ, ապա և յայլոցն չլինիցիմք երկմիտ : Յարեան ասէ ոմանք 'ի կիւրենացւոց, և յաղէքսանդրացւոց . և 'ի հարց և 'ի խնդիր մտին ընդ ստեփաննոսի . յիշեալ, զի ես տաց բերան և իմաստութի, և չկարիցեն 'ի դիմի հարկանել . և ոչ կարէին զդէմ ունել իմաստուէ, և հոգւոյն՝ որով խօսէր : Տէս, զի արդ տայ անձ բերան մարգարէից, և բանայ քն զբերանս առաքելոց, և խօսի 'ի նոսա հոգին սբ :

Մ.Յ. զի մի ոք համարիցի, թէ որդին տայ, և հոգին զազգումն գործէ, որպէս թէ այլոյ տալն իցէ, և այլոյ զազգումն գործէ, հարկ է յանդիման կացուցանել, թէ՛ և հոգին սբ տայցէ : որպէս և 'ի հնումն ասէ՝ եթէ տայ . և յաւետարանին ցառաքեալն քն, թէ ես տաց ձեզ բերան : Հարկ է խնդրել, թէ այլ է որ տայցէն, և այլ որ բերիցէ : Անկ թագաւորք այժմ յորժամ պարգևս տայցեն, սպասաւորքն զպարգևն տանիցին, չէ՛ ընդ մի համար : Տեսցուք, գուցէ որդի տայցէ, և հոգին իբրև զսպասաւոր արբանեակ լինիցի : Մ.Յ. զի ուսանիցիս, թէ որպէս որդի տայ զբանն մարգարէից և առաքելոց, նոյնպէս և հոգին չլինի արբանեակ, այլ տայ ճոխութի, ասէ 'ի գործս առաքելոցն . իբրև եկն էջ 'ի վերայ նոցա հոգին սբ, խօսելին 'ի պէսպէս լեզուս, որպէս հոգին տայր նոցա բարբառել : և պողոս ասէ, զայս ամենայն ազգէ մի և նոյն հոգի, և բաժանէ իւրաքանչիւր ումք, որպէս և ինքն կամի : որպէս կամի, և ոչ որպէս հրաման առնու : Այլ զի ցուցցէ դարձեալ փրկիչն, թէ զոր ինքն տայ՝ նոյն և հոգւոյն սբյ տուրք են . և զոր ինքն ազգէ՝ նոյն և հոգւոյն ազգեցութիւն է, ասէ ցառաքեալն . յորժամ տանիցեն զձեզ յատեանս, մի հոգայցէք թէ զինչ խօսիցիք . զի ոչ եթէ դուք իցէք որ խօսիցիքն, այլ հոգին սբ ուսուցանէ զձեզ 'ի ժամուն յայնմիկ զինչ խօսիցիք : Տեսանեն, զի ուր հայր ազգէ, ազգեցութի է որդւոյ, ճոխութի հոգւոյն սբյ :

1 Գրեալ էր, հոգւոյն և փոքր մի յառաջ, 'ի քիմի հարկանել

niatur, quod dedit? Si uni dedisse reperiamus, consequenter de aliis quoque non dubitemus: *Surrexerunt, ait, quidam de Cyrenensibus et Alexandrinis, atque in quaestionem disputationemque venerunt cum Stephano. Memento dicti, Ego dabo os, et sapientiam, et non possint resistere: et ecce, Non poterant resistere sapientiae, et spiritui, quo loquebatur. Vide, quomodo dat Deus os Prophetis, et aperit Christus ora Apostolorum, et loquitur in iis Spiritus sanctus.*

Verum nequis existimet, quasi vero Filius det, et Spiritus vim operetur, ac si alterius sit donatio, et alterius inspiratio, necesse est palam facere, quod etiam Spiritus sanctus dat. Sed et in veteri (testamento) dicit, quod *dat*, et in Evangelio ad Apostolos Christus, *Ego, ait, dabo vobis os*; necesse est quaerere, an alius sit qui dat, et alius qui portet? Ecce enim et reges interim quum dona dederint, ministri donorum portatores sunt; quorum non una est ratio. Videamus ergo, ne forte filius det, et Spiritus tamquam famulus ministret. Ut itaque discas, quod sicut filius dat verbum Prophetis Apostolisque, itidem et Spiritus non agit ut minister, sed libere ac liberaliter dat, dicit in Actis Apostolorum: Quum veniens descendit super eos Spiritus sanctus, loquebantur variis in linguis, *Sicut Spiritus dabat eis loqui. Et Paulus dicit: Haec omnia operatur unus et idem Spiritus, et distribuit unicuique, sicut et ipse vult. Sicut vult, non autem sicut in mandatis accipit. Atque ut ostendat rursus Redemptor, quod quidquid ipse dat, idem et Spiritus sancti donum est, et quod ipse agit, idem et Spiritus actio est, dixit ad Apostolos: Quando portabunt vos in tribunal, nolite curare, quid loquamini; non enim vos eritis qui loquemini, sed Spiritus sanctus docebit vos in hora illa, quid loquamini. Videtur, quod ubi Pater operatur, operatio est Filii, et liberalitas (aut auctoritas) Spiritus sancti?*

Աւր վարդապետութի իցէ, և լուսաւորութի, և անձապաշտ կրօնից ճառք, չգտանի ուրեք անդ արարած ինչ բնութի՝ որ ազգիցէ, այլ միայն անարար¹ բնութիւն: Աթէ՛ ՚ի մկրտութեն լուսաւորութեն, և եթէ՛ յանճառ խորհուրդսն՝ չէ իշխանութի հրեշտակի լուսաւորել և սրբել, այլ տէրունական իշխանութեանն սրբ և անարար բնութեն: Յորժամ ՚ի մարգարէսն խօսի, չխօսի արարած ինչ բնութի, այլ անձն անարար. ըստ այնմ, եթէ՛ որպէս խօսեցաւ ՚ի բերան սրբ իւրոց մարգարէից՝ որ յաւիտենիցն էին. բայց յորժամ ՚ի վշտաց ասրեցուցանել իցէ, առաքէ՛ անձ հրեշտակս, կամ յառիւծուց ասրեցուցանել, կամ ՚ի հրոյ փրկել, լինին այնպիսի փրկութե սպասաւոր հրեշտակք. որպէս և պօղոս ասէ, թէ ոչ ամենեքեան ոգիք հարկաւորք են ՚ի պաշտօնն առաքելութե, վասն այնոցիկ՝ որ ժառանգելոցն են զփրկութի: Ասկ հոգին սք անդր երեւի, յորժամ զխորհուրդսն կատարել իցէ, յորժամ զճոխութի վարդապետութեն պարզւել իցէ, յորժամ զմկրտութե զանճառ խորհուրդսն բաւանդակել:

Աւ մի ուրեք զմիտս խարխարիցէ ջրօփն և հոգւոփն զսրբութիւն ընդունել: Օ՛ ՚ի եթէ ՚ի լուսաւորութի մկրտութեն, ասեն, անարար բնութիւն գայցէ, ջրոյն՝ որ արարած է, զինչ պէտք իցեն. և ընդէր իսկ, ասեն, փրկիչն զանարար բնութիւն ընդ արարեալ բնութեն յօդեայ. եթէ՛ ոչ մկրտեսցիք ասէ ՚ի ջրոյ և ՚ի հոգւոյ, ոչ մտանէք յարքայութիւն երկնից: Աւ ո՛ ոչ գիտիցէ, թէ ջուրն արարած է. բայց թէ որով բանիւ, և յոր սակս ջուրն արարած՝ ընդ անարար հոգւոյն յօդիցի, հարկ է յանդիման կացուցանել: Աղաչեմ, մի ձանձրանայք զլսելն, և յշտեմարանս մտացդ ամփոփեա՛ զիմաստս խօսիցս, զի մի վայրապար առ լսելեօրք հոսեցին. որպէս ջուր ընդ վայր ծաւալեալ՝ չմտանէ ընդ երկիր, և չարքուցանէ զանդս. այլ յորժամ յառու անկանիցի, և ընդ կորիսն գնայցէ, չծախի ընդ վայր, այլ զանդսն ուղղանէ. և

1 Գրեալ էր, հոյն արար. միակ արարիչ. բայց ստոյգ է՛ գուցէ լինիցի և հոյն-արար, իբր թէ աստանօր գրեւի էր հոյն

Ubi disciplina sit et illuminatio, atque sermo de dogmate pietatis, nusquam invenitur ibi creata quaedam natura, quae operetur, sed sola increata natura. Sive in baptismi illuminatione, sive in mysteriis ineffabilibus, non est facultas Angeli illuminare et sanctificare, sed dominicae potestatis sanctae increataeque naturae. Quando in prophetis loquitur, haud loquitur creata aliqua natura, sed Deus increatus, secundum illud, *Sicut locutus est in ore sanctorum suorum prophetarum, qui ab aeterno erant*. Quando tamen ex tribulationibus liberaturus sit, mittit Deus Angelos, sive ut a leonibus servent, sive ut ab igne liberent, huiusmodi salutis ministri existunt Angeli. Quemadmodum et Paulus ait: *Nonne omnes spiritus sunt necessarii in ministerium apostolatus propter illos, qui possessuri sunt salutem*. Spiritus vero Sanctus illic apparet, quum mysteria sint perficienda, quum facultas doctrinae concedenda sit, quum baptismi (et aliorum sacramentorum) ineffabilia mysteria peragenda.

Nullius autem mentem deturbet, quod in aqua et Spiritu sanctificatio suscipiatur. Si namque, ajunt, in illuminationem baptismi increata adveniat natura, quid opus erit aquae, quae creatura est? Ut quid ergo, inquiunt, Redemptor ipse increatam naturam cum natura creata copulavit, dicens: *Nisi baptizemini ex aqua et Spiritu, non intretis in regnum caelorum?* Et quis nescit aquam creaturam esse? Attamen qua ratione vel quomodo aqua, creatura sane, cum increato Spiritu jungatur, necesse est exponere. Nolite, quaeso, fastidio affici, sed potius in horreum mentis colligite sententiam sermonum; ne inaniter prope audientes vos decurrant, sicut aqua frustra dispersa non ingreditur terram, neque irrigat agrum, sed quando in rivum defluat, et per canales permeet, non inutiliter consumitur, sed arva irrorat. Nunc ita-

այժմ մի ցրուեսցին բանքս, այլ ոռոգանիցեն զանդս մտաց ձերոց իմաստք բանիցս :

Բազում ինչ էտ անձ մարդկան. և ինքն այնու՝ զոր էան, չէ կարօտ . այլ քանզի մահկանացու բնութիս չէ բաւական ընդունել զաներևոյթ պարգևան, երևելի իրօք ընդելացուցանէ ընդ այնպիսի ինչ : Արէր կենարարն առանց ջրոյ տալ թողու թի մեղաց, և բաւական էր հոգւոյն յայտնութիս լուանալ զյանցուցեալն, մաքրել զաղտելին, սրբել զպիղծն, յորդէգրութի ածել զտարագիրն . այլ քանզի բնութի մարդկան զերևելեացս իմն կղկղայ, թէ և ¹ սա կաւաւոր և նուազագոյն է մտացն աչօք ընդունել զանձականսն, դիւրին ինչ երեսօք վասն սոցա որ չկարեն այնչափ ՚ի վեր ամբառնալ՝ և զաներևոյթսն տեսանել, տանի հասուցանէ յայն . եդ առաջի երևելի ինչ օրինակ, զի յայտնի հաստատութիք աչացն՝ առնուցուն հաւանութի ոգիքն աներևոյթ :

Այսպիսի ինչ. անձ յորժամ զերանելին ահարովն զէզբայրն մովսեսի առ իւր ՚ի քահանայութի, ասէ . զգեցո՞ դմա պատմութեան ծաղկեայ ՚ի խառնուածոյ նարօտից, գործեալ ՚ի ծիրանւոյ, ՚ի կարմրոյ և ՚ի բէհեղէ, և ՚ի կապուտակէ : Ապուտակն և կարմիր և ծիրանի՝ ամենեցուն յայտ է : Թէ զինչ է բէհեղն, սպիտակ իբրև զկտաւ : Ի չորեցունց նիւթոցս երանգոցս այսոցիկ նիւթեցին և անզին ² զպատմութեանն . և ընդ նմին ոսկի և ականս պատուականս ընդելուզեալ . և խոյր՝ քահանային ՚ի գլուխ, և թիւթեզն ոսկի ՚ի ճակատն, որ բերէ զօրինակ հոգւոյն սթյ . և ՚ի կամարի քահանային երկոտասան ակն՝ յականց պատուականաց . Սարգիովն, և տպագիովն, և զմրուխտ . ասին ³, և շափիւղայն, և յասպիս . գռ ճազմ, և ակատ, և կարկէհան . ոսկեակն և բիւրեղ և եղենգնաբար : Հրաման էտ անձ զերկոտասանեսան ականսն ընդելուզանել . յառաջին կարգին

¹ Այսպէս է գրուածն . -- Իսկապէս և այլն :
այլ թերևս գիւրիմաց լիցի, և ² Իմա, անիին, այսինքն հիւթեցին,
Թէ վերծանիցես, իշխիէ, և սեցին :

que ne dispergantur verba nostra, sed irrigent arva mentis vestrae sententiae verborum.

Multa dedit hominibus Deus, et ipse iis quae dederit, minime indiget: sed quia mortalis haec natura non est sufficiens recipere invisibilia dona, per visibiles res familiarem reddit hujusmodi donis. Poterat Salvator sine aqua dare remissionem peccatorum, atque sufficeret Spiritus revelatio lavare delinquentem, purgare squalidum, mundare immundum, in adoptionem reducere proscriptum; Verum tamen quia natura humana desiderio ardet visibilium, et ex adverso debilior ac impos comperitur oculis mentis percipere divina, per facilia quaedam aenigmata propter istos, qui nequeunt adeo supra elevari ac cernere invisibilia, conducens facit, ut perveniatur ad ea, posito visibili quodam exemplo in medio, ut evidenti constantia oculorum suasionem acciperent animae invisibiles.

Exempli gratia, quando Deus beatum Aaronem fratrem Moysis sumpsit sibi in sacerdotium, dixit: Indue eum tunicam floridam ex mixtura colorum variegata, textam nimirum ex purpura, cocco, bysso, et hyacintho. Hyacinthus, et coccus, et purpura patent cunctis; quid autem sit byssus, nisi album sicut linum. Ex quatuor his materiis istorum colorum texerunt tunicam summi pretii, connexis etiam auro et gemmis pretiosis. Et mitra in caput Sacerdotis, et lamina aurea in fronte, pro exemplo Spiritus sancti; atque in zona Sacerdotis duodecim gemmae ex lapidibus pretiosis; ut sunt Sardius, et topazius, et smaragdus; carbunculus, et sapphirus, et jaspis; ligurius, et achates, et amethystus; chrysolithus, et beryllius, et onyx. Jussit autem Deus duodecim illas gemmas sic connecti; in primo ordine Sardium, topazium, et smaragdum; in secundo carbunculum, sap-

5 Այն է ըստ նր գրոց կար. դնի զկնի՝ կարկեհան, ըստ սք
 կեհան, որ և կայծ ասի. ըստ գրոց ասի սուտակն. յն. ամէ
 յն. անթրոքս, իսկ յը յստ թիսգոս: (սկս Ելից. ԻԶ. 17):

զսարդիոնն և զտպազիոնն և զմրուխտն . և յերկրորդում զասկնն և զչափիղայն և զյատպիսն . և յերրորդումն զգոճազմն և զակատ և զկարկեհան . և 'ի չորրորդումն զոսկեակն և զբիւրեղ և զեղըն . զնաքարն : Աւ յիւրաքանչիւր յականց վերայ զանուանս աղգացն իսրայելի հրամայեաց գրել . յառաջնում զաղգին ուրբենի , և յերկրորդում զաղգին շմաւոնի , և յերրորդումն զաղգին զեւեայ . և զայլոցն ևս ամենեցուն մի ըստ միոջի : Աւ հրամանս տայ ածել ընդ մէջ քահանային զկամարն , և զվահանն զուսովքն պատեալ , և զլանջոքն բաժանեալ , 'ի նիւթոյ կարմրոյ , և 'ի բեհեզոյ , և 'ի ծիրանոյ , և 'ի կապուտակէ : Աւ գիցես ասէ երկուս ակունս յուսոցն վերայ՝ մի ընդ աջմէ , և մի ընդ ահեկէ . և գրեսցես 'ի միումն զվեց աղգաց անուանս , և 'ի միւսումն զայլոցն վեցից : Աւ ընդէր կրկնակի հրամայէ գրել զանուանս որդւոցն իսրայելի . չէր բաւական յուսոցն միայն վերայ , այլ և 'ի լանջացն ևս : Վասն զաղփաղփուն մտաց նոցա կրկին հրամայէ : Վարձեալ և 'ի պատմուճանին առ օձեօքն ասէ՝ նունաձեծաղիկս . և այնպէս հրամայէր քահանային մտանել յարտաքին սրբութիան :

Աւ զայն ամենայն վասն տխմարութե՛ն նոցա հրամայեաց անձ , զի գէթ այնպիսի ինչ շքով՝ ահագին համարեսցին զսրբութիան : Վայց քահանայի պատիւ՝ ոչ ծիրանին և կարմիր և բեհեզ և կապուտակն են , այլ արդարութին . որպէս և դաւիթ իսկ ասէ . թէ քահանայք քո զգեցցին զարդարուի . այլ քանզի արդարութեան հանդերձն՝ մտացն աչացն և եթերեւի , և այլ գիտաւորութինն ոչ այն միայն է , զի կատարելոցն յաւելուած առնիցէ , այլ զի և զամենեսեան առ հասարակ կեցուցանէ , յորժամ տեսանիցեն զմեծ անձաշուք քահանային՝ , զմտաւ ածիցեն , թէ մեծին այլ քահանայ է : Աւ զի ցուցցէ՝ թէ պատմուճանն այնպիսի՝ ոչ 'ի պէտս ինչ այլ պաշտամանն գործեցաւ , այլ 'ի փառս տեսողացն , և չէ ինչ կարօտ այնու , այլ զմիամտութի ոգւոցն ինդրէ :

1 Թերևս գրելի էր, զմեծ պատիւ անձաշուք քահանային :

phirum, et jaspidem; in tertio autem ligurium, achatem, et amethystum: in quarto demum chrysolithum, beryllium, et onycem. Et in singulis gemmis nomina tribuum Israel jussit inscribi: in prima tribus Ruben, et secunda tribus Symeonis, et in tertia tribus Levi, atque caeterorum deinceps singillatim. Jubet autem cingere lumbos sacerdotis balteo, et humerale imponi circa humeros, et circa pectus divisionem fieri ex materia cocci, et ex bysso, purpura, hyacintho. *Et ponas*, inquit, *duas gemmas super humeros, unam a dextra, alteram a sinistra, atque inscribas in una sex tribuum nomina, et in altera caeterarum sex.* Quare autem bis jubet scribi nomina filiorum Israel; quasi vero non sufficeret super humeros tantum, verum etiam super pectus? Propter inconstantem eorum animum bis fieri jussum dedit. Praeterea *in stola (vel tunica) circa oras sint, ait, flores punicae formae*: atque ita jubebat ingredi sacerdotem in Sancta externa.

Haec autem omnia propter ruditatem eorum jussit Deus, ut saltem per hujusmodi pompam vererentur Sancta. Verum sacerdotis honor non sunt purpura et coccus et byssus hyacinthusque, sed justitia; quemadmodum et David dicit: *Sacerdotes tui induentur justitiam*. Sed quia indumentum justitiae mentis oculis tantum apparet, Dei autem intentio non illa sola est, ut perfectis augmentum faciat, sed ut omnes etiam communiter salvificet, quando videbunt magnum apparatus sacerdotis a Deo honorati, revolvant in animis Maximi Dei sacerdotem esse. Ut autem indicaret, quod talis stola non in usum divini officii facta fuerit, sed in gloriam videntium, et quod non indiget hac, sed sinceritatem animae quaerit, et de sanctitate cordis laetatur; illa namque est purpura regia, et flos

և ընդ սրբու[թի] սրտին ուրախ լինի, զի այն խի է ծիրանի արքունական, և ծաղիկն հաւատոց, որ զփ[թ]թեալ առաքինու[թի]սն յանձին ունիցի, հրաման ետ մովսէսի, [թէ] յորժամ մտանիցէ ահարոն՝ ի սրբու[թի] սրցն՝ մերկացի զպատմուճանն, որ ՚ի բեհեզէն և ՚ի կարմրոյ և ՚ի ծիրանոյ և ՚ի կապուտակէ նիւ[թոյ] իցէ, և ազանիցի կտաւի պատմուճան, և մտանիցէ ՚ի սրբու[թի]սն:

Աւր անձ տեսանիցէ, անդ չէն ինչ պէտք կերպարանաց, և ոչ պէսպէս պատմուճանաց. և զոր ինքն պատմուճան ետ գործել՝ վասն այլոց ինչ պիտոյից, և զայն ևս հրամայեաց՝ ՚ի բաց մերկանալ. բայց զի մի մերկու[թի] մարմնոյն զսրբու[թի]սն [թ]չնամանիցէ, հրամայէ զկտաւի պատմուճանն զգէնուլ, և կտաւի կօշիկս, զլոկն և զառանց պաճուճանաց: Ասն այնորիկ զլոկն խնդրէ, զի այնու ուրախ առնի՝ անձ, և ոչ պաճուճանօքն²: Այց սակայն եղբարք [թէ]պէտ և ետ զպատմուճանն ահարոնի վասն տեսողայն մեծարանաց, այլ տնկէ ինչ անդ և օրինակ զհանդերձեւոց, զի ամենեւին մի ինչ իցէ դատարկ, և զսիրտս այնոցիկ որ յապայն լինելոց իցեն՝ լուսաւորեսցէ: Անու զպատմուճանն զայն երանելին ահարոն, և զգէնու իբրև զպարեզօտս զամենայն աշխարհս միանգամայն. քանզի և աշխարհս ՚ի չորից բնու[թեց] հաւտատեալ կայ, ՚ի յերկրէ, ՚ի հրոյ, ՚ի ջրոյ, և յօդոյ: Յերկրէ, բեհեզն քաղցրագոյն ՚ի հանդարտ երկրէ, և ՚ի ծովէ ծիրանին, և կարմիր ՚ի հրոյ նմանու[թի], և կապուտակն՝ օդոյ. քանզի կապուտակին բազում անգամ օդք: Այլ զայս որպէս զիտրդ և կամիցի որ՝ ընկալցի, բայց միայն անձապաշտ մտօք:

Այլ որ ինչ առաջի կայ՝ զայն տեսցուք, [թէ] ընդէր յականս ետ տպաւորել զանուանս: Անզի քահանայն մտանէր առաջի սեղանոյն, և ժողովուրդն արտաքոյ կայր, և չիչխէր մօտ եր[թա]լ, տրամուրի էր, որ մին միայն մտեալ վայելէր ՚ի սրբու[թե]ն, և ամենեքեան արտաքոյ կային, յարդարէ

1 Գրածն, հրաձեռ. (կտր ճեւղով՝ որպէս աշխարհարառ.):

2 Եփոթ գրի երբեմն պատմուճանք՝ իբր պաճուճանք:

fidei, quae virtutes jam jam apertas praeseferat, jussit Moysi, ut quando intret Aaron in Sancta Sanctorum, deponat stolam factam ex bysso, cocco, purpura et caeruleo; et indutus tunica linea intraret in Sanctuarium.

Nam ubi Deus videat, ibi nullae figurae est opus, nec variarum stolarum; ita ut quam ipse stolam fieri voluit ad usum aliorum, illam etiam deponi jussit. Ne tamen nuditate corporis contumelia fieret Sanctuario, jussit lineam tunicam indui, et calceamenta linea simplicia et ornamentis carentia. Ideo autem simplicia quaerit, quia his laetatur Deus, non vero ornamentis (vel stolis exornatis). Nihilominus, fratres, etsi stolam dederit Aaroni propter honorem videntium, verum statuit ibi aliquatenus et aenigma de futuris, ut omnino nihil sit vacuum, et corda posteriorum illuminet. Accipit stolam illam beatus Aaron, et induitur tamquam togam totum mundum simul. Quoniam et mundus ex quatuor naturis (elementorum) constat, ex terra, igne, aqua, et aëre. Ex terra quidem, byssus suavior de terra tranquilla; et ex mari purpura, et coccus in similitudinem ignis, et caeruleum instar aëris; saepe enim aër caerulei coloris esse videtur. Hoc autem quovis modo quis velit, accipiet, solummodo in sententia pia ⁽¹⁾.

Sed quod propositum est, id videamus, quare videlicet in gemmis imprimi voluit nomina. Quandoquidem sacerdos ingrediebatur ante altare, et populus foris stabat, non audens propius accedere, tristitiae id erat, quod unus solus intrans frueretur in Sanctis, et omnes extra starent, adstruit Deus medelam solatii

(1) His tum mittit lectores ad verba Philonis de quaest. et solut. Exodi, tum monet caute usurpare illiusmodi explanationes.

Ի՞նչ հնարս միսիթարութե՛ տարակուսելոցն մտաց ա-
 կամբք գրելովք : Ղկարեն ասէ քեզէն մտանել, ես
 զքեզ տարայց անուամբք գրելովք յախանան : Մտա-
 նէր քահանայն, և բարձեալ ունէր զերկոտասանե-
 սին ազգան, և մատուցանէր զամենեսին ւնյ : Վորժ
 քահանային՝ մատուցանել զժողովուրդն ւնյ, քանզի
 միջնորդ ւնյ և մարդկան է . յւնյ զօրհնութիան ընդու-
 նի և տայ, և ՚ի ժողովրդեանէն զաղօթման առնու՝ և
 մատուցանէ ւնյ : Բայց ասէ տէր ցմովսէս, էջ և
 դիր վկայուի ժողովրդեանն : Տես զիւրդ լինի միջ-
 նորդ յւնյ առ մարդիկ, և զպատգամն ւնյ ժողովրդ-
 դեանն պատմէ : Վարձեալ ասէ, թէ հան մովսէս
 զաղօթս ժողովրդեանն առ Ի՞նչ, և եբեր զպատ-
 գամն ւնյ առ ժողովուրդսն : Սան այնորիկ յոր-
 ժամ զկարգ քահանայութեն մեկնէր մաղաքիա մար-
 դարէ, ասէ . շրթունք քահանային պատմեն զգիտու-
 թի, և օրէնս խնդրեսցեն ՚ի բերանոյ նորա, զի հրեշ-
 տակ Ի՞նչ ամենակալի է : Հրեշտակ ասի, ոչ եթէ
 զհրեշտակաց բնութիւն ունիցի . հրեշտակ կոչեն
 զիրք զպատգամաւոր պատգամացն . և հրեշտակք
 վասն այնորիկ կոչին հրեշտակք, զի պատմեն աշխար-
 հի զկաման ւնյ : Հրեշտակի անունն ոչ բնութեն է,
 այլ սպասաւորութեն է անուն . և զի հասարակաց
 է անուն, յորժամ առաքեաց սաւուղ առ մարդա-
 րէն, ասէ, առաքեաց հրեշտակս՝ պատմել նմա զիրս
 թագաւորին . և այլ ուր, թէ առաքեաց դաւիթ
 հրեշտակս առ արեգեա կին նաբաղայ՝ պատմել նմա
 զխորհուրդս դաւթի :

Բայց առաջի այն կայ՝ ցուցանել, զի միջնորդ էր
 քահանայ, և առնոյր զժողովուրդսն ՚ի լանջսն, և
 բառնայր յուս : Արկին գործ է քահանայի . և՛ մա-
 տուցանել զժողովուրդն ւնյ, և՛ բառնալ զտկարու-
 թիւն ժողովրդեանն : Ար պատարագ մատուցանիցէ,
 ՚ի լանջս առեալ՝ մատուցանէ զպատարագն . քանզի
 այն առանձինն կերպարանք են ընծայաւորացն . և
 որ զտկարութիւն բառնայցէ, յուսոցն վերայ բառ-
 նայ . վասն այնորիկ դրոշմէ զանուանս ժողովրդեանն
 յուս քահանային, զի ուսուսցէ քահանային, թէ
 քեզ որ հզօրդ ես՝ պարտ է կրել զտկարութի տկա-

animis haesitantibus per gemmas inscriptas. Non potes, inquit, per te ingredi; ego te portabo per nomina scripta in gemmis. Intrans itaque sacerdos, sufferebat in se duodecim tribus, et offerebat omnes Deo. Hoc est enim sacerdotis officium, offerre populum Deo; quoniam mediator est inter Deum et homines: a Deo benedictiones recipit, et dat; a populo autem preces accipit, et offert Deo. *Dixit, ait, Dominus ad Moysem: descende, et pone testimonium populo. Vide, quomodo fit mediator a Deo ad homines, et oracula Dei narrat populo. Iterum dicit: Eduxit Moyses orationem populi ad Deum, et adduxit oracula Dei ad populum.* Propterea quum ordinem sacerdotii explicabat Malachias Propheta, dicit: *Labia sacerdotis enarrant scientiam, et legem quaerant ex ore ejus; quoniam Angelus Domini omnipotentis est.* Angelus dicitur, non quod Angelorum naturam habeat, sed angelum vocat Scriptura legatum edictorum. Et Angeli ipsi ideo vocantur Angeli, quia enarrant mundo placitum Dei. Angeli nomen non naturae est, sed ministerii est nomen. Quod autem commune sit nomen, (inde patet, quia) quando misit Saul ad prophetam (forte, populum), ait: *Misit angelos, ut referrent ei res regis.* Et alibi, quod *Misit David angelos ad Abigeam mulierem Nabal, ad referendum illi consilium David.*

Propositum tamen nobis illud erat, demonstrare, quod mediator erat sacerdos, et sumebat populum in pectus, portabatque in humeris. Duplex est officium sacerdotis, et offerre populum Deo, et supportare infirmitatem populi. Qui hostiam offert, in pectus accipiens offert hostiam; ea enim forma est propria eorum, qui munera offerunt. Qui vero infirmitatem tollit, super humeros suffert. Ideo insculpit nomina populi in humero sacerdotis, ut doceat sacerdotem, quod tu, qui fortis es, debes gerere imbecillitatem infirmorum. Quod et Paulus dixit: *Vos qui fortes e-*

րաց . զորս և սօղոս ասէ , դուք որ հզօրքդ էք՝ զտկարութի տկարացն բարձէք : Ալ էր քահանայն այն օրինակ քնի . նա առնոյր անուամբք զերկօտասան ազգսն իսրայէլի՝ զքնաւ իսկ ժողովուրդսն . և սա՛ առաւել կրէ՛ ՚ի մարմնի իւրում՝ զամենայն աշխարհ . բառնայ և ՚ի լանջս իւր . քանզի իւրովի հանգոյց զմարդկուին ՚ի վերայ լանջացն իւրոց : Ալ զի յուս ևս բառնայ զմարդկութի , լուր տէրունական իսկ առակին . Ո՞ է ՚ի ձէնջ ասէ , որոյ իցէ հարիւր ոչ խար , եթէ մնորիցի մի ՚ի նոցանէն , ոչ թողուցու զիննսուն և զինն ոչխարսն ՚ի լերինս , և երթայցէ ինդրիցէ զմոլորեալն . եթէ գտանիցէ , ամէն ասեմ՝ ձեզ , և ՚ի վերայ ուսոց իւրոց դնիցէ զնա : Ա՛ ասն այնորիկ և զխաչն բառնայ յուս կենարարն , զի՛ նովաւ եբարձ զամենայն տիեզերս : Ալ ել ասէ՛ յս , և ունէր զխաչն յուս : Ալ վասն էր յուս . զի մի եւսայի ստեսցէ , որ ասէր , թէ մանուկ ծնաւ մեզ , և որդի տուաւ , որոյ իշխանութի ՚ի վերայ ուսոց իւրոց : Բառնայ քահանայն ՚ի զիրկս , և յուս . քան զի զործ քահանայի մատուցանել զժողովուրդն է , և բառնալ զտկարութի ժողովրդեանն : Բայց որ ինչ առաջիս կայ՝ յայս եկեսցուք :

Օ այն յուշ արարաք ցուցանել , եթէ ընդէր ջուրն ընդ հոգւոյն լծիցի : Որպէս անդ պատմուճան տուաւ քահանային ՚ի պէսպէս ծաղկանց կազմեալ , և չէին ինչ պիտոյ նյ պէսպէս դոյնքն ծաղկանցն . զի զնոցա աչա՛ որ ընդ դաստիարակութեն էին՝ խտրտիցէ , և երևելի փառօք յաներևոյթսն յորդորեսցին : Այնպէս և նճն մեր խելամուտ էր , եթէ բնութի հոգւոյն անարար է , խառնեաց ընդ անարար բնութեն՝ զարարեալ բնութին . զի աչք տխմարացն՝ որ ընդ ջուրն նայիցին , իբրև ՚ի ջուր զարև տեսանիցեն՝ զհոգին սբ : Թէ չիցեն տեղեակ , որ ընդ արեգականն մերկ չկարիցեն հայել՝ նային ընդ ջուրն , և զամենայն իսկ զանիւն տեսանեն . չտեսեր քեզէն , տես դէթ ջրովդ . և անտի իսկ գտանես զառաքեալսն՝ ոչ ջրով մկրտեալ : Բայց մի ինչ վայրապար զբանս խճրճիցեն , այլ անսա՛ ՚ի գլուխ հանելոյ . զի առաքեալքն՝ քանզի կատարեալք էին , և

stis, infirmitatem infirmorum supportate. Erat autem Sacerdos ille exemplum Christi. Ille sumebat per nomina duodecim tribus Israel, sive universum populum. Is vero potius gerit in corpore suo universum mundum. Portat etiam in pectore, quoniam ultro fecit ut humanitas super pectore suo quiesceret. Quod autem in humeris quoque portat humanitatem, audi vel ipsam parabolam Dominicam: Quis sit ex vobis (homo), ait, qui habeat centum oves, et si errabit una ex illis, nonne relinquet nonaginta novem oves in montibus, et vadens quaeret errantem? Et cum invenerit eam, amen dico vobis, etiam in humeros suos imponet eam. Propterea etiam crucem in humerum portat Salvator, quia per eam portavit universum orbem. Et ascendit, inquit, Jesus, et habebat crucem in humero. Cur autem in humero? Ne nimirum Isaias mentiretur, qui dixerat: Puer natus est nobis, et filius datus est, cujus principatus super humeros suos. Portat itaque sacerdos (populum) in sinu et in humero, quoniam officium sacerdotis est offerre populum, et supportare imbecillitatem populi. Caeterum ad propositum veniamus.

Illud demonstrandum statuimus, quare aqua cum Spiritu jungatur. Quemadmodum ergo illic stola est data sacerdoti variis ex floribus parata, non utique ut Deus opus habuerit diversi coloris florum, sed ut illorum oculos qui sub educatione erant, oblectaret, ita ut per visibilem gloriam ad invisibilia allicerentur. Similiter et Deus noster quum optime noverat, quod natura Spiritus (Sancti) increata est, miscuit cum increata natura naturam creatam, ut pote oculi rudiorum in aquam aspicientes, tamquam in aqua solem cernerent Spiritum Sanctum. An nescis, quod qui solem nude nequeant intueri, inspiciunt in aquam, et totam profecto rotam ibidem vident? Non vidisti per te, vide saltem in aqua; atque inde invenies Apostolos non aqua baptizatos. Attamen ne frustra incicias eas de hoc dicto, sed expecta adimplementum. Quia nimirum Apostoli perfecti erant, et ante crucem Sal-

նախ քան զխաչն կենարարին ընկալան զկատարումն, չմկրտեցան 'ի ջուր, այլ բաւական եղև նոցա շնորհք հոգւոյն սբոյ ¹:

Եւ այց ընդդէմ գան վաղվաղակի հակառակորդքն ², մկրտեցան ասէն. և վկայէ փրկիչն, որ լուաւ 'ի պետրոսէ, թէ մի միայն զոտս, այլ և զգլուխ, և ասէ ցնա, թէ լուացեալն չէ՛ կարօտ լուանալոյ. և յայտ է՝ թէ առեալ էր զմկրտութիւնս: Եւ զայն չիմանան, թէ մկրտութի առաքելոցն՝ ոչ զջուրն կոչեաց, այլ զբանն. դուք ասէ արդէն իսկ սբ էք վասն բանին զոր խօսեցայ ընդ ձեզ: Եւ զի լուացեալ՝ ոչ զջրովն մկրտեալ, այլ զբանին լուսաւորել ասէ, այնո՛ւ յայտ է, զի նախ քան զչարչարանսն ասէ, եթէ լուացեալն չէ՛ կարօտ լուանալոյ. և յետ չարչարանացն, և խաչին, և յարութեն, յորժամ մօտ 'ի վերանալն էր՝ հարցին ցնա աշակերտքն 'ի մի վայր եկեալ, և ասէն, տէր երբ կացուցանիցես զթագաւորութիւն իսրայէլի. ասէ ցնոսա, ոչ ձեր է ճանաչել զժամանակս կամ զժամս, զոր հայր եդ յիւրում իշխանութեն. այլ առնուցուք զօրութի 'ի գալ հոգւոյն սբոյ 'ի վերայ ձեր: Եւ յետ այնք զինչ ասիցէ. յովհաննէս մկրտեաց ասէ 'ի ջուր, բայց դուք մկրտիցիք. և չասաց թէ մկրտեցայք. զայս յետ յարութեն ասաց. և յառաջ քան զյարութիւն՝ զլուացեալն. զի եթէ յառաջ քան զչարչարանսն մկրտեալ էին, ապա և չասէր իսկ միանգամ լուսաւորելոցն, եթէ դուք մկրտիցիք 'ի հոգին սբ ոչ յետ բազում աւուրց:

Եւ զիսորդ ոչ յետ բազում աւուրց. քանզի 'ի կատարել քառասուն աւուրն յետ յարութեն վերացաւ. և յետ տասն աւուր՝ 'ի ընու պենտակոստիցն՝ երևեցաւ հոգին սբ: Եւ նմանադոյսս իսկ ասաց կենարարն, եթէ դուք մկրտիցիք ոչ յետ բազում աւուրցս այսոցիկ. այն իսկ է, թէ յետ տասն

¹ Բայց սովորական վարդապետութի է, թէ նաև առաքելք նախ մկրտեցան ջրով,

և ապա զայս սկսան մկրտել: ² Այսպէս էր գրեալ, և ապա յարմարեալ, հալաւալութի:

vatoris sortiti sunt perfectionem, haud baptizati sunt in aqua ⁽¹⁾, sed satisfecit eis gratia Spiritus sancti.

Illico tamen resistunt adversarii dicentes: Baptizati utique sunt; id quod testatur etiam Redemptor, qui nempe audiens Petrum dicentem, *Non solum pedes, sed etiam caput*, dixit ei: *Lavatum non eget lotionis*; constat itaque, quod acceperat baptismum. Et illud non animadvertunt, quod baptismum Apostolorum non aquam vocavit, sed verbum. *Vos*, ait, *jam inde sancti estis propter verbum, quod locutus sum vobiscum*. Quod autem lavatum, non in aqua baptizatum, sed in verbo illuminatum dixerit, patet ex eo, quia antequam pateretur dixit, *Lavatum non indiget lotionis*. Postquam vero passus est, et post crucem resurrectionemque, quum jamjam ascensurus erat, interrogarunt eum discipuli in unum convenientes, et dicentes: *Domine, quando statues regnum Israel?* Et ille dixit ad eos: *Non vestri est noscere tempora vel horas, quas Pater posuit in sua potestate: sed accipietis virtutem, adveniente Spiritu Sancto super vos*. Post haec autem quid dixerit? *Joannes baptizavit*, ait, *in aqua, vos tamen baptizabimini (in Spiritu Sancto)*. Non sane dixit, *Baptizati estis*. Haec ergo post resurrectionem asseruit, ante vero resurrectionem, τὸ *lavatum*. Quod si antequam pateretur baptizati fuissent, minime profecto dixisset jam semel illuminatis, quod *Vos baptizabimini in Spiritu Sancto non post multos dies*.

Et quomodo *non post multos dies*? Nam adimpletis quadraginta diebus post resurrectionem elevatus est; post autem dies decem, impleta Pentecoste (sive quinquagesima) apparuit Spiritus Sanctus. Rite ac apte quidem dixit Salvator, quod *vos baptizabimini non post multos dies*, hoc est, post dies decem. *Vos*,

(1) Novitatem redolet talis opinio inaudita, quam confirmandum suscipit auctor.

աւուրն . դուք ասէ մկրտիցիք 'ի հոգին սք . չասաց թէ 'ի ջուր , այլ թէ 'ի հոգին : զի կատարելոյն և սրբելոյ բաւական է հոգւոյն միայն հաղորդութի : Իբրև եկն ասէ եհաս հոգին սք , և ելից զառնն՝ ուր նստէինն , չգոյր ուրեք անդ ջուր . զի յայտ արասցէ , թէ ուր անձեղէն զօրուին երևի , չէն ինչ անդ պէտք գործոյ և նիւթոյ . այլ բաւական է հոգին և առանց ջրոյ կատարել զլուսաւորութիւն :

Բայց չկամի անձ կատարմանն պատճառանօք անարգել զաւանգն խորհրդոցն . զի մի ասիցես , թէ որովհետև մտօք բաւական եմ հասանել , զի՞ պիտոյ իցէ մկրտութի ջրոյ . և մեր այնու ուշ եղեալ է՝ ցուցանել , թէ անձ կարող է և առանց ջրոյ տալ զսլարգևս շնորհացն , բայց մեք չկարեմք առանց ջրոյ ընդունել զշնորհան : նա բաւական է և առանց ջրոյն լուսաւորել , բայց մեք չեմք բաւական առանց ջրոյն առնուլ զլուսաւորութիւն : Եւ զի վասն մերոյ վարդապետութե եղև փրկիչն (Իրկիչն) դաստիարակութի , պարտիմք 'ի միտ առնուլ , թէպէտև կատարեալք իցեմք , այլ քան զքո՞ ոք չէ՞ աւելի կատարեալ . կամեցաւ կենարարն զամենայն պատճառս 'ի միջոյ բառնալ . զի մի թողուցու քեզ բարուրս 'ի ջրոյն փախչելոյ , նախ ինքն մկրտի 'ի յորդանան գետ : Եւ այսրէն որ առաջիս կայ եկեցցո՞ւք :

Հոգին յորժամ 'ի վերայ հանգչիցի , մկրտէ ըզմարգն , թէպէտև չև իցէ մկրտեալ 'ի ջուր . և չասեմ թէ միայն զառաքեալնն , այլև 'ի կոռնիելի տանն՝ իբրև չոգաւ պետրոս , մինչդեռ խօսէր , եկն հանգեաւ հոգին 'ի վերայ կոռնիելեանց : Եւ ոչ թէ վայրապար ինչ . այլ քան զի գիտէր հոգին սք՝ եթէ միտքն պետրոսի խղճէին , և դանդաղէր մկրտել զնսա որ 'ի հեթանոսացն էին . քանզի այնպէս թուէր առաքելոյն յայնժամ , եթէ շնորհքն քո՞ի միայն հրէից ժողովրդեանն տուեալ իցեն . խորչէին և խրղճէին նոցա տալ մկրտութի որ 'ի հեթանոսացն էին : Կամեցաւ ցուցանել անձեղէն հոգին , թէ չէն ձեռն հաս մարդկեղէն միտք արգելուլ զայ պարգևն , հան

(1) Quae ratio cum sequentibus militat etiam contra praemis-

ait, *baptizabimini in Spiritu Sancto*. Non dixit, in aqua, sed in Spiritu; perfecto namque et sanctificato sufficit Spiritus solius communicatio. Quum autem venit pervenitque, ait, Spiritus sanctus, et implevit domum ubi sedebant, non erat illic aqua, ut manifestaret, quod ubi divina virtus revelatur, non est illic opus aliquod operis et materiae, sed sufficiens est Spiritus sine etiam aqua perficere illuminationem.

Verum tamen non vult Deus perfectionis praetextu despici traditionem sacramentorum ⁽⁴⁾; ne forte dicas, quod cum per mentem sufficiens essem attingere, nil opus esset baptismatis aquae. Etenim et nobis propositum est attentius, probare quod Deus potest etiam sine aqua praestare dona gratiarum, nos tamen non possumus sine aqua suscipere gratiam. Ille sufficiens est vel sine aqua illuminare, nos tamen non sumus sufficientes sine aqua accipere illuminationem. Quandoquidem vero propter nostram doctrinam fuit Redemptoris instructio, debemus advertere, quod etsi perfecti simus, verum tamen nemo est Christo perfectior. Volens itaque Salvator omnem causam e medio auferre, ut non relinquat tibi excusationem effugiendi aquam, primus ipse baptizatur in Jordane fluvio. Sed iterum ad propositum veniamus.

Spiritus quum superveniat, baptizat hominem, quamvis non fuerit baptizatus in aqua. Non dico de Apostolis tantum, sed etiam in Cornelii domo; ubi, quando adiit Petrus, eo loquente, venit et quievit Spiritus Sanctus super Cornelium una cum suis. Nec frustra: sed quia sciebat Spiritus Sanctus, quod mens Petri scrupulo laborabat, atque cunctabatur baptizare eos, qui ex Ethnicis erant. Nam interim sic videbatur Apostolis, quod gratia Dei Judaeorum tantum populo data fuerit, ideo abhorrebant et scrupulo agebantur praestare baptismum eis, qui de Gentibus erant. Volens itaque Divinus Spiritus indicare, quod minime potest mens humana cohibere donum

sam opinionem auctoris.

գեաւ 'ի վերայ նոցա նախ քան զմկրտութիւնս, յառաջ քան զխրատել և 'ի գիր արկանել: Ասկ պետորոս իբրև ետես զհոգին իջեալ և հանգուցեալ, աւսէ, միթէ կարիցեմ զջուրն արգելուլ 'ի սոցանէ, որք արդէն իսկ ընկալան զհոգին սբ, որպէս և մեք առանց ջրոյն: Արձեալ նոյն պետորոս ցուցանէր զիրացն հանգամանս առաքելոցն՝ որ յերուսաղէմ էին. քանզի իղձէին 'ի նմանէ, և ասէին, եթէ ընդ հեթանոսս եկեր և արբ. և պետորոս կարգէր և դնէր առաջի զիրաւանցն պատասխանին, և ասէր. 'ի յոպպէ քաղաքի էի, կոչեցին զիս անդր. մինչդեռ խօսէի ընդ նոսա զբանն, եկն հոգին սբ և հանգեաւ 'ի վերայ նոցա. և յիշեցի զբանն ան՝ զոր ասաց, եթէ յովանսէս մկրտեաց 'ի ջուր, բայց դուք մկրտիցիք 'ի հոգին սբ:

Տեսանես, զհարգ վասն կարևոր իմն մարդկեղէն մտաց հաստատութե տուեալ է ջուրն. քանզի և որ լուսաւորելոցն իսկ իցէ, կրկին է՝ 'ի մարմնոյ և 'ի հոգւոյ. և հոգւոյն բնութի աներևոյթ է, և մարմնն նոյն՝ երևելի կազմած. ետ ան երկոցունց կողմանցն կրկին պարգև. զջուրն յայտնի՝ երևելի մարմնոյն. և զհոգւոյն սբ զաներևոյթ պարգևն՝ ծածուկ ոգւոյն մարդոյն: Առ որպէս արքունի ինչ պարգևք, և՛ կենդանի ձեռօք, և՛ մեռեալ անօթովք պարգևին. քանզի եղէգն և սևադեղն մեռեալ գործի են, և ձեռն թագաւորին կենդանի է. և ոչ վասն զի պետք ձեռին թագաւորին են և՛ եղեգանն և՛ սևադեղոյ, հանգիտապատիւ ինչ եղէգնն և սևադեղն՝ ձեռին թագաւորին իցեն: Այնպէս թէպէտև պետք ջրոյ իցեն՝ իբրև դեղոյն թանաքի, զի երևելի ջրովն դրոշմիցի գիրն, անեղէն հանգիտապատիւ ինչ ջուրն հոգւոյն իցէ. այլ այնպէս պարտ է իմանալ, եթէ հոգին սբ ջրովն գրէ զբարերարութիւնս:

Բազում անգամ գիր պաղատանաց մատուցանելին թագաւորաց. և մինչդեռ 'ի ձեռս մատուցանելեացն իցէ գիրն, պաղատանաց գիր կոչի. և յորժամ թագաւորն ձեռն արկանիցէ, պարգևաց մուրհակ անուանի: Առաջ քան զթագաւորին ձեռ-

Dei, requievit super illos ante baptismum, et antequam instruxisset illos, scriptisque designasset. Petrus autem videns Spiritum descendantem et quiescentem, dicit: Possimne aquam impedire his, qui jam receperunt Spiritum Sanctum, sicut et nos sine aqua? Praeterea idem Petrus indicabat ipsum factum Apostolis, qui Jerosolymis erant: quoniam scrupulo ducti in eum, dicebant, quod cum Gentibus manducaverit biberitque. Et Petrus constituta excusatione, rationem dabat plenam, dicens. Ego in Joppe eram civitate; me vocarunt illuc: loquente me verbum, veniens Spiritus Sanctus requievit super illos. Memini autem verbi Domini, quod dixit: *Joannes baptizavit in aqua, vos tamen baptizabimini in Spiritu Sancto.*

Viden' quomodo propter necessitudinem confirmationis humanae mentis data est aqua? quoniam et qui illuminandus sit, duplex est, ex corpore et anima. Animae quidem natura invisibilis est, corporis autem visibilis structura. Dedit itaque Deus utrique parti duplex donum; aquam manifestam visibili corpori, et Spiritus sancti invisibile donum latenti hominis animae. Et quemadmodum regium quodque donum tam manu viva, quam instrumento mortuo donatur; calamus enim et atramentum instrumenta sunt mortua, manus autem regis viva est: non vero eoquod aequae quaeruntur tam manus regis, quam calamus cum atramento, aequalis honoris sint calamus et atramentum, ac manus regis. Simili modo etsi opus fuerit aquae adinstar atramenti, ut per visibilem aquam exaretur character, non ideo cum Divino Spiritu ejusdem dignitatis erit aqua: sed ita oportet intelligere, quod Spiritus Sanctus per aquam inscribit beneficium.

Passim libellos supplicationis offerunt regibus; et dum adhuc in manu oblatorum erit libellus, supplicatio vocitatur: ubi vero rex manum imposuerit, donorum scriptum nominatur. Antequam manu scribatur regis, charta est, fortassis decem obolorum valore

նագիրն արկանելոյ՝ քարտէզ է, թերևս տանն լու-
մայի արժանի . և յորժամ թագաւորն ձեռն արկա-
նիցէ և հաստատիցէ, բազում կշռոց ոսկւոյ արժա-
նի, և մեծագին փոքրագինն լինի . և որ սակաւուն
վաճառէր, մեծաց զնոց վաճառի . թէպէտև ճրի
առ, այլ շնորհն եցոյց զչափն բարերարութեանն :
Օ որ օրինակ անդ քարտէզն և սեւադեղ և եղէգնն,
մինչև թագաւորին ձեռն արկեալ իցէ, թէթևա-
զին են . և յորժամ թագաւորն հաստատիցէ, չնայ-
իս այնուհետև 'ի քարան և յեղէգն, այլ 'ի պար-
գեն ձեռին թագաւորին՝ որ դրեաց . նոյնպէս և յոր-
ժամ զՅուրն առանձինն տեսանիցես, իմա, թէ՛ և
դանգի միջ զինք չեն . ապա եթէ զհոգին իջեալ
հանգուցեալ 'ի վերայ ջուրցն տեսանիցես, 'ի միտ
առնուցուս՝ թէ աներևոյթ աջն է իշխանական բնու-
թեն՝ տէրունական շնորհօքն . և որ երևին ջուր, է
գործի աներևոյթ շնորհացն :

Այն այնորիկ ջուր, ոչ զի ընդ հոգւոյն թուիցի,
այլ զի քեզ առ աներևոյթն առաջնորդեսցէ : Աւր
աներևոյթ բնութիւն այնորիկ իցէ՝ որ առ իւր կոչի-
ցէ, անդ երևելի միջնորդի պէտք են, զի երևելեալն
առ աներևոյթն մերձենայցեն : Աւր բերից օրինակ
ինչ հին 'ի մէջ : Օ անձ քարոզէին օրէնքն, այլ ա-
ներևոյթ էր իբրև զանձ, ետ օրէնս . զի մի երևելի
օրինօքն արհամարհեալ զաներևոյթն ուսանիցին,
լինի մովսէս միջնորդ անջ և մարդկան . զի որք զանձ
չտեսանիցեն, ընդ երես մովսէսի հայիցին՝ և նո-
վաւ զաներևոյթն տեսանիցեն : Ա՛ ճի մովսէս ընդ անջ,
ոչ իբրև զհանգիտապատիւ ոք, այլ որպէս մահկա-
նացու երեսօքն՝ լինիցի առաջնորդ անմահ բնուեն :
Հաւատային անջ ընդ մովսէսի, և մովսէսի ընդ անջ :
Իայց մովսէսի չէր պարտ հաւատալ առանց անջ .
քանզի հաւատայր ոք 'ի մարդ . և ոչ առանց մով-
սէսի պարտ էր հաւատալ անջ . քանզի առանց միջ-
նորդի՝ մահկանացու բնութիւն չառաջնորդէր : Այն
այնորիկ ասէ երանելին պօղոս, թէ օրէնք տուան՝
կարգեալ հրեշտակօք 'ի ձեռն միջնորդին . և միջ-
նորդ անջ և ժողովրդեանն մովսէս էր :

Աւր տես զգարմանալիսն . ասէ զիր, թէ հաւատաց

gaudens; dum autem manum imposuerit rex ac confirmaverit, multum ponderis auri valet; et magni pretii constat, quod parvi erat pretii, atque quod paucis vendebatur, magno pretio venundatur: quamquam gratis accipiatur, sed gratia demonstrat mensuram beneficii. Sicut ergo illic charta, atramentumque et calamus, antequam manum imposuerit rex, levis sunt pretii; at quando rex confirmavit, non ulterius aspicias in chartam et calamum, sed in donum manus regis scribentis. Similiter etiam quum aquam seorsum videbis, advertite quod neque unius nummuli pretium habet. Quod si vero Spiritum descendantem quiescentemque super aquas videbis, intelliges, quod invisibilis dextra est imperantis naturae per gratiam dominicam: visibilis autem aqua instrumentum est invisibilis gratiae.

Ideo aqua, non ut cum Spiritu connumeretur, sed ut ad invisibilem te conducat. Ubi invisibilis sit natura vocantis ad se, ibi quaeritur mediator visibilis, ut succedat per visibilia ad invisibilia accedere. Adducam et exemplum antiquum in medium. Deum praedicabat lex, sed invisibilis ipse erat sicut Deus: legem dedit; ut autem ne lege visibili invisibilem contemnere discerent, constituitur Moyses mediator Dei et hominum: ut pote qui Deum non videbant, in faciem Moysis respicientes, per eum et invisibilem viderent. Adjungitur Moyses Deo, non sicut par in honore, sed ut per vultum mortalem dux existeret ad immortalem naturam. Credebant itaque Deo cum Moyse, et Moysi cum Deo: alias non oporteret credere Moysi sine Deo, nemo enim credidisset in hominem; neque sine Moyse oportebat in Deum credere, quia sine mediatore non conducebatur mortalis natura. Quare dicit beatus Paulus: *Lex data fuit, ordinata per Angelos mediante mediatore*. Mediator autem Dei et populi Moyses erat.

Vide autem mirabilia. Dicit Scriptura: *Credidit*

ժողովուրդն յի՛ծ և 'ի մովսէս ծառայ նորա . մի թէ , վասն զի ասաց ' թէ ժողովուրդն հաւատաց յի՛ծ և 'ի մովսէս , հանդիտապատիւ ինչ մովսէս այ իցէ : Այլ թէ մովսէս ընդ այ թուեալ ' չէ՛ հանդիտապատիւ այ , ապա և ջուրն համարեալ ընդ հոգւոյն ' չէ հանդիտապատիւ հոգւոյն սբոյ : Այլ այլուր ասէ զիր , եթէ ամենայն ժողովուրդն երկնչէր յայ և 'ի սամուէլէ , մի թէ զի ասացն ' թէ և 'ի սամուէլէ երկրնչէր , հանդիտապատիւ ինչ սամուէլ իցէ այ . այլ 'ի միոյն իբրև 'ի Խնէ երկնչէին , և 'ի միւսմէն իբրև 'ի միջնորդէ : Այնպէս յորժամ լուիցես 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյ զխորհուրդն , զճոխութիւն հոգւոյն անձամաւ , իբրև զճշմարիտ պարզես , իբրև զարբուսական իշխանութիւն , իբրև զանեղ շնորհս , իբրև զանվասնան արքայութիւն . յորժամ տեսանիցես զջուրն , ծանիր զմիջնորդութիւն երևելոյն առ աներևոյթ և անեղէն բնութիւն . ըստ այնմ , թէ հաւատաց ժողովուրդն մովսէսի և այ , և երկեալ 'ի Խնէ և 'ի սամուէլէ : Այլ այլուր , թէ սուր Խն և զէդէոսնի . բանդի զէդէոսն զօրավար էր նոցա , և անձ պաշտպան , ասէ , սուրն Խն և զէդէոսնի . միոյն իբրև թաւաորի , և միւսոյն իբրև միջնորդի :

Օ այս ամենայն ասեմ , զի մի վայրապար և խառն 'ի խառն զմիտս անիցէք , և չիմանայցէք զազգի ազգի դէմ մտաց բանիցն և զիրաց : Արք զայսպիսի ինչ բանս և զանուանս և զկարգս ընդ միմեանս խառնեալ չգատանիցեն 'ի միմեանց , բազմախաղաղ ինչ նիւթոց ընդ միմեանս խառնելոց նման են . որպէս որ թէ զոսկին և զարծաթն և զերկաթ և զպղինձ և զկապար ընդ միմեանս խառնիցէ . նոյնպէս և որոյ միտքն շփոթեալ իցեն , և չկարիցէ զիրան 'ի միմեանց զատանել , թէ պէտեւ պատարագ մատուցանիցէ , չէ ընդունելի : Արպէս և ան իսկ ասէ , եթէ ուղիղ մատուցանիցես , և ուղիղ ' ոչ բաժանես , մեղար . առքեղ լիցի դարձ նորա : Այլ պարտ միայն ուղիղ մատուցանել , այլև ուղիղ բաժանել : Օ ինչ իցէ բաժանելն , 'ի միտ առնուլ զհոգւոյն իշխանութի , ճա-

1 Մերթ գրի ասէն , և մերթ ասէն . իբր ասէն :

populus in Deum, et in Moysem servum suum. Num ergo, eo quod dixerit populum credidisse in Deum et in Moysem, aequalis honoris erit Moyses cum Deo? Si itaque Moyses connumeratus Deo non est par dignitate cum Deo, ergo et aqua connumerata Spiritui non erit par cum Spiritu Sancto. Et alibi dicit Scriptura, universus populus timebat Deum et Samuelem. Anne quia dixit Samuelem quoque timuisse, aequalem dixeris Samuelem Deo? Sed unum metuebant tamquam Dominum, alterum vero tamquam mediatorem. Similiter quum audieris ex aqua et Spiritu sacramentum, auctoritatem Spiritus intellige, sicut verum donum, sicut regiam potestatem, sicut gratiam increatam, sicut infinitum regnum. Quando vero videas aquam, nosce officium mediatoris visibilis ad invisibilem naturam divinam; ad similitudinem ejus, Credidit populus Moysi et Deo, et timuit Deum et Samuelem. Atque alibi, gladius Domini et Gedeonis. Quandoquidem Gedeon dux erat illorum, et Deus protector, dicit gladium Domini et Gedeonis; unius ut regis, et alterius ut mediatoris.

Haec omnia dico, ne frustra ac confuse mentem deducatis, et non intelligatis varias species intentionis verborum ac rerum. Quicumque hujusmodi verba nominaque et seriem rerum inter se confundentes non distinguant a se invicem, similes sunt eis qui multifarias materias inter se commiscuerint; ac si quis aurum et argentum, ferrum, abenum, et plumbum mutuo infecerit: sic etiam (oblatum illius) cujus mens confusione acta, nequeat res secernere a se invicem, etsi hostiam offerat, non est acceptabile. Quemadmodum Deus ipse ait: *Si recte offeras, et recte non dividis, peccasti; ad te erit conversio ejus.* Non oportet solum recte offerre, verum etiam recte dividere. Quid sit (recte) dividere? Intelligere Spiritus auctoritatem, noscere et aquae officium media-

նաչեւ և զՋրոյն միջնորդութի . ապա թէ զամենայն
 ընդ միմեանս խառնիցես, և զմովսէս և զւճ, և զսա-
 մուէլ և զտէր, և զՋուրն և զհողին՝ ք, դտանիցիս
 այնուհետև զբազմախաղաղ նիւթս ընդ միմեանս
 խառնեալ : Արսէս և թծ իսկ ասէ . որդի մարդոյ ,
 տունդ իսրայէլի խառնեցին զպղինձ և զկապար և
 զերկաթ . վասն այնորիկ ասա՛, փոխանակ զի խառ-
 նեցին զոսկին և զարծաթն և զերկաթ և զկապար
 ընդ միմեանս, ահաւասիկ ընկալայց զձեզ իբրև ըզ-
 բովս հալոցաց, և ձուլեցից զձեզ ՚ի սրբութի, և մի
 ևս լիցիք խառնակեալք :

Այլ չգտանեմք ասեն զհողին՝ ք իբրև զւճական
 ինչ իշխանութի, այլ իբրև զպարզև արքունական
 ձոխութե : Վճանգի գրեալ է, թէ հողին՝ ք օծումն
 է . յա՛ ասէ, ՚ի նազարեթէ, զոր օծն թծ հողումն
 սքլ . միթէ թծ իցէ հողին . ահաւանիկ օծումն է .
 թծ օծ, և հողին օծումն է . և որպէս այլ կերպա-
 րանք օծմանն են, և այլ օծանելեացն, նոյնպէս ա-
 սեն, և թյ՛ որ օծն, այլ էութի է, և հողոյն՝ որ օ-
 ծումն է, այլ բնութի : Աւքանգի որսան հերձուա-
 ծողքն զբանան միայն թուել, և զմիտսն չբննել, ըզ-
 բանսն և եթ տանել ածել, և մարդկեղէն խորհր-
 դովք զւճպաշտութե կարգսն եղծանել, տացուք և
 մեք նոցա պատասխանի, թէ ահաւաղիկ դու իսկ ա-
 սես, այլ բնութի օծման է, և այլ օծանելեացն . և
 զայն խոստովանիցիս, թէ այլ բնութի ձկնորսի է,
 և այլ բնութի ձկան . այլ բնութի հանդերձին է, և
 այլ ոստայնանկին . այլ բնութիւն հովուին է, և
 այլ բնութի ոչխարին . այլ մշակին, և այլ այգւոյն .
 ոչ ապաքէն զատ ՚ի միմեանց երևեսցին իւրաքանչիւր
 տեարք :

Ապա միտ դիր . ասէ կենարարն ցառաքեալսն, ե-
 կայք զկնի իմ, և արարից զձեզ որսորդս մարդկան .
 առաքեալքն որսորդ են, և որ յորսն ըմբանիցին՝
 մարդիկ են . և արդ ասացէ հերձուածողն, որպէս
 այլ բնութի ձկանցն է, և այլ մարդկան, նոյնպէս
 և այլ ինչ բնութի մարդկանն իցէ, և այլ ինչ ա-
 ռաքելոցն քարոզաց . որպէս այլ բնութի ձկնորսին
 է, և այլ ձկանն, նոյնպէս այլ բնութի ուսանելեացն

toris instar. Sin autem omnia mutuo commisceas, et Moysem et Deum, et Samuelem et Dominum, et aquam et Spiritum Sanctum, convinceris deinceps multifarias materias inter se confudisse. Sicut et Deus ipse dicebat: *Fili hominis, domus Israel commiscuit aes et plumbum ferrumque. Propterea dicito: eoquod commiscuerunt aurum et argentum et ferrum et plumbum mutuo, ecce suscipiam vos sicut focum funditorii, et refundam vos in sanctitatem, et non eritis ultra confusi.*

At vix invenimus, ajunt, Spiritum Sanctum tamquam divinum quendam principatum, sed sicut donum regiae liberalitatis. Scriptum enim est, quod Spiritus sanctus Unctio est. *Jesus, ait, ex Nazareth, quem unxit Deus in Spiritu Sancto.* Num Deus sit Spiritus? ecce unctio est; Deus unxit, et Spiritus unctio est. Quemadmodum alia est forma unctionis, et alia ungentis, ita, inquit, et Dei ungentis alia essentia est, et Spiritus, qui unctio comperitur, alia natura. Et quia haeretici insidiantur in verbis solis dinumerandis, non autem in mente perquirenda, verba tantum deducentes, et humano consilio pietatis ordinem deturbantes, dabimus et nos eis responsum hoc tenore. Ecce tu ipse dicis, alia natura est unctionis, et alia ungentis: illud etiam confiteris, quod alia natura est piscatoris, et alia natura piscis; alia natura vestimenti est, et alia textoris; alia natura pastoris est, et alia natura ovis; alia agricolae, et alia vineae. Nonne separatim a se invicem apparent singuli domini?

Attende itaque. Dixit Salvator ad Apostolos: *Sequamini me, et faciam vos piscatores hominum.* Apostoli piscatores sunt, et qui capiuntur, homines sunt. Nunc ergo dicat haeticus, quod sicut alia natura piscium est, et alia hominum, ita alia sit natura hominum illorum, et alia Apostolorum praedicantium: sicut alia natura est piscatoris, et alia piscis, sic alia sit natura docentium, et alia discentium. Ecquis

է, և այլ ուսուցանելեացն : Ալ զայնպիսի զառան-
ցելոց բանս գզելոց ո՞վ իցէ որ յանձն առնուցու, և
ոչ գիտիցէ, թէ ուսուցիչքն յաշխարհէս էին, և ու-
սողքն 'ի մարդկանէ : Աս և առաքեալ ասէ, եթէ
այ շինած էք, այ հողագործութի : և ոչ գիտիցէք,
թէ այլ բնութի շինածոյն է, և այլ շինողին : Ալ
դարձեալ թէ ես իբրև զճարտարապետ հիմն եդի.
եթէ պողոս ճարտարապետ էր, և նոքա շինուած,
միթէ այլ և այլ ինչ բնութիք ճարտարապետին և
շինուածոյն էին : Ալ թէ զբանիցն և եթ զհետ եր-
թայցես, տես որչափ ընդարձակի մոլորութիւն : Ասէ
դարձեալ առաքեալ. ես տնկեցի, ապողոս ջուր ետ,
այլ անձ աճեցոյց . և հաւանիկ տեսանեմք, զի այլ
կարգ տնկելեացն է, և այլ ուսուցանելեացն է. այլ
դարձեալ տնկելեացն, և այլ տնկոյն : Ալ թէ այլ
բնութի պողոսի իցէ՝ որ տնկեացն, և այլ բնութի
կորնթացւոցն՝ որ 'ի նմանէ տնկեցան : ընդէր զայ-
լ թագդիցես 'ի բանսն, և չհայիցիս յիմաստսն :

() Ծնունդ կոչի հողին սբ, զի երևելի անուամբն
զաներևոյթ շնորհսն քարոզեսցէ. քանզի զառաջինն
թագաւորք իւղով եղջերն սբով օծանէին, և քահա-
նայք, և մարգարէք. իսկ հողին սբ՝ որ էջ հանդեաւ
'ի վերայ կենարարին, յօրինակ, և ոչ 'ի կարօտութի
ինչ, առանց իւղոյ երևեցաւ . նա և յետոյ զբազումս
առանց ջրոյ լուսաւորեաց, և առանց իւղոյ զբա-
զումս էօծ : Ալ միտ դիր աղայեմ, յորժամ կամի-
ցի հողին սբ արդիւնս ցուցանել, և՛ առանց իւղոյ
օծանէ, և՛ առանց ջրոյ մկրտէ : Այսլսէս զահարոն
իւղով օծ . ինքն չօծաւ, և օծանէ . ուստի՛ ընկալաւ
մովսէս օծանել զահարոն՝ որ ինքն չէր օծեալ . այլ
քանզի կատարեալ էր մովսէս, առանց իւղոյ ընկա-
լաւ զհանգիստն հողոյն սբ . քանզի հողին սբ էր
'ի մովսէս, և վասն այնորիկ չեղև կարօտ իւղոյ :
Այնպէս և առաքեալքն չկարօտացան ջրոյ : () որ
օրինակ առաքեալքն մկրտեցին ջրով և հողով, և
ինքեանք ջրով ոչ մկրտեցան, այլ հողովն . նոյն-
պէս և մովսէս՝ որ չէր օծեալ իւղով, այլ հողովն,
օծ սրբով իւղովն զահարովն :

() Ծնունդ կոչի վասն բազում ինչ պիտոյից . քան-

hujusmodi nugatorum petulantium verba suscipiat? aut nesciat, quod doctores ex mundo erant, et auditores ex ipsis hominibus. Etiam Apostolus dixit: *Dei structura estis, Dei agricultura*. An nescitis, quod alia natura aedificii est, et alia aedificantis? Et iterum, *Ego tamquam architectus fundamentum posui*. Si Paulus architectus erat, et illi aedificium, num alia et alia natura erat architecti et aedificii? Si verba sola sectaris, vide quantum dilatatur error. Dicit praeterea Apostolus: *Ego plantavi, Apollo irrigavit, sed Deus incrementum dedit*. Et ecce videmus, quia alius est ordo plantantis, alius irrigantis; alius etiam plantantis, et alius plantae. Num itaque alia natura erat Pauli qui plantavit, et alia natura Corinthiorum, qui ab ipso plantati sunt? Cur offendis in verba, et non attendis sententiae?

Unctio vocatur Spiritus Sanctus, ut visibili nomine invisibilis gratia praedicetur. Siquidem antequam reges oleo cornu sancto ungebantur, sicut et sacerdotes, et prophetae: Spiritus autem Sanctus descendens et quiescens super Salvatorem ad exemplum, non vero ob indigentiam, sine oleo apparuit; et postea quoque multos sine aqua illuminavit, et sine oleo plurimos unxit. Animadvertite, quaeso, quum velit Spiritus Sanctus operam demonstrare, etiam sine oleo ungit, et absque aqua baptizat. Moyses Aaronem oleo unxit; ipse minime unctus, et ungit. Unde suscepit Moyses ungere Aaronem, cum ipse non erat unctus? Quoniam perfectus erat Moyses, sine oleo recepit requiem Spiritus Sancti. Quoniam Spiritus Sanctus erat in Moyse, ideo non eguit olei. Similiter et Apostoli non indignere aquae. Quemadmodum Apostoli baptizarunt in aqua et Spiritu, ipsi vero in aqua non sunt baptizati, sed in Spiritu; similiter et Moyses qui non erat unctus oleo, sed Spiritu, unxit oleo sancto Aaronem.

Unctio vocatur (Spiritus Sanctus) propter multi-

զի հիւանդացաւ ազգ մարդկան, և ախտ կալաւ զտիեզերս ամենայն, եկն եգիտ համօրէն զաշխարհս անդամալոյժ. օծանէ, զի ապաքինացուցէ զբնութիւնն ՚ի ցաւոց. օծանէ զնա, զի կրթիցէ ՚ի մարտ ընդդէմ սատանայի. որ ինչ եղն՝ մարտիկ նահատակին է, նոյնպէս և զօրութիւն հոգւոյ՝ նահատակացն, որ ընդդէմ սատանայի իցեն: () ծնուն կոչէ զհոգին, զի ցուցցէ թէ զախտացեալ և զմահականացու բնութիւն յանմահ փանուն կազդուրեաց:

Արչի և պարգև. քանզի ասեն հերձուածողքն, թէ պարգև այլ է հոգին, քանզի գիր իսկ ասէ՝ եթէ զհոգին սբ ետ ան խոնարհաց իւրոց, այլ է ասէ՝ որ տայն, և այլ է պարգևն: Աթէ վասն տալոյ զհոգին պարգևս կոչիցես, եթէ այնպէս իցէ՝ և զօրդի պարգև կոչես. քանզի և որդի տուաւ. այնպէս սիրեաց ան ասէ զաշխարհ, մինչև զորդին իւր ետ: Ալ զհոգին ետ, և՛ զորդին ետ. ապա ուրեմն երկօրեան պարգևք են: Արիցես ուրանալ զորդի՝ թէ չի՞ ան, վասն զի պարգև հօր կոչեցաւ. այլ պարգև ըստ անտեսութեն է, և ան ըստ բնական պատուոյն: Ալ հոգին սբ, ան վասն իշխանութեն, և պարգև վասն խորհրդոյն միջամուխ առնելոյ: Օ ի որ ինչ տացի՝ պարգև է. իսկ այն պարգև՝ բազում անգամ և պարգևիչ գտանի: Օ միածին որդին ետ ան, և պարգև կոչեցաւ. դարձեալ և պարգևն պարգևէ. ել ասէ ՚ի բարձունս, և գերեաց զգերութիւն, և ետ պարգևս մարդկան. ետ, և տուաւ. ետ իբրև զան, և տուաւ իբրև զմարդ: Այլ այս ցայս վայր բաւական լիցի:

Վիտեմ, զի երկայնեցի զճառս, ոչ եթէ զիմ ինչ միտս հաճել, այլ զձեր փափաք հարկանել. քանզի միշտ յայնմ փափաքեալ էք, թէ զիարդ պարզեսցի զբարտութիւն, զոր զհոգւովն սբլ՝ արկանեն. զի բարեկամք էք հօր, սիրելիք որդւոյ, փափաքեալք

1 Գրեալ էր, զնոպոյն սբլ:

plicem usum. Quoniam aegrotavit genus humanum, et morbus obtinuit orbem terrarum, veniens invenit totum mundum paralyticum. Ungit itaque, ut curet naturam nostram a doloribus. Ungit eam, ut instruet in certamen adversus diabolum. Quicquid oleum est certanti athletae, similiter et virtus Spiritus athleticis contra diabolum armatis. Unctionem vocat Spiritum, ut ostendat, quod laborantem et mortalem nostram naturam in immortalem gloriam destinavit (1).

Vocatur et donum. Quandoquidem ergo, dicunt haeretici, donum Dei est Spiritus; etenim vel Scriptura ipsa dicit, quod Spiritum Sanctum dedit Deus humilibus suis, alius est, inquit, qui dat, et aliud donum. Si propter illud, *dare*, Spiritum donum voces, si ita est, etiam Filium donum voca; quoniam et Filius datus fuit. *Sic dilexit Deus*, ait, *mundum, ut Filium suum dederit*. Et Spiritum dedit, et Filium dedit; ergo uterque donum est. Atque possisne negare Filium, quin Deus sit, quia donum Patris est vocatus? Sed donum secundum dispensationem est, et Deus secundum naturalem dignitatem. Et Spiritus Sanctus, Deus propter principatum (vel auctoritatem), et donum propter ingressum in sacramentum. Quicquid enim datur, donum est: verum illud donum saepe et donator reperitur. Unigenitum filium dedit Deus, unde et donum vocatus est: at iterum donum ipsum donat (dona). *Ascendit, inquit, in excelsa, et captavit captivitatem, et dedit dona hominibus*. Dedit, et datus fuit. Dedit, ut Deus; et datus fuit sicut homo. Verum haec hactenus satis.

Scio quod prolixam feci orationem, non ut meo animo satisfaciam, sed desiderio vestro morem geram. Id enim semper (cognoscere) optatis, quomodo nimirum explicetur calumnia, quam in Spiritum Sanctum adstruunt. Quoniam amici Patris estis, a-

(1) Vel, in immortalis gloria statuit.

Հօգւոյն սքն : Այլ մի ինչ զարմանայցես , թէ զճառայս բարեկամն կոչեմ . ծառայս վասն բնութեն , և բարեկամն յաղագս շնորհացն . և լուր անն իսկ զձեզ ասէ ոչ ևս կոչեցից ծառայս , այլ բարեկամն . տէրն չգարչի կոչել բարեկամն , և մեք գարչիցիմք : Ամին իրի և անանխանքն ասէին , թէ ողորմեաց մեզ վասն արբահամու ծառայի քո , և սահակայ սիրելոյ քո . և դաւիթ , թէ ինձ յոյժ պատուական եղեն բարեկամք քո ան :

Օ այս ասացուք համարձակութի , զսոյն քարոզեցեն ամենայն բերանք . քանզի բերանք մարգարէիցն հաւատացան մեզ , թէպէտև չիցեմք արժանի մարգարէիցն . բերանք առաքելոցն հաւատացան մեզ , թէպէտև չիցեմք մօտ յառաքեալն . բայց սակայն զհաւատացեալ պատիւն մի առնել վտարանդի , այլ սրել զլէզուս . ոչ ՚ի կոտորումն անհաւատիցն , այլ ՚ի դարձ և յուղղութի անհաւանութեն : Աւերան համարձակ առանձինն մարգարէիցն էր . բերան համարձակ սեպհական առաքելոցն էր՝ որ հաստատուն սիւնք անպաշտուեն էին . բերանք բացեալք , և ոչ երբէք փակեալք . որպէս և պօղոս ասէ , եթէ բերանք մեր բացեալ են առ ձեզ կորնթացիք : Աւերանք բացեալք . ձեզ ասէ տաց բերան բաց : Ապցեալ են և մեր բերանք , որ բերանքս եմք ուղիղ փառաւորութեն՝ ընդդէմ հերձուածողական մնորուեն . բացեալ են , և չփակին . թէպէտև բանքս լուիցեն , արդիւնքն ոչ գաղարեն : Անզի գիտէ անձ զայնոսիկ , որ փրկելոցն իցեն . ճանաչէ զայնոսիկ , որ դառնալոցն իցեն : միթէ՝ վասն զի որք խօսին՝ չգիտիցեն , թէ ում մտանեն բանքս , և անձ չճանաչիցէ զայնոսիկ որ ընդ որսոյն անկանելոց իցեն :

Անն քարոզաց սուկան է . որպէս ձկնորսն սիւռէ զարձոյլ , արկանէ զուռկանն . և որ արկն՝ գիտէ , և թէ զինչ ըմբռնեալ է , այնմ չէ տեղեակ . քանզի ծածուկ ՚ի խորս ջրոցն գործէ գործին : Այնպէս և յորժամ արձոյլն անձեղէն բանին ՚ի ծածուկ ողին

(1) Սերելք , tam amabiles, dilectos, quam amantes significat .

mantissimi ⁽¹⁾ Filii, cupientes Spiritum Sanctum. Neque mirabimini, si servos amicos voco; servos quidem propter naturam, et amicos propter gratiam. Audite et ipsum Dominum dicentem: *Vos non amplius vocabo servos, sed amicos*. Dominus non detestatur amicos vocare, et nos detestemur? Quare et Ananias cum suis dicebat, *Miserere nostri propter Abraham servum (dilectum) tuum, et Isaacum dilectum (servum) tuum*. Et David, *Mihi nimis venerabiles fuere amici tui Deus*.

Haec dicamus confidenter, haec praedicabit os omne. Quoniam ora Prophetarum credita sunt nobis, quamquam non simus digni ut Prophetis comparemur: ora Apostolorum credita sunt nobis, quamvis nulla dignitate Apostolis accedamus. Verum tamen dignitatem creditam non debemus abalienare, sed acuire linguas; non ad interneccionem infidelium, sed ad conversionem correctionemque incrudelitatis. Os liberum proprium Prophetis erat, os liberum peculiare Apostolis erat, qui firmissimae columnae pietatis erant; ora aperta, et nunquam inclusa: sicut et Paulus dicit, quod *Ora nostra aperta sunt ad vos Corinthii*. Ora aperta, (juxta illud,) *Dabo vobis*, ait, *os apertum*. Aperta sunt et ora nostra, quae (qui) ora sumus orthodoxiae contra errores haereticorum. Aperta sunt, et minime clauduntur. Etsi verba taceant, opera non cessant. Novit enim Deus salvandos, cognoscit convertendos. Anne eo quod loquentes nesciant, in quem penetrent verba, etiam Deus non noverit eos, qui sub piscatu prensuri sint?

Verbum praedicatorum sagena est. Quemadmodum piscator tendit retia, mittit sagenam: id quod mittit, scit; quid tamen capturus sit ⁽²⁾, ignorat; quoniam occulto in profunditate aquarum operatur instrumentum. Eodem modo etiam quando rete divini ser-

(2) Ad verb. ceperit.

ձգիցի, որ խօսին՝ չգիտէ թէ ո՞վ անկաւ ընդ ուռ-
կանաւն . բայց որ քննէ զուռկանն՝ անձ, գիտէ, թէ
որ ձուկն ըմբռնեցաւ, զոր 'ի հողէմարտացն արկ
ընդ ուռկանաւ հողւոյն անխօսութիւն, զոր 'ի յա-
րիանոսաց ձկեցին քօի փառքն : Այլ անձ և քննէ
զմիտս, և նայի ընդ գործս արձուլին ¹ : Ալ զի այլ
ևս օրինակ 'ի կիր արկից, որպէս որք զուռկանն
արկանիցեն, 'ի միմեանց զատեալք բացարձակք յի-
րերաց կան, և շուրջ փակեալ իբրև զպարիսպ ա-
ծել զձկամբն, և է ինչ միջին ծոց ջրոյն ² պատեալ
յուռկանէն . և յորժամ ձգել կամիցին, բացար-
ձակքն տակաւ 'ի միմեանս մօտին, մինչև գայցեն 'ի
մի միաբանութիւն երկօքին կողմանք ուռկանին, և
ծայր 'ի ծայր խառնեցին : Աոյնպէս և ան յառա-
ջին բացարձակ ժամանակսն՝ կացոյց զմարգարէսն
ձգել զուռկանն . և յերկրորդ ժամանակս զառա-
քեալսն . նորա հնօն ձգէին զուռկանն, և սորա նո-
րօվս : } Երկրօցունց կողմանց երկու դասք ուռկան-
արկացն՝ զմի գող 'ի մէջ արգելուն . և գող որ 'ի
միջի իցեն՝ արևելք են, և հանդէպ նմա արևմուտք,
և հարաւ, և յանդիման նմին հիւսիսի . և լուր
անն իսկ . եկեցեն ասէ յարևելից և յարևմտից, 'ի
հիւսիսոյ և 'ի ծովէ, և բազմեցեն ընդ աբրահամու
և ընդ սահակայ և ընդ յակովբայ : } այնմ գողի 'ի
նմին ծոց՝ ձկնորքն 'ի կորուստ օրսան ձկուսս, և սո-
քա 'ի փրկութիւն . գան երկօքին կողմանքն 'ի մի-
մեանս, և գտանի մի բնութիւն և մի արուեստ ուռ-
կանարկացն, և բացականքն 'ի միմեանս յարին :
Աոյնպէս և 'ի վախճանի աշխարհիս, յորժամ ձգե-
լոյ ուռկանին զրաւ լինիցի, ընթանան և ցուցանեն
մարգարէքն զիւրեանց վաստակսն, թէ որչափ ձգե-
ցին . և սորա զիւրեանց աշխատութիւն, թէ որչափ
արկին ընդ ուռկանաւ :

Աոյն ուռկան արկեալ է և այժմ, և ոչ մերով
ինչ ձեռամբ ձգէ, այլ առաքելական աջով քարոյի .
և եթէ 'ի մտաց ինչ ասիցեմ, մի ընդունիր, եթէ
չասիցէ զայն սօղոս, եթէ չվկայիցէ եսայի . մարգաւ

1 Գրածն, աթիւն :

monis in occultas animas mittatur, qui loquitur, nescit quisnam ceciderit in sagenam: verum qui scrutatur sagenam Deus, scit qualis piscis capiendus erit; quem ex Pneumatomachis sub rete inducat Spiritus theologia; quem ex Arianis trahet gloria Christi. Stat Deus, et scrutatur mentes, et attendit opus sagenae. Ut autem et aliud exemplum usurpabo, sicut qui sagenam mittunt, disjuncti a se invicem a longe stant, et circumcludentes tamquam moenia ducunt circa pisces; estque medius sinus aquae circumvallatus a sagena. Quando vero trahere velint, separati ad se invicem paullatim accedunt, donec veniant in unam concordiam ambae partes retis, et extremitates uniantur invicem. Sic et Deus in antiquis temporibus longissimis constituit Prophetas extendentes rete, et in secundis temporibus Apostolos. Illi per vetus (testamentum) trahebant rete, isti vero per novum, ita ut ex utraque parte uterque chorus jacentium retia unum sinum intercluderet. Sinus autem intermedius est Oriens, et ex adverso ejus Occasus, atque Auster; et ex adverso ejus Aquilo. Audi vel ipsum Dominum dicentem: *Venient ex Oriente et Occidente, Septentrione Marique, et concumbent cum Abraamo, Isaaco et Jacobo*. In illo sinu, in ipso freto piscatores piscantur pisces in perditionem, et isti in salutem. Conveniunt ambae partes ad invicem, et invenitur una natura unaque ars piscatorum, et remoti adhaerent sibi invicem. Similiter et in fine mundi, quum terminus sagenae trahendae erit, currentes ostendent Prophetae suos labores, quot attraxerint, et isti suas elaborationes, quot in sagenam collegerint.

Idem rete missum est nunc quoque; non vero nostra manu trahit, sed per apostolicam dextram trahitur. Quod si ex mente mea aliquod dixerim, noli concedere, si non idem dixerit Paulus, si testimonio

րէիցն ձեռն ձգէ և այժմ, առարելոցն աջն պարզէ
 զգործին: Մայց է և այլինչ օրինակ տեսանել. յոր
 ժամ ուռկան արկանիցի, ձուկնն հարթնու, և 'ի
 միջին ծոցն դիմէ. բազում անգամ և սոսիս 'ի բաց
 իսկ ելանէ, որպէս և այժմ հերձուածողացն աշա-
 կերտք: Այլ տէս զսքանչելիսն, զի զառաջինն սա-
 տանայ արկանէր ուռկան աշխարհի, և դեքն ձգէին.
 և արդարքն հարթնուին, և արտաքս քան զուռկանն
 ելանէին. որպէս և դաւիթ ասէ, թէ Խժ իմով ան-
 ցից ընդ պարիսպ: Այլ և 'ի բաբելոնէ ձգեաց գործի
 սատանայ, զի արկանիցէ 'ի հաղբ զամենեսեան. և
 երեք տը ձկունքն ցամաքաթև վաղեցին զգործեաւն.
 և գրէթէ ընդ մարգարէին ասէին, թէ անկցին 'ի
 ցանցս նորա մեղաւորք: Այլ քանզի չար ուռկան արկ
 սատանայ յաշխարհի, որ ասէրն, թէ յածեալ շք-
 ջեալ եմ 'ի ներքոյ երկնից, և անասիկ կամ, եկն
 քս, և մանեաց նմա կարս. ձգեաց և ըմբռնելոցն 'ի
 նմանէն գործիս առարելովքն, և արկ ընդ ուռկա-
 նաւ զաշխարհս ամենայն: Այլ զի'նչ. ստեղծանեմք
 ինչ 'ի մտաց. նմին իսկ Խժ լուր. նման է արքայու-
 թին երկնից ուռկանի՝ որ արկանիցի 'ի ծով, և յա-
 մենայն կողմանց ժողովիցէ. ընդ այն ուռկանաւ լի-
 ցի մեզ ամենեցուն անկանել, 'ի նմին որս գտանել:
 Այլ սքանչելիք այն են, զի որ այսօր իբրև ձուկն ան-
 կաւ ընդ ուռկանաւ, վաղիւ իբրև ձկնորս զայլ
 ձկունս որսայ: Այդ ձկունք անկեալք 'ի գործի՝ կե-
 նաց 'ի մահ էրթան. և աստ անկեալք ընդ ուռկա-
 նաւ 'ի մահուանէ 'ի կեանս ժողովին: Այսն այնու-
 թիկ ցպետրոս ասէ կենարարն, թէ յաջակողմ արկ
 զգործիդ. և ժողովեաց ձուկն բազում. ուսուցանէ
 թէ երկելեօքն իմանալեացն յիմաստս պարտ է եր-
 թալ. քանզի և առ սմին իսկ ասէ, մի երկնչիւր պե-
 տրէ, յայսմ հետէ զմարդիկ որսայցես 'ի կեանս.
 այն իսկ է, զի 'ի յաւիտենից կեանսն գրաւիցես:

Այլիցի այսուհետև ամենեցուն մեզ ընդ ուռկա-
 նաւ ուղիղ փառաւորութեն անկանել, 'ի տը ծոցն
 հաւասոց բնակել, զհաւատս երրորդութեն յանձին

(1) Sic in primis numerabantur, Romanus, Alexandrinus, Anthio-

non sit Isaias; Prophetarum manus trahit nunc quoque, Apostolorumque dextra explicat instrumentum. Caeterum et aliud exemplum videre est; quum rete immittatur, piscis resilit, et in sinum interiorem tendit; atque passim vi facta, extra quoque egreditur, sicut etiam nunc haereticorum discipuli. Vide autem mirum, quoniam olim diabolus mittebat rete in mundum, et daemones trahebant, atque iusti resilientes extra sagenam egrediebantur; quemadmodum et David dicit: *Deo meo transibo moenia*. Etiam in Babylone tetendit tendiculum diabolus, ut in decipulam mitteret omnes: tres tamen sancti pisces alis siccis transilierunt tendiculum, fere cum propheta dicentes: *Cadant in retia eorum peccatores*. Quoniam autem malum rete misit diabolus in mundum, ille qui dicebat, *peragrans ambulansque sub caelo, ecce adsum*, veniens Christus texuit illi suturam; tetendit et captis ab illo instrumenta per apostolos, et inclusit sub sagena mundum universum. Quid vero? an fingimusne aliquid ex mente nostra? Audi ipsum Dominum dicentem: *Simile est regnum caelorum sagenae missae in mare, et ex omni parte congreganti*. Sub ista sagena sit nobis omnibus cadere, et capi in ea. Mirum autem illud est, quod qui hodie tamquam piscis subiit sagenam, mane tamquam piscator alios pisces piscatur. Ibi pisces cadentes in rete, de vita in mortem abeunt; hic vero cadentes sub rete, de morte in vitam colliguntur. Propterea ad Petrum dixit Salvator, *in dextram partem mitte instrumentum*: quo facto, collegit piscem multum; docens nimirum, quod per visibilia ad intelligibilem doctrinam oportet proficisci. Namque subdidit dicens: *Ne timeas, Petre, deinceps homines aucupaberis in vitam*; id est in aeternam vitam includes.

Sit itaque omnibus nobis sub sagena orthodoxiae cadere, in sancto siu fidei degere, fidem Trinitatis praeferre, illam inquam trium Patriarcharum ⁽¹⁾. Tri-

chenus: postea vero Romae antiquae, Romae novae, et Alexandriae. etc.

ունել՝ զերից հայրապետացն . զի երրորդութիւնն երկնաւոր յերկինս է , և երեք հայրապետք յերկրի . ոչ սորա բնութիւնն ստի , և ոչ նորա պատիւն յուրացութիւն ելանէ : Այս երրորդութիւն և՛ ժամանակաւ բաժանի , և՛ վայրօք մեկնի . և այն՝ անժամանակաւոր , և յաւիտենական , միշտ թագաւորէ , ցանգ փրկէ , հանապաղ լուսաւորէ . որով լիցի ամենեցուն մեզ փրկիլ 'ի քս յս 'ի տէր մեր . որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից :

Ճ Ա Ռ . Դ :

Նորին Սեբեթիանոսի Էպիսկոպոսի , ասացեալ վասն Առաքելոցն 'ի Էբոնս :

Երեկի ճառն վասն ական մարմնոյ՝ զարմացոյց զմեզ . զգեղ բնուէն մեկնէր , և ընդ իմաստութիւն ճարտարապետին զարմանայր . քանզի յորժամ բնութիւնն մեկնիցի , արարիչն փառաւորի . և յորժամ գործն գովիցի , արուեստագիտին մեծարանս բերէ : Այլ մինչդեռ այնու էաք , երեկոյին պաշտաման կարգքն հասին 'ի վերայ . մինչդեռ ճրագ մարմնոյն քարոզէր , երեկորին ճրագն 'ի սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ մատեաւ յառաջ . և 'ի նոյն ճրագ՝ երրորդ ճրագին յիշատակ , անձեղէն օրինացն՝ յաւելցր : Առաջին ճրագս մարմնոյ՝ 'ի կենարարէն իսկ ունի վկայութիւն , եթէ ճրագ մարմնոյ ակնդ է . և որ 'ի հրոյն կազմի՝ փորձիւ և սովորութիւն յամենեցունց իսկ ճանաչի : Այլ երրորդ ճրագ՝ 'ի դաւթայ քարոզի , ճրագ է ասէ բանս քո ոտից իմոց , և լոյս շաղագ իմոց : Բայց այսօր մեզ մեծարոյ հասարակաց հօրս վարդապետութիւն միւս ևս զաւետարանական ճրագն եցոյց : Արագ՝ որ ոչ ընդ հակառակս արեւու ելանիցէ , այլ արեգականն արդարութե՛ն ունկնդիր լեալ : Գայ քն մկրտել . և յովհաննէս մկրտէ , ոչ ամբարհաւաճուի՞ հպարտացեալ , այլ անձեղէն հրա-

nitatis enim caelestis in caelo est, et tres Patriarchae in terra. Nec hujus natura falsificatur, neque ejus honor negationem subit. Ista trinitas tam tempore, quam loco secedit, illa vero temporis expers et aeterna semper regnat, jugiter salvat, perpetuo illuminat. Qua fiat nos omnes salvari in Christo Jesu Domino nostro: cui gloria in saecula saeculorum.

HOMILIA IV.

Ejusdem Severiani Episcopi de Apostolis pro dogmate dicta.

Hesterna Oratio de oculo corporis in admiratione nos tenuit; pulchritudinem enim naturae exponebat, et sapientiam opificis mirabatur. Quoniam naturam explicata, creator glorificatur; et opera laudata, artificii honorem praebet venerabilem. Sed dum in iis eramus, vespertini officii ordo supervenit: dum lucerna corporis celebrabatur, vesperae lucernam in ministerium Ecclesiae accessit: atque in eandem lucernam tertiae lucernae memoria, sive divinae legis, addebatur. Prima illa corporis lucerna ab ipso Salvatore testimonium habet, cum dixerit, *Lucerna corporis oculus est*. Altera vero ex igne parata, per experimentum usumque apud omnes nota est. Tertia demum lucerna a David praedicatur, *Lucerna est, ait, verbum tuum pedibus meis, et lumen semitis meis*. Attamen hodie nobis doctrina venerabilis patris communis alteram quoque Evangelicam lucernam indicavit; lucernam, inquam, quae minime adversatur soli, sed solem justitiae obaudit. Venit Christus, ut baptizetur, et Joannes baptizat; non ambitione superbiae, sed divino serviens mandato. Universorum

մանին ծառայէ : Օ ամենեցունց մկրտիչն և զտէրն , այր մի՛ որ ինքն մկրտութի կարօտ էր , մկրտեր . ոչ ժպրհուք մատուցեալ , այլ հրամանին հնազանդեալ : Յովհաննէս ճրագ , որ զհին կտակարանաց սքեցն զօրինակ յանձին բերէ . զոր օրինակ օրէնք հրեիցն ճրագ կոչէին , նոյնպէս և որք ըստ օրինացն առաքինեալք՝ ճրագ անուանէին :

Սիտ գիր աղաչեմ . յովհաննէս ճրագ , քանզի օրէնքն և մարգարէքն մինչև ց յովհաննէս . դաւիթ ճրագ , քանզի յորժամ՝ ի ծերութեն խորխտեր ընդ զբարոն ի պատերազմ ելանել , արգելուին ծերք ժողովրդեանն , և չտային երթալ ի պատերազմն , ամենեցուն զբողոք բարձեալ թէ մի երթար ի պատերազմն , զի մի շիջուցանիցես զճրագն իսրայէլի : Ասաւ ի թ ճրագ , յովհաննէս ճրագ . իսկ յորմէ հետէ ծագեաց լոյսն ճմարիտ , և արեգակնն արդարութե , և արձակեաց զմեծապայծառ և գլխտակ ճառագայթսն յերկնից , որք յայնմ լուսոյ առաքինանան՝ անցանեն զանցանեն զճրագօքն : Արքա ճրագին անուանակիցք եղեն , քանզի ըստ օրինացն՝ որ ճրագն կոչեր , զինուորեալ էին . և սոքա աւետարանական լուսոյն լուսաւորեալք , որ ըստ նմին կեան , և զնոյն ձև վարս ցուցանեն , անցեալ ըստ կարգս ճրագին՝ լոյս կոչին : Այլպէտև ճրագն լոյս իցէ , այլ զինչ համեմատութի ընդ բուն լուսոյն ունիցի . և զոր ինչ տայր կարգ բնութեն , շնորհեաց թագաւորին առատութիւն՝ աշակերտացն :

Աւ տեն զմարդասիրութիւնն քօի . զոր անուն անձին եղ , նմին և զաշակերտսն արար հաղորդակիցս . ես եմ ասէ լոյս աշխարհի . և ի միւսում վայրի , թէ դուք էք լոյս աշխարհի : Սոր շնորհք և պարգևք , որ ըստ ամենայն բանս , և ըստ միտս անցանեն : Տես , զիարդ բնութե կարգին յաղթէ մարդասիրութիւն : Ասգէ զարեգակն . և զինչ ասեմ , թէ զարեգակն ծագէ . այլ յորժամ զկարապետն՝ զարևելից զառաւօտն՝ արձակիցէ , փախստական առնէ զամենայն գունդս աստեղաց , և թաքին զօղեն ամենայն աստեղք . ոչ եթէ յապականութիւն դառնայցեն , այլ առաւելութք լուսոյն արեգականն

baptizatorem Dominumque vir quidam, qui ipse baptismi egebat, baptizabat; haud arrogantia accedens, sed jussu obediens. Joannes itaque lucerna, quae veteris testamenti sacri typum in se praefert: nam quemadmodum lex Judaica lucerna vocabatur, sic quoque juxta legem optime conversantes lucernae nominabantur.

Adverte, quaeso. Joannes lucerna, quoniam *lex et propheta usque ad Joannem*. David lucerna, quum enim senex in animoolvebat bellum committere cum Zabrone, cohibentes senes populi vix permittebant adire praelium, cunctis reclamantibus, ne vadas in bellum, *ne forte extinguas lucernam Israel*. Ergo et David lucerna, et Joannes lucerna. Postquam autem orta est lux vera, sive sol justitiae, atque sparsit perfulgentes nitidosque radios de caelo, quicumque per istam lucem optime conversantur, antecellunt lucernam. Illi lucernae cognominationem sortiti sunt, quia secundum legem lucernam dictam militabant. Isti vero Evangelica luce illuminati, quia secundum eam vivunt, similemque conversationem ostendunt, superantes ordinem lucernae, luces nuncupantur. Nam etsi lucerna quoque lumen sit, sed quae comparatio habeatur cum ipsa luce? quae enim praestabat ordo naturae, regis liberalitas concessit discipulis.

Vide autem humanissimam benignitatem Christi, quod enim nomen sibi posuit, ejusdem et discipulos participes fecit. *Ego sum*, ait, *lux mundi*; et altero loco, *Vos estis lux mundi*. O novam gratiam donumque, superans omne verbum, omnemque mentem! Vide, quomodo ordinem naturae superat benignitas. Facit ut oriatur sol; et quid dico facere ut sol oriatur? verum etiam quando praecursorem, orientis matutinum emittat, fugat omnem chorum stellarum; non quasi in corruptionem vertantur, sed quod amplitudine lucis solis occultantur. Sol autem justitiae Jesus post primam noctem ortus, non solum illos pro-

Ճաճկին : Իսկ արդարութեան արեգակնն յս, որ յետ առաջին գիշերին ծագեաց, ոչ միայն զայն մարգարէսն՝ որ անդէն ՚ի գալստեան նորա պայծառացան, լուսաւորեաց ՚ի նմանութի աստեղաց, այլ՝ և այլ ևս լուսաւորս գումարեաց իւր : Դագեացին (ճագեցին) ընդ արեգակնն արդարութեան լուսաւորք, քարոզք ճշմարտութեն, ճակատայարդարք անսպաշուութեն. զորոց ասէ պօղոս, յորոց միջի երեւիցիք լուսաւորք յաշխարհի. զբանն կենդանութեան ունիցիք ՚ի պարծանս ինձ յաւուրն քօի :

Տեսէր զճառագայթս արեգակնն արդարութեան : Տես և զաւետարանին, զիարդ դնէ անուանս՝ որ ՚ի վեր են քան զամենայն հռետորական անուանսն, քան զամենայն տարապարտ փիլիսոփայութեն, քան զգրամարտիկոսացն և զարուեստականաց, և քան զամենայն իսկ պատիւս մեծարանաց անուանք որդւոց (մարդկան) : Օ ինչ առ ասելն է. և մեծամեծ արդիւնս գործեն՝ անուանք շինականք, և միտք երկնաւորք : Բարդողոմէոս և Թագէոս՝ անուանք օտարք ՚ի յունարէն լեզուոյ, այլ զամենայն անխրատութի ՚ի բաց մերժեն, և զբնաւ գիտութիւնն ՚ի տեղւոյ անկեն : Օ ձկնորսս ընտրեաց կենարարն, ոչ առ զիմաստունս ինչ խոտելոյ, և ոչ առ ՚ի զբանիբունս աղարտելոյ, այլ առ ՚ի սկիզբն քարոզութեն առանց կարծեաց պահելոյ : Բարոզի բանն ձկնորսօքն, զի յայտնի լինիցի արդիւնագործին զօրութի : Այլ ընդ այն զարմանամք, զի ձկնորսքն են, այլ զի ձկնորսօք՝ զօրութիւն որ ՚ի վերոյ քան զաշխարհ է, պատմեցաւ :

Կարող էր անձ դրդել ջատագով քարոզութեանն զճարտարախօսս, զի իմաստուի գիտունն ան յայտնեացի. այլ չկատեցաւ ընդունայն առնել զճշմարտութի խաչին. վասն որոյ և պօղոս ասէր, եթէ ես ոչ եկի առաւելութեան բանից, զի մի ընդունայն լինիցի խաչն քօի, այն իսկ է, թէ զի մի վայրագար ինչ կարծիցի, և բանիւք խոտիցի. այլ զօրութի խաչելոյն անկեաց զեկեղեցի առաքելական գնդիւքն : Տնկեաց զբանն ճշմարտութեն անվրէժ լեզուօքն, որ յանձեղէն օրէնսն միայն կրթէին. և իբրև նօքօք

phetas qui sub adventum suum claruere, illuminavit in similitudinem stellarum, sed etiam caetera luminaria congregavit sibi. Orta sunt (vel, orientur) cum sole justitiae astra, praecones veritatis, aciem parantes pietatis; de quibus Paulus ait: *Inter quos appareatis (sicut) luminaria in mundo, verbum vitae habentes in gloriationem meam in die Christi.*

Vidisti radios solis justitiae? Vide et Evangelistam, quomodo ponit nomina, quae superant omnia nomina Rhetorica, omnem inane Philosophiam, omnes Grammaticos, et (poetas) artificiosos, omnisque honorificae venerationis nomina filiorum (hominum). Quid de nominibus dico? et maxima opera operantur nomina rustica, mentes vero caelestes. Bartholomaeus et Thaddaeus nomina peregrina a lingua Graeca, sed omnem ruditatem ejiciunt, et totam scientiam ejus loco plantant. Piscatores elegit Salvator, non ut sapientes respuat, peritosve pessumdet, sed ut sub principio praedicationis res sine dubio servetur: nam praedicatur verbum per piscatores, ut manifesta fieret vis ejus, qui operam perficit. Non illud miramur, quia piscatores sunt, sed quia per piscatores virtus mundum superans narrata est.

Poterat Deus excitare patronos praedicationis Rhetores disertissimos, ut sapientia scientiae Dei manifestaretur; verum noluit irritam reddere veritatem crucis. Quare et Paulus dicebat, quod *ego non veni in abundantia verbi, ne frustretur crux Christi*: hoc est, ne inane quidquam putaretur, et verbis rejiceretur; sed virtus Crucifixi plantavit Ecclesiam per agmen Apostolicum: plantavit verbum veritatis per linguas ineruditas, quae in divina tantum lege instructae erant. Postquam ergo his plantasset, irrigat

տնկեաց, ուռոգանէ այնուհետև և իմաստնովք: Այլ զայն ոչ վայրապար, զի մի, որ պատճառիցին զպատճառս մեղաց, ասիցեն, թէ զտգէտս պատրեաց, և զիմաստունս և զզօրաւորս չկարաց ածել 'ի հաւանս. այլ առ նորօք ճարտարեաց, որ մէտ 'ի պատրանն էին մտօք, զձկնորսն, զտխմարս, զգլխտունս, և զւմարթունս: Այլ յայն սակս թէպէտև ոչ ընդ նոսա, այլ անդէն յառաքելոցն ժամանակս յարոյց անքարոզս բանիբունս, ճարտարախօսս: Ոմն, ասէ, աղէքսանդրացի ապօղոս անուն, հրէայ յազգէ եկն եհաս յեփեսոս, բանիբուն և զօրաւոր գրովք և մտօք, և բանիբուն մեկնուք: Օ օրաւոր ասէ գրովք: Այլ զի՛նչ արուեստ ունիցի: Անշու՛մ ինչ նպաստ լինէր հաւատացելոցն: 'Ի հրապարակս ասէ յան զիմանէր զհրէայսն:

Տեսանեն զուսերն քո՛ի, զիա՛րդ ամենեքումբք սրի: Օ ձկնորոս վարժէ, և զիմաստունս վարէ. և քանզի մոլորութեն սպասաւոր ճարտարախօսութիւն է, մերկանայ բազում անգամ զդէն չարեաց, և ըզգեցուցանէ առաքինութեն. զգածեալ է մոլորուն քննական բանիւք, յափշտակէ զայն ճմարտունին, և նորիմբք իսկ քննականօքն սպանանէ զմոլորութիւն: Որպէս և երանելին դաւիթ՝ յորժամ զհրսկայն գողիադ կործանեաց, նախ իւրովք զինուքն խոցեաց, և ապա նորին այլազգոյն սուսերաւն եհատ զգլուխն. 'ի նմանէն առեալ՝ զնոյն գլխատեաց: Այնպէս գիտէ ճմարտութիւն զսուր մոլորութեն հանել, և նովաւ զնոյն սպանանել: Այն 'ի մեջ հեթանոսաց իմաստունք, արձակեաց անոյեանս նոցին քն զնախանձայոյզս 'ի հրէից: Այր 'ի ժողովրդեանն հրէից սուսերն պողովատիկ՝ սողոս, որ մոլորեալն էր հակառակ եկեղեցեաց, և կտրէր օձտէր զհաւատն քո՛ի. զնոյն սուսեր ան կենարարն, և ետ 'ի ձեռս եկեղեցւոյ, վանել զամենայն չարութիւն՝ որ 'ի վերայ յառնիցէ: Այլ այն իսկ է զոր երանելին դաւիթ ասէր, եթէ սուր հանին մեղաւորք, և լարեցին զազեղունս իւրեանց. սուրք նոցա մոցեն 'ի սիրտս նոցա, և աղէզունք նոցա խորտակեցին:

Իյօսեցաւ ան իմաստնովք, խօսեցաւ և տգիտօք,

deinceps per sapientes quoque. Id autem non incon-
sulto; ne qui *causas causantur peccatorum*, dicerent,
quod rudiores decepit, at sapientes fortesque nequi-
vit persuadere, sed apud illos argute commentus est,
qui proui in seductionem erant mentibus, piscatores
videlicet rudiores, imperitos, impotentes. Et propter-
ea quamvis non cum illis, sed tamen in temporibus
Apostolorum suscitavit Deus praecones peritissimos
et eloquentissimos. *Quidam*, ait, *Alexandrinus, Apo-
llo nomine, Judaeus natione, pervenit Ephesum, erudi-
tus, et fortis litteris et mente, peritusque interpretatio-
nis. Fortis, inquit, in litteris. Et quid artificii praese-
ferebat? Multum adjuvaminis ferebat fidelibus; publice,*
ait, *convincebat Judaeos.*

Viden Christi gladium, quomodo omnino per om-
nes acuitur? Piscatores instruit, et sapientes armat.
Et quia erroris satelles eloquentia est, diripit (Deus)
saepe arma malitiae, et vestit ea virtuti. Amictus est
error verbis perquisitis, rapit illa veritas, atque ipsis
perquisitis necat errorem. Quemadmodum et bea-
tus David dum gigantem Goliath prostravit, primum
suis armis ipsum confodit, deinde vero ejusdem alie-
nigenae gladio amputavit caput ejus; ab illo sumens,
illum ipsum decollavit. Ita scit veritas gladium erro-
ris auferre, et illo eundem interficere. Erant inter
Gentes viri sapientes; misit adversarios contra illos
certantes, zelotes ex Judaeis. Erat in Synagoga Ju-
daeorum gladius chalybeus Saulus, qui furens adver-
sus Ecclesiam caedebat deturbabatque fidem Christi.
Eundem gladium captans Salvator dedit in manu Ec-
clesiae ad repellendam omnem malitiam insurgentem.
Idipsum est, quod beatus David dicebat: *Gladium e-
duxerunt peccatores, et tetenderunt arcus suos. Gladii
eorum intrent corda sua, et arcus illorum confringentur.*

Locutus est Deus per sapientes, locutus est et per

զի երկոբուամբ զիւր զօրութիւն ցուցանիցէ . որսորդօքն, զի զտարապարտ բանիցն ճարտարութիւն վարժ լեզուօքն խոտիցէ . և իմաստնովք, զի խորագիտութիւն զխորամանկութիւն պարզեսցէ . և պարիսպ պատեալ զհաւատսն՝ ամրացուցէ զմարդն : Աւ զոր ինչ ՚ի տղէտսն և ՚ի բանիբունսն գործեաց, զնոյն և ՚ի թագաւորս . և թէ զիւրդ իցէ, լուր : Արող էր կենարարն ՚ի սկզբան քարոզութեն, և յառաջնում՝ նուագին ածել զթագաւորս ՚ի հնազանդութի քարոզութեն, և պատերազմակիցս յարուցանել անպաշտութեն, որպէս և այժմն են . այլ չարար, զի մի ընդ կարծիւք զճշմարտութիւն արկանիցէ, թէ մարդկան պաշտպանութիւն, և ոչ այլ զօրութիւն հաստատեցաւ եկեղեցի : Արկայոյց զնա ՚ի մարդկեղէն օղնականութիւն, և զգեցոյց զերկնաւոր զօրութիւն : Արկայեցիարի անպաշտ ցկոստանդիանոս՝ երեսուն և հինգ թագաւորք մի ըստ միօջէ կացին հռոմոց, և ընդ հաւատոցն հնազանդութիւն չկամեցան մտանել . զի ուսցիս, թէ չնորհքն ոչ մարդկեղէն ինչ զօրութիւն առնուն յանօթ, այլ զիւրն ունի բնակաւոր : Աւ քանզի զամենայն աշխարհ տեսն ՚ի մոլորութե, զի մի դարձեալ որ պատճառիցինն զպատճառս մեղաց, ասիցեն՝ թէ զտղէտս և զանկարծս (կամ զանկածս) կարաց խաբել, և զթագաւորս և զիշխանս ոչ եղև ձեռնհաս ՚ի մատնեակ արկանել, վառէ զբանն, ածէ զթագաւորս ընդ լծով անպաշտութեն, և առաջնորդէ ամենայն ազգաց ՚ի մի միաբանութիւն ճշմարտութեն . զի յայտնի լիցի, եթէ թագաւորն թագաւորաց և տէրն տերանց՝ դոյզն քարոզութիւն զառաւել մեծութիւն երկնաւոր իմաստութեն եցոյց :

Անթերցան այսօր անուանք առաքելոցն, քարոզեցան ձկնորսքն, հռչակ հարաւ տխմարացն բանք, որ զամենայն խրատս ընծայեցուցին աշխարհի : Աւ միտ դիր զօրութեն . առաջին ասէ երկոտասանիցն՝ սիմոն էր, որ անուանեցաւն պետրոս, վէմն եկեղեցւոյ, հիմն անպաշտութե : Օ սիմոն անուն ՚ի հօրէ և ՚ի մօրէ ունէր, և պետրոս ՚ի կենարարէն անուանեցաւ . դու ես ասէ պետրոս, որ թարգմանի վէմ,

ignorantes, ut per ambos vim suam demonstraret. Per pisces, ut supervacaneorum verborum artificium ineruditis linguis rejiceret; et per sapientes, ut astutiâ calliditatem explicaret, atque muro circumducto fide, communit hominem. Quod autem in ignorantibus et eruditis operatus est, idem et in regibus. Quomodo vero, audias velim. Poterat Salvator sub origine praedicationis et in ipso aditu conducere reges in obedientiam praedicationis, et socios pugnae pietatis suscitare, sicut nunc habentur: sed minime fecit, ne sub suspitione mitteret veritatem, quasi vero hominum protectione, non autem Divina potentia fundata fuerit Ecclesia. Exiit illam humano auxilio, et vestivit eam divina virtute. Usque ad piissimum Constantinum triginta quinque reges ex serie extiterunt Romanorum, et sub fidei obedientia noluerunt intrare; ut discas, quod gratia non humanam aliquam vim sibi mutuatur, sed propriam habet naturalem. Et quia universum mundum in errore vidit, ne iterum causantes causam peccati dicerent, quod ignorantibus et sententia carentibus (vel impotentibus) decipere potuit, at reges principesque non potuit subjicere, armat verbum, ducit reges sub jugum pietatis, et conducit omnes nationes in unam concordiam veritatis: ut pateat, quod Rex Regum Dominusque Dominorum per pusillam praedicationem ampliorem magnitudinem caelestis sapientiae demonstraverit.

Lecta sunt hodie Apostolorum nomina, celebrati sunt pisces, publicata sunt ignorantium verba, quae omnem instructionem praestiterunt mundo. Attende virtutem. *Primus*, ait, *duodecim* (apostolorum) *Simon erat, qui nominatus est Petrus*, Petra Ecclesiae, fundamentum pietatis. Nomen Simon a patre matreque habebat, et Petrus a Salvatore nominatus est. *Tu es, inquit, Petrus, quod interpretatur Petra, et su-*

և 'ի վերայ այդք վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ: Ամենայն եկեղեցական քարոզութի 'ի վերայ վիմի հաստատեալ կայ, և ամենայն հերձուածական մուրրութի 'ի վերայ զաղփաղփուն կաւոյ. այլ է վէմն հաստատուն՝ որ զշինուածն 'ի վեր ունի, և այլ է հոգն զաղփաղփուն՝ որ չհանդարտէ շինողացն. նա և ինքն իսկ անձինն չհանդարտէ. զաղփաղփուն են բանքն, ցո՛ւրտ են խօսքն, ստգտանաց են կրօնքն. քանզի մարդկեղէն խորհուրդքն և խառնեցան 'ի հաւատան այ. և ջանայ կան զվէմն խարխարել, այլ չմատնի 'ի պարտութի վէմն. դրունք ասէ դժոխոց ո՛չ յաղթահարեսցեն զնա:

Վման են աշակերտքն հերձուածողաց՝ կաւագործաց, որ զաղիւան արկանիցեն. քանզի նոքա զկաւոյն կնատութիւն յարդիւ իմն ամբեն, և այնպէս առնեն կարծրագոյն զլոյծն, և երեւի հաստ՝ փո՛ւտն: Արեւի հաստ, մինչև վնասակար ինչ 'ի վերայ չիցէ հասեալ ապա թէ անձրե կամ հեղեղ, կամ հուր, կամ այլ ինչ 'ի դիմի հարկանիցի, չկայ յակաստանի: Ասան այնորիկ մարգարէն առ այնոսիկ՝ որ յերկրաւոր իրս ինչ վտահ լինիցին, և համարին թէ չլինիցի վատ թար ինչ անտի, բարբառի, թէ այսպէս ասէ տէր, էջ 'ի կաւ, և կոխեա՛ ընդ յարդի, և կարծրացո՛ քան զաղիւս, և հուր կերիցէ զքեզ: Յանդիմանէ զայնոսիկ, որ 'ի մարմնաւոր ինչ և յերկրաւոր իրս վտահ իցեն, և առանց պարտութի ինչ զօրութիւն համարեսցին: Ակեղեցւոյ հիմն՝ վէմն, և հերձուածողաց՝ երուսաղէմն: Վամեցաւ մարգարէն ցուցանել, մանաւանդ անձ իսկ մարգարէիւն, եթէ որպիսի ինչ եկեղեցի է՝ որ 'ի վերայ վիմի հաստատեալ է, և որ պիտի ինչ հրէական փարախեալս, որ չկայ 'ի կայի և 'ի հաստատուէ: Ասէ ցեղեկիէլ մարգարէ, առ դու ինձ աղիւս մի, և դրոշմեա՛ զերուսաղէմ, և պատեա՛ զնովաւ պատնէշ: Ասան էր աղիւս. զի ուսա նիցիս զկերպարանս աղիւսոյն և զվիմի. երուսաղէմ յաղիւսոյ վերայ կայր, և եկեղեցւոյ հիմն՝ վէմն է: Անաւանդ թէ և զեկեղեցի վէմ կուէմք, չտեմք. և ո՛չ զվէմն յորոյ վերայ կայ՝ ուրանամ. վէմ է և եկեղեցի, քանզի զհաստատուն վէմն ունի զքո՛ւ. և

per hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam. Omnis Ecclesiastica praedicatio super petram fundata est, et omnis error haereticorum super instabilem argillam (lutum, limum). Alia est petra firma, quae aedificium sustinet, et alia terra infirma, quae minime suffert aedificantes; imo nec ipse se ipsum suffert: putida sunt verba, frigidi sermones, vituperabilis religio. Siquidem consilium humanum mixtum est in fidem Dei, et nititur lutum petram dimovere. Attamen non debellatur petra. *Portae, ait, inferni non praevalent ei.*

Similes sunt discipuli haereticorum operariis luti, qui laterculum fundant; quippe qui molliem luti palea quadam conficiunt, atque sic durius reddunt solutum, et constans apparet putridum ipsum. Apparet firmum quoddam, antequam non laedatur aliunde: sin autem pluvia vel torrens vel ignis aut aliquid aliud impetat, non potest resistere. Quare Propheta ad illos, qui in terrena quaedam confidunt, et censeant nihil mali pati, verba faciens ait: *Sic dicit Dominus, descende in lutum, et conculca cum palea, et indura plusquam later, et ignis edat vos.* Ubi corripit eos, qui in corporalia terrenaque confidunt, et invincibilem vim putent. Ecclesiae fundamentum petra; et haereticorum, Jerusalem (e lateribus facta). Volens propheta ostendere, vel potius Deus per prophetam, qualis sit Ecclesia quae super petram fundata est, et quale Judaicum ovile, quod non stat in constantia, dixit ad Ezechielem prophetam: Accipe tu mihi laterem unum, et insculpe Jerusalem, et circumduc circa illam moenia. Quare later? ut discas formam lateris, et petrae. Jerusalem super laterem constabat, et Ecclesiae fundamentum petra est. Imo si etiam Ecclesiam ipsam petram vocemus, non ementimur; minime saue et petram nego, super quam stat: petra est et Ecclesia, quoniam firmissimam petram habet Christum; et alteram petram Petrum, qui per professionem nomen accepit: *Tu es, inquit, Christus Filius*

միւս վէմ, զպետրոս՝ որ դաւանութիւն առ զանունս .
դու ես ասէ քնն որդի ան կենդանոյ :

Բայց զայն կամիմ ճշգրտել, եթէ ընդէր յովհաննէս աւետարանիչ՝ որ այնչափ առաւելութիւն էր, որ զաւետարանական անձրեւս յանձն ամփոփեաց՝ որդին որոտման, որ զամենայն միանգամայն զյորդութիւն շնորհացն յինքն կորզեաց, ՚ի սկզբան աւետարանին չեկն ՚ի պետրոսի բարբառնս . չասաց, թէ ՚ի սկզբանէ էր որդի, և ոչ՝ եթէ ՚ի սկզբանէ էր միածինն . այլ զորդւոյ և զմիածնի թողեալ զյորջորջումն, ՚ի բանն եկն . ՚ի սկզբանէ էր բանն, և բանն էր առ անձ, և անձ էր բանն : Պետրոս՝ ոչ զի բանն կոչեաց, երանեցաւ, այլ զի որդի դաւանեաց . իսկ ընդէր արդեօք երանելին յովհաննէս զերանութիւնս եթող, և ՚ի բանն ընթացաւ : Բարբառւքն գիտէին զինչ քարոզէին . և որք ՚ի նոցանէն ընդունելոցն էին, չհանդարտէին առաւելութիւն բանիցն : Բանզի սկիզբն քարոզութիւն և բանն յարժանիս և յանարժան լսելիս հնչէր, զի մի մարդկեղէն մտօք զանձեղէն վարդապետութիւն աղտեղացուցանիցեն, որդի լուեալ՝ հայր և մայր ՚ի մտաց ստեղծանիցեն, և թանձրութիւն, և զայլ ևս մարմնոյ կարիս, վասն այնորիկ ՚ի բանին յորջորջումն գայ, որ կարողն էր անդէն ՚ի սկզբան բարբառոյն՝ զանկարեկանն մեկնել : Եւ տես որպիսի ինչ կարգ ՚ի կիր արկանէ . սանդուխս հաստատեաց, և ընդ բազում որոշս հանէ զմեզ ՚ի գլուխ յորդւոյն յորջորջումն . ոչ թէ զայն ինչ ուրացաւ, այլ զիպօղ ժամանակի պահէ :

Ի սկզբանէ էր ասէ բանն . զի զանկարեկանն ուսուցանիցիս, և զճննդեանն ազատ սեպհականութիւն . քանզի բանի հանապազորդ միտքն են հայր : Ի սկզբանէ ասէ էր բանն : նաև կոչէր իսկ ոչ առանձինն, եթէ չէր ուրուք բանն, բան : Եւ ոյր իցէ բանն : Եւ ասէ ՚ի սկզբանէ առ անձ, և անձ էր բանն : Եւ իսկ զանկարեկան ծննդեանն մեկնէ . և ապա զանձինն ունելոյ առ հայր ցուցանէ զանքանակութիւնն (կամ զանքակութիւն), զբնութիւն միութիւն, զկա-

Dei civi .

Verum tamen illud volo accurate certum facere, quare Joannes Evangelista, qui tot praerogativis plenus erat, quique Evangelicam pluviam in se collegit; filius, inquam, tonitrûs, qui omnem simul abundantiam gratiae sibi conciliavit, in ipso principio non venit in vocem Petri. Non enim dixit, In principio erat Filius, neque in principio erat Unigenitus, sed omisa Filii et Unigeniti appellatione, in Verbum venit. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Petrus, non quia Verbum appellaverit, beatificatus est, sed quia Filium professus est: quare ergo beatus Joannes beatitudinis causam praetermittens, in Verbum cucurrit? Apostoli sciebant quid praedicabant, qui vero ab ipsis recepturi erant, vix sufferebant celsitudinem verborum. Quoniam initium (vel, sub initio) praedicationis et verbum in dignas et in indignas aures personabat, ne forte humana mente divinam doctrinam coinquinarent; seu filium audientes, patrem et matrem in animo fingerent, crassitudinemque, et caeteras carnis affectiones, ea propter in Verbi nuncupationem venit, quae poterat vel in ipso principio vocis impassibilitatem (1) explicare. Vide autem, qualem usurpat ordinem. Scalas statuit, et per multos gradus distinctos elevat nos in culmen nuncupationis Filii; non eo negato, sed opportuno tempore servato.

In principio erat, ait, Verbum, ut impassibile esse edoceris, atque generationis liberam proprietatem: etenim verbi perpetuus pater est intellectus. In principio, ait, erat verbum. Neque vocabat quidem seorsum, nisi cujusdam fuisset verbum illud, verbum. Cujus autem sit illud verbum? *Erat, ait, in principio apud Deum, et Deus erat Verbum.* Primum impassibilitatem generationis exponit, postea vero relationis personae ad Patrem ostendit indissolutionem, naturae-

(1) Ut expertem esse affectionis humanae, vel carnalis.

մացն և զազդեցու թեան : Ալ անձ էր բանն : այնու զպատիւն կրկնակի ասէ : Ալ առաջի այն կայ , թէ ոչ բանից կարգաց ինչ պէտք են , այլ արդեանց հաւաստեաց : Ա սկզբանէ էր բանն , զանկարեկան ծնունդն յայտ առնէ : Ալ բանն էր անձ , զանբակ միութիւն : Ալ անձ էր բանն , զանեղծ պատիւն : Աս էր ՚ի սկզբանէ առ անձ : կրկնէ , զի զնոյն միտս հաւ տատեսցէ : Ալ քանզի բանն կոչեաց , և բանս որ առ մեզ՝ ոչ ինչ այնչափ յայտ առնէ զօրինակ ճառելոցն , յայտնագոյն յարդարէ զբանն , և ցուցանէ զնա միանգամայն անձ , և բան , և արարիչ . և ամենայն ինչ նովաւ եղև :

Ալ այնու բուժս (կամ բուժս) իմն գտանեն հերձուածողքն : նովաւ ասեն ասաց , և ոչ թէ առ ՚ի նմանէ , կամ ՚ի նմանէ , այլ նովաւ : Այց հաւաստեաւ կամէի ուսանել ՚ի գայթակղելոցն , որք զիւրեանց բնութիւն չգիտեն , և այնպիսի գայթակղանս գայթակղեն , և զայն բնութիւն՝ որ ՚ի վեր քան զամենայն միտս անցանէ , ՚ի խոյզ արկեալ քննեն : Օ ինչ այլակերպութի կարծիցեն ՚ի միջի՝ ընդ նովաւ , և ՚ի նմանէ : քանզի ոչ վայրապար ինչ պարտ է վճիռ տալ , այլ ՚ի դրոց սքց հաստատութիւն ցուցանել : Օ ինչ նովաւն : Հայր , ասեն , նովաւ արար : Հայն իմն բարբառ ցանկ ապաւինին , և զնոյն ՚ի կիր արկանեն իբրև ապաստան ինչ իւրեանց չարեացն , զնովաւն արար հայր՝ ՚ի մէջ բերեն : Աս զօրինակն , և մի խառն ՚ի խուռն զբանն և եթ ՚ի մէջ բերիցես . բան թափուր ՚ի մտաց չկարեմ իմանալ , քանզի տգէտ եմ : Օ նովաւն՝ որ ՚ի մերում միջի իբք գործիցին , մարթ է իմանալ զհանգամանսն . գործէ տէր ծառայիւ . մին հրաման տայ , և միւսն զհրամանն կատարէ . գործէ տէր արուեստագիտաւ . մին զօրինակն գործմէ , և միւսն զգործն յօրինէ : Արդ՝ ասմ զօրինակն , զիսորդ գործիցէ որդուին . իբրև տէր ծառայի հրաման տայցէ , թէ իբրև տխմար առ ձեռագէտ երթայցէ , թէ իբրև արուեստագէտ՝ ուրազաւ կամ սլոցով կամ այլ իւրք գործեաւ զգործն

que unitatem, et voluntatis, et operationis. *Et Deus erat Verbum*. Hoc dignitatem dupliciter asserit. Verum illud nobis propositum sit, quod non sermonis ordo quaeritur, sed res accurata. *In principio erat Verbum*, nativitatem affectionibus humanis carentem declarat. *Et Verbum erat apud Deum*, indissolubilem unionem. *Et Deus erat Verbum*, incorruptam dignitatem. *Hoc erat apud Deum*, repetitio est, ut eandem sententiam confirmet. Quoniam autem Verbum appellavit, et hoc verbum apud nos repertum non adeo manifestat rationem praedictorum, evidentior reddidit sermonem, demonstrando ipsum simul Deum, et Verbum, et Creatorem, subdens: *Omnia per ipsum facta sunt*.

Hinc ansam captant haeretici, dicentes, *Per ipsum* dixit, non vero *ab ipso*, vel *ex ipso*, sed *per ipsum*. Ego tamen curiose vellem discere ab his offensis, qui suas nesciunt naturas, et tali scandalo scandalizantur, illam naturam, quae superat omnes mentes, in trutinam revocantes. Quam nimirum differentiam putent interesse, inter *per ipsum*, et *ab ipso*? quia non inconsulto sententiam oportet ferre, sed ex litteris sacris assertionem probare. Quid sit *per ipsum*? Pater, inquirunt, *per ipsum* fecit. In hanc vocem jugiter confugiunt, eamque usurpant velut refugium asylumque malorum suorum: id in medium ducunt, Pater, dicentes, *per ipsum* fecit. Dic modum, neque mixtim verbum tantum adducas; verbum enim sententia vacuum nequeo intelligere; ignorans quippe sum. Illud, *per ipsum*, in rebus apud nos actis, convenit intelligere vario modo: ut, operatur dominus per servum; quorum unus jussum dat, alter jussum perficit. Operatur dominus per artificem; quorum primus typum delineat, secundus opus conficit. Dic itaque modum, quomodo faciat per filium? an sicut dominus servo jussum det, an sicut iuers ad artificem vadat, vel sicut artis peritus per securim, serram, aliudque instrumentum opus fecerit? quovis modo, velis, manifestum fac quod in animo habes, ut discam, quid

յարդարեացէ . զինչ և կամիս օրինակ , յայտնեալ , զինչ իմանասդ , զի ուսանիցիմ զոր հաւատասն . իբրև տէր ծառայի՛ հրամայեաց , թէ իբրև տխմար աբուեստագիտի ետ գործել , թէ իբրև աբուեստագէտ գործուով գործեաց : Ըր , ասա՛ , զոր օրինակ կարծիցես :

Արպէս հայր , ասէ , որդւով : Ս և ս յայտ արարեր զոր կամիմ . քանզի ոչ եթէ զդէմն խնդրեմ զասողին , կամ լսողին , այլ զկերպարանս հրամանատուին , և զօրինակ հրաման առողին : Հայր ասեն հրամայէր , և որդի գործէր : Յոյց զօրինակ որդւոյ զարարչութեն , և զհօր հրամանատուութե : Հայր ասեն հրաման տայր բանիւն , և որդի գործէր : Արպիտի ինչ օրինակաւ . ձեռն՝ ՚ի գործ արկեալ գործէր , այն աշխատութիւն մարմնաւոր կրելոյ նշանակէ , եթէ զազգեցուծիւն ինչ կատարէր : Ա՛յ ասեն , այլ ինքն բանիւ արար : Տէս զյաճախութի չարութեն : Բսա՛ զբարբառն՝ զոր խօսեցաւ հայր , յանդիման կացո զբանն՝ որով արար որդի : Բ. Ե զի մի տաց քեզ ողն առնուլ , և ասել զոր ինչ կամիցիսն , ածից զքեզ ահամայ կամօք յածեղէն վարդապետութին , և ցուցից քեզ զբարբառս արարչին :

Բսաց անձ , թէ եղիցի լոյս : ասաց անձ , եղիցի հաստատութի : Ա՛յ իցէ որ ասացն : Եւ վաղվաղակի ՚ի դիմի հարկանին , թէ հայր ասաց , և որդի զհրամանն կատարեաց : Եթէ հրամանատուին ինչ բանք էին , չասէր անձ , թէ եղիցի լոյս , այլ թէ արա՛ զլոյսն . և լսէր որդի , և առնէր : Բայց աղէ ասա՛ , ընդէր իսկ նոյն բարբառ յերկոսին գտանիցի , թէ ասաց անձ , եղիցի լոյս , և եղև լոյս . և դարձեալ ասաց անձ եղևցի հաստատութի , և եղև հաստատութի : Եթէ հայր զայն բարբառ արկ ՚ի կիր , եթէ եղիցի լոյս , և եղևցի հաստատութի , ընդէր իսկ ոչ նոյն բարբառ ազգեաց և գործոց , այլ՝ այլում բարբառոյ կարօտ եղև : Եւ անր է բանս : Գրեալի՛ր՝ եթէ հայր ասաց , որպէս հերձուածողքն ասեն , և որդի մօտ կայր , և լսէր՝ զոր անձն ասէր , թէ եղիցի լոյս , և որդւոյ ա-

credam ⁽¹⁾. Si tamquam dominus servo mandavit, si tamquam imperitus artisperito dedit faciendum, si tamquam artifex per instrumentum fecit, sit tibi libertas, dic, quocummodo putas.

Sicut Pater, ait, per Filium. Nondum manifestasti quod quaero: non enim personam quaero dicentis, aut audientis, sed formam mandantis, et modum accipientis mandatum. Pater, inquit, jussum dabat, et Filius operabatur. Ostende mihi modum creationis per Filium factae, Patrisque jussionis. Pater, dicunt, jubebat per verbum, et Filius faciebat. At quo tenore? An manu in opus missa faciebat, quod est labor corporalem affectionem significans, an inspirationem aliquam perficiebat? Minime, inquit, sed ipse per Verbum fecit. Vide frequentiam nequitiae. Dic mihi vocem, quam protulit Pater; duc in medium rationem, qua fecit Filius. Sed ne dem tibi efferrī, et dicere quod vis, adducam te etiam invitum ad divinam doctrinam, et demonstrabo tibi vocem Creatoris.

Dixit Deus, fiat lux. Dixit Deus, fiat firmamentum. Quis est, qui dixit? Et statim objiciunt se se, dicentes: Pater dixit, et Filius mandatum perfecit. Si jubentis illa fuissent verba, non dixisset utique, *fiat lux*, sed fac lucem: et Filius audiens faciebat. Attamen agetum dic mihi, quare eadem vox bis occurrat, *Dixit Deus, fiat lux, et fuit lux*; et iterum, *Dixit Deus, fiat firmamentum, et fuit firmamentum*? Si Pater eandem vocem usurpavit, *Fiat lux, et Fiat firmamentum*, quare non eadem vox inspiravit etiam in opera, sed alterius vocis opus habuit? Grave est hoc dictum. Puta, quod Pater dixerit, sicut haeretici volunt, et Filius adstans audiebat quod Deus dicebat, *Fiat lux*: atque Filius accepta voce, faciebat lucem. Sit ergo ne tanta petulans arrogantia mentis, quasi vero cor-

(1) imo, credas.

ուեալ զբարբառն՝ առնէր զլոյսն : Այցել՝ ինչ այն-
չափ մոլեկան մտացն յանդգնութի, թէ մարմնաւոր
ազգեցութի և աշխատութիւն կրեաց բանն նոյ : Այլ
եթէ հակառակիցէն ևս մարմնաւոր ազգեցութիւն
ինչ ասել, և ոչ անձեղէն զօրութի, դաւիթ ՚ի մեջ
եկեալ յանդիմանէ զնոսա, եթէ բանիւ նոյ երկինք
հաստատեցան :

Իսկ արդ՝ եթէ ասաց հայր, եթէ եղիցի լոյս, և
եկեալ բարբառն չգործեաց ինչ գործս, այլ կաց
մնաց որդւոյ, միթէ կարօտ ինչ էր հայր, և որդւոյն
ընդր զկարօտութիւնս . ասաց՝ թէ եղիցի լոյս, և չըն-
թացաւ ընդ նմին բնութիւնս . ասաց՝ եղիցի հաստա-
տութի, և բանն գործ ինչ ոչ կատարեաց . այլ խօ-
սէր հայր, և մնայր որդւոյ արարչութեն : Տես զի՞
գործես . գուցէ մինչ զայդ ճարտարիցես, այլ ամ-
բարշտութիւն մուծանիցես . որպէս թէ հայր տկար
ինչ էր, և որդի զօրաւոր :

Ի՞նչ էր, ասա՛, ասա՛ զօրինակն, զինչ իցէ՞ ՚ի ձեռն
որդւոյ : Արդւով ասեն արար զարարածս : Ա՞նչնա :
Հայր (ասէն) արար : Վաւեսցէ՛քս զանհնարին
մեզս . զի զիս և ընդ բանս իսկ սարսուռն առնու,
յորժամ զպատմութի հայհոյութեն լսեմ : Այլ մի
ինչ ընդ այն զարմասցիս, զի զհայհոյութի հերձուա-
ծողացն մուծանելոց էր նա (սատանայ), ոչ յայտ-
նի բանիւք եմոյժ, այլ զգուշացաւ . և չսաց մերկ
զհայհոյութիւնս, այլ պատրուակաւ . ուր և զի ցնծ
իսկ ասաց, աղէ՛ մերձեաց ՚ի մարմինս նորա . եթէ
ոչ յերեսս իսկ օրհնեսցէ զքեզ . փոխանակ ասելոյ,
թէ անիծեալ իցէ : Իսկն հերձուածողաց աշակերտ-
քըն . իբրև ՚ի նոցանէ լուիցի այն, և մի իբրև ՚ի
մէնջ . հայր ասեն զորդի միայն արար, և զայլ ա-
րարածս ամենայն որդի : Իսկ զօրինակ լինելոյն . և
թէ կամօք եղև որդի, կամօք նոյ եղաք և մեք, և
այլ ևս արարածք, զինչ ՚ի միջի կայցէ ընդ երկրը-
պաղուս, և ընդ այն որ զերկրպագութիւնս առնու :
Այլ թէ ըստ իմում օրինակի եղև, զասն էր յինէն
երկրպագութի պահանջիցէ : Այլ թէ նա յունչէ եղև
կամօքն նոյ, և աշխարհս յունչէ կամօքն նոյ, զինչ
՚ի միջի կայցէ՛ զայն ոչ տեսանեմ : Այլ թէ զնա հայր

poralem inspirationem laboremque passum fuerit Verbum Divinum. Quod si etiam instabunt corpoream aliquam dicere admonitionem, et non Divinam virtutem, David veniens in medium increpat illos, dicens: *Verbo Domini caeli confirmati sunt.*

Atqui si dixit Pater, *fiat lux*, et vox illa erumpens nihil operis fecit, sed expectavit Filium, num indignus quidam erat Pater, et per Filium implebat indigentiam suam? Dixit, *fiat lux*, et non concurrit natura: dixit, *fiat firmamentum*, et verbum nullam operam edidit; sed loquebatur Pater, et expectabat creationem a Filio faciendam. Cave, quid agis? ne forte dum haec adstruis, aliam impietatem introducas; ac si Pater debilis quodam modo sit, et Filius fortis.

Age, dic; dic mihi modum rerum, quid sit illud, *per Filium*. Per Filium, inquiunt, fecit creaturas. Quis ergo illum? Pater, inquiunt, fecit. Propitius erit Christus immani peccato; quoniam me et merum dictum tremore concutit, quum historiam blasphemiae audio. Neque id mireris; quoniam (vel ipse diabolus) qui blasphemiam haereticorum introducturus erat, non manifestis verbis introduxit, sed cautione usus est: non nude protulit blasphemiam, sed sub velamine: Ubi et ad Deum ipsum dixit, *Age, tange carnem ejus, si non ad faciem etiam benedicet te*; loco dicendi, *maledicet*. Haereticorum vero discipuli dicunt: attamen tamquam ex ore eorum audiatur, non autem a nobis: dicunt nimirum, Pater Filium solum fecit, et caeteras creaturas omnes Filius. Dic mihi (o haeretice,) exemplum facti Filii. Si per voluntatem factus fuit filius, per voluntatem Dei facti sumus nos quoque, et residuae creaturae, quid ergo intersit inter adoratores, et eum qui adorationem accipit? Si secundum me factus fuit, cur a me adorationem exigit? Si ille de nihilo factus fuit, volente Deo, et mundus ex nihilo, volente Deo, quid intersit, illud non video. Si eum

ած 'ի միջի, և զայլ արարածս որդի, եթէ կայցէ ինչ անջրպետութի 'ի միջի, որով որդին եկն յառաջ, ասա՛ . ապա թէ չկայցէ, և կամօքն միայն յունչէ եղև որդի, և այլ ամենայն արարածք կամօք յունչէ, զիարդ իցէ՛ զի որ կամօքն այ յունչէ եղև իբրև զմեզ, 'ի մէջ երկրպագութի առնու :

Մ. յ¹, ասեն, առնու . քանզի չէ՛ իբրև զայլ արարածս, անցանէ ըստ ամենայն արարածս, անցանէ ըստ ամենայն կարգս եղելոց : Բանիւք միայն ճարտարեն, և թնամանեն զբնութիւն : Մէջ զի 'ի վերքան զարարածս է՛ պարտ է երկրպագութի առնու յարարածոց, եթէ չիցէ արարիչ և տէր արարածոցն, և յանկութենէն՝ . քանզի արարած յարարածոյ չառնու երկրպագութի : Մ. աւել են երկինք քան զերկիր, այլ չպարտի երկրպագուի երկիր երկնից : Մ. աւել են աստեղք քան զտունկս, այլ չպագանեն երկիր տունկք աստեղաց : Մ. աւել է հրեշտակ քան զմարդ, այլ չպագանէ երկիր մարդ հրեշտակի : Մ. զմարդոյ բնաւ զի իսկ ասիցեմ . զինչ նման է մըջիւն գաբրիէլի, կամ մթիխ միքայելի . այլ քանզի նոքա արարածք են, և սոքա արարածք, յերկրպագութեն համարի՛ և՛ հրեշտակք ըստ սոսա իջանեն, և՛ անկաճքս առ նոսա ելանեն, և շուրջ զաթոռոջն երկրպագութե պսակին . առաւելութիւն զատեալ մեկնեալ են նոքա 'ի սոցանէ, և արարածոջն և երկրպագութիւն՝ յար, և միմեանց մերձաւորք :

Մ. լուր երանելոյն դաւթի . օրհնեցէք ասէ զտէր յերկնից, օրհնեցէք զնա՛ 'ի բարձանց . օրհնեցէք զնա ամենայն հրեշտակք նորա, օրհնեցէք զնա ամենայն զօրութիւք նորա . արև և լուսին, ամենայն աստեղք, և լոյս, և երկինք երկնից, և ջուրք որ 'ի վերոյ քան զերկինս : Մ. իբրև 'ի գլուխ եհան զնոցա թիւն՝ որ 'ի վեր են քան զաշխարհ, յարէ՛ 'ի նոյն զօրհնեցէք զտէր յերկրէ . նովին բարբառով զնոյն երկրպագու

1 կամ գրելի էր, և յանկութի, այսինքն անեղ . կամ 'ի յանկութենէ :

Pater edidit, et alias creaturas Filius, si intersit in hoc intervallum, quo Filius editus fuerit, dic: sin autem non sit, sed sola voluntate de nihilo factus est Filius, et aliae universae creaturae per voluntatem de nihilo, quomodo fieri poterit, ut qui volente Deo ex nihilo factus fuerit sicut nos, a nobis adorationem acciperet?

Immo, dicunt, accipit; quia non est sicut aliae creaturae, sed superat omnem creaturam, transcenditque omnem ordinem factorum. Ita verbis tantum ludunt, sophisticam artem exercentes, et conviciantur naturam ipsam. Non enim eo quod supra alias creaturas est, oportet adorationem accipere a creaturis, si non sit Creator et Dominus creaturarum, et increatus ipsa natura⁽¹⁾: siquidem creatura a creatura non accipit adorationem. Excellit caelum magis quam terra, sed non debet terra caelo adorationem. Antecellunt stellae plantas, sed non adorant plantae stellae. Superat Angelus hominem, sed non adorat homo Angelum. Et quid dico de homine? Quae similitudo est formicae ad Gabrielem, vel culicis cum Michaele? quoniam tamen tam illae creaturae sunt, quam isti creaturae, in ordine adorationis Angeli quoque humiliantur cum illis, et viles istae ad eos elevantur, et circa thronum adorationis eandem coronam perficiunt. Praerogativis quidem separati sunt illi ab istis, sed ratione creaturae atque adorationis proxime accedunt ad se invicem.

Audi Beatum David: *Benedicite*, ait, *Domino de caelis, benedicite illi de excelsis. Benedicite eum omnes Angeli ejus, benedicite eum omnes virtutes ejus; sol, et luna, stellae omnes, et lux, et caeli caelorum. Completo autem illorum numero, qui supra mundum sunt, subjungit et hoc, Benedicite Domino de terra, eadem voce eandem definiens adorationem. Non aliter Angeli adorant, atque aliter homines. Benedicite*, ait,

(1) Sic supponere videtur illa vox, *ἡ οὐρανὸς ἐκείνη* (*ἡ οὐρανὸς ἐκείνη*.) quae alias est, *inexi-*

stentia, sive *nullitas*: unde potest etiam verti. *creator creaturarum ex nihilo*.

Թի սահմանէ . ոչ այլ ազգ հրեշտակք երկիր պաղա-
նեն , և այլ ազգ մարդիկ : օրհնեցէք ասէ զտէր
յերկնից , օրհնեցէք զտէր յերկրէ . օրհնեցէք զնա
ամենայն հրեշտակք նորա , վիշապք և ամենայն
խորք . զինչ նման հրեշտակք վիշապաց իցեն : Հուր
և կարկուտ , ձիւն և սառն , հողմ և մրրիկ , գա-
զանք և ամենայն անասունք . արջք , առիւծ , ինձ ,
յովազ , վարազ , և ամենայն գազանք . անասուն՝
ուղտ , էշ , եզն , ամենեքին սոքա ընդ նոսա երկիր պա-
ղանեն . ոչ եթէ զառաւելուԹի կարգին չառնուն
ի միտ , այլ զերկրպագութեն զհասարակաց պա-
տիւն ճանաչեն : Վազան ասէ , և ամենայն անաս-
ունք , սողուն , և Թռչուն , ազաւք ընդ հրեշտակս
օրհնեն . սողունք ասէ , իժք , օձք , և կարիձք , և
ամենայն ազգ սողնոց : Տեսանեն զի պատուոյն ա-
ռաւելուԹիւն չփոքրկացուցանէ զերկրպագութիւն
նուազագունացն . քանզի ոչ եթէ վասն զի նոքա ա-
ռաւել արարածք են , սոքա չունիցին մասն ինչ եր-
կրպագութեանն , այլ զի տէրունական պատիւն , և
անձեղէն էութիւն յամենեցունց փառաւորեսցի : քան
զի ամենայն արարածք արարչին պարտին երկրպա-
գութի :

Բայց արդ ցոյց զայլակերպութիւն՝ որ ՚ի միջի կայ-
ցէ . յորժամ զհօրէ ասես , Թէ ՚ի նմանէն է ամե-
նայն ինչ , կերպարանօք իսկ առանց բարբառոյ ցու-
ցանես զառաւելուԹի . զի նախ քան զբանսն երե-
սօքն իսկ հայհոյեն հերձուածողքն . յորժամ վասն
հօր վիճիցին , սկսանին ասել , մի անձ հայր , յորմէ
ամենայն , և մի է տէր յս քս՝ որով ամենայն : նախ
քան զլէզուդ՝ երեսքդ հայհոյեն , յառաջ քան ըզ-
բանսդ՝ դէմքդ փոքրկացուցանեն : Ա՛հ ապախտաւո-
րութեն . մարգարէքն և զարարածս մեծացուցանեն ,
և հերձուածողքն զարարիչն փոքրկացուցանեն . դա-
ւիթ յարդէ և մեծարէ զարարածս , Թէ որպէս զի
մեծ են գործք քո տէր . անձապաշտքն և զգործս մե-
ծացուցանեն , ամբարիշտքն և զարարիչն փոքրկա-
ցուցանեն :

() արարածս , ասեն , մեծացուցանեն , քանզի չու-
նին յանձնէ զմեծութիւն . բայց զորդի չէ պարտ մեծա-

Domino de caelis . Benedicite Domino de terra . Benedicite eum omnes Angeli ejus , atque dracones , et omnes abyssi . Quo, quaeso, similes sint Angeli draconibus? Adhaec ignis, et grando, nix, glaciés, ventus, procella, ferae et omnia jumenta; ursa, leo, pardus, pardalis, aper, una cum cunctis bestiis; sicut et jumenta, camelus, asinus, bos . Ista omnia cum illis adorant, non quod praestantiam ordinis nesciant, sed quia adorationis communem honorem cognoscunt . Bestiae, dicit, et cuncta jumenta, serpens, et volucris, corvi una cum Angelis benedicunt; serpentes, inquit, viperæ, anguillæ, scorpionesque, et univ-
sum genus reptilium . Viden' quod honoris praestantia non minuit adorationem minorum? quoniam non eo quod illi creaturae sint praestantiores, ista non habeant aliquam partem adorationis, sed ut Dominica dignitas Divinaque essentia ab universis glorificetur: quoniam omnes creaturae Creatori debent adorationem .

Nunc itaque ostende differentiam quae intercedit . Quando de Patre dicis, quod ab ipso sunt omnia, per faciem ipsam tuam sine voce praestantiam demonstras . Siquidem ante verba vultu ipso quidem blasphemant haeretici . Quum de Patre disserunt, incipiunt dicere: *Unus Deus Pater, a quo omnia, et unus est Dominus Jesus Christus, per quem omnia .* Ante linguam vultus tuus blasphemat, ante verba facies tua diminuit . O ingratitude! Prophetæ creaturas etiam magnificant, haeretici vero Creatorem minuunt . David honore prosequitur creaturas, *O quam*, dicens, *magna sunt opera tua Domine!* Pii vel ipsa opera magnificant, impii vero et Creatorem minuunt .

Creaturas, inquit, magnificare convenit, eoquod per se non habeant magnitudinem; Filium tamen non

ցուցանել, աւելի քան որպէս ինչ իցէն, ընդ (ն) չափ
 իմն հանել զպատիւն. որպէս թէ ողորմել իշխանու-
 թի ունիցին որդւոյ. մարդասիրութի ցուցանել՝ ամ-
 բարշտեն բանիւք. ամբարշտեն՝ զմիտսն բանիւքն
 չիմանալով: Եւ այց ես գիտեմ զքն մեծացեալ, ոչ
 յաւելուածով ինչ բնութեն, այլ երկրպագուաց ե-
 րախտաւորութիւ: | Ուր երանելոյն դաւթի՝ որ մե-
 ծացուցանէ, օրհնեցից ասէ զանունն այ իմոյ օրհնու-
 թի, և մեծացուցից զնա գովութիւք. ոչ եթէ ՚ի փո-
 քուէ մեծացուցանիցէ, այլ որ յանհաւատիցն փոքր
 կարծէր, մեծացուցանէ զբարերարն. մեծ արարից
 զնա գոհութիւք: Սօղոս մեծացուցանէ զկենարարն.
 Եթէ կենօք և եթէ մահուամբ՝ մեծացի քն ՚ի մարմ-
 նի իմում. ընդէր մեծացուցանէ, զի չգտանէ զչափն.
 վասն էր մեծացուցանիցէ, քանզի չկարէ մարդկե-
 ղէն լեզուաւ հասու լինել այնմ պատուոյ. մեծա-
 ցուցանէ՝ ոչ զբնութի փառաւորելոյն, այլ զօրհնու-
 թեանցն զբանսն. մեծացուցանեմ զքն, որչափ ինչ
 կարող իցեմ, և ոչ եթէ ըստ մեծութեն կարիցեմ
 բարբառել:

Որպէս մեծացուցանեն զնձ անապաշտքն, նոյն-
 պէս և բարձր առնեն: Եւ բարձր առնեմ զքեզ ան-
 իմ և թագաւոր իմ. միթէ ՚ի խոնարհուէ ՚ի բարձ-
 րութիւն անիցեն: Եւ արդ՝ զինչ իցէ բարձր արա-
 րից. փոխանակ ասելոյ, եթէ զբարձրութիւք քո քա-
 ընդեցից: Եւ քանզի չէ բաւական մարդկեղէն բը-
 նութի, հրաման տան անեղէն զիրք, եթէ բարձր ա-
 րարէք զտէր ան մեր. քանզի ևս ՚ի վեր քան զբարձ-
 րութիւն է, և չչափի ձերով փառաւորութիւք բարձ-
 րութիւս: Ուստի և մտավարժք երեք մանկունքն,
 որք զհնոցն եկեղեցի գործեցին, և զբոցն ՚ի ցօղ փո-
 խեցին հաւատոցն զօրութիւք, զի ըստ կարին օրհնէին,
 և զաւելին քան զկարն թողուին, օրհնեցէք ասեն
 ամենայն գործք ան զտէր, օրհնեցէք և առաւել
 բարձր արարէք զնա յաւիտեան: Համարեցան բա-
 ւական զբարձրն առնել, այլ յառաւել բարձրն առ-
 նել զիմեցին. քանզի տեսանէին զմարդկեղէն տկա-
 րութիւս յանգիմանեալ յառաւել մեծութեն: Եւ
 աստ զգուշութիւն իմն զգուշացեալ երից մանկանցն՝

oportet magnificare, ne, quam par est, modum excedat honor: quasi vero facultatem habuerint miserendi Filii; humanitatem volentes ostendere, impie agunt verbis, impieque agunt mente, non intelligentes verba. Ego tamen scio Christum magnificari posse, non augmento quodam naturae, sed adorantium gratitudine. Audi beatum David magnificantem: *Benedicam, ait, nomen Dei mei benedictione, magnificabo eum laudibus*; non quod de minore magni faciat, sed eum qui ab infidelibus minor putabatur, magnificat benefactorem. *Magnum eum faciam in gratiarum actione*. Paulus quoque magnificabat Salvatorem, dicens: *Sive per vitam, sive per mortem magnificetur Christus in corpore meo*. Quare magnificat? quia non invenit mensuram. Cur magnificet? quoniam nequit humanâ linguâ attingere illam dignitatem. Magnificat, non naturam Gloriosi, sed verba benedictionum. Magnifico Christum, quantumcumque possum, non vero quasi secundum suam magnitudinem possim loqui.

Quemadmodum magnificant Deum pii, sic etiam exaltant. *Exalto te Deus meus, et rex meus*. Anne de humilitate in altum educant? Quid ergo sit, *Exaltabo*? Idem est ac diceret, celsitudinem tuam celebrabo. Quia vero non est sufficiens humana natura, ideo jussum dat Divina Scriptura, *Exaltate Dominum Deum nostrum*: quod nimirum supra quam altitudo est ipse, et non mensuratur vestra glorificatione altitudo ejus. Unde et sapientissimi tres pueri, qui caminum Ecclesiam fecere, et flammam in rorem verterunt per virtutem fidei, quantum poterant, benedicentes, ampliora suis potentiis relinquebant (caeteris), dicentes: *Benedicite omnia opera Domini Domino, benedicite, et superexaltate eum in aeternum*. Vix sufficiens arbitantes exaltare, ad superexaltationem perrexerunt; videbant enim humanam imbecillitatem a summa maiestate convictam. Et hic sane nimia accuratione adhibita, tres pueri convocant in adorationem univversam creaturam: quippe qui mentionem fecerunt Au-

ածեն յերկրպագութի զամենայն արարածս . քան զի զհրեշտակաց յուշ արարին, և զհրեշտակապետաց, և զզօրութեց, և զջրոց . և զարեգակնէ, և զլուսնոյ, զգետոց և զաղբիւրաց, զերկրէ և զպտղոց . զծովէ և զկայտուոց, զթռչնոց և զանասնոց, ըզգազանաց և զսողնոց, և զմարդկանէ . յայնմ ամենայնի ոչ զորդւոյ ինչ յիշատակ 'ի մեջ բերին, և ոչ զհոգւոյն սթյ . քանզի ոչ 'ի կարգի երկրպագուացն է որդի, այլ յերկրպագութի առնույ :

Եւ այց թերևս ասիցէ որ, թէ զիմրդ կարելին ածել զորդի յերկրպագութիւն երեք մանկունքն, որ զիտէին իսկ ոչ զնա՝ թէ է որդի : չէին տեղեակ . քանզի մարգարէքն ոչ ինչ յայտ յանդիման խօսեին զորդւոյ պատուոյն : Եւ յոգւոյն սթյ քարոզէր նոքօք անունն . թէպէտ որդւոյ անունն օտար ինչ թուէր նոցա, այլ հոգւոյն յայտ յանդիման կայր . որպէս և եսայի ասէ, թէ նոքա հետեցին և զայրաջուցին զհոգին սթ . և երանելին դաւիթ, թէ մի ընկենուր զիս տէր յերեսաց քոց, և զհոգի քո սթ . մի հաներ յինէն : Տէս զհաստատութիւն . ոչ է թէ յետոյ եղեն քան զերիս մանկունսն դաւիթ և եսայի . զի մի որ ասիցէ, թէ յայնմ ժամանակի չէր ինչ յայտնի, և յետոյ յայտնեցաւ : Եւ երեք մանկունքն յետոյ են քան զդաւիթ և զեսայի, ապա ուրեմն տեղեակ էին զրոց մարգարէիցն, և զիտէին զհոգին սթ քարոզեալ . իսկ ընդէր զայլ ամենայն արարածս ածեն յերկրպագութի, և զհոգին չյիշեցին . զհրեշտակս, զհրեշտակապետս, զզօրութիս, և զայլսն մի բստ միովէ, և զհոգին չյիշեցին : Եւ քանզի տեսանէին զնա՝ ոչ ընդ արարածս լծեալ, այլ յայ երևեալ . քանզի և նոքա հոգւոյն սթ լուսաւորեալք էին . և զօրութիւն հոգւոյն սթ ամրացեալք կոխէին զհօւրն, որպէս զերկաթի ստոմ¹, կամ որ 'ի սղողվատիկ զտիցի և մխեսցի, ևս կարծրագոյն և հատու լինիցի . նոյնպէս և յորժամ հոգւոյն սթ մխեսցին հոգիքն արդարոց, յայնժամ զհօւրն առ ոչ

1 Սթ . է թէ իցէ բառ յն . սայր սուտերի :

սթէն . նշանակէ . բերան կամ (1) Gracco more accipe, ut

gelorum, Archangelorum, virtutumque, atque aquarum, solis, lunae, fluviorum et fontium, terrae, et fructuum, maris et aquatilium, volucrum, jumentorum, bestiarum, reptilium, hominumque. In his autem omnibus nec Filii memoriam aliquam inducere, neque Spiritus sancti. Non enim in serie adorantium est Filius, sed acceptantis adorationem.

At fortassis quis dixerit, quomodo poterant inducere Filium in adorationem tres pueri, qui nec sciebant quidem ipsum Filium extitisse? Esto, ignoraverint, eo quod prophetae nihil evidenter loquebantur de honore Filii, sed Spiritus Sancti nomen celebrabatur per illos. Quamvis ergo Filii nomen peregrinum quoddam videretur eis, sed Spiritus sancti evidenti in conspectu erat. Sicut et Isaias dicit, quod *illi desciverunt, et exacerbarunt Spiritum Sanctum*. Et Beatus David: *Ne rejicias me Domine a facie tua, et Spiritum tuum Sanctum ne educas a me*. Vide constantiam probationis. Non enim post tres pueros fuere David et Isaias, ut queat quis dicere, quod eo tempore non erat manifestus, et postmodum revelatus fuit. Tres ergo pueri quam post David et Isaiam extiterint, callebant utique libros prophetarum, et sciebant Spiritum sanctum jam praedicatum. Quare itaque alias omnes creaturas adducentes in adorationem, vix meminerint Spiritus? Angelos, Archangelos, virtutes, caeteraque singillatim memorarunt, Spiritum vero minime. Quoniam videbant eum non cum creaturis junctum, sed ex Deo apparentem ⁽¹⁾; quia et ipsi Spiritu sancto illuminati erant, atque virtute Spiritus sancti muniti, conculcabant ignem. Quemadmodum acies ⁽²⁾ ferri, vel sicut chalybs expurgatus, et immersus, durius acutiusque redditur, sic et quando per Spiritum sanctum immergantur animae justorum,

procedentem, sive ortum.

significationis, nisi sit Gr. *στόμα*.

(2) *Umsf. stom.* vox incertae

os, acies gladii.

ինչ համարին, և զԾուր, և զԵրկինս, և զԵրկիրն, և զամենայն որ 'ի միջի կայցէ:

Այլ զի յայտ ածից զբանս, և մի տարապարտ ինչ կարծիս համարիցին աշակերտքն հերձուածողաց, 'ի պողոս ածից զբանն, որ համարի զարարչութի փրկչին, զոր հերձուածողքն կամակորեն. քան զի զայն, թէ 'ի նորա ձեռն եղև, վեր 'ի վայր իմն յեղչեղէն, առ 'ի ցուցանելոյ այնու զնուազութիւն ինչ որդւոյ. պողոս 'ի միւսում՝ վայրի չասէ՝ թէ 'ի ձեռն նորա, այլ թէ նովաւ իսկ: նովաւ ասէ հաստատեցաւ ամենայն՝ որ ինչ յերկինս, և որ ինչ յերկրի: Սիտ գիր հաստատութի, որ ինչ յերկինս, և որ ինչ յերկրի, զի մի 'ի կարծիս ինչ ածիցէ զմեզ, և 'ի զուր գայթաղանս համարի զարարածս, զի անարատ պահեսցէ զանարար բնութիւնն. Ամենայն ինչ ասէ 'ի ձեռն նորա եղև, եթէ՛ աթոռք, եթէ՛ տէրութիք, եթէ՛ իշխանութիք. և դարձեալ՝ թէ նովաւ հաստատեցաւ ամենայն: Ար ամենայն: Աթոռք, իշխանութիք, տէրութիք, պետութիւնք, ամենայն ինչ 'ի ձեռն նորա և 'ի նոյն հաստատեցաւ. և ոչ միայն 'ի ձեռն նորա և 'ի նոյն, այլ նովաւ և 'ի նոյն. և նա է յառաջ քան զամենայն. և ամենայն նովաւ հաստատեցաւ:

Եւ ընդէր եթող զայլ ևս արարածսն, և չասաց՝ թէ՛ արեգակն և լուսին, թէ՛ երկինք, թէ՛ երկիր, թէ՛ աստեղք, թէ՛ այլ ամենայն: Վանզի երևելիքս յայտնի իսկ են, թէ զարարածոցն կարգ ունէին, վասն այնորիկ զյայտնիսն թողու. և զի յաներևոյթսն երկրպագուաց կարգք են, և անարար բնութիւն՝ որ զերկրպագութիւնսն առնու, հարկ համարի թուել զամենայն որ 'ի վերոյ քան զերկինս իցեն. զի զերձուցանիցէ զհոգին՝ սբ 'ի հայհոյութի, և չտայցէ ուրախ լինել հերձուածողացն: Ամենայն ինչ ասէ 'ի ձեռն նորա եղև. եթէ՛ աթոռք, եթէ՛ պետութիք, եթէ՛ իշխանութիք, եթէ՛ տէրութիք. և չասաց, թէ՛ հոգին՝ սբ:

Եւ արդ՝ ասացեն, թէ ուստի՞ եկին յայն հերձուածողքն, քանզի չգանդաղեցան և զմերով տկարութիւնս հեղուլ հայհոյուի, և ընուլ զամենայն քա-

tunc ignem per nihilo ducunt, et aquam, et caelum et terram, et quidquid intersit .

Verum ut dilucidum reddam verbum, et ne inanem quandam opinionem reputent discipuli haeticorum (veritatem), ad Paulum reducam sermonem, qui (indubiam) credit creativam Salvatoris vim, quam haetici depravant. Illud enim, *per ipsum facta sunt*, isti susque deque revolvunt ad ostendendam diminutionem quamdam Filii. Paulus autem in uno loco non dicit solum *per ipsum*, sed etiam *in ipso*. *In ipso*, inquiens, *condita sunt universa in caelis, et in terra*. Adverte constanter, *universa in caelis, et in terra*. Ne in dubium aliquod conducat nos, et in inanem offensionem recenseat creaturas, sed potius ut integram servet increatam naturam, ait: *Omnia per ipsum creata sunt, sive throni, sive dominationes, sive principatus; et rursus, Omnia in ipso constiterunt*. Quae omnia, vel universa? Throni, principatus, dominationes, potestates. *Omnia per ipsum, et in ipso constitere* (vel, *creata sunt*). Vide, non solum *per ipsum, et in ipso*, verum etiam *ipso, et in ipso: et ipse est ante omnia, et omnia ipso constiterunt*.

Quare autem praetermisit caeteras etiam creaturas, et non dixit, sive sol, sive luna, sive caeli, sive terra, sive stellae, sive caetera omnia? Quoniam visibilia jam manifesta sunt ordinem tenere creaturarum, ideo omittit manifesta. Quia autem inter invisibilia classes sunt adorantium, ne connumeretur etiam increata natura acceptans adorationem, necessarium existimat recensere omnes, qui supra caelos sint, ut eximat Spiritum sanctum a blasphemia, nec det haeticis ut exultent. *Omnia, inquit, per ipsum facta sunt, sive throni, sive potestates, sive principatus, sive dominationes: et non dixit, quod et Spiritus Sanctus*.

Dicant itaque, unde huc venerint haetici? ita ut neque cunctati sint et in nostram imbecillitatem inrere blasphemiam, et implere omnes civitates (vel

ղաքս, որպէս թէ եկեղեցի երիս ամենակալս քարոզիցէ : Բայց ես կամէի վերստին հաւանեցուցանել զնոսա, մի մեզ մեզադիր լինել, այլ՝ մարդարեւիցն : Եթէ զիմոց ինչ մտաց բանս 'ի մէջ բերէի, և նորաձևս ինչ ընդդէմ՝ ճշմարտութեանն ձևէի, ապա յիրաւի բամբաստէին . իսկ եթէ զմարդարեւիցն զբանս երկրորդեմք, զբարտուծի ոչ զմեօք անկանի՝ որ մեկնեմքս, այլ զնոքօք՝ որ զկրօնս կարգեցին : Բարցաք, ոչ որպէս հայհոյեցինն, այլ որպէս հաւատամք : Եկեղեցի ոչ երիս ամենակալս զիտէ, այլ մի զօրութի՝ որ զամենայն ունի : Ճշմարտութի ամենակալութի 'ի հայր և յորդի և 'ի հօգի՝ սբ Գնասի : Որ ասիցէ երիս անձս՝ ուրոյն 'ի միմեանց, նզովեալ լիցի . և որ ոչ դաւանեսցէ մի ամենակալ զերրորդութին, նզովեալ լիցի :

Բայց մի օտարոտի և նոր ինչ զբանն համարեցիս, յորժամ տեսանիցես հայհոյութի հեղեալ զճշմարտութեն, զմտաւ ած զառաջին սքան : Ստեփաննոս ետես զերկինս բացեալ, և զփրկինն ընդ աջմէնայ . զոր ետեսն քարոզեաց, և հայհոյութե կարծիս առ՝ վասն քարոզութեն : Երբև հնչեաց սքն և մեծաբարբառ փողն, թէ տեսանեմ զերկինս բացեալ, և զորդի մարդոյ՝ զի կայր ընդ աջմէնայ, չկալան հրէայքն ժոյժ ճշմարտութեն . այլ խցին զականջս, որպէս թէ հայհոյութիւն պատմեցի, և ոչ ճշմարտութի քարոզեսցի : Եւ արդ՝ մի ինչ նոր և օտարոտի համարեցիս, եթէ ճշմարիտ բանն հայհոյութի կարծիցի . քանզի սովոր է չարութին զիւրն զառաքինութիւն արկանել : Եթէ մեք ինչ ճոխացաք, դատելոց եմք ընդ ճոխութեն . եթէ մեք նորաձև ինչ ձևացաք, համարս տալոց եմք ընդ նորաձև ձևանալոյն . եթէ մարդարեւիցն բանք պատմին, մեր զինչ շնաս իցէ : Բայպէս ասէ տէր ամենակալ, ահաւասիկ ես եկից և բնակեցայց 'ի միջի քո ասէ տէր, և ապաւինեսցին 'ի քեզ ազգք բազումք, և ծանխլեք զի տէր ամենակալ առաքեաց զիս :

Օր խճբճես զմեր բանս, և չխճբճես զմարդարեւիցն : Համարձակիմ ճշմարտութի տալ վճիռ . ուր ճշմարտութի իցէ, անդ չիք ուրեք երկիւղ . ուր

totam civitatem), quasi vero Ecclesia tres omnipotentes praedicasset. Caeterum ego vellem iterum persuadere eis, ne nobis imponant, sed prophetis. Namque si propriae meae sententiae verba protulissem, et novitatem aliquam contra veritatem excogitassem, jure meritoque me recenserent. Sin autem prophetarum dicta exponimus, calumnia non in nos cadit, qui exponimus, sed in illos qui dogmata constituerunt. Diximus, non sicut blasphemant, sed sicut credimus. Ecclesia non tres omnipotentes novit, sed unam virtutem, quae omnia (potenter) tenet. Veraciter Omnipotentia in Patre et Filio et Spiritu Sancto agnoscitur. Qui dixerit tres Deos seorsum ab invicem, anathema sit. Et qui non profiteatur unam omnipotentem Trinitatem, anathema sit.

Verum tamen nil peregrinum, neque novam rem putes, quando videbis blasphemiam inustam veritati. Meditare antiquos Sanctos. Stephanus caelum vidit apertum, et Redemptorem a dextra Dei. Quod autem vidit, praedicavit, et in blasphemiae suspicionem venit propter praedicationem. Nam quando sonuit sanctus ille, canora tuba, quod *Video caelos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei*, vix sufferre potuerunt Judaei veritatem, sed obturarunt aures, ac si blasphemia narraretur, non vero veritas praedicaretur. Nihil ergo novum alienumve censebis, si verum verbum blasphemia reputetur. Solet enim malitia res suas super virtutem conjicere. Si nos jactavimus quodam modo, judicandi sumus secundum jactationem. Si nos novitatem excogitavimus, rationem daturi sumus de novitate excogitata. Sin autem prophetarum verba narrantur, quae nostra culpa? *Haec ait Dominus omnipotens: Ecce ego veniens habitabo in medio tui, dicit Dominus, et confugient in te gentes plures, et noscetis, quia Dominus Omnipotens misit me.*

Quid versas agitasque nostra verba, et non versas prophetica? Praesumo in veritate sententiam dare: Ubi veritas sit, ibi nullus umquam timor. Ubi fides

հաւատք իցեն, չհասանէ զանգիտել. ուր հաւատք են, անդ զօրութի է. և ուր անհաւատութի, զանգիտանք: Անարարն ասաց ցաշակերտսն, թէ ընդէր վատասիրտք էք, և չունիք հաւատս: Տեսանես, ուր անհաւատութիւն է, վատասրտութիւն է. և ուր հաւատք, զօրութիւն: Ստեփաննոս, ասէ, լի հաւատովք և զօրութիւն առնէր նշանս մեծամեծս ՚ի մէջ ժողովրդեանն. և զարբահամէ ասէ պօղոս, թէ չերկմտեաց անհաւատութիւն, այլ զօրացաւ հաւատովք: Համարձակիմ և ես ասել, թէ ուր (կամ որ) անուն հօր է, նոյն և որդւոյ. օրհնեալ ասէ որ դաւրոյն է անուամբ ինն. և կենարարն, թէ ես եկի անուամբ հօր իմոյ:

Ինչդրեսցո՞ւք թէ զինչ անուն հօր իցէ: Անուն հօր՝ զի՞նչն և զտէր քարոզեն գիրք. այս է անուն իմ: Սիտ դիր հաստատութիւն. ես եմ ասէ տէր անուն հօր է, նոյն և որդւոյ. օրհնեալ ասէ, որ դաւրոյն է յանուն ինն. տէր անուն մեր երևեցաւ մեզ օրհնեալ եկեալ յանուն ինն: Աւստի և երանելոյն թումայի տեսեալ, թէ որ անուն հօր է, նոյն և որդւոյ, որ զփորձ իսկ յարութեն առ, մեծաձայն աղաղակէ, թէ տէր իմ և անուն իմ:

Տեսցո՞ւք, թէ և այլ ինչ անուն ունիցի անուն, և չիցէ այժմ (կամ այդմ) հաղորդակից որդի: Աննիցեն ասէ, զի անուն քո տէր է: Այլ յորժամ ասեմ հաղորդակից, ո՞չ եթէ ըստ շնորհաց ինչ ասիցեմ, այլ ըստ բնութեն հաղորդուէ: Աւաւիթ ասէ, ծանիցեն, զի անուն քո տէր է, և դու միայն բարձրեալ ես ՚ի վերայ ամենայն երկրի. և առաքեալ, թէ մեր մի է տէր յո՞ քո. և մին, և միայնոյն՝ նոյն զօրութի է: Հերձուածողն զանուն հօր տայ, և զտէրն որդւոյ: Արովհետեւ զտէրն որդւոյ ետուր, և մարգարէն ասէ, ծանիցեն զի անուն քո տէր է. և դու միայն բարձրեալ ես ՚ի վերայ ամենայն երկրի, իշ-

1 Իմն, միայն, և միայնոյն. կամ մին, և միայնն:

sit, non convenit (vel attingit) metnere. Ubi fides est, ibi virtus; et ubi infidelitas, metus. Salvator dicebat ad discipulos, *Quare vecordes estis, et non habetis fidem?* Vides, ubi infidelitas est, vecordia adest; et ubi fides, virtus. *Stephanus*, ait, *plenus fide et fortitudine, faciebat signa magna in populo.* De Abraam vero dixit *Paulus*: *Non dubitavit infidelitate, sed confortatus est fide.* Confido et ego dicere, ubi (vel quod) nomen Patris est, itidem (vel idem) et Filii. *Benedictus*, inquit, *qui venturus est in nomine Domini.* Et Salvator dicit: *Ego veni in nomine Patris mei.*

Quaeramus, quid nomen Patris sit? Nomen Patris Deum et Dominum praedicat Scriptura. *Hoc est nomen meum.* Attende firmiter: *Ego sum*, ait, *Dominus Deus, hoc est nomen meum.* Si ergo Dominus et Deus nomen sit Patris, et ego inveniam idem nomen et Filio proprium, nonne constet, quod Filius Dominus Deusque est? *Benedictus*, inquit, *qui venturus est in nomine Domini. Dominus Deus noster apparuit nobis, benedictus veniens in nomine Domini.* Unde et beatus Thomas videns ⁽¹⁾, quia quod nomen Patris est, idem et Filii, magna voce is, qui experimentum resurrectionis etiam accepit, clamat, *Dominus meus et Deus meus.*

Videamus, habeatne aliud nomen Deus, et non sit ejus particeps Filius? *Cognoscant*, ait, *quia nomen tuum Dominus est.* Verum quando dixerim particeps, non secundum gratiam dico, sed secundum naturae participationem. David itaque dicit: *Cognoscant, quia nomen tuum Dominus est, et tu solus altissimus super terram.* Et Apostolus, quod *Nostri unus est Dominus Jesus Christus.* Unus autem et Solus eandem habent virtutem. Haereticus nomen istud, *Deus*, Patri dat, alterum vero, *Dominus*, Filio. Quandoquidem *Dominum* Filio dedisti, propheta vero dicit, *cognoscant quia nomen tuum Dominus est, et tu solus altissimus super*

(1) Sive (per Hellenismum) sciens.

խեսցես ասել, թէ մի է տէր, և բարձրեալ միայն յս իցէ, և ոչ հայր: Սիտ դիր, զիւրդ իշխեսցես ասել թէ մի է տէր յս, յորժամ լսիցես ՚ի մարգարէն, թէ անուն քո տէր է, և դու միայն բարձրեալ. եթէ զհօրէ միայն իմանայցես զայն, կարիցես ուրանալ թէ յս չէ տէր. և եթէ զորդուոյ, դարձեալ միթէ կարիցես իմանալ թէ հայր չէ տէր: քաւ և մի լիցի: այլ եղիցի միաբանել բանիցդ քոց այդրէն ընդ միտոյդ, և մի բանիւք տէր կոչեսցես, և մտօք ծառայ համարեսցես:

Ըսիցես տէր զհայր: այո՛ ասէ: Առջեսցես տէր և զորդի: այո՛ ասէ: Այլ զիւրդ անդ միայն տէր և բարձրեալ ասես, և աստ մի տէր: հարկ է այնուհետեւ չառնել համար, այլ հաւատալ: Աթէ ասիցեմ ան զհայր, և ան զորդի, և ան զհօրին ոք, երեքանիս կոչես զիս. և եթէ ասիցէ նա տէր զհայր, տէր զորդի, զիւրդ կոչեսցուք զնա, միթէ երկտիրեան արդեօք: Սիտ դիր. երկուս տէրս ժպրհիս ասել, թէպէտև ոչ բանիւք, սակայն մտօք այնպէս համարիս. քանզի այլ տէրու թի՛ զհօրէ ասես, և այլ տէրու թի՛ զորդուոյ. մին արձակ իշխանութի, և միւսն հնազանդ (ընդ) տէրութեն հօր: Թէ այնպէս իցէ, չէ այնուհետեւ մի տէր, և ոչ մի պատիւ և մի բնութի է տէրութեն: Հմար թի՛ մի տէր ասել զերկուսին, թէ այլ ազգ տէր հայր իցէ, և այլ ազգ տէր որդի: Օ արմանամ, թէ զիւրդ կարիցէք ծառայել բաժանեալ տէրուեն. ուր տէր ինքնին իսկ ասէ, թէ ոչ կարէք ծառայել երկուց տերանց: Բայց որ ինչ յառաջիկայն է՝ երթիցուք: Տէր և ան է հայր, Տէր և ան է որդի. որպէս և ցուցաւ իսկ, թէ ծանիցեն զի անուն քո տէր է, և մի է տէր յս քն: Տեսցուք, թէ և այլ ինչ անուն դտա նիցեմք այ՛ ՚ի գիրս:

Ըսէ երանելին մովսէս, եթէ ասիցեն ցիս որդիքն իսրայէլի, զինչ անուն է այնորիկ՝ որ առաքեացն զբեղ, զինչ ասացից: Տես և աստ զօրհնեալն որ

omnem terram, audebisne dicere, quod unus est Dominus, et altissimus solus Jesus sit, non autem Pater? Observa, quomodo praesumas dicere Unicum esse Dominum Jesum, quum audias Prophetam dicentem, Nomen tuum Dominus est, et tu solus altissimus. Si de Patre solo intelligas id, poterisne negare quin Jesus sit Dominus? Sin autem de Filio, iterum poterisne intelligere quod Pater non est Dominus? Absit. Fiat itaque verbis tuis concordiam inire cum mente tua; non vero verbo Dominum vocabis, et mente servum existimabis.

Dicisne Dominum, Patrem? Utique, ait. Vocasne Dominum et Filium? Utique, ait. Et quomodo ibi Solum Dominum Altissimumque dicis, et hic Unum Dominum. Necesse itaque est non rationem facere, sed credere. Si dicam Deum Patrem, et Deum Filium, Deumque Spiritum Sanctum, Tri-Deistam dictitas me. Si autem ille dixerit Dominum Patrem, Dominumque Filium, quid vocitemus eum, ane Duo-Doministam? Adverte. Duos tu Dominos audes dicere arroganter; etsi verbo non, mente tamen ita arbitraris: aliud enim Dominium de Patre dicis, et aliud Dominium de Filio; unum, absolutum principatum, alterum vero subditum vel obedientem sub Dominio Patris. Quo posito, non amplius erit unus Dominus, neque una dignitas unaque natura Domini existit. Nequit unum dici Dominum utrumque, si aliter Dominus sit Pater, et aliter Dominus Filius. Miror, quomodo poteritis servire Dominio diviso, ubi Dominus ipse dicit: *Non potestis servire duobus dominis.* Sed quo propositum est, pergamus. Dominus et Deus est Pater, Dominus et Deus est Filius, sicut probatum est ex istis, *Cognoscant quia nomen tuum Dominus est, et unus est Dominus Jesus Christus.* Videamus, an etiam aliud nomen inveniemus Dei in Scriptura?

Dicit beatus Moyses: *Si dicant mihi filii Israel, quid est nomen ejus, qui mittit te, quid dicam? Vide hic quoque, Benedictum, qui venturus est in nomine Do-*

գալոցն է յանունն ինն: Սկիտ դիր, զիսորդ տայ զձըշ մարիտ նշաննն. Մասաջիր, եթէ որ էն առաքեաց զիս: Թէ այնպէս իցէ՝ անունն հօր էն է: Տեսցո՛ւք, թէ չունիցի որդի և զնոյն անունն, ապա ՚ի զուր է մեր ջատագովս լինել: Որ էն ասէ առաքեաց զիս: Օրնչ խօսիս առաքեալդ, էն՝ զո՞ իմանայցեմ, զհայր, թէ զորդի: Բազում անմտութիւն էս ՚ի հարցանելդ, զհայրդ, թէ զորդին. բաժանեն զպատիւնն, չճանաչես զհանգիտապատիւ զուգականութիւն: Օր կամիցիս կոչել էն: Օ որ դիրքն ասացին, զոր էնն քարոզեցի: Սովսէս զհօրէն ասէ զէն, և էս զորդւոյ ասեմ զէն. տրտմութի է ինձ և անպակաս ցաւք սրտի իմոյ վասն եղբարցն իմոց և ազգատոհմի իմոյ ըստ մարմնոյ, որ իսրայէլացիքն են. որոց որդեգրութիւն և օրէնսդրութիւն, և պաշտօնն և կտակարանքն և աւետիքն. որոց հարքն, յորոց և քս ըստ մարմնոյ, որ է ՚ի վերայ ամենայնի անօրհնեալ յաւիտեան: Տեսանեն զանունն հօր և զանունն որդւոյ՝ բանիք և արդեամբք միմեանց միաբան. Որ էն առաքեաց զիս. Որ էն ՚ի վերայ ամենայնի անօրհնեալ յաւիտեանս: միթէ բռնազբօսեալ ինչ իցէ բանն, և ոչ արդեամբք իսկ վկայեալ: Բնդէր զբոլորտես զմեր լեզուս, և արհամարհես զմարդարէիցն ըզփառս:

Տեսցո՛ւք և այլ ինչ անունն. քանզի ոչ վայրապար (է) ասացեալ զօրհնեալն՝ որ գալոցն է յանունն ինն: այլ ամենայն անունն՝ որ հօր է, նոյն է և որդւոյ: Երանելին էսայի ասէ ցժողովուրդն, թէ թողեր զտէր անօրհնեալ քո, և զտէր օգնական քո ոչ յիշեցեր վասն այնորիկ տնկեսցես տունկ անհաւատ, և սերմ անհաւատ. զի թողեր զանօրհնեալ քո: Ինունն այ փրկիչ է, անունն այ օգնական է. և արդ՝ տեսցուք թէ չիցէ և որդի փրկիչ: Ի զուր հրեշտակացն, որ օրհնելին, և տային աւետիս հովուացն, աւետիս տամբ ձեզ ասեն զուրախութե մեծի, զի ծնաւ ձեզ այսօր փրկիչ, որ է տէր, օծեալ: Թողեր ասէ զանօրհնեալ քո, և զտէր օգնական քո ոչ յիշեցեր: Եւ ուր գտանիցես զորդի օգնական կոչեցեալ: Եկն ասէ այր մի, և անօրհնա զորդի իւր զիւրահար, և

mini. Adverte, quomodo dat vera signa. Dicit, quod Qui Est misit me. Si ita sit, nomen Patris Ens est. Videamus, si non habeat Filius et idipsum nomen, ergo frustra erit defensio nostra. Qui Est, ait, misit me. Quid tu dicis, o Apostole, per Ens, quem intelligam? Patremne, an Filium? Multa ignorantia plenus es (ait) in interrogando, Patremne, an Filium? Dividis honorem, non nosti aequalitatem in eadem dignitate. Quem ergo velis Existentem (vel Ens) appellare? Quem Scriptura dixit, quem ego etiam praedicavi. Moyses de Patre dixit Existentem, et ego de Filio Existentem dixi, (cum scriberem): Tristitia est mihi, et continuus dolor cordi meo pro fratribus meis, et cognatis meis secundum carnem, qui sunt Israelitae, quorum adoptio est filiorum, et legislatio, et obsequium, et testamenta, et promissa, quorum patres, ex quibus et Christus secundum carnem, Qui Est super omnia Deus benedictus in aeternum. Viden' nomen Patris et nomen Filii verbo et opere sibi invicem concordantia? Qui Est misit me. Qui Est super omnia Deus benedictus in aeternum. Num violentiam aliquam patitur verbum, et non ipsis factis testificatur? Cur ergo calumniaris linguam nostram, et contemnis prophetarum gloriam?

Videamus et aliud quoddam nomen; nec enim frustra dictum est, *Benedictus venturus in nomine Domini*, sed omne nomen quod patri convenit, idem et Filio. Beatus Isaias dicit ad populum: *Reliquisti Dominum Deum Salvatorem tuum, et Dominum Adjutorem tuum non memorasti; quare plantabis plantam infidelem, et semen infidele: quoniam reliquisti Deum Salvatorem tuum. Dei itaque nomen Salvator est; nomen Dei, Adjutor est. Nunc videamus, an non sit et Filius Salvator? Audi Angelos, qui benedicebant, annuntiabantque pastoribus, dicentes. Evangelizamus vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Dominus Unctus (sive Christus). Reliquisti, ait, Deum Salvatorem tuum, et Domini Adjutoris tui immemor fuisti. Ubi autem invenias Filium Adjutorem dictum? Ve-*

ասէ . վարդասպէտ բարերար՝ մատուցի զորդի իմ առ աշակերտան քո, և չկարացին բժշկել . և փրկիչն ասէ, քանի՛ ժամանակք են . ո՛չ զի ինքն ուսանիցի, այլ զի որ մօտն կային՝ ուսանիցին, թէ զքանի՛ ժամանակաց ախտ ՚ի բաց պարզէ, և օգտեսցին : Ամանկու թէ ասէ . բազում անգամ ՚ի հուր արկանէ զդա, և ՚ի ջուր . և ասացի ցաշակերտան քո, և չկարացին բժշկել . այլ թէ հնար ինչ է, օգնեա՛ մեզ : Ա՛խտ դիր հաստատութիւն, զմատչելն ընկալաւ, բայց զերկմիտ մտօք մատչելն խոտեաց : Յիմ ռք ասիցէ, թէ հնար ինչ է, չյարի՛ այն յիմ . այլ միւսն, թէ յամենայնի հնար դոյ ւնի : Այլ քանզի մատեաւ առ նա իբրև առ մարգարէ, կամ իբրև առաքեալ, որ մասնաւոր ինչ զօրութի ունիցի, և իցէ ինչ՝ զոր կարիցէ առնել, և իցէ ինչ՝ զոր չկարիցէ առնել, ապա և փրկիչն ծաղր առնէ զանխրատութի նորա, մանաւանդ . թէ խրատէ իսկ զտխմար միտս նորա, զի ասաց՝ թէ կարող ես . և լուռն տանջէ զստահակութիւն : Ամենայնի ասէ հնար դոյ այնմ որ հաւատայ : Անս՝ ինչ յայտ չառնէ, բայց որ մօտն կայր՝ իմացաւ յերեսացն զցասումն . իբրև ետես՝ եթէ մեզագիր լինի կենարարն, և երեսօքն յայտ առնէ զցասումն, զինչ բողոք հարեալ աղաղակեաց՝ որ յանցեաւն . հաւատամ ասէ, տէր, օգնեա՛ անհաւատութես իմոյ . փոխանակ ասելոյն, թէ յանցեայ, չի հմուտ զօրութեդ . լցո՛ զթերութիւն . օգնեա՛ անհաւատութես . քանզի անհաւատութե էր՝ ասելն, թէ կարող ես՝ օգնեա՛ : Այլ հայր դիւահարին զղջացաւ, և հերձուածողք մնորեալք ո՛չ զղջանան, որք բազում անգամ յաղօթս կօչեն զորդի :

Ա՛հ անմտութեն : Գրեսցիր թէ հանգիտապատիւ ւնի չիմանայցես զորդի, և ո՛չ զհոգի՝ որդոյ, մարգարէիցն հանգիտապատիւ չառնիցես . չիցէ լուեալ զբանն եղիայի մարգարէի, եթէ այր ւնի իցեմ ասէ, ի՞նչէ հուր, և կերիցէ զյիսնապետդ և զյիսունդ : Ա՛րգարէն ճոխութիւն հրամայէ, և տէր մարգարէիցն աղօթս առնիցէ . եղիա իշխանութի հրամայէ արարածոց՝ որոց չէր տէր, այլ վասն զի

niens, inquit, vir quidam, duxit ad eum filium suum a daemónio agitatam, et dixit: Magister benefice, adhibui filium meum ad discipulos tuos, et non potuerunt sanare. Redemptor autem dicit: quot tempora sunt? non ut ipse disceret, sed ut qui adstabant discerent, quam longi nempe temporis morbum repelleret, et lucrifacerent. A juventute, inquit; saepe in ignem mittit istum, et in aquam: et dixi discipulis tuis, et non potuerunt sanare; sed si fieri potest, adjuva nos. Attende diligenter. Accessum suscepit, sed dubiam in accessu mentem rejecit. Ad Deum dicere, *si fieri potest*, non convenit Deo, sed illud dicendum erat, *omnia fieri possunt apud Deum*. Quoniam autem accessit tamquam ad prophetam vel apostolum, qui partialem haberet facultatem, ita ut quaedam posset facere, et quaedam non posset facere, ideo et Redemptor deridet insipientiam ejus, vel potius instruit ignorantiam ejus. Dixit enim, *si potes*. Silentio autem castigans insolentiam, *Omnia*, inquit, *fieri possunt ei, qui credit*. Quibus verbis nihil certi patefecit, sed vir ille adsistens intellexit ex vultu indignationem. Itaque videns Salvatorem se increpantem, vultuque iram monstrantem, quid putas, voce emissa clamavit, qui deliquit? *Credo*, inquit, *Domine, Adjuva infidelitatem meam*; volens dicere: Peccavi, nesciebam virtutem tuam, imple defectum meum, adjuva incredulitatem meam. Incredulitatis enim erat dicere, *si potes, auxiliare*. Verum patrem daemoniaci poenituit: sed haereticos errantes vix poenitet, qui saepe saepius in orationem vocant Filium. (vel invocant, ut oret pro se ipsis.)

O amentiam! Quum juxta sententiam tuam aequalem Deo in honore non intelligas Filium, nec Spiritum Filio, prophetis saltem aequalem in honore nolisse facere? Non audisti dictum Eliae Prophetae, *Si vir Dei sim, ait, descendat ignis, et devorabit te quinquaginta virorum Ducem una cum tuis hominibus*. Propheta cum auctoritate jubet, et Dominus prophetarum orabit? Elias authentice jussu dat creaturis,

Համարձակութիւն յապաշտութեանն . և անդ էր
 տեսանել մարդ մեկէն , զի փայլատականց հրոյ
 հրաման տայր , և հուր ՚ի վերայ հակառակորդացն
 իջուցանէր : Այլ ալ ուր նոյն երանելին եղիա ասէ
 ցաշակերան , ինդրեա՛ն ինչ յինէն՝ մինչև համբար
 ձեալ իցեմ ՚ի քէն , և արարից քեզ . և չասաց , թէ
 բարեխօսեցից , այլ թէ արարից , մինչև վերացեալ
 իցեմ : Մարդարեւքն ճոխութիւն հրամայեն ըստ հա-
 լատոցն զօրութեան , և զտէր մարդարեւիցն ՚ի հաւ
 զանդութիւն կոչես , և զքեզ հաղորդ աղօթիցն
 համարիս : Այլ ոչ յեսու անուանակից տն պատկա-
 ռեցուցանէ զքեզ , որ առանց աղօթից կացոյց զա-
 րեգակն . մի թէ ասաց ցտէր , կացո՛ զարեգակն . այլ
 ճոխութիւն , թէ կացցէ՛ արեգակն : Առաջն այնչափ
 կարող եղև , մանաւանդ թէ անուն իսկ տերունա-
 կան . ոչ եթէ ՚ի նմանէ ինչ ակնածեաց , այլ յար-
 քունական անուանէն . և բուն իսկ ճշմարտութիւնն
 չգործիցէ բարերարութիւն ճոխութիւն , այլ բարեխօս
 լինիցի : Այց որ ինչ առաջի կայ՝ յայն երթիցուք :
 Անուն հօր՝ էն է , և անուն որդւոյ՝ էն . անուն
 հօր՝ օգնական է , և անուն որդւոյ՝ օգնական . անուն
 հօր ամենակալ է , և անուն որդւոյ՝ ամենակալ :
 Աթէ վճիռ ինչ տալով ասեմ , մի ընդունիր . և ե-
 թէ յայտ առնելով , մի ստունդաներ : Տես զինչ
 կրեսցես , եթէ զոր ես ասեմ ստունդանիցես . զմար-
 դարեան թշնամանես , յայ ուրանաս . եթէ զմարդա-
 րէան թշնամանես , և ևս յառաջ մատուցեալ՝ յամ
 բարշտութիւն անկանիցիս . եթէ իմ ինչ զբանս հա-
 մարեսցիս՝ զոր մարդարեւքն խօսեցան , ոչ զիս՝ որ
 մեկնեմս՝ թշնամանես , այլ զմարդարեւիցն բարբառս ,
 և զայ ազդեցութիւն : Ազիտիցես , եթէ իւր համա-
 րի յաճ զմարդարեւիցն թշնամանս . յորժամ արհա-
 մարհեցաւ սամուէլ ՚ի ժողովրդենէն , զինչ ասաց
 յաճ . ոչ զքեզ արհամարհեցին ասէ , այլ զիս : Այլ զի
 յայտ արասցէ , թէ որ վարդապետի և մարդարեւի ոչ
 լսէ , այլ չսէ , ասէ ցեղեկիկէլ . որդի մարդոյ , երթ
 առ տուն դառնացողացն , և խօսեսցիս ընդ նոսա ,
 և չսիցեն քեզ , քանզի ոչ կամին լսել ինձ . եթէ
 քեզ լսեն , ասա և ինձ լսեն . և եթէ ինձ , և քեզ :

quarum non erat dominus, sed quia confidentiam pietatis habebat. Erat autem ibi videre hominem carnalem fulminibus ignis imperantem, et ignem super adversarios deducentem. Atque alibi idem beatus Elias dicit ad discipulum: *Pete aliquid a me, antequam elevatus sim a te, et faciam tibi*. Nec dixit, ut intercedam, sed faciam, antequam ascendam. Prophetæ in auctoritate jussum dant secundum vim fidei, tu autem Dominum prophetarum in obedientiam vocas, et participem te orationis ejus putas? Neque Josue ejusdem nominis cum Domino pudore te afficit, qui sine precibus detinuit solem? Num dixit ad Dominum, cohibe solem? sed authentice (jussum dedit), stet sol. Servus adeo potuit, imo nomen ipsum Dominicum; non enim illum veritus est (sol), sed regium nomen: atqui vel ipsa veritas non benefaciat auctoritate, sed intercessor erit? caeterum ad propositum pergamus.

Nomen Patris Ens est, et nomen Filii Ens. Nomen Patris Adjutor est, et nomen Filii Adjutor. Nomen Patris Omnipotens est, et nomen Filii Omnipotens. Si sententiam ferendo hæc dico, noli admittere; sin autem probando, noli negligere. Vide, quid patiaris, si quæ ego dico, neglexeris: prophetas offendis, Deum negas. Si prophetas offendes, adhuc progrediens in impietatem decides. Si mea hæc verba reputabis, quæ prophetæ locuti sunt, non me commentatorem offendes, sed prophetarum voces, et Dei inspirationem. An nescis, quod sibi adscribit Deus contumeliam Prophetis illatam? Quum contemptus fuit Samuel a populo, quid dixit Deus? *Non te despererunt, inquit, sed me*. Ut autem manifestum faceret, quod qui Doctorem et Prophetam non audit, Deum non audit, dicit ad Ezechiel: *Fili hominis, vade ad domum exacerbatorum, et loquere ad illos, et non audiant te, quoniam nolunt me audire*. Si te audiant, me quoque audiant; sin autem me, te quoque.

Ալ զի ամենակալ կոչի որդի, ցուցաւ խոյ . բայց
և միւս ևս մարգարէ վկայէ, Որ շինէ յերկինս զելս
իւր, և զաւետիս իւր յերկրի հաստատէ, տէր ամե-
նակալ անուն է նորա: Ալ ով իցէ որ շինեաց յեր-
կինս զելսն, և հաստատեաց յերկրի զաւետիսն, ե-
թէ ոչ՝ որ ասաց ցաշակերտսն՝ ՚ի վերանալն, եթէ ընդ-
ձեզ եմ՝ մինչև ՚ի վախճան աշխարհի: Այդ արհաւա-
սիկ եկից ասէ տէր ամենակալ, և բնակեցայց ՚ի մի-
ջի ձերում: Օ ինչ իցէ բնակեցայցն: Աւետարա-
նին մեկնէ, թէ բանն մարմին եղև, և բնակեաց ՚ի
մեզ: և սպաւինեացին ազգ բազում ՚ի տէր, և ծա-
նիջիք՝ զի տէր ամենակալ առաքեաց զիս: Ո՛ւր ա-
սեն գրեալ է, թէ որդի ամենակալ է: Ո՛ւր գրեալ
իցէ, եթէ հայր ամենակալ է: Բանս պահանջես,
բանս պահանջեմ. զօրութի ժողովես, զօրութի դու-
մարեմ. խօսեաց ՚ի մարգարէից, ընկալ ՚ի մարգա-
րէից. քննեցէք զգիրս ասէ փրկիչն. չիք ինչ որ զյայտ-
նի ինչ քննէ, այլ զծածուկն. քննեցէք ասէ զգիրս:

Տես, զի արդ կերպարանօք միոյ իշխանութե եր-
րորդութին քարոզի: Ա՛նր նոյ, որ ասէ, այսպէս ա-
սէ տէր ՚ի վերայ մարգարէիցն՝ որ մոլորեցուցանեն
զժողովուրդն: Այս դիր հաստատութիւն. որ խածա-
տեն ատամամբ իւրեանց զքարոզսն, բերանօք իւ-
րեանց խօսին զխաղաղութի, և ոչ տուաւ խաղա-
ղութիւն ՚ի բերանս նոցա. զի ոչ ոք իցէ որ ասիցէ
(լսիցէ) ՚ի սուտ մարգարէիցն. բայց ես ասէ լցայց.
լցայց զօրութի հոգւով տն: Օ այն կամ ընկալ և
հաւատա՛, կամ ջնջեա՛ ՚ի մտաց. քանզի զգիրս կեն-
դանիս ոչ կարես ջնջել: Օ ՚ի ոչ ոք իցէ ասէ, որ
լսիցէ սուտ մարգարէից. բայց ես լցայց զօրութի
հոգւով տն. չկարէ ասել, թէ իմով հոգւովս, այլ
թէ ես լցայց զօրութի հոգւով տն: Ո՛ր բարբառի
զայս, մեկնեա՛ ինձ զբանս, զի իմացայց զմիտս զօրու-
թեն: Ալ ՚ի միւսում վայրի ասէ անձ, թէ ոչ ևս
յաւելից ողորմել տանն իսրայելի, այլ յանդիման
կացից նոցա հակառակութիւն. բայց որդւոցն յու-
դայ ողորմեցայց, և փրկեցից զնոսա տերամբ անվ իւ-

Omnipotentem autem vocari Filium, jam demonstratum. Porro et alter propheta testatur; dicens: *Qui struit in caelo ascensum suum, et promissionem suam in terra confirmat, Dominus omnipotens nomen est ejus.* Quis ergo sit, qui struxit in caelo ascensum, et firmavit in terra promissionem, nisi qui dixit ad discipulos, dum ascenderet, *Vobiscum sum usque ad consummationem mundi?* Ibi dicit, *Ecce veniens, ait Dominus omnipotens, habitabo inter vos.* Quid autem sit illud, *habitabo*, Evangelista exponit, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Et *confugient gentes plures ad Dominum, et noscatis, quia Dominus omnipotens misit me.* Ubi, ajunt, scriptum est, quod Filius omnipotens sit? Ubi scriptum est, quod Pater omnipotens sit? Verba poscis, verba reposco: exercitum (vel virtutem) colligis, exercitum congrego. Si loqueris ex prophetis, accipe ex prophetis. *Scrutamini Scripturas*, ait Redemptor. Nemo est qui aperta scrutetur, sed occulta. *Scrutamini*, inquit, *scripturas.*

Vide quomodo in forma unius principatus Trinitas celebratur. Audi Deum dicentem: *Haec dicit Dominus in prophetas, qui seducunt populum.* Adverte constanter. *Qui mordent dentibus suis praecones, ore suo loquantur pacem, et non est data pax in ore eorum.* nemo enim erit, qui (verum) audiat, ex falsis prophetis. *Ego tamen, ait, implear; implear (nimirum) virtute Spiritus Domini.* Haec aut suscipe et crede, aut dele de mente; quoniam libros extantes (vel viventes) non potes delere. Siquidem *nemo erit, inquit, qui audiat pseudopphetas, ego tamen implear virtute Spiritus Domini.* Non potest dicere, meo spiritu, sed quod *ego implear virtute Spiritus Domini.* Quis haec profert? Expone mihi verba, ut intelligam intentionem virtutis. Et alibi dicit Deus: *Non amplius adjiciam misereri domus Israel, sed resistam eis contradictione: filiorum tamen Judae miserebor, et salvabo eos per Dominum Deum eorum.* Ergone per te non salvabis, sed per alium Deum? Non advertunt haeretici,

րեանց: Ալ ը քև ոչ փրկեսցես, այլ այլով՝ ան: Չառնուն ՚ի միտ հերձուածողքն, թէ մարգարէիցն բանքն զեղձեալ են. զի թէ մերկ՝ քարոզէր, այն չէր մարգարէութի, այլ քարոզութի. չէր մարգարէութի, այլ՝ աւետարան. որ ինչ յայտնի է, աւետարան է. և որ ինչ խարուրեալ, մարգարէութի: Ալ դու աւսէ դանիէլ՝ կնքեա՛ զբանս տեսականս այսորիկ. փոխանակ ասելոյ, թէ անյայտութի ծածկեա՛. ոչ եթէ զգիրս ծածկեա՛, որ մինչև ցայսօր ընթեռնուն, այլ զմիտս բանիցն: Անքեցան բանք մարգարէիցն, և մեկնին աւետարանաւ:

Կարձեալ ասէ անձ ցժողովուրդն, թէ զինչ արարից ընդ ձեզ, զխրատ ոչ ընկալարուք. կոտորեցի զմարգարէս ձեր սրով բերանոյ իմոյ, սակայն և այն պէս ոչ լուարուք ինձ. կործանեցի զձեզ՝ որպէս կործանեաց անձ զսողոմ և զգոմոր: Ալ ընդէր չասիցես, թէ որպէս կործանեցի զսողոմ և զգոմոր, այլ թէ որպէս կործանեաց անձ: դու արդեօք այլով՝ նմանեցեր. կործանեցի զձեզ ասէ, որպէս կործանեաց անձ զսողոմ և զգոմոր. սակայն և այնպէս ոչ հաւատացէք ինձ: Տեսանէս ծածկեալ զզօրութիւն, մանաւանդ թէ յայտ յանդիման իսկ լուսաւորեաց. տեսանէս զզօրութիւն անպաշտուէն համարձակեալ:

Ալ արդ ընդէր մեղադիր ասողին լինիցիս, որ ամենակալ զհայր և զորդի և զմք հոգին ասիցէ. զոր օրինակ յորժամ ասիցեմ, ան և ան և ան, ոչ զերիս անս ասեմ, այլ մի, նոյնպէս յորժամ ասիցեմ, ամենակալ և ամենակալ և ամենակալ, ոչ երիս և ամենակալս ասեմ, այլ մի: Աստիառեցուցէ՛ զբեզբարբառ փրկչին, որ ասէր ցհրէայնս, յօրէնս ձեր զրեալ է, թէ յերկուց մարդոց վկայութիւն հաւատարիմ է. յորժամ մարդ է, մարդ՝ ասէ, հաւատայք. և յորժամ անձ, և անձ ասէ, չհաւատայք: Բայց սակայն թէ և ասէ, ես և հայր, ոչ երկուս անս ուրոյն ՚ի միմեանց ասէ, այլ մի անութի իւր և հօր. և յայտ միասովն առնէ, թէ ես և հայր իմ մի

1 Այսմ հէն, հէին. ուր դրեալ իբր յեղցեալ, խոկեալ, և կմէր, հէ: Իսկ շէշէաւ, կամ է իբր զեղցեալ, համառօտ: զնոյն

quod prophetarum verba obscuritatibus suffusa sunt. Si nempe explicite praedicaretur, id non esset prophetia, sed praedicatio; non foret prophetia, sed Evangelium. Quicquid enim patet, Evangelium est; et quicquid obscuritate implexum, prophetia. *Tu autem Daniel*, ait, *obsigna verba hujus visionis*; id est, obscuritate obtege; non vero, librum occulta, qui usque hodiernam diem legitur, sed sensum verborum. Obsignata sunt verba prophetarum, et explicantur per Evangelium.

Praeterea dicit Deus ad populum: *Quid faciam vobis? monitum non accepistis. Cecidi prophetas vestros gladio oris mei, sed tamen neque sic audistis me; destruxi vos, sicut destruxit Deus Sodom et Gomor. Quare autem non dicis, sicut destruxi Sodom et Gomor, sed sicut destruxit Deus? Tunc alium imitatus es? destruxi vos*, ait, *sicut destruxit Deus Sodom et Gomor, nec tamen ita credidistis mihi. Vides occultam virtutem? imo evidenter elucidavit. Viden' virtutem pietatis confidentem?*

Quare igitur incusas dicentem, qui omnipotentem Patrem et Filium Spiritumque Sanctum asserit? Quemadmodum cum dixerim *Deus, et Deus, et Deus*, non tres deos dico, sed unum; similiter quum dicam *Omnipotens, et Omnipotens, et Omnipotens*, non tres dico omnipotentes, sed unum. Erubescere te faciat vox Redemptoris dicentis ad Judaeos: *In lege vestra scriptum est, quod duorum hominum testimonium fide dignum est. Dum homo, et homo dicit, creditis; dum vero Deus, et Deus dicit, non creditis? Et re quidem vera quum dixit, Ego et Pater, non duos Deos separatos ab invicem dicit, sed unam Divinitatem suam et Patris. Id autem manifestum facit per Unum,*

ՏԹուԹի ունի զկնի և ասեւն, իւրւրէն Եւ :

2 Թուի գրեւն, մարդ և մարդ :

եմք, և քանզի մի վասն անբախուէն ասէ . և զեմքն,
զի մի ոք անանձնաւոր : զերեսն համարեսցի :

Ինայեսցուք և զընդասցուք 'ի հոգիս մեր . թուք
'ի բաց զթոյսոդ . ջնջեա՛ զժանգն . 'ի բաց քերեա
զպղինձն . հնազանդ լեր նյ, որում և դեք հնազանդ
եղեն : Պատկառեցուցեն զքեզ փոփոխմունք ի-
րացն . մի յեկեղեցւոջն հաւատացեալ, և արտաքս
ելեալ՝ հերետիկոս լինիցիս . մի աստ ակնածող 'ի
բանէն, և արտաքս ելեալ՝ յանասնութի զառածա-
նիցիս : Ազի թեթև 'ի փոփոխմունս՝ չկայ յակաստա-
նի, չառնի հաստատուն . ոգի երկեղածին անցանէ
ընդ փոփոխմունս, բայց ինքն ոչ փոփոխի . անձա-
պաշտն՝ և 'ի պատերազմի անձապաշտ է, և 'ի սովի՝
նահատակեալ, և 'ի լիուէ՝ չյուլացեալ . անձապաշտն՝
ամենայնի ժուժկալ, և համբերող, չփոփոխի ըստ
բնութե փոփոխմանցն : Ազի արդարոյ ոչ 'ի խռո-
վութեց պատերազմաց շարժի, և ոչ 'ի յղփութենէ
դիւրութեց ծուլանայ . յորժամ ուղիղ փառաւո-
րուի քարոզեսցի, փոյթ լսօղ դտանի . և առ կամա
կորսն՝ փոյթ կամակոր . ոչ բաժանի 'ի միաբանութի,
չունի միտս երկմիտ :

Սի է տէր անձ, եկայք երթիցուք զճետ նորա . ա-
պա եթէ զմոլորութե զճետ երթայցես, մոլորութե
հասանես : Օ որ օրինակ զինի ազնիւ չմասի 'ի փո-
փոխմանց, թէպէտև յամանոյ յաման փոխեսցես՝ նոյն
համ է և նոյն սեռնութի . իսկ յուին վաղվաղակի
յանդիմանի 'ի փոփոխմանցն : նոյնպէս և ոգի երկե-
ղածին չպարտի 'ի փոփոխմանցն, այլ յաղթէ փո-
փոխմանն . իսկ ծանծաղագոյն վաղվաղակ յանդիմա-
նի : Ալ չէ իմ բանս, այլ երանելոյն երեմիայ մար-
գարէի, որ ընդ ազգին մովաբացւոց դուայր . քան-
զի առ ժամանակ մի 'ի դիւրութե էին, և կարծէին
թէ ցանկ 'ի դիւրութե վայելեսցեն, և ոտնհար լի-
նէին գերութեն երուսաղէմի, նախատէ զնոսա մար-
գարէն, թէ մի պարծիք 'ի դիւրութեդ, և մի 'ի յա-
ջողութի իրացդ հպարտանայք . քանզի չև ևս փո-

Ego et Pater unum sumus. Unum nempe propter indissolubilitatem dicit; *Sumus*, autem, nequis persona carentem faciem arbitraretur.

Parcamus indulgeamusque animis nostris. Exspue venenum, expunge rubiginem, expurga ahenum; obedito Deo, cui et daemonii obediere. Vereri te faciant mutationes rerum. Ne in Ecclesia fidelis, et egressus foras, haereticus sis; ne hic morem gerens rationi verbi, foris in brutum verteris. Anima levis ostenditur, cum sese mutat, nec constat in se. Firmus stat animus timorati, transit per mutationes, ipse tamen non mutatur. Pius, etiam in certamine pius est. Tam in fame concertans, quam in abundantia non pigrescens. Pius in omnibus continens patiensque, secundum naturam mutationum nunquam mutatur. Animus justus nec a confusionibus bellorum movetur, neque ex copia commoditatis hebescit. Quando orthodoxia praedicatur, studiosus auditor comperitur, et in obliquum inclinare abhorret. Non dividitur ab unione, non mentem ancipitem habet.

Unus est Dominus Deus; venite sequamur eum. Sin autem errorem sequeris, errorem consequeris. Sicut vinum bonum non laeditur a mutationibus; quamvis enim de vase in vas mutabis, idem est sapor, et idem nitor, ubi pravum statim (pravitatis) convincitur a mutationibus: similiter et animus timorati non debellatur a mutationibus, sed superat mutationem; ignavus autem cito citius arguitur. Neque meum est verbum, sed beati Jeremiae prophetae, qui gentem Moabitarum redarguit. Quoniam cum commodis, bonisque ad tempus affluerent, putabant se semper commodis frui (posse), et objurgabant captivitatem Hierosolymorum, conviciis eos prosequitur propheta, Nolite, inquit, gloriari de commoditate, nec etiam efferamini propter prosperitatem;

փոխեցայք . փոխեցի և ձեր փոփոխումն : և ևս
 գործ 'ի ձեռն արար , զի ընտրեցին կամքն : Այլ
 զինչ ասէ , հանդեաւ մովաբ 'ի մանկութի իւրմէ ,
 և փոփոխումն չընկալաւ դժպէտն իրաց . հանդեաւ
 մովաբ 'ի մանկութի իւրմէ , և պանծացաւ 'ի փառս
 իւր , չթափեաց երբէք աման յամանոյ . փոխանակ
 ասելոյ , չողաւ երբէք 'ի գերութի , վասն այնորիկ
 ճաշակ նորա 'ի նմա , և հոտ նորա 'ի նմին : Այլ
 է եղբարք և զօրինակն 'ի մէջ բերել անձեղէն վար-
 դապետութի կնքեալ գրոց սրբոց . զինչ նման է ա-
 սել զանձութիւն գինոյ . այլ զի մարգարէին վարդա-
 պետութիւն՝ անվրէպ փրկութի է . հանդեաւ ասէ
 մովաբ 'ի մանկութի իւրմէ , և պանծացաւ 'ի փառս
 իւր , չթափեաց աման յամանոյ , չողաւ երբէք 'ի
 գերութի . վասն այնորիկ համ նորա 'ի նմա , և հոտ
 նորա 'ի նմին : Այլեղեցի փորձեցաւ չարութիւն , թա-
 փեցաւ յամանոյ աման . 'ի խաղաղութի 'ի պատե-
 րազմ , և 'ի պատերազմի 'ի խաղաղութիւն . և կաց
 մնաց 'ի նմա հոտ անուշից . հոտ անոյշ եմք ասէ
 'ի քն :

Օ այս ամենայն ճառեցի , և զիտեմ զի երկայ-
 նեցի զբանս . այլ պարտ էր ինձ՝ որ զրպարտեցայս ,
 զիրաւունս անձին ցուցանել . քանզի այսպիսի զրպար-
 տութի յամենայն եկեղեցիս տարածեցաւ . թէ մի
 ոք յոռի խօսեցաւ , այլ ամենեքեան իսկ ընդ գրսու-
 վութի՝ են : Ինդ իմ , և ընդ ամենայն եկեղեցւոյ ա-
 րարի պատասխանի , թէ եկեղեցի՝ մի տէր ունի , և
 մի անձ , մի արարիչ , և մի ամենակալ , և մի թագա-
 ւոր : Իայց յորժամ զմին լսես , զանբակ երրորդու-
 թիւն անձ զմտաւ , զանվախճան և զանեղծ թագաւո-
 րութիւն , զփառս և զճշմարտութի . և ոչ երբէք բա-
 ժանի , այլ կայ և մնայ մշտնջենաւոր և կենարար .
 յորում լիցի ամենեցուն մեզ վայելել ճշմարտութի ,
 և փառս տալ հօր և որդւոյ և հոգւոյն սնչ , այժմ
 և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

quoniam nondum mutationem subiistis; mutabitur et vestra mutatio; nondum operam dedit, ut electio fieret voluntatis. Quid ergo dicit? *Quievit Moab a juventute sua*, sive mutationem non vidit incommoditate rerum. *Quievit Moab ex juventute sua, et gloriatus est in gloria sua; non est unquam fusus de vase in vas*; ac si diceret, non abiit unquam in captivitatem: *propterea gustus suus in eo, et odor suus in ipso*. Oportet, Fratres, animadvertere, quonam modo Divinam doctrinam sacrae litterae sigillo munitae exponant⁽¹⁾. Quae enim convenientia est similem vino dicere Divinitatem? Sed quia doctrina prophetae indubia salus est, *Quievit, inquit, Moab ex juventute sua, et jactavit de gloria sua: non est fusus de vase in vas, non abiit unquam in captivitatem; propterea sapor suus in se, et odor suus in ipso*. Ecclesia tentata fuit a malitia; fusa fuit de vase in vas, de pace (nimirum) in bellum, et de bello in pacem; atque permansit in ea odor suavitatis. *Odor suavis sumus, inquit, in Christo*.

Haec omnia sermocinatus sum, et scio me sermonem prolongasse. Sed oportebat me criminatum jus meum defendere: hujusmodi namque calumnia in omnes Ecclesias propagata est. Si unus quisquam minus bene locutus est, tamen omnes objurgationem subeunt. Pro me itaque, et pro universa Ecclesia apologiam statui, quod Ecclesia unum habet Dominum, et unum Deum, unum Creatorem, et unum Regem. Unum tamen cum audis, indissolutam Trinitatem considera, infinitum incorruptumque regnum, gloriam, et veritatem: quae nunquam dividitur, sed permanet sempiterna et vivifica: in qua sit omnibus nobis frui per veritatem, et gloriam referre Patri et Filio et Spiritui Sancto, nunc et semper, et in saecula saeculorum, amen.

(1) Ad verb. exemplum adducere divinae doctrinae obsignatorum librorum sacrorum.

Երանելոյն Սեբեբիանոսի խօսք լաան Օտարիի Ատլարոսաց , որ հոգին անարարք , և լաան խոհախէբաց :

Երբեմն՝ յորժամ (զորս) նախամեծարքն արարին շնորհքն այ՝ զնժապաշտ նուազան հնչէին , ընդ ձեզ էաք և մեք ամենեքին , 'ի բանին ճմարտութե միաբանեալք , զնոյնս ուսանէաք , ընդ նոյնս որախ լինէաք , և 'ի նոսին վայելէաք : Աիք որ յայնցանէ՝ որ զլաւն իմանայցեն , եթէ յանձին ինչ ուրախութի առնուցու , այլ զամենայն 'ի փառս այ : Որ միաբանէ ընդ ասողին , ընդ տուողին հաղորդէ . զի զովկելով զասողն , այնմ երկիրպագանէ՝ որ քարոզին : Ալ զայս մեզ հայր՝ սք 'ի նախանձէ բարք ուսուցին , մանաւանդ հօրս՝ որ զլուխ է ամենայն հարց , և 'ի պատուական աթոռն 'ի վերոյ քան զամենեսեան նստի , և յստակ և սք միտս ունի 'ի խանտաւորութէ : Որ ինքն իսկ նախ զհոգևոր արուեստական բարբառն յօրինէ , և յականջս ամենեցուն նուազեալ հնչէ , թէ ով առնոյր տայր զամենայն ժողովուրդս այ մարգարէս . այնպիսի ողի՝ որ զիւր տէրն փառաւորիցէ . որ զայլոյ բանս և զլաւութիս՝ իւր համարեցի : Աթէ որ զայլոյ բանս աղարտիցէ , ոչ սմա՝ որ առ զշնորհսն , այլ նմա՝ որ ետն , ընդդէմ դառնայ : Ալ յերեսացն երեւին միտքն . և դու տես զհայրս հասարակաց , զիարդ զուարթ երեսօք և քաղցրահայեաց աչօք նայի 'ի մեզ՝ որ ասեմքս , և ձեզ որ լսէքդ : Յորժամ զերեսս ուրուք 'ի խոնարհ արկեալ տեսանիցես , 'ի միտ առ զմտացն նենգութիւն . յորժամ դէմքն 'ի խոնարհ կախեցին , զիտասջիր եթէ սիրան զնենգութի նիւթէ . որպէս և զիրք ասեն , եթէ որ ակնարկէ ակամբ , նիւթէ զնենգութիւն :

Վս փառաւորի , աշխարհ լուսաւորի . և որոյ

HOMILIA V.

Beati Severiani sermo de Pascha, deque Catharis, qui mundi (1) vocitantur, atque Magaeris, sive coquis.

Olim, quando illi, quos praestantiores effecit gratia Dei, pietatis hymnos cantabant, vobiscum eramus et nos omnes, in verbo veritatis concordantes, eadem discebamus, de iisdem exultabamus, et iis fruebamur. Nemo est qui optime sapit, qui in semetipso laetetur, sed omnino in gloriam Dei. Qui concordat cum dicente (verba Dei), cum dante participat, nam laudando dicentem, adorat illum, qui praedicatur. Hoc autem nos, Pater, purus ab invidia mos docuit, maxime Patris nostri, qui caput est patrum omnium, et in venerabili sede supra omnes sedet, atque nitidam puramque a livore mentem habet. Qui ipse quidem primum spirituales symphonias comparat, et in aures universorum personans canit, *Quis, inquit, sumens daret omnes istos populos Dei prophetas?* Talis profecto animus suum Dominum glorificat, qui aliorum dicta factaque probatissima tamquam sua recensuit. Qui vero alterius verba vituperabit, non huic qui gratiam acceperit, sed ipsi qui dederit, opponitur. Ex facie autem mens se prodit. Tu vero vide Patrem communem, quomodo hilari vultu et suaviter intuentibus oculis nos dicentes, vosque audientes aspicit. Quum vultum cujusquam demissum videas, conjice mentis dolum; quando facies humi defigitur, scito quod cor ejus insidias molitur: sicut et Scriptura dicit, *Qui nutat (innuit) oculo, dolum nectit.*

Christus glorificatur, mundus illuminatur; cujus

(1) Vel puri.

չարիք 'ի մտի կան, սրտառուչ, լերդակեղ 'ի խոր խոցեալ նստի . և քանզի մեք հօր սքյ և յստակի 'ի նախանձուէ դիպեցաք, առանց նենդութե՛ն ուսաք, և առանց նախանձու տացուք: Ալ արասցուք սկիզբն կարգին, զոր երէկն վարէաք, և թողաք վասն յաճախութե՛ն ազգի ազգի մտացն, որ աստի անտի յորդին . և յօժարութի՛ն 'ի մտի այն կայր, եթէ փոքր մի զսկիզբն աւետարանին մեկնեսցուք . և չգիտեմք զխորդ մերժեաց զմեզ անտի կռիւն՝ որ ընդ հերետիկոսն անկաւ 'ի մէջ . ոչ յայլոց յայլ ճառս բանին ելանելով, այլ նմին, և նոյն մտաց ուշ առնելով . և քսփառաւորի, և պատերազմն ընդ քսամարտն յարդարի: Այտեսցի՛ն ամենայն ախտն . ամաչեսցեն՝ որ այսօր զգայթակղանաց և զցնորական տօնն առնիցեն . անուն լնկ, յարդեանց ճշմարտութե՛ն թափուր:

Բնդ հրէայնս զատիկ առնեն, որոց զքս զգեցեալ է . ընդ քսամարտն հաղորդին քսազգեացն: Քսազգեացս կոչեմ զնոսա վասն անուանն՝ զոր խոստանան . այլ զինչ հաղորդութի՛ն լուսոյ ընդ խաւարի կայցէ . կամ զինչ միաբանութի՛ն հրէից ընդ քսի . կամ զինչ հաւասարութի՛ն սեղանոյ քսի, և խոհերական սեղանոյ հրէից . և որդիք անապատութե՛ն ընդ շունս զատիկ առնեն . որոց պարտ էր ընդ հրէշտակս երգել զօրհնութի՛ս, ընդ շունս ունան . անապատն ընդ հրէշտակս օրհնէ, խոստովան եղէց քեզ տէր բոլորով սրտիւ իմով, առաջի հրէշտակաց քոց սաղմոս ասացից քեզ . անապատն ընդ հրէշտակս փառաւորէ . և որ զկարգս եկեղեցւոյ եղծանէ, ընդ շունս առնէ զտօնն: Ալ զի չէ՛ թշնամանաց բանս, այլ ճշմարտութե՛ն և յանդիմանելոյ, լուր պօղոտի՛ մեծի քարոզին, որ ասէ, զգոյշ լերուք 'ի շանց, զգոյշ լերուք 'ի չար մշակացն:

Որոց զերկնաւոր լապտերս առեալ՝ ընդ հրէայնս ճրագալոցց առնեն . որք զգառնն այլ ընկալան, և առնեն զատիկ, ընդ հրէայնս ոչխարս զենուն: Ո՛հ անմտութե՛ն: Ստուերն զճշմարտութի՛ն կամի եղծանել . և որք զճշմարտութի՛ն ընկալան՝ զհետ ստուերաց ընթանան: Բնդէր լուցանիցես ճրագ ընդ

autem animum mala obtinent, anxius, tamquam jecore vulnerato, maestitia plenus sedet. Nos tamen quia patrem attigimus purum purgatumque ab invidia, sine dolo didicimus, et sine invidia dabimus. Atque initium faciamus ex ordine, quem heri aggressi sumus, sed propter varias sententias hinc inde profluentes suspendimus. Nobis in animo erat, ut aliquibus verbis principium Evangelii explicassemus: et nescio quomodo lis cum haereticis interjecta, devios nos fecit, non aliunde ad alium sermonem transcendentem, sed eidem ipsi intentioni attendentes. Atque sic Christus glorificatur, et pugna adversus Christi hostes paratur. Rejiciatur omnis morbus; pudore afficiantur, qui hodie scandalo plenum ac phantasiâ festum faciunt, nomen merum, veritatis opere vacuum.

Cum Judaeisne pascham celebrant, qui Christo induti fuere? Num cum Christi oppugnatoribus communicant Christum vestientes? Christophoros eos voco propter nomen, quod profitentur: sed quae communio lucis cum tenebris sit, aut quae concordia Judaeorum cum Christo, aut quae paritas mensae Christi cum foeda mensa Judaeorum? atqui filii pietatis una cum canibus pascham celebrent? illi, quibus oportet cum Angelis hymnos cantare, cum canibus blaterant. Pius Dei cultor cum Angelis benedicit. *Confitebor tibi Domine toto corde meo, coram Angelis tuis psalmum dicam tibi.* Pius cum Angelis glorificat; qui vero ordines Ecclesiae corrumpit, cum canibus festum celebrat. Quod autem non contumeliae est hoc dictum, sed veritatis convincentis, audi Paulum, magnum praeconem dicentem: *Cavete canes, cavete malos operarios.*

Qui caelestes lampades acceperint, cum Judaeis diem Luminum agant? qui Agnum Dei susceperunt, et Pascham agunt, cum Judaeis oves immolant? O insipientiam! Umbra veritatem vult destruere; et qui veritatem admisere, umbras sequuntur. Cur accendis lumen cum Judaeis, nisi ut nomen tuum ab E-

Տրէայոս . ոչ ապաքէն զի շիջանիցի անունն քո յաւետարանէն : Որ ապաստամբին ասպանջական լինիցի , և ապաստամբին թէկէն ածիցէ , ընդ նմին զնոյն պատիժ կրեսցէ : Վ ուր դաւթի . եթէ տեսանէիր ըզգողս , ընթանայիր ընդ նոսա , և ընդ շունս դնէիր զբաժինն քո : Նքանի թէ ընդ շունս , և մի ընդ քնամարտան . շուժի և սրունկուժի թէպէտև աղտեղի և գարշելի անուանք և գործք են , և յաւիտենից տանջանայն վրիժապարտք , այլ 'ի մարդկանէ առ մարդիկ են մեղքն , և 'ի ծառայից առ ծառայակիցս . բայց ընդ այ մեղանչել՝ անցանէ քան զամենայն մեղս . որպէս և այն յանցանք սաստիկ են , զոր ան ոք յանցանիցէ՝ քան թէ ծառայակցին . նոյնպէս յորժամ ընդ այ ոք մարտնչիցի , այն մեղք դաժան են քան զամենայն մեղս : Մնդէր լինիս զովող որդիդ անձպաշտուժե ընդ որդիս կորստեան . եթէ տեսանէիր զոք ընդ պատուհասիւ թաղաւորի , և 'ի դիպահոջ յարքունի երեսաց , միթէ կամէիր ընդ նմա բարեկամութի խառնել . ոչ ապաքէն թէ և ունէիր իսկ բարեկամութի , և զայն ևս 'ի բաց քակելի , զի 'ի պատժոցն ապրեսցիս :

Տեսցո՛ւք , թէ յորում վայրի Տրէայք կայցեն , և յորում պայմանի քրիստոնեայք : Վ ուր սբյ աւետարանին . որ հաւատայ ասէ յորդի , ընդունի ըզկեանան յաւիտենականս . և որ անհնազանդ լինի որդւոյ , չտեսանէ զկեանս : Անդանիք ընդ չկենդանիս տօն առնեն : Օրնչ ինչ բարի խորհեցան Տրէայք , զոր անձպաշտութե կարգ անեղծ պահեցին , զի 'ի նոցանէն կարևոր հաստատութիւն յեկեղեցոյ գեղեցիկ կարգս յաւելուցուս . չսես մարգարէին՝ որ ասէ , թէ դուք տունդ իտրայելի զամենայն մանկութիս ձեր կամակորեցէք , և ստեցէք զճմարտութիւն . քանզի ուրացան զանձպաշտութի , և վաճառեցին , քանզի չառին 'ի միտ : Վա՛ և զգինին իսկ չպահեցին անարատ . ոչ առաջին իսկ ամբաստանութի այն է զնոցանէ յեսայեայ մարգարէէ . վաճառականք քո ասէ խառնեն ջուր ընդ գինի : Նքանի եթէ և այժմ հերձուածողքն ջուր ընդ գինի խառնէին , և ոչ զանձ ընդ արարածս : Տես գրով

vangelio extingnatur? Qui rebellem hospitio receperit, et rebellis partem tenuerit, una cum illo supplicium patiatur. Audi David dicentem: *Si videbas fures, concurrebas eis, et cum canibus (adulteris) ponebas portionem tuam.* Utinam cum adulteris, non vero cum adversariis Christi. Adulterium atque fornicatio quamquam obscoena abominandaque nomina et opera sunt, et aeternae poenae obnoxia, verum ab hominibus ad homines sunt peccata, atque a servis ad conservos, contra tamen Deum peccare superat omne peccatum. Sicut graviora valde sunt delicta adversus dominum commissa quam contra conservum, ita cum quis pugnat cum Deo, tale peccatum committit, quod acerbius omni peccato est. Quare aemularis tu filius pietatis filios perditionis? Si aliquem sub castigatione regis, inque custodia, regia facie longe alienata, inclusum videres, vellesne amicitiam cum illo inire? nonne etiam si habuisses amicitiam, illam quoque dissolyeres, ut te poenis eximeres?

Videamus, quo in statu stent Judaei, et in qua conditione Christiani? Audi sanctum Evangelium: *Qui credit, ait, in Filium, recipit vitam aeternam; qui vero inobediens erit Filio, non videbit vitam.* Viventes una cum non viventibus festum agant? Quid boni cogitarunt Judaei? quemnam pietatis ordinem inviolatum servarunt, ut ab illis necessariam confirmationem in Ecclesiae pulchros ordines adjicias? Nonne audis prophetam dicentem, *Vos domus Israel totam juventutem vestram detorsistis, et mentiti estis veritati?* Quoniam abnegarunt pietatem vendideruntque, quia non intellexerunt. Imo neque vinum servarunt illibatum: nonne vel prima accusatio de illis ea est, quam infert Isaias propheta? *Mercatores tui, ait, miscent aquam cum vino.* Utinam nunc quoque haeretici aquam cum vino commiscerent, non vero Deum cum creaturis. Vide cum literis ipsis (factam) accusationem Prophetarum de Judaeis, quam et Aposto-

իսկ ամբաստանու թի մարգարէիցն զհրէիցն, զոր և առաքեալքն յայտ յանդիման քարոզեն : Անոր մեծի քարոզին պօղոսի, որ գրէ առ թէսաղոնիկեցիսն. ոչ կամիմ ասէ, եթէ անտեղեակ իցէք եղբարք, զի և դուք զնոյն չարչարանս կրեցէք ՚ի ձերոց ազգակա նաց, որպէս և եկեղեցին այ ՚ի հրէից անտի. ՚ի հրէիցն՝ որք զտէր յս սպանին, և զիւրեանց մարգարէսն, և զմեզ հալածեցին, որ և այ յաչաց ելին, և մարդկան հակառակ կացին : Արք ընդ անչափ պատուհասիւք են, նոցա հաղորդակից լինիս : Առ այն պիտիսն ասէ եսայի, թէ այն է բաժին քո, և նոյն վիճակ ժառանգու թէ քո :

Ամէի ուսանել ՚ի նոցանէն, թէ ընդէր իսկ բնաւ զտօնն առնիցեն, վասն որոյ յուսոյ. որք զապաշխարու թիւն ՚ի միջոյ բառնան, զմէ պաշտիցեն զզուր և զընդունայն և զանհանձարից պաշտօնն. անյոյս յապաշխարու թէ առնեն, որ քան զամենեսին կարօտ են ապաշխարու թէ. կեղով վառեալք՝ և զբժիշկն ուրանան : Անուն կա թարոսաց առեալ շրջեցուցանեն, որ է սբց. և ոչ մարմնով և ոչ մտօք ունին սրբու թի : Աիք ինչ որ այնպէս զայրացուցանէ զսծ, և ՚ի ցասումն ածէ, և պատժապարտ մեծաց տանջանաց առնէ, որպէս յորժամ անձին որ սբ անուն յորջորջիցէ. թէպէտև յամենայն մեղաց սբ իցէ, պարտի զանձն ՚ի մեղաւորաց կողմանէ հաշուել : Անոր սբոյն յովհաննու, որդեակը եթէ մեղանչեմք, չեմք յայ. և դարձեալ, թէ որ զչարիս գործէ՝ չէ յայ : Յորժամ ետ խրատ չմեղանչել, ապա զճմարիտն ՚ի մէջ բերէ. որ ասացն, թէ որ մեղանչէ՝ չէ յայ, խոնարհագոյն ևս իջեալ՝ ասէ նոյն. եթէ ա սեմք, եթէ ոչ մեղաք, ստեմք : Այլ զգուշուէ խրատ ետ, և՛ զբնու թինն ոչ ուրացաւ. հայեցաւ ՚ի վարդապետութի ճմարտութեն, ետես և զմտացն դիւրամէտ օտնառութին : Իսկ այժմ թշնամիք՝ անձապատուութե տօնս առնեն, և հաւատտիս գործոց պահանջեն. և յամենայն հաստատուէ վրիպեալ են :

Ամէի և ես առ ձեզ՝ որ քնասէրբդ էք, յուզել այնպիսի ինչ բանս, և ցուցանել թէ ՚ի զուր է այն հակառակութի, ընդունայն կարծիք : Յորժամ յե

li evidenter denuntiant . Audi magnum praeconem Paulum scribentem ad Thessalonicenses : *Nolo, inquit, vos ignorare, Fratres, quia et vos easdem calamitates passi fuistis a vestris cognatis, sicut et Ecclesia Dei ab ipsis Judaeis; a Judaeis, qui Dominum Jesum interfecerunt, et proprios prophetas, atque nos persecuti sunt: quique ab oculis Dei ceciderunt, et hominibus adversati sunt . Qui sub tot et tantis castigationibus sunt, illorumne particeps fies? Ad tales homines dicit Isaias: Ea est portio tua, et eadem sors haereditatis tuae .*

Vellem discere ab illis, quare unquam festum celebrent, ob quam spem? Qui poenitentiam e medio tollunt, cur inanem futilemque insipientium cultum exhibent? Spe poenitentiae destituti sunt, qui prae omnibus opus habent poenitentiae . Ulceribus scatent, et medicum negant (rejiunt) . Nomen Catharorum prae se sumentes circumducunt, puta Sanctorum sive purorum, ubi nec corpore, neque animo praeferunt sanctitatem . Nihil est, quod adeo exacerbet, in iramque moveat Deum, et reum magni supplicii reddat, quantum si quis sibi nomen Sanctum attribuat: quamvis enim ab omni peccato purus sit, debet seipsum in parte peccatorum connumerare . Audi Sanctum Joannem : *Filii, si peccamus, non sumus ex Deo . Et rursus: Qui mala facit, non est ex Deo .* Postquam admonisset ne peccatum committeretur, deinde verum in medium ducit . Qui dixit, quod *Qui peccat, non est ex Deo*, inferius descendens dicit idem: *Si dixerimus quoniam non peccavimus, mentimur .* Tam ergo cautelae monitum dedit, quam naturam non negavit . Respexit in doctrinam veritatis: vidit et mentis offensionem facile pronam . Nunc autem inimici, pietatis festum agunt, et probationem operum exigunt, omni tamen constantia destituti sunt .

Vellem et ego apud vos Christi amantissimos agitare hujuscemodi verba, et ostendere quod gratis est controversia illa, et inanis sententia . Quando quis

կեղեցւոյ կարգաց որ 'ի բաց ելանէ, չկայ յակաստանի . այլ առեգնաց առնէ զնա մուրուծիւնն, որպէս յորժամ յորձանք գետոց՝ որ 'ի ծով մտանիցեն : Օ ինչ յայտ զատիկն և տօնն առնիցեն, զինչ յաւուր տօնին կատարեսցի . ոչ ապաքէն քնի չարչարանք և յարուծի քարոզի . փրկուծի աւետարանի աշխարհի, ամենայն հոգիք անձեղէն բանիւն լուսաւորին : Ալ արդ զիարդ . 'ի միում աւուր 'ի տարւոջն միայն ունիմք զայն կնիք, և զառհաւատչեայ անձպաշտուծէ, և չիցէ յամենայն կիւրակէի զատիկ եկեղեցւոյ . մի թէ նոր ինչ պատարագ 'ի տօնին մատչիցի . մի թէ այն այլ զենումն իցէ, և այս այլ . մի թէ այլ վայելչուծի խորհրդոց 'ի զատկի իցէ, և այլ 'ի կիւրակէի, և 'ի չորեքշաբաթու, և յուրբաթու : Անխցս անգամ և առնիցես զիշատակս չարչարանացն քնի, զատիկ առնես : Օ առաջինն՝ միանգամ լինէր զենումն գառանց 'ի տարւոջն . իսկ քնի պատարագ հանապազ մատչի : Ամեն որոյ և կենարարին յայտ արարեալ, թէ խորհուրդն չճառայէ ժամանակաց և աւուրց, կամ ամսոց և տարեաց, ասէ ցաշակերտսն . քանիցս անգամ և ուտիցէք զհացս զայս, և ըմպիցէք զբաժակս զայս, զիմ մահ պատմեսլիք : Արդ՝ ո՞ առնիցէ զայն տօն : Արզնոյն խորհուրդ կատարեսցէ, հանապազ զատիկ առնիցէ :

Ալ եթէ հանապազ ասեն՝ խորհուրդն կատարին, զինչ պէտք նոր տօնին իցէ : Ազում ինչ . բազում անգամ տուաւ յայ 'ի միսիթարուծիւն մարդկեղէն բնուծէս և տկարուծէ այսպիսի ինչ . հանապազ այ խորհուրդն անշարժ և հաստատուն կայ, և սեղանն, և քահանայք, և պատարագք, և պաշտամունք, և ամենայն ինչ՝ որ յանուն նորա կատարի : Այց քանզի ետես զմարդկան տկարուծիւնս անձ, և ընդ երկրաւոր իրս խառնեալ, և պէսպէս պղծուծք խառնակեալ, կարգեաց այնմ հնարս սրբովք առաքելովքն՝ զտօնն զատկաց . զի որ զամենայն ժամանակս ընդ մեզս զգածեալ իցէն, և ընդ երկրաւոր կարիս բեւեռեալ, և չկամիցի նայել ընդ լոյս անձպաշտուծէն, զէթ անուամբ տօնին ակն ածիցէ :

ab Ecclesiae disciplinis abscedit, inconstans comperitur, atque raptus detruditur ab errore, sicut quando gurgites amnium mare ingrediuntur. Quid, quaeso, Pascha et festivitas ejus manifestant? quid celebratur in die ipso festivitatis? Nonne Christi cruciatus et resurrectio praedicantur, salus annunciaturo mundo, omnes animae divino verbo illuminantur? Quomodo autem? Anne uno, et solo die per annum illud sigillum arrhabonemque pietatis habemus? nonne omni Dominica (die) Pascha Ecclesiae est? Num nova quaedam hostia in festo illo offertur? Num illa alia est mactatio, et ista alia? Num aliud decus mysteriorum in Paschate est, et aliud in Dominica, atque Feria quarta, et die Veneris? Quotiescumque agas memoriam Passionis Christi, Pascham peragis. Olim semel in anno fiebat agnorum mactatio; Christi vero Sacrificium perpetuo offertur. Quare et Salvator declarans mysterium (vel Sacramentum) hoc minime servire temporibus et diebus, aut mensibus annisque, dixit ad discipulos: *Quotiescumque manducabitis panem istum, et bibetis hunc calicem, meam mortem narrabitis*. Quis ergo celebrat illam Festivitatem? Qui illud mysterium perfecit, semper Pascham celebrabit.

At, si jugiter, inquirunt, idem mysterium peragitur, quid opus erat novae festivitatis? Belle utique. Multoties datum fuit a Deo in consolationem humanae nostrae naturae ac imbecillitatis tale quidpiam. Continuo mysterium Dei immobile atque firmum stat, et altare, et sacerdotes, et hostiae, et officia, omniaque, quae in nomine ejus perficiuntur. Quoniam tamen vidit Deus hominum infirmitatem, eamque a terrenis rebus illectam, atque variis immunditiis immixtam, constituit per sanctos Apostolos Festivitatem Paschatis, quae tamquam medela reficeret. Ut qui per omne tempus peccatis inficitur, et terrenis vitis imbuitur, ita ut nolit in lucem pietatis respicere, saltem nomen festivitatis vereatur, atque per

և յիշատակաւ կենարար չարչարանացն պատրաստեսցէ զանձն ճաշակել 'ի սրբու[թեցն] :

Տօնս վասն բազմաց 'ի մի վայր ժողովելոց են . այլ սբց հանապազ տօնք են : Օրնչ իցէ տօնք սբց . զմծ օրհնել . ապա ուրեմն որ հանապազ օրհնեսցէ՝ ցանկ տօնս առնէ . և լնւր դաւ[թի]՝ որ ասէ , օրհնել ցից զտէր յամենայն ժամ , հանապազ օրհնութիւն նորա 'ի բերան իմուամ : Ար ցանկ օրհնէ՝ միշտ տօն առնէ : Օտտկացն , և կացուրդիցն՝ , և ամենաժողով տօնից անուն զբազմաց 'ի մի վայր գումարելոյ յայտ առնէ , առ զխաւարեալս լուսաւորելոյ , առ զմնլորեալս դարձուցանելոյ , առ զկամակոր գնացս ուղղելոյ , առ 'ի զմեռեալս և զթաղեալս յարուցանելոյ , և ամենևին ամենայնի շինած անդամոցն քնի լինելոյ : Վ. յլ չեն ինչ զարմանք , որ յեկեղեցւոյն ճեղքեցանն՝ զի և 'ի տօնէն մեկնեսցին . զի [թէ] 'ի մէնջ էին , ապա ընդ մեզ էին : Վ. յլ ապականիչ տօնն 'ի հաւատացելոց յանդիմանեսցի . և մեր տօնն յիւրում ժամանակի պայծառացի . ոչ որպէս [թէ] ժամանակաց շնորհքն ծառայեսցեն . զի ամենայն կարգք և յօրինուածք յեկեղեցւոջ տնկեսցի : Այկեսցուք այսուհետեւ 'ի կարգ ճառին . բարբառեսցուք և քարոզեսցուք , ոչ իբրև անձանց ինչ զքարոզութիւն համարել , այլ սբց հօրս հարկանել զսպասաւորութիւն , և զդանդաղեալ զհայրենի բարբառոյն հատուցուք զպարտս : Օ այս ասեմ , զի մի որ անտեղեակ իրացս , և մեղադիր լինիցի , ե[թէ] զհայրենի վարդապետուեն ժամանակս յանձինս ինչ կորդիցեմք . զի մեք որպէս հրաման առնումք , զայն առնեմք , և ըստ հայրենի կամաց զհետ երթամք 'ի հարկէ :

Արեկ մեզ եղբարք առաջի կայր սակաւ ինչ զսկրգբան աւետարանին զմծխօսութիւնն աւետարանել և ճառել , և ցուցանել՝ [թէ] զինչ յայտ դիտաւորութիւն մտացբանիցն առնիցէ : Յովհաննէս ասէ , [թէ] 'ի սկզբանէ էր բանն . և չասաց՝ [թէ] 'ի սկրգբանէ էր որդի , կամ միածինն : Վմրացոյց զմիտս լսողաց , [թէ] գուցէ առ չկարութեան մտաց անձա

1 կամ իշուրիոն . ուր գրեալ էր , իշուրիոն :

memoriam salutarium Christi dolorum ad gustandum de Sanctis (sanctorum) se praeparet.

Festum propter plures in unum locum collectos statutum est, sed sanctis quotidie festum est. Quid sit festum sanctis? Deum benedicere. Qui ergo quotidie benedicit, perpetuo festa celebrat. Audi quidem David dicentem: *Benedicam Domino omni hora* (tempore), *quotidie benedictio ejus in ore meo*. Qui semper benedicit, perpetuo festum agit. Nomen autem Paschatis, et Solemnitatum, Panegyricorumque multitudinem in unum coetum congregatam declarat, ut tenebris obducti illuminentur, ut aberrantes in bonam viam revertantur, ut gressus audaces reprimantur⁽¹⁾, ut mortui sepultique resuscitentur, utque omnes omnino in aedificium membrorum Christi reducantur. Non est tamen mirum abscissos ab Ecclesia a festo quoque abscedere. Nam *si ex nobis essent, ergo nobiscum fuissent*. Sed festum depravans convincetur a fidelibus; nostrum autem festum suo tempore fulgebit; non quasi temporibus serviat gratia, sed ut omnis ordo et ornamentum in Ecclesia constituatur. Veniamus itaque in seriem sermonis, proferamus ac praedicemus, non velut nobis ipsis praedicationem adscribentes, sed sancto nostro patri obsequium praestantes, et cunctantis paternae vocis debitum persolvamus. Haec dico, nequis ignorans rerum culpam nobis imponat, ac si paternae doctrinae tempus in nosmetipsos diripiamus: nos enim sicut mandatum accipimus, id agimus, et paternam voluntatem necessario adimplemus.

Heri nobis, Fratres, propositum erat paululum exordii Evangelii theologiam annuntiare, atque referre pariterque demonstrare, quid sensus verborum patefaceret. Joannes dicit: *In principio erat Verbum*; nec dixit, in principio erat Filius, aut Unigenitus. Munivit nimirum mentes auditorum, ne forte cum ipsi

(1) Ad verb. ad corrigendos gressus obliquos.

խօսու թէն մարդկեղէն կարծեօքն անծեղէն ծնունդն աղարտեցի : Վանդի առ մեզ յորժամ ծննդեան ճառք լինիցին, հօր և մօր կարծիք զան 'ի մէջ, և մարմնոյ թանձրութի, և կարեաց պատճառք, թաքուցանէ նախ զորդւոյն անուն, և ընծայեցուցանէ զբանին յորջորջումն, զի բանին յորջորջմամբ՝ զան կարեկան ծնողին և ծննդեանն մեկնեցէ : Այլ զի դարձեալ վերստին կրկնեցից, բան կոչէ, զի ցուցցէ՝ թէ չէ ընդ կարեօք ծնունդն :

Այլ առ ան էր ասէ, զի զանբաժին պատուոյն յայտ առնիցէ : Ասաց, թէ առ ան էր, և ընծայեցոյց՝ զի ան է. ապա և զարարչութիւն 'ի մէջ բերէ, եթէ ամենայն ինչ նուաւ եղև. յանդիմանեցի զուր աշխատութի վիճողացն, որք 'ի ձեռն նորա և նուաւ ասելոյն՝ նուազութի պատուոյ միաճնին կամին կազմել :

Այլ թերևս ասիցէ որ. գրեթէ թէ հերձուածողքն պահանջեցին՝, և չկարիցեն ասել, թէ զինչ 'ի ձեռն նորայն իցէ, և զինչ նուաւն. դու՛ որ եկեղեցականդ ես, մեկնեա՛, զինչ 'ի ձեռն նորայն իցէ, և զինչ նուաւ : Ա՛ծեղէն գիրք չարկանեն 'ի կիր զբանս արուեստականաց, և չձառայեն մարդկեղէն մտաց կազմածոյ. քանզի չեն արիստոտելական խրատք, և ոչ պղատոնական խօրիք, այլ միամիտ հաւատք անխարդախ և անխորամանկ, և լի բազում ազատութի : Յորժամ (ասէ) 'ի ձեռն նորա, և նուաւ, զայն ասէ, թէ 'ի նմանէ, ամենայն ինչ 'ի ձեռն նորա : զինչ իցէ 'ի ձեռն նորա. այն իսկ է՝ թէ 'ի նմանէ : Այա եթէ կամեցին մեծ ինչ զառ 'ի նմանէն իմանալ, և հօր միայն տալ զառ 'ի նմանէն իբրև զառաւել պատիւ ինչ, յանդիմանի զուր աշխատութի : զի 'ի նմանէն՝ ոչ զարարիչն յայտ առնէ, այլ զնիւթ, և զատաղձ ինչ՝ յորմէ լինիցի. որպէս 'ի ջրոյ ձուկն, և յերկրէ անասուն : Յորժամ ասէ, բրդ խեցեն ջուրք, և հանցէ երկիր, միթէ զջուրն և

1 Գրելի է, դանելի իշի, կամ դանելիցան 'ի նախընթաց ճառի :

theologicum sensum consequi non possent, humano consilio Divina nativitas depravaretur: quandoquidem apud nos quum de nativitate sermo occurrat, patris et matris conjectura, carnisque crassitudo, et affectionum rationes menti obversantur. Itaque abscondit primum Filii nomen, et perhibet Verbi nuncupationem, ut Verbi appellatione conditionem Genitoris Genitique humanis affectionibus nequaquam subjectam exponeret. Ut autem iterum repetam, Verbum vocat, ut demonstret non esse subjectam istiusmodi affectionibus generationem.

Et apud Deum erat, ait; ut indivisibilem dignitatem patefaceret. Dixit apud Deum esse, et exhibuit, quod *Deus est*; deinde etiam creationis auctoritatem in medium affert, dicens: *Omnia per ipsum facta sunt*. Castigetur inanis labor litigantium, qui his vocibus, *per ipsum*, et *ipso* diminutionem honoris Unigeniti vellent adstruere.

Sed fortasse dixerit quisquam: Si haeretici interrogati explicare impares sint, quid *per ipsum* sit, et quid *ipso*, tu qui Ecclesiasticus es, expone, quid sit *per ipsum*, et quid *ipso*. Divinae litterae minime usurpant verba artificiosa, neque humanae mentis excogitationibus inserviunt: quoniam non sunt Aristotelicae instructiones, neque distinctiones Platonicae, sed sincera fides abhorrens dolum calliditatemque, et magna libertate pollens. Cum dixerit *per ipsum*, et *in ipso*, vel *ipso*, id dixit, *ab ipso*, sive *ex eo*. *Omnia*, inquit, *per ipsum*. Quid sit, *per ipsum*? *ab ipso* videlicet. Quod si velint magnum quiddam intelligere illud, *ab ipso*, et Patri soli attribuere *τὸ ab ipso*, tamquam amplio rem quemdam honorem, confutatur inanis eorum labor. Siquidem *ab ipso*, vel *ex ipso*, non (semper) factorem indicat, sed materiam ac sylvam (elementi), ex qua fiat: ut, ab aqua piscis, ex terra autem jumentum. Quando dixit, producant aquae, et educat terra, num aquam et terram auctorem di-

զերկիր արարիչ կոչէ . և կամ յորժամ պողոս ասէ, թէ առաջին մարդն յերկրէ հողեղէն, մի թէ արարիչ իցէ երկիր . և յորժամ ասէ, ոչ եղև այր ՚ի կնոջէ, այլ կին յառնէ, մի թէ արարիչ կնոջ այրն իցէ : Տեսանես, զի ՚ի նմանէն՝ ոչ ամենայն ուրեք արարչին է գիպող, այլ և նիւթոյ ինչ՝ որ ՚ի մի ջի կայցէ : Ալ յայտ է թէ նովաւ և ՚ի ձեռն նորա ասել զկենարարէն, ոչ իբրև զնիւթ ինչ ՚ի գործածեալ ցուցանէ, այլ զգոյն ՚ի գոյ հաստատեաց, և զէն ՚ի յէ կոչեցեալ : Այլ (որպէս) նիւթն և առաջ արուեստաւորացն իցէ, նոյնպէս և այլ կամքն, և ոչ եթէ էութի այ . քանզի ոչ եթէ յէութենէն այլ ելանեն գործքն, այլ կամքն կացուցանեն զէն յէ, և զգոյն ՚ի գոյ . կամի, և ամենայն ինչ լինի . ակնարկէ՝ և ամենայն ինչ ունկնդիր լինի :

Ալ արդ՝ յորժամ ՚ի նմանէն ասիցէ, փոխանակ ասելոյն, թէ ՚ի կամացն հօր . և յորժամ ՚ի ձեռն նորա և նովաւ, այն իսկ է՝ թէ ՚ի զօրուէն որդւոյ : Ալ զի զայս պատճառս ՚ի բաց մերժեացէ յայնցանէ՝ որ պատճառս մեղաց պատճառին, ասէ երանելին պողոս . Ա՞ գիտաց զմիտս Թ՛ն, կամ ո՞ եղև նմա խորհրդակից . կամ ո՞ ետ նմա փոխ, և առնուցու զփոխանորդն, զի ամենայն ինչ ՚ի նմանէն և ՚ի ձեռն նորա : Ալ թէ նուազութի ինչ՝ ՚ի ձեռն նորայն՝ ցուցանիցէ, և առաւելուի պատուոյ՝ ՚ի նմանէն, զիարդ իցէ, զի աստ զերկոսին զմիջէ ասիցէ . մի թէ զանխանս ինչ խառնիցէ : Օ ումի՛ համարիցին ասացեալ զամենայն ինչ ՚ի նմանէ և ՚ի ձեռն նորա . զՏօրէ, թէ զորդւոյ : Ալ թէ զհօրէ, ահաւանիկ և զհօրն՝ ՚ի նովաւն, և ՚ի ձեռն նորա իջուցին, եթէ սպասաւորութի է նովաւն . և ՚ի ձեռն նորա գուշակեցին, կարի թնամանք իցեն ասել զհօրէ զինմանէն, և նովաւ, և ՚ի ձեռն նորա . քանզի չմարթի միումն՝ տէր լինել, և սպասաւոր : Իսկ զորդւոյ իցէ ասացեալ . ահաւասիկ չկայ միայն ՚ի ձեռն նորայն և նովաւ, այլ ՚ի նմանէն . և չկարէ մին՝ սպասաւոր, և ինքնագործ լինել : Այլ զի զմեր ցնորսն ՚ի բաց պարզեացէ, ՚ի միոյ գէմս գումարեաց զերկոսին . զի ուսանիցիս, թէ բանք զայ բնութիւն չբաժանեն, այլ ՚ի

xerit creationis? Vel quum Paulus dicat, *Primus homo a terra terrenus*, creatorne erit terra? Et quando dicit: *Non fuit vir a muliere, sed mulier ex viro*, ane creator mulieris sit vir? Viden' quod τὸ *ab ipso* non ubique auctori convenit, verum etiam materiae quae intersit. Liquet autem quod *per ipsum* vel *ipso* dicere de Salvatore, non sicut materiam aliquam usurpatam declarat, sed quod non subsistentem in subsistentiam condiderit, et non existentem in existentem evocaverit. Non sicut materia sylvaque artificum est, ita et Dei voluntas, neque substantia Dei: non enim ex substantia Dei exeunt opera, sed voluntas ejus, id quod non erat, in ens, et non extantem in extantem constituit. Vult, et omnia fiunt; annuit, et omnia obediunt.

Itaque quando *ab ipso* dixit, locum habet dicendi, ex voluntate Patris; quando vero, *ab ipso* et *in ipso*, id est, ex virtute Filii. Ut autem hujusmodi praetextus avertat a causantibus causas peccati, dicit beatus Paulus: *Quis novit mentem Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis mutuum dedit ei, et accipiat retributionem? Quoniam ex ipso, et per ipsum, (et in ipso) omnia. Si diminutionem aliquam ostendat τὸ *per ipsum*, et praestantiam honoris τὸ *ab ipso*, quomodo hic utrumque de uno asseruerit. An immixta quaedam commiscuerit? De quo patent dictum fuisse *omnia ex ipso, et per ipsum*; an de Patre, an de Filio? Si de Patre, ecce et Patris statum illis vocibus, *ipso* vel *per ipsum*, imminuerunt, si id famulatus sit; atque eo ipso conjecerunt nimiam esse contumeliam de Patre illas voces, *ex ipso, et per ipsum, et in ipso* asserere: eoquod nequeat unus dominus esse et famulus. Sin autem de Filio dictum sit, ecce non solum adest *per ipsum, et in ipso*, sed quoque *ex ipso*: neque potest unus famulus simul et author esse. Sed ut nostra phantasmata depellat, in unius faciem collegit utrumque, ut discas, quod verba naturam Dei non dividunt, sed voces illae, *ex ipso, ipso, per ipsum, et in ipso*, de uno dicuntur; nunc de Patre,*

նմանէն, և նովաւն, և 'ի ձեռն նորա, և 'ի նոյն, զմիողէ ասէին. երբեմն զՏօրէ, և երբեմն զորդւոյ:

Ալ քանզի բազում անգամ զորովն, և 'ի ձեռն նորա՝ յեղլեղուն, և այնու իմն սպասաւորութի և նուաստութի և փոքրկութի համարին որդւոյ, հարկ է ժողովել և դնել առաջի ձեր բանս մարգարէականս: Արանելին յովսէփ մինչդեռ 'ի բանտին էր, որ պարտեաց՝ ցածութիւն զամենայն չարիս, ետես անդ զներքինիս փարաւոնի արքայի տրտում երեսօք, որոց դէմքն զթախիծ սրտիցն յայտ առնէին. ընդէր էք այսօր ասէ տխուր երեսօք: Արազ տեսաք ասեն, և չիք ոք որ մեզ մեկնիցէ: Ալ առ այն զինչ երանելին յովսէփ. ասացէք ասէ զերազն. և չասաց՝ թէ յայ է մեկնութիւն նորա, այլ թէ 'ի ձեռն այ: Թէ այնպէս իցէ, դու ճոխանանս, և անձ սպասաւոր լինի. ոչ ապաքէն 'ի ձեռն նորա իցէ մեկնութիւնն. որում պարտ էր ասել՝ թէ յայ. դու ինչ 'ի ձեռն այ և ան խօսիցիս, թէ անձ 'ի ձեռն քո և քե: Ալ արդ. մի ծառայեսցես բանիցն տկարութե, այ շնորհացն լուր, և հին կտակարանայն: Այս են պատգամք և պատուիրանք, զոր պատուիրեաց մովսէս ծառայ ան 'ի ձեռն հրամանի ան. (մովսէս 'ի ձեռն հրամանի ան), եթէ հրամանքն 'ի ձեռն մովսէսի: Այն դիր, այս են ասէ պատգամք և պատուիրանք զոր պատուիրեաց մովսէս. և չասաց, թէ անձ 'ի ձեռն մովսէսի, այլ թէ մովսէս 'ի ձեռն այ:

Ասաց բան, կոչեաց և անձ, անուանեաց և արարիչ. և առ սակաւ սակաւ գայ հանդարտ և յորդւոյ միածնի յորջորջումն: Ամենայն ինչ ասէ նովաւ եղև. զարարչութիւն քարոզէ. և առանց նորա եղև ոչ ինչ՝ յեղեղոցն, և ոչ յանարար բնութիւն: Այլ շէք զառաջին զբանսն, զոր ասացաք, եթէ գիրք ըստ իրաց ինչ որ առաջի կան՝ խօսին ինչ ակնարկելով. զի հերձուածողաց աշակերտքն՝ որ ընդ հողոյն սթյտան սպտերազմն, զամենայն ինչ նովաւ եղև՝ և 'ի

nunc de Filio .

Quia tamen (adversarii) frequentius versant voces *per quem*, vel *quo*, et *per ipsum*, atque his famulatum ac diminutionem minoritatemque Filio adscribunt, colligere et coram vobis verba prophetica ponere necesse est. Beatus Joseph quum in carcere degebat, qui humilitate modestiaque mala omnia superavit, vidit illic eunuchos Pharaonis regis vultu tristes, quorum visus moestitiam animorum prodebat. Quare hodie tristi, ait, estis vultu? Somnum vidimus, ajunt, et nemo est qui interpretetur nobis. Quid ad haec beatus Joseph? Dicite, inquit, somnum. Non dixit, quod *a Deo* vel *ex Deo* est interpretatio ejus, sed quod *per manum Dei*, sive *per Deum*. Si ita est, tune auctoritatem monstras, et Deus famulus erit? nonne *per manum ejus* esse dicitur interpretatio? cui oportebat dicere, *ex Deo*: (aliàs opponeretur.) Tune per manum Dei, et per Deum loqueris, an Deus per te, et in te? ⁽¹⁾ Ne itaque servias verborum infirmitati, sed Dei gratiam audi, et *vetus* quoque testamentum. *Haec sunt oracula et mandata, quae praecepit Moyses servus Dei per mandatum Domini.* Moysesne per mandatum, an mandatum per Moysen? observa, quod dicit, *Haec sunt oracula et mandata, quae praecepit Moyses*: et non dixit, quod Deus per Moysen, sed Moyses per Deum.

Dixit ergo (Evangelista) *Verbum*; vocavit et *Deum*; nominavit et *Creatorem*: atque sensim ac paulatim venit etiam in *Filii Unigeniti* appellationem. *Omnia*, inquit, *per ipsum facta sunt*; quo creationem mundi praedicat. *Et sine eo fuit nihil* creaturarum, non vero increatae naturae. Memoresne estis primorum verborum jam dictorum? quod nempe Scriptura secundum res praesentes loquitur aliquid annuens: ubi haereticorum auditores, qui adversum Spiritum Sanctum

(1) Quod Latinis est, *per te*, id Armenis dicitur *teipso*, et *per manum tuam*.

Հողւոյն սբյ առնուն հայհոյութի : Ամենայն ինչ նու
վաւ եղև , ամենայն որ ինչ եղև , և ոչ անարար բըւ
նութիւն : Այլ թէ յորժամ ասիցէ կենարարն , եթէ
ամենեքին որ յառաջ քան զիս եկին՝ գողք էին և
աւազակք , զմովսէս գող բամբասեսցես , և զեսայի
աւազակ . ոչ ապաքէն զնոսս կոչէ գողս և աւազակս ,
զորոց բանքն էին :

Ամենայն ինչ նովաւ եղև , և առանց նորա եղև և
ոչ ինչ որ ինչ եղևն . նովաւ կեանք էր : Ասաց , թէ
բան է , և կոչեաց անձ , և թէ առ անձ էր , և անուա
նեաց արարիչ . յորջորջէ և կեանք , զի որ արարիչն
է , ապաքէն և կենարար է . չմարթի , թէ արարիչ
իցէ , և կենդանական զօրութիւնն արարածոց չտայ
ցէ : Աեանք էր , քանզի զկենդանական և զուսաւո
րիչ չնորհս ունի . զի որ ինչ հաստատեսցի , կենաց
կարօտ է , և կենդանութ լուսոյ . և ոչ ՚ի լոյս (Լիւի)
վայելել առանց կենաց . վասն այնորիկ ՚ի նոյն յարէ ,
թէ կեանք էր , և կեանքն էր լոյս մարդկան :

Այցոյց զարարչական զօրութիւն՝ զկենդանարարն
և զուսաւորիչ . ապա ասէ , եղև այր մի առաքեալ
յայ , անուն նորա յովաննէս . ուր այ ճառք իցեն ,
անդ՝ էր նա , և ուր մարդոյն՝ եղևն : Աս եկն ՚ի
վկայութիւնն , վկայել վասն լուսոյն , զի ամենեքեան
հաստատեսցին նովաւ : Աոյծս գտանէ հերձուա
ծողն . տեսանէս ասէ , զի նովան սպասաւորութեան
գուշակ է , քանզի մարդարէիւքն իսկ լինի հաւատա
րիմ անձ : Աայց տես՝ , թէպէտ և մարդկան բնութիւն
ընդ օրինօք հնազանդեալ կայ , և ընդ տերունի
սպասուն , սակայն աստ որովն՝ ոչ սպասաւորութիւն
ինչ յայտ աւնէ , այլ զազգումն և զքարոզութիւնն
մարդարէիցն . քանզի կամայ , և ոչ ահամայ լինէր
վկայ լուսոյն : Ապա եթէ ՚ի կարի ինչ ՚ի խժդան և
յախորտի կայցեն , և զորովն և ՚ի ձեռն նորա՝ սպա
սաւորութն նշանակ համարին , լուիցեն պօղոսի՝ որ
ասէ , հաւատարիմ է անձ՝ որով կոչեցարօք ՚ի հնա
զանդութիւնն որդւոյ նորա : և ոչ ևս , որովն , և ՚ի

1 Գրեալ էր , ես . բայց յայնժամ պիտէր այլ բայ , իբր՝ ասէ՛ ևն :

congregiuntur, illud *Omnia per ipsum facta sunt*, etiam in Spiritum Sanctum blasphemantes referunt. *Omnia* (tamen dixit) *per ipsum facta sunt*, omnia (scilicet) quae facta sunt, minime vero increata natura. Num quando dixerit Salvator, quod *Omnes qui ante me venerunt, fures erant et latrones*, Moysemne furem accusabis, et Isaiam latronem? nonne illos vocat fures et latrones, de quibus sermo erat?

Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso vita erat. Dixit, quod Verbum est, atque Deum appellavit, et quod apud Deum erat: nominavit et Creatorem; nuncupat etiam Vitam. Nam qui creator est, vivificus etiam utique est: nequit enim, ut Creator sit, quin et vitalem virtutem creaturis praestiterit. *Vita erat*, quia vitalem illuminatricemque gratiam habet. Quoniam quidquid conditur, vitae indiget, et vitae lucis, neque fit ut luce sine vita fruamur. Propterea adjicit, quod *Vita erat, et vita erat lux hominum.*

Postquam demonstrasset creatricem virtutem vivificam atque illuminantem, deinde dicit: *Fuit unus homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes.* Ubi de Deo sermo sit, ibi *Erat* ipse (dicitur); ubi autem de homine (sive humanitate) agitur, *Fuit.* (et subditur). *Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes firmarentur (seu crederent) per illum.* Ausam captat haereticus: viden', ait, quod *τὸ per illum*, famulatum designat; quoniam per prophetas quoque fidelis probatur Deus. Vide tamen quod quamquam hominum natura sub lege obedientiae constituta sit, subditaque dominico servitio, hic tamen *τὸ per illum* non famulatum quemquam indicat, sed inspirationem praedicationemque prophetarum: quoniam voluntarie, non vero invitus testimonium perhibebat de lumine. Quodsi in nimia barbaraque pertinacia et contumacia instantes, *τὸ per quem, sive per illum* famulatus indicium arbitrentur, audiant Paulum dicen-

ձեռն նորա՝ յորդոյ առ հայր, այլ ՚ի հօրէ առ որդի :

Յաշխարհի աստ էր ասէ, և եկն յաշխարհս . և քանզի ասաց թէ եկն յաշխարհ, զի մի ոք վայրահան փոփոխումն զանմարմնոյն կարծեսցէ, ասէ, էր յաշխարհս, և եկն յաշխարհ: Օխարդ ասեն, և թէ զոր հայր սրբեաց, և առաքեաց յաշխարհ: Առաքելութիւնն ոչ տեղական ինչ փոփոխումն, այլ զանտեսութենն յայտնութի ցուցանէ. և թէ զխարդիցէ՝ լուր . ուստի երեւի ցորեան, ուստի գայ զինի, ուստի ձէթ . ոչ ապաքէն յերկրէ: Իսկ ընդէր ասէր ւծ, և թէ ահաւասիկ առաքեմ զձեզ (կամ ձեզ) ցորեան, և զինի, և ձէթ: Եթէ ցորեան առաքեալ ոչ յերկնից գայ, այլ յայտնութի բուսոյն ցուցանէ զառաքելութիւնն . իսկ դու զարարիչն անմարմին, զէն ՚ի ճշմարիտ էէն, և զգոյ ՚ի ճշմարիտ գոյէ՝ վայրական փոփոխմամբ կարծես առաքեալ, և ոչ տնտեսական յայտնութեն: Օի թէ որդի տեղաց ՚ի տեղիս առաքեցաւ, ապա և հայր անդ միայն ՚ի վերմնաց, և որդի այսր և եթ ՚ի խոնարհ եկն, ոչ յերկնս որդի էր, և ոչ յերկրի հայր: Սիտ գիր հաստատութիւն. Եթէ բանին ծառայիցես, և այնպէս զորդոյ առաքելութիւն (առցես,) որպէս թէ մեկնեալ ինչ յառաքելոյն իցէ, ամենեւին իսկ հարկ լինիցի առաքելոյն յերկնից՝ յերկրի և եթ լինել, և զատանել յերկնից, և առաքելն չլինել յերկրի, այլ յերկնս սահմանեալ: Աւ ո՞ ոք այնպէս ամբարիշտ և անօրէն կայցէ, և ւծամարտ լեզուս խարտիցէ, մինչ զհայր յերկնս և եթ սահմանել, և զորդի յերկրի միայն փակել:

Այամիս ճշմարիտ ւծխօսութիւն ինչ ուսանել, ոչ վայրասպար ասացեալ, այլ ՚ի գրոց վկայեալ. և զի առաքեցաւ որդի, և կաց մնաց ՚ի բարձունս. և վերացաւ յերկնս, և ընդ մեզ է: Աչ եթէ իմ ինչ բանք են, այլ նորին կենարարին: Օ որ հայր ասէ սրբեաց և առաքեաց. և այնպէս իմն թուի թէ մեկնեցաւ յառաքէն. և զխարդ որ առաքեցան՝ ասէ,

tem: *Fidelis est Deus, per quem* (vel quo) *vocati fuistis in obedientiam Filii sui.* Ubi necdum τὸ *per quem*, sive *per illum*, de Filio ad Patrem, sed de Patre ad Filium (asseritur).

In mundo ipso erat, inquit, *et venit in ipsum mundum.* Quoniam vero dixit, *venit in mundum*, nequis localem mutationem de incorporeo conjiciat, *Erat*, inquit, *in mundo ipso, et venit in mundum.* Quomodo ergo, ajunt, (dictum sit,) *Quem Pater sanctificavit, et misit in mundum?* Missio illa haud localem quandam mutationem, sed dispensationis revelationem demonstrat. Quomodo autem, audi: Unde apparet triticum, unde venit vinum, unde oleum? nonne de terra? Cur itaque dicebat Deus, *Ecce mitto vobis frumentum vinumque et oleum.* Si ergo frumentum missum non de caelo venit, sed per revelationem germinis ostendit missionem suam; tunc Creatorem incorporeum, qui Ens est ex Ente vero, Extantemque ex vero Extante, locali mutatione missum putas, non vero dispensativa revelatione? Quoniam si Filius de loco in locum missus fuit, ergo et Pater ibi tantum sursum mansit, et Filius huc tantum deorsum venit; et consequenter nec in caelo Filius erat, neque in terra Pater. Observa diligenter: si verbis ipsis morem geras, atque sic Filii missionem accipias, ac si discesserit a mittente, omnino necesse erit missum de caelo in terra tantum esse, et separari ex caelo, mittentem vero non esse in terra, sed in caelo velut termino conclusum. Ecquis adeo impius iniquusque extet, et contra Deum linguam acuat, ut Patrem in caelo solo determinet, Filiumque in terra sola reponat?

Visne veram theologiam discere, non inconsulto expressam, sed ex Scripturis testificatam? Vere quidem missus fuit Filius, et permansit in excelsis: ascendit in caelum, et nobiscum est. Non sane mea sunt verba, sed ipsius Salvatoris. *Quem*, ait, *Pater sanctificavit, et misit*: ubi poterat sic videri, quasi vero discesserit a mittente. Quomodo tamen ipse, qui mis-

Թէ ես 'ի հայր , և հայր յիս . և դարձեալ՝ Թէ որ առաքեացն զիս հայր , ընդ իս է : Այլ Թէ ընդ քեզ իցէ , ապա չառաքեցար միայն , այլ ընդ նմին առաքեցար : Այլ Թէ մարմնական առաքելութիւն առաքեալ զնա իմանայցես , զիարդ զառաքէ՛ զհօրէ ասիցէ , Թէ ես 'ի հայր , և հայր յիս . և դարձեալ՝ Թէ որ յղեացն զիս՝ ընդ իս իցէ : Օ ի մի յորժամ լուիցէ որք , Թէ որ առաքեացն զիս՝ ընդ իս է , զօրուի ինչ ազգական համարեսցի , և ոչ զբուն իսկ զհայր , յայլում վայրի լուսաւորէ զբանն . հայր , ասէ , որ յիս բնակեալ է՝ գործէ զգործս . որ յիս բնակեալ է , և ոչ որ յիս ազգեցուծիս գործէ :

Այն յերկնից , և մնաց անդէն յերկինս . վերացաւ յերկրէ , և չմեկնեցաւ յերկրէ . և զի չէ իմ բանս , լուր իսկ նմին տն . ելանեմ , ասէ , առ հայրն , և առաքեմ առ ձեզ զհոգին սբ . ելանեմն անջրպետութիւն ցուցանէ , և առաքեմն չանջրպետութիւն : Օ ի մի որ զբոս մարմնոյն վերանալն՝ անձութեն փոփոխումն համարեսցի , պատուիրէ աշակերտացն , երթայք աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս , մկրտեցէք զնոսս յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սբ . և ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչև ցվախճան աշխարհի : Օ ինչ իցէ՝ ընդ ձեզ եմ : 'Աբարբառոյն իսկ ճանաչեմք զբանն . 'ի մարգարէան որ յայնժամ խօսէր , և այժմ զօրութիւն գործէ : Այլ Թայք և աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս , և ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ : Այլ իցէ՝ որ զայն ասաց . յայտ է , Թէ այն՝ որ 'ի ձեռն անգէի մարգարէի խօսէր . այժմ զօրացիր դու զորոբարէլ ասէ տր , և զօրացին ձեռք ժողովրդեան իմոյ , և գործեցէք 'ի տան իմում , զի ես ընդ ձեզ եմ , և ոգին իմ կայ 'ի միջի ձերում :

Ամենայն ուրեք անձ , և ընդ ամենայն հաւատացեալս անձ . 'ի մէջ հաւատացելոց հայր , 'ի մէջ հաւատացելոց որդի , 'ի մէջ հաւատացելոց և հոգին սբ : Այլ Թէ զիարդ 'ի մէջ հաւատացելոց հայր , լուր մարգարէին՝ որ ասէ . ուրախ լեր և ցնծա՛ դուստր սիրովսի , ցնծա՛ և բերկրեանց յամենայն սրտէ քում մէ , զի եբարձ տր 'ի քէն զրկանս քո , և փրկեաց քեզ 'ի ձեռաց Թշնամեաց , Թագաւորեսցէ 'ի միջի

sus fuerat, dixit: *Ego in Patre, et Pater in me. Et* rursus: *Qui misit me Pater, mecum est.* Si tecum est, ergo non missus es solus, sed cum ipso missus es. Si corporali missione missum intelligas eum, quomodo de mittente Patre dixerit, *Ego in Patre, et Pater in me?* atque iterum, *Qui misit me, mecum est.* Ne autem quis audiens, quod *Qui misit me, mecum est,* virtutem aliquam operativam (inspirativam) putet, non vero ipsum Patrem, alibi declarat verbum, dicens: *Pater qui in me habitat, peragit haec opera.* Qui in me habitat, non autem qui agit in me operationes (vel inspirationes).

Venit ergo de caelis, et mansit illic in caelis; ascendit de terra, non discedens a terra. Quod autem non meum est dictum, audi Dominum ipsum dicentem: *Ascendo ad Patrem, et mitto ad vos Spiritum Sanctum.* *Ascendo,* intervallum ostendit; et *Mitto,* non intervallum. Ne quis autem illam secundum carnem ascensionem, Divinitatis mutationem credat esse, praecipit discipulis, dicens: *Euntes docete omnes gentes; baptizate eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.* *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Quid est, *Vobiscum sum?* Ex ipsa voce noscimus verbum. Qui olim in prophetis loquebatur, nunc quoque virtutes operatur. *Euntes docete omnes gentes, et ecce ego vobiscum sum.* Quis est, qui haec dixit? Patet quod ille, qui per Aggaeum prophetam loquebatur: *Nunc itaque confortare tu Zorobabel, dicit Dominus, et confortentur manus populi mei, et operamini in domo mea; ego enim vobiscum sum, et Spiritus meus stat in medio vestri.*

Ubique Deus, et cum universis fidelibus Deus. Inter fideles Pater, inter fideles Filius, inter fideles Spiritus quoque Sanctus. Quomodo autem in medio fidelium Pater, audi prophetam dicentem: *Laetare et exulta filia Sion; exulta et gaude ex toto corde tuo, quoniam abstulit Dominus a te injuriam tuam, et liberavit te de manibus hostium. Regnabit in medio tuo, regnabit Dominus in medio tuo, et non ultra videbis ma-*

քում, Թագաւորեացէ յոր 'ի միջի քում, և ոչ ևս տեսցես զչարիս : Ահաւասիկ ցուցաւ հայր Թագաւորեալ 'ի մէջ հաւատացելոց : Ալ սրգի զի՛նչ . ո՛ր իցեն երկու կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ, անդ եմ և ես 'ի մէջ նոցա : Ա մէջ հայր, 'ի մէջ որդի, 'ի մէջ և հոգին սբ . զի ես ընդ ձեզ եմ ասէ յոր ա մենակալ, և հոգին իմ եկաց 'ի միջի ձերում : Օ ի բաժանեա զանբաժինսն . հիմ քակես զանբակսն . զմարմնոյն ասեմ որ միացոյց ընդ իւր, և չիչխէ որ ասել թէ 'ի զան իցէ . գիտեմ զի երբեմն խօսեցայ 'ի սոյն ձառ , այլ չէ պարտ ընդ առաջինս հայել, և թողուլ 'ի դէպ ժամանակի զվարդապետութիւն . զի ոչ վասն այնորիկ ինչ բանք են՝ ընդ նոյնս չանցանել, այլ 'ի նոցունց չհեռանալ :

Ասեն հերձուածողացն աշակերտքն, թէ տես զհաւոր ընդ մեզ ունի որդի զհանգիտապատիւ զուգականութիւն : Ալանեմ ես առ հայր իմ և առ հայր ձեր, անձ իմ և անձ ձեր . տես զհաւոր որդի՝ անձ իւր կոչէ ըզհայր : Ալ արդ՝ նախ քան զամենայն պարտ է գիտել, զի միածին բանն , անչարչարելի էութիւնն , անեղծ և անփոփոխական զօրութի , սա զիւր ստեղծուածն , և ինքեան զմարմինն միացոյց . ոչ ինքն 'ի նուազութիւն իջեալ, այլ զնորա նուազութիւնն յառաւելութի հանեալ : Ալ տես զհաւոր զերկնաւոր փոփոխմունս ընդ մարդկութե գործէ . քանզի որ փոխանակիցէ որ , տայ և առնու . սա մարմին 'ի մէնջ, և ետ մեզ հոգի յիւրմէ : Արպէս դու՝ որոյ անձ և յոր գոյ , չիչխէ իր զան հայր կոչել, եթէ չէ իր զհոգին 'ի նմանէ առեալ . նոյնպէս և որդի ոչ՝ զհայր անձ իւր կոչէր , եթէ չէր մարմին 'ի քէն առեալ : Անզի գիտէր կենարարն , եթէ ոչ նոյնգունակ հայր նորա՝ և հայր մեր, և ոչ ըստ նմին օրինակի անձ նորա՝ և անձ մեր, բաժանէ զանուանսն . առ հայրն իմ, և առ հայր ձեր . քանզի այլ ազգ իմ է , և այլ ազգ՝ ձեր . և առ անձն իմ, և առ անձն ձեր . քանզի այլ ազգ ձեր անձ է, և այլ ազգ՝ իմ : Ասան առ 'ի ձէնջ մարմնոյն՝ եղև իմ հայր անձ . և վասն առ յինէն հոգւոյն՝ անձ

1 Գրեալ էր . ոչ ոչ . . . իւր , ուր գրեւ էր , ոչ ոչ . . . իւ

la. Ecce probatum fuit Patrem regnare inter fideles. Quid autem Filius? *Ubi sint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum et ego inter illos.* In medio itaque Pater, in medio Filius, in medio etiam Spiritus Sanctus; *Quoniam ego vobiscum sum, ait Dominus omnipotens, et Spiritus meus stetit in medio vestri.* Cur dividis indivisa, quare dissolvīs indissoluta? De carne inquam, quam univit secum, et nemo praesumat dicere disjunctam esse. Scio me aliquando locutum esse de eadem ratione, sed non oportet respiciendo anteriora, praetermittere ad tempus opportunam doctrinam; non enim quaeritur non eadem pertransire, sed ab iisdem non removeri.

Dicunt haereticorum auditores: Vide, quomodo nobiscum habet Filius aequalem dignitatem, (quum dixerit:) *Ascendo ego ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum.* Viden', quomodo Filius Deum suum vocat Patrem? Ante itaque omnia scire oportet, quia Unigenitum Verbum, essentia, quae pati non potest, incorrupta immutabilisque virtus, sumpsit propriam creaturam, sibi que univit carnem; non ipse in diminutionem descendens, sed ejus tenuitatem in magnitudinem eveheus. Vide autem, quomodo caelestem mutationem cum humanitate facit. Siquidem qui mutuatur, dat accipitque. Accipiens ergo carnem de nobis, dedit nobis Spiritum de se. Sicut enim tu, qui Deum ac Dominum habes, non auderes Deum tibi patrem vocare, si non Spiritum ab eo accepisses; similiter et Filius Patrem Deum suum minime vocasset, si carnem de te non accepisset. Quoniam noverat Salvator non eodem modo Patrem esse suum, ac Patrem nostrum, neque eodem tenore Deum suum, et Deum nostrum esse, (ideo) dividit nomina, *ad Patrem meum, Patremque vestrum:* aliter enim meus est, et aliter vester. *Et ad Deum meum, Deumque vestrum:* nam aliter vester est

և հայր աշխարհի եղև . ոչ ինձ որդւոյ կարէր հայր
 անկուէլ, եթէ չէր իմ առեալ զմարմինն . և ոչ ձեր
 հնար ինչ էր զանձ հայր կուէլ, եթէ չէր առեալ ըզ-
 հողին . և վկայէ սօղոս , զի էք ասէ որդիք , առա-
 քեաց անձ զհոգի որդւոյ , որ ազաղակէ 'ի սիրտս ձեր ,
 արբա՛ հայր : Ալանեմ ես առ հայրն իմ ըստ բնու-
 թե , և առ հայր ձեր ըստ շնորհաց . առ անձ ձեր ըստ
 բնութես , և անձն իմ ըստ մարմնոյ :

Յովհաննէս ասէ , թէ բանն մարմին եղև , և բնա-
 կեաց 'ի մեզ . և տեսաք զփառս նորա , զփառս իբրև
 զմիաձնի առ 'ի հօրէ : Անդէր ասեն զհոգւոյն ճի-
 շեաց . զմէ՛ զորդւոյն անձ երևեցաւ ¹ , և զհոգւոյն
 լռեաց : Օ այն պարտ է իմանալ եղբարք , եթէ այլ
 կրօնք խորհրդականք են , և այլ քարոզութիւն հրա-
 պարակի . առաքեալքն 'ի քարոզութեն քարոզէին
 կրօնս , և զճմարտունին 'ի խորհուրդսն աւանդէին .
 քանզի չէր մարթ վստահ լինել 'ի համր (կամ յամր)²
 լսելին , և մերկ զերրորդութեն ճառս 'ի մէջ բե-
 րել : Արտ դիր , զինչ ասէ քո ցառաքեալսն , տա-
 կաւին բազում ինչ ունիմ խօսել ընդ ձեզ , զոր ոչ
 կարէք այժմ հանդարտել : Առաքեալքն որ 'ի հրէից
 ծնեալ էին անապաշտք՝ յանապաշտ հաւատս , որ
 ընդ քոի շրջէին , և զնշանսն աչօք իսկ տեսանէին , և
 զբանն անձ 'ի մարմնի նկատէին , չհանդարտէին զա-
 մենայն միանգամայն լսել . իսկ նոքա զխորդ 'ի հե-
 թանոսաց , որք 'ի մեհենիցն , և յարենէ , և 'ի կոոց ,
 և 'ի բազում անոց այն ինչ զերծեալ էին , և կէսք
 չէ՛ ևս զերծեալ , իսկ և իսկ զբան տնտեսութեանն
 կարէին յայտնել :

Հողէմարտն ասէ , ամենայն ուրեք գտանեմ զհօ-

1 'ի յն . երևի լեալ համա-
 մայնութի , զի Քնօ , է երեւի ,
 զարեւի է բարեառեցաւ , կամ ա-

փոխանակ գրեւոյ՝ երեւցաւ .
 գրելի է բարեառեցաւ , կամ ա-

Deus, et aliter meus. Propter istam quam a vobis sumpsi carnem, Deus meus factus est ipse Pater; et propter ipsum a me Spiritum ⁽¹⁾, Pater mundi etiam factus est ipse Deus. Nec mihi Filio fas erat Patrem vocare Deum ⁽²⁾, si ego carnem non sumpsissem; neque vos poteratis Patrem vocare ipsum Deum, si non accepissetis Spiritum. Testatur autem Paulus: *Quia estis, ait, filii, misit Deus Spiritum Filii, qui clamat in cordibus vestris, Abba Pater.* (Uno verbo.) *Ascendo ego ad Patrem meum secundum naturam, Patremque vestrum secundum gratiam; et ad Deum vestrum secundum naturam, Deumque meum secundum carnem.*

Joannes dicit, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre.* Quare, inquirunt, Spiritum non memoravit? cur de Filio Dei agens, de Spiritu tacuit? Illud oportet observare, Fratres, quod aliud dogmata sunt mystica, et aliud praedicatio publica. Apostoli in praedicatione praedicabant quidem dogmata, veritatem tamen mystice tradebant; non enim credere omnia auribus surdis (tardis) fas erat, atque nude Trinitatis enarrationem in medium proferre. Adverte, quid dicit Christus ad Apostolos: *Adhuc multa habeo loqui vobiscum, quae non potestis portare modo.* Apostoli ex Judaeis nati, pii, et in fide pietatis constantes, quique cum Christo ambulabant, atque signa oculis ipsis videbant, et Verbum Deum in carne intuebantur, nihilominus non sustinebant omnia simul audire: illi ergo quomodo, qui ex gentibus, delubris, sanguine, idolis, sive a multitudine deorum jam jam liberati, partim vero necdum liberati, statim verbum dispensationis (una cum mysteriis) possent capere?

Pneumatomachus (Spiritus oppugnator) dicit: Ubi-

2 *Σὺν . τοῖς υἱοῖς . ἡ πατρὶς . ἡ
ζωὴν . ἡ ἰουδαίου . ἡ σαυνοῦ .
ζωὴν ἡ ἡ γὰρ ἡ ἀνθρώπων ἡ ἀνθρώπων . ἡ ἡ*

(1) h. e. *dotum, ut procedentem.*

(2) Vel ad verb. *poterat Pater vocari Deus.*

րէ և զորդւոյ յիշեալ 'ի գրոց, և զհոգւոյն լուեալ. և նախ կենարարն իսկ, եթէ ոչ որ գիտէ զհայր, եթէ ոչ որդի. և ոչ զորդի, եթէ ոչ հայր. միթէ ասանց, հոգին սբ. Սչ որ գիտէ զորդի, եթէ ոչ հայր. և ոչ զհայր, եթէ ոչ որդի. և չյարեաց զհոգին ընդ հօր և ընդ որդւոյ. արդ՝ զիարդ կարիցէ 'ի նմին անու. թենէն համարել, որ չէն բաւակա՞ն ճանաչել զհայր: Աթէ աստ ճանաչելն որդւոյ սրեաց զքո լեզուդ 'ի հայհոյութի հոգւոյն, եթէ այլ ուր տեսանիցես ասացեալ, զի հոգին ճանաչէ զհայր, և զորդւոյ չիշէ, զի գործես: Սչ որ ել յերկինս, և ոչ որ ճանաչէ զհայր, եթէ ոչ որդի, այս բարբառ կենարանին է. և նոյն բարբառ 'ի պողոսի խօսի. քանզի ասէ իսկ, եթէ զփորձ ինչ կամիցիք առնուլ զքնի՞ որ ինևս ընդ ձեզ խօսի: Ալ զինչ ասիցէ բարբառն քնի 'ի պողոսէ, ոչ որ գիտէ զմարդոյն, եթէ ոչ հոգի մարդոյն. նոյն պէս և ոչ զոյ որ գիտէ, եթէ ոչ հոգին այ: Աթէ անդ զհոգին 'ի բաց մերժեսցես, ապա և աստ զորդի մեկուսի քեցեսցես. ապա եթէ աստ առանց բաժանելոյ է որդի, և անդ առանց մեկնելոյ է հոգին: Աաև այլազգ ևս. երբեմն յիշէ զհօրէ միայն, և լուէ զորդւոյ և զհոգւոյ. և երբեմն յիշէ զորդւոյ միայն, և լուէ զհօրէ և զհոգւոյն. և երբեմն զհոգւոյն միայն, և լուէ զհօրէ և զորդւոյ: Աարձեալ անդրէն կրկնակի բազում անգամ յիշէ զհօրէ և զորդւոյ, և լուէ զհոգւոյն. յիշէ զորդւոյ և զհոգւոյ, և լուէ զհօրէ:

Ուր յիշէ զհօրէ, լուիցէ՞ զորդւոյ: Հարցանէին երբեմն առաքեալքն ցքս, տէր ուսո՞ մեզ յաղօթս կալ: Ուսոյց զաղօթան, և ասէ, այսպէս կացէք յաղօթս. Հայր մեր որ յերկինս, սբ եղիցի անուն քո. և զայլն ևս մի ըստ միոջէ մինչև ցգլուխ աղօթիցն. և ոչ զանձին և ոչ զհոգւոյն յիշատակ բերէ անդ 'ի մէջ. ահաւասիկ հօր յիշատակ միայնոյ. և լուեալ զփառացն որդւոյ և զհոգւոյ. ոչ ուրանալով ինչ, այլ վասն օգտի և խորհրդական ինչ դիտաւորութե

1 Գրեալ էր. Լուիցէ. որ փոխէ զընթացս բանին:

que reperio de Patre Filioque mentionem factam in Scripturis, de Spiritu vero silentium. Et primum Salvator ipse dicens: *Nemo scit Patrem, nisi Filius; neque Filium, nisi Pater*, meminisse Spiritus Sancti? *Nemo, dixit, scit Filium, nisi Pater: neque Patrem, nisi Filius*; et non iunxit Spiritum cum Patre et Filio. Quo ergo modo (inquiunt) ex eadem Divinitate credi potest, qui nequit cognoscere Patrem? Si hic cognitio Filii acuit linguam tuam ad blasphemandum Spiritum, si alibi tamen videas dictum, quod Spiritus novit Patrem, quin Filius nominetur, quid agas? *Nemo ascendit in caelum, et Nemo novit Patrem, nisi Filius*, haec vox Salvatoris est; atque eadem vox in Paulo loquitur; namque dicit ipse: *Si experimentum quoddam velitis accipere Christi, qui per me vobiscum loquitur*. Quid ergo dixit vox Christi ex ore Pauli? *Nemo scit (aliquid) de homine, nisi spiritus hominis: sic et de Deo nemo scit, nisi Spiritus Dei*. Si illic Spiritum excludas, ergo et hic Filium detrudas; sin autem hic sine disjunctione est Filius, illic quoque sine exclusione est Spiritus. Praeterea aliter quoque. Nunc mentionem facit Patris solius, tacens de Filio et Spiritu; nunc autem meminit Filii solius, sileus de Patre et Spiritu: alias Spiritum solum memorans, subsilet de Patre et Filio. Praeterea iterum atque iterum passim de Patre et Filio memoriam facit, tacens de Spiritu; item memorat Filium et Spiritum, silens de Patre.

Ubi commemorat Patrem, taceatne de Filio? Reposcebant aliquando Apostoli de Christo: *Domine, doce nos orare*. Docuit quidem orationem, dicens: *Sic orate; Pater noster, qui in caelis, sanctificetur nomen tuum*, et caetera singillatim usque ad finem orationis; nec sui, neque Spiritus Sancti mentio ibidem fit. Ecce Patris solius memoria: verum silet de gloria Filii et Spiritus, non denegans quodam modo, sed propter utilitatem ac mysticam aliquam intentionem

լուեալ առ անգամ մի զհոգւոյ և զորդւոյ : Հայր մեր որ յերկինսդ ես . աստ յիշատակ հօր միայն 'ի մէջ մտանէ . և այլ ուր ինքն իսկ կենարարն՝ որ ուսոյց աշակերտացն առ հայր միայն կալ յաղօթս , տես զինչ ասէ , զամենայն ինչ զոր և խնդրեսցիք յինէն՝ արարից ձեզ . և չբերէ 'ի մէջ յիշատակ հօր , ոչ եթէ առ զհայր ինչ ուրանալոյ , այլ առ 'ի հանգիտապատիւ ճոխութեն ճառելոյ : Այլ այլ ուր զհոգւոյն միայն յիշէ , և լուէ զհօրէ և զորդւոյ . յովհաննէս մկրտեաց 'ի ջուր , բայց դուք մկրտեսցիք 'ի հոգին 'օր : 'Ի հոգին 'օր միայն : և զինչ յայտ աւանդութիւն խորհրդոյն առնէ , եթէ մկրտեցէք զնոսա յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սբոյ : 'Ի արձեալ ասէ զհօրէ և զորդւոյ , և լուէ զհոգւոյն . Ս'ի է ասէ 'ած հայր՝ յոր մէ ամենայն ինչ . և մի է 'որ յս քս՝ որով ամենայն ինչ : քանզի ոչ եթէ վասն կրօնից ինչ խօսք էին յայնժամ սօղոսի , այլ վասն բազում 'ածոցն 'ի միջոյ բառնալոյ : Ասիք , և գտանիցես զուժումն . որպէս և կենարարն ասէ , թէ քննեցէք զգիրս , և ոչ եթէ զխորհուրդս . մի վտահ 'ի ցնորս խորհրդոցն լինիցիս , այլ լուր զրոյն , խորհուրդք ասէ մահկանացուաց երկեղածք են , և զաղփաղփուն միտք նոցա : Այլ դարձեալ ասէ փրկիչն , թէ ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտդ 'ած , և զոր առաքեցեր զյս քս . և լուէ զհոգւոյն : և այլ ուր զհօրէ և զհոգւոյ , և լուէ զորդւոյ . ըստ վերնոյ վկայութեն , թէ մաէք գործեցէք 'ի տան իմում ասէ 'որ ամենակալ , զի ես ընդ ձեզ եմ , և հոգին իմ կայ 'ի միջի ձերում : և ո՛ւր իցէ որդի , քանզի ես ասէ , և հոգի իմ : Այլ այլ ուր յիշէ սօղոս զորդւոյ և զհոգւոյ , և լուէ զհօրէ . ոչ շունք ասէ և ոչ սրբանիկք , ոչ գողք և ոչ արբեցողք և ոչ բամբասողք՝ զարբայութիւնն 'այ ոչ ժառանգեն . և դուք այնպիսի ոմանք էիք . այլ լուացարուք , այլ սրբեցարուք , այլ արդարացարուք յանուն 'որն մերոյ յսի քսի և 'ի հոգին 'այ մերոյ . և ո՛ւր իցէ հայր : 'Ի ըննեցէք ասէ զգիրս , և մի քննէք զխորհուրդս :

Մասցուք և իրս ինչ յայտնիս , որ զհերձուածո զայ օրինազանցութիւն յայտ առնէ . առաքեալ ասէ ,

ad tempus de Spiritu et Filio siletur. *Pater noster, qui es in caelis.* Hic saepe mentio Patris tantum obtinet: verum alibi Salvator ipse docens discipulos, ut Patrem solum orarent, vide quid dicet? *Omne quodcumque petatis a me, faciam vobis,* nulla facta Patris mentione, non quod Patrem negasset, sed quod aequalem auctoritatem declarasset. Alias autem Spiritum solum commemorat, tacens de Patre et Filio: *Joannes baptizavit in aqua, vos tamen baptizabimini in Spiritu Sancto.* In Spiritu Sancto solo? Et quid declarant, cum administrationem Sacramenti demandavit Apostolis, illa verba: *Baptizate eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti?* Item (Paulus) agit de Patre et Filio, silens de Spiritu: *Unus est, ait, Deus Pater, ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.* Siquidem non de dogmate sermo tunc erat Pauli, sed de auferendis omnino diis multis. Disce, et invenies solutionem; sicut et Salvator dixit, *examine scripturas,* non vero consilia propria. Ne infirmis consiliis confidas, sed audi Scripturam dicentem: *Consilia mortalium timida sunt, et vacillans mens eorum.* Iterum dicit Salvator: *Ut noscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum,* tacens de Spiritu. Alibi vero cum verba de Patre et Spiritu fecisset, tacet de Filio, juxta testimonium in superioribus citatum, *Intrate et operemini in domo mea, dicit Dominus omnipotens, quoniam ego vobiscum sum, et Spiritus meus stat inter vos.* Et ubi est Filius? nam ego, ait, et Spiritus meus. Atque alibi meminit Paulus Filii et Spiritus, silens de Patre: *Non adulteri, ait, nec fornicatores, nec fures, nec ebrii, neque detractores, regnum caelorum possident; et vos tales quidam eratis: sed lavati estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.* Et ubinam est Pater? *Examine, ait, scripturas, et nolite examinare consilia (vestra).*

Et aliquid evidens, quod haereticorum praevaricationem patefacit, proferamus. Apostolus ait, *Anima-*

ընչաւոր մարդ ոչ ընդունի զհոգւոյն, զի յիմարութի
 թուի նմա: Տե՛ծանոսն չգայթակղի, քանզի յիմարու-
 թիւն համարի զքարոզութիւն. հրէայն գայթակղէ 'ի
 քօնէ: և առ այն զի՛նչ ասէ պօղոս. մեք ասէ քարո-
 զեսցուք զքօ՛ 'ի խաչ ելեալ, հրէից գայթակղութի,
 և հե՛ծանոսաց յիմարութի: Ընդէր յիմարութիւն
 զքարոզութիւն համարի հե՛ծանոսն. ասա՛ ցնա, թէ
 անձ արար զքօ՛ իբրև զմի յարարածոց, և չկուռի,
 այլ ասէ՛ կարօղ էր արարիչն. ասա՛, թէ ծնաւ, և
 ծաղր առնէ, և մորոտութի զբանն համարի. անձ՝ ա-
 սէ, ծնանիցի՛, որ առանց կարեաց բնութիւն է: Սիտ
 դիր, ընդ որպիսիս ունին բաժին հերձուածողք. հե-
 լծանոսք աղարտեն զճառս ծննդեանն իբրև զմորո-
 սութի. և դու որոշես, և այլայլես զծնունդն, և փո-
 խանակ ծննդեանն՝ արարած մուծանես. գտար ընդ
 հրէայս գայթակղեալ, և ընդ հե՛ծանոսս զքարոզու-
 թիւն մորոտութի համարեալ: Ա՛քք եղբարք չեմք հեր-
 ձուածողք. չառնիմք զաժոյժ՝ զխորհուրդն, այլ
 հաւատովք լուսաւորիմք:

Տեսանես զանձ 'ի դէմն հօր և որդւոյ և հոգւոյն
 սից քարոզեալ. մարգարէքն նախ քան զխորհուրդն՝
 զխորհուրդն փառաւորեցին. և դու այլայլես զխոր-
 հուրդ մարգարէութեն: Այսուէր անձ մարգարէիւքն
 իբրև 'ի միոջէ երեսաց, և ընդ նմին ընծայեցուցա-
 նէր զգիտութի որդւոյ և զհոգւոյ: Ալ զի մի առ
 յապայ չքարոզեցին (կամ չքարոզիցեն)՝² առա-
 քեալքն, առ 'ի զհաստատութի իրացն ցուցանելոյ՝
 այսպիսի ինչ ասէ անձ 'ի ձեռն յովելեայ մարգարէի-
 եղիցի յաւուրս յեախնս, ասէ անձ. միտ դիր, զի աստ
 հոգւոց հաստնոց և մտաց ուշարարաց պէտք են՝ առ
 'ի չմոռանալոյ զանձեղէն քարոզութիւն. և եղիցի յա-
 ւուրս յեախնս, ասէ անձ, հեղից յոգւոյ իմոյ 'ի վե-
 րայ ամենայն մարմնոյ: Ըն այժմ՝ զանձնէ, և զհոգ-
 ւոյ միայն ասաց. բայց մեկնելոց է և զորդւոյ: Ալ
 զի՛նչ գործիցէ. քանզի չէ՛ ժամանակ քարոզութե՛,

1 Գուցէ, չառնեմք կամ
 չառնումք մեզ զանոյժ կամ
 զանժոյժ զխորհուրդն:

2 Կամ կարծիցի՛ թէ չքա-
 րոզեցին:

lis homo non admittit res Spiritus, quoniam amentia videtur ei. Ethnicus non scandalizatur, quia amentiam praedicationem putat. Judaeus scandalizatur a Christo. Et quid ad haec dixit Paulus? Nos, inquit, praedicemus Christum crucifixum, Judaeis scandalum, et Ethnicis amentiam. Quare stoliditatem Ethnicus praedicationem censet? Dic ei, quod Deus creaverit Christum sicut unum ex creaturis; et non adversatur. Dic, quod generavit; illico irridet, et stoliditatem dictum arbitratur; Densne, ait, gignit, qui nescia humanae conditionis natura est? Adverte, cum quibus hominibus partem habeant haeretici? Gentes historiam generationis tamquam dementiam vituperant: tu autem separas atque varias genitum, et pro Genito creaturam introducis. Inventus es cum Judaeis scandalizatus, et cum Gentibus praedicationem amentiam reputas. Nos autem, Fratres, non sumus haeretici, non in consilio proprio quiescimus ⁽¹⁾, sed fide illuminamur.

Vides Deum in personis Patris et Filii et Spiritus sancti praedicatum. Prophetiae ante consilium (humanum) Consilium (Divinum) glorificavere, et tu commutasne consilium prophetiae? Loquebatur Deus per prophetas tamquam ex una facie (persona); simul tamen notitiam Filii et Spiritus exhibebat. Verum ne forte in posterum non praedicaturi putentur Apostoli, ad firmitatis rerum demonstrationem tale quoddam dixit Deus per Joel prophetam: *Fiat in diebus novissimis, dicit Dominus*; attende, quod hic animus constans, et mens accurate recordans quaeritur, ne unquam divinae praedicationis obliviscatur. *Et fiat in diebus novissimis, ait Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem.* Interim de se, deque Spiritu solo sermonem fecit, attamen de Filio quoque expositurus est. Quid enim fecisset? Quandoquidem non erat

(1) Locus erat in codice obscurus ac mendosus.

և ոչ յայտնի կրօնից, այլ ծածուկ խորհրդոց, միջին իմն երեսս իբրև զառակ 'ի կցանի հարեալ՝ յառաջ մատուցանէ, և բազում բանս յեռու, և 'ի կատարածին ընծայեցուցանէ զգիտութի որդւոյ. զի մի, յայտնի զգիտութիւնն առնելով՝ պատճառք ինչ մեղաց 'ի մէջ մտանիցեն՝ այնոցիկ, որ ոչ կարիցեն զհանգամանս իրացն իմանալ, առ անգամ մի զանձնէ և զհոգւոյն յիշեցուցանէ. հեղից յողւոյ իմմէ՝ 'ի վերայ ավենայն մարմնոյ, և մարդարեւասցին ուստերք ձեր և դստերք, և երիտասարդք ձեր տեսիլս տեսցեն, և ծերք ձեր երազս յերազեսցին: Ալ տես, զիարդ մինչ դեռ զանձնէ և զհոգւոյն ասէ, մեղմով և զորդւոյ գիտութի ընծայեցուցանէ. և տաց նշանս 'ի վեր յերկինս, և յերկիր 'ի խոնարհ, արիւն և հուր և մըրիկ ծխոյ. արեգակն դարձցի 'ի խաւար, և լուսին յարիւն, մինչև եկեսցէ օր յոն մեծն և երևելի: Ալ քո չիցէ օրն այն, այլ՝ այլոյ յոն. զի իբրև զայլմէ յոնէ աւետիս իմն ասես. եթէ դու յած իցես՝ որ խօսիսդ, և 'ի քումմէ ողւոյդ հեղուցուս, զիարդ զայլմէ յոնէ աւետիս տաս: Թէ յայտ իսկ է, զի զորդի որ յիւրմէն է, յոր կուէ. մինչև եկեալ իցէ օր յոն, որ մեծ է և երևելի: քանզի առաջին դալուսան հեղութի և հանգարտութեամբ եղև, չասէ զայնմանէ, այլ զմեծէն և զերևելոյ, որ փառքն իսկ յայտնի են:

Ալ նորին յաջորդն զինչ իցէ. և եղիցի ասէ, առ մենայն որ կարգասցէ զանուն յոն, կեցցէ: և չասաց, Թէ որ կարգասցէ զանուն իմ, կեցցէ: Ալ զի մի բռնազրօսեալ յաղթութի ճշմարտութեն կարծեսցի, զպօղոս 'ի միջի վկայ կացուցից: Օ որ անուն կարգասցուք, և կեցցուք: Ասէ պօղոս, լեզուն ճրջ մարտութե, մեկնիչն պատգամաց մարդարեւիցն. մի Թէ հրէից միայն իցէ յած, և հեթանոսաց ոչ. այն և հեթանոսաց. քանզի մի է յած՝ որ արդարացուցանէ զթլիատութիւն 'ի հաւատոց, և զանթլիատութիւն նովին հաւատովք: Ալ այլ ուր, Թէ ինքն յած մեծացուցանէ զամենեսեան որ կարգան առ նա. և եղիցի ամենայն որ կարգասցէ զանուն յոն՝ կեցցէ:

Ալ զի յայտ լիցի, Թէ 'ի քն հանէ զբանն, մար-

tempus praedicationis, neque manifesti dogmatis, sed occultorum mysteriorum, mediam quasi faciem tamquam parabolam jungens profert, multaque verba contextit; atque sub fine notitiam Filii exhibet: ne forte, cum manifesta facta notitia fuisset, causae quaedam peccati introducerentur eis, qui rationem rerum intelligere nequirent. Interim itaque de se deque Spiritu memoriam facit, *Effundam*, inquit, *de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiae et juvenes vestri visiones videbunt, et seniores vestri somnia somniabunt*. Vide autem, quomodo dum de se deque Spiritu agit, sensim et Filii notitiam profert: *Et dabo signa sursum in caelo, et in terra deorsum, sanguinem, et ignem, et vaporem fumi; Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et visibilis*. Et tui non est dies illa, sed alius Domini? sicut enim de alio Domino annuncias. Si tu Deus es, qui loqueris, et de tuo Spiritu effundis, quomodo alium Dominum annuncias? Patet itaque, quod Filium, qui a se est (genitus), Dominum appellat: *antequam* (dicens) *veniat dies Domini, quae magna est et visibilis*. Quoniam primus adventus in mansuetudine et tranquillitate fuit, non de illo dicit, sed de magno et celebri, cujus gloria quoque manifesta est.

Quid autem est, quod sequitur, *Et erit, omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit*? Neque dixit, qui invocaverit nomen meum, salvus erit. Ne vero violenter relata victoria veritatis censeatur, Paulum adducam testem in medium. Quod nomen invocemus, et salvi erimus? Dicit Paulus, lingua veritatis, interpres oraculorum prophetarum: *An Judaeorum Deus sit tantum, et non Gentium? etiam et Gentium*. Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et praepitium per eandem fidem. Et alibi, quod *Deus ditat omnes invocantes se. Et erit, omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit*.

Ut autem pateat, quod in Christum reducit ver-

գարէու թիւն ասէ, թէ ամենայն որ կարգացէ զանուն տն՝ կեցցէ. և առաքեալ մեկնէ, թէ զհարգ կարգացեն առ նա՝ որում ոչն հաւատացին, և զհարգ հաւատացեն՝ որում ոչ լուան, և զհարգ լուիցեն՝ առանց ուրուք քարոզելոյ, և զհարգ քարոզեսցեն՝ եթէ ոչ առաքեսցին. որպէս և գրեալ է, թէ գեղեցիկ են ոտք աւետարանչացն զխաղաղութի, աւետարանչացն բարութի: Այցոյց զանձն, եցոյց և զհոգին սբ, եցոյց և զորդի. և որպէս ՚ի սկզբան մարգարէութեն զանձնէ և զհոգւոյն գուշակեաց, նոյնպէս և ՚ի կատարածին՝ որդւոյն կնքէ զմիտս մարգարէութեն: զի ՚ի սիոն լեռնէ ասէ եկեսցէ ապրեալն, և աւետարանեալքն, զորս կոչեաց առ իւր տօր՝: Աւետարանեալս՝ զաւետարանիսն կոչէ, որք կոչեցան ՚ի տնէն. Արչեաց ասէ յս զերկոտասան առաքեալսն. և ետ նոցա իշխանութի ՚ի վերայ գիւաց և այսոց պղծոց: Աւ այլ ուր, զի զհոգւոյն սբ զարբու նական, և զսծեղէն ճոխութիւնն ցուցանիցէ, ասէ զպօղոսէ և զբառնաբայ հոգին, թէ մեկնեցէք ինձ զպօղոս և զբառնաբաս ՚ի գործ մի՝ յոր ես կոչելոց եմ զնոսա, և այս մինչև ցայս վայր:

Ազիցի և հաւատացելոցն լուսաւորել, և հակառակորդացն պատկառել, և դառնալ. շէն ինչ պէտք աշխատութե, պատկառեալ ՚ի բանէն, ընկալ զփրկիութի: Ապառնացաւ ան երբեմն ՚ի ձեռն մարգարէին՝ երուսաղէմացւոց, և ասէ, ահաւասիկ սատակեցից զնոսա, և արարից յոչինչ. և եղև իբրև ետես տօր, եթէ զղջացան սիրտք նոցա, ասէ տօր ցայրն այ. տեսանէս զհարգ պատկառեցին, և ոչ ես ապականեցից զնոսա: Ազիցի յաղթս սբց հարցս՝ և նոցա դառնալ, և մեզ հաստատել, և եկեղեցւոյ փառաւորել, ՚ի քս յս ՚ի տօր մեր. որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

1 Այն է բանն Յովելեայ. Բ. 32. * Չի ՚ի լեռն սիոն և յերուսաղէմ եղիցի ապրեալ, որպէս և ասաց տօր. և աւետարանեալ զորս տօր կոչեսցէ առ ինքն || ուր յն. բառն է հո.

մաձայն, զի անխտիր նշանակէ աւետարանեալ, և աւետարանող, այսինքն որ աւետարանեցն է. և այն յօրինակս ինչ յն. գրի եզակի, և յայս յորնակի, որպէս և կոչեսցէ, ըստ

bum, prophetia dixit, *omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit*, Apostolus autem sic interpretatur: *Quomodo ergo invocabunt eum, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur? Sicut scriptum est: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! Monstravit se, monstravit et Spiritum Sanctum, monstravit et Filium. Et sicut sub initio prophetiae de se, deque Spiritu loquitur, sic et in fine per Filium intentionem prophetiae concludit: Quia ex Sion, ait, veniet salvatus, et evangelizantes quos vocavit ad se Dominus ⁽¹⁾. Evangelizantes Evangelistas ipsos dicit, qui vocati sunt a Domino. Vocavit, inquit, *Jesus duodecim Apostolos, et dedit eis potestatem super daemona, immundosque spiritus. Et alibi volens Spiritus Sancti regiam divinamque auctoritatem probare, dicit de Paulo et Barnaba Spiritus ipse, Separate mihi Paulum et Barnabam in officium, in quod vocaturus sum ego illos. Haec autem sufficiant.**

Contingat itaque ut fideles illuminentur, et adversarii vereantur convertanturque. Non laboris opus est, venerationem verbo tribue, recipe salutem. Minatus est olim Deus per prophetam Jerosolymitanis, dicens: *Ecce deperdam eos, atque in nihilum reducam. Quum autem vidisset Dominus poenituisse corda eorum, dixit ad virum Dei: Viden' quomodo veriti sunt? nec ego corrumpam eos. Fiat precibus sanctorum istorum patrum, ut illi convertantur, et nos confirmemur, et Ecclesia glorificetur, in Christo Jesu Domino nostro: cui gloria in saecula saeculorum. amen.*

այլոց զնի, կոչեաց, կամ կոչե-
ցեալ էցէ:

(1) Joel. II. 32. secundum
LXX. * In monte Sion, et in
Hierusalem erit salvatus, sicut

dixit Dominus, et evangelizati
(aut annuntiantes, al. evangeli-
zatus, vel annuncians,) quos Do-
minus vocavit, (vel revocaverit,
vel vocabit).

Վարին երանելոյն Սեբեբիանոսի Վեհա- Էդիսկոպոսի
ասացեալ ՚ի բանն , թէ Դպրո- թիք Բայան :

Այսարք իմ , ասէ կենարարն , ձայնի իմում լսեն ,
և զՏեա իմ դան , և ես զկեանս յաւիտենականս
տամ նոցա : Օ ինչ այլում ՚ի կենաց , քան կենացն
սպասել կայցէ . զի՛նչ այլ ինչ յոյս առնուլ ՚ի լուսոյ
իցէ՝ քան զՃառագայթան լուսոյ . կամ զի՛նչ ակն
ունել այլ յաղբիւրէն բարերարութեց՝ քան զբա-
րերարութի շնորհացն կայցէ . վասն այնորիկ և դա-
ւիթ ասէ , թէ ՚ի քէն է անղբւր կենաց , և լուսով
երեսաց քոց տեսանեմք զլոյս : Վոյնն այն պարզ և
սփիւռ է բնութեամբ , բազում և ազգի ազգի ճա-
ռագայթս բարերարութե արձակէ . քանզի և բժշկէ
զպէսպէս աստս ոգւոց , և առողջացուցանէ զազգի
ազգի ցաւս մարմնոց , զի մարմնոց և ոգւոց արարիչ
է . որպէս՝ զմի ստեղծուածն շնորհեաց նոցա , նոյն-
պէս և մի բժշկուի պարգևէ : Վը է ուսանել յայտ
աւուր ընթերցուածոյն , թէ զիարդ աղբւր բարու-
թեցն յանձնէ ունի զբարերարութիւն :

Վկն դարձեալ յս ՚ի կանա գալիլեացւոց , ուր
արար զըուրն ՚ի գինի : Հիշեալ զերեկի բանսն , թէ
զոր ինչ մարմնապէսն է ասացեալ՝ չէ պարտ մարմնա-
պէս իմանալ : Վկն յս՝ ոչ ըստ անութեան զօրութե
փոփոխելոյ , այլ ըստ մարմնոյն՝ տեղաց ՚ի տեղիս փո-
փոխելոյ . զի թէ անսահմանական բնուի ըստ անութե-
անն , ապա ամենայն ուրեք է . երևի (կամ երևելի)
մարմնով , երբեմն աստ է , երբեմն անդ . ոչ է թէ բնու-
թեամբ անութեան սահմանելով , այլ տեսութեամբ
զկարգ տեսչութեան կատարելով : Վկն յս , և աշխա-
տութի կրեաց . աշխատեցաւ՝ ոչ ըստ անութեան բնու-
թեան , այլ ըստ մարդկութե : Վկն ասէ՝ յս , և աշ-
խատեալ էր ՚ի Ճանապարհորդութիւն . աշխատեցաւ
աշխատելեանն , և ոչ անութեանն , որ չկրէ երբեք աշ-

HOMILIA VI.

*Ejusdem Beati Severiani Emesi Episcopi
in verbum, Libri aperti sunt.*

Oves meae, inquit Salvator, *vocem meam audiunt, et sequuntur me, et ego vitam aeternam do illis.* Quid aliud ex vita, nisi vitam expectare adest? Quae alia spes accipienda ex luce, nisi radii lucis? Aut quid aliud praestolari de fonte bonorum debemus, quam beneficium gratiarum? Quamobrem et David dicit: *Ex te est fons vitae, et per lumen vultus tui videmus lucem.* Lux illa simplex est, et ex natura diffunditur, multos ac varios radios beneficii emittens. Etenim diversos morbos animarum sanat, et varios dolores corporis fugat, quoniam corporumque animarumque creator est. Quemadmodum unam creationem concessit eis, sic et unam sanitatem donat. Est autem ex hodierna lectione discendum, quomodo fons bonorum ex seipso beneficentiam habet.

Venit iterum Jesus in Cana Galilaeae, ubi fecit aquam vinum. Memento hesterni verbi, quod carnaliter dictum non oportet carnaliter intelligere. *Venit Jesus,* non secundum Divinitatis virtutem in seipsa immutatam, sed secundum corporis de loco in locum mutationem. Quoniam si indeterminata natura est secundum Divinitatem, ergo ubique est. Corpore vero visibili nunc hic est, nunc illic; non quidem natura Divinitatis terminum subeunte, sed per oeconomiam ordinem dispensationis perficiens. *Venit (ait) Jesus,* et ex itinere fatigationem subiit. Fatigatus est, non secundum Divinitatis naturam, sed secundum humanitatem. Fatigatus est (corpore) fatigabili, minime vero Divinitate, quae nunquam laborem patitur. Te-

խատութի : Ալ լիկայէ մարգարէն , անձ ասէ յաւիտեանական , որ կազմեաց զծագս երկրի , ոչ քաղցեսցի , և ոչ աշխատեսցի . և աստ ասէ , թէ աշխատեցաւ , և քաղցեաւ : սրահեաց ասէ զքառասուն տիւ և զքառասուն զիշեր , և յետոյ քաղցեաւ . և յայտ է թէ յորժամ կամեցաւ՝ քաղցեաւ : Տեսանեն , զի անձէն զէն բնութիւն առանց կարեաց է , և ըստ տեսչութե մարմնով վաստակի և քաղցնու :

Ալ զարմանալիք այն են . աշխատի , զի զաշխատեալս հանդուցանէ . եկայք առ իս աշխատեալքդ , և հանդուցից զձեզ : Տեսանեն արդ , ըստ անձութե հանդուցանէ զաշխատեալ բնութիւնն , և ըստ տեսչութեն ճանաչէ զկարիս մարդկութե : Սի թէ չէ՞ կարող զքե մարմինն՝ զոր ՚ի մէնջ վասն մերոյ փրկութեան զգեցաւ , ՚ի վերայ օդոց շրջեցուցանել , զի մի կրեսցէ աշխատուի . և ոչ այնպէս ինչ , որպէս զամբակումայ զմարմինն ՚ի սաղեստինացուց աշխարհէն ՚ի բաբելոն ՚ի միում վայրկենի տարաւ . զայր մի մարդարէ հրեշտակական շնորհօք յայլմէ աշխարհէ յայլ աշխարհ փոխեաց . և ոչ աշխատութի կրեաց , և ոչ զվաստակն իմացաւ . և որչափ ձեռն հրեշտակին կարող եղև , զայն՝ զօրութի բանին այ չկարէր իւրում մարմնոյն սարգեւել : Այլ անդ հարկին պէտք զարագութիւն սրահանջին . քանզի ՚ի բաբելոն չէր որ անձապաշտ՝ որ զնա կերակրէր . ետես զմարգարէն , եթէ վասն անձապաշտութե վկայ լինելոյ կայ ՚ի տագնապի ՚ի մէջ առիւծոցն . ձեռն հրեշտակի զմիւս ևս մարգարէ յափշտակէ , և անդր առ այն մարգարէ տանի : Ալ տես զզարմանալիսն . չասէ՞ թէ տարաւ զնա հրեշտակն , այլ թէ առ , և անդ եդ : Տես զօրութի հրեշտակին . զի զարմանաս ընդ արարիչ հրեշտակացն : Առանայ տանի զմարգարէն , ոչ ոտիցն նեցուկ մտեալ , և ՚ի վեր ամբարձեալ , այլ զհերացն բուռն հարեալ յափշտակեաց : Ալ զիտեմք եղբարք , որչափ ինչ վշտանայ մարմին՝ յորժամ քարչեսցի ըզհերացն . իսկ մարգարէն այնչափ վայրս՝ այնքան ճանապարհս եհատ անց՝ զհերացն ձգեալ , և ոչ ինչ կրեաց . և ՚ի միում վայրկենի առ եդ անդ . քանզի զօրութի հրեշտակի էր , որ ոչ միայն եբարձ , այլ և

statum autem propheta, dicens: *Deus aeternus, qui comparavit terminos terrae, non esuriet, neque fatigabitur.* Hic vero dicit fatigatum esse, atque esuriisse: *Jejunavit, inquit, quadraginta diebus, quadragintaque noctibus, et postea esuriit:* patet quod quando voluit, esuriit. Videntur, quod Divina natura humanarum affectionum nescia est, secundum autem oeconomiam per carnem defatigatur, esuritque?

Mirum autem illud est: fatigatur, ut fatigatos refocillet. *Venite ad me qui laboratis, et ego reficiam vos.* Vides itaque, quod secundum Divinitatem fatigatam (nostram) naturam reficit, et secundum Dispensationem humanitatis nostrae affectiones cognoscit. An non poterat sanctum corpus, quod e nobis propter salutem nostram indutus est, supra aëra circumferre, ne laborem pateretur? neque eo modo, sicut corpus Habacuc ex Palaestina in Babyloniam uno momento transtulit: hominem prophetam per gratiam Angelicam ex alia in aliam regionem, nec labore affectum, neque defatigationem passum mutavit. Quantum ergo manus Angeli potuit, tantumne virtus Verbi Divini proprio corpori concedere nequibat? Verum ibi necessitas rerum celeritatem postulabat; quoniam Babiloniae nemo erat pius qui eum pasceret: videns ergo prophetam pietatis gratia testem factum anxietate laborare inter leones, manus Angeli alterum prophetam rapit, et illuc prophetam ducit. Caeterum vide mirum; haud dicit, quod portavit eum Angelus, sed quod sumpsit, et illic posuit. Vide Angeli vim: quid ergo de Creatore Angelorum miraris? Tollens portat prophetam, non dorsum sub pondere incurvans, vel super humeros illum elevans, sed prehensis capillis rapuit. Satis periti sumus, Fratres, quantum afflicatur corpus, quum per capillos trahatur; propheta vero tot spatia, tantum iter faciens, permeansque, capillis comprehensis, nihil passus est, sed uno momento sumens eum posuit illic (Angelus). Siquidem Angelica virtus erat, quae non solum elevavit, verum etiam levitatem corpori concessit. Corpus erat, quod levatum

Թեթևութի չնորհեաց մարմնոյն : Սարմին էր՝ որ բարձաւն , այլ ոգի էր՝ որ եբարձն և տարաւ . որ աբար զհրեշտակս իւր ասէ հոգիս :

Եւ մի զարմանայցես , եթէ Թեթև բնութիւնն զմարմինն ծանր եբարձ . նախ աստէն իսկ յայտմ աբարածս որ մեզս երեւին , է ինչ որ բնութիւն ծանր է , և է ինչ որ յախտարակաց Թեթև է . և չէ ինչ ըստ ծանրութե , և ոչ ըստ մեծուէ , այլ ըստ իրաց բնութե արարածոց , որպէս զիւրդ և իցէ : Ինչէր ամենայն մարգբ մեծամեծբ , և Թէ ամենայն իսկ անտառբ կոտորեցին , և ՚ի ջուր անկանիցին , չընկղմեացին . և զասեղն մի փոքրիկ , կամ սակաւ ինչ քճուար յերկաթոյ՝ չկարէ ծով մեծ ՚ի վեր ունել . և այսպէս ոչ ըստ մեծութե ինչ է , և ոչ ըստ ծանրութեան , այլ յարարչին արուեստէ : Բայց սակայն երկաթոյ ուրոյն առանձին չէ հնար ՚ի վերայ ջուրց կալ , այլ Թեթև իւր կայ ՚ի վերայ ջրոց , և կրի տեղեաց ՚ի տեղիս : Ինուն զնաւս մեծամեծս երկաթով , և տանին յ՝ և կամին . և քանզի Թեթև է փայտի բնութիւն , բառնայ Թեթևն զծանրն : Եւ միւս ևս այլ օրինակ . մարդ չկարէ բազում ժամս ՚ի վերայ ջուրց զօղալ , Թէպէտև զարուեստն զիտիցէ , այլ քանզի չկարէ կարի ՚ի տոկ ձգել առանց հանգչելոյ , աշխատին բազուկքն , և հարկ լինի ընկղմելոյ :

Որպէս և ՚ի խորչակէ՝ զի նախ արմատն վնասի , և ապա ընդ նմին և ոտքն զօսանան , նոյնպէս և յանձապաշտութե՝ եթէ նախ սիրտն կուրանայ , ապա պտուղ բերանոյն ցամաքի . որչափ և բամբասիցէ լեզու հերձուածողին , ևս քան զևս անպտուղ լինի . որպէս և մարգարէն ասէ , եթէ ախտացաւ գլուխն եւ փրեմայ , և արմատն զօսացաւ , և ոչ բերէ պտուղ : Եւ զոյ տեսանել բազում անգամ և ՚ի Թչնամիս անձապաշտութե կերպարանս անձապաշտութե . որպէս՝ բազմութի յեկեղեցւոյ , և բազմութի առ հերձուածողն : Սեղան աստ , սեղան անուանեալ և անգքահանայք ճմարիտք աստ , քահանայք սուտք և

est, sed spiritus erat qui levavit portavitque. *Qui fecit, ait, Angelos suos spiritus.*

Neque miraberis quod natura levis corpus grave levaverit, quum jam in his quoque creaturis nobis visis est aliquid ex natura grave, et aliquid secundum Physicos (vel Physicam) leve; neque est secundum pondus, neque secundum magnitudinem, sed juxta naturam creaturae, utcumque sit. Quare si omnes campi plantae quamgrandes, imo et universae sylvae caedantur atque in aquam concidant, vix immergantur: ubi acum pusillum, vel pauculam glebulam ferri nequit magnum mare sustinere? Sic ergo res se habet non ob magnitudinem, neque propter pondus, sed ex arte creatoris. Attamen vel ipsum ferrum, quod ex se super aquas natare non potest, nihilosecius si super levi quadam tabula insideat, supra aquas enatat, et de loco in locum profertur. Et re quidem vera replent naves magnas ferro, et transferunt quocumque volunt: cum enim levis sit ligni natura, sustollit leve gravia. Accipe alterum quoque exemplum. Homo nequit per multas horas super aquas natare; namque quamquam artisperitus sit, sed quia multum quin quiescat, durare non potest, languescunt brachia, et necessum est ut submergatur.

Quemadmodum ⁽¹⁾ et ex vento aestivo prius radix plantae laeditur, ac deinde rami quoque arescunt; simili modo et in pietate, si primum animus obcaecatur, deinde fructus oris exsiccat. Quanto plus maledicet lingua haeretici, magis ac magis infractuosus redditur. Sicut et propheta dicit: *Valetudine laboravit caput Ephraem, atque radix aruit, et non producit fructum.* Caeterum est videre passim et in inimicis pietatis speciem pietatis. Sicut multitudo (est) in Ecclesia, et multitudo apud haeticos. Altare hic, altare nominetenus ibi quoque. Sacerdotes veri hic, sacerdotes falsi et inibi. Hic Evangelium creditum,

1 Forte desunt aliqua.

անդ . աստ աւետարան հաւատացեալ , և անդ աւետարան անարգեալ . աստ միածին որդին այ փառաւորեալ , և անդ միածին որդին այ թշնամանեալ . աստ հոգին սբ քերկրեալ ընդ հաւատս , և անդ հոգին սբ տրտմեալ ընդ անհաւատութիւն . քանզի յորժամ տեսանիցէ հոգին սբ ամբարշտութի , տրտմի վասն այնորիկ և պողոս ասէ , թէ մի տրտմեցուցանէք զհոգին սբ՝ որով կնքեցարուք յաւուր փրկութե ձերոյ :

Աւարդ յորժամ տեսանիցես զհերձուածողն կերպարանս կրօնից նման եկեղեցւոյ , մի տեսլեամբն պատրիցիս ¹ , այլ զճմարտութիւն քննեալ : Աս և կախարդքն եգիպտացւոց նմանեցուցանէին գործոցն մովսէսի , այլ կերպարանք էին , և ոչ ճմարտութի : Ինկեաց մովսէս զգաւազանն ՚ի գետին , և եղև վիշապ . ընկեցին և կախարդքն զգաւազանս , և եղև վիշապ . կերպարանք հասարակեցին , բայց ճմարտութիւն ընտրութի եցոյց ՚ի միջի . քանզի գաւազանն մովսէսի եկուլ զգաւազանս նոցա . զի ցուցէ , եթէ ստութիւն կլանի ՚ի ճմարտութիւն : Աւ զի գիտացես եղբայր , թէ ամենայն հերձուածողական հակառակութի , որ ընդդէմ առաքելոցն բանից ՚ի պատերազմ ճակատիցի , յայնց կախարդաց համար է , լուր պողոսի . Որ կամին անպաշտութի կեալ ՚ի քն յս , հալածեցին . բայց մարդք չարք և կախարդք յառաջ եկեցեն ՚ի չարիս , մոլորեալք , և մոլորեցուցանիցեն . որպէս յանէսն և յամրէսն հակառակ կացին մովսէսի . նոյնպէս և նոքա հակառակ կան ճշմարտութեն , մարդք ապականեալք մտօք , անխորձք ՚ի հաւատս :

Սիտ դիր հաստատութիւն . մարդս չարս և կախարդս զհակառակորդս բանին ճմարտութե կոչէ : Ինդէր կախարդք ² . քանզի պատրեն զտիմար լսելիս . զի բանք խաբէբայից՝ կախարդութիւն են պատրելոցն : Օ որ օրինակ՝ եղբարք , որ զականջս վասն մարմաջելոյն քորիցեն , դիւր թուի քորելն . և իբրև կարի յաճախիցեն՝ վէրս առնեն , և խնուն լսելիքն

1 Գրածն . պատրիցիս :

2 Կախարդքն :

et illic Evangelium contemptum. Hic Unigenitus Dei Filius glorificatus, et illic Unigenitus Filius Dei injuria affectus. Hic Spiritus Sanctus gaudens de fide, et illic Spiritus Sanctus moerens de infidelitate. Quoniam dum videt Spiritus Sanctus impietatem, contristatur. Propterea et Paulus dicit: *Nolite tristitia adficere Spiritum Sanctum, in quo sigillati fuistis in die redemptionis vestrae.*

Quando ergo videbis haereticum in specie disciplinae similitudinem Ecclesiae praeseferre, ne visu decipiaris, sed veritatem explora. Nam et incantatores Aegyptiorum opera Moysis imitabantur; species tamen res fuit, non vero veritas. Misit Moyses virgam in terram, et factus est draco; miserunt et incantatores virgas, et facti sunt dracones. Species aequalis fuit, veritas tamen electionem demonstravit inter utramque partem; quia virga Moysis devoravit virgas eorum, ut falsitatem devorari a veritate ostenderet. Ut autem scias, Frater, quod omnis haeretica oppositio, quae contra Apostolorum verba aciem paraverit, in illorum incantatorum numero est, audi Paulum dicentem: *Qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur. Mali autem homines et seductores (Arm. incantatores) proficient in pejus; errantes, et in errorem mittentes. Quemadmodum autem Jannes et Mambres resistenterunt Moysi, ita et hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi in fide.*

Observa accurate; homines malos incantatoresque vocat adversarios verbi veritatis. Quare incantatores? quoniam ignorantes auditores seducunt: verba enim fallacium incantationes seductis sunt. Quemadmodum, Fratres, illis qui aures ob pruriginem fricant, utilis putatur fricatio: dum vero plus aequo frequentent, vulnus agunt, et aures ex ipsa frequen-

ի յաճախու թէն . նոյնպէս և բանք հերձուածողացն զառաջին ողորբանք թուին լսելեացն, և յետոյ խնուն զգայունն (զգայութիւնն) . վասն որոյ և առաքեալ ասէ, եթէ ՚ի ժամանակս յետինս քակեսցին ոմանք ՚ի հաւատոյ, ըստ մարմաջելոյ լսելեացն իւրեանց : Օ ինչ իցէ մարմաջել լսելեացն . պատրել իբրև յառասպելեաց : Վնայն ինչ հերձուածողացն առասպելք են . վասն որոյ և սօղոս ասէ, եթէ դարձուցեն զլսելիս ՚ի ճշմարտութէն, և յառասպելս կործանեսցին : Յոր առասպելս . ՚ի յարիտսին, ՚ի մակեդոնին, ՚ի մնտանոսին, ՚ի մանինեցւոցն, և յայլոց նոյնպիսեաց . քանզի ամենեքին յառասպելս հատեալ են, և ճշմարտութեն հակառակ կան : Առ չասաց միայն զհակառակն կալ, այլև զքահումն : Աայց ոչ եկեսցեն յառաջ, քանզի անմտութի նոցա յայսնի լիցի ամենեցուն . որպէս և նոցայն եղև : Օ գուշալի առ հաւատչեայս ունիմք զբարբառ առաքելոյն : Արաչխաւոր մտանէ ընդ իմ՝ փարատել զցաւս բժիշկն ոգւոց :

Սի այսուհետև պատրեսցեն զձեզ կերպարանք հերձուածողացն, որ ձաղեն զանձպաշտութին . քանզի և ՚ի մէջ հրէիցն բազումք զկերպարանս անձպաշտութե ունեին, այլ չգոյր ՚ի նոսա նախանձ ճշմարտութե . զորս ետայի անջրդոյ պարտիզի նմանեցուցանէ, և տերևալից ծառոյ՝ յորում ոչ գուցէ պրտուղ . եղիցին ասէ իբրև զբևեկնի թօթափեալ ՚ի տերևոյ, և իբրև զպարտեզ անջրդի : Վարտեզ անջրդի է հերձուածողացն ժողովուրդ . չուողանի ՚ի ջրոյն կենդանութե, զորմէ ասէ կենարարն, թէ որ հաւատայ յիս՝ որպէս ասեն զիրք, գետք յորովայնէ նորա բղխեսցեն ջրոց կենդանութե . զայս ասէր յս վասն հոգւոյն սէյ, զոր ընդունելոց էին հաւատացեալք :

Տես զիտրդ են պարտեզ անջրդի . չասաց՝ թէ իբրև զպարտեզ, որ ոչ ճանաչիցէ զջուր, այլ թէ իբրև զանջրդի : Վսեն, թէ է հոգի նք, այլ չունին . քարողեն, այլ չվայելեն ՚ի պարգևս հոգւոյն . քանզի չենակէ հոգին նք յանձինս ապախտաւորս : Սինչ անձպաշտութի իցէ ՚ի մարդն, հոգին նք բնակէ . և

tia fricationis obturantur. Similiter et verba haereticorum imprimis oblectationem auditoribus asferre videntur, postmodum autem sensum obturant. Ideo et Apostolus dicit, quod *in temporibus novissimis dissolventur quidam a fide, secundum prurimum aurium suarum*. Quid est prurigo auris? nisi seduci tamquam a fabulis. Omnia haereticorum fabulae sunt. Quamobrem et Paulus ait, *Auditum avertent a veritate, et in fabulas ruent*. In quas fabulas? In Arii, Macedonis, Montani, Manicheorum, et caeterorum consimilium. Quoniam omnes in fabulas cessere, cum veritati restiterunt. Nec solum dixit resistantiam, sed etiam dissolutionem. *Sed ultra non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit*. Accuratam arham habemus vocem Apostoli: vadem se praebet pro me ad expellendum morbum medicus animarum.

Ne itaque seducant nos species haereticorum, qui irrident pietatem. Siquidem et inter Judaeos multi speciem pietatis praeseferebant, sed non erat in eis zelus veritatis: quos Isaias similes dicit horto aqua carenti, et arbori frondibus plenae, cujus desit fructus. *Erunt, inquit, sicut terebinthus decussus a foliis, et sicut hortus aqua carens*. Hortus aridus est haereticorum populus, non aqua vitae irrigatus; de qua dicit Salvator: *Qui credit in me, sicut ait Scriptura, fluvii ex ventre suo fluent aquarum vitae*. Haec dicebat Jesus de Spiritu Sancto, quem recepturi erant fideles.

Vide, quomodo horti sunt aridi (haeretici). Non enim dixit, sicut hortus, qui non noverit aquam, sed sicut aqua carens. Quoniam dicunt, quod est Spiritus Sanctus, sed ipsi non habent; praedicant, sed donis Spiritus non fruuntur. Namque non habitat Spiritus Sanctus in animis improbis. Dum pietas sit

յորժամ անձպաշտուին հեռանայ, և հոգին՝ սբ. հեռանայ : Այլ հարկ է վճիռ իսկ տալ, եթէ ամենայն ոգիք մարդկան՝ կամ հոգի սբ. առնուն յետ շնորհացն, կամ այս պիղծ : Այլ չասեմ, թէ հոգին սբ. մարգարէութիս կամ առաքելութիս գործէ՝ ի մարդն, այլ՝ թէ չունիցի որ հաւատս, քանզի պարզեք հոգւոյն հաւատքն են, չունի զհոգին սբ. : Այլ պէտե գոյն որ աշխարհական իցէ, և կարի իսկ ՚ի կրտերաց, և միայն զհաւատն քննուցի, հոգի սբ. գոյ ՚ի նմա . ոչ որ կարէ ասել ինքն, եթէ ոչ հոգւոյն սբ. : և հարկ է կամ ՚ի հոգւոյն սբ. լուսաւորիլ ոգւոյ, կամ այսոց պղծոց մտանել ընդ իշխանութեամբ : Այլ ո՛ր իցէ՝ որ զայս ասիցէ : Յորժամ սաւուղ արքայ աւսորինեցաւ, և համարձակեցաւ յանմատոյց խորհուրդն մտաբերել, որ չէր օրէն նմա մատուցանել, որ երբեմն կոտորէր զվհուկս և զգէտս, ասպա՛ և ինքն ՚ի գէտս ապաստան եղև . և զի՛նչ ասեն զիրք . հոգի ինն վերացաւ ՚ի սաւուղէ, և նեղէր զնա այս պիղծ :

Պարտեզ անճրդի են հերձուածողք, և որչափ տնկեսցեն տունկս, չեն յուսալի : Ար զոյ բարբառոյն զհետ ոչ երթիցէ, այլ զիւրոց մտաց, թէ պէտե տնկիցէ տունկ, անհաւատութե տունկ է . և վկայէ Եսայի, թէ ամենայն որ զբանն այ չունիցի, թէ պէտե տնկիցէ ինչ, չէ յուսալի և հաւատարիմ : Օ որ օրինակ է տունկ հաւատոց, նոյնպէս գոյ և տունկ անհաւատութե . ամենայն տունկ հերձուածողացն՝ անհաւատութեան տունկ են, քանզի խորհուրդքն ծնանին . և ամենայն աւետարանական և առաքելական ուղիղ փառաւորուին՝ տունկ է հաւատոց, և սերմ յուսալի : Այն այնորիկ և կենարարն ասէր զհրէիցն, թէ թոյլ տուք զնոսա . ամենայն տունկ՝ որ ոչ ՚ի հօրէ իմմէ տնկեալ իցէ, խլեացի : Այլ զիւրդ տնկեաց հայրն երկնաւոր . մարգարէիք, առաքելք, և որպէս տնկեաց սատանայ . հերձուա-

in homine, Spiritus Sanctus habitat; dum autem pietas recedat, recedit et Spiritus. Ita ut necesse sit sententiam ferre, quod uniuersae animae hominum in lege gratiae (vel post sacramenta gratiam ferentia)⁽¹⁾ aut Spiritum Sanctum accipiunt, aut spiritum immundum. Nec dico, quod Spiritus Sanctus prophetias vel apostolatus operatur in homine, sed quod si quis non habet fidem, quoniam donum Spiritus fides est, non habet Spiritum Sanctum. Et si quidam homunculus sit e vili plebe, et ex minimis, solummodo fidem Christi habeat, Spiritus Sanctus est in eo. *Nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi per Spiritum Sanctum.* Necesse autem est vel ex Spiritu Sancto illuminari animam, vel spirituum immundorum subire potestatem. *Ecquis id dixerit? Quum Saul rex praevaricatus est, et praesumpsit in sacrificium inaccessible se implicare, cum non liceret ut ille offerret, ipse qui olim interficiebat praestigiatos et incantatores, tunc ad illos profugit. Quid autem dicit Scriptura? Spiritus Domini ablatum est ex Saul, et affligebat eum spiritus immundus.*

Hortus, inquiebam, aqua carens est caetus haeticorum, et quantumvis conserant plantas, spe destituti sunt. Qui Dei vocem non sequitur, sed suae obtemperat sententiae, etiam si plantam conserat, infidelitatis planta est. Testimonio est Isaias, quod quicumque verbum Dei non habeat, etsi plantet quidpiam, est exspes, et infidelis. Sicut datur planta fidei, similiter extat et planta infidelitatis. Omnis planta haeticorum, infidelitatis planta est, ex consilio (humano) nata: et omnis Evangelica et Apostolica sententia orthodoxa, planta est fidelis, et semen spe gaudens. Quapropter et Salvator dicebat de Iudaeis, *Sinite illos; omnis arbor a Patre meo non plantata, eradicetur.* Quomodo autem plantavit Pater caelestis? Per Prophetas atque Apostolos. Et quomodo diabolus? Per haeticos impiosque. Evellatur planta im-

(1) ad verb. post gratiam.

ծողօք, ամբարշտօք : Այլեսցի տունկ ամբարշտունէ ,
 և մի գտցի վայր և տեղի սատանայի . ամենայն ինչ
 որ ընդ գիմանայ քնի զօրունէն՝ և յառնիցէ , քակտի .
 խաւար՝ որ ընդ լուսոյ հակառակի , ՚ի լուսոյն հալա
 ծական լինի : Բայց եկեսցուք յայն՝ որ առաջի կայ :

Անարարն նախատեաց զքաղաքսն . վայ քեզ քո
 րազին , վայ քեզ բեդսայիդայ , զի թէ ՚ի տիրոս և
 ՚ի սիգոն եղեալ էին զօրութիքն՝ որ ՚ի քեզ գործե
 ցան , վաղուց իսկ ապաշխարեալ էին ՚ի խորգ և ՚ի
 մոխիր : Եսասցէ և այժմ՝ աւետարանն . վայ քեզ Ա
 րիոս , վայ քեզ Սակեդոն , վայ քեզ Անամիոս . զի
 թէ ՚ի սորոմ՝ քարոզեալ էր քարոզութիւն՝ որ ՚ի ձեզ
 քարոզեցաւ , թերևս զարմանային ընդ փրկիչն , և
 փառաւորէին զբարերարն , ճանաչէին զարարիչն :
 Արդարև իսկ եղբարք , ոչ ցասնուլ , այլ՝ սուգ առ
 նուլ պարտ է ՚ի վերայ հերձուածողացն . և լուր գրոյն
 որ ասէ , թէ սուգ մեռելոյ զեթն օր , և մորոսի և
 ամբարշտի զամենայն աւուրս : Այլ ո՛վ իցէ մորոսն և
 անմիտն , սսասցէ դաւիթ . սսաց անգգամն ՚ի սրտի
 իւրում , թէ չիք անձ : Այլ միայն հեթանոսն ասէ , թէ
 չիք անձ , այլ և նոքա . զի կերպարանօք ասեն , թէ է
 անձ , և արդեամբք չասեն , թէ գոյ անձ : Հորժամ ա
 սէ հերետիկոսն , թէ անձ է քո , և բնութեամբ չհա
 մարի անձ , բանիք և եթ ասէ , և արդեամբք ուրա
 ցեալ է . քանզի ասեն , թէ անձ է քո , այլ ոչ բնութի
 իբրև զհայր . քանզի այլ բնութի նորա է (ասեն) ,
 և այլ բնութի սորա : Հորժամ սրտիւ և մտօք ու
 րանայցէ զպատիւ անձութե որդւոյն , թէ պէտ և ա
 սասցէ անձ , չհամարի անձ , քանզի զճմարիտն նկա
 րագիր անձութեն եղծանէ ապականիչ կրօնիւքն :

Այլ արդ՝ զինչ իցէ առ այն ասել : Աարուն էր ,
 որ պէս և կանխաւն իսկ ասացի , մարգարէութիւն , և
 հունձք՝ աւետարանն : Բայց մի ինչ օտար ձեզ բանքն
 թուեսցին , զոր երէկն ասացի , թէ մարգարէիցն ժա
 մանակն գարնայնոյ և սերման ժամանակն էր , և ա
 ւետարանին՝ ամարայնոյ և հնձոց . քանզի գոն և
 այլ հունձք : Արմանեցին մարգարէքն , և հնձեցին
 առաքեալքն յետ գալստեանն քնի . դարձեալ սեր
 մանէ անձ , և հնձեն հրեշտակք : Արգարէիցն սեր .

pietatis, et spatium sive locus diabolo non invenitur. Omne quod resistit Christi virtuti, etsi exurgat, destruitur. Tenebrae resistentes luci, a luce depellantur. Verum ad propositum veniamus.

Salvator objurgavit civitates (non admittentes se). *Vae tibi Chorozaim, vae tibi Bethsaida! quoniam si in Tyro et Sidone fuissent virtutes in te operatae, jamdudum poenitentiam egissent in sacco et cinere.* Dicat et nunc Evangelium: *Vae tibi Ari, vae tibi Macedo, vae tibi Eunomi!* Si enim in Sodoma praedicata fuisset doctrina quae in vobis celebrata est, mirarentur utique Salvatorem, et glorificantes benefactorem, Creatorem cognoscerent. Veraciter, Fratres, non irasci, sed lugere oportet de haereticis. Audi Scripturam dicentem: *Luctus mortui per septem dies, stulti vero et impij per omnes dies.* Quis autem sit stultus et insipiens, dicat David: *Dixit insipiens in corde suo, quod non est Deus.* Non solus Ethnicus dicit Deum non esse, verum etiam illi; in specie enim dicunt, quod est Deus, opere tamen minime dicunt Deum esse. Quando dicit haereticus, quod Deus est Christus, sed non aestimat ex natura Deum esse, verbottenus tantum dicit, et reipsa denegat. Siquidem asserunt quidem Deum esse Christum, sed non naturam sicut Pater, alia enim ajunt natura ejus est, et alia natura hujus. Quam ergo corde et mente neget aliquis dignitatem Divinitatis Filii, etsi dixerit Deum esse, non existimat Deum; quoniam verum characterem Divinitatis per corruptum dogma jam delet.

Quid igitur ad haec dicendum sit? Ver erat, ut jam dixi, Prophetia, et messis (aestatis) Evangelium. Minime tamen alienum apud vos verbum a me heri dictum putetur, quod prophetarum tempus ver erat, tempusque seminis; Evangelij autem, aestatis messisque. Seminarunt Prophetae, et messuerunt Apostoli post adventum Christi. Praeterea seminat Deus, et metunt Angeli. Prophetarum seminationum Apostoli fuerunt messorum, et Salvatoris praedicatio-

մանցն առաքեալքն եղեն հնձողք . և կենարարին քարոզութեցն հրեշտակք լինին հնձողք : Արմանեցին մարգարէքն զհանդերձեւոցն գիտութի . սերմանեցին և զգալուստն քսի՝ յառաջագոյն կարապետեալ . հնձեցին առաքեալքն քսի : Արմանեաց քս յառաջագոյն զյոյս յարուեն . սերմանեցին մարգարէքն և զհանդերձեալ գալուստն կենարարին . սերմանեաց և քս զհանդերձեալ մեռելոցն յարութիւն , և զերկրորդ գալուստն իւր : Աւ զի առաջին սերմանցն՝ առաքեալքն եղեն հնձողք , և յերկրորդումն լինին հրեշտակք , նորին իսկ է բարբառն . Ահաւսիկ էլ սերմանահան սերմանել սերմ բարի . բուսաւ ընդ նմին և որումն . և զի ՚ի կարճոյ հատից , ՚ի ժամանակի հնձոցն ասացից ցհնձողան , ժողովեցէք զսրումն ուրոյն , և զցորեանն ուրոյն : Իբրև հարցին աշակերտքն , եթէ զինչ իցէ առակն , ազարակն ասէ՝ աշխարհս է , և որ սերմանեացն՝ որդի մարդոյ . և սերմն բարի՝ որդիք արքայութեն , և որումն՝ որդիք չարին , և հունձք՝ վախճան աշխարհի :

Աւ ոչ վայրասպար ինչ ցուցանէ զաքարիաս զպատիժս գերանդւոյն , զոր յոյնն մանգաղ ասէ : Տեսի ասէ գերանդի թռուցեալ . և ասեմ ցհրեշտակն՝ որ խօսէր ցիս . տէր , զինչ իցէ այս . և ասէ , այս են աւնէձք՝ որ ելանեն ընդ երեսս ամենայն երկրի , և ծախեն զսուտն և զտուն նորա , և զամենայն զինչ և իցէ նորա : Ինդէր ոչ սուր և ոչ գեղարդն կամ նետ , այլ մանգաղ . քանզի մանգաղն պահի ՚ի հունձս . և հնձողքն հրեշտակք առաքին և ժողովեն զօրայն . և անդ է տեսանել զամենայն տիեզերս միանգամայն հնձեալ : Աւ ուստի հնձեացեն : ՚ի գերեզմանացն արտաքս կորդեացեն . ոչ կոտորեացեն , այլ զկոտորեալն ՚ի միմեանս յօդեացեն : Այժմ՝ մարմինք իբրև սերմանիս սերմանեալ են յանդս . որպէս և պօղոս ասէ , թէ այնպէս է յարութի մեռելոց , սերմանի ապականութեամբ , և յառնէ առանց ապականութե . և քանզի ՚ի գերեզմանս սերմանեցան , ՚ի գերեզմանացն հնձեացին . առաքեացէ ասէ որդի մարդոյ զհրեշտակս իւր , և ժողովեացեն զլնարեալս նորա ՚ի չորից հողմոյ ՚ի ծագաց երկնից մինչև ՚ի ծագս երկրի : Ղա-

num Angeli fiunt messorum . Seminarunt Prophetæ futurorum scientiam; seminarunt et adventum Christi jam destinatum : messuere autem Apostoli . Seminavit Christus antea spem resurrectionis . Seminarunt prophetæ et futurum (sive secundum) adventum Salvatoris . Seminavit et Christus futuram mortuorum resurrectionem, et secundum suum adventum . Quod autem primorum seminum Apostoli fuerint messorum, secundorum vero sint Angeli, ipsius est (Domini) vox : *Ecce exiit seminator ad seminandum semen bonum; pullulavit una cum illo et zizania .* Ut autem breviter decidam, *In tempore messis dicam ad messorum : Colligite zizaniam seorsum, et triticum seorsum .* Interrogantibus autem discipulis, quid sit illa parabola, *Ager, ait, mundus hic est, et seminator Filius hominis; semen bonum filii regni, et zizania filii malitiæ, messis autem finis mundi .*

Nec frustra Zacharias poenam falcis ostendit, *Vidi, inquit, falcem volantem . Et dixi ad Angelum loquentem mecum: Domine, quid est hoc? Et dixit: Haec sunt maledictiones, quæ exeunt per faciem omnis terræ, et consumunt mendacium, domumque suam, et omnia quæ sunt ejus .* Cur autem non gladius, nec hasta, vel telum, sed falx? Quoniam falx servatur in messem, et messorum Angeli missi colligunt segetem; ibi autem universum orbem simul messem videre licet . Et unde metent? Ex sepulchris excerpent, non cadent, sed caesas sibi invicem adjungent . Nunc corpora sicut seminata sunt in agris; quemadmodum et Paulus ait sic esse resurrectionem mortuorum : *Seminatur in corruptione, et surgit sine corruptione .* Quia vero in sepulchris seminata sunt, e sepulchris metentur . *Mittet, ait, Filius hominis Angelos suos, et congregabunt electos suos ex quatuor ventis, de extremitate caeli usque ad extremitatem terræ .* Noveris hoc verbum apud David : *Congregate ad eum Sanctos suos .* Omnes igitur colligent, et in unum spatium

նաչիցես զբանս զայս 'ի դաւթի, ժողովեցէք առնա զ'սբս նորա . զամենեսեան ժողովեսցեն, և 'ի մի վայր գումարեսցեն :

Յառնեն ամենեքեան, բայց կէսքն իբրև զպատժապարտս առաջի ահեղ ատենին կարգեսցին, և կէսքն իբրև զ'սբս առաջի տն յափշտակեսցին : Օ որ օրինակ 'ի մտանել թագաւորի պատժապարտն չիլ իսէ յակն անկանել թագաւորին, և պատուականքն և մեծարոյքն ընդ առաջ ելանեն . նոյնպէս և որդին այ յորժամ գայցէ յերկնից և երևի, ս'բքն յափրջտակին 'ի բարձունս . և այնպէս թուեսցի թէ ընդ նմա իսկ գայցեն : Արպէս որք թագաւորի ընդ առաջ ելանիցեն, և ընդ նմին դառնայցեն, թուի թէ ընդ նմին իսկ էին . նոյնպէս և ս'բքն յորժամ ընդ առաջ կենարարին յափշտակեսցին, թուեսցի թէ յերկնից իսկ ընդ նմին իջանիցեն : Ալ ո՞ իցէ այսմ վկայ : պօղոս . զի ինքն տրն հրամանաւ 'ի բարբառ հրեշտակապետին և փողով այ իջանիցէ յերկնից . և մեռեալք յարիցեն յառաջագոյն, ապա և մեք կեն դանիքս յափշտակեսցուք ամպօք ընդ առաջ տն յօդս, և այնպէս հանապազ ընդ տն իցեմք : Տես, զի ընդ առաջ ելանեն, և ընդ նմին գան :

Ալ միտ դիր զարմանալեայն . յաշխարհիս որ ընդ առաջ թագաւորաց երթայցեն, իւրեանց կառօք և իւրեանց երիվարօք երթայցեն . իսկ կենարարն ինքն առաքէ դեսպանս երկնաւորս . ոչ կառս և երիվարս, այլ կառս ամպեղէնս՝ զիւրմն իսկ : Ալ ընդ այն զի՞ զարմանաս . թէ եղիա հրեղէն կառօք վերացաւ, և՛ առաքեալքն, և՛ այլք մի ըստ միօջէ ամպեղէն կառօք . և մի զհրեղէնն պատուականագոյն քան զամպեղէնն համարեսցիս : Առաքեցան մարգարէին յայնժամ դեսպանք կառք հրեղէնք, և երիւարք հրեղէնք, և յերկրաւորացս յերկինս վերանայր . և իբրև զանիւ 'ի ներքոյ 'ի վեր 'ի բարձունս հօլովեր . այլ յայնժամ յիրաւի հրեղէն կառօք, և ապա ոչ հրեղէն, այլ ամպեղէն : Ինդէր . քանզի յայնժամ երկրաւոր ամանն ունէր ինչ կարիս երկրաւորս, զի հրեղէն կառօքն նորոգեսցի, և ընկենուցու զերկրաւոր ծանրութի, և առնուցու զհրեշտակական թե-

congregabunt.

Resurgent quidem universi; nonnulli tamen sicut rei ante terribile tribunal collocabuntur, alii vero tamquam sancti obviam Domino rapientur. Quemadmodum intrante rege, reus in conspectum venire regis non audet, nobiles autem et venerabiles obviam exeunt; Similiter, dum veniens Filius Dei de caelis apparuerit, sancti rapientur in excelsa, et ita, quasi cum ipso advenire videbuntur. Quemadmodum qui obviam regi occurrunt, et simul cum eo redeunt, jam cum ipso fuisse putantur; similiter et sancti dum obviam Salvatori rapientur, existimabuntur ab ipso caelo descendisse. Quis autem huic testis erit? Paulus, (dicens:) *Quoniam ipse Dominus in jussu, et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo, et mortui (qui in Christo sunt) resurgent primi. Deinde nos, qui vivimus, rapiemur in nubibus obviam Domino in aera, et sic semper cum Domino erimus. Vide, quia et obviam eunt, et simul cum eo veniunt.*

Observa autem mira. In mundo qui obviam regibus pergunt, suis curribus propriisque equis eunt; verum Salvator ipse nuncios caelestes, non currus et equos, sed currus nubeos, eosque suos praemittit. Quid autem id miraris? Si Elias igneis curribus elevatus est, etiam Apostoli caeterique singuli nubeis curribus (deferantur). Neque igneum praestantiorem nubeo censebis. Missi sunt Prophetae tunc nuntii currus ignei et equi ignei, atque sic de terrenis in caelum ascendebat, et instar rotae de inferis sursum in excelsa revolvebatur. Sed tunc quidem igneis curribus, postea vero non igneis, sed nubeis. Quare? Quia tunc terrenum vas aliquas affectiones terrestres habebat, ut per igneos currus renovaretur, atque terrenam gravitatem rejiceret, reciperetque Angelicam levitatem; deinceps enim cum Angelis habitaturus erat. Ibidem ergo nuntius igneus, hic autem nuntius

Թեուծին . քանզի այնուհետև ընդ հրեշտակս իսկ ընակելոց էր : Ընդ գեսպան հրեղէն , և աստ գեսպան ամպեղէն . քանզի առանց ապականուծէ յառնեն մարմինք , վասն այնորիկ և յամպն թէթև էլա նեն : Եւ զի մի թուեսցին , թէ զայն թշնամանիցեմք ինչ , և զայս յարդիցեմք , զայն ասացի , թէ մարգարէն հրեղէն կառօք պատուեցաւ , և որք քնի ընդ առաջ յափշտակին՝ ամպօք վերանան . քանզի ամպք կանք են սըջն ան . և լուր դաւծի , որ հաստատեաց ասէ՝ ՚ի վերայ ջուրց զվերնայարկս իւր , և եղ յամպս զգնացս իւր . իւրովք կառօք մեծարէ զսբս . լուր էսայեսայ , ահաւասիկ ար նստեալ՝ ՚ի վերայ թէթև ամպոյ , և եկեսցէ յեգիպտոս : Տեսանես , զի իւրովք կառօքն հրամայէ պատուել զսբս , և էլանել ընդ առաջ կենարարին :

Եւ զիարդ էլանիցեն : Ինքն իսկ դիւրէ . քանզի չխօսի երբէք պօղոս յանձնէ , որպէս և ասէ , թէ ըզփորձ ինչ ինդրէք զքնի , որ ինևս չէ ձեզ խօսի և զինչ ասիցէ , յափշտակիմք ամպօք ընդ առաջ տն յօդս : Եւ այնպէս կէսքն յափշտակին , և կէսք առաջի ահեղ ատենին կարգեսցին . որպէս և կենարարն իսկ ասէ . Ըմէն ասեմ՝ ձեզ , յորժամ եկեսցէ որդի մարդոյ , յայնժամ թէ իցեն երկու ՚ի մի մահիձս , մին առցի , և միւսն թողցի . և եթէ աղայցեն երկու ՚ի մի երկանս , մին համբարձցի , և միւսն թողցի . և ասեն ցնա առաքեալքն , յո՞ տր . և ասէ տր , ուր մարմին իցէ՝ անդր և արծուիք ժողովեսցին : վասն էք արծուիք . քանզի ՚ի բարձունս յափշտակելոց են : Օ ինչ իցէ , երկուք ՚ի մի մահիձս , և մին առնուցու՝ և միւսն թողացու . և երկու աղայցեն ՚ի մի երկանս , և մին ամբառնայցէ , և միւսն մնացէ : Չիք աստ այլ ընդ այլոյ ասել ինչ առակաւ , այլ յայտնի իսկ մեկնուծի է . մահիձս՝ զիրք զհանգիստ աշխարհիս կոչեն , և երկանս՝ զկարի տառապանս աշխատելոց , որ իբրև յերկանի ցնորեալ կայցեն ընդ պէսպէս վիշտս , ՚ի հառաչանաց ՚ի հառաչանս , ՚ի յաղքատուծէ յաղքատուծի : Եւ զի զկարի տառապանս երկանք կոչեն զիրք , մովսէս վկայեսցէ . ասէ , ել հրեշտակն , և եհար զանդրանիկսն եգիպտացւոց ,

nubeus; quoniam sine corruptione resurgunt corpora, propterea et in nubem levem ascendunt. Ne autem censeatur, quasi vero illud vituperemus, et istud praepo-
namus, hoc dixi, quod propheta igneis curribus honoratus est, qui vero obviam Christo rapiuntur, in nubibus elevantur; nubes enim currus sunt Sancti Dei. Audi David dicentem: *Qui firmavit super aquas tectum suum supernum, et posuit in nubibus gressus suos.* Ita propriis curribus honorat sanctos suos. Audi et Isaiam: *Ecce Dominus sedens super nubem levem veniet in Aegyptum.* Viden' quod suis curribus jubet honorari sanctos, et obviam ire Salvatori?

Quomodo autem ascendant? Ipse facilem reddit rem: nunquam enim ex se Paulus loquitur, quemadmodum etiam ait, *Si experimentum aliquod quaeritis Christi, qui per me vobiscum loquitur.* Quid ergo dicat? *Rapimur in nubibus obviam Domino in aëra.* Sic itaque partim rapiuntur, et partim coram terribile tribunal constituuntur. Quemadmodum vel ipse Salvator dicit: *Amen dico vobis, cum venerit Filius hominis, tunc si erunt duo in uno lecto, unus accipietur, et alter relinquetur; si vero duo molent in una mola, unus elevabitur, et alter relinquetur.* Dicunt autem ad eum Apostoli: *quo Domine?* Et dixit Dominus: *Ubi corpus erit, illuc et aquilae congregabuntur.* Quare aquilae? Quoniam in excelsa rapiendi sunt. Quid sit, *duo in uno lecto; unus autem accipiat, et alter relinquatur; et duo si molent in una mola, unus elevetur, et alter maneat?* Non est hic aliud atque aliud dicere per aenigma, sed manifesta est explicatio. Lectum Scriptura quietem mundi vocat, molam autem nimiam fatigationem laborantium, qui tamquam in mola in variis calamitatibus, de gemitu in gemitum, de paupertate in paupertatem transacti vacillent. Quod autem nimiam afflictionem molam vocet Scriptura, Moyses testimonio sit, dicens: *Exiit Angelus, et percussit pri-*

յանդրանկանէն՝ փարաւոնի՝ որ նստէր յաթոռ թա-
գաւորութեան, մինչև յանդրանիկ գերւոյն՝ որ կայր
յերկանս : Ս ան այնորիկ և եսայի ցիշխանն բարե-
լայւոց ստէր նախատանօք . դու ասէ ասացեր , թէ
ես եմ , և կացից մինչև յաւիտեան . փոխանակ ասե-
լոյն , թէ թագաւորեցից յաւիտեան . վասն այնորիկ
եկեացէ հասցէ քեզ անզաւակութի . ան երկան , և
աղա՛ արիւր . քանզի ասաց , թէ յաւիտեան կալայց
զիշխանութիս և զթագաւորութի , և ոչ տեսից զայ-
րութիւն , և իջուցանէ զնա յաթոռոց թագաւորու-
թեն , և կապէ յերկանս . ան ասէ երկանս , աղա՛ ա-
րիւր . անց ընդ գետ , փոխանակ ասելոյ , թէ տառա-
պեալ դայթակղեալ շրջեսցիս : Աւ քանզի մահիճքն
հանգիստ են , և երկանն՝ աշխատութի , յայտ առնէ
կենարարն , թէ՛ և՛ յաշխատելոյն , և՛ յայնցանէ որք
'ի դիւրութե իցեն՝ ինիցին ամանք արդարք , և ու-
մանք մեղաւորք : Արկու իցեն 'ի մի մահիճս . մին՝ որ
արժանի հաւատոցն իցէ , ամբարձցի , և միւսն՝ դահ-
ճաց մասնեսցի : մինն՝ հրեշտակաց , և միւսն՝ դիւաց :
և աղայցեն ասէ երկու 'ի մի երկանս , մին վերասցի ,
և միւսն մնասցէ : Օ նոյն միտս հարցին աշակերտքն ,
և ասեն . տէր , յո՞ ամբառնայցեն : ասէ ցնոսա , ուր
իմ՝ մարմինն իցէ . փոխանակ ասելոյ , թէ ուր իմ՝
գալուստն իցէ :

Աւ բարիօք ասաց , թէ մարմինն , քանզի մարմնոյն
յայտնելոց է . թէ պէտ և ծածկեցաւ մարմինն անու-
թքն , և ներկաւ անմահ արմատոյն , և է ամենևիմք
անմահութիւն , չկորոյս զնկարագիրն , այլ կայ մնայ
նկարագիր մարմնոյն , ներկեալ և ընկղմեալ 'ի կե-
նացն : Աւ օրինակ ինչ նմին 'ի մէջ բերցուք , թէ-
պէտև միմին և ընդ աղօտ իցէ , սակայն և 'ի փոքուն
առնու ոք դոնէ սակաւ ինչ զնշմարանս մեծին : Աւ
երկաթ , և մխեա՛ 'ի բոլս հրոյ , և տես որպիսի ինչ
էր՝ մինչև 'ի հուր մխեալ էր , մի՞թար երեսօք , ցուրտ
առ 'ի շօշափել . և յետ 'ի հուրն մտանելոյ , լուսաւ
ւոր տեպեամբ , ջերմն զննելով . և չկորոյս զլինելն
երկաթ , այլ զի առաւելութի քան զիւր բնութիւնն

(1) ad verb. tinctum, vel imbutum .

mogenitos Ægyptiorum, ex primogenito Pharaonis sedente in throno regni, usque ad primogenitum captivum stantem in mola. Propterea et Isaias ad principem Babylonie impropere dicebat: Tu, ait, dixisti, quia ego sum, et stabo in aeternum, id est, regnabo in aeternum. Ideo perveniet tibi sterilitas: accipe molam, et mola farinam. Quoniam dixerat, in aeternum tenebo principatum meum et regnum, neque videbo viduitatem, demittit eum de regno, et ligat in mola. Accipe, ait, molam, mola farinam, transito fluvium: ac si diceret, miser atque vacillans ambulabis. Quia itaque lectus quies est, et mola labor, declarat Salvator, quod etiam ex laborantibus, et commoditate fruentibus erunt quidam justi, quidam vero peccatores. Duo erunt in uno lecto: unus qui fide dignus sit, elevabitur, et alter tortoribus tradetur; unus Angelis, alter daemoniis. Et molent, ait, duo in una mola; unus ascendat, alter maneat. Eodem sensu interrogarunt discipuli, dicentes: Domine, quo ascendant? Dixit eis: ubi corpus meum erit; volens dicere, ubi adventus meus erit.

Optime autem dixit corpus; quoniam in corpore appariturus est. Etsi corpus Divinitate opertum sit, et immortalis radice suffultum ⁽¹⁾, ita ut omnino immortalitas sit, non tamen perdidit characterem, sed permanet character corporis, (etsi velut) obductus ac immersus in ipsa vita ⁽²⁾. Exemplum quoque aliquod huic adducemus, quod etsi obscurum sit ac languens, attamen etiam in parvo quisquam saltem pauculum magni indicium desumit. Accipe ferrum, et immitte in fornacem ignis, et vide, quale erat antequam immisum fuisset, obscurum visu, frigidum ad tactum; post vero quam in ignem immisum fuit, lucidum visu, et calidum tactu est. Nec tamen perdi-

(2) ad verb. *tinctus et mersus a vita.*

ընկալաւ . թէպէտև պայծառացաւ , չլրիպեաց յիւրոց կերպարանացն . զինչ կերպարանք և 'ի ներքս միսեցես , նոյն և երևի . եթէ բոլորակ , եթէ երեք կուսի , եթէ չորեքկուսի , և եթէ զիարդ և իցէ , զկերպարանս չփոխէ . բայց գոյնն զՏրոյն գոյն առնու , նոյնպէս և 'նք՝ արժանի երկրպագութե՝ տէրունական մարմինն , ներկաւ անմահ արմատով անձպատութեն , և ընկղմեցաւ 'ի կենացն , և զգեցեալ ունի զանձութիւն , ոչ վայրապար արտաքոյ , այլ իբրև զերկաթ՝ ներքոյ և արտաքոյ . բայց կայ և մնայ յանեղծ նկարագիրն , 'ի փառս հաւատացելոց , և յամօթ արհամարհողացն :

Ալ չիցէ տեսեալ , զիարդ որք 'ի տար աշխարհէ յետ բազում ժամանակաց գայցեն , և ընտանիքն նշան խնդրեն , ոչ զփառաւորութե ինչ , թէպէտ և փառաւոր գայցեն , այլ զառաջին կենացն , թէ արդարև սանա՞ իցէ . և ոչ այնչափ ինչ ճշգրիտ 'ի հանդերձն հային , որպէս յօնացն կերպարանս , և ձեռացն նշմարանս , և 'ի հերսն՝ թէ ձողկահներ , կամ գանգրահներ իցէ . և մարմնոյն թերութիւնք քարոզանձանօթիւն լինին) ասն այնորիկ չկամի 'նքն երևել անձութեն , այլ մարմնոյն կերպարանօք , զի հայեցին և տեսցեն , թէ արդարև այն է՝ որ 'ի կայիափային չհաւատացաւ , և 'ի պիղատոսէ դատեցաւ , և 'ի խաչել . զի վկայեցէ տեսին անձամարտ կռուոյն , և փառքն յայանեսցեն զճշմարտութիւն : Օ մտաւ ած , զիարդ յայնժամ՝ արդարքն վազս առեալ ցնծասցեն : Օ մտաւ ած , զիարդ պետրոս խայտասցէ , և առաքելոցն պար առեալ ձեմեսցեն , և ասասցեն ցմիմեանս . սա է անձն մեր , սա է որ խաչեցաւն երբեմն առ մեօք , սա է որ երբեմն արհամարհեցաւ վանս մեր . տես զկերպարանս , միտ դիր աչացն :

Ալ ոյր յառաջագոյն ասացեալ իցէ զայն : Ասայեայ . եղիցի ասէ յառուրս յետինս՝ ասասցեն , ահաւասիկ անձ մեր՝ յոր յուսացաքն , և ցնծասցեն , և աչք գաչս իսկ տեսանիցեն , յորժամ ողորմեցի անձ սիօնի . փոխանակ ասելոյն , թէ յայտ յանդիման իսկ ա

(1) Haec et similia Patrum dicta sinistro consilio usurpabant

dit naturam ferri, sed amplitudinem prae sua natura recepit: quamquam nitidum factum est, vix privatam est sua forma. Quamlibet figuram induxeris ipsi, idem semper apparet; sive orbiculare, sive triangulum, sive quadratum, sive quomodocumque sit, formam non mutat, color tamen ignis colorem praesert. Ita et sanctum atque adorabile corpus Dominicum imbutum fuit immortalis radice pietatis, et immersum est in vita, vestitum Divinitate, non obiter foris, sed sicut ferrum ab intus et extra; permanet tamen in incorrupto caractere ad gloriam fidelium, pudoremque contemnentium ⁽¹⁾.

Nonne vidisti umquam, quomodo quum aliquis ex remota regione post multum temporis redux fuerit, domestici signum quaerunt non adeo gloriae, etsi gloriosus venerit, sed anterioris vitae, quod re vera is ille sit? neque adeo accuratius in vestes aspiciunt, quantum in formam superciliorum, et speciem manuum, capillosque an recti solutique sint, vel convoluti; ita ut corporis defectus praecones sint incogniti. Quapropter non vult sanctis apparere per Divinitatem, sed per formam carnis; ut intuantur videantque, quod vere is est, qui a Caipha non est creditus, et a Pilato iudicatus atque crucifixus est: ut pote aspectus ipse testis sit pugnae contra Deum commissae, gloria autem sua veritatem manifestet. Considera, quomodo tunc justis volantes exultabunt. Contemplare, quomodo Petrus gestiet, et Apostoli choream ducentes ambulabunt, dicentque ad invicem: Hic est Deus noster; hic est qui olim, nobis gementibus, crucifixus est; hic est, qui olim despectus fuit propter nos; Cerne formam, observa oculos ipsos.

Quis autem haec praedixit? Isaias. *Erit, inquit, in diebus novissimis, Ecce Deus noster, in quem speravimus: et laetabuntur, et oculi oculos ipsos videbunt, quum misereatur Dominus Sion: ac si diceret, palam ante oculos videbitur. Exultant justis, cognoscentes*

monophysitae, et recto sensu orthodoxi.

ուաջի աչաց երևեսցի : Յնճան արդարք , և ճանաչեն զտիրն իւրեանց . սուգ առնուն ամբարիշտք , յոր ժամ ճանաչիցեն՝ զոր արհամարհեցինն : Օ ի թէ աստէն յաշխարհիս ուրուք ումեք յանցուցեալ ինչ իցէ , և ինքն՝ ի պատուոյ անկեալ , և որում յանցեալն՝ զնա՛ յիշխանութի տեսանիցէ , կասկածէ և դողայ , թէ գուցէ և յիշեսցէ զիրսն , գուցէ զմտաւածիցէ զթշնամանսն . և ազգի ազգի հնար հնարեսցի , թէ զիարդ զցասումն ցածուսցէ . անձամբ կարիցէ ածել ՚ի հաւան , թէ բարեկամօք : Իսկ դու զիարդ կարիցես ածել զքո տիրն ՚ի հաւան . մարտիրոսօք՝ զորս բամբասեցերն , թէ առաքելովք , զորս անարգեցերն . զորոց անուանս աղարտեցեր , զմաթթի և զբարթուղիմէոսի , թէ զի՛ կայ նոցա և պղատոնի , զի՛նչ համեմատութի են արիստոտելեայ . այժմ արհամարհես զանուանս նոցա , և յայնժամ ընթանաս զօղել ընդ բարեխօսութիւն նոցա : որով աչօք , որով համարձակութիւն : այլ վարես ածել ՚ի հաւան : Ի (կամ , իսկ) փախստի՛ ուշ առնիցես . և չսիցես դաւթի , թէ յո՛ երթայց յողոյ քումմէ , կամ յերեսաց քոց յո՛ փախեայց : Իչ և թէ չգուցէ ուրեք փախուստ , ո՛ հէգդ և թշուառականդ , ուսիր առ նա անցանել փախստական . որպէս որք իմանայցեն՝ եթէ չեն ասրելոյ ՚ի տանջանաց դատաւորաց ըստ արժանի օրինաց պահանջելոյ , մի միայն ապաստան փախստի կայ նոցա , առ թագաւորն դիմել , և արքունի շնորհօքն փարատել զպատիժ տանջանացն : Եւ ան այնորիկ և դաւիթ իմացեալ զխեղճ մեղացն՝ որ տանջէր զնա , թէ ըստ օրինաց հրամանացն պատժապարտ էր , փախչի յամենեցունց , և ՚ի տիր միայն ապաւինի , թէ դու տիր յոյս իմ ես և ապաւեն :

Օ որ օրինակ՝ արդարքն ցնծասցեն , յորժամ զքն տեսանիցեն , նոյնպէս և որք յանցաւորքն իցեն՝ սրտաբեկ լինին . և յառաջ քան զպատիժսն ՚ի տեսլենէ՛ սք երեսացն լուծանին , և անկանին , յորժամ տեսանեն զնշան խաչելոյն , զոր և կենարարն իսկ ասաց , թէ յայնժամ երևեսցի նշան որդւոյ մարդոյ յերկինս : Իսխ քան զքո՛ երևելն՝ խաչն գայ յառաջագոյն մեծապայծառ լուսով , սաստիկ ճառաւ :

Dominum suum. Lugent impii, quum cognoscant quem despexerunt. Quoniam si in hoc mundo quisquam contra quemdam delinquens, ipse a sua dignitate depulsus, in principatu positum eum viderit, in quem peccavit, suspicatur tremitque, ne forte meminerit rerum, ne forte in memoriam contumeliam vocet: ita ut omnia tentat, quibus iram mitigare possit, an per se ipsum, an per amicos illum placare conveniat. Tu autem quomodo poteris Dominum placare tuum? per Martyresne, quibus illusisti, an per Apostolos, quos ignominia adfecisti? quorum vel ipsa nomina sprevisi, ut Matthaeum ac Bartholomaeum, et comparisonem inter eos et Platonem vel inter Aristotelem instituens contempsisti. Nunc contemnis nomina eorum, tunc autem cures, ut ad intercessionem eorum confugere possis: quo tamen animo, qua confidentia? Sed impos illos placare, in fugamne te vertere cogitabis? Non audies David dicentem? *Quo vadam a Spiritu tuo, aut quo a facie tua fugiam?* Si itaque non est ullibi fuga, o miser et infelix, (nunc) ad eum transferre te sicut transfuga disce. Sicut qui se non liberandos esse ex iudicis suppliciis secundum justam tribunalis legem, cognoscunt, unum tantum refugium asyli, ad regem currere, et per gratiam regiam poenas tormentorum avertere prospiciunt. Propterea et David certior factus de conscientia peccati, quae ipsum summopere cruciabat, atque secundum legum normam reum esse monebat, fuga a cunctis capta, ad Dominum solum confugit: *Tu Domine (inquiens) spes mea es, et refugium.*

Quemadmodum justii exultabunt, quando Christum videbunt, e contrario et rei delictorum animo cadent, et ante tormenta sanctum vultum adspicientes dissolventur, cadentque, quum Signum Crucifixi viderint; quod vel ipse Salvator dixit: *Tunc apparebit signum Filii hominis in caelo.* Nam ante Christi adventum Crux prius fulgentissima luce, vehementissimoque splendore, qui solis radios absorbet, lunam tegit, stellasque

գայթիւք, որ զարեգակն ընկղմէ, և զլուսին ծածկէ, և զաստեղս շիջուցանէ : Ասխ նշանն երևի, և ասպ թագաւորն . որպէս և աստ, զի նախ նշանքն երևին, և ասպ թագաւորն գայ . նոյնպէս և անդ՝ նախ խաչն լուսաւորեալ երևի, և ասպ ք՞ յայտնի . զի յորժամ տեսանիցեն զխաչն, ամաչեսցեն, թէ որ յայնժամ թչնամանացն թուէր, այժմ՝ ՚ի բարձանց պատուով գայ : Աւ նշանակիրք ոչ առաքեալքն իցեն, և ոչ մարգարէք, այլ հրեշտակապետք և հրեշտակաց գունդք . (որք) յառաջ քան զխաչն, և ընդ խաչին գայցեն :

Ալ յետ ասելոյ, թէ յայնժամ երևեսցի նշան որդւոյ մարդոյ յերկինս, զի՛նչ ասիցէ . յայնժամ կոծեսցին ամենայն ազգք երկրի : Աոծ սաստիկ անհաւատիցն հասանիցէ, որպէս ուրախութի մեծ հաւատացելոցն . և զայս ոչ եթէ կենարարն միայն ասաց, այլ նախ մարգարէն զաքարիա, յայնժամ մտցէ արեգակն ՚ի վերայ մարգարէիցն, և լուսին խաւարեսցի . յայնժամ տեսցեն զոր խոցեցինն . փոխանակ ասելոյ, թէ զոր բեւեռօք ընդ խաչին բեւեռեցին . յայնժամ կոծեսցին ազգքն առանձինն . ազգք տանն դաւթի առանձինն, և կանայք նոցա առանձինն . ազգք տանն նաթանայ առանձինն, և կանայք նոցա առանձինն . ամենայն ազգք առանձինն, և կանայք նոցա առանձինն : ՚Նդէր զամենայն ազգաց ասիցէ, և կամ վասն էր զդաւթի թ և զնաթան յիշէ : Աթան չէ՛ ՚ի նահապետացն, այլ յազգէն դաւթայ էր : Արկու որդիք հօժկուք (կամ հուժկուք) էին դաւթի . թէպէտև բազումք էին, երկուքն պատուականք էին՝ սողոմոն և նաթան . ՚ի նաթանայ իջանէ ազգն յովսիփայ, և ՚ի սողոմոնէ ազգն մարիամայ : Արիամ թագաւորազն էր, և յովսէփ թէպէտ և թաղաւորազն էր, այլ ոչ ՚ի սողոմոնէն՝ որ առ զթոռն դաւթի, այլ ՚ի նաթանայ յեղբօրէ թագաւորին : Ալ քանզի ամենեցուն հասանելոց էին թչնամանք անամարտութեանն, և առաւել ազգականացն, որ զիւրեանց փրկիչն ոչ ծանեան, կոծեսցին ասէ ազգն դաւթի առանձինն . և զի ք՞ ՚ի դաւթէ էր ըստ մարմնոյ, սուգ առնուն ազգականքն՝ եթէ զորսիսի

extinguit, apparebit. Primum signum praecurret, postea rex; sicut etiam hic, prius enim signa se conspicienda dant, deinde vero rex advenit; similiter et ibi antea crux rutilans sese patefaciet, post modum autem Christus revelabitur: ut visa cruce, erubescant, quod quae olim opprobrii putabatur, ecce nunc de excelsis honorificentissima venit. Signiferi autem non Apostoli erunt, nec Prophetae, sed Archangeli, et Angelorum chori, (qui) ante crucem, et una cum cruce convenient.

Postquam autem dixerit, quod *tunc videbitur signum Filii hominis in caelo*, quid dicit? *Tunc lugebunt omnes gentes terrae*. Luctus vehemens infideles attingat, sicut laetitia magna fideles. Hoc autem non Salvator solus dixit, sed prius Zacharias propheta: *Tunc intret sol super prophetas, et luna tenebrescet; tunc videbunt quem foderunt; id est, quem clavis cruci affixerunt; tunc lugeant tribus et tribus seorsum, tribus domus David seorsum, et mulieres eorum seorsum; tribus domus Nathan seorsum, et mulieres eorum seorsum, omnes tribus seorsum, et mulieres eorum seorsum*. Quare de cunctis tribubus agit, aut cur de David et Nathan meminerit? Nathan non est ex Patriarchis, sed ex generatione David erat. Duos filios vehementiores David habuit: quamvis enim plurimi erant, ambo tamen nobiliores fuere, Salomon, et Nathan. Ex Nathan descendit generatio Joseph, et ex Salomone generatio Mariae. Maria regiae stirpis erat, Joseph autem quamvis ex stirpe regia erat, sed non ex Salomone qui thronum David recepit, sed ex Nathan fratre regis proveniebat. Quoniam ergo immanis arrogantia praelii contra Deum commissi ad cunctos, maxime ad cognatos, qui Salvatorem proprium minime noverunt, extendebatur, *lugebit, ait, generatio David seorsum*. Et quia Christus ex David erat secundum carnem, lugebunt cognati, quod qualem arrham redemptionis perdiderunt. Videamus ergo, ne lugeamus, sed collaetemur, et crucifixum gloriose suscipiamus.

առհաւատչեայ փրկութիւն կորուսին : Այլ արդ (տես
ցնւք) զի մի սուգ առնուցումք, այլ ուրախակից լի
նիցիմք, և ընդունիցիմք զխաչեալն փառօք :

Լուիցեն զայս հրեայք՝ որ զմարմին որդւոյն նոյ
'ի խաչ հանին, և հերձուածողք՝ որ զանձութիւն ար-
համարհեցին : Սարգարեիցն դարութիւնք և առաքե-
լոցն առաջի ատենին քնի բանակելոց կն : Համա-
րին, եթէ մարգարեքն չգայցեն յատեանն, և հրեայք
ոչ կայցեն կորացեալ առաջի բեմին քնի, և հերձուա-
ծողք սրտառուչ սրտաբեկ յահեղ դատաստանին :
Հարցանին հրեայք, թէ ընդէր ուրացայք . հարց-
ցին հերձուածողք, եթէ ընդէր հայհոյեցէք . և զինչ
կարասցեն տալ պատասխանի : Այլ թերևս ասասցէ
հրեայն, եթէ լուայ 'ի մարգարեիցն, ես եմ անձ, և
բայց յինէն չիք այլ անձ, ես առաջին՝ և ես առ յա-
պայ, 'ի յեսայեայ մարգարեից զայս ուսօք, և մեք տա-
ռապեալք զինչ ձեռնհաս էաք առնել : Այլ ցհեր-
ձուածողն ասասցէ, և դուք ընդէր հայհոյեցիք զոր-
դի . վասն էր թշնամանեցիք զփառս միածնին :
Թերևս ասասցեն և նորա, թէ պետոս այնպէս ու-
սոյց մեզ . և պօղոս այնպէս վարդապետեաց մեզ,
եթէ քն է խաղաղութի մեր, որ արար զերկոսին մի,
հաշտեցոյց ընդ հօր՝ իբրև զմիջնորդ ընդ անձ և ընդ
մարդիկ . միջնորդ քարոզեաց զնա, և ոչ անձ . և խա-
բեցաք :

Յայնժամ բարկացեն դունդք մարգարեիցն, և
զայրացեն դասք առաքելոցն . բերցեն զգիրս 'ի մէջ :
Ասայի բացեալ զգիրս իւր՝ ասասցէ : Տես անձ, զիսորդ-
եղև ջատագով քում անձութեդ, ընթերցցին պատ-
գամքն՝ զորս վասն քո խօսեցայ . լուիցեն հրեայք,
ասասցեն քրիստոնեայք, եթէ աւելի ինչ քան զիս
քարոզեցին առաքեալքն . միթէ չգիտի զմիածին
որդիդ նոյ . միթէ չքարոզեցի յառաջագոյն, թէ մա-
նուկ ծնաւ մեզ՝ որդի տուաւ մեզ . և կոչի անուն նո-
րա մեծի խորհրդոյ հրեշտակ, սքանչելի, խորհրդա-
կան, անձ, հզօր, ճոխ, իշխան խաղաղութե, հայր
հանդերձեալ աշխարհին : Այլ յեռի ընդ միմեանս
զանձխօսութիւն, և զտնտեսութիւն . մերթ անձ, հզօր,
ճոխ, իշխան խաղաղութե . մերթ եթէ ահաւասիկ

Audiant haec Judaei, qui carnem Filii Dei in crucem affixerunt; et haeretici qui Divinitatem contempserunt. Prophetarum libri, aequae ac Apostolorum ante tribunal Christi castrametandi (*aperiendi*) sunt. Putasne quod Prophetae non veniant in tribunal, et Judaei ante solium Christi non incurventur, atque haeretici gementes profligatique corde in tremendo iudicio prostent? Interrogabuntur Judaei, quare negastis? interrogabuntur haeretici, cur blasphemastis? Quid autem responsi dare poterunt? Sed forte dixerit Judaeus, audivi ex prophetis, *Ego sum Deus, et praeter me non est alius Deus: ego primus, et ego in posterum*. Ex Isaia propheta haec didicimus, et nos miseri quid poteramus facere? Ad haereticos autem dicit: *Et vos quare blasphemastis Filium, cur gloriam Unigeniti injuria adsecistis? Fortasse dicent et ipsi, quod Petrus sic nos edocuit, et Paulus sic quoque nobis indixit, quod Christus est pax nostra, qui fecit utrumque unum, et placavit cum Patre sicut mediator inter Deum et inter homines. Mediatorem praedicavit eum, non autem Deum, et delusi sumus.*

Tunc irascentur cohortes Prophetarum, et exacerbabuntur chori Apostolorum; adducent libros in medium. Isaias aperiens librum suum, dicit: *Vide Domine, quomodo defensor fuit (liber meus) Divinitatis tuae; legantur oracula, quae propter te locutus sum. Audiant Judaei, dicant Christiani, num amplius quam ego praedicassem, praedicarunt Apostoli? An nesciebam te Unigenitum Dei Filium? Nonne prius praedicavi, quod Puer natus est nobis, Filius datus est nobis: nomen autem ejus vocatur magni consilii Angelus, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, auctor, princeps pacis, Pater futuri saeculi? Nonne inter se invicem theologiam, et dispensationem contexui; nunc dicens, Deus fortis, auctor, princeps pacis; nunc, Ec-*

կոյս յղասցի և ծնցի որդի, և կոչեսցեն զանուն նորա եմմանուէլ, որ թարգմանեալ կոչի՝ ընդ մեզ անձ: Չքարոզեցի և զչարչարանացն, թէ իբրև զուխար՝ի սպանդ վարեցաւ, և վր մեղաց ժողովրդեանն ՚ի մահ մատնեցաւ. չքարոզեցի և զգալատենէն. մի թէ ասացի, մարգարէ գալոյ է, և ոչ անձ: Որպէս և զաքարիա մարգարէ, թէ ասացէք դստեր սիւնի, եթէ ահաւասիկ թագաւոր քո գայ հեծեալ ՚ի յովանակի. նոյնպէս և ես՝ եթէ ահաւասիկ անձ գայ զօրու թէ: Սը որ յառաքելոցն եղև քեզ քարոզ իբրև զիս. նորա մարմնովդ հանդերձ քարոզեցին զքեզ, և ետուն պատձառս հայհոյութեան անգիտութեան. և ես ամենևին զանձութիւնդ քո քարոզեցի, մեծի խորհրդոյ հրեշտակ, անձ, հզօր, ճոխ, իշխան խաղաղութեան, հայր հանդերձեալ աշխարհին. զայս ոչ որ յառաքելոց քոց ասաց. ես նախ եղէ քեզ քարոզ քան զառաքեալսն. մի որ զըպարտեսցէ զիմ գիրսն: Օ այս ասէ եսայի ջերմեռանդն մտօք. քանզի համարձակ և անաչառ է. որպէս և առաքեալ ասէ, եթէ եսայի համարձակի և ասէ:

Յառաջ մատչի և մովսէս, որ հրէիցն սիրելի և պատուական էր քան զանձ. ՚ի մէջ անցեալ և նա լինի ջատագով. սկսանի ասել, թէ հէգք և թշուառականք. քանզի այլ բարք մովսեսի են, հանդարտութեամբ յանդիմանէ. այրն ասէ մովսէս հեղ էր քան զամենայն որդիս մարդկան: Չգուշակեցի իսկ յառաջագոյն զանպտղութեան հաւատութեան ձերոյ. քանզի ոչ կարէիք մեծամեծս ընդունել, ասեմ. մարգարէ յարուցէ ձեզ անձ յազգէ ձերմէ, նման լուիջիք. և եղիցի ամենայն անձն՝ որ ոչ լուիցէ մարգարէին այնմիկ, սատակելով սատակեսցի: Այլ թէ զայս փոքր ինչ համարէիք, ոչ անդէն ՚ի սկզբան աւրարածոց պատմութեան զերրորդութիւն քարոզեցի. մերթ՝ եթէ ասաց անձ, եղիցի լոյս. և մերթ՝ եթէ արասցնէք մարդ ըստ նամանութեան պատկերի կերպարանաց մերոց. և մերթ՝ եթէ եկայք ի ծցուք և բաժանեսցուք զլեզուսն. ոչ ես իմովք իսկ ձեռօք դրեցի, եթէ տեղեաց անձ ՚ի անէ հուր և ծծումք ՚ի վերայ սողոմացւոց և գոմորացւոց: Սթէ չտրամիցիմ

ce virgo in utero habebit, et pariet Filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus? Nonne praedicavi etiam de ejus doloribus, quod Sicut ovis in mactationem ductus est, et propter peccata populi morti traditus? Non praedicavi de adventu quoque? num prophetam venturum dixi, non autem Deum? Et quemadmodum Zacharias propheta, ait: Dicite Filiae Sion, quod ecce Rex tuus venit insidens asello; similiter et ego, Ecce Dominus veniet in virtute. Nemo Apostolorum fuit tibi praeco sicut ego: illi una cum carne praedicarunt te, ansam praebentes blasphemiae propter ignorantiam; ego vero Divinitatem tuam omnino praedicavi: Magni consilii Angelus, Deus, fortis, auctor, princeps pacis, Pater futuri saeculi; haec nullus Apostolorum tuorum dixit: ego factus sum tui praeco ante Apostolos; nemo ergo librum meum calumnietur. Haec Isaias dicit ferventi animo, sicut libertate praesumens, et personam non accipiens: quemadmodum et Apostolus ait: Isaias praesumit et dicit.

Propius accedit et Moyses, qui Judaeis dilectus, ac Deo pretiosior erat; in medium veniens et ille defendit veritatem, incipitque dicere: Miseri et infelices! Siquidem talis est indoles Moysis, in tranquillitate increpat. Homo, ait, Moyses mitior erat universis filiis hominum. Nonne jam de infoecunditate infidelitatis vestrae praedixi? Quandoquidem non poteratis magna percipere, dixi: Prophetam suscitabit vobis Deus ex gente vestra, eum auditote. Erit autem omnis anima, quae non audiat prophetam illum, perditione perdat. Quodsi id exiguum putabatis, nonne statim sub principio historiae creationis Trinitatem praedicavi? modo dicens, Dixit Deus, fiat lux; modo autem, Faciamus hominem secundum similitudinem imaginis formae nostrae; et aliàs, Venite descendamus, dividemusque linguas. Nonne ego meis manibus jam scripsi: Pluit Dominus ex Domino (caeli) ignem et sulphurem super Sodomam Gomorraeosque? An non tristor de perditione vestra? sed melius duco praeterire vos, non

ընդ կորուստդ ձեր . այլ լաւ համարիմ անտես առնել զձեզ , և մի անդ գիմադարձ լինել : Այլ ո՞ իցէ վկայ բանիս այսմիկ : Ինչն իսկ , որ ասէր ցհրէայնս . համարիք եթէ ես ամբաստան ինչ լինիցիմ զձէնջ առաջի հօր . է՞ որ ամբաստան լինի զձէնջ , մովսէս , յոր դուքն պանծացեալ էք . զի թէ հաւատայիք մովսէսի , ապա և ինձ հաւատայիք . քանզի նա վասն իմ գրեաց : Այլ զի բանալոց են զիրք , վկայէ դանիէլ . տեսանէի՞ զի հին առուրցն նստէր , և աթոռ նորա իբրև զհուր . տեսանէի՞ զի աթոռք անկան , և դպրութիւնք բացան : Օ այս ամենայն ցհրէայնս առսացեն : Առէսցին ՚ի մէջ՝ հերձուածողքն :

Յառաջ կայցէ պօղոս ամբաստան զնոցանէ , որ զրպարտեցաւն յանսծախօս լեզուաց նոցա . պահանջեցին և նորա , թէ ո՞ր ընթերցարուք զորդի խոնարհագոյն ասել քան զհայր : Ասեն և նորա , եթէ դու և պետրոս ուսուցիք : նա ասէր , եթէ աջոյն այ բարձրացեալ , և զաւետիս հոգւոյն ընկալեալ՝ եհեղ ՚ի մեզ . և դարձեալ , յս ՚ի նազարեթէ՞ զոր էօծն անձ հոգւոյն սրբով . զայն յս և Խրիստոս և օծեալ արար անձ : Այլ դու ասէիր , եթէ այլ հօր , որ յարոյց զնա ՚ի մեռելոց . և դարձեալ թէ գոհանամ զայն ՚ի ձեռնս յոյի քսի . և չասացեր , եթէ զնմանէ , այլ թէ ՚ի ձեռնս նորա զայն գոհանամ : Յայնժամ բանայցէ պօղոս զբերան իւր , որ ոչ երբէք փակեցաւ . որ ասէր , եթէ բերանք մեր բացեալ են առ ձեզ կորնթացիք . և պատուհասակոծ առնիցէ , որդի անօրէնութեան , սերմ ժանտ , տունկ անհաւատութե , չբարոզեցի զանձութի միածնին . չասացի , թէ քս ըստ մարմնոյ , որ է ՚ի վերայ ամենայնի անձ օրհնեալ յաւիտեանս . չասացի , թէ ոչ ինչ յափշտակութի համարեցաւ լիւնել հաւասար այլ , այլ զանձն ունայնացոյց , զկերպարանս ծառայի առեալ . չասացի , թէ ոչ խուժ և ոչ դուժ , և ոչ սկիւթացի , այլ ամենայն և յամենայնի քս է . չասացի , թէ որ էն ծագումն փառաց , և նկարագիր էութե , և պատկեր աներևութին այլ , որ կրէ զամենայն զօրութիւն իւրով : Այլ նորա ասեն . չբարոզեցէր իբրև զմարդ , չբարոզեցէր զքս ըստ մարմնոյ : Այլ ոչ չբարոզեցի զքս ըստ մարմնոյ , այլ և

vero Domino adversari. Quis autem testimonio sit verbi hujus? Dominus ipse, dicens ad Judaeos: *Putatisne, quod ego accusator sim de vobis apud Patrem? Est qui accusat vos, Moyses, in quo gloriamini. Nam si crederitis Moysi, crederetis utique et mihi; ille enim de me scripsit. Quod autem aperiendi sunt libri, testatur Daniel. Videbam, quod antiquus dierum sedebat, et thronus suus tamquam ignis. Videbam, quia throni ceciderunt, et libri aperti sunt. Haec omnia ad Judaeos dicant. Vocentur in medium haeretici.*

Stabit in conspectu Paulus accusans illos, quem linguae eorum theologiam abhorrentium calumniatae sunt. Interrogentur et ipsi, Ubinam Filium inferiorem Patre dictum esse legistis? Dicunt et illi: Tu, et Petrus docuistis. Is dicebat, *Per dexteram Dei exaltatus, et promissionem Spiritus recipiens refudit in nos. Et rursum: Jesus de Nazareth, quem unxit Deus per Spiritum Sanctum. Illum Jesum et Dominum et Unctum fecit Deus. Tu autem dicebas, Dei Patris, qui suscitavit eum e mortuis. Atque iterum: Gratias ago Deo per Jesum Christum; neque dixisti, Ei, sed per eum Deo gratias ago. Tunc aperiet Paulus os suum nunquam clausum, qui dicebat, *ora nostra aperta sunt ad vos Corinthii; atque hoc tenore corripiet: Fili iniquitatis, semen pravam, planta infidelitatis, an non praedicavi Divinitatem Unigeniti? Nonne dixi: Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in aeternum? An non dixi, quod nullam rapinam existimavit esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens? Nonne dixi, Nec Barbarus, neque Scythia, sed omnis et in omnibus Christus est? Non dixi, Qui est ortus gloriae, et character essentiae, atque imago invisibilis Dei; qui gerit omnia in virtute sua? Dicentibus autem illis, An non praedicasti tamquam hominem, non praedicasti Christum secundum carnem? (adjiciet): Sed non tantum praedicavi Christum secundum carnem, verum etiam aliàs**

յայլում վայրի ասացի, թէպէտև զիտէաք զքն ըստ մարմնոյ, այսուհետև ոչ նոյնպէս զիտեմք: Սա տուցեալ յառաջ՝ ասասցէ և պետրոս. զիջանեչն իմ ըստ հեթանոսաց և ըստ հրէից՝ ընթերցար, և զմեծ դաւանութիւնն՝ զոր դաւանեցի զքն, չընթերցար: Սոն որոյ դաւանուէ առ ի զփականան. զի նազովք րեցի կոչեցի զքն. ոչ. այլ զի ասացի, եթէ դու ես քնն որդի արար կենդանոյ. յորժամ ասէի՝ թէ ար և օծեալ արար զնա, եթէ յորժամ՝ ծնունդն ՚ի հօրէ ծնեալ:

Եւ արդ՝ զգոյշ լերուք, քանզի բանալոց են զիրք, և դպրութիք. և նստցի թաղաւորն. և ջատագովք ճշմարտութեն յառաջ մատչիցին, և դատախազքն ամաչեսցեն: Վանխեսցուք յառաջ քան զատեանն. յառաջ քան զնստել թաղաւորին ՚ի դատել՝ գոյ հնար ածել ՚ի հաւան զդատաւորն. յառաջ քան զատեանն մարթի աղաչել. առաջի ահեղ բեմին չէ հնար պաղատել: Եղիցի ամենեցուն մեզ անարատս յանդիման լինել բեմին քնի. զի նորա են փառք և զօրութի յաւիտեանս. ամէն:

Ճ Ա Ռ Է:

Նորին սբոյն Սեբերիանոսի ասացեալ ՚ի նոյն հրճես: 1:

Օրմացայ ընդ ձեզ ով քնասէրք, զի նոր չնորհք աւետարանիս՝ հին կտակարանօք քարոզեցան. լուսաւորեցայ ընդ ձեզ մտօք, քանզի տեսայ զառաքե-

1 Սյու ճառ Սեբերիանոսի դտանի և յն. լտ. տպագրեալ ՚ի կարգի գործոց Ոսկեք. հտ. ք. երես. 569. մակագրութա, ՚ի բանն արրահամու, որ ասէ. զիր զձեռն քո ընդ երանովք իմովք ||:

(1) Hic sermo reperitur Gr. et Lat. inter opera S. Joan. Chry-

stostomi. tom. vi. pag. 569. inscriptus, In verbum Abrahae, qui dicit: pone manum tuam sub foemoribus meis. etc. Montfaucon inter apocrypha collocans, jure negat Chrysostomo, et inducit Savilium dicentem: *Utrumque certe eruditum est opus, et antiquitatem sapit.* Citat et alte-

dixi: *Etsi sciebamus Christum secundum carnem, de hinc non sic scimus*. Accedens dicat et Petrus. Convisse me morem gerendo Gentibus Judaeisque legisti, et magnam professionem qua professus sum Christum, non legisti? Ob quam professionem accepi claves? num ideo quod Nazaraeum vocaverim Jesum? Minime. Sed quoniam dixi, *Tu es Christus Filius Dei vivi*. An quando dicebam, Dominum et Unctum fecit eum, an quando Natum ex Patre Genitum?

Cavete itaque, quoniam aperientur libri lectionesque, et sedebit rex, et defensores veritatis accedent, accusatores autem erubescant. Resipiscamus antequam tribunal erigatur; nam antequam sedeat rex ad judicandum, fieri potest ut placetur Judex: ante tribunal possumus orare, at coram solio non amplius supplicari licebit. Sit omnibus nobis immaculate stare in conspectu tribunalis Christi: quoniam ejus sunt gloria et potentia in saecula. Amen.

HOMILIA VII.

Ejusdem Sancti Severiani in eadem dogmata (1).

Miratus sum vobiscum (2), ò Christi amantissimi, quod novae gratiae Evangelii per antiquum testamentum praedicatae sunt. Illuminatus sum vobiscum

rum criticum optime divinantem, dicens: *Dupinius opinatur esse Severiani Gabalorum Episcopi: cui non facile fidem praestare videtur Montfaucon. Litem ergo decidat Interpretatio nostra Armena eodem saeculo auctoris elaborata, et propterea indubia. Nos more nostro lectionem nostram*

simpliciter in Latinum versam edimus, margini differentiis (iisque perquam necessariis tantum) lectionum aut interpretationum adfixis.

(2) Gr. titulus sic habet. *Εἰς τὸ ῥητόν τοῦ Ἀβραάμ τὸ λέγον. Δεῖς τὴν χειρὰ σου ὑπὸ τὸν μηρὸν μου, καὶ εἰς διαφοροὺς μάρ-*

լահան նկարագիրս մարգարէական բարբառօքն պայ-
 ծառացեալ : Խոստովանիմ զչնորհնս, զի առնուցում
 զվարձն : Տեսի նոր խորհուրդս՝ հնովն քարոզեալ,
 յորժամ արբահամ երդումն ծառային յերանսն իւր
 տայր . յերանսն ձեռն տայր արկանել, և զնձ երկ-
 նից և երկրի բանիցն վկայ կուէր . դիր ասէ զձեռն
 քո ընդ երանօք իմովք, և երդմնեցուցից զքեզ 'ի
 տր նձ արարիչ երկնից և երկրի : Խնդիր մեժ կայ
 'ի բանիս . զի (եթէ) եղաւ վասն զաւակին՝ որ յե-
 րանաց յակօբու ելանելոց էր . ըստ այնմ, թէ մի
 սակասեսցէ իշխան 'ի յուրայ, և մի սկտ յերանաց
 նորա, զիարդ 'ի կենարարն երդուեալ գտանիցի .
 քանզի սահակ վաղուց ծնեալ էր, և զաւակն յառա-
 ջագոյն բզիւեալ . և յորժամ զերդումն ետ՝ չկայր
 ինչ յոյս այլում զաւակի յերանացն ելանելոյ : } այտ
 է եթէ արբահամ ունէր յանձին զսերմն կենարար .
 զորմէասէր սօղոս, եթէ արբահամու տուան աւե-
 տիքն, և զաւակի նորա . և հանդէս արարեալ մեկնէ
 զիրսն 'ի գաղատացուց թղթին . չասացաւ ասէ, թէ
 քեզ և զաւակաց քոյ՝ որպէս զբազմաց, այլ քեզ և
 զաւակի քում, որ է քս : } ուցաւ այսուհետև, թէ
 զաւակ արբահամու է քս ըստ մարմնոց . և յիրաւի
 տայր երդումն 'ի զաւակն : Ար խնդիր այնմ է, թէ
 զիարդ տայր երդումն յերանսն, զի կենարար ծա-
 դինն յառաջագոյն ծաղկեալ էր 'ի նմանէն . քանզի
 միանգամ անդամն գործի սրբութեան եղև, և բնա-
 կեաց երբեմն անդ նձեղէն զաւակն, վասն այնորիկ
 (որպէս) 'ի տաճարն տայ երդումն . (և) որ երդնու
 ասէ 'ի տաճարն, երդնու յայն՝ որ բնակեալն է 'ի
 նմա : Արպէս և կենարարն ասաց ցփարիսեցիսն, վայ
 ձեզ փարիսեցիք կոյրք, զի ասէք, թէ որ երդնու 'ի
 տաճարն՝ չէ ինչ, բայց որ երդնու յոսկի տաճարին՝
 արժան է . յիմարք և կոյրք, զի՛նչ մեժ է, ոսկին՝ ե-
 թէ տաճարն, որ սրբէ զոսկին . վասն այնորիկ ասեմ
 ձեզ, որ երդուաւ 'ի տաճարն՝ երդնու յայն որ բնա-
 կեալն է 'ի նմա :

αρχαις . et initium sermonis: Ε-
 θιμασσα μεθ' ὑμων, ὁ φιλόχρι-

στοι, τὰ νέα εὐαγγελικῆς χρι-
 στίτου δια τῆς παλαιᾶς διαθήκης

mente, quoniam vidi apostolicas notas in propheti-
 vocibus illustratas. Confiteor gratiam, ut accipiam
 mercedem. Vidi nova mysteria per vetus (testamen-
 tum) praedicata; quum Abraham juramentum servo
 per femur suum dabat, in femur manum mittere sa-
 ciebat, et Deum caeli et terrae dictis testem advo-
 cabat. *Pone, inquit, manum tuam sub femore meo, et
 adjurabo te in Dominum Deum creatorem caeli et terrae.*
 Quaestio magna est in hoc verbo. Si enim positum
 (vel posita manus) fuit propter semen ex femore Ja-
 cob oriturum, secundum illud, *Non deficiet princeps
 ex Juda, neque dux ex femoribus ejus*, quomodo in
 Salvatorem jurasse comperietur? nam Isaac jam na-
 tus erat, et semen antea germinatum; et cum jura-
 mentum dedit, nulla spes erat alterius seminis ex
 femore exeundi. Patet quod Abraham habebat in
 seipso semen salutare: de quo Paulus dicebat, *Abrahae
 data est promissio* ⁽¹⁾, *et semini ejus*; atque expendens
 interpretatur rem in Galatarum epistola: *Non dictum
 est, ait, tibi, et seminibus tuis, quasi de multis; sed
 tibi, et semini tuo, qui est Christus*. Demonstratum
 ergo, quod semen Abrahae est Christus secundum
 carnem; ac jure dabat juramentum per semen. Ubi
 quaestio de illo est, quomodo nempe adjurabat per
 femur, quum salutaris jam flos effloruerat ab ipso?
 Quandoquidem semel membrum illud instrumentum
 sanctitatis ⁽²⁾ fuit, ibique aliquando habitavit divinum
 semen, ideo quasi per templum jurat. Qui vero jurat,
 ait, per templum, jurat per eum qui habitat in eo.
 Quemadmodum et ipse Salvator dixit ad Pharisaeos,
*Vae vobis, Pharisaei caeci, quia dicitis, Si quis jurat
 per templum, nihil est; si quis vero jurat per aurum tem-
 pli, valet. Stulti ac caeci, quid majus est, aurum, an
 templum quod sanctificat aurum? Propterea dico vobis,
 qui juraverit per templum, jurat per eum qui habitat
 in eo.*

κηνυττόμενα, etc.

(1) Gr. edit. εἰρηται τῷ Α-
 βραμ. dictum est Abrahae.

(2) Deest in Gr. edit. vox ne-
 cessaria, sanctitatis.

Օ՛ր օրինակ տուն արքունի, որ միանգամ և երկիցս վանք թագաւորի վնիցին, թէպէտ և փոխեցի անտի թագաւորն, որ միանգամ յարքունիսնուէրէցաւ՝ արքունի կոչի. նոյնպէս և անգամ նախապետին՝ որ միանգամ եղև գործի հանդերձեալ տնտեսութեն, տաճար էր խոստացելոյ բարութեն. և չէր ՚ի զուր երդումն, այլ՝ ճշմարիտ վկայութիւն: Արդ՝ երդումն տայ ՚ի զաւակն, և մեկնէ, թէ ո՛վ իցէ զաւակն, Ա՛խր ասէ զձեռն քո ընդ երանօք իմովք, և տաց քեզ երդումն ՚ի ւոր ւնձ արարիչ երկնի և երկրի: Ա՛թէ այնպէս իցէ, քն փրկիչ մեր՝ ւոր և ւնձ երկնից և երկրի է: Ա՛մին իրի և զաքարիայ մարգարէի, յորժամ պէսպէս յայտնուիք երևեցան սքոյն, եղև այնպիսի ինչ մասնաւոր յայտնութիւն: Ա՛մբարձի ասէ զաչս իմ, և տեսի, և ահաւասիկ աշտանակ մի ձոյլ ոսկի, և եօթն ճրագարանք ՚ի վերայ աշտանակին, և եօթն բերանք ճրագարանացն, և եօթն զունդ վառեալ, և ընդ աջմէ և ընդ ահեկէ երկու ոտք ձիթենեաց: Ա՛լ ասեմ ցհրեշտակն՝ որ խօսէր ցիս. տէր, զի՛նչ է այս: Ա՛նանդի աչացն այլ ազգերևի, և մեկնութիւն այլ ազգ զալոց էր. որ երևին՝ ոչ անձանց նշանակիչք էին, այլ՝ այլոց իրաց իմն զուշակիչք. հարցանէ մարգարէն, ւոր ասէ՝ զի՛նչ իցէ այս: Ա՛թէ զյայտնոյն հարցանէր, ապա չհարցանէր բարուք, եթէ այնչափ չգիտէր, թէ զի՛նչ աշտանակն իցէ, և զի՛նչ ձիթենիքն. այլ ինդրէ մարգարէն ՚ի վերայ հասանել՝ ոչ յայտնեացն, այլ նոցին մեկնութեցն. քանզի ասէ իսկ, թէ զի՛նչ իցէ այս. և հրեշտակն ասէ ցնա, չգիտես թէ զի՛նչ իցէ այս. և նա ասէ, ոչ ւոր: Հնազանդ մտօք խոստովանի՝ զտխմարութիւն. և ուսանի ՚ի ճշմարտութեն: Ա՛ղբայր էր և սա ներքինոյն՝ որ լուաւ ՚ի փիլիսոսոսէ, եթէ գիտիցես արդեօք զի՛նչ ընթեռնուցուսդ. և նա հնազանդ մտօք, զխարդ գիտացից՝ ասէ, եթէ ոչ ոք առաջնորդեսցէ ինձ. որպէս և աստ ասէ, թէ չգիտես՝ զի՛նչ իցէ այս. և նա ասէ՝ ոչ ւոր. զի՛նչ իցեն երկու ոտք ձիթենեացն՝ որ ընդ աջմէ և ընդ ահեկէ աշտա-

Quemadmodum enim domus regia, quae semel ac bis exceperit regem, etsi rex inde discedat, illa semel regi dicata Regia vocatur; sic et Patriarchae membrum, quod semel fuit instrumentum futurae dispensationis, templum erat promissi beneficii; neque inane erat iuramentum, sed verum testimonium. Iuramentum itaque dat per semen, et interpretatur, quis sit semen: *Pone, ait, manum tuam sub femore meo, et adjurabo te per Dominum Deum conditorem caeli et terrae*. Si ita sit, Christus Redemptor noster est Dominus et Deus caeli et terrae. Ideo et Zachariae prophetae, quum diversae sancto viro visiones factae sunt, fuit etiam talis revelatio particularis. *Levavi, ait, oculos meos, et vidi, et ecce candelabrum aureum totum, et septem lucernae supra candelabrum, et septem ora (infusoria) lucernarum, et septem globi accensi (lampades), et a dextra et sinistra duo rami olivarum*. Et dixi Angelo qui loquebatur mihi: *Domine, quid haec sunt?* Quia oculis alia occurrit visio, et interpretatio alia futura erat; quae enim apparent, non se ipsa significant, sed alia subindicant, interrogat propheta: *Domine, quid haec sunt?* Si de manifestato interrogasset, ergo non interrogabat rite, si adeo ignorabat, quid sit candelabrum, quid olivae. Sed quaerit propheta assequi non manifesta, sed illorum interpretationes. Namque dicit: *Quid haec sunt? Et Angelus dicit ei, Non nosti quid sint haec? Et ille, Non, Domine*. Probe fatetur ignorantiam, et edocetur a veritate. Frater erat et hic Eunuchi, qui a Philippo audivit: *Num intelligis quae legis?* Et ille obsequenti animo, *Quomodo intelligam, nisi quis me ducat?* Sicut et hic dicit, *Non nosti quid haec sunt?* Et ille, *Non, Domine*. Quinam sunt duo rami olivarum, qui a dextra et sinistra lucernae sint? Ille autem interpretatus est ramos olivarum, simulque lucernam, quid sit.

նակին իցեն . և նա մեկնեաց զոստ ձիթենեացն ,
 ընդ նմին և զաշտանակն , թէ զինչ իցէ :

Սիտ դիր հաստատութիւն : աշտանակն կայր 'ի մի
 ջի , և ոստքն աստի և անտի աշտանակին : Սակ հրեչ
 տակն զոստն մեկնէ , եթէ ոչ զաշտանակաւն կային ,
 այլ առաջի ւն . որպէս թէ աշտանակն իցէ օրինակ
 ւն , մանաւանդ թէ կենարարին մերոյ , և մարմնաւոր
 տեսուէ նորա : Չգիտես ասէ , զինչ իցէ այս . և
 նա ասէ , ոչ ւն : Այս երկու ոստք են երկու որդիք
 պարարտութե , որ կան առաջի ւն ւն ամենայն եր
 կրի . ոչ աշտանակիդ՝ որ երևի , այլ ւն ւն ամենայն
 երկրի : Սարտ է և այնմ հաստատութիւն միտ դնել .
 եօթնաւորաստ ասէ զաշտանակն՝ վասն մարմնաւոր
 տեսուութեանն ւն . արդարև աշտանակն իսկ ւնունի
 մարմինն էր , և զհոգւոյն սնն շնորհաց՝ եօթնաւորակ
 ընկալաւ , վասն մերոյ օրինակի , և ոչ վասն իւրոյ ինչ
 կարօտութե : Որպէս և եսայի ասէ , եթէ ելցէ դա
 ւազան յարմատոյն յեստեայ , և ծաղկեացէ , ծաղիկ
 'ի նմանէ , և հանգիցէ 'ի վերայ նորա հոգի ւն . որ .
 քաղմաման ըստ արդիւննն գործելոյ , և պարգև
 առանց մասանց ըստ բնութե : Այլ հանգիցէ 'ի վե
 րայ նորա հոգի ւն : Օ առաջինս զեութե հոգւոյն
 սնն ասէ , քանզի և հոգի ւն կուէ . և յաջորդօքն զար
 դիւնս՝ որ գործէ յայլս , հոգի անուանէ : Հոգի ա
 սէ իմաստութե և հանաւորոյ , հոգի խորհրդոյ և զօ
 բութե , հոգի դիտութե և անսպաշտութե . զեօթ
 նեակ³ շնորհս հոգւոյն սնն , որ հանգեաւ 'ի վերայ
 ւնունական մարմնոյն , ասէ . նկարէ զայս և աշտա
 նակն վեցոստեան⁴ . ցուցանի աշտանակ , զի յայտնի
 արասցէ զլուսաւորութի արդեանց հոգւոյն սնն . զի
 ևս հաստատագոյնս յայտ արասցէ , իջեալ փոքր մի
 'ի խոնարհ , Սորա են (եօթն) աչք ւն որ հային ընդ
 ամենայն երկիր :

1 Պիտի ըստ յն . որ զհոգ
 ւոյ սնն լուսափայլուէս եօթն
 պատիկ շնորհք ընկալաւ (կամ
 եցոյց) :

2 Յաւել . Հոգի երկիւղի ւն :

3 Գրեալ էր , վեթեան :

4 Յն . եօթն ճրագաց :

(1) Hoc dictum desideratur in
 Gr.

(2) Propter, usque ad suam,

Attende diligenter. Lucerna stabat in medio, et rami lucernae hinc et inde (adstabant). Angelus vero ramos interpretatur non circa lucernam adstare, sed coram Deo; ita ut lucerna figura Dei esset, imo potius Servatoris nostri, et carnalis ejus dispensationis. *Non nosti*, ait, *quid sint?* Et ille, *Non, Domine. Hi duo rami sunt duo filii pinguedinis, qui stant ante Dominum Deum universae terrae*: non ante lucernam, quae apparet, sed ante Dominum Deum universae terrae. Oportet et illud constanter attendere ⁽¹⁾. Septem luminum esse dicit lucernam propter carnalem Domini dispensationem. Vere enim lucerna (sive candelabrum) caro dominica erat, quae Spiritus Sancti gratiarum (splendorem) septemplex recepit; propter exemplum nostrum, non vero ob aliquam indigentiam suam ⁽²⁾. Sicut et Isaias dicit: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos efflorescat ab ea, et requiescet super eum Spiritus Dei*. Quisnam? Ille multiplex partibus secundum operationes, et donum sine partibus secundum naturam ⁽³⁾. *Requiescet super eum Spiritus Dei*. Hoc primum de substantia Spiritus Sancti dicit, etenim Spiritum Dei vocat: per sequentia vero, operationes, quas agit in caeteris, Spiritum nominat. *Spiritus*, ait, *sapientiae et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiae et pietatis*. (supple, *Spiritus timoris Dei*.) Septem gratias Spiritus Sancti, qui requievit (vel, quae requierunt) super dominicum corpus, asserit. Id delineat et lucerna sex (septem) ramorum ⁽⁴⁾. Ostenditur autem lucerna, ut manifestet splendorem operationum Spiritus Sancti. Ut autem magis constanter patefaciet, paulo inferius dicit: *Hi sunt (septem) oculi Domini,*

deest in Gr. edit.

(3) Completa et vera lectio; ubi Gr. edit. habet tantum, *καὶ πολλὸν τῆ φύσιν*. quod coactus est sic reddere Montfaucon; et na-

tura magnus.

(4) Gr. *septem lucernarum*. Sicut et in sequentibus cernuntur quaedam aliter atque aliter expressa.

Տեսանէս, զի վասն ամենայն երկրի լուսաւորու-
 թի հանգեաւ եօթն շորհքն օրինակաւ 'ի վերայ
 տէրունական մարմնոյն : Ալ զի ևս լուսաւորագոյն
 լիցի, վկայէ աւետարանիչն . հոգի՛սք եկեցէ 'ի քեզ,
 և զօրութի բարձրելոյն հովանի լիցի 'ի վերայ քո :
 Ուր հոգին՛ սք էր, և զօրութի բարձրելոյն անդատին
 'ի սկզբանէ անձեղէն յղուէն, զի՛նչ պիտոյ էին յետոյ
 եօթն ազգեցութիք հոգւոյն . որպէս և հերձուածո-
 ղաց աշակերտքն բամբասեն, եթէ յետ մկրտութեն
 ապա՛ արժանի եղև ընդունել զազգեցութիւնս հոգ-
 ւոյն սք : Ալ մեք ոչ եթէ ուրանամք, եթէ չեկն
 յայնժամ հոգին, այլ որպէս աւետարանիչն իսկ
 ասէ, եթէ յորոյ վերայ տեսանիցես զհոգին՝ զի ի-
 ջանիցէ, և հանգիցէ 'ի վերայ նորա, նա է . և ես
 տեսի՛ ասէ, և վկայեմ, եթէ սա է որդին սք : Տեսա-
 նէս, զի վասն վկայուէ եկն, և ոչ առ 'ի զկարօտուի
 ինչ ընդ : Սիտ դիր, զիսրդ անձամբ զանձն մեկնէ
 ճմարտութիւն, և չէ կարօտ մարդկեղէն խորհրդոյ .
 սք են ասէ՛ որ կան առաջի տն ամենայն երկրի : Օ ա-
 քարիա տր ամենայն երկրի զկենարարն կոչէ ըստ
 մարմնաւոր տնտեսուէն : Պետրոս խօսէր ընդ կոռ-
 նիէլի, զլուիս ամենայն առաքելոյն, մեք ասէ զի-
 տեմք զբանն, որ եղև յամենայն հրէաստանի . որոյ
 յառաջագոյն ասացեալ էր, եթէ յս՛ 'ի նազարեթէ,
 զոր էօծն անձ հոգւովն սք . անդ ասէ, զբանն զոր ա-
 ռաքեաց անձ աւետարանել զխաղաղութի որդւոցն
 իսրայէլի, նա է ամենեցուն տր . երկնաւորաց և եր-
 կրաւորաց և սանդարամետականաց, երևելեաց և
 աներևութից նա է տր : Ամին միաբան բարբառի
 և յոհաննէս, եթէ որ 'ի վերուստն եկն, 'ի վերջան
 զամենեսին է :

Իայց կարևոր համարիմ և զմիւս հակառակու-
 թի հերձուածողացն լուծանել, որ ամբարիշտ մտօք
 լսեն զբան առաքելոյն, որպէս թէ վարձս ինչ ընդ

(1) Abhinc detruncata est le-
 ctio Gr. edit. usque ad *Attende,*
quomodo.

(2) *Omnium,* deest in Gr.
 (3) *Tota deest hic in Gr. sed*
replicatur paullo inferius.

qui universam terram respiciunt .

Viden' ⁽¹⁾ quod propter universae terrae illustrationem requievit septuplex gratia per exemplum (vel in figura) super dominicum corpus. Ut autem luculentius reddatur, testimonio est Evangelista: *Spiritus Sanctus veniet in te, et virtus Altissimi adumbrabit super te.* Ubi Spiritus Sanctus erat, et virtus Altissimi ab ipso principio divinae conceptionis, quid opus erat postea septem actionum Spiritus? Sicut et Haereticorum discipuli obloquuntur, dicentes, quod post baptismum demum dignus factus est ad accipiendas operationes Spiritus Sancti. Neque nos negamus, quin venerit tunc Spiritus, sed sicut ipse Evangelista dicit, *Super quem videbis Spiritum descendere, et quiescere super eum, ille est: et ego vidi, et testor, quia iste est Filius Dei.* Viden' quod propter testimonium venit, non autem ad indigentiam aliquam supplendam? Attende, quomodo seipsam explicat veritas, neque eget humanis consiliis. *Isti sunt, ait, qui stant ante Dominum universae terrae.* Zacharias Dominum universae terrae vocat Servatorem secundum carnalem dispensationem. Petrus (sic) loquebatur cum Cornelio, caput omnium ⁽²⁾ Apostolorum. *Nos, inquit, scimus verbum, quod factum est in tota* ⁽³⁾ *Judaea.* Qui prius dixerat, *Jesum de Nazareth, quem unxit Deus Spiritu Sancto.* Ibidem dicit: *Verbum quod misit Deus ad annunciandam pacem filiis Israel. Hic est omnium Dominus* ⁽⁴⁾, caelestium et terrestrium et subterraneorum, visibilium et invisibilium ipse est Dominus. Cui consonat et Joannes, dicens: *Qui de caelo venit, super omnes est.*

Caeterum operae pretium duco et alteram contentionem haereticorum solvere, qui iniquo sensu audiunt Apostoli dictum, quasi vero velut praemium

(4) Gr. edit. amplius habet.
 " Propheta Dominum terrae,
 Evangelista Petrus Dominum di-

cit omnium. Hic est omnium
 Dominus, omnium tum caele-
 stium « etc.

խաչին առ զ'ի վերքան զամենեսին լինել . իբրև թէ վասն չարչարանացն համբերու թէ բարձրացոյց զնա անձ : Օ այն անտի ախտացան , զի ոչ զբանս առաքել լոյն ընթերցան ուղիղ , և ոչ զզօրութիւն բանիցն 'ի միտ առին : Կոնարհեցոյց ասէ զանձն մահուչափ , և մահու խաչի , և վասն այնորիկ և անձ զնա բարձրացոյց , և չնորհեաց նմա անուն՝ որ 'ի վեր է քան զամենայն անուն , զի յանուն յսի քսի կրկնեսցի ամենայն ծունր : Տեսանես ասեն , զի յետ խաչին բարձրացաւ . հային , զի ընդ չարչարանացն առ վարձս զբարձրութիւն : Օ ի թէ յետ խաչին բարձրացաւ , մկրտին յովաննէս ընդէր բողոքիցէ , եթէ որ 'ի վերուստն եկն՝ 'ի վեր քան զամենեսին է . չասաց , թէ լիցի քան զամենեսին 'ի վեր , այլ թէ է . և ոչ թէ լիցի : Կաւ ինքն իսկ կենարարն՝ մինչդեռ ընդ հրէայսն խօսէր , ամէն ամէն ասեմ ձեզ , յառաջ քան զարբահամու լինելն եմ ես : Կանգի է մշտնջենաւոր , և էր , և եղիցի . որ 'ի քէն չդաւանի , և 'ի մէնջ արժա նաւոր պարտս դաւանութեն հատուցանինս : Կարողեսցի այսուհետեւ փառքն քսի , և բարձրութի հոգւոյն . քարոզեսցի և հօր զօրութիւն : Կարձրացի և միածինն , փառաւորեսցի հայր , զովեսցի հօգին սբ : Կլ մի ոք համարեսցի , եթէ զկարգն ինչ եղծանիցեմք , յորժամ նախ զորդւոյ ճառիցեմք , և ապա զհօգւոյ , և ապա զհօրէ . և կամ թէ նախ զորդւոյ և զհօրէ , և ապա զհօգւոյ . քանզի չիք կարգ յանմահ բնութեն . չիք ասեմ կարգք , ոչ եթէ անկարգութի ինչ իցէ , այլ թէ այնպիսի ինչ կարգք չիցեն՝ որ զմեամքք ելանիցեն : Օ որ օրինակ յորժամ առանց կերպարանաց ասիցի անձ , ոչ եթէ զտգեղութի ինչ նշանակէ , այլ թէ չունի մարմնաւոր կերպարանս . և յորժամ անպատկեր ասացի , ոչ եթէ որպէս չունիցի պատկերի դեղեցկութի , այլ զի անմարմին է , կոչի անպատկեր . նոյնպէս և յորժամ ասիցեմ , եթէ առանց կարգի է անձեղէն բնութիւն , ոչ եթէ զան-

(1) Redundat hic in edit. Gr. ex ore haeretici : " ob cruciatum , sicut mercedem dans ei

exaltationem; ita plane dicis, haeretice "

(2) Gr. edit. paulo aliter .

quoddam pro Cruce acceperit super omnes esse, ac si propter passionis patientiam exaltaverit eum Deus. Hoc inde laboraverunt vitio, quoniam nec verba Apostoli recte legerunt, neque vim verborum intellexerunt. *Humiliavit*, ait, *semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis: propterea et Deus illum exaltavit* ⁽¹⁾, *et concessit ei nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu Christi omne genu flectatur*. Viden', inquit, quod post crucem exaltatus est? viden', pro passione accepit exaltationem sicut mercedem? Quodsi post crucem exaltatus est, Baptista ille Joannes cur proclamaverit, *Qui de caelo jam venit, super omnes est?* Non dixit, *Fiat super omnes*, sed *Est*; non vero erit. Ipse quoque Servator dum Judaeos alloquebatur, dixit: *Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum*. Est enim sempiternus, et erat, et erit. Qui a te non profitetur, a nobis tamen ipsi condignum debitum professionis redditur ⁽²⁾. Praedicetur ergo gloria Christi, et celsitudo Spiritus, praedicetur et Patris virtus. Exaltetur et Unigenitus, glorificetur Pater, laudetur Spiritus Sanctus. Nemo autem putet, quod ordinem deturbemus, quum primo de Filio agamus, deinde de Spiritu, postea de Patre: vel primo de Filio et Patre, deinde de Spiritu: non est enim ordo (dignitatis) in immortalis natura. Non est, inquit, ordo; non quasi inordinatum quoddam adsit, sed quod non est talis ordo, ut unus alterum superet. Quemadmodum quando sine forma (vel figura) dicatur Deus, non deformitatem aliquam notat, sed quod non habet corporalem formam. Et quum dicatur effigie carens, non quasi non habeat pulchritudinem effigiei, sed quia incorporeus est, effigie carere dicitur. Similiter cum dixerim, sine ordine est divina natura, non inordinatum quoddam assero, sed quod non est illic talis ordo, quo

» Oportet autem nos, fratres, debitum reddere, nec occasione digressionum promissa negare. Sed constanter tenenda lectio no-

stra cum sequentibus, ubi etiam aliqua dissonantia cernitur in Graeco hodierno.

կարգութիւնս յայտ առնիցեմ, այլ թէ չիք անդր կարգք՝ որ զմիմեամբք ոսոխիցեն :

Ասացի նախ 'ի հայր, ոչ կարգաւ ինչ առաջին, այլ մտօք նկարեալ . քանզի նա է ծնիչ միածնին, և արմատ սրբոյ պողոյն : Աւ զի լոյս մշտնջենաւոր է, մշտնջենաւորի լուսոյ՝ է՝ մշտնջենաւոր լոյս ծնունդն : Աթէ Ժպրհէր որ այժմ աստ յորթօքսաց ժողովրդեանս, ուր բովանդակ ամենայն գիտութե ուղիղ դաւանութի է, նախամեծար զորդի քան զհայր կու չեւ, ոչ ապաքէն աստէն յորթօքսացս բամբասէր : Աւ արդ՝ չիշխիցէ (կամ եթէ իշխիցէ) ասեւ յեկեղեցոջ, եթէ քսօ օրհնեսցէ զձեզ, և հայր նորա, ոչ ապաքէն անկարգութե կարծիս տայցէ, զի ոչ նախ զարմատն մեծարեաց . և ապա զպտուղ : Աթէ աւսէր որ, եթէ որդի կեցուցէ զձեզ, և հայր, ոչ ապաքէն շիթութութի իմն կարծէր, և բարկանայիք՝ եթէ զկարգն եղծանիցէ : Այլ այնպիսի կարծիք չեն իրաւացեաց, յորժամ 'ի ճշմարտունին որ նայեցեալ տայցէ իրաւունս, և յառաքելական վճիռն յաղթութի բարձեալ բերէ, անխտիր նախ զորդուոյ յիւ շեւ, և ապա զհօրէ, և ապա զհոգւոյն սբոյ : Աւ լուր պօղոսի՝ մեծի քարողին . գրէ առ թեսաղոնիկեցիսն, ինքն, ասէ, տր մեր յս քսօ, և անհ հայր մեր սրբեսցէ զձեզ . և ոչ եթէ նախ որդի սրբեսցէ, և ապա հայր . այլ յատանն և լուսաւոր ոգի պօղոսի կամեցաւ ցուցանել, թէ չիք ինչ այնպիսի կարգք 'ի սրբութեն . այլ որ ասասցի յառաջ, նորին պատուակից է և երկրորդն, և ջնուազի և չանարդի ինչ երրորդն . վասն որոյ և զանուանան (անխտիր) յառաջ բերէ, քանզի գիտէ զանբաժին բնութիւն, և զանքակ թաւ դաւորութիւն :

Հարցցուք զսբն պօղոս, թէ ուստի առեր պատճառս այդպէս անձախօսել, նախ զորդի քան զհայր կարգել, ոչ կարգաւ, և ոչ զօրութե, այլ բանիւք . և արդ՝ ասիցեմք, եթէ ընդէր նախ զորդի յիշեցեր,

1 Գրեալ էր, լոյս :

(1) Gr. lectio sine nota interrogativa accipitur a Mont-

faucone, et ideo contrario sensu exponitur in Lat. non male audiret apud orthodoxos. Simi-

unus alterum convincat. (vel, non sunt ibi tales ordines, qui sibi invicem adversentur).

Dixi primum Patrem, non ordine quodam anteriorem, sed mente delineatum; ipse enim est Genitor Unigeniti, et radix sancti fructûs. Et quia lumen est sempiternum, sempiterui luminis sempiternum lumen soboles est. Si praesumeret quis nunc ex hoc orthodoxorum populo, ubi omnis scientiae recta professio est, praeponere Filium quam Patrem, nonne illico ab orthodoxis accusaretur? ⁽¹⁾ Ergo si quis auderet (vel, non auderet) in Ecclesia dicere, Christus benedicat vos, et Pater ejus, nonne ordinis perversi opinionem dabit? quoniam non prius radicem veneratus est, et deinde fructum. Si quis diceret, Filius vos servabit, et Pater, nonne confusio existimaretur, et irascebamini de ordine corrupto? Sed tamen talis opinio non est justa, quum veritatem quis intuitus justum dabit iudicium; atque in Apostolica sententia victoriam referat, indiscriminatim primum de Filio mentionem facere, deinde de Patre, postea de Spiritu Sancto, Audi Paulum magnum praeconem Thessalonicensibus scribentem: *Ipse, ait, Dominus noster Jesus Christus, et Deus Pater noster sanctificabit vos.* Non quod prius Filius sanctificabit, et deinde Pater, sed nitida lucidaque Pauli anima voluit ostendere ⁽²⁾, quod non est illiusmodi ordo in sanctitate; sed quivis dicatur prius, ejusdem honoris est et secundus, et non diminuitur aut despicitur quodammodo tertius: ideo et nomina indiscriminatim profert, quia novit naturam indivisibilem, et regnum inseparabile.

Interrogemus vero Sanctum Paulum, quod unde occasionem accepisti sic theologiam exponendi, ut prius Filium quam Patrem proponeres, non ordine, neque virtute, sed verbis. Cur, inquam, Filium pri-

liter et in sequentibus.

(2) Quo magis simplicior est haec nostra lectio, eo obscurior

edit. Gr. et Lat. » Primo Filius, et sancta luce animae. Neque enim etc «.

և ասպազհայր : Արասցէ պատասխանի պողոս՝ լեալ անձին ջատագով, և եկեղեցւոյ վարդապետ . չասեմ ինչ յանձնէ, քօ ինև զայսպիսի կրօնս յորինէ . քան զի և ասէ իսկ, եթէ զփորձ ինչ առնուլ կամիք զքօն՝ որ ինևս ընդ ձեզ խօսի : Աթէ քօ ինև խօսի, մի զբանսն տէրուհանս բամբասեր, և մի զկրօնսն խծբծեր : Այլ չկարիցեն իմանալ և հաւատալ՝ եթէ քօ ինև խօսի . նմին իսկ յորժամ մերկ անձամբ խօսի՝ լուր, զի եթէ ընդ կարգաւ ինչ հնազանդութեանունք սոյ երրորդութեն կային, ոմն առաջին էր կարգաւ և զօրութիւն, և ոմն երկրորդ, և ոմն երրորդ, ասպա և ինչ կենարարն զանձն ճշմարտութի կոչէր . են եմ ասէ ճշմարտութի . և շփոթէր զկարգ ճշմարտութեն : Այլ լուր դարձեալ կենարարին, նախ զանձնէ ճառէ, և ասպա զճօրէ . եթէ զպատուիրանս իմ պահիցէք (յն . պահիցէ որ), ասէ, ես և հայր իմ եկեցուք (ևն) :

Այլ քանզի վերին իմն կարգ զճօրն համարին հեր ձուածողքն, և զորդի իբրև զհազարապետ թաղաւորի համարին հօր, և արդ՝ հարցցին . իշխիցէ այր հազարապետ ասել՝ յորժամ արքունի բանք իցեն, եթէ ես և արքայ տացուք հրամանս : Քանզի ՚ի մերոցս պարտ է իմանալ զայն որ ՚ի վեր քան զմեզ են . միթէ արարած բնութի իշխէր զանձն քան զանարար բնութին կարգել, և ՚ի համար ածել զինքն ընդ անհամեմատին, ընդ որում չէր զուգական, ըստ առաւելութե համարոյն, և ասէր, թէ ես և հայր եկեցուք, և օթեանս առ նմա արասցուք . զի եսն և հայր ասել զխտրութի՝ անուանցն յայտ արար, և եկեցուք և օթեանս արասցուք՝ զհասարակ պատիւ զարդեանցն քարոզեաց : Սոյնպէս և ՚ի միւսում վայրի՝ յորժամ ասաց առաքեալն փիլիսոսոս, տէր ցոյց մեզ զհայր քո, և շատ է մեզ, պատասխանի ետ կենարարն, այսչափ ժամանակ ընդ ձեզ եմ, և ոչ ծառնեար զիս փիլիսոսոս . հակառակ հարցուածոյն տայ զպատասխանին : Սիթէ վասն քո իսկ հարցի, միթէ վասն քո կամիմ ուսանել . ցոյց ասեմ զհայր քո, և

1 Գրեալ էր, զանիւրուհի . բայց ՚ի յն . զխտրութի :

mo commemorasti, deinde Patrem? Responsum dabit Paulus in sui defensionem, sicut Ecclesiae doctor. Nihil ex meipso loquor, Christus per me hujusmodi dogmata disponit. Namque dicit: *An experimentum quaeritis Christi, qui per me vobiscum loquitur? Si Christus per me loquitur, ne accuses verba dominica, neque dogmata reprehendas. At non potes intelligere et credere Christum per me loquentem? Ipsum audi simpliciter per se loquentem. Si enim nomina sanctae Trinitatis sub ordine subjectionis fuissent, unusque primus esset ordine et virtute, alter secundus, et tertius alius, ergo neque Servator seipsum veritatem vocasset, *Ego sum*, inquit, *veritas*, atque veritatis confudisset ordinem. Audi iterum Servatorem, primum de seipso agentem, deindeque de Patre: *Si mandata mea servaveritis* (vel, *servavit quis*), *ego et Pater veniemus*, etc.*

Quandoquidem vero superiorem quemdam putant haeretici Patris ordinem, Filium autem quasi procuratorem regium existimant Patris, interrogandi nunc sunt: Num procurator aliquis audeat dicere, quum de regio ordine sermo sit, *Ego et rex jussum damus? Quoniam ex nostris rebus oportet intelligere ea, quae supra nos sunt. An creata natura praesumeret unquam increatae seipsam naturae praeponere, conferreque se cum incomparabili, quocum non par erat, secundum excellentiam annumerans, ac dicens: *Ego, et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus? Siquidem dicere, *Ego et Pater*, nominum differentiam indicavit, et *Veniemus, et mansionem faciemus*, aequalem dignitatem operationis praedicavit. Sic et alio in loco, cum Philippus Apostolus diceret, *Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis*, responsum dedit Servator: *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovisti me, Philippe?* contrariam sane interrogationi dat responsonem. An de te interrogavi? *Ostende*, dicebam, *Patrem* tuum, non vero *Te* ⁽¹⁾. Ille autem quid**

(1) Desunt in Gr. edit. voces necessariae, *tuum, non vero te*.

ոչ թէ զքեզ : Աւնա առայն զի՛նչ . այսչափ ժամա-
 նակս ընդ ձեզ եմ՝ , և ոչ ծանեար զիս : Աթէ ան-
 նման իցէ որդի, աննմանէաւն՝ աննմանն զիարդ ճա-
 նաչիցի, և կամ՝ ՚ի փոքուն՝ մեծն որպէս տեսանիցի,
 կամ՝ նուազագունաւն առաւել պատիւն (առաւել-
 լապատիւն), կամ՝ արբանեկաւն արարիչն : Այսչափ
 ժամանակս ասէ ընդ ձեզ եմ . և չասաց թէ հայր
 իմ ընդ ձեզ է, այլ թէ ես . իմովս ընդ ձեզ լինելով՝
 հայր ընդ ձեզ է : Այսչափ ժամանակս ընդ ձեզ
 եմ, և ոչ ծանեար զիս : Աարիոր ասաց զԾանեարն
 զիս . նա ասէ, թէ ցոյց . և փրկիչն, թէ ոչ ծանեար
 զիս . կամեցաւ ցուցանել, թէ անձ ոչ տեսանի, այլ
 ճանաչի : Աւ զնովիմբ ածէ, եթէ ոչ հաւատաս, զի
 ես ՚ի հայր, և հայր յիս է . և դու զիարդ ասիցես,
 թէ ցոյց մեզ զհայրն քո . փոխանակ ասելոյ, թէ
 զիարդ զայլ ոմն ակն ունիս տեսանելոյ . զի թէ ես ՚ի
 հայր՝ և հայր յիս իցէ, և ճանաչիցի որդի հարբ, և
 հայր որդւով, դու զիարդ ասիցես, թէ ցոյց մեզ
 զհայրն քո, որպէս՝ զայլ ոմն, թող զիս, կամիս տե-
 սանել : Աս ՚ի հայր, և հայր յիս : ոչ որպէս թէ
 շփոթական ինչ իցէ բնութիւն, և կամ թէ իբրև
 զբաժակ ՚ի մէջ բաժակի կայցէ . ոչ զմարմնոյ ինչ
 յօդուածոց յայտ առնէ, այլ զմտաց բանիցն նկա-
 տու թիւն :

Աս ասէ ՚ի հայր, և հայր յիս : Այ հայր առանց
 որդւոյ ճանաչի, և ոչ որդի առանց հօր երևի . որ-
 պէս միտք բանիւն ճանաչին, և բանն մտօք երևի :
 Աստի կարիցեմ՝ իմանալ զմիտս քո, եթէ ոչ ՚ի բա-
 նիցն զոր խօսեսցիս . յայտնեն բանք զմիտսդ, և ծնա-
 նին միտքդ զբանսդ . և ոչ զբանս առանց մտացն
 մարթի իմանալ, և ոչ մտացն առանց բանիցն՝ որ ՚ի
 մտացն ծնանին : Այնպէս և հայր որդւով ճանա-
 չի, և որդի հարբ յայտնի . նմին իրի իսկ և աւետա-
 բանիչն ասէ, եթէ ՚ի սկզբանէ էր բանն . զի զա-
 ռանց կարեաց՝ ծնունդն ցուցանիցէ, և զմիութիւն

1 Գրեալ էր, առանց իւր
 ծէաց . բայց յն . է . աշխարհիւն,
 կամ աշխարհիւն, այսինքն անախտ :

(1) Supple ex Gr. « Rursus
 Ego, et postea Pater. Ego in
 Patre, et n etc .

ad haec? *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovisti me*: Si dissimilis sit Filius, quomodo dissimilis per dissimilem dignoscatur? aut in parvo maguus quomodo videatur, vel per minorem supereminens in dignitate, vel per ministrum creator? *Tanto tempore, ait, vobiscum sum*. Non dixit, Pater meus vobiscum est, sed ego: me videlicet vobiscum existente, Pater vobiscum est. *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovisti me?* Optime dixit *τὸ Non cognovisti me?* Ille dicit, *Ostende*. Servator autem, *Non cognovisti me?* volens ostendere Deum non videri, sed cognosci. Et subjungit: *Non credis quia ego in Patre⁽¹⁾, et Pater in me est*. Quomodo ergo tu dicis, *ostende nobis Patrem?* Pro eo quod diceret: Quomodo alium quendam speras videndum? Nam si *ego in Patre, et Pater in me sit*, et cognoscatur Filius per Patrem, et Pater per Filium, quomodo tu dicas, ostende nobis Patrem tuum, quasi alium quendam, me excepto, velles videre? *Ego in Patre, et Pater in me*. Non quasi natura⁽²⁾ sit confusa, aut quasi calix inter calicem sit: non corporum conjunctionem quandam indicat, sed mentis verborum contemplationem.

Ego, ait, in Patre, et Pater in me. Nec Pater sine Filio cognoscitur, neque Filius sine Patre apparet: quemadmodum mens verbo noscitur, et verbum mente apparet. Unde mentem tuam scire possim, nisi ex verbis, quae loquaris? Verba tua manifestant mentem tuam, et mens tua generat verba tua: nec verba sine mente intelligere licet, neque mentem sine verbis a mente generatis. Similiter et Pater per Filium cognoscitur, et Filius per Patrem manifestatur⁽³⁾. Ideo et Evangelista ait, *In principio erat Verbum*, ut generationem passionis expertem ostenderet, et un-

(2) Sic et Gr. ubi natura supponit pro persona ejusdem naturae.

(3) Desideratur in Gr. haec conclusio.

էութեանն մեկնեցէ . և որ ինչ բանն առ միտսն է , նոյն և միաժին բանն ան առ հօր : Այլ այն իսկ զարմանալիք են , կրկնեցից միւսանգամ վերստին զասացեալս . նախ վասն այնորիկ իսկ բանք էին մեր , զի 'ի մերոցս զվերինս ¹ քան զմեզ ուսանիցիս : Այնչ դեռ բանս 'ի միտսն իցէ , աներևոյթ է յաներևութին , և իմանալի յիմանալոջն , անմարմինն ընդ անմարմինն : և յորժամ կամեսցի արտաքս ելանել բանն , նախ 'ի բերանն խաղայ յառաջ , և անտի անձամբ անձին զգեցուցանէ բարբառ , ոչ որպէս թէ յայլմէ բնութէ զբարբառն առնուցու , այլ անդատին 'ի բանէն խօսքն յօդին . և որ աներևոյթն է բնութիւն հօրն , զգենու բարբառ , և ելանէ՝ լինի ամենեցուն յայտնի , որ յառաջագոյն անյայտն էր . և իբրև խաղայ յառաջ , զամենեսեան ընու , և 'ի ծնողէն չմեկնի :

Ա՞ որ 'ի մարդկանէ խօսեսցի զբանն , և զայլս ուսուցանիցէ , և զանձն թափուր առնիցէ 'ի բանէն . և կարծիցէ , թէ գուցէ մինչ ընդ այլոյ լսելիս արկանիցեմ , զիմ միտս մերկ և կողոպուտ առնիցեմ . միթէ չե՞լ բանն արտաքս , և մնաց անդէն 'ի ներքս . ոչ զբազում լսելիս լի արար , և 'ի ծնողէն ոչ մեկնեցաւ : Այլ արդ՝ եթէ մարդկեղէն բան յորժամ խաղացեալ արտաքս 'ի մտացն ելանիցէ , չգատանի 'ի ծնողէն . իսկ անձն բան՝ որ վասն մեր երևեցաւ աշխարհի , զծոցն հայրենի թափուր թողոյր : Ծնանդր , փարզաստ ² , քաւ լիցի : Օ՞ր բիւրք բիւրուց լսեն զբանն , և ընդ անչափ լսելիս մտանէ՝ չբաժանի , այլ բնաւ ընդ իւրաքանչիւր ումեք է , և ամենայն ընդ ամենեսին , և ամենևիմք 'ի միտսն . և եթէ մարդկեղէն բանն ամենևին 'ի միտսն է , և բնաւ իւրաքանչիւր ընդ ումեք , և ամենայն ընդ ամենեսին , զիմորդ ասիցեն զհօրէ , զի՝ թէ ծնաւ , ապա ծորումն և հատումն գործեցաւ , և բաժանեցաւ անբաժինն : Ասացէ՛ առ նոսա կենարարն , եթէ քննեցէք զգիրս . քննեցէք , և մի վայրապար ընթեռնուք , այլ զխորս

1 Գրեալ էր . Աբրահիմ :

անոք : յն . ոչ իւրք . որոյ փոխան

2 Վերկապաւ գրեալ էր , քաւ :

և զինի գրի 'ի հ.՝ փարզաստ :

tatem essentiae exponeret⁽¹⁾. Quod est verbum erga mentem, illud et Unigenitus Deus Verbum erga Patrem. Illud autem mirum; repetam praedicta: nam antea de hoc nostra erant verba, ut ex nostris istis ea quae supra nos sunt, ediscas. Dum verbum nostrum in mente sit, invisibile est in invisibili, et intelligibile in intelligibili, incorporeum in incorporeo. Cum autem velit prodire verbum, primum procedit in os, et inde sibi ipsi induit vocem, non quasi ex alia natura vocem accipiat, sed ab ipso verbo dictio coalescit; et quod invisibile est natura patris sui, indutum voce exit, notumque fit omnibus, quod ante ignotum erat: deinde cum produit, omnia implet, et a genitore non separatur.

Quis enim hominum, cum loquutus fuerit verbum, aliosque docuerit, seipsum verbo vacuum reddat, atque existimet, ne forte dum in aliorum aures fundo, mentem meam nudam ac spoliatam efficiam. Annon verbum exiit foras, et intus adhuc mansit? Annon multas aures implevit, et a genitore non abscessit? Jam vero si humanum verbum dum procedit a mente, et foras exit, non separatur a generante; Deus autem Verbum, qui propter nos (in) mundo apparuit, paternum sinum vacuum relinquebat? Absit, nequaquam. Siquidem myriades myriadum audiunt verbum, et cum per tot et tantas aures ingreditur, non tamen dividitur, sed est totum cum singulis, totumque cum omnibus, et omnino in mente: quodsi humanum verbum omnino in mente est, et totum cum singulis, totumque cum omnibus, quomodo dixerint de Patre, quod si generavit⁽²⁾, ergo fluxus et sectio fuit, et divisus est indivisibilis? Dicat illis Servator: *Scrutamini Scripturas*. Scrutamini, non simpliciter legentes, sed profundum sententiarum diligenter investigantes.

(1) Deest in Gr. *et unitatem* etc.

(2) Haec paulo aliter et de-
curtata cernuntur in edit. Gr.

մտացն 'ի խոյզ և 'ի քնին արկեալ հետազօտեցէք : Վ՛անդի անձ զգիրսն եդ առաջի , և զմիտս պատգաւ մացն զեղեաց . զգիրս ետ , և զզօղեալ մեկնութեցն չմերկացոյց , այլ եթող 'ի հրահանգս ասպարիսաց քոյոց արշաւանացդ . զի զքո մտավարժութիւն կրթութեցէ : զի տեսանիցէ՝ ծառայիցես զբոց , եթէ բռնազբօսեացես զգիրս : Օ որ օրինակ զբնութիւն եդ առաջի անձ , և զարուեստն թագոյց . ամենայն նիւթք և առաջնք եդան առաջի յայ , և արուեստն 'ի մտաց մարդկան ծնաւ . նոյնպէս և 'ի գիրս :

Եւ զի ևս յայտնագոյն զբանս արարից , եդ առաջի անձ զբարանց բնութի , և ոչ զչինուածն պատրաստական : Ետ ցորեան , և ոչ եթէ հաց գործեաց , և եդ առաջի : Ետ խաղող , և ոչ եթէ զինի ինքնին արար զխաղողն : Ետ ասր , և ոչ եթէ զհանդերձն ինքնին գործեաց : Ետ զօսկին խառն ընդ հողոյ , այլ ոչ եթէ ինքն ընտրեաց 'ի հողոյն : Վնդէր : քան զի ըստ պատկերի այ արարաւ մարդն , բաժանէ զարարչութիւն . ինքն առնէ , և նմա արուեստիւն տայ կազմել զգործն : Օ որ օրինակ զմարդն՝ որ ըստ պատկերին այ արարաւ , խառնէր 'ի բաժին՝ եղելոցն անուանս դնելոյն . ինքն իբրև զարարիչ 'ի չգոյէ 'ի գոյածէր , և պատկերին զանուանս հրամայէր դնել . նոյնպէս և զնիւթման ինքն եցոյց . և զկազմած գործոյն յարուեստն ապաստան արար : Ո՞նախ կազմեաց արօր՝ փայտիւ և երկաթով զերկիր պատառել , և ահօս բաճաւ , և լուծ կազմել , և ձիգ (այսինքն մաճ ուղղել) , և եզինս սամեաիւք 'ի գործ լծել : Եւ փայտն և երկաթն , այլ արուեստն չէր ուրեք 'ի միջի : Ո՞ եցոյց քեզ՝ այր դու , եթէ այդպէս արօր կազմիցի՝ , կամ խիստ բնութի երկաթոյ հրով կակղացի . ո՞ եցոյց քեզ հանգամանս՝ յայնչափ թանձրութեանէ՝ նստել , տուայտել , և ասեղն մի փոքրիկ գործել . ո՞ արկքեզ 'ի միտս՝ դրաց ախս և փականս գործել , և կամ ձողունս (ձեղունս) և յարկս տանց յարդարել : Եւրի ասէ տխմարաբար իմն հարցանես , զանձ հնարացոյց 'ի միջի ունիմ , և հարցանես , թէ ուստի ուսար :

1 Գրեալ էր , աւելի և խառնի :

Deus enim Scripturas proposuit, et mentem oraculorum obvelavit: Scripturas dedit, sed occultam interpretationem non denudavit, sed reliquit in exercitium stadii cursus tui, ut probitatem tuam exploraret, videretque an Scripturis inservies, an vim ipsis inferas. Quemadmodum naturam ipsam proposuit Deus, artem vero occultavit: omnes materiae ac sylvae in medio positae sunt a Deo, ars vero ab humana mente originem duxit; sic et in Scripturis.

Ut autem evidentius verbum faciam, proposuit Deus lapidum naturam, non aedificium paratum. Dedit frumentum, non vero panem factum proposuit. Dedit uvam, non autem ipse uvam vinum fecit. Dedit lanam, non vestimentum per se operatus est. Dedit aurum cum terra mixtum, non tamen ipse selegit de terra. Quare? Quia secundum imaginem Dei factus est homo, creationem partitur. Ipse creat, et illi dat per artem fabricare opus. Quemadmodum hominem secundum imaginem Dei factum admittebat in partem nominis imponendi creaturis ⁽¹⁾; ipse nimirum sicut Creator ex non exstantibus in existentiam producebat, et imagini nomina jussu dabat ponere: Similiter et materias ipse indicavit, constructionem vero operis arti commendavit. Quisnam primum excogitavit ligno et ferro terram disindere, et sulcos ducere, jugum adinvenire, et temonem (dirigere), boves loris in operam jungere. Lignum jam erat, ferrum erat, sed ars non aderat. Quis tibi monstravit o homo, aratrum hoc modo confici debere, aut duram ferri naturam igne emolliri posse? Quis monstravit tibi modum ut ex tanta crassitudine (ferri) sedens subigeres (vel fatigationem subires), exiguamque acum fabricares? Quis suggessit tibi januis claustra et repagula conficere, vel tectorum domus apparatus construere. Nimis imperite interrogas, inquiet: Deum in praesto habeo, artis inventionem mihi demonstran-

(1) Desunt haec in Gr. unde mutatur connexio sequentium.

Ալ յայսպէս կը ղարբ , ամենայն ուրէք մարդկեղէն ընուածին իւրում տն նմանեալ , զարդարէ արուեստիւ զընուածին . և եթէ 'ի չափու կացցէ , բարւոք է պատկերն . ապա թէ ըստ չափն անցանիցէ , թնամանի անչափուածն : Այսպիսի ինչ . իմացաւ մղել զեզն , վարժել զձի , հնազանդել զուղտ , և զայլ ևս անասունս՝ որ 'ի սպասաւորուածի մեզ տուան : Այց առ ագահուածի իմացաւ և այլ ինչ խառնս արտաքոյ քան զընուածի , զէշ՝ ձիոյ արձակել , որ չէր ըստ կամացն այ . քանզի 'ի սկզբանէ ասաց անձ , եթէ հանցէ երկիր չորքոտանիս , և զեռունս ըստ ազգի իւրեանց , հնարեցաւ ագահուին և այլ իմն խառնս արտաքոյ քան զընուածի խառնեալ : Ասն որոյ և անձ՝ զի զանչափուածին պատժէ , անձնունդ արար զմարդկեղէն ագահուածիս . վասն այնորիկ չճաննի ջորի . զի չէ՛ յայնցանէ , որք իբրև եղեն՝ լուան , եթէ աճեցէք և բազմացարուք և լցէք զերկիր : Ասկայն թոյլ տայ պատկերին գործել զինչ և կամի , զի զօրուածին նորա ցուցանիցէ , և զանչափուածին պատժիցէ , և ըզհպարտուածին ցածուցանիցէ :

Արձեալ անչափ ցանկուածի մտաբերեաց գործել պատկեր մարդկակերպ . թող նմանեցից ասէ այ , որ արար զպատկեր մարդոյ , և արարից պատկեր մարմնոյ . և բռնադատէ արուեստիւ զընուին : Ալ քանզի լուաւ , եթէ անձ յերկրէ ան հող , և արար զմարդն , 'ի վարանս մտեալ արուեստն , քանզի չկարէ ճշմարտուածն նմանել տն իւրում , այնուհետև 'ի հնարս և 'ի հայթայթանս ապաստան լինի . ժողովէ արմատս և ծաղիկս՝ վասն զգոյնս յարմարելոյ , նմանեցուցանէ զաչս՝ աչաց , այլ չտեսանեն . չափէ աւկանջս , այլ չսեն . յղկէ զունչս , և չհտոտին . կոշրակէ՝ զբերանն , այլ չիք բարբառ 'ի շրթունան . զձեռտիցն և բարձիցն յօրինէ , այլ չիք գնացք և քայլք ոտիցն : Օ՛ի այնու յայտ առնէ , թէ թոյլ ետ պատկերին զինչ և կամիցի գործել . և չեւանել ըստ չափ , զի մի 'ի հպարտուածի գայցէ , և չճանաչիցէ զընու-

1 իբր ձևացուցանել , եթէ չիցէ գրելի , իւրէ :

tem; et tu interrogas, unde edoctus es?

Sic itaque, fratres, ubique natura humana Dominum imitatur suum, et arte naturam exornat. Et quamdiu modum servet, pulchra est imago; ubi autem modum excedat, immoderati usûs causa contumeliae est obnoxia. Exempli causa: excogitavit subjicere bovem, instruere equum, domare camelum, et quaecumque alia animantia, quae ad ministerium nobis data sunt. Ex avaritia tamen excogitavit aliam quamdam copulationem praeter naturam, asinum equo miscens, quod non erat secundum voluntatem Dei. Ab initio enim dixerat Deus, *Educat terra quadrupedes, et reptilia secundum genus proprium*. Avaritia vero excogitavit et aliam mixtionem extra naturam faciendam. Propterea et Deus immoderatam rem castigans, infecundam reddidit humanam aviditatem: ideo mula non parit; quia non est ex numero eorum, quae dum facta sunt, audierunt, *Crescite, et multiplicamini, et replete terram*. Attamen permittit imagini facere quae vult, ut ejus potentiam ostendat, et immoderatum usum castiget, superbiamque subiget.

Rursus immoderata cupiditas excogitavit formam effingere humanam. Age, inquit, imitabor Deum, qui fecit imaginem hominis, faciamque imaginem corporis, atque arte vim facit naturae. Et quia audivit Deum e terra pulverem sumpsisse, formasseque hominem, haesitans ars, eoquod non potest vere imitari dominum suum, exinde in solertem industriam fertur. Radices colligit, et flores, ut colores adaptet; assimilat oculos oculis, sed non videntes; metitur aures, sed non audientes; polit nares non olfacientes; os figurat (vel mensurat), sed non est vox in labiis; formas concinnat pedum et crurum, non est tamen gressus ac cursus. Quo manifestatur, quod permisit imagini, quidquid velit, facere, modum vero non excedere, ne in superbiam veniens ignoret naturam, vel libertatem suam, atque salutem. Attamen quia didice-

Թին, և ոչ զանձին զազատութի և զփրկուի: Մայց սակայն զի ուսան՝ եթէ յերկրէ ստեղծ ան զմարդն, և միւսով արուեստիւ կամին նմանել ան և արարչի, բժշկաց արուեստիւն. (որ) յորժամ տեսանիցէ ՚ի մարմինն փուտ, երկաթ ՚ի գործ արկանէ, և զփուտն ՚ի զատ հատանէ. և յորժամ զվէր փորել կամեացի, շինել հասուցանել, և ածել ՚ի չափ զկերեալ մարմինն. արարիչ ոչ է, [թէ վերստին ստեղծանէ. և արդ զինչ արուեստ պատկերին գործիցէ՝ նմանել ան իւրում. ընթանայ նա ՚ի հողն, ուստի մարմինն ստեղծաւ, և կազմէ անտի դէղս և սպեղանիս. միովն քակէ զփուտն, և միւսովն շինէ, և այնպէս ընու զթերութի մարմնոյն:

Աւտէս զարմանալիսն, զի արդ նստի ան և իբրև ընդ որդիս նայի: և զինչ յայտ նայելն առնիցէ. ոչ զի ուսանիցի, այլ զի կրթեսցէ. և այնպէս աղբիւրն ամենայն բարութեց խրատէ զիւր պատկերն: Արպէս զառաջինն՝ ած կացոյց առ ազամայ զամենայն գազանս և զանասունս և զթռչունս, տեսանել զինչ կոչեսցէ զնոսա. ոչ զի ուսանիցի ամէնազէտն, այլ զի զպատկերն կրթեսցէ՝ ցանկ իսկ ՚ի միտ դնելոյ: Առցան հանգամանք օգտիցն շինողութե, և հիւսնութե, նաւագործութե, և դարբնութե, և ոստայնանկութե: Ասև ընդ աստեղս նայելոյ՝ չէ դատարկութե գործ, այլ նշմարել զկարգս աստեղացն՝ նաւորդացն օգուտ է. և անսալ աստեղացն արևելեան, և ժամանակի դիւր իմն նաւարկութե ճանաչել. ոչ ծնունդս ինչ ստեղծանել, և ոչ զմարմինէին զառաջ իսի և զբախտի՝ առասպելս ՚ի մէջ բերել, այլ զհետ բարբառոյ ան երթալ, եթէ եղիցին լուսաւորք յերկինս, և ծագեսցեն յերկիր, և եղիցին ՚ի նշանս և յաւուրս և ՚ի ժամանակս:

Օ ի մի համարեսցիս, եթէ պատկերն անձամբ ինչ գտանիցէն զհնարս ամենայնի, միով բանիւ յայտ առնէ երանելին սաղոմոն. «Աս ետ ինձ ասէ՝ ճանաչել

1 իմբնի բառ յն. այսինքն վիճակ, ճակատագիր, բաշխ, բախտ:

(1) Ubi Interp. noster legibat, et nunc legitur et; unde alii vertunt, si (vel, num)

runt (homines) quod de terra formavit Deus hominem, altera quoque arte volunt imitari Dominum et Creatorem, medicorum videlicet arte. (Quae ars) quum viderit in corpore putredinem, ferrum usurpat, et abscidit putredinem: quum vero vulnus excavatum velit aedificare, in maturitatem atque in propriam mensuram reducere carnem consumptam, quia non est creator, ut reformet, vide quid agit ars imaginis, ut imitetur Dominum suum? Currit ad terram, unde corpus formatum est; et inde conficit medicamenta, et emplastra: uno dissolvit putredinem, et altero aedificat, atque sic supplet defectum corporis.

Et vide rem mirabilem; quomodo sedet Deus, et quasi (pater) aspicit ad filios. Quid autem aspectio notet? non ut discat, sed instruat, atque ita fons omnium honorum admonet imaginem suam. Sicut olim adduxit ad Adamum omnes bestias, et jumenta, et volucres, ut videret quid vocaret ea; non ut edisceret omniscius, sed ut imaginem instrueret ad semper attendendum ⁽¹⁾. Patuere utiles artes aedificationis, tectonicae (fabrilis), nauticae, aerariae, et rapticae (texturae). Necnon astrorum contemplatio non otii est opera, sed cernere ordines stellarum navigantibus expedit, atque explorare ortum astrorum, ad tempus opportunum navigationis noscendum: non genesim quamdam fingere, neque Imarmenae, sortis videlicet, et fati fabulas inducere, sed Domini sequi vocem, quod *Fiant luminaria in caelo, et orientur in terram, atque sint in signa et in dies et in tempora*.

Verum ne putes, quod imago per se invenerit conditionem omnium rerum, uno verbo patefacit beatus Salomon. *Ipse dedit mihi, ait, cognoscere quaecumque*

apta esset ad cogitandum. Omitto et alias differentias in sequentibus. Verum transpositis punctis, sic etiam sonat Arm.

ut imaginem instrueret. Vere ex assidua attentione patuere-utiles artes, fortasse melius.

որ ինչ և իցեն , անվրէպ գիտել զհաստատութի աշխարհի , և զյօրինուածս արարածոց , զսկիզբն և զկատարած , և զմէջս ժամանակաց . զչրջանս տարերց , և զկարգս աստեղաց . զբարս անասնոց , և զզայրումն գազանաց . և զտունկս ազգի ազգի , և զզօրութիւնս արմատոց . որ ինչ ՚ի ծածուկ իցէ՝ և որ ինչ յայտնի , որ երևի՝ և որ աներևոյթ , ծանեայ ասէ էս մարդ . փոխանակ ասելոյ՝ թէ պատկերս : Ալ զիսրդ . ասէ իմաստուին ճարտարասպետն ամենեցուն ուսոյց զիս : Այլ ուսոյց զքեզ զչափոյն , և ոչ զանչափն : Տէս , յորչափ անչափութի տարածեցաւ և ել արուեստն . հայեցաւ ՚ի մարդկեղէն բնութիւնս , և պատկերն նոյն ած զմտաւ , թէ զիսրդ զործի բարբառոյ բերանոյն կազմեալ իցէ . նկատեաց զբնութիւն , նմանեցուցանէ արուեստին բնութեն , և հնարի իմն հնարս ՚ի բազում փողոցս՝ ընդ միմեանս յարելոցս՝ յիրեարս խառնելոցս : Ալ տես , զինչ զործէ արուեստն՝ նմանել զործոյ ճարտարասպետին . տիկս իմն կազմէ , որ ոչ յանձնէ ունիցին զփութն , այլ (ընդ) տալ , և ընդ առնուլ , և ընդ բանալն և ընդ խփել՝ առնուցուն փոխ օտար օդ , և ապա երկուց փքոցն ՚ի յնցուղն հողմաբերս , և անտի յամենայն փողն տալ զփութն . և իմանայ , թէ պէտե փութն խաղայցէ՝ նուազ ինչ չհարկանի . և այնմ ևս հնարս հնարի՝ մատամբք յօրինել , և գեղգեղէ զնուագան : Ալ ուստի իցէ քեզ այն ով մարդ , ուստի իմացար զփութն օդընկալս կազմել , և զմղեալ՝ օդն մատամբք ՚ի նուազս յօրինել : Արի իմն ասէ տխմարաբար հարցանես . ոչ կանխագոյն իսկ ասացի , թէ պատկեր եմ նոյն , և աստէն յիմ բնութիւնս հայեցայ , և նմանեցուցի . քանզի յիս տեսանեմ օտար շունչ եկամուտ , և պատեանքս ստէպ բանալով և խփանելով՝ ընդունին զօդն հասարակախառն : Տեսանեմ , զի երկու փողակք² տան և առնուն զօդն , իբրև յնցողով իւր սոսորդով ՚ի բերանս . տեսանեմ , զի և օդն մտանէ , և խօք չլինին , թէ ոչ լեզուն ՚ի մէջ անցեալ զնուագան յարդարիցէ : Հայեցայ յիս , և նմանեցուցի յիմ

1 Գրեալ էր , մաղեալ :

2 Ատմ փողերակք , այսինքն

sunt, certe scire constitutionem mundi, et apparatus creaturarum, principium, et finem, et media temporum, annorum circulos, et stellarum ordines, naturas animalium, et furorem ferarum, et plantas varias, et virtutes radicum; quae sunt occulta, et aperta, quae visibilia sunt, et invisibilia, novi, inquit, ego homo; id est, ego imago. Et quomodo? ait: Sapientia opifex omnium docuit me. Sed docuit te quae secundum mensuram erant, non immensum. Vide enim in quanta modum excedentia extendit se ascenditque ars. Aspexit in humanam naturam imago Dei, et excogitavit quomodo vocis organum in ore instructum sit: contemplatus est naturam, et ut assimilaret naturae artem, molitur ad inventionem ex multis tibiis secum adjunctis commixtisque. Vide autem, quid faciat ars, ut imitetur opera opificis. Utres quosdam struit, qui non ex se habeant flatum, sed mutuo dando et accipiendo, aperiendo et claudendo mutuarentur alienum aëra: deinde ex duobus utribus in flatu canalem, atque inde in omnes calamos contingit dare flatum. Quum autem intelligit, quod etsi flatus prodeat, nulla modulatio vocis sonat, huic quoque remedium invenit, ut digitis concinnet, atque ita edit cantum. Et unde sit hoc tibi, o homo? Unde excogitasti utres aëris receptacula construere, intrusumque aëra per digitos in modulationem adaptare? Valde, ait, imperite sciscitaris: nonne jam antea dixi, quod imago sum Dei, et naturam ipsam meam perspexi, et assimilavi. Quoniam video in me alienum spiritum adventitium, etenim thorax saepe expansus et compressus aëris flatum communem accipit. Video arterias duas flatum reddentes ac recipientes per os quasi per canalem vel tubum. Video, quod et aëre ingresso, sermo non profertur, nisi lingua accedens sonum conformaverit. Me ipsum intuitus sum, et assimilavi rem ex mea natura, atque ex meipso artem Domini deprehendi: sicut et David ait, *Mirabilis facta est scientia tua in*

բնութենէս, և անձամբ յանձնէ հասու եղէ Խն ա-
րուեստի . որպէս և դաւիթ ասէ, թէ սքանչելի եղև
գիտուի քո յիս . աստէն յիս նայեցայ, և զարուես-
տագէտն փառաւորեցի . նմանեցայ իմում Խն, և
արուեստիւն զբնութիս յայտ յանդիման նկարեցի :

Այլ ինչ չար տաւիղն, այլ զի աղտեղի երգոցն եղև
գործի . որպէս՝ թէ զԽնեղէն օրհնութիսն երգէր
իբրև զառաջինն, չէր պիղծ . թէպէտև անչափ ցան-
կութեն պատճառք են ՚ի խրատութիս, սակայն թէ
այնուիրեալ էր իբրև զառաջինն, չէր չար և պիղծ .
որպէս և դաւիթ ասէ, օրհնեցէք զԽն սաղմոսարա-
նաւ, և ջնարաւ, և աղեաւ, և տաւուղաւ, ծրն-
ծղայիւք քաղցր ձայնիւք, օրհնութիւք, թմբկաւ, և
պարուք : Արդ՝ եթէ այնպիսի չէր ՚ի խրատութիւն
անառակութե, դարձեալ և ոչ ՚ի կռոցն երկրպա-
գութի, այլ որով զարուեստն իմացաւ՝ նովին և սը-
տուղ տայր այ, չէր բամբասանաց իմաստ արուես-
տին, եթէ զԽն ձանայէր . չէր բամբասանաց քնարն,
եթէ քնարաւն այ երգս ոք մատուցանէր : Ասն այ-
նորիկ երանելին դաւիթ, որ քնարաւն ոչ զաղտեղի
երգն երգէր, այլ զնուիրական օրհնութիւնսն մա-
տուցանէր այ, և զգեան փախստական առնէր . յոր
ժամ զսաւուղ այսն չար լիկէր, ասեն գիրք, եթէ
դաւիթ քնար հարկանէր, և դիւրանայր սաւուղի :
Տեսանեն, զի ամենայն արուեստ յայ հաճութիւն
կազմեալ է . չգոյր ինչ յուրութիւն, եթէ ամենայն
ինչ ըստ այ կամացն լինէր :

Օ ինչ արդեօք կամեցայ ցուցանել, զի յԽն
սութեն յայսպիսի բանս եկի՝ յարուեստն, և նմա-
նել պատկերին իւրում արարչին : Օ ի ցուցից, ե-
թէ զԽնական բարբառն յեղյեղեմ, և զհեր-
ձուածողացն տարասպարտ կարծիս յանդիմանեմ :

Օ Խնունի՛ զոր : Աեղծաւորք ասէ, զերեսս երկնից
գիտէք փորձել, արուեստս գիտէք, իմաստս իմա-
ցայք, և զամենեցուն արուեստագէտն թշնամանե-
ցէք . դու նմանեցեր արուեստիւն քում Խն, և զինչ
կամեցար արարեր . քանզի ըստ պատկերի և ըստ
նմանութեան արարչին հաստատեցար . և զարարին
աննման ՚ի ծնողէն քարոզես : Աս զձեզ հնազան

me. Me ipsum ergo vidi, et artificem laudavi: imitatus sum Dominum meum, atque arte naturam expressi.

Neque enim organum turpe est, nisi cum turpium cantilenarum instrumentum factum fuerit: ita ut si divinas laudes cantasset sicut primum, non erat profanum. Quamquam immoderatae cupiditatis causa fuerit in conviviiis, si tamen Deo consecratum fuisset, ut olim, non erat turpe et profanum. Quemadmodum et David dixit: *Laudate Dominum psalterio, et cithara, in chordis et organo, in cymbalis suaviter sonantibus, in hymnis, in tympano et choro.* Si ergo non esset talis (apparatus) in convivium lascivum, neque in idolorum adorationem, sed eo modo quo artem excogitarit (homo), fructum dedisset Deo, non reprehensa fuisset artis solertia, si nimirum Dominum novisset; non reprehensa fuisset cithara, si per citharam canticum quis Deo obtulisset. Ideo beatus David, qui in cithara non turpes cantus canebat, sed sacros hymnos Deo offerebat, daemones quoque fugabat. Cum enim Saulem spiritus malus vexabat, ait Scriptura, David citharam pulsabat, et Saul allevabatur. Viden' quod omnis ars ad Dei placitum concinnata est? nihilque mali inerat, si omnia secundum Dei voluntatem agerentur.

Quid autem volui ostendere, cum ex theologia in hujusmodi verba progressus sum de arte, deque imitatione Creatoris ab imagine procuranda? Ut nempe probarem, quod dominicam vocem revolvo, et haereticorum vanas opiniones reprehendo. Dominicam? quamnam? *Hypocritae*, ait, *faciem caeli (et terrae) notis dijudicare*, artes invenistis, industrias excogitastis; omnium autem artificem contumelia afficitis? Tu per artem (tuam) imitatus es Dominum tuum, et quidquid voluisti, fecisti; quoniam secundum imaginem et similitudinem Creatoris constitutus es: et (me) Creatorem dissimilem genitori praedicas? Ego vos peccato sub-

դեալս մեղացն ազատեցի, և զիս որ Թրս եմ ամենեցուն՝ ՚ի Հնազանդութիւն կոչէք : Այ՛ս ասեն, քան զի գրեալ է, եթէ որդի Հնազանդեացի : Ասացաք յառաջագոյն ըստ մերում կարի ՚ի սոյն, մանաւանդ եթէ այ՛ զօրութիւն . քանզի չեն մեր բանքս, այլ այ՛ . և յիշեցէք . բայց սակայն և այժմ՝ սակաւ մի ձգեսցուք ՚ի նոսա զյանդիմանութիւն : Աննեցուք զբանն . ՚ի Հանդերձեալ աշխարհին և ՚ի յարութեմ, ուր ասես՝ եթէ որդի Հնազանդելոց է, ոչ ապաքէն դու արեգակն և հրեշտակ լինելոց ես . ՚ի յարութեմ մեռելոց ասէ՛ ոչ արք կանայս առնեն, և ոչ կանայք արանց լինին, այլ իբրև զհրեշտակս իցեն . դու յայնժամ ՚ի քումմէ աստիճանէդ ՚ի վեր մատչիցիս, և որդի ՚ի Թրութեմ ՚ի խոնարհ իջանիցէ : Այլուա՛ր ՚ի պօղոսէ, ունայնութեմ ասէ Հնազանդեացն արարածք, և ինքեանք իսկ արարածք հեծեն և երկնեն մինչև յայժմ : Այ՛ եթէ արարածքն, այսինքն երկինք և երկիր և այլն ամենայն՝ մարդկան ունայնութեմ Հնազանդեացն . քանզի ունայնութիւն կոչէ զնա վասն զպատկերն եղծանելոյ, ՚ի նմանութիւն անասնոց ի ջանելոյ . որպէս և այլ ուր ասէ, եթէ սնտոիք սնտտեաց, ամենայն ինչ սնտոի է : և դաւիթ ասէ, թէ ամենևնիմք ամենայն մարդ կենդանի սնտոի է : Արդ Հնազանդեացն արարածք մարդոյ՝ որ եղծ զպատկերն : և զիսորդ Հնազանդեացն : քանզի ծագէ արեգակն անարժանից . տեղան անձրևք, բլխեն աղբիւրք ապաշնորհացն, բերէ երկիր պտուղ ապախտաւորացն . և այնպէս Հնազանդեացն արարածք ունայնութեան, և ոչ կամօք . զի թէ ըստ կամաց ինչ էր՝ չՀնազանդէին անարժանիցն . այլ վասն այնորիկ՝ որ Հնազանդեցոյց զնոսա յուսով, զի և ինքեանք ասէ արարածքն ազատեցին ՚ի ծառայութեմ ապականութեմ յազատութիւն փառաց որդւոյն այ՛ : Ասկ եթէ ազատանայցեն արարածք յայնժամ, որդին ՚ի ծառայութիւն գայցէ :

Աննեցէք զգիրս, և մի զրպարտէք . քննեցէք, և մի վայրապար խուզէք . քննեցէք, հաւատացէք, և մի հակառակիք : Աստի ուսար ասել, էր որդի, և ծնաւ, թէ չէր . ուստի ուսար եթէ ծնանել և առ

jectos liberavi, et me omnium Dominum in subjectionem vocatis? Etiam, inquit: scriptum enim est, quod *Filius subjicietur*. Diximus jam de hoc quantum in nobis erat, imo per Dei virtutem; quia non nostra sunt verba, sed Dei: in memoriam (ea) reducite. Nilominus nunc etiam pauciter dirigemus ad illos argumentum. Examinemus verbum: In futuro mundo, et in resurrectione, ubi dicis Filium subjiciendum (vel obediturum) esse, nonne tu sol, et angelus es futurus? *In resurrectione mortuorum*, ait, *neque nubunt, neque nubuntur: sed sicut angeli sint*. Tu ex ordine tuo tunc in altiorem accedas, et Filius ex dominatu inferius descendat? Non audisti Paulum dicentem. *Vanitati creaturae subjectae sunt, (quia) et ipsae creaturae ingemiscunt et parturiunt usque nunc*. Creaturae quidem, caelum videlicet, et terra, caeteraque omnia, hominis vanitati subjectae sunt: namque vanitatem eum vocat eoquod imaginem corrumpit, et in similitudinem brutorum descendit. Sicut et alias dicit, *Vanitas vanitatum, omnia vanitas*. Et David: *Omnino omnis homo vivens vanitas est*. Subjectae itaque sunt creaturae homini, qui corrumpit imaginem. Et quomodo subjectae? Quoniam oritur sol indignis, pluunt imbres, scaturiunt fontes ingratis, terra fructus suos profert improbis. Subjectae ergo sunt creaturae vanitati, non volentes. Si enim ex arbitrio res esset, non subjicerentur indignis; sed propter eum qui eas subjecit in spe: *ut et ipsae creaturae, inquit, liberentur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filii Dei*. Quod si libertate tunc donentur creaturae, Filius in servitutem redigetur?

Scrutamini scripturas, ne calumniemini; scrutamini, ne curiosius perquiratis: scrutamini, credentes, non contradicentes. Unde didicisti dicere, Eratue Filius qui genitus est, an non erat? Unde didicisti, quod

նել նոյն է : Պետրոս ուսոյց քեզ զայդ, եթէ պօղոս
 ճառեաց, եթէ կենարարն աւանդեաց. ընթերցիր
 զգիրս : Վաւ զոր ասեսդ՝ յայն չկաս. զի յորժամ
 հարցանիցես իսկ, եթէ էր և ծնաւ, թէ չէր, յայն
 ժամ իսկ ստես. զի ոչ զոր խոստովանիսն՝ զայն
 հարցանես : Վախ խոստովանեաց, եթէ ծնաւ որդի,
 և ապա հարցանիցես զէն և զչէ. դու աւադիկ զիրսն
 ուրանաս, և զբանսն դանալից առնես. որում՝ ըզ-
 ծնանելն չտաս, զքննութի անտի ընդէր պահանջի-
 ցես : Ար ասէ որդի՝ և ծնաւ, թէ չէր : Վախ տուր
 ցիս զծնաւն. կնքեա՛ նախ մուրհակ, թէ ծնաւ. և
 ապա խնդրեսցիր զորպէսն. դու աւադիկ զբնութիս
 ուրանաս, և զբանսն՝ ի խոյզ և ի խնդիր արկանես :
 Ղռնելն և ծնանելն՝ նոյն է ասես : Վա և առ իս՝ ոչ
 նոյն, եթէ ոչ նախ կարգ երկոցունց յայտնի լինի-
 ցին, և ապա միտքն միաբանեսցին. զի եթէ զհայելն
 և զտեսանելն՝ զնոյն ասիցեմ, ասացի մի ինչ. ապա
 եթէ լսելն և տեսանելն նոյն ասեմ, յայնժամ թուիմ,
 թէ որ աչացն անկ էր՝ զայն լսելեացն ետու : Աւ
 դու ուստի գիտացեր, եթէ առնելն և ծնանելն ինչ
 նոյն է. զի եթէ ծնեալ և արարեալ դաւանելիր, ա-
 պա բարիոք ասելիր՝ թէ նոյն է : Վակ եթէ չխոստո-
 վանիս երբէք զծնեալն, ուստի զծնանելն և զառնել
 նոյն համարեսցիս. և գտանիցիս ոչ միայն ընդունայ-
 նական բանս մուծանել, այլ և ամենևին իսկ թա-
 փուր ի ճշմարտութէն :

Աւ արդ հարկ է ուսանել, եթէ ընդէր զառնելն
 և զծնանելն ճարտարիցէ հերետիկոսն՝ թէ նոյն է.
 քանզի ի՞նչ, ասէ, պարզ և սփիւռ էութի է. և ոչ որ-
 պէս մեքս. զի այլով անդամօք ծնանիմք, և այլով
 գործեմք. զի ծննդականօքն ծնանիմք, և ձեռօք գոր-
 ծեմք. ոչ այնպէս և ի՞նչ. այլ պարզ և սփիւռ, և
 առանց կերպարանաց է. որով օրինակաւ ծնանի,
 նովին և առնէ : Աւ արդ՝ որովհետև զաներևութիցն
 խոստանաս զհանգամանս ցուցանել՝ ուռուցեալդ
 յանձահ ճարտարութենէ, յերևելեացս ցուցանեմ
 քեզ, եթէ նովին օրինակաւ որով գործքն գործին.
 առ ի միջ զերևելի զձեռս, զի երևելեօքս՝ և ա-

gignere et creare idem est? Num Petrus haec te docuit, an Paulus praedicauit, aut Servator tradidit? Lege Scripturam. Caeterum neque in dictis tuis tibi constas. Cum enim interrogas etiam, Eratne qui genitus est, an non erat, tunc quoque mentiris: nam non id quod confiteris, interrogas. Primo confitere, quod genitus sit Filius, et tunc interroga, ens, et non ens. (vel, τὸ est, et non est). Tu autem ecce rem negas, et verba verberas. Cui non concedis gigni, cur inde examinationem postulas? Eratne, inquires, Filius, et genitus est, an non erat? Primum dato mihi τὸ genitus est; obsigna primum libellum, quod genitus est, et tunc quaere τὸ quomodo. Tu autem naturam negas, et verba exploras. Creare et gignere idipsum est, dicis. Apud me tamen non idem; nisi prius duorum ordo constitutus palam sit, deindeque mens consonet. Si cerne-re et videre idem esse dicam, dicatur unum quoddam. Si autem dixero, audire et videre idem esse, tunc videor id quod oculis proprium erat, auribus attribuisse. Tu autem unde nosti, quod creare et gignere idem est apud Deum? Si enim genitum et creatum professus esses, tunc rite diceres idem esse. Si vero non confiteris umquam genitum, unde gignere et creare idem existimes? quo non solum futilia verba inducere velle comperiris, verum etiam omnino vacua a veritate.

Necesse itaque est discere, cur creare (vel facere) et gignere idem esse adstruit haereticus. Quoniam, ait, Deus simplicis ac sinceræ naturæ est, et non sicut nos, qui per aliud membrum giguimus, et alio operamur; genitalibus enim generamus, et manu operamur. Non ita et Deus, sed quia simplicissimus est, et figurae expers, quo modo gignit, eodem facit. Quum ergo de invisibilibus disserere promittis, importuna philosophia inflatus, ego ex visibilibus ostendam tibi, si eodem modo, quo opera aguntur (liceat dicere, necne). Accipe in medium visibilem manum, ut per visibilia invisibilium quoque probatio in medium

ներևուածիցն ընծայուածիւն 'ի մէջ գայցէ, զի ձեռն իսկ մի և նոյն՝ զոր ինչ գործեսցէն, և ոչ մի և նոյն գործ կոչի, և ոչ զմի և զնոյն հանդէս ցուցանէ: Այսպիսի ինչ. միով և սովին ձեռամբ շինեմ, և տապալեմ. որովհետև միով ձեռամբս շինեցի և քահկեցի, երկոքեան նոյն իցեն: Վանզի և ասեն, թէ մեք այլ ազգ ծնանիմք, և այլ ազգ գործեմք. ասեմ և ես՝ ըստ նմին օրինակի, եթէ շինեմք և քահկեմք նովին ձեռամբ. և հարկանեմք և ողորկեմք նովին ձեռամբ. և մղեմք և ընկենումք, և յարուցանեմք զգլորեալսն նովին ձեռամբ. և համարիմք, և քահկեմք զհամարն նովին ձեռամբ: և արդ՝ շինելն և քահկելն նոյն իցէ. և կամ հարկանելն և ողորկելն, և այլքն մի ըստ միոջէ: և չիցեն մտտաց բանք և անձաճ առասպելք. և չհեծեն ընդ այն պօղոսի միտքն. և չզայրանայցէ պետրոս ընդ այնպիսի բանս խառնել 'ի վարդապետութի: Աւրացար 'ի քօնէ, և զայլոց ուսանիս: չիցէ լուեալ տն՝ որ ասէր, եթէ որ ամօթ համարեսցի զիս և զբանս իմ, ուրացայց և ես զնա. քանզի բազումք բազում անգամ զքօ խոստովանին, և զբանս նորա ամօթ համարին. որպէս և դու իսկ կրիցես փաշաման, յորժամ յանձնուածե՛ ձառան գայցես, և լսիցես զանուն հօրն և զորդւոյ, և ամօթ համարիցիս զբանսն. և ասես այսպիսի բանս ինչ, եթէ ծնաւ արդեօք անկարեկանն. բնաւ և ծնաւ նիցի. իսկ եթէ այնպէս իցէ, ըստ ծորելոյ և ըստ հատուածոյ: Տեսանես զի ամօթ զբանսն համարիս. առ այնպիսիսն ասէ զբանն, եթէ որ ամօթ համարեսցի զբանս իմ, և ես ուրացայց զնա: Ա՛հ անմտունն, բանից միայն եղեն որսորդք, և ոչ արդեանց ճամբրիտ քննիչք. զամենայն ինչ եղծ ապականեաց տարապարտ ունայնութիւնն:

Օ որ բազում անգամ ասէի, ասացից և այժմ. եթէ քո հերձուածոցդ գլխաւորք և առաջնորդք յայտնի են. և սբ եկեղեցի հերձուածական վարդապետութի չընկալաւ երբէք: յիշես՝ երբէք՝ եթէ այս անուն առաջնորդ եղև եկեղեցական կրօնիցն, պար-

1 կամ յիշուի՞նք. գրեալ էր, յիշուի՞նք:

veniat. Siquidem vel ipsa eademque manus quodquod faciat, non unum et idem opus vocatur, neque unum et idem effectum demonstrat. Exempli causa, una et eadem hac manu aedifico et destruo; ergone quia una ipsa hac manu aedificavi et destruxi, utrumque idipsum est? Quandoquidem dicunt nos alio modo gignere, alio operari, dico et ego, eodem modo, si aedificamus et destruimus eadem manu, percutimusque et polimus eadem manu, atque impellimus et consternimus, lapsumque erigimus eadem manu, necnon calculamus, et calculum resolvimus eadem manu; eritne ergo aedificare et destruere idem, aut percutere et polire, et caetera singillatim? Nonne insanorum (hominum) ista verba sunt, et fabulae ineptae? An non de his Pauli animus ingemiscit; an non Petrus indignatur de illiusmodi verbis in doctrinam admittendis? Christum denegasti, et aliorum ediscis (doctrinam). An non audisti Dominum dicentem, *Qui me erubuerit et sermones meos, negabo et ego illum?* Multi enim saepe Christum confitentur, quos tamen pudet verbi ejus: sicut et tu profecto sub discrimine eris, quum in theologiae verba veniens, audito nomine Patris et Filii, pudet te horum verborum, atque dicis haecce, Num genuit, qui passionis est expertus? Fieri queat umquam ut genuerit (vel genitus fuerit)? Quod si ita sit (ais), ergo secundum effluxum sectionemque (fuerit). Viden' quod pudet te verborum (Domini)? Ad tales homines illud dictum dixit, *Qui erubuerit sermones meos, et ego denegabo eum.* O stultitiam! Verborum tantum aucupes fuere, non sententiarum veri scrutatores: omnia quippe labefactavit inanis vanitas.

Quod saepe dixi, dicam nunc quoque, quod tuae haeresis principes ac duces manifesti sunt, et sancta Ecclesia haereticam doctrinam nunquam admisit. Si memineris umquam, quod talis vel talis dux fuit Ecclesiastici dogmatis, debes in medium ducere. Scio

տիս 'ի մէջ բերել . այլ գիտեմ, եթէ չկարես յայտ առնել, որ զայս աղանդ եհան . զոր դու աղանդ կու չես, և չէ աղանդ, այլ ճշմարտութի . զոր 'ի սկզբանէ առաքեալքն իսկ քարոզէին, և յետ նոցա նիկէական սինհոդոսն զնոյն հաստատեաց, զի յայտնի լինիցի՝ եթէ համախարհական և տիեզերական հաւատք էին : իսկ յայնչափ բազմութի եպիսկոպոսաց 'ի մի վայր ժողովելոց՝ եթէ միայն եպիսկոպոսք չմիաբանեցին, և իբրև զտարագիրս և զհոտանս 'ի բաց ընկեցան . և ամենայն տիեզերք միաբանեցին, զի յառաքելական ամբբելի զանկուածոյն էին :

Այլ տես զզարմանալիսն . նմանեցաւ նոր համօրէն աշխարհս՝ հնոյ կտակարանացն . որպէս զի անդ առաւել հաւատացեալն արբահամ վառեաց ընդ իւր ծառայս ընդոծինս երեք հարիւր և ութուտասն, և հինգ թագաւորս ասորեստանեաց՝ որ եկեալ էին 'ի վերայ երկրին պաղեստինացւոց, վանեաց . ըստ նմին օրինակի և համարոյ՝ և քս գումարեաց առ իւր՝ տալ պատերազմ՝ ընդ հերձուածոյսն, երեքհարիւր և ութուտասն եպիսկոպոսս : Արեքարիւր և ութուտասն ծառայս ընդոծինս առ արբահամ, և չոգաւ 'ի վերայ այլազգեացն . թէպէտ և էին բազում և այլ ծառայք արծաթագինք, այլ զմտերմութի ընդոծին ծառայիցն եցոյց . նոյնպէս և քս ոչ գումարեաց խառն 'ի խուռն զամենեսեան, այլ զընդոծինս հաւատոցն . և քարոզեցին զճշմարիտն 'ի ճշմարտէն, զկենդանին 'ի կենդանւոյն, զլոյսն 'ի լուսոյն :

Օրինչ անջրպետութի ընդ լուսոյն, և ընդ լոյս համարիցիք . զոր այլայլուի (կամ այլանդակուի)՝ ընդ կեանսն, և ընդ կեանս . զոր այլակերպութիս ընդ ճշմարտութիս, և ընդ ճշմարտութիւն : Այլ որ զարմանալիս ևս է, զի հայր լոյս կոչի . յովհաննէս ասէ, ան լոյս է, և որդի յաւելուածոյն հանդերձ, եթէ էր լոյսն ճշմարիտ : Հայր լոյս միայն արձակ կոչի, վասն կարծրութեն . և քանզի ընդդէմ անձութեան որդւոյ գումարին 'ի մարտ հերձուածոյքն յանդգնեալք . թէպէտ և որ առ քսն որ յանդգնեա

1 Գրեալ էր, այլ աղանդային . յն . տարբերութի, կամ զա-

tamen, quod non potes indicare ullum, qui hanc sectam produxerit, quam tu sectam vocitas: non est tamen secta, sed veritas; quam a principio Apostoli ipsi praedicaerunt, et post illos Nicaena Synodus eadem confirmavit, ut palam esset hanc totius orbis universalem esse fidem: ita ut ex tot et tanta copia Episcoporum in unum locum congregatorum septem tantum Episcopi non consenserunt, ac proinde sicut proscripti et abjecti abdicati sunt; totus autem orbis consensit, quia ex apostolica massa subacta erat.

Ac vide rem mirabilem: Imitatus est novus mundus totus antiquum illum testamentum. Sicut enim illic oppidofidelis Abraham secum armavit servos vernaculos trecentos et octodecim, atque quinque reges Assyriorum in Palaestinam insurgentes profligavit: eodem modo et numero Christus quoque, ut haereticos oppugnaret, trecentos et octodecim Episcopos ad se congregavit. Abraham, trecentis et octodecim servis sumptis vernaculis, profectus est contra alienigenas: quamvis enim plures alios habuit servos emittios, sed fidem vernaculorum servorum demonstravit: Similiter et Christus non obiter ac mixtim omnes congregavit, sed vernaculos fidei; qui praedicaerunt *Verum de Vero, Viventem ex Vivente, Lumen de Lumine*.

Quod discrimen inter lumen et lumen putatis? quam differentiam inter vitam et vitam? quam dissimilitudinem inter veritatem et veritatem? Quodque magis mirum est, Pater lumen dicitur, ut Joannes dicit, *Deus lux est*: Filius vero cum addito, quod *Erat lux vera*. Pater lumen tantum absolute vocatur, propter energiam (vel soliditatem). Quia enim haeretici arrogantes contra Filii (solius) divinitatem militant, quamquam et qui in Christum praesumpserit, in Patrem contorquet contumeliam, tamen Scriptura quod

ցի՝ ՚ի հայր ձգէ զԹշնամանս. բայց սակայն զյայտնին մեկին բանիւք յայտնեն զիրք, և զերկբայութիւն ճշմարտութիւն ամբացուցանեն : Այս կոչի հայր, և ոչ յաւելուածով հանդերձ. քանզի քարոզութիւն միայն բաւական է ծանօթ առնել. լոյս անուանի և որդի. զի մի համարեսցիս, թէ նա լոյս իմանալի և բուն է, և սա լոյս ինչ երևելի և պիտակ, յաւելուածովն ամբացուցանէ զբանն, էր ասէ լոյսն ճշմարիտ : Այլ դարձեալ զի մի ոք ասիցէ, թէ որպէս լոյս է արեգակն, և լոյս լուսին. այլ մին մեծ լոյս, և մին փոքր. նոյնպէս և հայր՝ մեծ լոյս ինչ իցէ, և որդի փոքր, յառաջագոյն կարապետէ եսայիա, և յարգարէ. երկիր ասէ զաբուղոնի, և երկիր նեփթաղլումայ, ճանապարհ ծովու յայնկոյս յորդանան գետոյ, ժողովուրդ որ նստէր ՚ի խաւարի՝ ետես զլոյս մեծ : Այլ թէ հայր լոյս մեծ կոչի, ահա և որդի լոյս մեծ առնուանի : Ա՛նձն է ծնողն, մեծ է և ծնունդն. մեծի արմատոյն՝ մեծ է ստուղն. մեծ է լոյսն, մեծ է և ծագումն լուսոյն. չճանաչեմ անդ մեծ և փոքր, այլ միայն զմեծն. մի անձ զերրորդութիւն գիտեմ : Ա՛նձ է հայր, որպէս երեմիա մարգարէ ասէ, եթէ անձդ (մեծ), և յաւիտենական. ասէ և զորդոյ սօղոս, եթէ ակն ունիմք երանելի յուսոյն և յայտնութեան մեծին ան, և փրկչին յսի քսի. և դաւիթ ասէ, մեծ է ան, և մեծ է զօրութիւն նորա. մի թէ այլ ոք նա իցէ, և այլ ոք զօրութիւն նորա. և զի որդի է զօրութիւն նորա, միայն առաքեալ, քն ասէ՝ ան զօրութիւն : Այլ արձեալ ասէ մարգարէն, մեծ է ան մեր (և այլն). որպէս զի թէ ասիցէ, թէ մեծ հայր, և մեծ է զօրութիւն նորա՝ հոգին սք. որպէս ասաց կեանարարն ցառաքեալն, կացէք մնացէք յերուսաղէմ, մինչև առնուցուք զօրութիւն ՚ի բարձանց :

Այլ տես, զիսորդ ճարտարեն հակառակորդքն. այս ասեն զօրութիւն է՝ որ զմեծութիւն աւետեացն բաշխեսցէ, և չիք ուրեք գրեալ՝ եթէ հոգին ան իցէ, այլ առհաւատչեայ ժառանգութեն : Այլ դու միտ դիր. առհաւատչեայն մասն ինչ է ՚ի պարզեան, և ոչ ամենայն պարզեն, այլ մասն ինչ ՚ի բնաւէն : Այլ երեալ է ասեն յառաքեալ, եթէ կնքեցայք հոգ-

in confesso est simplici oratione patefacit, quod autem controvertitur, veritate communit. Lumen vocatur Pater, non vero cum additamento; nam praedicatio sola sufficit ad notum faciendum. Lumen nominatur et Filius; ne ergo existimes illum lumen esse intelligibile ac genuinum, hunc vero lumen aliquod visibile et improprium, per additionem corroborat verbum, dicens: *Erat lux vera*. Rursum nequis dicat, quemadmodum sol lux est, et luna quoque lux; sed alia magna, alia exigua; ita et Pater lumen magnum sit, Filius autem parvum, praecurrens Isaias rem disponit: *Terra, ait, Zabulon, et terra Nephthalim, via maris trans Jordanem, populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam*. Si Pater lux magna vocatur, ecce et Filius lux magna nominatur. Magnus quippe est genitor, magnus et genitus: magnae radicis magnus est fructus; magna est lux, magnus et splendor lucis. Non novi illic magnum et parvum, sed solum magnum, unum Deum Trinitatem scio. Magnus est Pater; sicut et Jeremia propheta dixit, *Deus tu (magnus), et aeternus*. Dicit et de Filio Paulus, quod *Expectamus beatam spem, et revelationem magni Dei, et Salvatoris Iesu Christi*. Et David ait: *Magnus est Dominus, et magna virtus ejus*. Num aliud ipse sit, et aliud virtus ejus? Quod autem Filius est virtus ejus, testatur Apostolus: *Christus, inquit, Dei virtus*. Iterum quum dicit Propheta, *Magnus est Dominus noster (etc)*, idem est ac si diceret, Magnus est Pater, et magna virtus ejus Spiritus Sanctus: ut ait Servator Apostolis, *Perseverate Ierosolymis, donec accipiatis virtutem ex alto*.

Sed vide, quomodo (nova) moliuntur adversarii. Haec, inquit, virtus est, quae opulentiam promissionis distribuet: nec alicubi scriptum est, quod Spiritus Deus sit, sed pignus Dei. Tu autem attende. Pignus pars est doni, neque totum donum. Scriptum est, ajunt, apud Apostolum: *Obsignati estis in Spiritu promissionis sancto, qui est pignus haereditatis nostrae:*

ւողն սրբիլ աւետեաց, որ է առհաւատչեայ ժառանգութե մերոյ, տեսանեն ասեն, զի պարզել է, և ոչ անձ: Ալ արդ՝ եթէ գտանիցես և զհայր մասն և ժառանգութի կոչեցեալ, և անդ զբանիցն զհետ երթայցես, և ոչ զմտացն. զի և ժառանգութին, և մասն պարզեք են տուողին, և ոչ ինքն որ զժառանգութին տայցէ. և եթէ հոգւոյն սրբի կոչել առհաւատչեայ դայթակղեցուցանէ զքեզ, ապա և զհօրէ՛ յորժամ լսիցես, եթէ բաժին ժառանգութե է, և ՚ի նա ձգես զհայհոյութին: Սիտ դիր հաստատութե. չասայ՝ թէ ժառանգութի, այլ թէ մասն ժառանգութե. և վկայէ դաւիթ. Թրասէ՛ բաժին ժառանգութե իմոյ. ապա ուրեմն որպէս (հայր) բաժին ժառանգութե է, նոյնպէս և հոգին առհաւատչեայ ժառանգութեան. եթէ զհայր փոքր առնիցէ ասելն բաժին ժառանգութե, ապա և զհոգին առհաւատչեայ ժառանգութեն: Ալ յայլում վայրի ասէ դաւիթ, եթէ Թր բաժին ի՞ճերկիր կենդանեաց. և բաժինն յիմեքէ՛ մասն ինչ է, և ոչ եթէ ամենայն բաւանդակ: Արդ. եթէ բանից որսորդ իցես, և ոչ մըտաց քննիչ, չիցէ այնուհետև ինչ արդել քեզ զանձ հայհոյել՝ զոր համարինն թէ փառաւորեսցես. Թր, ասէ, բաժին ժառանգութե իմոյ. և բաժին իմ Թր յերկիր կենդանեաց: Աթէ վասն էր բաւանդակ զօրութին բաժին և ժառանգութե կոչեսցի, հարկ է ասել. քանզի զանձ անձնիշխանութե պաշտեմք, և ոմն ընդ մորսսութի հաճեալ է, և ոմն ընդ անձ, լինի բաժին հաւատացելոց՝ որ զնա ընտրեն: Այսպիսի ինչ. զւտացուցն ասէ մի լիցի բաժին յերկրի. զի տէր է բաժին նոցա, զոր ընտրեցին. և մարգարէն յայտ առնէ, եթէ իւրով կամօք ընտրեաց զանձ, և ոչ ՚ի հարկէ. Թր ասէ բաժին իմ է: Աթէ անձ յորժամ բաժին կոչեսցի՛ շնուազի ինչ յանութի իւրմէ, նոյնպէս և հոգին սք յորժամ առհաւատչեայ կոչեսցի, շնուազի ինչ յիւրմէ անութին:

Վ բաց յապաւեսցուք այնուհետև զամ խառնակ շիթութի, և ընկալցուք զառաքելական հաւատան: Սինչև ցերբ կշիռս եղեալ կռեսցես զանձային բանս. ունիս զխորհուրդս իբրև զկշիռս ՚ի

viden', inquit, donum esse, non Deum? Quid ergo, si invenies Patrem quoque partem et haereditatem vocari, tunc etiam verba ipsa sequaris, non mentem? siquidem et haereditas et pars dona sunt datoris, non vero ipse qui haereditatem dat. Si quod Spiritus vocetur pignus, id tibi offendiculo est, ergo cum de Patre quoque audies partem haereditatis esse, in illum etiam blasphemiam mittis? Observa constanter: non dixit haereditatem, sed partem haereditatis, testante David, *Dominus, ait, pars haereditatis meae*. Itaque sicut (Pater) pars haereditatis est, pariter et Spiritus pignus haereditatis. Si Patrem minorem facit, quod dicatur pars haereditatis, ergo et Spiritum pignus (dici) haereditatis. Atque alibi ait David: *Dominus portio (mea) in terra viventium*; portio autem alicujus rei pars est aliqua, non vero totum omnino. Si itaque voces aucuparis, nec sensum exploras, nihil obstat, quominus Deum blasphemes, quem colere te putas. *Dominus, ait, pars haereditatis meae, et Portio mea Domine, in terra viventium*. Cur vero tota illa virtus portio et haereditas vocetur, necesse est dicere. Quandoquidem Deum libero arbitrio colimus, unus autem (hominum) insaniam seligit, alter Deum, portio efficitur fidelium ipsum eligentium. Exempli causa, Levitis, ait, non erit portio in terra; Dominus enim portio illorum est, quem elegerunt. Declarat autem Propheta, quod ipse suapte voluntate elegit Deum, non ex necessitate. *Dominus, ait, portio mea est*. Si quando Deus (Pater) portio vocetur, nullo modo diminuitur a sua Divinitate, aequae et Spiritus sanctus quum pignus vocetur, nullatenus diminuitur a Divinitate sua.

Abscindamus itaque omnem confusionem committam, et Apostolicam fidem amplectamur. Quousque libra comparata, ad trutinam vocas divina verba? Rationem in mente tua habes ut libram, pondera dona

միտոզ, կռուեալ զպարզևս փրկչին : Վ միտ առ, ո՞ր մարմնոյն իցեն, և ո՞ր անձութեն. ո՞ր պատուին, և ո՞ր անտեսութեն. զի մի ասացի և վասն քո, եթէ քանանու կշիռք են՝ ի ձեռին, կշիռք անիրաւութե. և ՚ի դէպ ելանիցէ քեզ միւս բանն, եթէ ընդունայն են որդիք մարդկան, ՚ի կշիռսն մեղանէն : Աւսիս զլծակ կռոյցն, և թիւրես զարդար կշիռն : Օգոյշ լեր կռորդաց կենարարին, միտ դիր, քաջ հայեաց. ես ասէ և հայր իմ մի եմք, և արդ ո՞ւր իցէ անզոյզն : Տես զկռորդս անձեղէն բանին. որ ետես զիս ասէ, ետես զհայր իմ. և ո՞ւր իցէ որ ՚ի վայր միտիցէ, կամ որ ՚ի վեր ձգիցէ : Տես զհայր ազատիչ, և զորդի ազատիչ, և զհոգի ազատիչ. եթէ ոչ, ասէ, որդին ազատեսցէ զձեզ, ծառայք էք. և պօղոս, օրէնք ասէ հոգւոյն կենաց ՚ի քս յս ազատեցին զմեզ. եթէ հայր ազատէ, և որդի ազատէ, և հոգի ազատէ : ՄԵԼ եղիցի մեզ ամենեցուն ազատիլ ՚ի լծոյ մեղաց, և զերծանել ՚ի լծոյն հերձուածողացն, և ուղղել ըզհաստատուն հաւատսն, և փանս տալ սոյ երրորդութեն յաւիտեան ¹ :

1 ՚ի յունարէն օրինակն կայ աստանօր և այլ հասուած երեւելի, զոր զնեմք ըստին թարգմանութիւն և եթ :

(1) Amplior est lectio edit. Gr. quam placet hic subtexere, sic cum anterioribus connexam. (juxta interpretationem Bernardi de Montfaucon.) » Verum utinam omnes jugum peccati, jugum haeresis effugientes, fidem habeamus firmam. Ne ignorent porro haeretici ea quae dicta sunt. Multos audiui dicentes, cur non de morum institutione nos alloquitur; cur non de decore et honestate? Illud porro dicunt non ex harum rerum studio, sed quod se redargui formident. Veram emendationem expetis? audisti saepe maguam doctrinam, de moribus audisti, emendavi mores tuos; audisti de moribus, vitam tuam

concinnavi; sed ut ait Dominus, Venit Joannes non manducans, neque bibens, dicunt, Daemonium habet. Venit Filius hominis manducans et bibens, dicunt: Homo vorax, et vini potator. Nequitiae nihil placet. Si de moribus loquaris, ait: Ego de fide te interrogo; si de fide dicas, ait, Volebam de moribus audire. Ideo haec puerilia nequitiae dicta exagitant Servator dicebat, Tibia vobis cecinimus, et non saltastis: lamentati sumus, et non luxistis. Tibia cecinimus: concione sancta, concione conspicua morum institutionem audistis; lamentati sumus laboriosa oratione, dolore plena, lugente vestram incredulitatem; et non audistis, neque ea quae ad vos spectabant audientes saltastis; neque ea quae adversus haereses dicta sunt audientes, lu-

Salvatoris. Intellige, quae carnis sunt, quae divinitatis; quae dignitatis, quae dispensationis: ne de te etiam dicatur, quod *Statera est in manu Chanaan, statera iniquitatis*. Tibique conveniat et alterum dictum, *Vani sunt filii hominum*, et *in statera peccant*. Tenes jugum staterae, et detorques justam libram? Vide libram Salvatoris, observa, diligenter attende: *Ego, ait, et Pater meus unum sumus*: Ubinam ergo inaequalitas? Vide lauces divini verbi: *Qui vidit me, inquit, vidit Patrem meum*. Ubinam ergo qui descendat, vel qui ascendat? Vide Patrem liberatorem, et Filium liberatorem, et Spiritum liberatorem. *Nisi, ait, Filius vos liberaverit, servi estis*. Et Paulus, *Lex, ait, Spiritus vitae in Christo Jesu liberavit nos*. Si Pater liberat, et Filius liberat, et Spiritus liberat. Verum detur nobis universis liberari a jugo peccati, eximique a jugo haereticorum, atque dirigere firmam fidem, et gloriam referre Sanctissimae Trinitati in aeternum ⁽¹⁾.

xistis. Venit Baptista: dicunt, daemonium habet; neque indignatur Baptista, sed in suscepto munere pergit. Vides enim eadem illi accidisse, quae Salvatori? De Salvatore dicebant Judaei, Daemonium habet, et insanus est, cur illum auditis? Annon beatus est ille Christianus, qui iisdem atque Dominus contumeliis afficitur? Paulus veritatem praedicat, et ait illi Festus: *Insanis, Paule, multae te litterae ad insaniam reducunt; insania quippe videntur esse iis, qui inconsiderate agunt, illa quae sunt sagacitatis plena. Ille vero, Non insanio, inquit, optime Feste; sed temperantiae justitiaeque verba profero*. Vides divinam loquendi libertatem, quae insania reputabatur, sapientia splendidiorem esse? Audit Joannes Baptista quod dae-

monium habeat, quemadmodum prisci illi prophetae daemoniaci sunt appellati. Misit aliquando Elisaeus propheta discipulum suum prophetam, his verbis: *Vade, et invenies Jehu principem: abduc eum seorsim, et dic illi: Haec dicit Dominus Deus Israel. Ecce unxi te in regem; et effunde super illum cornu olei, et unge eum in regem*. Mittit propheta discipulum prophetam; principem adit: tunc enim rex non erat Jehu, sed sub rege princeps. Ait illi: Veni seorsum, et abductum his alloquutus est, et ex cornu unxit: postquam unxerat, aufugit, secessit. Dicunt ad Jehu caeteri principes: *Qua de causa lymphatus ille te adiit?* ac si dixissent, cur venit hic daemoniacus? *Cur te lymphatus ille adiit?* Sic ab initio prophetae contumeliis afficiebantur, sic et

Մորին ասացեալ 'ի քէ վէտն յԼեւոյն Տարտերոս : Ուր և ած
 զՅոսեփ յորինալ Վրտի :

Օուարձանայ երկինք, յորժամ աստեղք 'ի մջ
 աստեղաց ծագեն, և նաւահանգիստք՝ յորժամ մանր
 նաւքն 'ի մջ մեծամեծ նաւացն շողայցեն, և յոր-
 ժամ ամպք զամպօք ելեւել խաղայցեն, և զցօղս
 քաղցրութե սրսկեալ ցանիցեն : Օուարձանայ և
 եկեղեցի, յորժամ ժողովուրդք զժողովուրդս ճե-
 պիցեն, և տօնք զտօնս ստիպիցեն 'ի ար տեղիսն . և
 զլրատ տեղեացն զկարգս փոխեն, այլ ըստ տեղեացն
 փոփոխմանց զգութան նորոգեն . յօրհնութեց յօրհ-
 նութիս, յեկեղեցւոյ յեկեղեցի . մանաւանդ՝ թէ
 առաքելաբար պարտ իցէ ասել, թէ 'ի հաւատոց 'ի
 հաւատս, և 'ի փառաց 'ի փառս . և կատարի բան
 մարգարէական, եթէ երթիցեն 'ի զօրութենէ 'ի զօ-
 րութիւն : Արեկ պայծառացոյց զմեզ արբունական
 թաղն առաքելոցն, և այսօր լուսաւորէ զմեզ պսակն
 մարտիրոսաց . և առնու 'ի դուխ եկեղեցի զթագն
 և զպսակն, և կատարի 'ի սմա բան մարգարէին,
 եթէ եկեղեցի (կամ եղիցի) պսակ վայելութեան
 'ի ձեռին տն, և թագ արքայուէ 'ի ձեռին այ : Եւ
 զողիս մեր պսակեցին վկայիցս վաստակք, և զորմն
 տաճարիս՝ կանթեղացս լուսաւորուիք, և պարիսպ,
 և պատուար : Պատուար պատեցաւ զմեք կրկին յեր-

Apostoli . Cur ad te venit ille
 lymphatus? Ille metuens, ne
 de regno verba facienti sibi pe-
 riculum esset; rege enim solium
 occupante, non sine periculo re-
 gnum in alium transfertur, res-
 pondit: Vos scitis ejus garruli-
 tatem et nugacitatem . Assentia-
 batur ille non sententiae, sed
 voci . Nostis ejus garrulitatem .
 Deinde illi intelligentes, verita-
 tem nunquam irrideri, qui ir-

riserant veritatem, ediscere sa-
 tagunt . Non aequum est, aje-
 bant, id nobiscum non commu-
 nicari . Injuria afficis amicos,
 arcanum illud perperam celas .
 Si lymphatus est, cur quaeris
 lymphati dicta? Inique agis,
 Jehu, nisi nobis id renuncies .
 Malitia virtutem despicit, et an-
 xie persequitur illam . Ut dae-
 moniacum damnauerant, ita di-
 cta ejus ut vera explorabant .

HOMILIA VIII.

*Ejusdem in Sanctum Martyrem Acacium . Ubi et
Josephum adducit in exemplum Christi .*

Delectatur caelum, quum stellae inter stellas fulgent; et portus, quando minores naviculae inter majores naves apparent, et quando nubes cum nubibus concertant, et rorem suavitatis aspergunt. Delectatur et Ecclesia, quando populus populum urget, et domus domum in sancta loca impellit. Non quia secundum loca ordinem mutant, sed secundum locorum mutationem desiderium renovant, de laudibus in laudes, de Ecclesia in Ecclesiam: imo si Apostolice oporteat dicere, *de fide in fidem, deque gloria in gloriam*; atque sic verbum propheticum perficitur, quod *ibunt de virtute in virtutem*. Heri clarificavit nos regium diadema Apostolorum, et hodie nos corona Martyrum decorat: accipitque in caput suum Ecclesia diadema et coronam, atque impletur in ea verbum Prophetiae, quod (Ecclesia) erit *corona decoris in manu Domini, et diadema regni in manu Dei*. Verum animas nostras coronarunt Martyrum labores, et muros templi lampadum illuminationes, una cum moenibus et munimentis (illustrare). Murus circumductus fuit circa nos duplex a Trinitate; quoniam nihil est ex caelestibus terrenisque, quod sine Sancta Trinitate illuminetur. Imitan-

Quid tibi indicavit, dicit. *Abduxit me seorsum, et effudit in me cornu olei*. Veritatis vim adverte, quomodo gloria, quae prius irridebatur, ad sui adorationem traxerit: quomodo propheta ille lymphatus ipsis legibus fortior fuerit. Dicit: *Abduxit me seorsum, et effudit super me cornu olei*. Altaque voce principes dixerunt, *Vivat rex*. Viden, quomodo illi simul pro-

phetiam irriserint, et admirati sint; damnaverint, et crediderint? Daemoniacum vocabas, et a daemoniaco unctum regem appellas? Sic neque nos, neque patres nostros, neque posteros obstupescere par est, siquid contumeliosum ab haereticis audire contingat. Utinam nos pro Christo glorificemur, ut cum Christo glorificemur; cui gloria et imperium in saecula, amen.

բորդուէն . քղի չիք ինչ յերկնաւորաց և յերկրաւորաց՝ եթէ առանց սքյ երբորդութէն լուսաւորեսցի : Ամանօղ լինի նորայքս օրինակի արարչին . զի զոր անձ ՚ի ծածուկ առնէ , զնոյն և կանթեղքս յայտնի . քան զի պատուեաց զմեզ իբրև պատուարաւ լուսաւորութիս . քանզի և ան խոստանայ՝ եղէց պարիսպ հրեղէն շուրջ զժողովրդեամբ իմով :

Արդարև լցաւ երկիր գիտութիւն իբրև զջուրս բազումս , զի ծածկեն զծովս . և այժմ՝ իսկ սբ ժողովրդօք կատարի ծածուկ բան մարգարէին , եթէ ան է երկիր լրիւ իւրով : Արողէին զայս մարգարէքն , և ոչ առ այժմու հաստատութիւնս ճառէին զբանս . ո՞րք ոչ գիտիցէ՝ եթէ ան է երկիր լրիւ իւրով . և կամ ո՞վ երկմտիցէ՝ եթէ այլոյ ան բաժին կայ յարարածս . քանզի ամենայն հաւատացեալք և անհաւատք յանդիման կանխակալ սովորութիւն տեմք , եթէ այ է ամենայն ինչ . այլ մարգարէքն ոչ եթէ առ այժմու հաստատութիւն բարբառէին զայս , այլ առ առջին մոլորութիւն՝ յորժամ կռապաշտութիւն ճարակէր զերկիր , յորժամ առ պատկերան ջերանէին մարգիկ , յորժամ անձն չճանաչէր , և չանձքն երկրպագութիւն առնուին :

Յորժամ , որպէս առաքեալ ասէ՝ եթէ պաշտեցին զարարածս և ոչ զարարիչն , տեսանէին սբ մարգարէքն զերկիր իբրև ՚ի բռնաւորէ ումեքէ վտարանդի վարեալ , բողոքէին մոլորելոցն , եթէ ան է երկիր լրիւ իւրով , ընդէր մոլորեալ շրջիք . զմէ՛ պէսպէս անձոց համարիցիք զծագս երկրի . քանզի ըստ գիւլացն անուանց՝ նոյնպէս և տեղիքն կոչէին : Ալ զոր օրինակ ապստամբ մտեալ բռնութիւն զայլոյ թագաւորութիւնս իւր վտարիցէ , նոյնպէս և դեք մտեալ յաշխարհ՝ զիւրաքանչիւր կողմս տիեզերաց յանձինս կորդէին . ոմանք լիկիացիք դիք կոչէին , և ոմանք ատտիկեցւոց , և այլք արգուացւոց , և այլ արայեցւոց . և իւրաքանչիւր յանցնիւր կողմանս բաժանեալ էին , և ըստ յորջորջման դիցն ընծայելոյ տեղիքն կոչէին : Այսպիսի ինչ . աթենացիք՝ յանուն այնր դիցն որում երկիր պագանէին , և արեգ քաղաքի՝ ըստ իւրեանց դիցն , և իւրաքանչիւր որ ըստ իւրաքան

tur apparatus ejus (templi) exemplar conditoris: quod enim Deus in occulto facit, idem et lampades in aperto; quoniam decoravit (circumdedit) nos tamquam muro illuminatio haec, Deus autem pollicetur, dicens: *Ero murus igneus circa populum meum.*

Profecto impleta est terra scientia Domini, sicut aqua multa obtegens maria: nunc autem sanctis populis perficitur absconditum verbum prophetae, *Domini est terra una cum plenitudine sua.* Haec sane praedicabant prophetae, nec tamen ad praesentium probationem sermonem referebant; quis enim nesciat Domini esse terram cum sua plenitudine, aut quis dubitet, ne forte alterius domini portio sit in creaturis? siquidem omnes fideles ac infideles manifeste ex antiquo more conscii sumus Dei esse omnia. Porro prophetae non ad praesentem probationem (vel probitatem) hoc proferebant, sed ad pristinum errorem, quando idololatria terram conficiebat, dum statuas avide colebant homines, dum non agnoscebatur Deus, et falsa numina adorationem captabant.

Cum itaque, ut Apostolus dicit, creaturas, non autem Creatorem colebant, Prophetae sancti terram tamquam a tyranno quodam oppressam cernebant; obtestabantur errantes, dicentes: *Domini est terra in plenitudine sua; quare errantes ambulatis? cur diversis diis extremitates terrae attribuitis? Quoniam juxta daemonum nomina itidem et loca vocabantur. Et quemadmodum rebellis violenter alienum regnum occupans sibi obtinet, similiter et daemones congressi mundum, singulas orbis partes sibi arripiebant. Alii Lycii dii vocabantur, nonnulli Atticorum, alii Aguarum (Argivorum), caeteri Achaeorum; atque singuli singulos in partes erant divisi, et secundum appellationem diis adscriptam loca vocitabantur. Ut, Athenaci ex numinis nomine illius, quod adorabant, et Heliopolitani juxta nomen proprium, et singuli secundum singulos deos. Ne autem in seriem reduceus*

չիւր դիցն . և զի մի տողեալ երկայնեցից զպատմու-
թիս , ըստ անուան դիցն և տեղիքն անուանէին :

Եւ զի մի ինչ առաջին պատմութիւնն պատրեսցէ
զմեզ , միտ դիր գրոց՝ որ նմին միաբանին . այնպէս
համարէին առաջինքն , եթէ իւրաքանչիւր ումք 'ի
դիցն մի մի կողմ՝ եհաս երկրի , և անձ զհրէաստանի
կողմն ունիցի . քանզի և ասէր իսկ ասորեստանեայն ,
յորժամ եկին 'ի վերայ երկրին պաղեստինացոց ,
միթէ ապրեցուցին անձքն իւրեանց զիւրաքանչիւր
աշխարհ , զի զքեզ ապրեցուցանիցէ անձն իւրայելի .
համարէին առաջինքն , թէ մի ոք 'ի կարծելոցն իցէ
ամենեցունց անձն . և որպէս իւրաքանչիւրոք 'ի սուտ
անուանելոցն անձոց զիւր աշխարհ ընկալաւ ¹ , նոյն-
պէս և անձ սեպհական ինչ զպաղեստինացոց աշ-
խարհն ունի . որպէս և միւս խուժգուժն ասէր , ե-
թէ անձ իւրայելի՝ անձ լերանց , փոխանակ ասելոյ՝ ե-
թէ պաղեստինացոց լերանցն միայն ունի իշխա-
նութիւն : Եւ արդ՝ առ մնորեալսն որ բաժանէին
զերկիր 'ի միջէ տէրութենէն , և ընդ բազում տէ-
րութեամբ համարէին զկողմանս որ 'ի ներքոյ երկ-
նից են , ազազակէին՝ եթէ ան է երկիր լրիւ իւրով :
Եւ պա իբրև պահանջեալ իմն յայտ առնել , եթէ ուս-
տի իցէ անձ ամենայն երկիր , բերէ յառաջ զճանօթս
արարչութեն , զի հաստատեսցէ զսահմանս տէրու-
թեն . նա՛ ինքն ասէ 'ի վերայ ծովու հիմունս արկ-
նմա , և 'ի վերայ գետոց պատրաստեաց զնա :

Եւ ցաւ այսուհետև փառօքն քո՛ւ ամենայն երկիր ,
և լի եղև գիտութիւն անձնայն երկիր . որպէս մար-
գարէն եսայի ասէ , թէ իբրև զճուրս բազումն որ
ծածկեն զծովս : Արբնութեամբ չընդունի զսահման ,
զայն հաւատոցն օրէնք հաստատեն : Վիտէք եղբարք ,
զի բազում գետք յամենայն կողմանց որ 'ի ներքոյ
երկնից են՝ թափին 'ի ծովս , և չծածկեցին , այլ մա-
նաւանդ ինքեանք ծածկեցան , և ոչ ծածկեցին :
Իայց նոր քարոզութիւն՝ նոր իմն զօրութի խոստա-
նայ : Վիտուին այ ասէ՝ ելից զերկիր իբրև զճուրս
բազումն որ ծածկեն զծովս . որում բնութեամբն չէ

1 Կամ զիւր աշխարհն կալաւ :

prolixam faciam historiam, secundum falsos deos et loca nominabantur.

Ne vero historia antiqua decipiat te, Scripturam concorditer referentem attende. Sic enim ceusebant antiqui, quod unicuique ex diis unaquaeque pars terrae contigisset, Deus autem Judaeae plagam tenuisset. Namque dicebat Assyrius veniens super Palaestinam: *Numquid salvarunt dii sui singulas regiones, ut te salvabit Deus Israel?* Antiqui nimirum unum ex illis, quos colebant putatos (deos), esse universorum Dominum putabant; et sicut unusquisque, quem non recte Deum nominabant, propriam sortitus fuerat plagam, pariter et Deum tamquam propriam sibi possessionem Palaestinorum regionem tenuisse credebant: quemadmodum et alter quoque barbarus dicebat, quod Deus Israel Deus (foret) montium; quasi vero dixisset, Palaestinis montibus tantum imperare. Ad hujusmodi igitur errantes, qui dividebant terram ab unico Dominio, atque sub multiplici dominatione ceusebant plagas subter caelum existentes, clamabant (Prophetae): *Domini est terra cum plenitudine sua.* Deinde quasi interrogatus, patefacit, undenam Domini sit universa terra, in medium adductis creaturis notissimis, ut fines Domini statueret: *Ipse, ait, super mare fundavit eam, et super flumina paravit illam.*

Nunc autem impleta fuit gloriâ Christi omnis terra, et plena facta est scientiâ Domini universa terra. Sicut Isaias propheta dicit, *sicut aquae multae tegentes maria.* Quod ex natura non admittit terminum, id fidei lex confirmat. Scitis, Fratres, quod multa flumina sub caelum reperta undique funduntur in mare; quod tamen minime operiunt, sed potius ipsi operiuntur, quam operiant. Caeterum nova praedicatio novam quandam virtutem promittit. Scientia Dei, ait, implevit terram, aquarum instar multarum, quae operiunt maria. Quod ex natura fieri nequit, id se-

մարթ լինել, զայն ըստ գիտուեն հաստատէ : Օ որ օրինակ չէ մարթ ծովու 'ի ջուրց օտարաց ծածկիլ, նոյնպէս չէ մարթ գիտութիւն ընուէ երկրի՝ ըստ իրացն հանդիսի . քայց սս աւագիկ տարածեցաւ բանն, և զամենայն ծագս երկրի լի արար . և ծածկեաց զծովս աւետարանական վարդապետութիւն : Օ որ ծով : } որում իբրև յանդունդս 'ի տատանի կային մարդիկ : Ել բանն այ, և զամենայն ծագս 'ի ներքոյ երկնից ելից . և կատարեցաւ զոր դանիէնն ասաց, եթէ վէմն որ հատաւ 'ի լեռնէն առանց ձեռին՝ եղև լեռուն մեծ, և լցաւ 'ի նմանէ ամենայն երկիր : } երթ նմանեցուցանէ ջրոց, որ ծածկեն զներքոյս երկնից . քանզի խաղաց քնացիւք վարդապետութիւն, ընու բանն զծագս երկրի . և մերթ լերին՝ վասն բարձրութե վարդապետութեանն, վասն յերկին կցելոյ անձախօսուեն : } զիցի ասէ յաւուրս յետինս յայտնի լեռուն տն . և տունն այ 'ի վերայ գլխոց լերանց : } ր տուն : } կեղեցի : քանզի ոչ եթէ 'ի վերայ լերանց շինեալ է, այլ ընդ բարձրութե անձախօսուեն հաստատեալ կայ : Տունն այ է եկեղեցի, զոր պօղոս գրէ առ տիմոթէոս, զի գիտացես ասէ՝ որպէս պարտ իցէ քեզ շրջել 'ի տանն այ, որ է եկեղեցի : } ւ վասն էր 'ի վերայ լերանց : } քնարարն ասէ, եթէ ոչ կարէ քաղաք թաքէլ որ 'ի վերայ լերին կայցէ :

} զև վէմն՝ որ հատաւ առանց ձեռին, լեռուն մեծ : այն իսկ է, զի ծնաւ քս առանց առն . հատաւ վէմն առանց ձեռին, քանզի ծնաւ քս առանց ամուսնութեան հաղորդութե : և եղև վէմն 'ի լեռուն մեծ . և ելից զներքոյս երկնից : } այց զի մի ոք բռնազբօսեալ ինչ բանս համարեցի, և ասացէ, եթէ զի՛նչ հուպ իցէ վէմն հատեալ՝ 'ի մարմին ծնեալ, հարկ է յայտ առնել, եթէ և վիմահատք և սկզին ծնունդք մարդկան . և անտի հաստատուն լինիցի, եթէ հատանենն ծնանել է : } սէ մարդարէն ետայի ցժողովուրդն, հայեցարուք 'ի վէմն հաստատուն՝ յորմէ հատարուք . և զի մեկնեցէ զվէմն, ածէ զնովիմք, եթէ հայեցարուք յաբրահամ հայր ձեր, և 'ի սառայ՝ որ

cundum scientiam affirmat. Sicut mare ab aquis alienis operiri non potest, similiter scientiâ impleri terra, ut videbatur, non poterat. Attamen reapse propagatum fuit verbum, et omnes fines terrae replevit, et mare ipsum doctrina Evangelica operuit. Quodnam mare? (Illud) In quo tamquam in abyssonibus homines vacillabant. Egressum est itaque verbum Dei, et omnes fines sub caelo adimplevit. Atque impletum est quod Daniel dixit: Petra decisa ex monte sine manu facta est mons magnus, et repleta est ab eo omnis terra. Aliquando rem aquis operientibus subter caelum assimilat; corrente enim gressu doctrinae, implet verbum fines terrae: et aliquando monti, propter celsitudinem doctrinae, et theologiae, quae caelos ipsos attingit. *Erit, inquit, in diebus novissimis manifestus mons Domini, et domus Dei supra cacumina montium.* Quae domus? Ecclesia: non quod super montes aedificata est, sed sub celsitudine theologiae posita est. Domus Dei est Ecclesia, ut scribit Paulus ad Timotheum. *Ut scias, inquit, quomodo te oporteat ambulare in domo Dei, quae est Ecclesia.* Quare autem super montes? Salvator ipse dixit: *Non potest civitas abscondi supra montem posita.*

Fuit autem petra sine manu abscissa mons magnus: Christus scilicet sine viro natus est. Abscissa est petra sine manu, quia Christus sine matrimonii participatione natus est: atque fuit petra in montem magnum, et implevit inferiora caeli. Verum tamen ne quis per vim detortum putet verbum, ac dicat, quid affinitatis habeat petra excisa cum corpore nato, necesse est palam facere, quod excisiones quoque petrarum vocantur nativitates hominum; atque inde constabit, quod excisio nativitas sit. Dicit propheta Isaias ad populum: *Aspicite petram firmam, de qua excisistis: ut autem explicet petram, adjicit, Aspicite Abraam patrem vestrum, et Saram quae peperit vos.*

ծնան զձեզ : Տեսանես, զի վիմահատս կոչէ զծնունդս մարդկան :

Ալ ընդէր 'ի վիմէ ասիցէ զծնունդս ժողովը դեանն . քանզի ամուլ էր սառայ . և վէմն ամուլ է, և չգերէ ինչ պտուղ . կոչէ վէմ՝ զամուլն բնութի, և զծննդականն շնորհօք . հայեցարուք ասէ 'ի վէմն, յորմէ հատարուք . որպէս և անդ քարահատք ըզծնունդ ժողովը դեանն յայտ առնեն, նոյնպէս և աստ վէմն առանց ձեռին հատեալ՝ զքնի մարմնաւոր ծնունդն ասէ : Ալ տես զիարդ զգուշանայ . քանզի բազում անգամ վէմք պատառին և անկանին 'ի լեւրանց առանց ձեռին, չասաց՝ եթէ պատառեցաւ կամ հերձաւ, այլ թէ հատաւ . քանզի ծնանելոց էր զտեսչական ծնունդն, ասէ, թէ հատաւ վէմն առանց ձեռին : զի ոչ ըստ բնութե օրինաց ծնաւ, այլ նոր իմն երկամբք, և անփորձ յամուսնութենէ 'ի կուսական արդանդէ ծաղկեաց ծաղիկն, և եղև 'ի լեառն մեծ, և ելից զերկիր : Ալ թէ չմիաբանեցին արդիւնքն բանիցն, ապա 'ի զուր է ջատագովութիս, և բռնադատել ջանամք ստուծի զճշմարտութիս . իսկ եթէ յառաջ քան զբանս արդիւնքն ծագեալ աղաղակեն, և լի եղև գիտութիւն քնի ամենայն երկիր, եթէ ապախտաւորք առ երախտիս արդեանցն լինիցիմք, լիցեմք և մեք 'ի տնէ . թէպէտև դուք լուիցէք՝ քարինքդ աղաղակեսցեն : Հատաւ վէմ առանց ձեռին, և եղև լեառն մեծ . և յայտ լեառն դիմեն ամենայն ժողովուրդք, և ասեն, եկայք ելցուք 'ի լեառն տն, և 'ի տունն նյ յակովբայ :

Ալ միտ դիր հաստատութի, զիարդ նախ զհեթաւ նոսաց դարձն ընծայեցուցանէ, և ապա զհրէից կուսումն . զի նախ 'ի հեթանոսաց հաւատացին 'ի քն, և յետ նոցա ապա և 'ի հրէիցն : երթիցեն զհետագգ բազում, և ասացեն, եկայք ելցուք 'ի լեառն տն, և պատմեսցէ մեզ զճանապարհս իւր, և գնասցուք ընդ նա . և գնովմք զինչ ածիցէ . զի 'ի սիոնէ ասէ ելցեն օրէնք : Տես զիարդ զերկրորդ կտակարաւ նացս ընծայեցուցանէ զօրէնսն . զի առաջին օրէնքն ոչ 'ի սիոնէ, այլ 'ի սինայ լեռնէ : Ա սիոնէ ասէ ել

Viden' quod excisionem petrae vocat nativitatem hominum?

Cur autem ex petra dixit natales populi? Quoniam sterilis erat Sara; et petra sterilis est, nullamque fructum producit. Petram itaque sterilem ex natura, et foecundam ex gratia appellat. *Aspicite, ait, petram, ex qua excisi fuistis.* Quemadmodum ergo illic excisio petrae nativitatem populi indicat, similiter et hic petra sine manu decisa Christi corpoream nativitatem asserit. Vide autem quomodo cautius providet. Quando quidem passim petrae avelluntur, deciduntque ex montibus sine manu, non dixit quod avulsa fuerit aut scissa, sed quod caesa vel decisa fuit. Quoniam nasci debebat nativitate oeconomica, dixit, caesa fuit petra sine manu. Non enim secundum naturae legem natus est, sed novo miroque partu, et nulla matrimonii commixtione, ex utero virginali flos floruit ille, et factus mons magnus terram adimplevit. Si non concordarunt reapse facta dictis, inanis erit defensio nostra, et vim facere veritati per mendacium procuratum censebimur. Sin autem ante dicta opera ipsa luculenter clamant, plenam factam fuisse scientiam Christi totam terram, nihilominus tamen ingrati ad gratiam completam simus, audiamus et nos a Domino: *Etsi vos sileatis, lapides clamabunt.* Caesa est petra sine manu, et fuit mons magnus; atque in hunc montem omnes populi concurrunt, dicentes: *Venite, ascendamus in montem Domini, inque domum Dei Jacob.*

Attende constanter, quomodo primum conversionem Gentium commendat, et deinde Judaeorum vocationem; quia primum ex Gentibus crediderunt in Christum, postque illos deinde ex Judaeis. *Sequentur multae Gentes, et dicent, Venite ascendamus in montem Domini, et narrabit nobis vias suas, et eamus per eas.* Quid vero subjiciat? *Quoniam ex Sion, inquit, exeat lex.* Vide, quomodo Secundi hujus Testamenti legem commendat. Prima namque lex non ex Sion, sed ex Sinai monte (data est). *Ex Sion, ait, exeat lex,*

ցեն օրէնք, և բան տն յերուսաղէմէ, և դատեսցի 'ի մէջ ազգաց . և զայլ ևս յաջորդան մի ըստ միոջէ : Յորժամ զհեթանոսաց դարձն գուշակեաց, ապա բողոքէ հրէիցն մարգարէական հոգին, և ասէ . և այժմ տունդ յակորայ՝ եկայք երթիցուք 'ի լոյս տն : Տեսանես, նախ հեթանոսք հաւատան, և ապա կոչի ժողովուրդն հրէից :

Աւնիս օրինակ 'ի յովսէփայ, եդ ասէ 'ի յովսէփի իւր վկայութիւն () օրինակք կենարարին յառաջագոյն կատարէին . նախ թագաւորեաց յովսէփի յեզիպտոս, և ապա եղբարցն ապախտաւորացն . նախ թագաւորեաց եզիպտացւոցն այլազգեաց, և ապա եղբարցն համացեղիցն : Աւ տես զարմանալիսն, եթէ ոչ ամենեւին ողջ կատարեսցի 'ի ք՞ զոր դաւիթն աւսաց, վկայութիւն եդ զնա, ասէ, 'ի յովսէփ . փոխանակ ասելոյ, եթէ մարգարէութի որ վկայեսցէ՞ եդի յովսէփայ : Աթէ առ հօրն իւրում յակովբայ կացեալ մնացեալ էր, եզիպտոս զգարմանին չընդունէր : Արտ դիր հաստատուք . յովսէփ եթէ անդէն առ հօրն զգուեալ էր, եզիպտոս զխնամակալն և զհնարագիւտ սովոյն ոչ ընդունէր . նոյնպէս և միածինն՝ եթէ անդէն առ հօրն կացեալ մնացեալ էր 'ի ծածուկ և յանճառ փառան, տիեզերք ամենայն 'ի զարդուէ տնտեսութեն մերկանային : Առաքեցաւ յովսէփ շրջել զեղբարքն, և զխաշամբն . առաքեցաւ միածինն յաշխարհ խնդրել զոչխարս կորուսեալս տանն իսրայելի : Օ յովսէփ զարգարեցին երազքն, և զք՞ փառաւորեցին սքանչելիքն : Տեսի, զի ես և եղբարքն հնձեաք, և նոցա որայքն պազանէին երկիր իմում որային . քանզի վասն վրտանգի սովոյն լինելոց էր երկրպագութիւն, յառաջագոյն եցոյց ան յորայնոյ կերակրոցն զելս դիպուաւ ծոցն հանդերձելոց : Ախ երկիր պազանէին նմա որայքն, քանզի նախ եղբարքն երկիր պազանէլոց էին նմա յեզիպտոս . և յետ այնորիկ ետես, զի արեգակն և լուսին և մետասան աստեղք երկիր պազանէին նմա : Ախ սպառճառք սովոյն իջուցին զնոսա յեզիպ-

1 Թուի գրելի . եդ 'ի յովսէփ : Յովսէփայ էնէ և այլն :

et verbum Domini ex Jerusalem; atque judicabit inter gentes; et caetera singillatim. Dum conversionem Gentium praedixit, postea obarguit Iudaeos Spiritus propheticus, dicens: Nunc ergo domus Israel, venite ad eam lumen Domini. Viden', primum Gentes credunt, et postmodum vocatur populus Judaicus?

Habes exemplum ex Joseph. *Posuit, ait, in Joseph testimonium suum. Exempla Salvatoris jam prius perficiebantur. Primus Joseph in Ægypto regnavit, deinde super fratres ingratos. Primum Ægyptiis alienigenis, postmodum fratribus ejusdem cognationis imperavit. Vide sane mirabilia, an non plane atque omnino perficiatur in Christo quod David dixit: Testimonium, inquit, posuit eum in Joseph; volens dicere, Prophetiam, quae testificetur, super Joseph posuit. Si (Joseph) apud patrem suum Jacobum permansisset, Ægyptus nutritore caruisset. Observa diligenter. Joseph si ibidem apud patrem foveretur, Ægyptus factorem et medelam famis non assequeretur. Pariter et Unigenitus si apud Patrem ipsum in arcana ineffabilique gloria remansisset, universus orbis ornamento dispensationis destitutus fuisset. Missus est Joseph ad visitandos fratres ovesque: missus fuit Unigenitus in mundum ad quaerendas oves perditas domus Israel. Josephum decoraverunt somnia; Christum vero glorificarunt miracula. Vidi (inquit), quia ego et fratres metebamus, et manipuli eorum adorabant meum manipulum. Quoniam propter discrimen famis futura erat adoratio, prius Deus ex manipulorum cibis exitum fore casuum futurorum monstravit. Primum adorabant eum fratres, namque fratres primum eum in Ægypto adoraturi erant: postea vidit, quod sol et luna et undecim stellae adorabant eum. Antea fames urgens fecit ut illi in Ægyptum descenderent, secunda vero vice agnoverunt fratrem. Prius tamquam principi praesentes facti, stabant co-*

տոս . և յերկրորդ նուագին ծանեան զեղբայրն . զառաջինն իբրև իշխանի առաջի կային դողուծիք , և յերկրորդ նուագին ծանեան , և սպառուեցան . ծանեան , և փառաւորեցան իբրև զեղբարս յովսիփայ փառաւորելոյ :

Բտեցին եղբարքն զյովսէփ վասն երազոցն , և չգիտէին՝ թէ ոչ զնա առեն , այլ զերազացոյցն . մի թէ յիւրոց ինչ կամայ զերազն տեսանէր . ապա ուրեմն որ կռուէր ընդ երազատեսին , ընդ այ մարտըն չէր : Բայց տես զչարուծին՝ զիւրդ կուրացուցանէ : Ընդէր կռուիցիս ընդ երազատեսիդ : Ստոյգ լինիցին արգիւնք երազքդ , եթէ ստիցին : Եթէ ստոյգ լինիցին , որովք մեքենայիւք կարացես որոշել զձմարտուծին . և եթէ ստեցի , ընդէր նախանձեացիս ընդ ցայգացնորիդ ² բանդագուշելոյ : Զողաւյովսէփ շրջել զեղբարքն իւրովք՝ գործ սիրոյ ցուցանել . և զերախտաւորուծին ապախտաւորուծեամբն թշնամանէին : Աս բանս խաղաղուծեան խօսէր ընդ նոսա , և նորա՛ի կուր գումարեալ մարտընչէին ընդ նմա . զի կատարեսցի բան կենարարին , եթէ առեցին զիս՛ի նանիր : Տես զսքանչելիսն . երազատեսն առեն գայ . զարհուրեցոյց զնոսա տեսիլ երազոցն , մանաւանդ եթէ ոչ տեսին , այլ կասկած իրացն ՚ի գլուխ ելանելոյ . մահ խորհէին սրբոյն , և անձ զչարուծի նոցա գործ տեսուծեան կազմեաց . քանզի գործ այ՝ ոչ միայն յիւրմէ զպարգևս չնորհէ , այլ և զմեր չարուծին ՚ի բարւոք պէտս դարձուցանէ : Ամէին սպանանել զեղբայրն . խրատ բարւոք ՚ի մեջ բերէր ուրբէն , մի սպանցուք , զի եղբայր մեր է և մարմին , այլ արկցուք զդա ՚ի մի ուրեք ՚ի գբոց . և ՚ի մտի այն կայր , եթէ զիւրդ կարացէ ապրեցուցանել զնա . բայց այ իսկ գործ տեսուծին կատարէր . չսպանանի յովսէփ , այլ կենդանի իջանէ ՚ի դուբն . զի օրինակ էր կենդանոյն՝ որ կենդանւոյն էջ ՚ի գոթոս : Եջ յովսէփ ՚ի դուբն , և էր ունայն դուբն ՚ի ջրոյ . նմանուծիւն զերեզմանի կենարարին , որ ունայն էր ՚ի մեռելոց :

ram eo trementes; secunda vice noverunt et honorati sunt, noverunt et glorificati sunt tamquam Joseph gloriosi fratres.

Odio habuerunt fratres Joseph propter visionem, nescientes quod non eum oderant, sed eum qui visionem monstravit. Anne de suo arbitrio insomnia videbat? Ergo qui pugnabat cum vidente visum, adversus Deum pugnabat. Attamen vide malitiam, quomodo excaecat. Cur resistis videnti visum? Certane erunt reipsa insomnia, an fallentur? Si certa fuerint, quibus calliditatibus possis seponere veritatem? Sin autem falsificentur, cur phantasmatis nocturnis laborantem invides? Profectus est Joseph visitare fratres suos, ut opus nimirum charitatis demonstraret; illi vero gratiam ingratitude offendebant. Ille verba pacis loquebatur ad eos, illi autem in praelium congressi pugnabant cum illo; ut perficeretur verbum Salvatoris, *Odio me habuerunt inaniter*. Vide mirum: *Somniator*, ajunt, *venit*. Terrefecit eos visio somnii; imo non visum, sed eventus rerum suspicio. Mortem cogitabant sancto, et Deus malitiam eorum in opus providentiae redegit. Opus enim Dei non tantum de se dona largitur, verum etiam nostram malitiam in bonum usum convertit. Interficere fratrem suum volebant: admonitionem meliorem adducebat Ruben, *Ne occidamus, quoniam frater noster est et caro; sed illum in unum ex puteis dejiciamus*: in mente autem revolvebat, quo pacto salvare eum posset. Verum tamen divinum ipsum opus providentiae peragebatur. Non occiditur Joseph, sed vivus descendit in puteum; quoniam exemplum erat viventis, qui vivus descendit in infernum. Descendit Joseph in puteum, erat autem puteus aqua carens, in similitudinem sepulchri Salvatoris, quod mortuis carebat.

Մըկաւ յովսէփ 'ի դուքն . յուդայ գթացեալ յեղբայրն՝ խորհուրդ գեղեցիկ յառաջ բերեալ , չսպանանել զնա 'ի գբին . զի՛նչ օգուտ իցէ՛ եթէ սպանանիցեմք . եկայք վաճառեսցուք զնա . յուդա խնամով խնայեաց յեղբայրն , բայց ամէնիմացն անճ գործ տեսու թեան կատարէր . պարտ էր յայնժամ վաճառել զյովսէփ 'ի ձեռն յուդայի . քանզի և վաճառելն կենարարին 'ի ձեռն յուդայի մատնչի եղև : Մըին իամայէլացիքն , և տարան յեգիպտոս : Մը : ուղտով և զի՛նչ ունէին ուղտքն . ուտին , և տաշի , և խունկս . պարտ էր իսկ անոյշ իւղոյ ցածուէն ընդ խունկս առաքել : Մարթի 'ի միտ առնուլ անդստին 'ի պատմութէն , զիարդ ակամայ չարութիւն զովէ զվաճառակուրն , զի առաւել 'ի գինս առնուցուն . հարցանէին իամայէլացիքն , բարի՞ք է պատանեակդ . 'ի հնազանդուի դային 'ի հարկէ , քանզի զարծաթն տեսին 'ի ձեռին . ազատ է ասէն , ազնուական . դու զանալ չգիտէ , սուտ երդնուլ չմարթէ : ակամայ կա մօք չարութիւն զանձնն 'ի սուտ հանէր :

Մը յովսէփ յեգիպտոս , քանզի և կենարարն երթալն էր յեգիպտոս . վաճառեցաւ յուսէփ այլազգեաց . մատնեցաւ քն հեթանոսաց . ահաւասիկ ելանեմք յերուսաղէմ , և որդի մարդոյ մատնեսցի 'ի ձեռս հեթանոսաց . յովսէփ 'ի ձեռս իամայէլացւոյն . և յն 'ի ձեռս հեթանոսաց : Մը յովսէփ յեգիպտոս , և նեղէր զառաջինն . քանզի և յն զառաջինն չընկալաւ 'ի հեթանոսաց , և յետոյ երկիր պագին այնմ զոր հալածէին և թշնամանէին : Մը նկարէր ճշմարտութիւն օրինակն : 'ի վշտանալն յուսեփայ 'ի պուսակութիւն ձմերայնոյ , բուռն եհար կինն զհանդերձիցն յուսեփայ , որպէս և մահ զմարմնոյ կենարարին . մերկացաւ յովսէփ զհանդերձս , և ընկէց առ շուալլեալն , որպէս և կենարարն իբրև յարեալ՝ ձգեաց զհանդերձսն 'ի գերեզմանն : Մտանէ յուսէփ 'ի բանդ , քանզի և քն մտանելոց էր 'ի գերեզման : Մը իշխան կալանաւորացն յովսէփ . քանզի և քն թագաւոր է կենդանեաց և մեռելոց :

Մը տես զազնուականութիւն ոգւոյն . կերպարանօք էր 'ի բանդին և 'ի կասանս , 'ի ծառայութեան էր

Postquam Joseph injectus fuisset in puteum, Juda misertus fratris, consilium pulchrum proposuit, ne in puteo (fame) periret. *Quid expediet (ait), si occidamus? venite vendemus eum.* Juda ex diligentia fratri pepercit, sapientissimus autem Deus operam providentiae peragebat: oportebat tunc vendi Joseph per Judam, quoniam et venditio Salvatoris per Judam traditorem evenit. Sumentes Ismaelitae portarunt in Ægyptum. Quo? Camelo. Quid autem gerebant cameli? Resinam, stacten, et thus? Oportebat quidem myronem mansuetudinis una cum thuribus miti. Potest intelligi ex ipsa historia, quomodo malitia vel invitus laudet a se venditum, ut amplius pretium accipiat. Interrogantibus enim Ismaelitis, bonusne sit juvenis? obtemperabant ex necessitate (fratres). Argentum enim videntes prae manibus, liber est, inquit, nobilis, nescius furti, alienus perjurio: sic itaque malitia volens nolens se ipsam reellebat.

Descendit Joseph in Ægyptum, quoniam et Salvator iturus erat in Ægyptum. Venundatus est Joseph alienigenis; traditus fuit et Christus Ethnicis. *Ecce ascendimus Jerosolymam, et filius hominis tradetur in manus Ethnicorum.* Joseph in manus Ismaelitarum, et Jesus in manus Gentium. Descendens Joseph in Ægyptum affligebatur imprimis: quoniam et Jesus imprimis non est admissus a Gentibus, postea vero adorarunt eum quem persequebantur contumeliosque prosequerantur. Vere profecto delineabatur typus. Joseph afflictus cum esset ex tempestate fornicationis hyemali, apprehendit mulier de vestimentis Joseph, sicut et mors de carne Salvatoris. Exiit Joseph indumentum, et luxuriosae reliquit; sicut et Salvator quum resurrexit, vestes in sepulchrum deposuit. Intrat Joseph in carcerem, quia et Christus ingressurus erat in sepulchrum. Princeps erat victorum Joseph, quoniam et Christus rex est viventium, mortuorumque.

Vide autem nobilitatem animi: specie quidem erat in carcere et in vinculis; in servitute erat liber; et in

ազատն . 'ի բանդի' որ 'ի Թագաւորութենէն պատուելոց էր : Չերկմտեաց երբէք իբրև զԹերաՏաւատւասաց , Թէ ուր են երազքն , Թէ ուր են սուտ ցնորքն . չասաց , Թէ ուր են կանխացոյց պատգամքն այ . Թագաւորութի խոստացար ինձ , և ծառայութի հարկանեմ . իշխանութի 'ի պարգևի տալ , և ոչ 'ի հասարակաց ազատութիս վայելեմ . 'ի ծառայութիւն յազատութենէ իջի , 'ի բանդ' 'ի դիւրութէ մտի . չէաճ այսպիսի ինչ զմտաւ , այլ տևէր , և անսայր իւրացն 'ի գլուխ ելանելոյ : Աւ ով վկայեսցէ , եթէ իրացն 'ի գլուխն ելանելոյ ակն ունէր , և չերկմտեաց : Աին ասէ 'ի բանդին երկու ծառայք փարաւոնի , երազ տեսին , և տխուր էին . ասէ ցնոսա յովսէփ , ընդէր տխուր էք . և նոքա ասեն , երազ տեսաք , և չիք ոք որ մեկնեսցէ : Չասաց , Թէ մի ոք նայեսցի ընդ երազս , իմ երազքն լիցին օրինակ այլոց երազոց . զի յայտ արասցէ՝ եթէ իւրում երազոյն ուշ ունէր 'ի գլուխ ելանելոյ , ասացէք (ասէ) , և ես պատմեմ ձեզ . քո երազքն վճարեցին ինչ , զի զայլոց մեկնիցես . մեկնէ զերազսն , և ունի ակն իւրոյ երազոյն կատարելոյ :

Սիտ դիր հաստատութե , փոխեաց յօրինակէն 'ի ճշմարտութին : Աթէ կամիցիս զյովսէփայ զհանգաւմանս առնուլ , մի ուսանիր յեղբարցն . քանզի նախանձ Թագուցանէ զճշմարտութին , և 'ի ծառայութի արկանէ զազատն . և մի յիսմայելացւոցն , քանզի և նոքա իբրև զծառայ գնեցին զազատն . և մի 'ի տիկնոջէն , քանզի զրոպարտէր վասն անզգամութեն . այլ եթէ կամիցիս խելամուտ լինել , որպիսի ինչ ոք էր յովսէփ , հարց զհայրն իւր , և ասէ , եթէ որդի , և սիրելի որդի : Մատիւր առ քս . եթէ կամիցիս խելամուտ լինել , որպիսի ինչ ոք քս է , մի ուսանիր 'ի հրէիցն . քանզի նախանձ պատրուակէ զճշմարտութի . և մի 'ի կուսպաշտիցն , քանզի ատեն զկործանիչ պատկերացն . և մի 'ի հերձուածողաց , զի որպէս ոչ գիտէին իսմայելացիքն՝ եթէ զազատն գնեցին , նոյնպէս և հերձուածողք ոչ ճանաչեն , և վասն այնորիկ զազատն ծառայ առնեն . և մի 'ի հրէիցն , զի Թշնամիք են խաչին , և մի 'ի կուսպաշ-

carcere, qui a regno honorandus erat. Non umquam velut pusillae fidei haesitavit: non dixit, ubi sunt somnia, ubi sunt falsa phantasmata? Non dixit, ubi sunt praemonstrata oracula Dei? Regnum mihi promisisti, et servitium exerceo; principatum mihi donare, nec tamen communi libertate fruor: in servitutem descendi ex libertate, in carcerem ex commoditatibus decidi. Minime revolvit similia in animo, sed perseverans rem perficiendam expectabat. Quis autem testimonio erit, quod expectasset rem adimplendam fore, neque dubitasset? Erant, ait, in carcere duo servi Pharaonis, qui visum viderunt, atque tristes erant. Dixit eis Joseph: Quare tristes estis? Et illi dicunt: Somnium vidimus, et nemo est qui interpretetur nobis. Haud dixit, nemo somniorum curam gerat; meum visum exemplo sit aliis. Ut quippe se attendere exitum somniorum suorum patefaceret, dicitote, inquit, et ego narrabo vobis. An tua somnia persolverunt quidquam, ut aliena solvas? Narrat itaque somnia eorum, et perfectionem somniorum suorum expectat.

Observa diligenter, mutare ab exemplo in veritatem. Si velis Josephi dotes intelligere, noli discere a suis fratribus; quoniam invidia occultat veritatem, et in servitutem mittit liberum. Neque ab Ismaelitis, quoniam et illi tamquam servum emerunt liberum. Neque a domina sua; quoniam ob suam pravitatem calumniabatur. Sed si velis assequi verum, quis qualisve erat Joseph, interroga patrem, et dicet, Filius, et dilectus filius. Accede nunc ad Christum: Si vis percipere, quis ac qualis sit Christus, ne discas a Judaeis, quia invidia dissimulat veritatem. Nec ab idololatriis, quoniam eversorem statuarum oderant. Neque ab haereticis; quoniam sicut Ismaelitae nesciebant quod liberum emerint, sic et haeretici minime noverunt, atque ideo liberum servum faciunt. Non a Judaeis, quoniam inimici sunt crucis. Nec ab idololatriis, quia confutatorem idolorum odio habent. Neque ab haereticis, quia imitantur Ismael, qui non erat

տիցն, զի ատեան զյանդիմանիչ կռոցն. և մի՛ի հե-
րետիկոսաց, զի օրինակ են իամայելի, որ չէր յա-
զատէն, այլ յաղախնոյն : իամայելացիք օրինակ են
հերձուածողաց, և որդիք ազատին՝ հաւատացելոց :
Յորժամ օրհնէր նահապետն զյովսէփ, ասէ, ՚ի ցօ-
ղոյ երկնից օրհնու թի՛քո, և ՚ի պարարտութէնէ եր-
կրի : Միտ դիր, այն նոյն պարզեք են, որ յերկնից
և յերկրէ պարզեին. չտուան պարզեքն իամայելի,
զի չունէր զնոյն. սրով ասէ կեցցես : չիք այլ ինչ
գործ իամայելացոց՝ որով շահս ինչ շահեցին, բայց
միայն սուր : Արոց նման են հերձուածողք, որ ոչ
երկնից պատգամացն հաւատան, և ոչ մարգարէիցն,
այլ զսուրն ընդդէմ բերեն : և յիրաւի իսկ . քան-
զի իամայելացիք են. զի ոչ բանիւն նոյն կեան, այլ
սրով անմտութի :

Մի այսուհետև, մի՛ի հրէից, և մի՛ի կռապաշտից,
և մի՛ի հերձուածողաց ուսանիցիս զքօնէ, թէ որպի-
սի ոք իցէ. այլ եթէ կամեսցիս խելամուտ լինել,
յիւրմէ արմատոյն ան զհանգամանս : Տես զինչ
վկայէ զնմանէ ծնօղն. դա է որդի իմ սիրելի, դամ
լուարուք : Հայր որդի կոչէ, և դու արարած ան-
ուանես : դա է ասէ որդի իմ սիրելի. և դարձեալ՝
եթէ այնպէս սիրեաց ան զաշխարհ, զի զմիածին որ-
դին իւր ետ : Այլ հաւանեցուցանիցէ զքեզ հայր,
չակնածեցուցանեն պատգամք մարգարէիցն, չպատ-
կաւեցուցանեն գունդք առաքելոցն. յամօթ արաս-
ցեն զքեզ դեք : Վանզի ոչ հօր անսաս, որ ասէ, թէ
դա է որդի իմ սիրելի. և ոչ պօղոսի՝ որ ասէ, ծա-
գունն փառաց և նկարագիր էութի. և ոչ պետրոսի՝
որ քարոզէ, թէ դու ես որդի նոյն կենդանւոյ. և ոչ
եսայեայ, որ անձ հզօր կոչէ. ուրացար զգիրս, գո-
նեա՛ի դիւանց պատկառեա : Մատթէոս ասէ, ելա-
նէին դեք ՚ի բազմաց, և աղաղակէին, եթէ դու ես
որդի նոյն. նոյնպէս և մարկոս ասէ, եթէ հաւանե-
ցան բանիւ և ասեն, զիտեմք զքեզ ո՛վ ես որդիդ նոյն.
նոյնպէս և զուկաս բողոքէ, թէ իբրև տեսանէին
զնա դեքն, անկանէին առաջի նորա, աղաղակէին և
ասէին, զիտեմք զքեզ ո՛վ ես որդիդ նոյն. եկիր յա-
ռաջ քան զժամանակն դատել զմեզ : Վեք որդի նոյն

ex libera, sed ex ancilla. Ismaelitae typi sunt haereticorum, filii autem liberae, fidelium. Dum benediceret Patriarcha Josephum, dixit: *Ex rore caeli benedictio tua, et ex pinguedine terrae*. Adverte, ea sunt dona Dei, quae de caelo deque terra donantur. Non sunt data dona Ismaeli, quia non habebat divina. *In gladio*, inquit, *vives*. Nil est Ismaelitis, quo aliquod lucrum faciant, nisi gladius. Quibus similes sunt haeretici, qui nec caelestibus credunt oraculis, neque prophetis, sed gladium opponunt. Vere quidem, quoniam Ismaelitae sunt: non enim in verbo Dei vivunt, sed in gladio insipientiae.

Ne itaque, ne a Judaeis, nec ab idololatriis, neque ab haereticis discas de Christo, qualis, quisve sit; sed si vis certus fieri, a sua radice veram notitiam accipe. Vide, quid testatur de ipso Genitor suus: *Hic est Filius meus dilectus, hunc audite*. Pater Filium vocat, et tu creaturam nominas? *Hic est Filius meus dilectus*. Et rursum, *Sic dilexit Deus mundum, ut Unigenitum Filium suum daret*. Caeterum non persuadebit tibi Pater? non facient oracula Prophetarum ut illum vearis? non pudore te adficient chori Apostolorum? convincent te, et rubore tuum vultum daemonia tingent. Non enim acquiescis Patri dicenti: *Hic est Filius meus dilectus*. Nec Paulo dicenti: *Splendor gloriae, et character essentiae*. Neque Petro praedicanti: *Tu es Filius Dei vivi*. Neque Isaiae, qui *Deum fortem* appellat. Negasti Scripturas, saltem daemonia verere. *Mattheus* dicit: *Egrediebantur ex multis daemonia, et clamabant, Tu es Filius Dei*. Similiter et *Marcus* ait, quod persuasi verbo, dicebant: *Scimus te, quis es tu Fili Dei*. Itidem et *Lucas* obtestatur, quod videntes eum daemones procidebant ante ipsum, clamabant dicebantque: *Novimus te, quis es Fili Dei; venisti ante tempus judicare nos*. Daemonia Filium Dei confitentur, et tu creaturam appellas? In magno agone stas.

խոստովանին, և դու արարած կոչես : 'ի մեծի տաղ-
նապի կաս . զի՞ արդարացուցանես զդևս քան զքեզ .
զի յաճախուծի չարեաց արդարացուցանէ զսակաւ
չարիս : Ա՛սն այնորիկ և ցերուսաղէմ՝ վասն յաճա-
խուծէ չարեացն ասէր , եթէ արդարացաւ սողոմ
քան զքեզ . փոխանակ ասելոյ , թէ առ քո մեղօքդ՝
արդար երևեցաւ սողոմայեցւոց քաղաքն :

Ա՛նիս օրինակ, երկիր պագ ճշմարտութեն . զի
թէ չէր յովսէփայ երթեալ յեգիպտոս , սովամահ
լինէր երկիրն եգիպտացւոց . և եթէ չէր կենարարն
յաշխարհ եկեալ , սովամահ յիծեղէն բանէն լինէին
տիեզերք . և զի իծեղէն բանն կերակուր է , լուր .
ահաւասիկ առաքեցից ձեզ ոչ սով հացի , և ոչ ծա-
րաւ ջրոյ , այլ սով լսելոյ զբանն ին : Ա՛վ սքանչելիք ,
զի՞ արդ՝ 'ի մարգարէսն յառաջագոյնն կարէր օրինակն
Տեսեր 'ի յովսէփ զօրինակն . տես և 'ի դանիէլ զյա-
րուծէ օրինակն . արկին զդանիէլ 'ի դուբ՝ ոչ կամօք
դարեհի , և կաւոսի . ելանէ 'ի խաչքս՝ , ահամայ կա-
մօք պիղատոսի . զդարեհ արքայ բռնադատեաց միա-
բանուծի իշխանացն , և զպիղատոս՝ միաբանուծիւն
հրէիցն : Ա՛սնխեաց դարեհ տեսանել զգուբն և զգա-
նիէլ , թէ ողջ կայցէ . կանխեցին առաքեալքն և
կանայքն՝ 'ի գերեզմանն՝ տեսանել , թէ կենդանի իցէ
կենդանին :

Վարձարուք հերետիկոսք յանհաւանութենէ 'ի
հաւատս . մի լինիք վատթարագոյն քան զճուր :
Յուրն ետես զյս , և գինի եղև . և դու ասես որդի ,
և ծառայ անուանես : Վ՛ռաջին նշան 'ի կանա գա-
լիլեացւոց արար . զի կատարեսցի բանն՝ որ ասէ ,
գալիլեա հեթանոսաց , ժողովուրդ՝ որ նստէր 'ի խա-
ւարի՝ լոյս մեծ ետես : Վ՛ռաջին նշան 'ի հարսանիսն
եղև , քանզի է առաջին աճումն մարդկան ազգաց
յամուսնութենէ , և արմատ մարդկեղէն բուսոյ հար-
սանիք . օրհնէ զարմատն , զի օրհնեսցէ զչառաւեղսն
Ա՛լ ես ընդ այն զարմանամ՝ , ոչ զի կոչեցաւն միայն՝
և յանձն առ երթալ , այլ զի ոչ 'ի տուն ինչ նշա-
նաւոր , ուր հարսանիք էին , չոգաւ , բայց 'ի տուն
առն միջ աղքատի 'ի հարսանիս . աղքատ էր այրն ,
ուր հարսանիքն էին . և այնչափ աղքատ , մինչ զի և

Cur justificas daemonia plusquam te? nam abundantia malitiae minorem malitiam justificat. Propterea etiam ad Jerusalem ob redundantem pravitatem dicebat, quod Sodoma prae te justificata est, videlicet prae peccatis tuis justa civitas Sodomitarum apparuit.

Habes exemplum, adora veritatem. Quoniam si non perrexisset Joseph in Ægyptum, fame regio Ægyptiorum periisset. Et si non advenisset Salvator in mundum, fame divini verbi orbis terrarum obisset. Quod autem Divinum verbum cibus sit, audi, *Ecce mittam vobis non famem panis, sitimque aquae, sed penuriam audiendi verbum Domini*. O mirum! quomodo in prophetis cūdebatur typus. Vidisti in Joseph exemplar. Vide et in Daniel resurrectionis exemplum. Miserunt Daniel in puteum, non ex voluntate Darii Cyrique. Crucifigitur Christus praeter voluntatem Pilati. Darium regem coegit per vim conjuratio principum, et concordia Judaeorum Pilatum. Mane surrexit Darius videre puteum, Danieleque, num sanus adhuc esset? mane surrexerunt et Apostoli mulieresque, ut viderent, vivatne vivens?

Convertamini haeretici de incredulitate in fidem; nolite esse aqua deteriores. Aqua videns Jesum, vinum est factum. Tu vero Filium dicis, et Servum nominas? Primum signum in Cana Galilaeae fecit, ut adimpleretur verbum dictum, *Galilaea Gentium, populus qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam*. Primum prodigium in nuptiis fuit, primum enim augmentum humani generis ex matrimonio est, et radix humani germinis nuptiae. Benedicit radici, ut benediceret surculis. Ego vero illud admiror, non quod invitatus placuerit adire, sed quod non in domum inisignem, ubi nuptiae fuerint, vadit, sed in domum nuptiarum viri pauperis: pauper enim erat vir, cujus nuptiae agebantur; adeoque pauper, ut vinum quoque defecerit: pauper erat substantiā, sed thesauris veri-

գինեակին ևս հատաւ . աղքատ էր ընչիւք , այլ մեծացաւ գանձիւք ճշմարտութեն :

Երևեցաւ Խորն , և փոխեաց զջուրն 'ի գինի . յուշառնէ մայրն , գինի ասէ չունին . որ մայր էր ըստ մարմնոյ , և աղախին ըստ անձութեն . աղախին էր ըստ անձական բնութեանն , և եղև մայր՝ ըստ տնտեսականութեան . և էր նորա անձ , և որդի . անձ՝ ըստ տէրութեն , և որդի՝ ըստ տնտեսութեն ¹ : Վինի ոչ ունին : զի՛ կայ իմ և քո կին դու , չե՛ ևս եկեալ է ժամ իմ : Յայսմ վայրի ոմանք իմացան , եթէ այլ ազգ իմն խոստանայ . բայց մեղադիր լինի մօրն , զի տակաւին իբրև ընդ մարդ նայէր ընդ Խորն մարդկան . եպերէր զնա , ոչ զի յիշեցոյցն , այլ զի իբրև մարդոյ յիշեցոյց ² : Բազումք կարծեցին զչև եկեալ ժամ իմ , փոխանակ ասելոյ՝ թէ չև ևս եկեալ է ժամանակն չա նացն . և եթէ չիցէ եկեալ , զիարդ առնիցես զնշանդ : Եւ մեղադիր լինի մօրն իբրև վայրապար և տարա ժամ յիշեցուցանելոյ . և զի անձ չէ՛ կարօտ յիշեցուցանելոյ : չե՛ ևս եկեալ է ժամանակ յայտնութեան իմոյ . քանզի չե՛ ևս որ ճանաչէ զիս՝ թէ ո՞վ իցեմ : Եւ զի ուսանիցիս , եթէ զբանն զայն ոչ յուրաստինչ կալ 'ի նշանէն ասաց , այլ վասն զգորութիւնն յուշ առնելոյ . իսկ մօրն իմացեալ զպատիւն՝ ասէ , զոր ինչ ասասցէ ձեզ՝ արասջիք :

Եւսաց , և փոխեաց զջուրն 'ի գինի , որ դարձուցանէ զջուրն յեւղ . քանզի ձիթենեաւ զցօղն յեւղ դարձուցանէ , և որայնովն՝ զցորեանն , և այլովք բանջարովք 'ի դեղախուսիս , և ծառովք 'ի միրգս . և յամենայնի զամենայն բոյսս յիւրաքանչիւր ճաշակս . մի անձրև , և ազգի ազգի ճաշակք գործին : Մի՛ ընդայնորիկ զարմանայցես , զի զջուրն 'ի գինի փոխեաց , այլ ընդ այն յոյժ զարմացիր , զի յամենայն արարածս՝ զմի անձրև յազգի ազգի գոյսս և 'ի ճաշակս դարձուցանէ . զարիւն 'ի կաթն , և զայլն ևս ամե-

1 Այսպէս պահանջէ բանն՝ հանգոյն նախընթացից . այլ յետևառաջութիւն գրեալ էր , ան ըստ Գրիգորի , և որդի ըստ

Գրիգորի :

2 Չայս օրինակ խօսեցաւ 'ի նմին դարու և ոսկերերանն . որ թուի իմն խիստ . այլ յետ ժո-

tatis ditatus fuit.

Revelatus est Dominus, et vertit aquam in vinum. Admonet Mater, *Vinum*, ait, *non habent*; quae Mater erat secundum carnem, et ancilla secundum Divinitatem. Ancilla cum esset juxta Divinam naturam, mater extitit juxta dispensativam. Eratque ipsius Deus, et Filius; Deus secundum Dominium, Filius autem secundum Dispensationem. *Vinum non habent. Quid mihi, et tibi est mulier? nondum venit hora mea.* Hoc loco nonnulli intellexere, quod alias promittit. Imponit tamen matri, quia adhuc tamquam hominem aspiciebat Dominum hominum ⁽¹⁾. Arguebat eam, non quod monuerit, sed quia tamquam hominem admonuerit. Multi credidere illud, *Nondum venit hora mea*, dictum fuisse pro, *Nondum venit tempus prodigiorum*. Quod si non venerit, cur agis prodigia? Sed matrem ut frustra et importune suggerentem inculpat, et quia Deus non indiget excitamento. *Nondum venit tempus revelationis meae, quia nemo novit me, quis sim.* Ut autem discas, quod illud verbum non, ne operaretur prodigium, dixit, sed ad demonstrandam virtutem suam, mater ipsa potentiam cognoscens, dicit (ministris): *Quodcumque dixerit vobis, facite.*

Dixit, et vertit aquam in vinum, qui convertit aquam in oleum. Siquidem in oliva ros in oleum vertitur, et in segetibus in frumentum, inque aliis oleribus in medicamina thuribus similia, et in arboribus in fructus, atque omnino facit, ut omnia germina singulos sapes contineant: una pluvia (est), et varii gustus efficiuntur. Ne itaque id mireris, quod aquam in vinum commutavit, sed illud potius mirare, quod in universis creaturis unam pluviam in diversos colores sapesque convertit; sanguinem in lac, residuaque omnia

դովոյն եփեսոսի պայծառ ևս
էն բանք վարդապետաց վասն
պատուոյ տիրամօրն :

placent nobis : nihilominus eodem modo loquutus erat Chrysostomus eodem saeculo.

(1) Haec cum sequentibus vix

նայն յիւրաքանչիւր գոյնս և 'ի ճաշակս : Օ մեծա-
մեծ գործս նորա հանապազորդ սովորութիւնն արհա-
մարհէին , և նոր ինչ յանկարծադէպ անօրէնութեն
զարմանալիք թուին . ապա թէ ոչ ընդէր ոչ զարմա-
նայցես , թէ զիարդ զարիւնն 'ի ստինս կանանց 'ի
սպիտակ բնութիւն կաթին դարձուցանէ . վասն էր
չսխրանայցես , զի զթուխ մազ 'ի սպիտակ փոխէ .
զոր ամենեւին նարօտաներկաց ճարտարութի չէ՛ ձեռն
հաս ներկանել . 'ի սպիտակէ՛ սեաւ ներկել կարո-
ղութի է . բայց 'ի սեւէ սպիտակ առնել՝ կարի ան-
հնարին է . ոչ զարիւնն ներկել մարթի , և ոչ զմիան
գամ զկարմիր ներկեալ 'ի սպիտակ դարձուցանել .
բայց նա՛ զարիւն թուխ՝ 'ի սպիտակ արիւն դարձու-
ցանէ , և զմազ սեաւ 'ի սպիտակ մազ շրջէ . զի ուսա-
նիցիս , թէ ոչ բնուին ինչ զայն բերէ , այլ նա՛ բնու-
թեն եղ սահման այնպէս լինել :

Արդ՝ յորժամ տեսանիցես զնա 'ի հարսանիս եր-
թեալ , և զջուրն 'ի գինի արարեալ , զարմացիր . այլ
գիտացիր եթէ այն ճաշակք ինչ են 'ի մեծամեծ գոր-
ծոց նորա : Սե՛ծ է , բայց ոչ ըստ զարմանագործին ,
այլ ըստ սիրոյ այնմ (յոր) վայելեմք : Աւ արդ պարտ
և պատշաճ է իմանալ , եթէ սքանչելիք կենարարին՝
ըստ նմա կարի մանուշք էին , և որ վայելինն՝ նոցա
յոյժ մեծամեծք : Աւ զի այսպէս է , վկայէ մովսէս ,
յորժամ պատմէր նոցա սքանչելիսն՝ որ յերկրին ե-
գիպտացւոց գործեցան . յիշեա՛ զիարդ եհան զքեզ
յերկրէն եգիպտացւոց փոքր քո մեծամեծ նշանօք
և ահագին արուեստիւք : Տես զիարդ զարմանայր
ընդ սքանչելիսն . տես և զնշանագործն , զիարդ փո-
քունս համարի զգործն . զայս ամենայն արարի ե-
գիպտացւոցն , զի պատմեցիք յորդիս որդւոց ձե-
րոց , որչափ խազ խաղացի ընդ եգիպտացիսն : Տե-
սանէս , որ ինչ մեզս սքանչելիք թուին , այն խանդ
է : այլ այս մինչև ցայս վայր : Ապառքսցի մեզ լոյսն
քնի , և եղիցի փոքրէն բանին լուսաւորել զոգիս
մեր , առ 'ի մերկանալ զգործս խաւարինս , և զգե-
նուլ զգործս լուսոյ . բանիւք սայծառացուցանել
զքարոզութիւնն , և արդեամբք զարդարել զխոս-
տումն զոր խոստացաք . զի բանիւք , և արդեամբք ,

in singulos colores ac gustus. Magna profecto opera sua quotidiana per consuetudinem despiciuntur, nova autem quaedam utpote quae ex improviso eveniunt, mirabilia recensentur. Alioquin, cur non miraberis, quomodo sanguinem in uberibus foeminarum in candidam lactis naturam vertat? Quare vix stupore capiaris, quia nigrum capillum in album mutet? Id quod tinctorum ars nunquam tingere valet: ex albo nigrum tingere fas est, ex nigro tamen album facere omnino fieri non potest; nec sanguinem tingere quis potest, neque semel rubro colore tinctum in album demutare. Ipse vero sanguinem subnigrum in album sanguinem mutat, et capillum nigrum in album capillum vertit: ut edocearis, quod non natura ipsa id producit, sed ipse naturae imposuit, ut ita eveniat.

Quum ergo videbis eum nuptias adiisse, et aquam in vinum transmutasse, mirare quidem, sed nosce, quod hoc libatio quaedam est ex magnis operibus ejus. Magnum est utique, non tamen quoad miraculi patratorem, sed quoad charitatem suam, qua fruimur. Convenit itaque intelligere, quod miracula Salvatoris secundum eum valde exigua erant, apud autem fruentes nimis magna. Quod vero ita se res habeat, testatur Moyses, quando narrabat suis miracula in Ægypto facta, dicens: *Memento, quomodo eduxit te de terra Ægyptiorum Dominus Deus tuus per magna signa, horribilesque artes. Vide, quomodo admirabatur miracula. Vide autem quam pusilla censeat facta miraculorum auctor. Haec omnia (inquiens) feci Ægyptiis, ut narretis filiis filiorum vestrorum; quantum ludum lusi cum Ægyptiis. Viden', quod nobis miraculum videtur, Deo id ludus est? Sed haec hactenus. Affulgeat nobis lux Christi, et Divinum verbum illuminare animas nostras dignetur, ut exuamus opera tenebricosa, induamusque opera lucis; ut clarificemus verbis praedicationem, et opere decoremus promissionem, quam professi sumus: ut verbo et opere, fideque et complacentia Dei, gloriam Sanctissimae*

և հաւատովք, և հաճուածքն ի վեր առաքեսցուք ամենասքեւրորդունն յաւիտեանս, ամէն :

Ճ Ա Ռ . Թ :

Ս Բանն աւետարանին՝ որ ասէ, Հայր, եւեւ հետք ենչ իցէ, անցիկ յինէն Բաթախս այս . Բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու :

Յորժամ մեզ եղբարք վասն ողորմունք քարոզէին օրէնք, յորժամ վասն աղքատսիրութե և հիւրընկալութե ՚ի հանդիսի անցանէր բանն, տեսի զփափաք ամենեցուն ձեր, և գովեցի զնախանձն, և երանի ետու յօժարութեն . քանզի հայելի ՚ի ձեզ իբրև յերկիր ծարաւեալ՝ յափշտակել զերկնաւոր բանն : Այլ զայս հաստատեալ գիտէք, զի որ ինչ անձրև երկրի է, նոյնպէս և ոգւոց՝ բանն ից . և զոր օրինակ անձրևն շարժէ զնա ՚ի բոյս, նոյնպէս և բանն ից յորդորէ զոգիս պտղաբերս լինել անձամուխ զգաստութեն : Աւստի և համարիմ իսկ զերանելին մովսէս՝ լինել վկայ զուարճալից և ծննդական զօրութե անձրևն վարդապետութեն . որ ՚ի սքե և ՚ի մեծի և ՚ի մեծարանաց օրհնութեն բարբառի, եթէ սպասեցցեն որպէս անձրևի բարբառոյ իմոյ, և իջցեն իբրև զցօղ խօսք իմ . և զի մի ոք կարծիցէ անձին ինչ զճախութի այնպիսի անձրևութեն համարել, ածէ յարէ ՚ի նոյն, զի զանունն նոյն կարգացից :

Վստիմ զձեզ եղբարք, զի ոչ ՚ի բանս և եթ լսել հարեալ էք, այլ զի զգեղեցկութիւն մտաց բանիցն համբարէք ՚ի ձեզ . իբրև զիմաստուն մեղու՝ մտեալ ՚ի յանմահ և ՚ի հոգւոր ՚ի գրոց սքց մարդս, և ՚ի ծաղկոցս վառեալ ծաղկօք անձպաշտութեն, իւրաքանչիւր ոք ՚ի ծածուկ ոգւոցն մեղուաբոյնս գործիցէ զմեղր անձրևն պատգամացն : Օ որ օրինակ մեղուն և մեղուոց բնութի և զօրութի ՚ի ծաղկանց է, և պէտք և վայելք ՚ի մեղուոցն վաստակոց . նոյն

Trinitati in aeternum concelebremus. amen.

HOMILIA IX.

In verbum Evangelii, quod dicit: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste: verum tamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

Quum nobis, Fratres, de eleemosyna praedicabat lex, quando de charitate hospitalitateque in pauperes exercenda publice agebatur, vidi desiderium vestrum commune, et laudavi zelum, beatumque animum promptum dixi. Quoniam vos tamquam terram sitientem ad rapiendum verbum caeleste videbam. Hoc autem probe novistis, quod est terrae imber, tale animis verbum Dei esse; et sicut pluvia movet terram ad germinationem, ita et verbum Dei animas ad fructificationem virtutis divinitus inspiratae hortatur. Unde persuasum habeo Beatum Moysen testimonio esse delectabilis foecundaeque facultatis, quam divina doctrina praesefert, ubi in sancta et magna venerationis benedictione haec profert: *Expectabunt sicut pluviam vocem meam, descendantque sicut ros verba mea.* Ne vero quis putaret sibi ipsi auctoritatem illiusmodi theologiae adscribere, superaddit, *quoniam nomen Domini invocabo.*

Laudo vos, Fratres, quia non in verba sola audienda ardetis, sed quia pulchritudinem sententiae verborum in vobis deponitis: tamquam apes sapiens ingressus quisque in immortales spiritualesque sacrarum litterarum campos, et in viridarium florum pietatis, floribus fulgens, in arcanis animarum cellulis mel divinorum oraculorum conficiat. Quemadmodum enim melis atque apum natura facultasque ex floribus est, et usus ac fruitio ex apum labore, similiter et pietatis

պէս և անձպաշտութեն ծաղիկ և զօրութի յաճեղէն
 գրոց է, և վայելք անձպաշտուն՝ յառաքինեացն աչ-
 խատուէ, զայսպիսի մեղրախորսխոյ զանձեղէն պատ-
 դամացն մաղս գործեաց յանձինս : Աւ երանելին
 դաւիթ առեալ զճաշակս, թէ որչափ բարութիւն
 անձպաշտութիւնն է, հնչէր գոչէր ՚ի նուագս սաղմա-
 սացն, թէ քաղցր են ՚ի քիմս իմ բանք քո քան ըզ-
 մեզր բերանոյ իմոյ :

Այլ ոչ այնչափ դուլեմ զձեր յօժարութիդ, որ
 չափ զարմանամ ընդ հօրս չնախանձաւորութի . որ
 անձեղէն սիրով ծաղկեալ է, և երկնաւոր շնորհօքն
 պայծառացեալ . որ այնչափ և այնպէս ուղղանէ զե-
 կեղեցի, և ուրախ առնէ զայսպիսի քաղաք ան : Ա-
 դէպ ժամանակի է ասել զբանս սաղմոսին, եթէ
 գնացք գետոց ուրախ առնեն զքաղաքս ան . որ զայն
 պիտի ոք և զյստակ վտակս բղիէ, և ՚ի սակաւ ինչ
 շքոց բանից մերոց չգարչի . այսպիսի ամսւ երկնա-
 ւոր անձրևօք մօրտացեալ, և չարանայ՝ սակաւ շա-
 ռաչուկ մերոյ լեզուոյս ընդունել, այլ գովէ ընդ
 ձեզ . որ յառաջքան զձեզ տայ բարեխօսութի իւրոց
 սքց աղօթից՝ ասողացս ասել, և լսողաց զսելոյն զյօ-
 ժարութի . և գովէ զիւրն իբրև զայլոյ, նմանող լի-
 նել ան իւրում քի . որ առնոյր զմարգարեիցն, և
 գովէր զբարոզութի մարգարեին : Անքնին բարեա-
 ռեցաւ ՚ի բերան եսայեայ մարգարեին, և ինքնին
 հնչեաց զհօգւոյն սքց զազգեցութիւն . և իւր ընկա-
 լեալ իբրև ՚ի մարգարեին, ասէ ցհրեայսն, կեղծա-
 ւորք բարիօք ասաց վասն ձեր եսայի . ոչ թէ եսայի
 բարիօք ասաց, այլ դու եսայեաւ բարիօք խօսեցար,
 և ամենայն մարգարեիքն . և վկայէ զաքարիաս,
 որպէս խօսեցաւ ՚ի բերան սքց իւրոց մարգարեիցն :
 Այն մարգարեիցն բերանքն, այլ հօգւոյն սքց ազգե-
 ցութիւնն . որպէս եղէզն՝ ոչ զոր կամի գրէ, այլ
 զոր ձեռն հրամայէ . նոյնպէս և մարգարեիցն լե-
 զուն՝ ոչ զոր կամէր բարեառէր, այլ զոր հօգւոյն
 սքց ճոխութի տայր հրաման . վասն այնորիկ և գե-
 ղեցիկ իսկ համարին (համարիմ) զգաւթի աղաղա-

1 Իբր չբարձրամօտիւ . կամ չչարանալ, չլոյրանալ :

flos virtusque ex divinis litteris est, fruitio autem pietatis ex labore virtutibus studentium hujusmodi savi Divinorum oraculorum alvearia fecit in animis. Beatus autem David postquam gustasset, quantum bonitatis sit pietas, personans clamavit in canticis Psalmorum, *Suavia sunt in palato meo verba tua supra mel oris mei.*

Caeterum non adeo laudo vestram promptitudinem, quantum Patris nostri liberalitatem omni invidia carentem admiror. Qui Divino amore florens, caelestique gratia praeclarus compertus, tot et tantis modis irrigat Ecclesiam, atque hujusmodi civitatem Dei laetificat. Opportuno tempore convenit dicere verba Psalmi, *Gressus fluviorum laetificant civitatem Dei.* Qui tales sanctos lymphidosque rivos producit, exiguas oris nostri guttulas vix detestatur. Hujusmodi nubes caelestibus pluviis madefacta, haud dedignatur pusillum stridorem nostrae linguae acceptare, sed collaudat vobiscum, atque ante vos concedit per intercessionem sanctae orationis suae nobis dicentibus dicere, et vobis auditoribus auditus promptitudinem. Laudat autem proprium velut alienum, imitans Dominum suum Christum, qui sumens verba prophetarum (a se inspirata), praedicationem propheticam laudabat. Ipse locutus est in ore Isaiae prophetae, ipse Spiritus sancti inspirationem sonuit, et ipse accipiens tamquam a propheta, dicit ad Judaeos: *Hypocritae, bene dixit de vobis Isaias.* Non sane Isaias bene dixit, sed tu per Isaiam optime locutus es: sic et in omnibus prophetis, testante Zacharia: *Sicut locutus est in ore sanctorum suorum Prophetarum.* Non prophetarum erant ora (verba), sed Spiritus sancti inspiratio. Quemadmodum calamus non quod vult, scribit, sed quod manus jubet; ita et prophetarum lingua non quod sibi placeret, proferebat, sed quod Spiritus Sancti auctoritas jubebat. Ideo pulchrum exi-

կենն, թէ լեզու իմ իբրև զեղէգն գրչի արագա-
գրի : Աւարդ՝ զարմանալի հայրս ինքնին սբ. աղօ-
թիւքն չնորհէսցէ մեզ զբանին առատութի . զոր ա-
ղօթքն տայ, զնոյն լսէ և գովէ . և արդ որովհետև
այսպիսի հայր ունիմք, և սկիզբն ևս է տօնի, ծն ա-
ռեալ սբ. աղօթիւք սորա, թռուցեալք ՚ի բարձրու-
թի փառաց միաճնին համբարձցուք զմիտս . ոչ զի
մեծարանաց պատուոյն հասու ինչ լինիցիմք, այլ սի-
րով փութասցուք հասանել առ նա . քանզի չիք ինչ,
որ հասու պատուոյ միաճնին լինիցի, ոչ բանից լայ-
նուիք, և ոչ մտաց խորութիւք . քանզի անցանէ զան-
ցանէ ըստ ամենայն միտս, և ըստ բնաւ խորհուրդս :
Աւ զայս երանելին դաւիթ ասէր առակաւ, եթէ
մատիցէ մարդ ՚ի սիրտ՝ խորին, և բարձրացի անձ .
որչափ խորհեացի որ ինչ բանս զայ, նոյնչափ բար-
ձրագոյն ՚ի վեր գտանէ զճշմարտութեն գիտութի :

Աւարդ՝ ճառեսցուք զբարերարութէ միաճնին
յայժմու ընթերցուածոյս : () առակս ՚ի կիր արկաւ
նէ աղբիւրն իմաստութե, որ ՚ի բերան դաւթի ա-
սէր, եթէ բացից առակօք զբերան իմ . և ճառէ օ-
րինակ ինչ, և առակ լի զօրութի, որ ըստ բանիցն
թուի թէ չիցէ ինչ նման նորա բարերարութեանն :
|| վ իցէ ՚ի ձէնջ, որոյ իցէ բարեկամ, և երթիցէ
առ նա ՚ի հասարակ գիշերի, և ասասցէ, բարեկամ,
տնւր ինձ երիս նկանակս հաց . քանզի բարեկամ իմ
եկն ՚ի ճանապարհէ, և չիք ինչ որ առաջի գիցեմ .
և նա պատասխանի տացէ և ասասցէ, թէ դուրբդ
փակեալ են, և մանկունքս ընդ ինև կան յանկողնի,
մի աշխատ առներ զիս, ոչ կարեմ յառնել և տալ :
Աւ զի՛նչ յետ այնորիկ . ամէն ասեմ ձեզ, եթէ և
վասն բարեկամուեն ոչ տայցէ, սակայն վասն ժտու-
թե նորա յարուցեալ տացէ նմա աւելի քան որչափ
կամէրն . և ձեզ ասեմ, ինդրեցէք, և առնուցուք :
Աւ զոր նմանութի բերէ առակն նորա բարերարու-
թեն . զի նա անքուն է բնութի, և սո՛ յանկողնի կայ
դանդալեալ² . նա չըմբռնի ՚ի դանդաղանաց, և սա

1 Գրեալ էր . և սիբ :

2 Գրածն, թանթաշեալ :

stimo clamorem David, *Lingua mea sicut calamus scribae velociter scribentis*. Mirabilis itaque hic pater sauctis suis precibus nobis verbi ubertatem concedat; quam oratione dat, eandemque audit et laudat. Quandoquidem vero huiusmodi patrem habemus, et principium etiam festi est, agendum per suam orationem volantes, in celsitudinem gloriae Unigeniti mentes extollamus; non quod reverentiam dignitatis attingere quodam modo valeamus, sed amore ad eum pervenire studeamus. Nihil enim est, quod dignitatem Unigeniti comprehendat, non verborum latitudo, neque mentis profunditas: quoniam excellit superatque omnem mentem omneque consilium. Et hoc beatus David dicebat per parabolam, quod *Accedat homo in cor altum* ⁽¹⁾, *et exaltabitur Deus*. Quantum enim quisque aliquid verbi de Deo cogitabit, tanto altiorem supra modum scientiam veritatis inveniat.

Agamus de beneficio Unigeniti in praesenti lectione; ubi parabolam usurpat fons sapientiae, qui dicebat in ore David, *Aperiam in parabolis os meum*, exemplar aliquod et parabolam virtutis plenam adducens, quae secundum verba beneficium suum minime adaequare videtur. *Quis est* (ait), *qui habeat amicum, et ibit ad illum media nocte, et dicet, Amice, commoda mihi tres panes; quoniam amicus meus venit de via, et nihil habeo quod ponam ante illum. Et ille respondens dicat, ostium clausum est, et pueri mecum sunt in cubili; noli mihi molestiam dare, non possum surgere et dare. Quid ergo postea? Amen dico vobis, etsi propter amicitiam non det, tamen propter impudentiam surgens dabit ei plusquam vellet. Vobis autem dico: Petite, et accipietis*. Quam ergo similitudinem parabola ipsius beneficentiae praebeat? Ipse enim somni nescius est suapte natura, iste vero in lecto jacet somnians. Ille non capitur mora, is autem morae somnoque servit. Quid igitur dissimilis illa similitudo parabola vult indicare? Adjicit quidem, vos etiam pe-

(1) Arm. profundum.

գանդադանաց և քնոյ ծառայէ : Ալ արդ զի՛նչ այն
 Հանգոյն ¹ նմանութի առակին կամի ցուցանել . և
 յարէ 'ի նոյն , եթէ և դուք խնդրեցէք , որպէս և
 նա ժտեցաւ խնդրել 'ի քնէածէն : Ս'իթէ և դու
 ննջիցես . ոչ ապաքէն անքուն բնութիւն ունիս . ոչ
 զքէն աղաղակէին մարգարէքն , եթէ ոչ նիրհէ , և
 ոչ ննջիցէ պահապանն իսրայէլի . և արդ զի՛նչ յայտ
 այնմ Հանգոյն նմանութի առակին քո կամիցի յայտ
 առնել :

Սոլոր իսկ են բանք կենարարին 'ի նմանեացն
 զնմանիսն ընծայեցուցանել , և 'ի հակառակացն զնու
 ցին հակառակսն ցուցանել . զայս և 'ի միւսում ա
 ռակին յայտ առնէ , յորժամ երբեմն կամեցաւ 'ի
 հակառակէն զիւր յորդարուի բարերարութիւնն՝
 զառատ և զեղուն շնորհան , և զանծախ երախտա
 ւորութիւնն յանդիման կացուցանել , այսպիսի օրի
 նակ 'ի մէջ բերէր , որպէս այժմն լուաք : Այլ նախ
 այս քննեսցի , եթէ զի՛նչ կամի ցուցանել . յայտ
 լիցի , թէպէտ և օրինակն չիցէ նման , այլ փրկիչն
 զայն կամի ասել , եթէ զքնոյն ծառայ և զգանդա
 ղանօքն պաշարեալ , և ընդ դրօքն փակելօք զվհա
 տեալն յորդորեաց տեւել և բաւել յամեւեացն , և
 ժուժկալութքն յաղթեաց թախանձանացն , զան
 դանդաղական բնութիւն՝ զայ ասեմ , որ ոչ թախան
 ձութք զգածէ , և ոչ քնոյ ծառայէ , չյորդորիցէ՝
 տեւել բաւել յամեւեացն , որ ճշմարտութք այնմ
 սկիցեն : և ո՛ր իցէ որ ընդ այնպիսի միտսն մարտ ե
 դեալ կռուեսցի : Ալ զի հաստատութք ուսանիցիս ,
 եթէ իւ հակառակ են , զնորին հակառակն ուսոյց .
 սակաւիկ մի 'ի խոնարհ իջեալ՝ զնոյն օրինակ 'ի կիր
 արկանէ , զի 'ի հակառակէն զնորին հակառակն ցու
 ցանիցէ : Ս'լ իցէ 'ի ձէնջ , ցոր խնդրիցէ որդի իւր
 հաց , միթէ քա՛ր տացէ նմա . և եթէ ձուկն , միթէ
 ընդ ձկանն օձ տացէ նմա . և եթէ ձու՝ միթէ ընդ
 ձուոյ կարի՛ճ տացէ նմա : Սակ իբրև 'ի մարդկեղէն
 համեմատութենէ զլաւագոյնսն ճառեաց , ապա ա
 սէ , զի եթէ դուք՝ որ չարքդ էք , զիտէք պարզևս

1 Թեբևս , սնհանգոյն . կամ այն հանգոյն , որպէս զնի զկնի :

tite, sicut ipse petere a somnolento praesumpsit. Numquid et tu dormis? nonne natura insomnis es? Non de te clamabant prophetae, quod *non dormitat, neque dormit custos Israel?* Quid ergo illi simile manifestare similitudo parabolae vult?

Solent verba Salvatoris ex similibus consimilia commendare, et ex contrariis contraria eorum ostendere. Hoc in altera quoque parabola palam facit; quum aliquando voluit ex contrario suam copiosam beneficentiam, superabundantemque gratiam, et indeficientem gratitudinem demonstrare, hujuscemodi exemplum adducebat, sicut nunc audivimus. Sed primum id examinetur, quid ostendere velit. Notum esto, quod etsi exemplum non simile sit, verum tamen Salvator illud dicere vult, quod si vel ipsum somni servum morosumque atque ostiis clausis inertius jacentem ad satisfaciendum patienter exposcenti exhortatus est, ita ut per perseverantiam vicerit molestiam, moram ergo nescientem naturam, Dei inquam, qui non molestia afficitur, neque somno servit, satisfacere perseverantibus, qui in veritate vigilant apud eum, non exhortabitur? Ecquis cum tali sententia pugnabit resistens? Ut autem constanter edocearis, quonam opponantur, ejusdem contrarium edocuit; quum paullo inferior hocce utitur exemplo, ut ex contrario contrarium demonstret. *Quis est ex vobis, quem exposcat filius suus panem, numquid saxum dabit ei? Sin autem piscem, an pro pisce anguillam dabit ei? si vero ovum, num pro ovo scorpionem dabit illi?* Quum autem ex humana comparatione meliora asseruerit, deinde dicit: *Quod si vos, qui mali estis, nostis dona bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester caelestis dabit bona petentibus se?* Viden' quomodo ex

բարիս տալ որդւոց ձերոց, որչափ ևս առաւել հայրն ձեր երկնաւոր տացէ բարութիս այնոցիկ որ խնդրեն զնա : Տեսանե՛ս, զիարդ 'ի համեմատութենէ հակառակին զնորին հակառակն եցոյց :

Մ. յսպիտի ինչ առակ և այլ ուր 'ի կիր արկանէ : որպէս և յառաջագոյն իսկ ասացի . և եթէ զինչ իւցէ, և որպիսի զօրութի ունիցի, կարևոր համարիմ ասել : 'Կատաւոր մի էր ասէ 'ի քաղաքի միում, ոչ յայ երկնէք՝ և ոչ 'ի մարդկանէ ամաչէր, և այրի մի հանապազ յամեալ թախանձէր զնա, և չլճարէր ինչ երբէք . քանզի վստտութեն և զամ չճանաչելոյ՝ չգայր յաղերս պաղատանացն : Կայց յաղութեաց յամեւն անագորոն խոտութեանն . ասէ ընդ միտս դատաւորն անիրաւութե՛, եթէ յայ չերկնչիմ, և ոչ 'ի մարդկանէ ամաչեմ, գոնէ վասն աշխատ առնելոյ զիս՝ եղէց նմա վրէժ խնդիր : զայս առակն ասէ : Իսկ կենարարն 'ի հակառակէն զնորին հակառակն կամեցաւ ցուցանել, ամէ վաղվաղակի զնովիմք : Տեսէք ասէ զինչ ասաց դատաւորն անիրաւութե . իսկ ամ ոչ առնէ վրէժ խնդրութի այնոցիկ՝ ոչք կարդայցեն առ նա . եթէ զանիրաւն և զանագորոնն ամ 'ի հաւան՝ տեւել բաւել և յամել այրւոյն, զքաղցրն և զյաճախադութ հայրն և զմարդասէր արն՝ տեւել բաւել յամելեացն չխոնարհեցուցանե՛ յաղերս և յողորմ : զայս այսու առակաւ եցոյց : զսոյն և այժմուս ճառէ : Եւ ձեզ ասեմ, խնդրեցէք և առնուցուք, բախեցէք և բացցի ձեզ . ըստ օրինակի բարեկամին՝ որ բախեաց զդուքսն, և ասէ, բարեկամ բաց ինձ . բախեցէք և դուք, և բացցի . հայեցէք, և գտանէք :

Մ. Եւ յորժամ խնդրեսցես յայ՝ զմտաւ ամ, եթէ զինչ պարտ է խնդրել, և յորպիսի ումեքէ . քանզի բազումք ազգի ազգի ինչ կարծիք կարծեն զայ յաղութս . յորժամ վասն իւրեանց մեղաց աղաչիցեն, քաղցր և մարդասէր կամին զամ . և յորժամ վրէժ խնդրութի 'ի զրկւացն կոչիցեն, խիստ և սաստիկ և արդար դատաւոր : Յորժամ վասն իւր ոք յաղութս կայցէ, աղաչանաց և աղերսից բարբառս առաջի դնէ, որք կարեն զամ 'ի հաւան ամեւ . աղա-

comparatione contrarii contrarium ejus probavit?

Hujusmodi parabolam et alibi usurpavit, ut jam dixi: quae autem illa sit, quamque virtutem habeat, necesse existimo dicere. *Judex quidam erat, ait, in quadam civitate, qui nec Deum timebat, neque hominem reverebatur. Vidua autem quaedam perseverans assiduo eum postulabat; nihil tamen resolvebat: propter enim duritiam et Dei ignorantiam, non ad exaudiendam supplicationem adducebatur. Vicit tamen perseverantia incrudelem duritiam. Dixit enim intra se judex iniquitatis: Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor, saltem quia molesta est mihi (haec vidua), vindicabo illam. Salvator vero ex contrario contrarium volens probare, illico subjungit: Videte, ait, quid judex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet vindictam clamantium ad se? Si iniquum immanemque suasit perseverantia viduae, dulcem et misericordiae plenum Patrem benignissimumque Dominum perseverantia expectantium in miserationem non inclinabit? Hoc ergo per istam parabolam probavit. Idem et impraesentiarum agit. Et ego vobis dico, petite, et accipietis, pulsate, et aperietur vobis. Juxta exemplum amici pulsantis ostium, dicentisque, amice, aperi mihi, pulsate vos quoque, et aperietur, quaerite, et invenietis.*

Caeterum quando petas a Deo, perpende quid et a quonam petere oporteat. Siquidem multi varias opiniones de Deo in oratione mente volutant. Quum propter propria peccata rogent, dulcem humanumque volunt Deum: quando vero ad vindictam de injuriosis invocabunt, durum acerbumque et justum judicem. Dum pro se quis oret, rogationis supplicationisque vocem edit, qua possit Deum persuadere; quaeso, inquit, Domine, miserere mei indigni; quoniam suavis es, et

չեմ' ասէ՛ տըր , ողորմեանց անարժանիս . քաղցր ես և բարեբար , և մարդասէր , որ չճայիսդ 'ի մեղս , և անտես առնես զյանցանս . եթէ զանօրէնութիւն խտրիցես , ո՞ կարէ ժուժկալ լինել առաջի քո . արա՛ ընդիս ըստ ողորմութեան քում : Օ այս ամենայն ասեն , յորժամ 'ի վերայ անձանց աղօթս մատուցանիցեն : Իսկ յորժամ տրտմեալ 'ի թշնամոյն՝ դայցէ կալ յաղօթս , զայսպիսի բանս մոռանայ , և յայլ միտս շրջէ զպաղատանս . տէր ասէ՛ արդար դատաւոր ես , և չենք եղ չաճոյ չարիք . արա՛ վրէժխնդրութի 'ի թշնամեաց իմոց , զի դատաւոր արդարութե ես . մի լինիր երկայնամիտ նեղչացն , այլ իբրև զարդար դատաւոր խնդրեա՛ զարդարութի :

Յորժամ զքեզ դատիցիմ , քաղցր և բարեբար կամիս զիս . և յորժամ զքո թշնամին , արդար և անաչառ : Երուացա՛ր զառաջին աղօթսն . ոչ իբրև առքաղցր կարգայիր , ոչ որպէս զմարդասէր ածէիր 'ի հաւան , ոչ իբրև զերկայնամիտ աղաչէիր : Իսկ զիարդմիթէ ըստ ձերոց կամաց պարտիցիմ զանձն ինչ բաժանել , և ընդ ձերոց հաճոյից վաճառել զարդարութի . այլ չէ՛ մարթ՝ քեզ 'ի բարեբարութենէն զբարիս և եթ զտանել , և քոց թշնամեացն յարդար դատաւորութենէս զարդարութեան միայն վճիռս . զի բարեբարն՝ առ ամենեսեան բարեբար է . և արդար դատաւորն՝ առ ամենեսեան պարտի պահել զարդարութի : Կուցէ՛ մինչ հակառակ թշնամեայն կայցես յաղօթս , ընդ քեզ զայրացուցանես զգատաւորն : Օ իարդ : Երդար դատաւորն զքոյն և զայլոյն հասարակ քննէ . որպէս՝ թէ իբրև զարդար հակառակ թշնամեացն կուչեսցես , հարկ է զի և ընդ քեզ գրգռեսցես զգատաւորն . իսկ եթէ իբրև զբարեբար աղաչեսցես վասն քո , ապա առ ամենեսեան բարեբար լինիցի , թէպէտև դու չկամիցիս : Եւ արդ՝ պարտ է այնմիկ՝ որ յաղօթս կայցէ , խնդրել զայն ինչ՝ որ նոյն հաճոյ իցէ . պատշաճ է աղաչելեացն , յորում իմիք նժ հանգչիցի՝ զայն աղաչել . զի թէ կենարարն յորժամ ասաց , հոյր , եթէ հնար ինչ իցէ , անցցէ յինէն բաժակս , յարեաց 'ի նոյն վաղվաղակի . բայց ոչ որպէս ես կամիմ , այլ որպէս դու .

benignus humanusque, qui non aspicias in peccata, et despicias delicta. *Si iniquitates observaveris, quis potest sustinere coram te? Fac mecum secundum misericordiam tuam.* Haec omnia repetunt, dum pro seipsis preces fundunt. Quando vero quis tristitia adfectus ab inimico veniat ad orandum, hujusmodi verborum oblitus, in aliam sententiam supplicationes convertit. Domine, inquit, justus es iudex, displicentque tibi pravitates; vindictas cape ex inimicis meis, iudex enim justitiae es: noli longanimis esse affligentibus, sed sicut justus iudex reposce justitiam. (Quid ad haec Deus?)

Quando te iudicaturus sim, dulcem benignumque me cupis: quando vero tuum inimicum, justum ac severum. Oblitusne es priorum precum? Nonne tamquam ad suavem invocabas? non sicut humanum placabas? non sicut longanimem rogabas? Quid ergo? An secundum placitum vestrum meipsum dividere debeam, atque ad libitum vestrum justitiam vendere? Sed non poteris a mea beneficentia tibi bona tantum assequi, et pro inimicis tuis a justo iudicio meo justitiae tantum sententiam: namque beneficus, in omnes est beneficus, et justus iudex in omnes debet servare justitiam. Cave, dum contra inimicos oras, in te exacerbare iudicem. Quomodo? Quoniam justus iudex tuum ac alienum jus aequae examinat; ita ut si tamquam justum adversus inimicos appelles, necesse est, ut in te quoque iudicem irrites; sin autem tamquam benignum rogabis pro te, in omnes utique benignus erit, etiam si nolis. Oportet ergo orantem id petere, quod Deo placuerit. Convenit supplicantibus id orare, in quo Deus quiescat. Quod si Salvator quum dixit, *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste,* subjunxit statim, *tamen non sicut ego volo, sed sicut tu,* tunc homo furens propriam voluntatem praefers, et non ejus voluntati te commendas?

և դու այր մի վայրենեալ՝ զանձինդ կամս ընտրես ,
և ոչ ՚ի նորա կաման ասաստան առնես :

Մ.Ճ արդ յայսմիկ ածցուք զբանն . քանզի գիտեմ , եթէ զսոյն իսկ պահանջէիք . և տեսանեմ զձեզ խռնեալս , և նեղեալս , և փափաքեալս բանին ունկնդրուածն . այլ միտիթարեցարո՞ւք , զի եկեալ հասեալ եսայի՛ տացէ քաջալերս , եթէ ընդելարո՞ւք ընդ նեղուածիսդ անձկացեալքդ ՚ի լսել : Մարիո՞ք առաց նա , բարիո՞ք լուարուք և դուք ամենեքին , նեղեալք՝ ընդարձակեալք գիւրացեալք հոգւով . զի աստի նեղուածիդ ՚ի բազում նեղուածեց լինիցի ձեզ դիւրուածի : Որ վասն նոյ քրտունս կրեսցեն յանձինս , զամենայն զցաւս մեղացն փարատեն . զի եթէ որ ՚ի մարմնոյ քիրտն ծնանիցի՝ փարատէ զցաւս , իսկ այն պիտի քրտունք՝ զոր վասն նոյ և վասն պատգամաց նորա , յաղբիւրէ փափաքանաց՝ զոր մատուցեալ էք լսել , վիժիցեն , ոչ ապաքէն միանգամայն զամենայն մեղան իսկ լուանայցեն : Մ.Ճ որ ինչ առաջի կայ՝ յայն երթիցուք . քանզի գիտեմ զի զնշխարս բանին պահանջէք : Մազումք իբրև զբարեկամս փափաքեալ խնդրեն , և բազումք պատճառս որսան , և խոտել մտաբերեն . քանզի ոչ եթէ անց զմեօք բաղմացն աղարտուածի , որ զմեզ խոտել կամին , եթէ առանկատարուածն ինչ առանց քննուածն թողաք զբանն : Մայց ես ընդ այնպիսեացն զարմանամ , ոչ ընդ բամբասանսն , այլ ընդ տարաժամուածի : Սեղադիր լինիս , որպէս թէ փոխ ետուր և չառեր զփոխորդին . միթէ յորժամ պահանջէիր զբանն՝ յուրաստ ինչ ՚ի լուծմանէն կայի . միթէ այլ ոք արկ զխնդիրն առաջի , և ես ՚ի բաց մերժեցի . ես ինձէն խոստացայ , և ես ինքն մոռացայ . եթէ այդպէս իցէ՝ մեղադիր լեր կարեաց բնուածես , և մի եպերեր զբանին պատմուածի . զի թէ և անցանէր զմեօք պատմուածին , նա և այնպէս ոչ տկարուածի բանին եղծանէր զզօրուածին խնդրոյն . քանզի ոչ եթէ յիմիչ անկարուածենէ վտարանդի լինին իրաւունք ճշմարտուածեն , զի և յայտնի իսկ են պատճառք իրացն , որ կան առաջի . բայց յաճախուածի բանիցս ասացելոցս այսր անդր մաղեցին զմիտս՝ հեռանալ ՚ի խնդրոյն որ առաջի կայ :

Nunc itaque huc referamus sermonem; satis enim conscius sum, quod hoc ipsum postulabatis; et vos confertim concurrentes, et angustia pressos, atque verbum auscultationis optantes aspicio. Sed consolamini, quia ecce vos Isaias confortabit, *Consuescite*, inquit, *angustiis anxii ad audiendum*. Bene ille dixit, bene audite et vos omnes angustia pressi, dilatati scilicet et relecti animis; praesens enim angustia a multis angustiis in laetitia vos transferat. Qui propter Deum sudorem in se praeferunt, omnes dolores peccati expellunt: si enim sudor in corpore natus morbum expellit, hujusmodi ergo sudores, quos propter Deum atque oraculorum ejus fidem ex fonte desiderii, quo accessistis ad audiendum, aliquis vestrum expresserit, nonne omnia peccata simul abluent? Sed ad propositum pergamus; scio enim quod verba, quae remanent, postulatis. Plurimi tamquam amici cupientes quaerunt, plures autem causas aucupantur, vituperare cogitantes. Non enim praeteriit nos multorum improbatio, qui nos arguere volunt, si ob imperfectionem aliquam ad trutinam non redactum verbum reliquerimus. Ego tamen illorum miror non obtrecitationem, sed importunitatem. Inculpas, quasi vero mutuo dedisti, et non accepisti mutuatum. Numquid si quando exposcebas verbum, solutionem negavi? Anne aliquis proposuit quaestionem, et ego rejeci? Ego ipse pollicitus sum, atque ego ipse promissi oblitus sum. Si ita est, incusa vitium naturae, ne autem vitio verbi enarrationem convertas. Quoniam etsi praetervolasset nos narratio ipsa, neque sic infirmitas sermonis vim quaestionis depravasset; non enim ob meam imbecillitatem captivatur jus veritatis. Siquidem manifesta quoque est rerum praesentium ratio: attamen copia dictorum huc illuc mentem cribrarunt, ita ut a proposita quaestione recederet. Quae ergo tunc invitus omisi, nunc ultro debitum ejus persolvam.

Ալ արդ՝ զոր յայնժամ թողի ակամայ, այժմ հատուցից կամաւ զնորին պարտսն :

Սակ յորժամ հատուցանիցեմ, դարձեալ կասկածեմ, զի նոր ինչ և չքնաղ տեսանեմ՝ ի ձեզ արբեցու թի . արբեցու թի՝ որ ոչ զմիտս յապուշ կը թիցէ, այլ ևս քան զևս զյիշատակն յորդորիցէ . և զի գործ արբեցու թե՛ զուշն յապուշ առնէ՝ ամենեքին գիտէք . իսկ դուք աւագիկ էղբարք, որչափ և արբենայք անձային բանիւն, ևս քան զևս զուշն ապուշ ՚ի բաց մերժէք, և զանձեղէն յիշատակսն ՚ի տեղւոյ տնկէք : Ալ այն իսկ են զարմանալիք, զի մատուռակս արբեալ առաւելու թի սպասաւորու թե՛ն ծանրանան, և դուք որ այդչափ զսարկարանս անձեղէն բանիւն քամեցէք, և յետ արբեցու թե՛ն ծարաւի էք, և սպահանջէք զնշխարսն բազում հաւատեօք : Ըրդարև զհոգևոր արբելոց բանս հասանէ լսել : Բաժակն որ (կամ ուր) է ասեն, բաժակն մնաց, զբաժակն չմեկնեաց, զբաժակին բանի չհատոյց զպարտս : Սիրեմ՝ զքեզ՝ որ քնի բաժակին փափաքեալ ես . սիրեմ՝ զքեզ՝ որ խնդրես զնշխարն . սիրեմ՝ զքեզ՝ որ վասն դեղեցիկ արբեցու թե՛ն չկամիս կորուսանել զմի բաժակն : Ալ կարի իսկ յիրաւի . քանզի ՚ի մարմնաւոր խրախու թիս զմի բաժակ որ անցուցանիցէ վասն համեստութեան, զարմանալի է . իսկ յանձեղէն ուրախութե՛ն և յերկնաւոր սեղանն որ չթողուցու ինչ յայնցանէ՝ որք ՚ի փրկութե՛ արբեցու թի ձգիցեն, այլ միանգամայն որ զողորցի և քաղցնուցու, և արբենայցէ, և ծարաւիցէ, նա է որ արդարև յաւիտենից փրկութե՛ն յազեսցի : Ալ արդ երանի տամ ասողաց և լսողաց . լսողաց՝ քանզի ծարաւի են լսելոյ . որպէս և փրկիչն ասէ, եթէ երանի որ քաղցեալ և ծարաւի իցեն արդարութե՛, զի նորք յազեսցին . և ասողաց՝ զի զանձեղէն վարդապետութիւն ՚ի կենդանի ականջս հնչեն . երանի որք խօսեսցին յականջս լսողաց : և արդ եկեսցուք ՚ի բանն :

Հայր, ասէ, եթէ հնար ինչ իցէ, անցցէ յինէն բաժակն : Բազում խնդրօք լի է բանս, և բազում սաստիկ ախտս բերէ հերձուածողացն . ոչ առ ՚ի չա

Verum nunc etiam rependere volens, iterum timeo, quoniam novam et mirabilem in vobis ebrietatem video. Ebrietas sane est, quae non mentem in stuporem vertet, sed magis ac magis memoriam excitabit. Quod autem ebrietas memoriam immemorem reddat, omnes conscii estis: vos autem, Fratres, quantumvis inebriamini Divino verbo, magis ac magis stupiditatem rejicitis, et divinam memoriam ejus loco inseritis. Et hoc ipsum est mirum, quod pocillatores plus aequo bibentes in ministerio gravantur; vos autem qui tot crateres divino verbo repletos exhaustistis, etiam post inebriationem sititis, et nimis accurate, quae remanent, postulatis. Profecto spiritualiter inebriantium verba audire est: Calix ubi est, ajunt? Calix remansit, calicem non exposuit, sermonis de calice debitum non solvit. Diligo te Christi calicem sitientem, diligo te reliquias quaerentem; amo te, qui propter laudabilem ebrietatem perdere unum calicem non vis. Jure meritoque. Siquidem in corporali convivio qui unum calicem propter temperantiam non bibere curabit, mirabilis est: qui vero in divinis epulis caelestique mensa non quidquam omittat eorum, quae in salutis ebrietatem conducant, sed simul expletus fuerit, atque simul esuriat, inebriatus simul atque sitibundus sit, ille est qui omnino aeterna salute saturabitur. Beatos itaque dicam tam dicentes, quam audientes. Audientes quidem, quia sitiunt auditum; quemadmodum Salvator ait: *Beati, qui esuriunt et sitiunt justitiam; quoniam ipsi saturabuntur.* Dicentes vero, quia divinam doctrinam in viventibus auribus haustam ex ore emittunt: vere enim beati sunt, qui loquuntur in aures audientium. Veniamus itaque ad verbum ipsum.

Pater, ait, si fieri potest, transeat a me calix iste. Multis quaestionibus confertum est hoc dictum, magnasque angustias fert haereticis; non quia male quo-

րաչար ինչ ասելոյ, այլ 'ի չարաչար իմանալոյ՝ զայն, եթէ հնար իցէ : Սմանք անվրէպ իմն առանց անցանելոյ հրամանս կարծեցին 'ի համբաւեալ Վմար մինէն, որ է բախտ, և բաշխ, և յառասպել անուն ծննդեանն հարկէ, եթէ այնպէս իւրաքանչիւր ումեք բաշխեալ ինչ իցէ 'ի ծննդենէ : Ալ ոմանք այլ ազգ թշնամանեն զպատիւ միածնին . ծառայաբար հնազանդութի իմն կցկցեն որդւոյն հօր . քանզի ընդ իշխանութի ասեն հօր էր, վասն այնորիկ արկանէ զայնպիսի պաղատանս : Ս'ր բան պատշաճ է մեզ զինգիրս լուծանելոյ, որ միտք բաւական իցեն ըզբազմահունչ հերձուածողաց առասպելս առեղծանել . Վմարթի այլ ուստեք, եթէ ոչ անդստին 'ի ճշմարտութեն ուսանել : ()ն առ, յածեղէն բարձունս ընթացուք, անդ 'ի վերին կենարարին տնտեսութի, որ զամենայն առնէ, և զընաւ բարբառի, ոչ միայն ըստ պատուոյն՝ որ նմա վայել է, այլ և զտնտեսութեն որ մեզ պատշաճ է : Ալ զի կարճառօտս կտրեցից, քանզի միշտ համառօտս սիրեմ հատանել, և զբազումս սակաւութ առնուլ, յառաջագոյն գիտէր կենարարն, եթէ կարի կարևոր են չարանքն, յառաջագոյն ճանաչէր՝ եթէ 'ի փրկութի աշխարհի հաստատի խաչն . մահ կշտամբի, և յարութի մատակարարի . և այնպէս գիտէր, մինչև յառաջագոյն ասէր ցաշակերտոն, ահաւասիկ ելանեմք յերուսաղէմ, և որդի մարդոյ մատնեսցի 'ի ձեռս մեղաւորաց, և ձաղեսցեն զնա, և խաչեսցեն, և յերբ աւուր յարիցէ :

Այս բարբառ արց է, որ յառաջագոյն գիտէ ըզհանդերձեալն . արց՝ որ կանխէ քան զփորձ իրացն . գիտութի արց՝ որ զմարդկեղէն իրս մատակարարիցէ : Անդրէն ձայնատու լինի նմա առ այս պետրոս, զընդացեալ ինայեալ 'ի մարմինն . քաւ լիցի ասէ, արց, մի լիցի քեզ այդ : Ալ առ այն զի՞նչ կենարարն . զայրանայր ընդ տարածամ գութն . եպերէր զանժամ ինաման . յետս երթ յինէն սատանայ, զի ոչ խորհիս դու զարց, այլ զմարդկան : Արբառք պատահէ բանին . և դու քննեա՛ և դէտակն 'ի վերայ գիցես . զի թէ լոկ բանիցն ծառայեսցես՝ զբազում ինչ

dammodo profertur, sed quia male illud intelligitur, *Si fieri potest*. Nonnulli inevitabile quoddam atque irremeabile decretum autumarunt, famosam illam τὴν εἰμαρμένην, quae est fortuna, sors, fatumque, et fabulosum nomen genethliologiae, tamquam necessitas quae unicuique ab ipsa nativitate distribuatur. Quidam vero aliter honorem Unigeniti offendunt, obedientiam quamdam servilem Filio ad Patrem assuentes; quoniam sub potestate, ajunt, Patris erat, propterea hujusmodi preces fundit. Quodnam verbum convenit nobis, ut quaestio haec exsolvatur? quae mens sufficiens est ad multisonas haereticorum fabulas refellendas? Fieri aliunde non potest, nisi ut ab ipsa veritate edoceamur. Agedum ad divina excelsa curramus, ad ipsam Supremam Salvatoris dispensationem; quae omnia facit, omniaque loquitur; non solum secundum dignitatem, quae eum decet, sed etiam secundum dispensationem, quae nobis convenit. Ut autem brevibus verbis aggrediar, semper enim compendiose agere me delectat, et plura paucis comprehendere, jam praesciebat Salvator, quod valde utilia ac necessaria esse debebant illa, quae passurus erat; jam praenoscebat, quod in salutem mundi erigitur crux, mors vincitur, et resurrectio praestatur. Ita autem praescius erat, ut praedixerit ad discipulos: *Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum, et irridebunt eum, et crucifigent; tertia autem die resurget*.

Haec vox Dei est praescientis futura, Dei praevenientis experimenta rerum, Dei disponentis sua scientia res humanas. Reponit illi statim Petrus, parcens ob suam commiserationem corpori. *Absit, ait, Domine, ne fiat id tibi*. Quid autem ad haec Salvator? Exacerbatur de inopportuna commiseratione, inconsultam curam vituperabat. *Recede a me Satan, non enim cogitas quae Dei sunt, sed quae hominum*. Optime occurrit verbo. Tu autem examina, et attente perspice: quoniam si verbis tantum servies, multa evertis de illis quae ad Salvatorem pertinent; non solum imbe-

խախտես զկենարարին . ոչ միայն տկարութիւն, այլ
 ևս աստանդութիւն խորհրդոց բամբասես : Ս՝ Խորհ-
 բարերար, յորժամ պետրոս ըղձանայր, թէ քաւ
 լիցի, զի մի՛ ՚ի խաչ ելանիցես, դու նախատելիր . և
 արդ դու զնոյն աղաչես՝ որում մեղադիրն լինելիր .
 որ ոչ Խոյ միայն չվայելէր, այլ և ոչ մարդոյ հաստատ-
 նոյ : Ս՝ վ գոզէ զզօրաւար, որ յառաջ քան զպատե-
 րազմ՝ բազում ինչ խոստանայ, և մեծաւ համար-
 ձակուիք ընդդէմ թշնամւոյն գողայցէ, և ՚ի խառ-
 նորդս ճակատուցն ՚ի փախուստ դառնայցէ, և վա-
 տութիք զզօրութիւնն աղարտիցէ : Ս՝ Ինչև եկեալ
 քի ՚ի չարչարանս, զայն որ քաւերն զնա ՚ի չարչա-
 րանացն, ասէր, երթ յինէն սատանայ, զի ոչ խոր-
 հիս դու զԽոյ, այլ զմարդկան . և որ անարժան այս
 պիտի խորհուրդս՝ Խոյ համարէր, ինքն իւր արդեօք
 զնոյն ընդանեցուցանէր, և աղօթս վասն այնորիկ
 առնէր : Ս՝ հ անմտուեն, մանաւանդ եթէ ամբար-
 հաւաճութեն այնոցիկ որ լոկ բանիցն ծառայեսցեն,
 և զամենայն յախուռն յանդգնեսցին, և զԽճականան
 այլ ընդ այլոյ ժպրհիցեն մեկնել . և զայն չկամիցին
 դիտել, եթէ լոկ զբանս ընդունելով՝ ոչ միայն քան
 զհայր խոնարհագոյն ցուցանեն զնա, որպէս փու-
 թանն, այլ և քան զբազում իմաստունս և արդարս՝
 նուազագոյնս, և թէ բնաւ իսկ չունի զհաստատու-
 թի մարդկան : Ս՝ որ իմաստուն կամ արդար, կամ
 այլ որ ամենևին ՚ի մարդկանէ ՚ի բաջուիս վկայեալ՝
 ուրանայցէ զանձին առաքինութի, և թշնամանիցէ
 զխոստացեալ և զյառաջագոյն խրոխտացեալ զօրու-
 թիւնն : Ս՝ այնպէս վատթար և ապաժաման կայցէ,
 մինչև զայլ խիզախել և յանձն ունել, և զայլ խոր-
 հել, և ՚ի փորձոյ իրացն զանդիտել : Ս՝ որ մահ սպառ-
 նայր մահու, և զյարութե՛ աւետիսն տայր, ինքն
 զիարդ էր՝ զի զանդիտէր ՚ի խաչէն : Օ այս ամենայն
 ասացի առ ՚ի յանդիմանութի այնոցիկ՝ որք բանիցն
 ծառայիցեն, և զԽոյն թշնամանիցեն, և զճմարտու-
 թին վաճառիցեն : Այլ արդ՝ զինչ յայտ ընդդէմ
 հակառակութե՛ բանիցն կամիցի առնել, յորժամ
 ճմարտութիւն անձին միաբան գտանիցի հանապազ-
 և զինչ բնաւ միաբանութի ճմարտութեն առ կուր

cillitatem, verum etiam vacillationem consiliorum arguis. O tu bone Domine! quum Petrus anxius erat, *absit*, inquit, ne in crucem ascendas, tu corripiebas: nunc autem tu id rogas, de quo inculpabas? quod non Deo tantum, sed homini quidem constanti non conveniebat. Quis laudabit Ducem, qui ante praelium multum promittat, magnaue fiducia contra hostem intonet; acie autem commixta, fugam capessans, per inertiam fortitudinem diruat. Antequam Christus pateretur, eum qui curabat ipsum a tantis doloribus salvare, confutans, dicebat: *Recede a me Satan, non enim cogitas tu quae Dei sunt, sed quae hominum*: et qui hujusmodi consilium indignum Deo judicabat, ipse sibi illud familiare reddebat? O insipientiam, imo arrogantiam eorum, qui solis verbis inserviunt, et omnia audent inconsulto, atque divinas res praepostere interpretari praesumunt. Neque illud volunt scire, quod mera verba sibi concilians, non solum Patre inferiorem eum ostendunt, sicut student, sed etiam multis sapientibus justisque humiliorem; ita ut nullatenus constantiam habeat humanam. Quis sapiens aut justus aut aliquis umquam ex hominibus ob fortitudinem celebratus, denegabit propriam virtutem, et offendat promissam jamindeque jactatam vim? Quis tam vilis ac animo destitutus erit, ut aliud jactet acceptetque, et aliud animadvertat, experimentumque rerum metuat? Qui mortem minabatur morti, et resurrectionis annunciationem exhibebat, quomodo ipse timere crucem debebat? Haec omnia dixi ad refutationem illorum, qui verbis serviunt, Dominumque injuria adficiunt, et veritatem vendunt. Quid ergo manifestare vult verborum controversia, quando veritas sibi ipsi concordans semper comperitur? aut quaenam societas veritatis cum dissidio verborum intelligenda sit? Verba quidem pugnant inter se, sed concordia divinorum oraculorum constans permanet. Solutionem itaque quaestionis propositae mihi convenit indefesso animo exponere, et vobis studioso animo audire.

բանիցն իմասցի : Բանք արդարև կռուին իսկ ընդ-
միմեանս , բայց միաբանութի անձեղէն պատգամացն
կայ մնայ հաստատուն . և արդ զուժումն ինդրոցս՝
որ առաջի կայ , ինձ աշխատասէր բարիոր (բարուք)
պարտ է ասել , և ձեզ ուսումնասէր մտօք լսել :

Յորժամ Խորն 'ի խաչելութի մերձեցաւ 'ի կա-
տարումն ամենայն անտեսութեն , յառաջագոյն զի-
տէր երանելին և միայն հզօրն , թագաւորն թագա-
ւորաց և Խորն տերանց , եթէ բազում հերձուածողք
ընդդէմ ճշմարտութեն յառնելոց են , և որոշեսցեն
զանձեղէն չարչարանսն , և օտար զգործս ստաբանի-
ցեն . և մանաւանդ անուանակիցք մոլորութեանն՝ ,
զմանինեցւոց աշակերտացն ասեմ , որ և յանդգնե-
ցան ասել , եթէ ստուեր իմն և առ աչօք ցնորք էին
ք՞ի չարչարանքն . որպէս թէ և ոչ մարմին իսկ առ ,
և խան կերպարանօք էր , և մարմինն ստուեր ինչ
էր և նմանութի , և ամենայն իսկ մատակարարեալքն
կերպարանօք , և հովանի , և ցնորք , և առ աչօք էին ,
վասն այնպիսի հերձուածողական մոլորութեանն՝
զմանիքեցւոց աշակերտացն ասեմ , զի յառաջագոյն
կարկեսցէ զբերանս հերձուածողաց , և յայտ արաս-
ցէ՝ եթէ զայս մարմին , որ ընդ բազում կարեօք մտա-
նէ՝ զգեցաւ . որ զանգիտէս 'ի չարչարանաց , որ դո-
ղայս 'ի բռնութէ մահու , որ խռովիս և դողայս ընդ-
վախճան կենաց՝ , այժմ ասէ , անձն իմ խռովեալ
է . և դարձեալ եթէ անձն իմ տրտում է մինչև 'ի
մահ . և դարձեալ եթէ հնար ինչ իցէ , հայր , անցցէ
յինէն բաժակս : Այժմ ստուեր և առ աչօք և ցնորք
էին , ընդէր խռովէր . եթէ կերպարանք ինչ իրքն
էին որ դործէին , վասն էր զանգիտէր . քանզի 'ե
ստուերէ որ չերկնչի , և ոչ 'ի լոկ կերպարանաց
խռովի :

Ամիս , զի և 'ի պատմութենէ իմերէ ցուցից հաս-
տատագոյն զճշմարտութին : Մտին հրեշտակք 'ի սու-

1 Չի Իսկո՞ յունարէն նշա-
նակէ Իսկոնիս :

2 Չայս հատուած բերէ և
յ՛հ . իմաստասէր 'ի ճառն ընդ-
դէմ երևութականաց . համար .

40 : որպէս և ժողովն հռով-
մայոս առ մարտինոսիւ Թ . զո-
րոյ զյունարէնն եզօք 'ի սկիզբն
գործոյս :

(1) Furor Graecis dicitur

Cum proximum esset tempus quo Dominus cruci erat figendus, ut omnem dispensationem perficeret, jam praescius erat beatus ille et solus fortis Rex regum Dominusque dominorum, quod plurimi haeretici insurgent contra veritatem, et sejungent divinam dolorum tolerantiam, et aliena ab ipso esse opera illa mentirentur; maxime cognomen furoris praeseferentes ⁽¹⁾, Manichaeorum auditores dico; qui etiam ausi sunt dicere umbram et phantasma fuisse illa, quae Christus erat passus, quasi vero neque corpus quidem sibi sumpserit, et crux specie tenuis fuerit, et corpus umbra quaedam ac similitudo; atque simpliciter omnia dispensationis facta species, spectrum, umbra, et mera phantasmata sint. Itaque propter haereticalem furorem, puta discipulorum Manichaeorum, ut praeveniens ⁽²⁾ obstrueret haeticorum ora, atque manifestaret hanc nostram induisse carnem, quae varias subiit adfectiones, quae pavet dolores, quae tremens timet vim mortis, quae turbatur ac terretur de fine vitae, dixit ⁽³⁾: *Nunc anima mea conturbata est; et rursum, Tristis est anima mea usque ad mortem: atque iterum, Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste.* Si umbra et phantasmata essent, cur conturbatus erat? si species sive spectrum fuisset quod agebatur, quare pavebat? nemo enim umbram timet, neque a mera specie conturbatur.

Visne, ut etiam ex aliqua historia firmiorem demonstrarem veritatem? Ingressi sunt Angeli Sodomam; ho-

Mania.

(2) Locus citatus apud Jo. Philos. Patriarcham Arm. in orat. contra Phantast. n. 40. a nobis edita Arm. et Lat. A.

D. 1816. sicut etiam in Concil. Rom. sub Martino I. in nomine Severiani nostri Gabalensis. Gr. Lat.

(3) Vel, in vitae termino dixit.

դում. մարդիկ երևեին երեսօք, և հրեշտակք էին բնութք. յանդգնեցան սողոմայեցիքն բռնադատել զնոսա իբրև զարս յաղտեղութի, և յանարժանաց խարդաւանութի: Իսկ արգ՝ զինչ զործեին հրեշտակքն: քանզի գիտեին՝ եթէ չունէին մարմին, որ ընդ բռնութք մտանիցէ, չխուովեցան. այլ կաց մնաց բնութի հրեշտակացն առանց խուովութե, և չկրեաց ինչ աղմուկ ՚ի բքոյ կարեաց մարմնոյ: Բայց զովտ քանզի արս արգարս համարէր զնոսա, խուովեցաւ, եթէ գուցէ բռնուի ինչ կրեսցեն. աղաչէր զկատաղեալսն, խնդրեմ ասէ ՚ի ձէնջ, մի ինչ մեղանչէք աւրանցդ, որովհետև եկին մտին ընդ յարկօք իմովք. տաց ձեզ զիմ զարմն, առէք զգոտերս իմ, և արարէք զինչ և կամիք: Եւ սերտ հիւրասիրուէն, զիւրնս փոխանակ այլոց ունէր յանձին՝ տալ սպարտ բաշխի: Եւ ուր իբրև զմարդ խուովեցաւ. այլ հրեշտակաց բնութին չկրեաց ինչ խուովութի. քանզի բազում ճոխութք էին արտաքս, և զնա՝ որում բռնութին մարթ էր կրել՝ կորզեցին հանին ՚ի բաց. և որք զայն չափ և զմոլեկան կատաղութին կատաղէին՝ մանաւանդ եթէ զառանց այ խայտառակութին, հարին կուրութք. և շրջէին զցայզն ամենայն՝ խնդրէին ըզգուրն, և ոչ գտանէին. զի որք չարաչարն տեսանէին, բարիօք և յիրաւի կուրացան: Եւ զայս ամենայն առ ո՞ր եղև ասել, զի չիք ինչ հաղորդութի առաջին ճառին ընդ այժմուս. այլ զի ցուցից, եթէ ուր կերսպարանք են, անդ երկիւղ չիք. և ուր սողոք մարմին, անդ երկիւղ և տրտմութիւն: Բայց բնաւ իսկ՝ զի ամենևին յայտ առնիցէ կենարարն, եթէ յոր սակս ասաց զբանն, և կտրեաց զմիտս հերձուածողացն, և տնկեաց զկրօնս ճշմարտութեանն, ասէ ցառաքեալսն. հոգիս յօժար է, բայց մարմինս տկար է. նա զտկարութի մարմնոյն իւր համարի, և դու զանձութքն նորա ընկենուս զկարիսն: Եւ եթէ ոչ փութասցես գտանել զմիտս բանին, գտանիս իսկ թշնամանեալ զտրն. զի ոչ միայն զոր կարծեան՝ կազմես, եթէ աղօթս մատոյց հօրն, և աղօթակիրն քան զայն՝ զոր աղաչեսցէ՝ խոնարհագոյն է. այլ ևս յայտնագոյն ինչ ասեմ. եթէ լոկ բանիցն ծառայես.

mines videbantur visu, et Angeli erant naturâ. Praesumpsere Sodomitae eis tamquam viris in foeditatem, turpissimamque offensionem vim facere. Quid ergo egerunt Angeli? cum certiores essent se non habere corpus violentiam subiturum, nullatenus sunt conturbati, sed natura Angelorum sine turbamento permansit, neque confusionem a procellis adfectus carnis passus est. Loth tamen, quia viros justos censebat eos, turbatus est, ne forte violentiam aliquam paterentur; quare precabatur furens, obsecro vos, dicens, ne quidquam peccetis in hos viros, eoquod sub tectum meum intraverint: vobis propriam progeniem dabo; accipite filias meas, et facite quidquid vultis. O mirabilem hospitalitatem! sua pro alienis dare in dispendium minime dubitat. Loth ergo sicut homo conturbatus est, sed Angelorum natura nullam passa est conturbationem; magna enim auctoritate exeuntes foras, illum qui poterat vim pati, decerptum detraxerunt; illos autem qui tanta immanique furore bacchabantur, quo ignominiosi Deum non agnoscebant, percusserunt caecitate: ita ut tota nocte ostium quaerentes, non inveniebant: siquidem qui male videbant, rite et jure obcaecati sunt. Haec autem omnia quid dicere oportuit, quum nulla sit congruentia anterioris sermonis cum praesenti? Sed ut ostenderem, quod ubi species mera est, ibi timor nullus; ubi vero verum corpus, ibi timor atque tristitia. Verum tamen ut plane patefaceret Salvator, quare dixerit illud verbum, abscidens sententiam haereticorum, atque plantans dogma veritatis, dixit ad Apostolos: *Anima prompta est, sed caro debilis*. Ipse debilitatem carnis sibi adscribit, tu autem in Divinitatem ejus adfectionem conjicis. Sed si non sensum invenire procuras verbi, contumeliam fecisse Domino deprehenderis. Quoniam non tantum quod conjicis, adstruis, quod oraverit ad Patrem, et qui orat, humilior sit illo quem orat; sed adhuc evidentius quoddam dico, si nempe solis verbis servias, non solum Patre inferiorem illum, verum etiam Apostolis suis minorem facis. Sicut enim

ցես, ոչ միայն քան զհայր խոնարհագոյն առնես զնա, այլև քան զիւր առաքելալնն նուազագոյն: Օ որ օրինակ չարաչար առնուն զայն՝ որ ասէ, եթէ ես յանձնէինք ոչ խօսիմ, այլ հայր իմ ետ ինձ պատուէր՝ զինչ ասացից, և զինչ խօսեցայց. նոյնպէս և զայս:

Աստ իսկ առաքելական իշխանութիւն յառաջ եկեալ կարկեսցէ զբերանս մոլեկանացն: Պօղոս ասէ, եթէ վասն կուսանաց հրամանն ինչ՝ ի նմնէ ես ոչ ունիմ, այլ խրատ տամ. և յայտ է եթէ կարի իսկ վատթար են կրօնք հերձուածողայն. եթէ պօղոսի իշխանութի իցէ առանց հրամանի այ ճոխանալ, և քնի չիցէ իշխանութի առանց հայրենի պատուիրանացն խօսել: Աոյնպէս և աստ՝ ի համեմատութենէ առաքելական արուածէ է ցուցանել զհերձուածողական մոլորութիւն, եկեալ զբռամբ՝ եթէ կարի խոնարհագոյն է քան զառաքելական պատիւն տէրունի բարբառն: Այլ որպէս յառաջագոյն իսկ բազում անգամ ասացի, եթէ բանիցն և եթ ծառայեսցես, չգործի ինչ աւելի. իսկ եթէ զմիտան ընդունիցիմք, անարատ մնայ ճշմարտութիւն. մանաւանդ եթէ մեք իսկ անարատ մնայցեմք. քանզի ճշմարտութիւնն ոչ երբէք արատի: Այլ արդ եթէ մեկնութեն միտ չդիցես, այլ բանից և եթ ծառայեսցես, գտանիցես զքն վատասրտեալ, և յոյժ նուազագոյն բարբառեալ՝ ոչ միայն քան զիւր պատիւ, նա և քան զառաքելոցն արուածի: Օ ի քն ասէ, այժմ ոգի իմ խռովեալ է. և պօղոս իբրև չոգաւ ՚ի կողմանս պաղեստինացւոց, եկն անդ մարգարէ մի ագաբոս անուն, և ասէ. այսպէս ասէ հոգին սք, զայրն զայն՝ որոյ դօտիս այս իցէ, այսպէս կապեսցեն հրէայք յերուսաղէմ. և իբրև արդելուին եղբարքն ամենեքեան զպօղոս, և աղաչէին չերթալ յերուսաղէմ, պատասխանի տայր արուածէ բարբառով, մանաւանդ եթէ արուածեան և առաքելութե ոգւով ասէր ցկասեցուցիլսն, զինչ գործէք, զի լայք և ճմլեցուցանէք զսիրտս ՚ի ներքս, զի ես ոչ միայն կապանաց, այլ և մեռանել պատրաստ եմ վասն անուանն քնի: Պօղոս այնչափ վատահում թք, այնպիսի խրոխտանօք, այնչափ համարձակութք ձայնատու լինի մահու, և առ ռոն հարկանէ և

male accipiunt illud dictum, *Ego a me ipso nihil loquor, sed Pater dedit mihi mandatum, quid dicam et quid loquar, ita haec quoque.*

Hic sane apostolica auctoritas accedens in medium os furentium obturabit. Paulus enim dicit: *De virginibus mandatum quidquam a Domino ego non habeo, sed consilium do.* Patet ergo, quod valde pravum est dogma haereticorum; si Paulus facultatem habuit sine Dei mandato suam auctoritatem ostendendi, Christus autem sine patrio mandato loquendi facultatem non habuerit? Similiter et hic, ex comparatione apostolicae confidentiae probari haereticorum furor potest; cum constet quod nimis humilior apostolico honore sit vox illa Dominica. Sed ut antea saepe dixi, si solis verbis inservias, nihil amplius agitur; sin autem sensum admittamus, integra manet veritas; imo nos ipsi incolumes manemus; ubi veritas nunquam manca vel violata comperitur. Si ergo interpretationem non observabis, sed verbis tantum servias, invenies Christum vecordia laborantem, et valde demissius loquentem non solum sua dignitate inferius, sed etiam Apostolorum fortitudine inferiorem. Namque Christus dicit, *Nunc anima mea conturbata est.* Paulus autem cum in regionem Palaestinae profectus esset, veniens illuc propheta quidam Agapus nomine, ait, *Haec dicit Spiritus sanctus, virum, cujus est haec zona, sic ligabunt Judaei in Jerusalem.* Quum autem detinebant Fratres omnes Paulum, rogantes ut non adiret Jerusalem, voce fortitudinis respondit; immo animo fortitudinis et apostolatus, ad illos, qui gressum impediabant, dixit: *Quid facitis, et comprimitis cor meum interius; ego enim non solum ad vincula, sed etiam ad moriendum paratus sum propter nomen Christi.* Paulus adeo confidenter, tam jactabunde, tanta libertate provocat mortem, sub pedibus conculcat, contemnit, despicitque pavorem mortis. Dominus autem Pauli dicebat, *Nunc anima mea conturbata est.* Pauli cor comprime-

արհամարհէ և իշտրէ զարհաւիրս մահու . և պօղոսի տօնն ասէր , եթէ այժմ ոգի իմ խռովեալ է : Պօղոսի սիրտն ճմլէր , իսկ քս ոգւով չափ խռովեալ էր արդեօք : Պօղոս և պարծէր 'ի նեղութիսն . ոչ այսչափ միայն , այլ և պարծիմք ևս 'ի նեղութիւնս . քանզի գիտեմք , եթէ նեղութիք զհամբերութիւն գործեն . և քս տօնն պօղոսի ասէր , տրտում է ոգի իմ մինչև 'ի մահ : զի՞նչ նմանութի պարծանաց իցէ : Պօղոս պարծանս համարէր զչարչարանսն . և որ զնայն զօրացուցանէր՝ քս , տրտմութիւն ինչ արդեօք զտնտեսութիւն հաշուէր :

Ս'իտ դիր և այլ ուր մտացն պօղոսի , զիարդ ամենևին արութեանն . մնացեալ երբեմն 'ի փիլիպեցւոց քաղաքին 'ի մակեդոնացւոց աշխարհին , բազում ամբոխ 'ի վերայ յառնէր , և ազգի ազգի կտտանս 'ի մարմինն կրէր , բազում հարուածս 'ի վերայ եղեալ արկին զնա 'ի բանդ , և պնդեցին զտոսն 'ի կռձեղ . այլ առաքինի նահատակն անպաշտութե , և որ ընդ նմա էր շիղաս , յաղթէին զգաստութիւն վշտացն , պարտէին առաքինութիւն զչարչարանսն : Այլ զայս բարիօք իմն նշանակեալ որ զպատմութիւն գրեաց , ասէ , 'ի հասարակ գիշերի պօղոս և շիղաս օրհնէին զսօծ . վշտանան , և գոհանան . գան ըմպէին , և օրհնէին : Այլ տես զստուգութիւն այնորիկ՝ որ զպատմութիւն գրեաց . չասաց՝ թէ զհասարակ գիշերաւ պօղոս և շիղաս աղօթս մատուցանէին ան , այլ թէ օրհնէին . զի աղօթք թերևս առ նեղութի սրտին լինին , և օրհնութի՝ առ խնդութի սրտից : Այլ աւանիկ տեսանեմ , զի ուրախութիւն նշանակէին առաքեալքն , զի հասարակ գիշերաւ ասէ՝ պօղոս և շիղաս օրհնէին զսօծ : () օրհնութի՝ ոգւոց բերկրելոց նշանակ է . սքքն՝ որք կամէին զոգւոցն ցնծութիւն յայտ առնել , ոչ աղօթս մատուցանէին իբրև զնեղեալս , այլ օրհնէին իբրև ընդարձակեալք : Պօղոս և շիղաս՝ որ բնութիւն մարդիկ էին , առաքինի ոգիս 'ի չարչարանսն ցուցանէին , և քսի՝ որ թագաւոր է սքք , անկաճութե բանս պատշաճես . որ վասն տեսչութե ասացեալ՝ 'ի քակտումն պատուոյ նորա առնուս . ծն անդր , 'ի բանց լեր յայնպիսի մտայ : Ս'ի

batur, Christus autem usque ad animam conturbatus utique erat. Paulus gloriabatur etiam in tribulationibus, dicens: *Non adeo tantum, verum etiam gloriamur in tribulationibus; scimus enim, quod tribulationes patientiam operantur.* Christus autem Dominus Pauli dicebat: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Quae similitudo gloriationis est? Paulus gloriam aestimabat passiones; qui vero illum confortabat Christus, tristitiamne censebat dispensationem?

Attende et alibi mentem Pauli, quomodo omnino fortitudinem praeseferat. Dum maneret aliquando in Philippopoli Macedoniae, turba magna insurgebat, varia tormenta in corpore sustinebat; ita ut postquam multa vulnera in corpore retulisset, miserunt eum in carcerem, pedesque ligno constrinxerunt. Sed generosus athleta pietatis, et qui cum ipso erat Silla, modeste superabant calamitatem, debellabant virtute dolores. Haec autem optime notans qui historiam conscripsit, ait: *Media nocte Paulus et Silla laudabant Deum.* Afflicti gratias agebant, vapulati benedicebant. Observa autem diligentiam historiographi; non dixit, quod circa mediam noctem Paulus et Silla preces fundebant Deo, sed laudabant: preces enim fortassis ob angustiam animi offeruntur, laus autem prae laetitia cordis. Video itaque Apostolos laetitiam in se declarantes; quoniam circa mediam, ait, noctem Paulus et Silla laudabant Deum. Laus, animae gaudens est. Sancti volentes animae exultationem patefacere, non preces fundebant tamquam afflicti, sed laudabant sive benedicebant tamquam gaudio gestientes. Paulus ergo et Silla, qui naturam homines erant, generosum animum in afflictionibus demonstrabant; Christo autem qui Rex est Sanctorum, vilitatis verba imputas; atque propter dispensationem dicta suipsius dedecori attribuis? Apage! abscede ab hujusmodi sententia. Nemo contumeliose tractet Sancta; nemo divina verba calumniatur; nemo impietatem ex verbis Salvato-

որ թշնամանեացէ զսրբուծիս, մի որ զրոպարտեացէ զսծեղէն բանս, մի որ ամբարշտուծի ջանասցէ 'ի բանից կենարարին կազմել, և անկաժուծի զտնտեսուծին համարել:

Եւ պահանջէ 'ի մէնջ լսողն զկարգն. բարիօք ասէ ուսուցեր, արգարև տնտեսուծեան իսկ բանք էին. այլ և զզօրուծի իսկ տնտեսուծէն մեկնեաւ. ընդէր բնաւ իսկ արկ 'ի կիր զայնպիսի բանս. վասն էր ասաց, եթէ հնար ինչ իցէ, անցցէ յինէն բաժակս այս: Եթէ հնար ինչ իցէ, եղբարք, ոչ զհրամանաց ինչ հարկ մուծանէ, և ոչ զառասպել անուն զճննդեան, և ոչ վատասրտուծեան ինչ բանք են, և ոչ զանգիտել ինչ ասողին բամբասի այնու, այլ մարդկեղէն տնտեսուծէն կերպարանք, և խնայելոյ յայնոսիկ՝ որ գայթաղելոյն էին. քանզի զիտէր՝ եթէ չարչարանքն զբազումս կարեն գայթակղեցուցանել, և մանաւանդ զայնոսիկ՝ որ խորհրդոց տնտեսուծե չէին ակահ. բստ այնմ, եթէ մեք քարոզեսցուք զքս 'ի խաչ ելեալ, հրէից գայթակղուծիւն, և հեթանոսաց յիմարուծի: Երգ առեալ զգէմս մարդկան, որ զամենայն ինչ իմաստուծի մատակարարէ, ասէր. եթէ հնար ինչ իցէ, այլով օրինակաւ կատարել զտնտեսուին, և առանց մահու վճարել. զի մի այնպիսի չարչարանօք գայթակղեցուն բազումք. եթէ հնար ինչ իցէ, անցցէ յինէն բաժակս:

Եւ բռնազբօսես ասեն զբանն. աղէ՛ ցոյց ըզվկայուծի ինչ, որ վկայեացէ ճշմարտուծէն, եթէ վասն մարդկան տկարուծե և զընդալոյ ասաց զայն: Եթէ այնպէս իցէ, լնւր. զիարդ անդէն իսկ յաստի կարեացս ասէր ցառաքեալսն, յաղծթս կացէք, արթուն կացէք. և իբրև նիրհեցին, նախատեաց զնոսա, և ասէ, այդպէս ոչ կարացիր մի ժամ սկել ընդիս. յաղծթս կացէք, զի մի մտանիցէք 'ի փորձուծի: Զասաց, թէ զի մի մտից. քանզի ոչ եթէ նմա մնաս չարչարանք գործէին, այլ զայլս գայթակղեցուցանէին. յաղծթս կացէք, զի մի մտանիցէք 'ի փորձուծի. չասաց եթէ զի մի մտանիցէմք, այլ զի մի մտանիցէք. 'ի ձեզ խնայեմ, և ոչ եթէ զանձն ինչ կամիմ 'ի չարչարանացն ապրեցուցանել. զի-

ris adstruere, et vilitatem dispensationem putare jam tentet.

Sed auditor seriem rerum a nobis postulat. Optime, ait, docuisti: profecto dispensationis verba erant. Sed etiam vim dispensationis expone; quare nimirum hujuscemodi usus fuerit verbis? Cur dixerit, *Si fieri poterit, transeat a me calix iste*. Illud, *Si fieri possit, Fratres*, non sati necessitatem aliquam inducit, nec fabulosum nomen genethliologiae; nec timiditatis verbum est, neque vecordia dicentis hoc detrahatur, sed humanae dispensationis forma id erat, parcendique eis qui scandalum passuri erant. Siquidem noverat, quod ejus dolores scandalizare plurimos poterant, maxime illos qui mysteriorum dispensationis imperiti erant: secundum illud, *Nos praedicamus Christum crucifixum, Judaeis scandalum, et Gentibus amentiam*. Personam itaque hominum accipiens, qui omnia in sapientia disponit, dicebat: Si fieri potest, alio modo perficiatur dispensatio, et sine morte persolvatur; ne forte hujusmodi afflictionibus meis scandalizentur multi. *Si fieri possit, transeat a me calix iste*.

At vim facis, inquit, verbo: agedum, ostende testimonium aliquod ad probandam veritatem, quod propter hominum imbecillitatem haec adstruxerit. Si ita est, audi, quomodo sub ipso initio dolorum, quos passurus erat, dicebat ad Apostolos: *Orate vigilate*. Quum autem dormitarunt, increpavit eos, dicens: *Itane non potuistis una hora vigilare mecum? Orate, ne intretis in tentationem*. Non dixit, *ne intrem*. Non enim ipsi damnum ferebant illa quae patiebatur, sed caeteros offendeabant. *Orate, ne intretis in tentationem*. Non dixit, *Ne intremus, sed, ne intretis*. Vobis parco, non vero me ipsum volo quodammodo a doloribus liberare. Scio futura, non sum nescius dispensationis peragendae, non ignoro beneficium, quod pro universis ho-

տեմ զհանդերձեալն , չեմ անտեղեակ տնտեսու-
թեն , որ կատարելոց է . չեմ երախայ բարերարու-
թեն որ ծաղկելոցն է ամենայն մարդկան . այլ զի յա-
ռաջ քան զդէպս իրացդ՝ որ երեւինդ՝ գայթակղե-
ցուցանեն զձեզ , ասեմ ձեր բանիւ , եթէ հնար ինչ
իցէ անցանել չարչարանացն , անցցեն :

Պարտ է կրկնարօր և երեքկնարօր առնել զբանն ,
զի հնարն ինչ՝ է , ոչ եթէ բնութենս ինչ անվրէպ և
առանց անցանելոյ , և սահման անհրաժեշտ յայտ
առնել , որպէս ոմանք կարծեցին : Այլ կամիս հաս-
տատութիւն ունել , եթէ չկայր ինչ հարկ և սահման ՚ի
վերուստ ՚ի վերայ կենարարին , այլ իւր իսկ ամէնիւ
մաց տնտեսութի է , և իւրովք կամօք զամենայն կա-
տարէ , լուր հաստատութիւն , զիարդ ինքնին տրն յա-
ռաջագոյն ելոյժ զկարծիս հարկին , և յայտ արար
զիւրոց կամացն զճոխութիւն . ոչ որ առնու ասէ զու-
գի իմ յինէն , իշխանութի ունիմ ես դնել զոգի իմ ,
և իշխանութի ունիմ միւսանգամ առնուլ զնա . և
դարձեալ՝ եթէ քակեցէք զտաճարդ , և ես յերիր
աւուր յարուցից զդա : Այլ եթէ իշխանութի ու-
նիս , ընդէր արկանես զայդպիսի բան , եթէ հնար
ինչ է ասես՝ անցցէ յինէն բաժակս այս : Ասն ձեր
ասեմ տկարաց , և ոչ վասն իմ , որ հզօրս և ամենա-
զօրս եմ , և յամենայն տկարութիւն ՚ի վեր և բարձր :

Բայց ընդէր իսկ անուանեաց զչարչարանսն բա-
ժակ : Առնու ընծայի աստի միւս ևս այլ ինդիր , ե-
թէ զչարչարանսն բաժակ ընդէր կոչեաց : Այս ասէ ,
տուրութի է միշտ դրոց , զխրատ որ յայ զայցէ ՚ի
վերայ յանցաւորաց՝ բաժակ կոչել : Այս դիր հաս-
տատութիւն , և լեր իմաստուն լսող , մի յառաջագոյն
յափշտակել զբանս , այլ անսալ և մնալ մտացն .
քանզի մարթի այնմ որ չարաչարն լսիցէ՝ չարաչար
մեկնել զասացեալն : Բայց սակայն որ յեկեղեց-
ւոջ խօսի , մի ինչ օտարութի համարեսցի , եթէ զըր-
պարտութի կրեսցէ ՚ի զուր յանդրնելոցն ՚ի բամբա-
սանս . քանզի առաքեալքն զրպարտեցան , որպէս թէ
անսպիտան ինչ խօսեցան . և լուր պօղոսի , որքան
կրեաց զրպարտութի ՚ի քարոզութիւն . միթէ որպէս
հայհոյիմքն , և որպէս համբաւեն զմէնջ ոմանք՝ ա-

minibus florescit: sed quia ante eventum rerum haec visa vos scandalizant, dico vestro sermone: Si possunt transire quae mihi patienda sunt, transeant.

Oportet secundo tertioque exarare verbum, quod illud *Si fieri potest*, non est naturae irrevocabilem intransibilemque terminum quemdam declarare, sicut quidam autumarunt. Si vis firmiter tenere, quod non erat necessitas ac supernum decretum in Salvatore, sed sua propria dispensatio (sive dispositio) fuit omniscia, atque suapte voluntate perficiebat omnia, audi constanter, quomodo Dominus ipse jam prius resolvit suspicionem necessitatis, manifestans propriae voluntatis auctoritatem. *Nemo accipit, ait, animam meam a me; potestatem habeo ego ponere animam meam, et potestatem habeo iterum accipere eam.* Et rursus: *Dissolvite templum hoc, et ego tertia die excitabo illud.* Quod si potestatem habes, cur profers hujusmodi verbum? *Si fieri potest, dicis, transeat calix iste.* Propter vos dico infirmos, non autem propter me, qui fortis sum et omnipotens, et omnem imbecillitatem superans.

At quare calicem nominavit quae pati debebat? Hinc sane oritur, depromiturque altera haec quaestio (apud adversarios), quare nimirum calicem vocavit illa quae patienda forent. Etiam, ajunt, mos est perpetuus scripturae, castigationem a Deo proveniente[m] super delinquentes calicem appellare. Diligenter adverte, estoque prudens auditor; ne praeveniens rapias verbum, sed expecta patienter sensum. Potest enim is, qui male audit, ut male interpretetur dicta: attamen qui in Ecclesia loquitur, nihil alienum censeat, si calumnia patiatur ab iis, qui arroganter inaniterque ad detrahendum feruntur. Siquidem vel ipsi Apostoli calumniati sunt tamquam inutilia loquentes. Audi quidem Paulum, quantum calumniarum passus sit in praedicatione: *An ne sicut blasphemamur, et sicut di-*

տել, եթէ արասցուք զչարիս, զի եկեսցեն բարիք . որոց դատաստանն յիրաւի . զի զոր ոչ լուան, իբրև զլուեալ բամբասեն . զի զոր ոչ լուան 'ի վարդապետաց, զրպարտուի վարդապետացն յառաջ բերեն : այլ զոր ինչ առաջիս կայ՝ յայն եկեսցուք : Առանձին բարք են միշտ գրոց, զխրատս, կամ զպատիժս որ 'ի վերայ մեղաւորաց գայցեն՝ բաժակ անուանել : Այլ մի վաղվաղակի խճբճեսցէ զբանս թշնամի ոք և լքրտես, և ասասցէ, մի թէ և քս մեղաւ, զի զպատիժս մեղաւորաց կրեսցէ : Այլ լիցի զայն ասել . նա ոչ պարտէր ինչ պատիժս, ծն անդր, փարգաստ : այլ մեք ընդ պատժով էաք . և վասն մեր դատապարտելոցս ընդ մեղօք, և պատժապարտացս ընդ տանջանօք՝ յանձին կալաւ զմահ . որպէս և ետայի յառաջագոյն ձայնէր և գուժէր, եթէ վասն մեր մեղաւորացս եկն 'ի մահ : Այլ զի վասն մեղաւորաց պատժոց ընկալաւ անձամբ յանձն զմահ, վկայեսցէ կրնքատուն, եթէ ահաւասիկ դառն անձ՝ որ բառնայ զմեզս աշխարհի . և մարդարէն, եթէ նա զմեզս մեր բառնայ, և վասն մեր վշտանայ, և վասն մեղաց ժողովրդեան եկն 'ի մահ :

Այսին չարչարանք նորա բաժակ, ըստ բանին որ յառաջագոյն ասացաւ . նմին իրի իսկ և երանելոյն դաւթայ՝ զվրէժսն որ 'ի վերայ մեղաւորաց գայցեն, գրոշմեալ՝ ասէ, բաժակ 'ի ձեռին տն, անապակ գինււով լի խառնեալ, արբցեն ամենայն մեղաւորք երկրի : Այլ դարձեալ՝ յորժամ անձ իսկ սպառնայր պատիժս հեթանոսաց, ասէր ցերեմիա . ան բաժակ խառնեալ, և տուր ըմպել ամենայն ազգաց, և երուսաղէմի . և ասասցես ցնոսա, արբէք, և արբեցարուք և թմբրեցարուք : Օրինչ իցէ թմբրեցարուքն : Այլ թմբրութիւն ածէ զբազումս այն խրատ, բազում անգամ և 'ի հիացութի իսկ . մանաւանդ յորժամ տեսանիցեն զարդարս ընդ մեղաւորս ըմբրունեալ . որպէս և այժմ իսկ եպիսկոսոս յամենայն երկրի, եթէ ընդէր կոտորեցան քահանայքն 'ի սեղանս, վասն էր սբ կուսանքն 'ի լկանս մատնեցան, յոր սակս այնչափ և այնքան չարիք գործեցան, ընդէր ոչ պաշտպանեաց ան իւրոցն : Այլ քանզի այն

*vulgant de nobis quidam dixisse, quod faciamus mala, ut veniant bona; quorum iudicium revera: Quae enim non audiere, tamquam audita detrahunt; quia quod non audierunt a doctoribus, in calumniam doctorum proferunt. Sed ad propositum redeamus. Peculiaris mos est semper Scripturarum, correptionem aut castigationem supervenientem peccatoribus calicem nominare. Sed ne statim in vitium vertat dictum hostis quispiam ac explorator, dicens: Numquid et Christus peccavit, ut poenam peccatorum subeat? Absit id dicere: ipse nullam poenam debebat: apage, minime! sed nos sub poena eramus, et propter nos ob peccata condemnatos reosque poenarum in se recepit mortem. Quemadmodum et Isaias praedicens denunciabat propter nos peccatores morti occubuisse. Quod autem pro poenis peccatorum acceptaverit in se mortem, testetur Baptista, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et propheta: Ipse peccata nostra tollit, et propter nos affligitur, atque pro peccatis populi venit in mortem.**

Itaque ejus dolores nomine calicis juxta verbum praedictum vocantur. Quapropter et David beatissimus vindictas super peccatores irruentes exarans, dixit: *Calix in manu Domini, mero vino plenum mixtum, bibant omnes peccatores terrae.* Praeterea quum Deus ipse minabatur poenam Gentibus, dicebat ad Jeremiam: *Sume calicem mixtum, et dato bibere cunctis gentibus, atque Jerosolymis; dic autem ad eos: bibite, et inebriamini, et torpete (sive soporamini).* Quid sit, torpete? In torporem ducit plurimos castigatio illa, saepe etiam in stuporem; maxime quando justos cum peccatoribus prehensos aspiciant. Sicut nunc quoque in omni terra vituperant, quare caesi sint sacerdotes in altaribus? cur virgines in violentiam traditae sint? ad quid tot tantaque mala perpetrata sint? quare non defendat Deus suos? Quia ergo hujusmodi calamitates in torporem ducunt et in stuporem mentis, jure dixit, bibite, et obstupescite, et expleamini.

պիսի վիշտք 'ի Թմբրուծի ածեն, և 'ի մտաց հիացուծի, յիրաւի ասէ, եթէ արբէք և յիմարեցարուք և զէխեցարուք: Վարձեալ՝ և կենարարն յորժամ յառաջագոյն ճառեաց զչարչարանացն իւրոց առ յա կովբայ և յոհաննու, կարէք ասէ ըմպել զբաժակն, զոր ես ըմպելոց եմ. փոխանակ ասելոյ, կարէք զչարչարանս կրել՝ զոր ես կրելոց եմ. և նոքա ասեն, այո:

Բայց երանելին դաւիթ 'ի միւսում վայրի յայտնի իսկ եցոյց, եթէ մահ՝ որ վասն անպաշտուծեան գայցէ 'ի վերայ, բաժակ կոչի. զի՞նչ տաց տրիտուր ան ընդ ամենայնի՝ զոր ետ ինձ: Աւ (սանպի) իբրև ըզ կարի շնորհակալ ծառայ՝ ետես բղխեալ շուրջանակի զերախտիան ան, խնդրէ և ինքն սակաւիկ ինչ տրիտուր տալ մտադիւրուծք ընդ անբաւ երախտեացն: Արպէս և աղքատ ոք զմեծատուն 'ի վանս տանիցի, 'ի վարանս մտանէ, եթէ զի՞նչ կազմած կարասցէ յուրախուծի մեծատանն առնել. զի՞նչ ինչ արժանի ըստ աւագուծեն 'ի սեղանն բերիցէ. տարակուսեալ կայցէ, և ընդ անձինն խօսեցցի, զի՞նչ ինչ արժանի կարասցեմ սմա գտանել. զի՞նչ արարից, զի՞նչ բերից առաջի, զիսրդ պատուեցից, որպիսի՞ ճաշ ինչ կարացից կազմել: Աոյնպէս և դաւիթ հայեցեալ 'ի մարդկեղէն աղքատուծիս, և յանձեղէն բարերարուէ մեծուծիս, և տեսանէր՝ եթէ չիք ինչ արժանի 'ի մարդկանէ՝ որ ան մատչիցի. 'ի վարանս մտանէր, տարակուսանայր, բարբառ 'ի կիր արկանէր, եթէ զի՞նչ տաց տրիտուր ան. չգտանեմ ինչ արժանի ըստ երախտեացն. զի՞նչ տաց տրիտուր ան, որպիսի՞ ոք ինչ եղէց, զոր պատարագս տաց, որպիսի՞ դահամաբք մտից ընդ միտ բարերարին: Իբրև յամենայնէ չքաւորեցաւ, մի ինչ միայն եղիտ. և այն ոչ եթէ ըստ ան բարերարուծեն, այլ ըստ նորա յօժարուծեն արժանի է. բաժակ փրկուծեւ ընկալայց: Օ ի՞նչ յայտ բաժակն իցէ: Աթէ կարացից ասէ՞ վասն անպաշտուծեւ չարչարանս կրել, եթէ ձեռն հաս եղէց վասն ան մեռանել: Բաժակ փրկուծեան ընկալայց, և զանուն ան կարդացից: Աւ բանգի չէր բանն յայտնի, այլ զօղեալ և զեղէեալ, յաջորդօքն մեկնէ: Բաժակ փրկուծեւ ընկալայց, և զանուն ան

Practerea et Salvator praedicans illa, quae passurus erat, apud Jacobum et Joannem, *Potestis*, ait, *bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* dicere volens, potestis pati, quae ego passurus sum? et illi dicunt, etiam.

Verum tamen beatus David alicubi evidentius indicavit, quod mors superveniens propter pietatem, calix nuncupatur. *Quid retribuam Domino pro omnibus, quae dedit mihi?* Siquidem tamquam nimis grati animi servus circumfluentia beneficia Dei videns, et ipse modicum quidpiam retributum ultro dare pro immensis beneficiis conatur. Quemadmodum et pauper quidam divitem hospitio recipiens haesitat, quid apparatus poterit in convivium divitis apponere, quidnam condignum juxta magnitudinem ejus in mensam adducat: ita ut dubio agitatus secum scrutatur, quid dignum huic possim invenire? quid faciam? quid proponam? quomodo honorabo? quale prandium possum parare? Sic et David respiciens in humanam paupertatem, magnitudinemque divinorum beneficiorum, quum videret nihil humanum dignum esse quod Deo offeratur, haesitabat anxius, et dubius vocem edebat, *Quid retribuam Domino?* nihil enim invenio secundum beneficia condignum. *Quid retribuam Domino?* qualis, et quisnam ero? quam hostiam offeram? quibus donis ac piaculis placabo benefactorem? Quum omium penuria se laborare vidit, unum tantum reperit; illud autem non secundum Dei beneficium, sed secundum suum desiderium par erat. *Calicem*, inquit, *salutis recipiam*. Quid autem calix manifestabit? Si queam, ait, propter pietatem pati, si propter Deum mori poterō. *Calicem salutis suscipiam, et nomen Domini invocabo*. Quoniam vero non erat dictum evidens, sed latens et subobscurum, sequentibus rem declarat. *Calicem salutis suscipiam, et nomen Domini invocabo*. Cui subjungit: *Pretiosa est coram Deo mors sanctorum suorum*.

կարդացից . ածէ զնովիմբ , եթէ պատուական է առաջի ան մահ սբց իւրոց :

Եւ արդ՝ զինչ իցէ ասելն , հայր , եթէ հնար ինչ իցէ , անցցէ բաժակս : Այն ապաքէն յայտ է՝ զի զչարչարանացն ասէր . այլ ունիս յառաջագոյն տուեալ զլուծումն խնդրոյդ . զի ասելով՝ եթէ հնար ինչ իցէ , զմարդկեղէն զտնտեսութե՛զ կկերպարանս կատարէ . զի որ զայս ասաց ըստ մարդկութեան , նոյն յառաջագոյն ասաց ըստ ամենիշխան անութեանն , եթէ իշխանութիւն ունիմ դնել զոգի իմ , և իշխանութիւն ունիմ միւսանգամ առնուլ զնա . և յայտ առնէ , եթէ ոչ անութին հրաժարէր ՚ի չարչարանացն , այլ մարմնոյն իւրոյ տկարութի : Եւ դարձեալ ասէ , եթէ հոգիս յօժար է , բայց մարմինս տկար է . և ոչ զի նմա ինչ մնաս առնէին չարչարանքն , այլ զայլս դայթակղեցուցանէին : և զայն եցոյց աշակերտացն , յաղծթս կացէք ասէ՝ զի մի մտանիցէք ՚ի փորձութի : Եւ այլ ազգ և ս . նաև կանոնս իսկ աղօթիցն աւանդէ մեզ , մի ամենեւին պահանջել յայ զաղօթիցն պէտս զոր խնդրիցեմք , այլ ՚ի նա՛ ապաստան առնել , որ զամենայն իմաստութե՛ք մատակարարէ . զի և ասէ իսկ , եթէ ոչ որպէս ես կամիմ , այլ որպէս դու : Ար նմա ինչ ոչ վայել էր , և քեզ կարի ՚ի դէպ է . զի յորժամ յաղօթս կայցես՝ մի զայն ինչ խնդրեսցես զոր դու կամիցիս , այլ յայ կամնն ապաստան առնիցես : Ասասլիր և դու , յորժամ յաղօթս կայցես , ըստ նմանութեան քո՛ի՝ որ վանս քո խոնարհեցոյց զանձն , ոչ որպէս ես կամիմ , այլ որպէս դու՛ տր . յայ կամնն ապաստան արասցես . մի դու նմա թելադիր լինիցիս , և մի առ խրատտուս զանձն ունիցիս : Ար սիրէն ասէ զանձ , ամենայն ինչ յաջողի , և գործակից լիցի նոցա ՚ի բարիս . որ ինչ ըստ նորա կամացն իցէ՝ այն կատարի . և որ արտաքոյ քան զնորա կամնն , չելանէ ՚ի զլուխ :

Կայ բաժակ խրատոց այ՝ մեղաւորաց ՚ի պատիժս . բայց քո՛ի ոչ թէ պատիժ ինչ չարչարանքն

(1) Sensus praesentis loci cum sequentibus de distinctione humanae voluntatis Christi a divina paulo aliter invenitur in

Cur ergo dicitur: *Pater, si fieri potest, transeat calix iste?* Liqueat omnino de iis, quae patienda erant dictum fuisse. Sed habes jam antea datam solutionem quaestionis: dicens enim, *Si fieri potest, humanae dispensationis formam perficit.* Qui namque haec dixit quoad humanitatem, ipse prius dixerat quoad omnipotentem Divinitatem, *Potestatem habeo ponere animam meam, et potestatem habeo iterum accipere eam.* Manifestat autem non Divinitatem evitare dolores, sed corporis sui infirmitatem. Praeterea dicit, *Anima prompta est, corpus tamen debile* ⁽¹⁾. Non quod ipsi damnum ferebant dolores, sed caeteros scandalizabant: et hoc indicans discipulis dicebat, *Orate, ne intretis in tentationem.* Et aliter quoque. Regulam etiam orationis tradit nobis: Non penitus a Deo exitum rerum exigere, quas in oratione petimus, sed ipsi committere, qui omnia in sapientia disponit. Quoniam vel ipse dixit, *Non sicut ego volo, sed sicut tu:* quod ipsi nihil quadrabat, tibi vero nimis convenit. Quum ergo orabis, ne id quaeras quod velis, sed Dei voluntati temet committe. Dic et tu in oratione tua secundum similitudinem Christi sese humiliantis propter te, *Non sicut ego volo, sed sicut tu, Domine.* Voluntati Dei committe; noli tu illi hortator esse, suggerens quae facere debeat, neque monitorem te habeas. *Ei qui diligit, ait, Deum, omnia prosperantur, et cooperantur in bonis.* Quidquid secundum voluntatem ejus est, perficitur; quidquid autem praeter voluntatem suam, non adducitur in finem.

Calix monitorum Dei peccatoribus in castigationem accidit: attamen Christo non castigatio erat quod

Conc. Rom. diebus Martini I. sub nomine Severiani nostri.

էին, այլ՝ տեսչուհի . քանզի զմեղաւորաց մահ կրեաց առանց մեղաց . զի փրկեացէ զաշխարհ ամենայն, որ ընդ մեղօք դատապարտեալ էր : Մնդէր ասեն ընաւ զմահն բաժակ կոչիցէ : զի բաժակ պատիժքն և մահ անուանին, զայն գրոցն իսկ վկայութիւնք յայտ յանդիման ցուցին . բայց թէ ընդէր իսկ բաժակ չարչարանքն կոչեցան . քանզի չէ ինչ նման բաժակ մահու : Օ ի խրատքն որ ՚ի վերայ գայցեն՝ խիստ իմն և անհնարին և դժուարին լինին, նմանադոյնս անձեղէն գիրք զվիշտն բաժակ անուանեն . զի յայտ լիցի, թէ անձ ոչ իբրև զխիստ դատաւոր տանջէ, և ոչ յանխնայ կոտորէ, այլ իբրև զբժիշկ՝ զցաւս բժշկէ, և իբրև զանդէղեայ սաստիկ մաղձոյ՝ տայ ՚ի ներքս զխրատն : Աւարդ՝ փրկութե բաժակ խրատուցն՝ առ ճաշակել դանն է, և առ բժշկել օգտակար է . յանդիման կացուցանէ բանն զբարերարն անձ, բաժակաւն խրատիչ, և բարերար իբրև զհայր . և տանջիչ և պատժիչ իբրև զԹաղաւոր . ոչ իբրև զԹշնամի հարկանէ, այլ իբրև զբժիշկ կսկծեցուցանէ : Օ որ օրինակ յորժամ բժիշկն զերկամն ՚ի գործ արկանէ, և խարանս ՚ի մարմինն դնէ, ոչ այնու ընդ մարդոյն կուռի, այլ ընդ ցաւն մարմնչի . նոյնպէս և անձ յորժամ զխրատն ածէ, ոչ զիւր ստեղծուածն պատժէ, այլ զմեղսն սրբէ : Սիւթէ տեսէր երբէք զբժիշկ՝ առ ցասման ձեռն ՚ի գործ արկեալ, կամ առ զայրացուս ինչ ՚ի խարանս մատուցեալ, կամ այլ ինչ նոյնպիսի . թէպէտև հիւանդին՝ երեսքն բժշկին ահագին թուեսցին, այլ բժշկին օգուտ գործեալ կայ ՚ի միտս . և ոչ վասն զի ցաւածին ահագին բժշկութին թուիցի, և ճարտարութեն խոստումն ահագին ինչ իցէ :

Ապա ուրեմն բարիօք և սքանչելապէս երանելոյն պօղոսի եղեալ սահման խրատուն՝ ասէ, եթէ ամենայն խրատ առ ժամանակ մի ոչ թուռի ուրախութե, այլ տրտմութե : Սիւրածն յորժամ տեսանիցէ ըզբժիշկն՝ զի կտրել զվէրն կամիցի, ահագին համարի, և իբրև ՚ի թշնամոյ խուսափէ . իսկ յորժամ բժշկեսցի, զոր երբեմն տեսանէր՝ և զերեսս դարձուցանէր, յետոյ մօտ հայի, և երկիր պագանէ : Աթէ

pati debebat, sed dispensatio (vel providentia); quippe qui peccatorum mortem sine peccato subiit, ut universum mundum sub peccatis condemnatum redimeret. Cur autem, ajunt, mortem suam calicem vocavit? Quod calix nominantur poena et mors, id Scripturarum testimonia demonstrarunt. Sed quare calix vocetur illud quod patiendum erat, quum non ita par est calix morti? Quoniam cum castigatio superveniens dura sane atque molesta res sit, jure Divinae litterae tribulationem calicem appellant; ut manifestum fiat, quod Deus non sicut judex rigidus punit, neque immaniter caedit, sed tamquam medicus dolores curat, et velut antidotum vehementi veneno (bili) intus monitum infundit. Itaque salutaris calix monitorum gustatu amarus est, et sanatu utilis. Et jam benignissimum Deum per calicem monitorem, beneficium sicut Patrem, et punitorem castigatoremque sicut regem ratio demonstrat. Non velut inimicus percutit, sed sicut medicus prurigine vellicat. Quemadmodum quando medicus ferrum admovet, et cauterium in corpore ponit, non eo cum homine pugnat, sed cum dolore certat; sic et Deus dum monitum infert, non propriam creaturam castigat, sed peccatum expurgat. Numquid umquam ob iram manum in opus misisse medicum vidisti, aut prae indignatione ad ustionem venisse, sive aliud simile quidpiam fecisse? Quamquam aegroto vultus medici horrendus videatur, sed medicus in animo habet prodesse ei: non autem eo quod afflicto horrenda putetur curatio, artis professio quoque horribilis est.

Itaque optime atque mirifice beatus Paulus defenicus monitum, ait: *Omnis monitus ad tempus non existimatur laetitiae, sed tristitiae*. Vulneratus dum videat medicum vulnus scindere volentem, terribilem putat, atque velut inimicum abhorret: postquam autem curatur, eum quem olim videns avertibat vultum, propius aspicit atque honorat. Nonne satis novimus, quod prae molestia dolorum injuria aegroti medicos

չգիտիցենմք իսկ, զի առ զայրացուս ցաւոցն՝ թշնաւ մանս դնեն Տիւանդքն բժշկացն, և բժիշկն ներէ զայրացելոցն . քանզի գիտէ՝ եթէ ոչ ՚ի կամացն են թշնամանքն, այլ առ ցաւսն : Իսկ յորժամ ապաքի նին յախտէն, և՛ վարձ ևս տան նոցա, զորս անազօրոցնս համարէին . տան վարձս՝ ոչ իբրև պահանջեալք, այլ ինքնակամ յօժարութիւն : Կոյնպէս և մեք այժմ՝ դժկամակ լինիմք ընդ նեղութիւս . և յորժամ հասնիցէ պտուղ նեղութեանցն, ապա զովեմք զբարերարն, և զարմացեալ ասեմք ընդ դաւթայ, եթէ անցաք մեք ընդ հուր և ընդ ջուր, և հաներ զմեզ ՚ի հանգիստ :

Եւ արդ՝ կուէ՛ զնեղութիւնս բաժակ, և ոչ վայրասպար բաժակ, այլ ՚ի ձեռին տն անապակ գինուով լի խառնեալ : Կարձեալ ըստ բանիցն ընդդէմ իմն հակառակութի՛ թուի, զի խառնեալն և անապակ՝ ամենևին իսկ չեն միմեանց նման . և արդ՝ ընդէր իցէ անապակ և խառնեալ բաժակն : քանզի այ դատաստանն և խրատն որ ՚ի վերայ գայցէ՝ անապակ է, և խառնեալ անապակ : Օրին է խառն . ընդ արդարութեն՝ իրաւութի . և ոչ անօրէնութի, և ոչ սպիրատութի, և ոչ երկեան ինչ խառն ընդ արդարութե . այլ արդարև սեռն և անապակ է, փք, և յստակ՝ ակն դատաստանին, արդարակորով, և լուսաւոր, քաջատեօ, համառօտախնդիր, ուղղագործ, կշարար, անաչառ : Կանս այնորիկ բաժակ ՚ի ձեռին տն անապակ գինուով : քանզի չէ՛ խառն ընդ արդարութե անիրաւութի . և չիք անդ ՚ի հակառակորդաց՝ որ կարող իցէ երկեան ՚ի ճշմարտութիւն դատաւորին մուծանել . քանզի բաժակ է ՚ի ձեռին տն անապակ գինուով : Եւ եթէ անապակ գինուով, զիմրդ իցէ լի և խառնեալ . չթուիցին քեզ հակառակ միմեանց բանքն, այլ միաբան է ճշմարտութիւն : Կանապակ է բաժակն, որպէս և բազում անգամ իսկ ասացի, եթէ չէ՛ խառն անիրաւութի ընդ արդարութե . և խառնեալ, քանզի խառն է ընդ արդարութե և մարդասիրութիւն : որպէս զի ասիցէ, թէ սեռն՝ յարդարութիւն է, և խառնեալ ՚ի մարդասիրութի . քանզի ՚ի խրատելն ողորմի, և յողորմելն խրատէ :

afficiunt? medicus autem exacerbatis indulget; scit enim injuriam non ex voluntate provenire, sed ex dolore. Quando vero sanantur a morbis, mercedem etiam dant eis, quos crudeles credebant: dant, inquam, mercedes, non quia dare cogantur, sed ultro sponteque. Pariter et nos nunc aegre ferimus tribulationes; dum autem pervenerit fructus tribulationum, tunc benefactorem laudamus, et admirantes dicimus cum Dávid, *Pertransimus nos ignem et aquam, et eduxisti nos in quietem.*

Vocat itaque tribulationes calicem; non qualemcumque calicem, sed in manu Domini mero vino plenum mixtum. At iterum secundum verba contrarictas quaedam existimatur; mixtum enim et merum penitus non adaequari videntur: quomodo ergo merus et mixtus sit calix? Quoniam Dei iudicium et monitum superveniens merum est, et mixtum merum. Quid est mixtum? cum iustitia jus, non autem iniustitia, nec malitia, neque suspectum (vel improbandum) quidquam mixtum una cum iustitia, sed plane sincerus merusque est, sanctus et limpidus oculus iudicii, personarum non acceptor, lucidus, acutus visu, breviter resolvens, rectitudinis executor, ponderans, severus. Ideo calix in manu Domini cum mero vino, quia non est mixta cum iustitia iniustitia, et non est illic ullus adversarius, qui ambiguitatem in veritatem iudicis ponere possit; quoniam calix est in manu Dei meri vini. Si ergo merum vinum, quomodo erit plenum et mixtum? non videntur tibi contraria inter se invicem verba? Concordat tamen veritas. Merus est calix, ut jam saepe dixi, quia non est mixta iniustitia cum iustitia. Mixtus autem, quia mixta est cum iustitia humanitas quoque: ac si dixisset, pura iustitia est, et mixta cum benignitate. Quoniam in castigando miseretur, et in miserendo castigat.

Ալ տես այլ իմն նոր սահման ճշմարտութեն . նշանակ խնամակալութե և մարդասիրութեն այ , յորժամ խրատէ զմեղաւորս . նշանակ բարկութեան և ցասման , յորժամ չխրատիցէ զյանցուցեալն . յայնժամ երկիր յայ , որպէս թէ ատիցէ , և զերեսս դարձուցանէ , յորժամ յանցանիցես՝ և ոչ խրատիցէ . զոր սիրէ ասէ՝ Թր , տանջէ , գանալից առնէ զամենայն որդի՝ զոր յակն առնու . յորմէ վասն յաճախութե մեղաց զերեսս իւր դարձուցանէ , և առանց խրատու և պատժոց թողու : Ալ ով իցէ՝ որ զայն յայտ առնիցէ . ինքն իսկ ԹԾ մարդարէիւն , փոխանակ ասէ՝ զի անցէք զօրինօք իմովք , ոչ արարից այց դատերաց ձերոց՝ յորժամ պոռնկեսցին , և ոչ հարսանց ձերոց՝ յորժամ շնայցեն . որպէս զի ասիցէ , թէ մատնեցից զձեզ մեղացն , չտանջեցից զանիրաւութիւն , չարդէլից զապականութիւն , չբժշկեցից ըզվերս յանցանացն , այլ թոյլ տաց ձեզ մեռանել անդէն՝ ի չարիան ձեր : Տես զիւրդ յորժամ ցասնուցու , սպառնայ չխրատել . և յորժամ ստոյգ սիրեսցէ , չհրաժարէ ի խրատելոյ :

Ալ արդ ցուցաւ եղբարք ըստ կարի մերում , և թէ զինչ օրինակ աղօթիցն էր , և զինչ կամի ցուցանել ասելովն , հայր եթէ հնար ինչ իցէ , անցցէ յինէն բաժակս . զի ոչ ԹԾեղէն ճոխութեն ևն այն պիտի բանք , այլ՝ մարդկեղէն տեսեսութեն իւրոյ : Ալ յայտնագոյն ԹԾն իսկ արար , եթէ մարմնոյ տկարութե համարին խոնարհագոյն բանքն , երկեղին , և խուփութե , և տրտմութե . զի ստուգեսցի , թէ արդարեւ մարմին չարչարելի առ , ոգիս ասէ յօժար է , բայց մարմինս տկար է : յիշեցուցանեմ բազում անգամ զբանն , զի հաստատեցից զմիտս ճշմարտութեն : Ապա եթէ ժպրհեսցի որ որոշել զլուծումն խնդրոյն որ ՚ի մէջ ասացաւ , յառանջ մատիցէ , իւր դէմն կացուցէ , մարտիցէ ընդ մեր բանս . եթէ բաւական իցէ տալ պատերազմ ընդ ԹԾեղէն բանին , մի իբրև զԹճնամի փասքսեսցէ , այլ իբրև զնահատակ մի՝ որ ՚ի վերայ ճշմարտութեանն մարտնչիցի ,

(1) Vel potius, veretur; quod equivocum est, et potest con-

Vide et alteram eamque novam definitionem veritatis. Indicium providentiae atque benignitatis Dei est, dum castigat peccatores; indicium vero irae et indignationis, quando non castigat delinquentem. Tunc time Deum, quasi oderit, vultumque averterit, dum delinquas, et non castiget. *Quem diligit, ait, Deus, castigat: flagellis caedit (vel implet) omnem filium, quem amat* (1): a quo ob multitudinem peccatorum avertit faciem suam, et sine castigatione et punitione derelinquit. Ecquis id declaraverit? Deus ipse per prophetam, dicens: *Quandoquidem praetergressi estis legem meam, non visitabo filias vestras, quum fornicentur, neque sponsas vestras, dum adulterent*; volens dicere, tradam vos peccatis, non castigabo iniquitatem, non impediam corruptionem, non curabo vulnera delictorum, sed in ipsis malis vestris vos mori permittam. Vide, quomodo dum irascatur, non castigare minetur; dum autem vere amet, non a castigando recedat.

Nondum demonstratum fuit, Fratres, ut par erat nobis, quis modus orationis erat, et quid velit manifestare, cum dicit, *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*. Quoniam non Divinae majestatis sunt illa verba, sed humanae suae dispensationis. Et evidentius Dominus ipse reddidit, quod carnis infirmitati adscribenda sunt illa humiliora timoris, et conturbationis, tristitiaeque dicta; namque ut constaret vere carnem doloribus obnoxiam sumsisse, dixit: *Anima prompta est, corpus tamen debile*. Frequenter in memoriam revoco vobis verbum, ut sententiam veritatis confirmem. Quodsi quis arroganter solutionem quaestionis a nobis prolatam seponere audeat, accedat in medium, sistat, cum nostris verbis pugnet: si sufficiens sit bellum committere cum divino verbo, ne tamquam inimicus obmurmurabit, sed tamquam pugil quidam super veritatem dimicabit, palamque congregietur.

jungi cum sequentibus.

յայտ յանդիման կռուեսցի : Եւ այց այս ցոյս վայր բաւական լիցի . զի զոր ինչ յառաջին կայր՝ յայն եկաք , և ՚ի նոյն հանգուսցուք զբանն : Թուռի ինձ թէ կատարեալ և բաւական ցուցաւ տնտեսութեն օրինակ , և բանիս մեկնութիւն . քանզի ոչ , եթէ յետ այսչափ վկայութեան որ հակառակեսցի , այնու ինչ ճշմարտութիւն ազարտեսցի . որպէս և պօղոս ասէ , եթէ որ կամեսցի հակառակող լինել , մեք չունիմք այնպիսի ինչ սովորութիւն , և ոչ եկեղեցի այ . քանզի մեք ՚ի գրոց ուսաք հաւանել , և ոչ խուզական որոճան որոճել . և ես ազօթս առնեմ ընդ գրոց սխալել , և ոչ ընդ պղատոնի ճարտարել :

Ար ասացաւ՝ շատ և բաւական լիցի մեզ , և միայն զաղքատս յիշեսցուք . վասն որոյ և պօղոս այսօր բարիօք յիշեցոյց մեզ . պետրոս և յակոբոս և յոհաննէս ձեռն ետուն հաւանութե ինձ և բառնաբայ , զի մեք ՚ի հեթանոսս , և նորա ՚ի թլփատութեան . և ՚ի նոյն յարեաց վաղվաղակի , եթէ բայց միայն զաղքատս յիշեսցուք : Եւ իշեսցուք և մեք զաղքատս : զաղքատս՝ զի զանձինս յիշեսցուք . եթէ այլում ուղորմեսցիս , քեզ ողորմիս . անձինդ բարի առնես , եթէ աղքատին բարի առնիցես , անձինդ սերմանես , քեզ հնձես . աստ սերմանի ողորմածութիւն , և յերկինս հնձի բարերարութիւն : Եւ մի ասիցես , եթէ զինչ արարից , զի կարօտութիւն կապեալ եմ . կամիմ ողորմել , այլ չեմ ձեռնհաս . ախորժեմ բարի առնել , այլ չառնէ զբան իրացն անձկութիւն : Արչափ կարող ես՝ արա՛ . որչափ ձեռնհաս իցես գործել ըզբարիս , գործեա՛ : Աւսարուք մի միայն լսել անձկալ , այլև ողորմել անձկեալքդ : և լուր ետայեայ , եթէ տացես հաց քաղցելոց սրտի մտօք : զինչ է սրտի մտօքն . փոխանակ ասելոյ , թէ ուստի ուտելոց իցես , եթէ առնուցուս և տացես , և հաղորդ առնիցես կերակրոյն քում զաղքատն , անձինդ ողորմեցար , որով զնա կերակրեցեր : Եւ իշեցէք արդեօք , զիտեմ զի յիշէք և զառաջինն որ վասն ողորմութեն ասացան : Աղորմածութիւն այ բարեկամութե առիթ լինի . ուղորմածութիւն՝ մեղաց թողութիւն գործէ . ողորմածութիւն ՚ի մահուանէ փրկէ : Եւրանելին տաբիթա , որ օ-

Caeterum haec hactenus satis, quoniam ad propositum jam pervenimus, et in eo faciamus, ut sermo quiescat. Videtur mihi, quod perfecte planeque demonstrata fuit ratio dispensationis (incarnationis), et explicatio praesentis verbi: non enim si post tot et tanta testimonia quis resistet, eo veritas vituperetur. Sicut et Paulus dixit: *Siquis vult contentiosus esse, nos non habemus talem consuetudinem, neque Ecclesia Dei.* Quoniam nos a Scripturis didicimus consentire, non vero curiositatis escam ruminare; et ego sane optarem cum Scripturis errare, quam cum Platone sophisticè procedere.

Quod ergo dictum est, satis nobis erit, dummodo pauperum memores simus; qua de re et Paulus hodie nobis bene suggestit, dicens: *Petrus, et Jacobus, et Joannes manum dederunt consensûs mihi et Barnabae, ut nos in Gentibus, et illi in circumcissione; et his adjiciens illico: tantum modo pauperes commemoremus.* Memores simus et nos pauperum; pauperum sane, ut nostri meminerimus. Si alterius misereris, tui misereris. Tibi ipsi bene facies, si pauperi benefacies: tibi seminas, tibi metis. Hic seminatur eleemosyna, et in caelis metitur beneficium. Neque dixeris, quid agam, quia egestate devinctus sum? volo misericordiam exercere, sed impos sum; delector benefacere, sed non adstipulatur rerum angustia. Quantum potes, fac: quantum benefacere vales, fac. Discite (aut didicistis) non solum audire desiderare, sed etiam misereri desiderantes. Audi Isaiam dicentem: *Si dabis panem esurientibus spontaneo animo.* Quid sit, *Spontaneo animo?* Vult nempe dicere, unde manducaturus es, si sumens dabis, participemque facias cibo tuo pauperem, tui ipsius misertus es, quo illum cibasti. Memineritis utique; scio enim quod etiam antea de misericordia dicta memoratis. Misericordia amicitiae Dei conciliatrix est: Misericordia remissionem peccatorum operatur: Misericordia a morte salvat. Beata Tabitha, quae per legem naturae morti tradita est, gratias agentibus viduis, rursum de mor-

րինօք բնութեմբ մատնեցաւ մահու, և գոհութեամբ
այրեայն դարձաւ միւսանգամ ՚ի մահուանէ ՚ի կեանս.
Քանզի աղքատացն արտասուք զմահու գրունս քակե-
ցին: Սիտ դիր, որչափ ինչ կարող են վճարել ա-
ղօթք տնանկին. յորժամ մեռաւ տաբիթայն՝ որ բա-
րիօք գործօք լի էր, ամենայն այրիքն եկեալ շուրջ
կային զպետրոսիւ, և արտասուէին. և արտասուք
աղքատացն ցածուցին զսուգն, մանաւանդ եթէ
բռնութեան իսկ մահու յաղթեցին. զի որ մեռան
ըստ օրինաց բնութեմբ, դարձաւ անդրէն բանիւ չնոր-
հացն: Սի էր ողորմութեմբ և գործովք բարեաց. ար-
տասուեցին այրիքն, և ածին յաղէրս զանձ. մեռա-
նելն ըստ բնութեմբ է, և յարուցանելն՝ արտաքոյ և
՚ի վեր քան զբնութիւնս. զի եթէ զարտաքոյ քան
զբնութիւն կարացին վճարել արտասուք տնանկացն,
զըստ բնութեմբ չկարացէն վճարել: Օ մահ ած, որ
չափ բաւական են քուք այրւոյ, յորժամ զհարստե-
քութեայցէ. եթէ քութեայցէ աղքատ զմեծէ՝ որ հարս-
տահարիցէ, եթէ քութեայցէ որք զզրկողաց, որպիսի
վրէժս գործեսցին: Սի քութեայցէ զբէն աղքատն,
և մի հառաչեսցէ տնանկն. և մի կողկողեսցի և բռ-
ղօք բարձցէ զբէն որբն. այլ սերմանեալ յորբս ողոր-
մածութիւն, զի քոց որդւոցն դանձեսցես մարդասի-
րութիւն:

Մանող լեր արբահամու, որ յամենայն կարօ-
տեալս սիւեաց զգութ մարդասիրութեմբ, և ծննդոց
իւրոց եթող զգրաւական փրկութեմբ: Ալ տես զզար-
մանալիսն, զի վասն հիւրասիրութեմբ մեծարանաց՝ և
զհրեշտակս նոյ արժանի եղև ընդունել. ընկալաւ
հիւրասիրութեմբն զհրեշտակս, զոր մարդիկ կարծէր.
և յետոյ իմացաւ, եթէ հրեշտակք էին: և ընդ նո-
սա ետես զանձ: Ալ քանզի սիրեաց զհիւրասիրութեմբն,
սեղան անզրաւ ետ ընդ այնր նմա անձ. քանզի զբա-
ռասունս ամ՝ մինչ դեռ օտար էր յանապատին ժո-
ղովուրդն որ ՚ի նմանէ էր, անձ կերակրեաց զնոսա ա-
ռասութեմբ. քանզի պատրաստեաց նոցա սեղան յա-
նապատին. ինքնագործ խորտիկս ետ որդւոց նորա

te in vitam rediit; quoniam lacrymae pauperum mortis portas dissolverunt. Considera, quantum preces inopum perficere possunt. Quum mortua esset Tabitha bonis operibus plena, viduae omnes advenientes circumstabant Petro, et lacrymabantur: lacrymae autem pauperum luctum sedarunt, imo tyrannidem etiam mortis vicerunt: quae enim mortua est secundum naturae legem, ratione gratiae ad vitam reversa est. *Plena erat misericordia operibusque bonis*; lacrymantes viduae placarunt Deum. Mori secundum naturam est, suscitare autem praeter et supra naturam. Quodsi rem praeter naturam lacrymae inopum potuerunt perficere, opus secundum naturam non valent peragere? Meditare, quantum praevaleat gemitus viduae, quum de divite ingemiscat; si pauper de opulento vim sibi faciente tristetur, si orphanus de oppressoribus injuriis queratur, quae vindictae superstant? Ne ingemiscat de te pauper, nec suspiret inops, neque ululet clametque de te orphanus, sed in orphanis misericordiam sere, ut filiis tuis benignitatem divitem compares.

Imitare Abraam, qui in omnes egenos viscera humanitatis effudit, et natis suis pignus salutis reliquit. Vide autem mira, quia propter honorem hospitalitatis (1) Angelos etiam Dei recipere dignus efficitur. Hospitio Angelos excepit, quos homines arbitratur, postea autem Angelos esse cognovit, atque cum illis Deum vidit. Quia vero adamavit hospitalitatem, ei pro illa Deus mensam lautissimam sive infinitam praestitit: siquidem per quadraginta annos, dum peregrinabatur in deserto populus ab ipso prognatus, Deus eos copiose cibavit. Quoniam paravit eis mensam in deserto, dapesque a se confectas dedit filiis ejus quadraginta annis in deserto, nutriens populum, qui ex

(1) Vel, honorificam hospitalitatem.

զքառասուն ամ յանապատին , և կերակրէր զժողովուրդն որ յաբրահամէ էր՝ վասն սեղանոյ օտարասիրուէն արբահամու : Ալ քանզի հովանի ծառոյն զբաղում աղքատս զովացուցանէր , ամս հովանոց զովացուցանէր զժողովուրդն , և սահէր բարիոք զոստան յիծապաշտ արմատոյն : Ալ տես զքանչեւինս , որսիսի տրիտուր հատուցանէր . զհաց հրեշտակաց կերան մարդիկ : յիրաւի իսկ էին նմանագոյնս : Ամս զի և աբրահամ զհրեշտակս ընկալաւ . քանզի զմարդկան հաց հրեշտակք կերան , վասն այնորիկ և զհրեշտակաց կերան մարդիկ : Օ ի այնպէս իսկ մատչի յառաջ օտարասիրութիւնն . ընկալեալ զմարդիկ՝ ժամանէ և զհրեշտակս ընդունել , և ի հրեշտակաց ասպանջականութեն՝ ժամանէ և այս ասպանջական լինել . քանզի իծ է որ զհրեշտական ընդիւր սպասաւորս ունէր : Աւստի և իր մեր յսմիածին որդին այ՝ յորժամ զպտղոյ մարդասիրաց սեղանոյն ճառեաց , ասէ . որ զձեզ ընդունի՝ զիս ընդունի : ապա ընկալաւ ուրեմն օտարասիրութեն և երանելին արբահամ զիծ :

Ալ տես զզարմանալինս . երիս տեսանէր , և մի ումն միայն երկիր պագանէր . զի չասաց , եթէ տեարք , այլ թէ տէր . երիս տեսանէր , և զմինն օրհնէր : Այց այժմ չէ՞ ժամ զայն ճշդիւ քննելոյ , այլ զօտարասիրութեն բանն ի հանդիսի անցուցանելոյ : Արանզի ընկալաւ և հանգոյց , տես զնոր խորհուրդս այ՝ մարդասիրութեն , եթէ որսիսի պարտս հատուցէ մարդասէրն . ես եմ ասէ իծ հարցն՝ որ իջի յերկնից . դու կերակրեցեր զերկնաւորս , և ես զերկնաւոր կերակուրն տաց քոց ծննդոց : Արտաքոյ քան զընութի հրեշտակաց՝ կերան հրեշտակք զմարդկան կերակուր , և արտաքոյ քան զընութիւն մարդկան՝ վայելէն մարդիկ յերկնաւոր հացէն . ոչ այս կերակուր ընտանի է հրեշտակաց բնութե , և ոչ այն ինչ յանգէր ի մարդկան բնութի . այլ այժմ չէ՞ ժամանակ ճշդիւ և գտակաւ ի հանդիսի անցուցանելոյ : Այց դու փափաքեա՛ օտարասիրութե վարուց , և ճգնեաց զբարիոք ճգնութիւն վասն աղքատաց , զի անձին գանձ համբարեցես : Աւստի զմաճս արօրոյն ,

Abraam erat, propter mensam hospitalitatis Abraam. Quoniam autem umbra arboris plurimos pauperes refrigerabat, nubes obumbrans frigefaciebat populum, et optime ramos piae radicis servabat. Caeterum vide mirabilia, qualem retributionem rependebat; *Panem Angelorum manducarunt homines*. Rite apteque. Quoniam et Abraam Angelos recepit: quia autem hominum panem manducarunt Angeli, ideo et Angelorum panem manducarunt homines. Sic enim promovetur hospitalitas; susceptis hominibus, et ad Angelos recipiendos pervenit: atque a receptione Angelorum attingit ut hospitio Deus accipiatur. Deus enim erat, qui Angelos secum ministros habebat. Unde et Dominus noster Jesus unigenitus Filius Dei quum de mensae benignorum morum fructu egisset, dixit. *Qui vos recipit, me recipit*; Sic ergo et beatus Abraam per hospitalitatem Deum recepit.

Verum cerne mira. Tres cum vidisset, unum solum adorabat: non enim dixit, Domini, sed Domine. Tres videbat, et unum benedicebat. Nunc tamen non est hora id examinandi, sed hospitalitatis rationem ostendendi. Quoniam suscepit, et quiete donavit, vide novum mysterium benignitatis Dei, quale debitum reddat humanissimus. Ego sum, ait, Deus Patrum, descendens de caelo. Tu cibasti caelestes, et ego caeleste cibum progeniei tuae praestabo. Praeter naturam Angelorum manducarunt Angeli hominum cibum; et praeter naturam hominum homines de pane caelesti fruuntur. Non iste cibus familiaris est Angelicae naturae, neque ille humanae naturae quadrabat. Sed non est tempus accurate haec perpendendi. Tu autem desidera virtutem hospitalitatis, et optimum exercitium in pauperes exerce, ut tibi ipsi thesaurum deponas. Habes manum ad aratrum, in agris inopum semina. *Distribuit, ait, et dedit egenis; justitia ejus manet in aeternum*. Haec hucusque satis: quoniam

սերմանեալ յանդա տնանկաց . բաշխեաց ասէ , և ետ օրկաց , արդարու թի՛նորա մնայ յաւիտեան : Այս այսչափ բաւական լիցի . զի յիշեցուցանել միւսանգամ զաղքատաց ոչ յուսումն ինչ եղև , այլ ՚ի հաստատու թի՛ն . քանզի առաջինքն իսկ որ ասացան՝ բաւական էին յորդորել զմտավարժսն :

Ապասեցո՛ւք այսուհետև հօրս հոգևորի , որ ճշմարիտ վարդապետս է եկեղեցւոյ . ասացո՛ւք և մեք ՚ի դէպ ժամանակի ցսալ , եթէ զարթի՛ք փառք իմ , զարթի՛ք սաղմոսարանդ , և քնարդ , զի կարօտ եմք քո վարդապետութե՛դ , և հայրենի բարբառովդ ՚ի հաստատու թի՛ն մերոց բանիցս : (Թ) Կէտև բազում իցէ ալիւրն , այլ և սակաւ մի խմորոյ պէտք են . թէ պէտև բազում բանս խօսեցաք , այլ կարօտ եմք հայրենի օգնականութե՛դ , յարգել և ՚ի հաստատել զմեր բանս , ՚ի փառս քո՛ի նյ մերոյ , որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Ճ Ա Ռ Ժ :

Նորին սրբոյն Աբեբրիանոսի ՚ի հրատիրեալս ՚ի Ռոմանի՛ն :

Ա զի իմաստուն էր սողոմոն , ըստ իրս աշխարհիս կենաց զժամանակս յայտնի արար . իւրաքանչիւր որ լինելոցն էր , զգէպսն ժամանակսն մեկնեաց . ասաց , ամենայնի ժամանակք են , և ժամ է ամենայն իրաց . ժամ է ծնանելոյ , և ժամ է մեռանելոյ : (Ա) այց ես զիմաստնոյն զպատասխանին փոխեցից , և ասացից , և քարոզեցից ձեզ զփրկութե՛ն քարոզութի՛ն , եթէ ժամ է մեռանելոյ , և ժամ է ծնանելոյ : Իսկ զի՛նչ է բան յեզափոխելոյս ընդ միմեանս . վասն զի որ

1 Այս ճառ կայ և ՚ի կարգի գործոց սբոյն բարսղի . յն . և լտ :

(1) Quis eruditorum non noverit praesentem sermonem inveniri inter opera S. Basilii ma-

gni? Tom. II. pag. 113. edit. Paris. 1722. Verum deinceps datur eis licentia, ut dijudicent ex stylo Severiani nostri, et Basilii, cui potius eorum adscri-

suggerere iterum de pauperibus non ad instructionem fuit, sed ad confirmationem; anteriora enim etiam dicta ad hortandos ingeniosos sufficiebant.

Expectemus dehinc patrem spiritualem, verum Ecclesiae doctorem. Dicamus et nos tempore opportuno ad hunc, *Surge gloria mea, expergiscimini Psalterium et cithara*, quoniam doctrinae tuae, patriaeque vocis in affirmationem sermonis nostri indigemus. Etsi multa sit farina, sed etiam pauci fermenti opus est: quamvis plurima verba locuti sumus, sed paterno auxilio ad honorandum confirmandumque nostrum verbum egemus in gloriam Christi Dei nostri; cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA X.

*Ejusdem Sancti Severiani ad invitatos in
Baptismum (1).*

Qui cum sapiens erat Salomon, juxta negotia hujus vitae tempora manifestavit, et cujusque rei agenda opportuno tempus secernens, dixit: *Omnibus tempus est, et hora est omni rei. Hora est pariendi (vel nascendi), et hora est moriendi.* Ego tamen Sapientis responsum demutans, dicam, atque praedicabo vobis salutis praeconium, quod *Hora est moriendi, et hora est nascendi.* Quae vero hujusce commutationis sit ratio? Quoniam qui de corporis generatione corrupti-

bendus sit. Nos Armenam lectionem de more fideliter Latine exprimimus, adnotatis quibusdam differentiis gravibus,

siquam videamus inter Arm. et Gr. et Latinam aliorum versionem in Basilio.

մարմնոյս ծնունդք ապականու թեան խօսի զմարմնոյ սրբութի, զծնունդն կանխաւ առնել է քան զմահ. քանզի ոչ է հնար զիորձ մահու առնուլ, եթէ ոչ յառաջ նախ ծնեալ. այլ ես զհոգւոցն վերստին ծննդենէ ճառեմ, վասն այնորիկ զմահ կանխաւ կարգացի քան զկեանս. վասն զի 'ի մեռանել մարմնոյս՝ հաստատի 'ի մեզ ծնանել ոգւոյ. որպէս ասաց ինքն Թրն, ես սպանանեմ, և ես կեցուցանեմ: Սեռուցուք զմարմինս մեր, զի ընդ նմա կենդանի եղիցուք. սպանցուք զխորհուրդս մարմնոյս, որ ոչ կարէ հնազանդել օրինացն Կ. զի խորհուրդք հոգւոյ հզօր եղիցին 'ի մեզ, յոյր ձեռն կեանքն և խաղաղութիւն հաստատուն լինին 'ի մեզ: (Թաղեալք եղիցուք ընդ քնի՝ որ վասն մեր մեռաւ, զի ընդ նմա յարիցուք՝ որ մեզ յարութեալ առաջնորդ եղև:

Բայց ժամս այլոց այլ ինչ դիպող իցէ, իւր ժամքնոյ, իւր ժամ հսկելոյ է, իւր ժամ պատերազմի է, իւր ժամ խաղաղութեալ: Իսկ մկրտութեալ ամենայն ժամ է 'ի կեանս մարդկան: Սէ մարմնոյ կեանք են առանց շնոյ, և ոչ հոգւոյ հանգիստ՝ առանց ճանաչելոյ զարարիչն իւր. վասն զի մահ է հոգւոյ՝ որք զԹճ ոչ ճանաչեն: Իսկ որ ոչ է մկրտեալ, նորա ըզլոյս ոչ է առեալ. և առանց լուսոյ ոչ ակն զիւր մասն տեսանէ, և ոչ ոգի զԿայ տեսիլ ընդունել կարէ: Ի մենայն ժամանակ դէպ 'ի մկրտութեալ փրկութիւն. թէ ասես գիշերի, թէ 'ի տունջեան, թէ 'ի ժամու, թէ 'ի կէս ժամու, կարի յոյժ բարիօք, և արժանի և 'ի ներքին ընդանեբար քան զօրն զատկի: զինչ այլ ազնիւ է 'ի մանկութիւն, վասն զի է և յիշատակ յարութեալ նորա. իսկ մկրտութիւն զօրութիւն է յարութեալ. իսկ արդ 'ի կանգնութեալ նորա յառուր՝ զյարութեալ շնորհս ընկալցուք: Ս ասն այնորիկ 'ի հեռաստանէ եկեղեցին զսնուցեալս իւր 'ի բարձր քարոզութի կօչէ. զի զոր կանխաւ երկնեաց, զի յայնժամ ծնցի և սնուցէ, և մեկնեցէ 'ի կաթանէ զնոսա 'ի բանս ուսմանն, զի 'ի կարգս հաստատուն կերակրոյն հասցեն:

(1) Gr. Lt. habet τῆ σωματικῆ ἐπιόμενος φύσει. corpoream naturam sequutus.

bili agit una cum munditia corporis ⁽¹⁾, nativitatem prius proponat necesse est, quam mortem: nequit enim experiri mortem, nisi prius quis natus fuerit. Sed ego de animarum regeneratione acturus, ideo mortem antea legi quam vitam; etenim mortificato corpore, confirmatur in nobis, ut nascatur anima; sicut ipse dixit Dominus: *Ego mortifico, et ego vivifico*. Mortificemus ergo corpus nostrum, ut cum ipso vivamus. Occidamus consilia carnis, quae non potest obedire legi Dei; ut consilia Spiritus fortificentur in nobis, quibus vita et pax confirmantur in nobis. Sepeliamur cum Christo pro nobis mortuo; ut resurgamus cum illo, qui nobis resurrectionis dux fuit.

Caeterum horae aliis aliae opportunae erunt; sua hora dormiendi est, sua hora vigilandi; propria bello hora, et propria paci. Baptismi autem omnis hora est in vita hominum. Nec corporis vita est sine respiratione, neque animae quies sine cognitione Creatoris sui. Siquidem mors est animae non cognoscere Deum. Qui vero non est baptizatus, ille lumen non accepit; sine autem luce nec oculus suam videt partem, neque anima Dei visum recipere potest. Omne tempus opportunum est pro salutari baptismo, sive nocte dixeris, sive die, sive hora, sive media hora, optime quadrat, atque dignius et familiarius, quam dies Paschatis ⁽²⁾. Quid Paschate nobilius ad juventutem (induendam) ⁽³⁾, quum etiam memoria sit resurrectionis suae? Baptismus autem virtus est resurrectionis. Itaque in die suscitationis ejus gratiam resurrectionis recipiamus. Quapropter a longinquo Ecclesia alumnos suos alta voce praedicationis vocat; ut pote quos antea parturivit, tunc pariat, nutrietque, et de lacte illos in verba disciplinae adducat, ut in ordinem constantis cibi perveniant.

(2) Haec paullo aliter in Gr. Lat. (3) Gr. ad baptismum.

Յովաննէս քարոզէր զմկրտութի ապաշխարուէ, և ելանէին երթային առ նա ամենայն հրէաստան : Տր քարոզէ զմկրտութիւն որդէգրութե, և ով իցէ յայսցանէ՝ որ ՚ի նա յուսացեալ իցէ, և ոչ հնազանդի . զի այն մկրտութի առաջնորդ էր, իսկ այս կատարեալ է . նորայն որոշումն էր ՚ի մեղաց, իսկ այս մկրտութի ընդանի է լինել այ : Միոյ առն էր՝ յովաննու քարոզութիւն, և զամենեօին ձգէր յապաշխարութի . իսկ դու ՚ի մարդարէից ունիս, զի ասէ, լուացարուք սրբեցարուք . ՚ի սաղմոսաց խրատիս, մատիք առ ձոր և առէք զլոյս . յառաքելոց աւետարանիս, ապաշխարեցէք և մկրտեցարուք իւրաքանչիւր յանուն տն մերոյ յսի քսի ՚ի թողուի մեղաց, և առէք զպարգևս հոգւոյն սբոյ : Մնմին ՚ի տնէ ընդունելի ես . զի ինքն ասէ, եկայք առ իս ամենեքեան՝ որք վաստակեալ էք, և ունիք զբեռինս ծանունս, և ես հանգուցանեմ զձեզ :

Այս ամենայն այսօր ՚ի մի ժողով պատգամաց պատահեցին, և դանդաղին, և խորհին, և հեղգաս . և ՚ի տղայութե զբանն ուսանիս, և չէ միաբանեցեր ընդ ստուգութե . յամ ժամ ուսանիս, և երբէք ոչ եկիր ՚ի գիտութի . փորձիչ ես, կենաց լրտես մինչ ՚ի ծերութիւն . երբ ծանիցուք իբրև զմեր : Հերու այսմ ամի սպասէիր, այս ամ ՚ի միւս ամ առնես : Տեսջիր մի գուցէ գտանիցիս հեռացեալ ՚ի կենաց . հանապազ զխոստումն առնես, և գիտես ոչ, զինչ բերէ քեզ վաղիւն . մի խոստանար՝ որ ոչ քո են : Մկեանս կարգամք զքեզ ով մարդ, զի փախչիս ՚ի կոչոյ . ՚ի բարութե բնութի կոչեմք զքեզ, զի զանցուցանես զքեզ զպարգևս . արքայութիւն երկնից բացեալ է . և որ կոչէն՝ չէ սուտ . և ճանապարհ դիւրին է : ոչ ժամանակք բազում, ոչ ծախք, ոչ վաճառոյ ինչ պէտք : Օի հեղգաս, զի անպահակիս, ընդէր երկնչիս ՚ի լծոյ իբրև ընջուղ տրմուղ . քաղցր է, թեթեւ է . ոչ հարկանէ զվիզս, այլ փառաւոր է . ոչ պնդեն սամեալք զպարանոց . անձնիշխան է, խնդրէ զայն որ ընդմտանէ, և ձգէ : Տեսանես, զի չարախօ

Joannes praedicabat baptismum poenitentiae, et exibat ad eum omnis Judaea. Dominus praedicat Baptismum adoptionis filiorum; et quis est ex istis, qui in illum speret, et non obediat? Illud enim baptismum dux erat viae, hoc autem perfectum est. Illius baptismus separatio erat a peccatis, hic autem baptismus est familiaritas cum Deo. Unius viri erat Joannis praedicatio, et omnes attrahebat in poenitentiam. Tu autem ex Prophetis habes dictum, *Lavamini, mundamini (sanctificamini)*. Ex Psalmis moneris, *Accedite ad Dominum, et accipite lumen*. Ex Apostolis evangelizaris, *Poenitentiam agite, et baptizemini singuli in nomine Domini nostri Jesu Christi in remissionem peccatorum, et accipietis dona Spiritus sancti*. Ab ipso Domino exciperis; ipse enim dicit: *Venite ad me omnes, qui laboratis, habetisque onera gravia, et ego reficiam vos*.

Haec omnia hodie in uno coetu oraculorum contigerunt; et tu cunctaris, et cogitas, et pigrescis? Ab ipsa puerili aetate verba discis, et nondum unitus es cum veritate. Quotidie discis, et nuquam ad scientiam pervenisti. Tentator es, vitae explorator usque ad senium. Quandonam agnoscamus te sicut nostrum? Anno transacto annum praesentem expectabas; hunc annum in alterum remittis. Vide, ne invenieris elongatus de vita. Semper promittis, nescius quid tibi afferat mane; ne pollicearis non tua. In vitam invitamus te o homo, cur fugis invitationem? In bonitatis naturam vocamus te, quare praetermittis dona? Regnum caelorum apertum est, et qui vocat, non mentitur; et via facilis: non multo tempore, non sumptibus, neque negotiatione ⁽¹⁾ opus est. Quid moraris, quid resilis? cur metuis jugum tamquam juvenca jugum nondum experta? *Suave est, leve est*. Non percutit cervicem, sed glorificat: non comprimunt lora collum: liberi arbitrii est, quaerit ultro intrantem trahentemque. Vides accusatum Ephraem tamquam vitulam oestro con-

(1) πραγματείας. al. labore.

սէս զեփրեմայ իբրև զաւանդող (կամ զաւիւնադող) երբնջի ստահակութի մոլորէ¹ . այս է , զի զօրինացն լուծն անարգեաց : Արամ² ՚ի ներքոյ լծոյ զտրմուղ վիզս , և լէր անդրուար քսի . զի մի ՚ի բացեայ գտաւ նիցիս ՚ի սամեաց , և մի յազատութի կենաց աշխարհիս , և դիւրին լինիցիս կերակուր գազանաց :

Ղաշակեցէք և տեսէք , զի քաղցր է տօր . զքաղցրութի մեղուի զիա՛րդ պատմեցից ձեզ . որ տգէտք էք՝ ճաշակեցէք . հանձար՝ բանի ամենայնի հզօր է առ փորձ : Հրէայն զԹլփատութի ոչ զանցուցանէ՝ վասն սպասաւորութե² օրինացն . և այն զի ասացաւն , ամենայն անձն որ ոչ Թլփատեսցի յաւուրութեւրորդի , սատակեսցի ՚ի ժողովրդենէ : աստի յայսմանէ . և դու զառանց ձեռաց առնելոյ Թլփատութի յապաղես , ՚ի մերկանալ զմարմնոյ՝ մկրտութի կատարեալ լինել : Առա՛ր ՚ի նմին տնէ , արդարև ա սեմ՝ ձեզ , եթէ ոչ միւսանգամ վերստին ծնջիք ՚ի ջրոյ և ՚ի հողոյ , մի մտջիք յարքայութին երկնից : Յայնմ Թլփատութե ցաւք են և կեղք . իսկ յայսմ ցօղ , և սրտի վիրաց բժշկութի : Արկի՛ր պագ այնմ . որ վասն քո մեռաւ . այսուհետև առանձնեա՛ թաղել մկրտութի . եթէ ոչ տնկակից լինիս նմանութե մահու նորա , զիա՛րդ հաւասարորդ լինիցիս յարութե նորա :

Ասրայէլ ՚ի մովսիսէ մկրտեցաւ յամսն և ՚ի ծովս . քեզ օրինակ ետ , և նշանակեաց զկնի ժամանակաց ցուցանել քեզ զճճմարտութի . բայց դու խուսխուսես ՚ի մկրտութենէ . ոչ ՚ի ծով օրինակեալ , այլ ՚ի ճճմարտութի կատարեալ . ոչ յամս , այլ ՚ի հողի . ոչ ՚ի մովսէս ծառայակից , այլ յարարին : Ասրայէլի եթէ ոչ անցեալ էր ընդ ծովս , ոչ մեկնեալ էր ՚ի փարաւոնէ . և դու եթէ ոչ անցցես ընդ ջուր աւազանին , ոչ մեկնեսցիս ՚ի դառնութի բռնութե սատանայի : Ա՛չ էր արբեալ նորա ՚ի հողևոր վիմէ անտի , եթէ ոչ օրինակաւ մկրտեալ էր . և ոչ քեզ որ տայ զճճմարտիսն ըմպելի , եթէ ոչ ճճմարտութեամբ

1 Յն . աւիւնիւ ընդոտու . որ ստահակութի մոլորի :
 ցեալ (παροιστρῶσα) երկնջ , 2 Յն . սպառնալեաց :

citatam deserentemque jugum, et arroganter errantem, eoquod jugum legis despexit. Pone sub jugum indomitam cervicem, et esto jumentum Christi: ne, elongatus a ligno jugi, vel libertate usus vitae mundi, facilis sis esca ferarum.

Gustate, et videte, quoniam suavis est Dominus. Dulcedinem mellis quomodo referam vobis? qui ignoratis, gustate. Intellectio (sensus) omni re validior est ad experimentum. Judaeus circumcisionem minime differt ob ministerium ⁽¹⁾ legis; imo quod dictum sit, *Omnis anima quae non circumcidatur die octavo, perdat ex populo isto.* Tu autem immanufactam circumcisionem procrastinas, ut nudato corpore per baptismum perfectus sis. Audisti Dominum ipsum: *Vere dico vobis, nisi renati fueritis ex aqua et Spiritu Sancto, non intrabitis regnum caelorum.* In illa circumcisione dolor est et ulcus, in hac autem ros ⁽²⁾, et cordis vulneris sanatio. Adora eum, qui propter te mortuus est. Assentire itaque per baptismum sepeliri. Nisi complantatus fueris similitudini mortis ejus, quomodo ejus resurrectionis particeps eris?

Israel a Moyse baptizatus fuit in nube et mari; typum tibi exhibuit, significavitque quod post tempora tibi veritatem ostenderet. Tu vero baptismum fugitas, non in mari delineatum, sed in veritate perfectum; non in nube, sed in Spiritu; non in Moyse conseruo, sed in Creatore. Israel nisi transmeasset mare, non a Pharaone recederet: et tu nisi transeas per aquam lavacri, ab acerbitate tyrannidis diabolicae nunquam recedes. Non ille de spiritali illa bibisset petra, nisi in aenigmate baptizatus fuisset: neque tibi dabit quisquam verum potum, nisi in veritate baptizaberis. Manducavit ille panem Angelorum post baptismum; et

(1) Gr. ἀπειλήν . comminationem.

(2) Adde ex Gr. animae.

մկրտիս : Աղեր նա զհաց հրեշտակաց յետ մկրտու-
թեն, և դու ոչ կարես ուտել զկենդանին հաց, ե-
թէ ոչ ընկալցիս զմկրտութի : Ամուտ նա յերկիրն
պարգևաց յաղագս մկրտութեանն, և դու զիարդ-
դարձցիս 'ի դրախտն, եթէ ոչ դրոշմեսցիս աւաղա-
նաւն . ոչ զիտես՝ եթէ հրեղէն արանց : հրաման
տուեալ է պահել զճանապարհս ծառոյն կենաց :
Թերահաւատիցն՝ ահեղ բոց է . իսկ հաւատացելոց
հմուտ է, և ընդանէբար լոյս տայ : Շրջել հրա-
մայեաց նմա (այսինքն սրոյն) ար . յորժամ տեսա-
նէ զհաւատացեալն, թիկնուս շրջէ . յորժամ տե-
սանէ զոք յանդրոշմաց, համարձակապէս յառաջ
պատահէ :

Աղիա ընդ կառաց հրեղինաց և 'ի ձիոց հրեղինաց
ոչ զարհուրեցաւ, այլ յիղձս ճանապարհին վերնոյ՝
յահաւորսն համարձակեցաւ, և ել 'ի բոցեղէն կառան,
ոչ ² մարմնով կենդանեաց այսօր : Իսկ դու ոչ եթէ 'ի
հրեղէն կառս հանդերձեալ ես ելանել, այլ ջրով և
հողով ելանես յերկինս, և ոչ ընթանաս 'ի կոշն :
Ացոյց եղիա զմկրտութեն զօրութի 'ի վերայ ողջա-
կիզացն . ոչ 'ի ձեռն հրոյ, այլ 'ի ձեռն ջրոյ զպատա-
րագս ողջակիզեաց : և յայլ ժամ բնակս հրոյ բնու-
թի՝ ընդ ջուր մարտնչի . քանզի խորհրդով զժուրն
երիցս յայնժամ 'ի վերայ սեղանոյն հեղաւ, եղև
կարապետ հրոյ, վառեաց զժուր իբրև զձէթ . առէք
ինձ ասէ՝ սափորս, և հեղէք 'ի վերայ ողջակիզացն
և շերտիցն . և ասէ կրկնեցէք, և կրկնեցին : Նու-
ցանէ զբանս, եթէ մկրտութեն՝ այ ընդանի լինի, որ
մերձենայ . և լոյս մաքուր երկնաւոր փայլէ յանձինս
այնց՝ որ մերձենան հաւատովք երրօրդութեն :

Աթէ զոսկին եկեղեցւոյս բաշխէի, ոչ ասէիր ինձ,
եթէ վաղիւ եկից, և վաղիւ տացես ինձ, այլ արդէն
իսկ ստիպէիր և պահանջէիր զպարգևսն, և դժուա-
րէիր՝ եթէ վաղիւ որ առնէր . արդ՝ ոչ եթէ երկրա-
ւոր ինչ վայելուչ, այլ հողւոյ մաքրութիւն կարկա-
ռու քեզ մեծապարգևն . պատճառս ստեղծուս, և

1 Յն . սրոյ :

2 Յն . որ :

tu non potes edere vivum panem, nisi baptismum susceperis. Intravit ille terram promissionis post baptismum; et tu quomodo redeas in paradisum, nisi lavacro obsignaris? An nescis igneis viris (iguelo gladio) mandatum fuisse datum custodire viam arboris vitae? Imperfectis in fide flamma est horrenda, fidelibus autem familiariter lucem praebet. Versatilem esse iussit ei (gladio) Dominus: quando vidit fideles, tergum vertit; quando vero vidit quemdam ex non obsignatis (baptismo), libere obviat.

Elias cum curru igneo igneos etiam equos minime expavit, sed prae desiderio viae supernae in terribilia ausus, ascendit in flammeos currus, vivens hodie (quasi) non ⁽¹⁾ in corpore viventium. Tu autem non in igneos currus ascensurus es, sed per aquam et Spiritum ascendis in caelum; et non curris ad vocationem? Monstravit Elias et baptismatis vim super holocausta; non per ignem, sed aquam sacrificia comburens integra; ubi alias innata ignis natura cum aqua certat. Mystice enim tunc aqua ter super altare infusa fuit, atque inde excitatus ignis aquam sicut oleum incendit. Accipite mihi, inquit, hydrias, et infundite super holocausta et segmenta (lignorum). Et dixit, duplicate, et duplicaverunt. Demonstrat hoc verbum, quod per baptismum familiaris Dei sit, qui (ad hoc sacramentum) accedit, et lux nitida ac caelestis fulget in animis eorum, qui in fide Trinitatis accedunt.

Si aurum Ecclesiae distribuissim, non diceres mihi, cras veniam, et cras dabis mihi, sed modo jam jam dare cogeres, ac reposceres donum; atque moleste ferres, si quis procrastinasset. Nunc autem non terrenum aliquid decorum, sed animae munditiam largitor magnorum donorum tibi porrigit, et tu causas lu-

(1) Gr. *ó*. pro quo Arm. Interp. legebat, *ou*.

բարուրս թուես, զի արժան է ընդ առաջ ընթանալ պարգևացն : Ա՛ սքանչելիք, որ առանց ձուլելոյ և պարզելոյ՝ նորոգիս. առանց փշրելոյ՝ նոր ստեղծուած լինիս . բժշկիս առանց դեղոց (ի լս. ցաւոց), և ո՛չ համարիս շնորհս : Ա՛ թէ ծառայէիր մարդկան, և կանխաւ գնեալ էր ծառայից զազատութիւն, և ո՛չ փութայիր հասանել ՚ի հաստատուի, և ո՛չ վարձէիր քեզ բարեխօսս, և դատաւորս ազաչէիր, և ամե՛նայն հնարիւք ջանայիր զերծանել ՚ի յազատութի : Թերևս ապտակս ևս, և որ ՚ի կատարած ծառայից վերջին գան է, փոխանակ այնր զի յետ այնորիկ ՚ի սանգաստականաց ՚ի բաց լինելոյ՝ առանձնէիր զապտակն վերջին : Ա՛րդ քանզի ծառայես դու, ո՛չ եթէ մարդկան՝ այլ մեղաց, և քարոզն կոչէ զքեզ յապաշխարութի, զի արձակեսցէ զքեզ ՚ի գերութենէ, և արասցէ քաղաքակից հրեշտակաց, և որդի ցուցցէ զքեզ այ՛՝ զի լեալ ես շնորհօք, և ժառանգ բարութեան քօի . և ասես, չէ՛ ժամ ընդունել, որ տանն քեզ : Ա՛ վ չարեաց խափանութեան, ո՛վ զազիր և վատթար անպարապութե : Ա՛ ինչև յերբ ցանկութիք : Ա՛ խղում ժամանակս կեցաք յաշխարհիս, կեցցո՛ւք և արդ անձանց մերոց : Օ՛ ի՛նչ է՛ որ զանձն արժէ, զի՛նչ կշռորդ է արքայունէն երկնից : Ա՛ հաւատարմագոյն է քեզ քան զխորհրդակից այ . ո՛ գիտագոյն է քեզ քան զիմաստուն . ո՛ օգտակարագոյն է քեզ քան զբարի . ո՛ ընդանի է քեզ քան զարարիչն : Ա՛յլ ո՛չ և Ա՛ւային՝ ինչ եղև օգուտ՝ օձին խրատ . զի առանձնեաց՝ առաւել քան զի՛ն :

Ա՛ անկարգութի բանից . ո՛չ պարապ եմ ողջանալ . մի երբէք ցուցաներ ինձ զլոյս, և մի այրեր զիս անբայ : Ա՛ չ զայս ասես, և դիպան այսմ, այլ ևս առաւել, ևս քան զայս ՚ի վայր : Օ՛ քեզ եթէ էր գրեալ ՚ի պարտս արքունի, և ելանէր պարգև թողուլ զպարտսն, և յանկարծ դք առ եպերեէն իւրում անբաժին թեակոխէր առնել զքեզ ՚ի թողու-

1 Գրեալ էր, է- այն :

2 Յն . սինարգօ, է այրել, և մերձեցուցանել. ուստի այլք ընթեռնուն, և թարգմանեն,

Ք մերձեցուցանէր զիս առ արտայ :

(1) Gr. accedit ad marg. μὴ δυνάμενος .

(2) Gr. quis fide dignior Deo

gis, praetextum recenseres? ubi aequum erat obviam currere donis. O miraculum! quo sine conflatione ac purgatione renovaris; sine confractione nova creatura efficeris; sanaris sine medicinis (marg. doloribus) ⁽¹⁾; et gratiam id non reputas? Si servus esses hominum, et videres alios servos jamdudum emisse libertatem, attingere eandem felicitatem non festinares? non procurares conducere intercessores, judicesque rogare, omniaque tentare, ut libertatem assequaris? quin alapas quoque, et vapulatum sicut ultimum servorum malum, eo ut postea ex (servilibus) suppliciis te eximeres, ultro acceptares. Nunc itaque cum servus es tu, non hominis, sed peccati; et cum praeco vocat te in poenitentiam, ut a captivitate te absolvat, atque efficiat civem Angelorum, filiumque Dei te declaret factum per gratiam, et bonorum Christi haerodem: tu autem dicis, non est hora accipiendi, quod datur tibi. O pessimum impedimentum (vel otium)! o foedam pravamque occupationem! Usquequaque cupiditates? Multum temporis viximus mundo, vivamus nunc et nobis ipsis. Quid est quod aequivaleat animae? quid ponderetur cum regno caelorum? Quis fidelior tibi, quam consiliarius Dei ⁽²⁾? quis eruditior apud, te quam Sapiens? quid tibi utilius, quam bonum? quis familiarior tibi, quam Creator? Sed neque Evae proffit suggestio serpentis, quam magis acceptavit, quam Domini (monitum).

O ineptum verbum! Non vacat sanari, nondum ostendas mihi lucem, neque combures me, o rex ⁽³⁾. Nonne hoc dicis, aut simile huic? imo fortassis hoc deterius, Si tu scriptus fuisses tributis publicis obnoxius, et tibi gratia dimissionis debitorum daretur; unus tamen illico pessundare te volens, te ab illa dimissione privare niteretur, in furorem indubie move-

tibi consiliarius?

(3) Sic, si legas in Gr. *ὁ βασιλεὺς*: sed quia melius ha-

betur *τῷ βασιλεῖ*, tunc vertendum erat, *neque conjungas me regi.*

Թենէ անտի , գազանանայիր , աղաղակէիր , բողոքէիր . զի որ անդ էր քեզ՝ ՚ի հասարակաց շնորհաց անտի յայնմանէ զրկէր՝ զքեզ : Արդ՝ քանզի ոչ միայն ԹողուԹին անցանէ ՚ի քէն , այլև պարգևքն որ հանդերձեալ էր տալ քեզ , որ կանխաւն քարոզեցաւ . արդ աւագիկ քեզէն զանձն քո զլանաս . զի ոչ որ ՚ի Թնամեաց քոց եպերեաց առնել քեզ զայդ . համարիս լաւ խորհել քեզ , և դիւրին իմանաս վասն անձին քո , զի ոչ ընդունիս զԹողուԹիւն , այլ մեռանիս ՚ի պարտան : Այլ զայս գիտեմ՝ ես , զի որ բիւրն քանքարի պարտականն էր , եհաս ԹողուԹե , եԹէ : ոչ ինքնին անձամբ իւրով զպահանջանս խոշտանգանաց ՚ի ծառայակիցն իւր եցոյց զվայրենուԹի անողորմուԹե , և նորոգեաց դարձեալ ըզպարտան իւր . զի յայնմանէ և մեզ եղիցի պահել և զգուշանալ . գուցէ և ընդ մեզ նոյնպէս անցանիցէ , յորժամ զպարգևսն առնումք , և ոչ Թողուցումք պարտականաց մերոց , զի պարգևն մեզ հաստատապէս մնասցէ :

Սուտ յըշտեմարանս հոգւոյ քո , և յուզեա՛ զյիշատակ դորձոց քոց . և եԹէ բազում են մեղանք քո , մի զանգիտեր ՚ի բազմուԹենէ անտի . վասն զի ուստի յաւելան մեղքն՝ առաւել եղեն շնորհքն , եԹէ ընդունիս զշնորհսն . վասն զի որ պարտին շատ , շատ և Թողցի նմա , զի աւելի սիրեսցէ զայն որ Թողուն : ապա եԹէ սակաւիկ և փոքրիկ են և ոչ մինչև ՚ի մահ մեղքն , զի՞ յողիս ասպատան լինիս վասն յառաջ և ս² , զի ցայսքան ոչ անարժանուԹք եղեր՝ որ անցուցեր զժամանակսն . և այս մինչև առաջնորդեցար յօրինաց : Արդ՝ իբրև ՚ի կշիռս կալ համարեսցիս զանձն քո . աստի հրեշտակաց՝ որ ձգեն զքեզ , և անտի դիւաց . ում արդեօք տացես զմէտս³ սրտի քո . ո՞ յաղԹեսցէ քեզ արդեօք . ցանկուԹիւն մարմնոյ , եԹէ սրբուԹի՞ հոգւոյ . վայելք առժամայս , եԹէ ցանկուԹիւն կենացն յաւիտենից . հրեշտակք առցեն զքեզ յիւրեանս , եԹէ կալցեն՝ ոյք ունին :

1 Գրեալ էր , լւրիւր :

կամ առաջիկային :

2 Յն . վասն ազագային ,

3 Գրեալ էր , Վիտ :

rere, clamares, obtestareresque, quia gratia communi tibi concessa te privaret. Nunc autem non sola remissio praeterit te, sed etiam donum tibi dandum, quod jam publicatum erat; tu ergo ultro te ipsum defraudas, quod nemo inimicorum tuorum machinatus est facere tecum. Putas bene te tibi consulere, atque utile arbitraris tibi non recipere remissionem, sed potius in debitis mori. Ego tamen hoc scio, quod qui decem millia talentorum debebat, veniam obtinuit: nisi quod idem ipse exactionem tyrannicam exercens in conservum, atque immanem crudelitatem demonstrans, iterum debita sua renovavit. Ut ex hoc et nobis sit observare et cavere, ne forte etiam nos eadem experiemur, dum donis acceptis, non dimittamus debitoribus nostris, ut donum apud nos constanter remaneat.

Intra in promptuarium animae tuae, et perscrutare monumenta operum tuorum. Quod si multa sint peccata tua, noli timere multitudinem illam: *Ubi enim abundavit peccatum, superabundavit gratia*, si tamen velis gratiam recipere. Siquidem qui multum debet, multum quoque dimittitur ei, ut amplius dimittentem diligat. Sin autem pauca pusillaque sint peccata, neque usque ad mortem, quid propter tempora langues sequentia? quoniam huc usque non adeo indigne transegisti tempus tuum, idque quum necdum conducebaris per legem. Nunc itaque tamquam in statera puta te stare, hinc Angelis trahentibus te, illinc daemoniis. Cuinam dabis inclinationem cordis tui? Quisnam vincet te? Cupiditasne carnis, an puritas animae? delectatio temporanea, an desiderium aeternae vitae? Angeline accipient te ad se ipsos, an detenebunt, qui jam tenent? In acie duces militibus sibi

'Վ վերայ հանդիսի զօրագլուխ՝ զօրաց, որ ընդ ինքեամբք են՝ պարզեւեն՝. զի և բարեկամքն զիւրազարձցին 'ի նոսա. և առ թշնամիսն (եթէ) 'ի խառնուրդս անդ ընդխառնէինն, և զիւրաւ առնի մեկնել զնոսա 'ի նշանէ անտի: Օքեզ ոչ որ ճանաչէ, մերես, եթէ թշնամեաց, եթէ ոչ խորհրդով ինչ և նշանակաւ ցուցանես զնմանութի. և ոչ նշանի 'ի քեզ լոյս երեսաց տն. զիարդ 'ի թիկունս իջցէ քո՝ հրեշտակն, կամ որպէս թափեսցէ զքեզ 'ի թշնամեաց, եթէ ոչ ծանիցէ զգրոյմն. և կամ դու զիարդ ասասցես՝ եթէ ես այ եմ, զի ոչ ունիս 'ի քեզ ծանօթս ինչ: Այթէ ոչ գիտես, զկնքելովք տամբքն սատակին անցանէր, և յանկնիքսն մտանէր, և կոտորէր զանդրանիկսն: Ասկի առանց կնքոյ՝ դիւրին է գողոց, և ոչխար անդրոյ՛մ առանց պատժի է՝ եթէ նենգի:

Մանուկ ես, զգուշացիր մանկութեան քում 'ի մկրտութե սանձս. անցեալ ես ընդ իրօք (տիօք), մի զեղծիր 'ի պաշարէ. մի կորուսաներ զպահապանն: Մի զմետասան ժամն իբրև զառաջին ժամն խորհիր. զի ում արժանն է, և ունի 'ի միտ զսկիզբն կենաց աշխարհիս, առաջիւսաց իւրոց իբրև զկատարած ունի: Այթէ որ 'ի գիտնոց բժշկաց հնարօք ինչ և պատճառանօք (պաճարանօք) խոստանայր քեզ դարձեալ 'ի ծերութե յերիտասարդութի դարձուցանել, ոչ ցանկայիր յօրն յայն՝ յորում զքեզ յերիտասարդութի տեսանէիր. արդ քանզի հոգւոյն զուարթանալ խոստացեալ է մկրտութեն, զոր դու հնացուցեր և աղտեղացուցեր յանօրէնութեց և շաղխեցեր, արհամարհես զերախտաւորն, և ոչ միտ դնես աւետեացն: Աչ ցանկաստեսանել զմեծ սքանչելիս պարզեւացն, զիարդ առանց մօր ծնանի վերստին մարդոր ծերացեալ և ապականեալ ըստ ցանկութե պատրանաց, զիարդ զուարճանայ և փթթի, և 'ի ճրջ մարիտ ծաղիկն մանկութե դառնայ մկրտութեն:

Մկրտութիւն՝ գերեաց փրկանք, պարտեաց թողութիւն, մեղաց մահ, միւսանգամ ծնունդ, նորո

1 Այսինքն՝ նշանս բաշխեն: (1) Gr. tesseras distribuunt,

subditis dona largiuntur ⁽¹⁾: ut etiam amici facile redeant ad illos; atque inter hostes, commixta acie, facilius fit per tesseram separare illos. Te vero nemo noverit, nostrine es, an hostium, nisi sacramento quodam symboloque ostendas similitudinem. Si autem non signatur in te lumen vultus Domini, quomodo in adiutorium tuum Angelus descendet? aut quomodo abripiet te de medio hostium, nisi noverit characterem? aut tu quomodo dices, Dei sum ego, si non habes in te notam aliquam? An nescis, quod percussor praeteriens domus signatas, in carentes signaculo intrabat, et primogenitos caedebat. Aurum sine sigillo facile (captu) est furibus, et ovis signi expers impune defraudatur.

Juvenis es? retine juventutem tuam in baptismi fraeno. Transisti per aetatem? vide ne frustreris viatico; ne perdas custodem. Ne horam undecimam velut primam consideres. Qui enim, ut par est, habet in mente principium vitae mundi, ante oculos illud tamquam finem habet. Siquis eruditorum medicorum per aliquam adinventionem ac praetextum ⁽²⁾ tibi a senio iterum in adolescentiam te reducere promitteret, non ne optares diem illam, qua te in adolescentia cerneres? Nunc autem quum animam renovare pollicetur baptismus, cui tu vetustatem induxisti, ac maculasti infecistisque iniquitatibus, contemnis benefactorem, et non attendis promissionem? Neque desideras videre magnum miraculum donorum, quomodo sine matre regeneratur homo; senescens et corruptus secundum cupiditatis seductionem, quomodo virescit, florescit, et in veram florem juventutis per baptismum redit?

Baptismus, captivorum redemptio, debitorum remissio, peccati mors, regeneratio, animae renovatio,

ut et in Arm. infra explicite habetur.

(2) Vel industriam.

գուծի հողւոյ, զգեստ լուսաւոր, կնիք առանց նենգելոյ, կառք ընդ երկինս, արքայութեանն առաջնորդ, որդէգրութե շնորհք : Ա՛յսչափ բարութեց, և այսքան սարգևաց մեծաց ՚ի վեր համարիս զցանկութիւն թշուառութե : Եւսնամ զյապաղելիք քո, թէպէտև դու խորչիս բանիւք, այլ իբքն ինքնին աղաղակեն, թէ և բարբառն լուռ կայ . թող ասես վարեցից զմարմինս ՚ի վայելս զազիրս, թաւալեցայց ՚ի տիղմ ցանկութեց, զձեռս շաղախեցից յարեան, զերծից զայլոց, նենգութեամբ գնացից, և ստեցից, սուտ երդուայց, և ապա առից զմկրտութիւն, յորժամ երբէք կասեցայց ՚ի չարեաց անտի : Ա՛յ թէ բարիօք են մեղք, պինգ կաց ՚ի նոյն . ապա եթէ վնաս են այնոցիկ ոյք առնեն, զի ստիպեալ կաս մնաս սատակելոյ : Ա՛յ մարծի այնմ որ խնդրէ ՚ի փորէ անտի պարզել զմաղձն, և փութայ գնիւթս մաղձի և զախտս բազում առնել . այլ օրէն է այնոցիկ ոյք տրամեցուցանեն զմարմինս, զի մի յինքեանս սատրաստեսցեն զհիւանդութի առաւել քան զըօրութի : Ա՛յ աւ մինչ յայնքան ժուժէ ծանրութի, ալեաց համբերել որչափ կարէ . իբր աւելի քան զչափն ծանրէ, ընկղմի . և դու մի կարի առաւել քան զմեղս առնես զթողութի, և վրիպեսցես զթողութի ՚ի յուսոյ անտի . յաստեաց նաւաբեկ գտանիցիս : Ա՛յ տեսանէ անձ զոր լինի, կամ ո՛չ իմանայ զխորհուրդս քո, և կամ գործակից է անօրէնութե քում . զի ասէ, կարծեցեր անօրէն, եթէ և ես քեզ նմանիցեմ : Կու առն մահկանացուի բարեկամութի ՚ի վախճանի առնես . յաղագս երախտեացն զնա յառաջ ունիս . զայն ասես և առնես՝ որ ՚ի խնդութեանն իմանաս : Իսկ արդ դու ան ընդանի ես, և ՚ի կարգս որդւոյ յուսացեալ ես՝ եթէ ընկալցի, զայն դործ գործես, որ ան թշնամի թուի, և յայլ ազգս օրինաց յանցութեան անարգես զնա . յորմէ առաւել ևս հարկանիս ընդդէմ, անտի յուսաս ընդանի լինել : Տեսցիր մի ՚ի յոյս փրկութեն բազում չարիս ժողովես յանձին քում . զմեղս ժողովես, և ՚ի թողութենէ անտի վրիպեսցիս . անձ ո՛չ զեղձի, մի իբրև զվաճառ համարիր զշնորհսն :

vestimentum lucidum, sigillum minime fraudatum, vehiculum per caelum, dux regni (caelorum), adoptionis gratia. Prae tot bonis, tantisque donis maximis superioremne cupidinis miseriam reputas? Intellego moram tuam; quamvis tu vereris fateri verbo, sed res ipsa per se clamat, etsi vox silens extet. Sine, ais, usurpabo corpus in delectationibus foedis, in coeno revolvar cupiditatum; manum tingam in sanguine; aliena exspoliabo, dolose incedam, mentiar, pejerabo; atque demum recipiam baptismum, quum desistam a malitiis. Si bonum est peccatum, insiste in illo; sin autem damnum fert operanti, ad quid instans expectas deperditionem? Fieri nequit, ut qui quaerit a ventre expurgare bilem, materias bilis una cum morbis studeat multiplicare: sed oportet eos qui corporis curam habent, non sibi morbum praeter naturae vires parare. Navis tantum sustinet onus, quantum undas ferre potest; gravescens autem plus aequo, immergitur. Tu ergo ne majorem peccatis remissionem tibi promittas, atque sic aberrare facias condonationem ab spe ipsa, et consequenter naufragium patiaris. An non videt Deus, quidquid agitur? aut non intelligit cogitationes tuas? vel cooperatur est iniquitati tuae? Dicit enim, *Putasti, inique, quod et ego tibi similis sim.* Tu cum homine mortali amicitiam in fine facis, propter beneficia ipsum praeponis (vel allicis), id dicis et agis, quo gavisurum ipsum intelligis. Atqui tu, qui Deo familiaris es, et in ordinem filii suscipi speras, opus autem illud operaris, quod Deo adversatur, et variis legis transgressionibus despicias eum: unde magis opponis te ipsi, inde speras familiaritatem tibi conciliare? Vide, ne in spe salutis plurima mala congreges in te ipso: peccata colligens, remissione destitutus eris. Deus non fraudatur: ne sicut commercium arbitreris gratiam.

Մի ասեր, բարիորդ են օրհնք, այլ քահայր են մեղք: Յանկուծի կարծ է սատանայի, ՚ի կորուստ ձգէ. ցանկուծի մայր է մեղաց, իսկ մեղք խայծոց են մահու. ցանկուծի դայեակ է որդանց, որ յաւիտենից է. առ ժամ մի քահայրանայ այնց, որ վայելեն, և յետոյ դառնագոյն քան զլեզլի ցուցանէ ըզպտուղ: Յապաղուծի ոչ այլ ինչ աղաղակէ քան զայս, թագաւորեացեն յիս յառաջ մեղք, և ապա երբէք թագաւորեացէ յիս տօր. հնազանդեցից զանդամ իմ զէն մեղաց և անօրէնուծեան, և ապա երբէք ուրեք հնազանդեցուցից զէն արդարուծեան ՚ի տօր: Մյսպէս և կայէն զպատարագս մատուցանէր, զառաջինն իւրում ծառոյ ՚ի վերայ ելեալ (յն իւրում անձին վայելից). զերկրորդն այ, այնմ որ հաստատեաց զնա, և շնորհեաց նմա զբարուծի: Յորժամ կարող ետ գործուք, զմանկուծի քո յանօրէնուծի վարես. և յորժամ խոնջի մարմին քո, և ծերանաս, յայնժամ մատուցանես այ. յորժամ յաւիտեց պիտոյ լինի քեզ այնուհետև, այլ հարկ է նմա դադարել և կալ ըստ բազում ժամանակացն թառամեալ և լուծեալ ՚ի զօրուծէ: Ներուծէ հանդարտուծին ոչ է հանդարտուծի, այլ տկարուծին ընդ արձակն գնալոյ: Վի ոչ պսակի, և ոչ արդարանալ որ կարէ վասն տկարուծէ ՚ի չարուծէ: Մինչ է ՚ի քեզ զօրուծի բանի, ժուժեա՛ ՚ի մեղաց. զի այս է արուեստ. խոտորեա՛ ՚ի չարէ, և արա՛ զբարի. Վսկ իբրև վարէ (յն. անգործ է) որ ՚ի չարուծենէ, ոչ գովուծեան արժանի լինի, ոչ տանջանաց ինչ գործ կարէ գործել: Վծէ յաղագս ծերուէ՛ դադարեալ եմ ՚ի մեղաց անտի, այն տկարուծեն շնորհ է: Վռ վեմք մեք որ կամօք իւրուք բարի լինի, ոչ էծէ զայնոսիկ (որ ՚ի) վշտաց ինչ կամ հարկաւ յօրինի բարին:

Ո՛վ արկ քեզ սահման կենաց, կամ ո՞վ ետ քեզ ժամանակ ծերուծէ, կամ ո՞վ այնքան հաւատարիմ է քեզ, զի երաշխաւոր լինի այնմ որ գալոցն է ՚ի վերայ քո: Ո՛չ տեսանես զտղայան, որպէ՛ս յախշտա կին. ոչ զաւագս՝ որպէ՛ս տանին. ոչ ունի աշխարհս մի սահման: Օ՛ի մնաս և անսաս տապոյն, կաշառ

Ne dixeris, bona est quidem lex, sed suave est peccatum. Cupiditas hamus est diaboli, in perditionem trahens. Cupiditas mater est peccati; peccatum autem stimulus est mortis. Cupiditas est vermium sempiternorum nutrix. Ad tempus fruentibus dulcescit, postea vero amarius quam bilis fructum ostendit. Mora nihil aliud clamat quam hoc: Regnabit in me prius peccatum, et postmodum in me Dominus aliquando regnabit. Dabo in obedientiam membra mea sicut arma peccati et iniquitatis, et demum aliquando faciam ut sicut arma justitiae Domino obediant. Sic et Cain hostias offerebat primas sui ipsius fruitioni; (ad verbum, suae arbori superascendens.) secundas Deo conditori suo, largitorique honorum. Quando viges ac praeuales operibus, juventutem tuam in iniquitatem usurpas, quando vero languet corpus et senescis, tunc offers Deo; quando nimirum ad nullum utile deinceps tibi est, sed necesse habet, ut cesset et jaceat juxta longitudinem temporis marcidum, ac dissolutum a viribus. Senii modestia non est modestia, sed impotentia, qua patet iter amplum, eundi. Cadaver non coronatur, neque aliquis propter impotentiam a malitia excusare se potest. Dum adhuc est in te vis rationis, abstine a peccato: in hoc enim consistit ars, *Declina a malo, et fac bonum*. Quando vero impos quis erit malitiae, nec laudem meretur, nec poena dignum opus quidquam operari potest. Si propter senectutem cessavi a peccatis, id impotentiae gratia est. Laudamus nos eum, qui sua sponte bonus comperitur, non vero illum qui ob afflictionem vel necessitatem ad opus bonum faciendum cogitur.

Quis tibi vitae limitem praefixit? aut quis tibi tempus senectutis dedit? vel quis adeo fidelis est tibi, ut vadimonio sit quidquid tibi superveniet? Non vides pueros, quomodo rapiuntur? non seniores, quomodo deportantur? Non habet mundus unum terminum. Quid expectas, attendisque febrem, ad comparan-

առնել քեզ զմկրտութի, յորժամ և ոչ կարասցես բարբառել զփրկութեն բան. թերևս և ոչ լսես մաքրապէս. հրաման եղիցի քեզ, զի ՚ի գլուխ անդ բնակեալ իցէ ախտն. ոչ զձեռս կարասցես համբառնալ ընդ երկինս. ոչ յոտս կարասցես կանգնել. ոչ ծունր կարասցես խոնարհեցուցանել յերկրպագութի. և ոչ ուսանել կարասցես ստուգապէս զհաւատոց բանս, և ոչ դաւանել կարասցես ճշմարտութի. ոչ ուխտ դնել ընդ ան, և ոչ հրաժարել ՚ի թշնամւոյն. և ոչ կարգօք զհետ երթալ խորհրդոյն ուսման: Արկմտութի է այնոցիկ որ առ քեզն դան. ասասցեն, արդարև իմացաւ զչնորհան, եթէ անզգայ իցէ, և ոչ իմացաւ զոր առն: Աայց թէպէտև իմաստութեամբ ընկալար զչնորհան, զքանքարն ահա ունիս, զչա՛հ յետ քանքարին ոչ տանիս ընդ քեզ: Ամանեալ ներքինոյն, յորժամ եգիտ նա զուսուցին, ոչ անփոյթ արար զուսմանն. ՚ի կառս անդ եհան զտնանկն՝ մեծն, և զոր յաչս մարդկան արհամարհեալ էր՝ հպարտն և փառաւորեալն. իբրև ուսաւ ՚ի նմանէ զաւետարանն արքայութե, ընկալաւ զհաւատսն սրտիւ, և ոչ յապաղեաց զգրոշմն հոգւոյն. իբրև դիպեցան ՚ի ջուր ինչ, ասէ, ահա՛ ջուր. խնդութի է բանն, և ասէ, ահա զոր ինդրէաքն. արդ՝ զինչ արգելու զիս ՚ի մկրտելոյ:

Աւր կամբ պատրաստ են, չիք որ խափանէ. որ կռչէն՝ մարդասէր է. պաշտօնեայ՝ պատրաստ. շնորհք՝ առանց չարակնելոյ. յօժարութի ՚ի ձեզ գտցի, և չէ՛ որ որ խափանէ: Այն որ ցանկեաց ՚ի մէնջ զկեանաց ճանապարհն, նմա՛ յաղթեցուք իմաստութի. նա զվեհերուի առնէ ՚ի մեզ, և մեք զուարթասցուք ՚ի գործ. նա սնտոխս խոստանայ մեզ և պատրել զմեզ, մեք մի տգէտք եղիցուք ՚ի մտացնորա: Աթէ ոչ իմաւ նայք, զի զմեզնն այսօր հրապարակէ (հրապարէ) առնել, և զարդարուի ՚ի վաղիւ հաճէ զմեզ պահել. վասն այսորիկ ան լուծանէ զնորա խորհուրդն չարութե, այսօր եթէ ձայնի նորա լուիցէք: Աս ասէ, զայսօրն ինձ, և զվաղիւն ան. իսկ ան ձայնատու լինի, այսօր ձայնի իմում՝ լուարուք: Իմացաւ թշնամին, ոչ հաւմարձակի բնաւին խրատ տալ քեզ, զի ասպտամբեա

dum tibi baptismum? quando nec verba salutis poteris proferre, neque forte clare audies, sententia data de te, ut in capite tuo desideat morbus: nec manus poteris levare in caelum, neque in pedibus stare; nec in adorationem genuflectere poteris, neque certe fidei verba discere queas: nec pacisci cum Deo, nec renuntiare inimico, neque rite mysterii doctrinam sequi. Ita ut sub dubio sit etiam venientibus ad te: dicent enim, vere ne sentit gratiam, an carens sensu est, an intellexit quod accepit? Attamen etsi cum intelligentia suscepisti gratiam, talentum jam habes, certe lucrum post talentum non portas tecum. Imitare eunuchum, qui reperiens magistrum, non neglexit doctrinam. In currum evexit inopem dives, et contemptum oculis hominum superbus et gloriosus. Qui cum didicit ab illo Evangelium regni (caelorum), suscepit corde fidem, neque sigillum Spiritus procrastinavit. Quum enim ad aquam quandam pervenerunt, dixit: *Ecce aqua. Laetitiae est verbum; ecce, ait, quam quaerebamus: quid prohibet me baptizari?*

Ubi voluntas prompta est, nihil est quod impedit. Qui vocat, humanissimus est, minister paratus, gratia invidiae nescia. Voluntas in vobis inveniatur, nemo est qui impediet. Eum qui sepius nobis viam vitae, vincemus in sapientia. Ipse recordiam operatur in nobis, et nos hilariter in operationem feramur. Ipse frivola pollicetur nobis, ut decipiat nos: nos non ignoremus consilium suum. Non advertitis, quod ad peccatum hodie faciendum exhortatur, et justitiam in crastinum servare diem suadet nos? Propterea Dominus consilium malitiae ejus dissolvens, ait: *Hodie si vocem ejus (Gr. meam) audieritis.* (etc.) Ille dicit: τὸ Hodie mihi (dato), et τὸ Cras Deo. Dominus vero clamat, Hodie vocem meam audite. Quo intellecto, inimicus hortari te ad deficiendum a Deo non amplius

ցես յայ . գիտէ , զի ծանր է այս լեւլ քրիստոնէից ,
այլ 'ի ճարտարութիս 'ի պատիրս մեքենայել թեա-
կոխէ : Վիտուն է 'ի չարութի : Տեսանէ ընդ մեզ¹ ,
զի յաշխարհի աստ կան մարդիկ , և ամենայն գործք
մեր յաշխարհի աստ գործին , և զայսր աւուրն մե-
քենայիւք իւրովք գողանայ , և զյոյսն մեր հապա 'ի
վաղիւ առնէ : Իսկ յորժամ վաղիւն գայ , դարձեալ
չարն բաժանին մեր աղաչէ զայսոր իւր առնել , և
զվաղիւն՝ տն . այսպէս հանապազ զառ աւուրն 'ի
ցանկութի վարէ , և զյոյսն յապա առնէ 'ի մէջ ,
(Կածկեալ է այդ , զի արգելու 'ի կենաց . Լսալիսի
տեսի ես երբեմն կեղծաւորութի հաւու մեքենաւոր² .
զի ձագք մատաղ լինի , և դիւրին իմն երեւցուցանէ
զանձն իւր . յորժամ տեսանէ նա զորսորդ , զանձն
իւր առաջի դնէ որսորդաց , թրթռէ , երթայ , ոչ
ուրեւ տայ որսորդացն , և ոչ բնաւ անյոյս առնէ ,
մինչև այնքան , որքան ձագուցն դիւրին եղիցի զեր-
ծանել , ապա յառնէ դնայ և ինքն : Երկիր արդ և
դու , մի 'ի նմանութի այնր որ ոչն երեւի քեզ յոյս՝
զյայտնիս մերժես :

Օ ամենայն անձն քո փոխեալ 'ի տիր կողմ . տուր
ցիս զանուն քո , զրեաց դու յեկեղեցի : Ար զինուորն
է , 'ի ժողովն թուեալ է , ընդ պատերազմողս նա³
մարտնի . որ հրապարակին մարդ է , զրի ընդ քա-
ղաքացիս . արդ ամենայնի այսր ընդ պարտիւք ես ,
իբրև զինուոր քոն , իբրև նահատակ արդարութե ,
իբրև քաղաք ունիցիս յերկինս : Վրեաց 'ի նմին
գպրութե , զի դարձեալ եղիցի քեզ 'ի կուն վերին :
Աւսիր , խելամուտ լեր աւետարանին դնացից . ստա-
ցիր համեստութի , աչաց՝ հաստատութիւն , լեզուի՝
ժուժկալութիւն , մարմնոյ՝ զծառայութիւն , խորհր-
դոց՝ զխոնարհութի , մտաց՝ զմաքրութիւն : Արոն 'ի
քէն զբարկութիւն . պահակ որ վարէ տարապար-
տուց , համբեր . զմիայն որ մի դատեր . ատէ՛ որ , դու
սիրեալ . հալածէ՛ որ , անաս . հայհոյէ՛ որ , աղաչեալ .
լեր մեռեալ 'ի մեղաց . ել 'ի խաչ ընդ քոն . զամենայն
սէր քո փոխեալ 'ի տիր :

1 Յն . ոճով . իբր հայեցեալ
ընդ մեզ՝ աեսանէ . կամ քաջ 'ի

միտ առնու : ΣΥΝΟΡΙΣΜΟΙ .

2 Կամ մեքենայաւոր . զի գրեալ

praesumit: scit, quod grave est hoc audire Christianis, sed industrias fallaces molitur. Sapiens est in malitia. Animadvertit, visis nobis, quod in hoc mundo sunt homines, et omnia opera uostra in mundo isto perpetrantur; atque negotium praesentis diei artificio suo sibi furatur, spem autem nostram in crastinum diem conjicit. Quum autem cras venerit, iterum malus ille divisor noster rogat τὸ hodie sibi dari, et τὸ cras Domino. Sic semper quod ad praesentem diem pertinet, ad libitum usurpat, et spem projicit in posterum. Nos vero latet hoc malum, quod est impedimentum vitae. Hujusmodi vidi ego aliquando hypocrisin avis (perdicis) machinatam: quum adhuc pulli novelli sunt, facile ipse ostendit se ipsam; videns enim venatores, se ipsam exponit, volitat, vadit: nec capi sinit se venatoribus, neque penitus spe exiit tamdiu, in quantum pullis eximere sese a periculo facile est, ac demum ipsa surgens evadit. Time itaque et tu, ne in simulatione non apparentis tibi spei manifesta rejicias.

Totam animam tuam ad Dominum transfer, exhibe mihi nomen tuum, scribere tu in Ecclesiam. Qui miles est, in coetum annumeratus est; cum certantibus ille (vel, athleta) decertat. Qui fori homo est, conscribitur inter cives. Atqui tu his omnibus obligatus es, tamquam miles Christi, velut athleta justitiae, sicut civitatem in caelo babeus. Conscribere in eodem libro, ut fiat tibi (rescribi) in vocatione superna. Disce, intellige Evangelicam disciplinam: acquire modestiam, oculorum constantiam, linguae continentiam, carnis redactionem in servitutum, cogitationis humiliationem, mentis puritatem; a te iram expelle. Si circumagitet te quis gratis, sustine. Nec unum solum judices ⁽¹⁾. Odit aliquis, tu ama. Persequitur quis, expecta. Blasphemat quis, roga. Esto mortuus peccatis, crucifigere cum Christo: omnem amorem tuum in Dominum transfer.

ἔρ, ἀποκρίσις, ἡ ἐρ: ἡ ἀποκρίσις ἡ ἐρ
 ἡ ἐρ. ἡ ἀποκρίσις: ἡ ἀποκρίσις ἡ ἐρ

(1) Gr. defraudatus, noli in
 jus vocare.

Մեսո. չար (այսինքն ծանր) է այդ . և բարեաց
 որ է դիւրին : Ո՛չ որ է՝ որ ննջէ , և զճակատս վա-
 նէ . ո՞ բարեկենդանութիւն և փողովք , համբերութիւն
 պսակաւ զարդարեցաւ . ո՛չ որ առանց ընթանալոց
 առ զնպատակն : Ստատակք ծնանին զփառս . վաս-
 տակք պատրաստեն զպսակս : Բազում նեղութեամբ
 (պարտ է մեղ) մտանել յարքայութիւնն . ասեմ և
 ես . այլ զայս նեղութիւն յարքայութեն Երկնից ե-
 րանութիւն հանգուցանէ . իսկ զմեղաց վաստակս՝ գե-
 հենին տանջանք և պատիժք տրտմունք սպասեն : Մ.ՅԼ
 ճշգրիտ որ միտ դնէ , սատանայի գործք (որ) գործեն
 զանօրէնութիւն , առանց վաստակոյ ո՛չ լինի . որ քրք-
 տունք են հանդարտութե . իսկ պոռնկին՝ համակ ՚ի
 քրտան է , ՚ի ցանկութե , և ՚ի մաշել . զի՛նչ այսչափ
 մաշէ ՚ի մարմնոյ ժուժկալիցն , որչափ պղծութեան
 կտողցք և ընդարձակ գնացացն մաշէ զմարմինն :
 Վիշերք առանց քնոյ են այնոցիկ՝ որ հսկեն յա-
 ղօթս , այլ դժուարագոյն և՛ս է այնոցիկ՝ որ հսկեն
 ՚ի մեղս . քանզի ծն՝ երկեղ է այնոցիկ որ առ ընկե-
 րին կին ժպրհին ՚ի ցանկութեն աւիւնդ² , և զամե-
 նայն հանգիստ ամենեւին ՚ի բաց առնէ . իսկ նեղու-
 թի ճանապարհի՝ որ ՚ի փրկութիւն ածէ , զընդարձա-
 կութիւն մեղաց ՚ի բաց առնէ : Մ.ԶԷ երկնչիմ՝ մի գու-
 ցէ մինչև ՚ի կատարած զանդոյրն ճանապարհ գնայ-
 ցես , և հուպ յայն ճանապարհ գտցես զիջելիանս :

Մ.ՅԼ զգժուարապահն գանձ հսկեալ եղբայր , և
 պահեալ . ունիս ընկերս , եթէ կամիս , զաղօթս պահ
 պանակիցս գիշերոյ , պահս ընդանի , սաղմոսս զուար-
 թացուցիչս հոգւոյ . զսոսա ընդ քեզ առ . սորա եղիցին
 քեզ օթեանաց կցորդ , պահս պանակից պատուական
 գանձուց : Ո՞ր քաջ է , ասա , մեծանալ , և վասն պահ
 պանութե պատուական գանձու ճգնել , եթէ բնաւ
 սկիզբն ո՛չ ունել զոր պահեսցուք : Ո՛չ որ վասն եր-
 կեղի պահելոյն զբարութիւն մերժէ յանձնէ . այսպէս
 և ո՛չ որ ՚ի մարդկութե կարէ կեալ , թէ իւրաքան-
 չիւր վասն որոյ փութայրն , զվրիպածն համարէր :

1 Յն . և :

2 Գրեալ էր , ես-ի սնդ .

բայց յն . οἶστρος , --իւն . այս-
 կիցն մոլեգնութիւն և նոյն բառ

Dicis, malum (sive grave) est id. Ecquid boni facile est? Quis dormiens aciem profligat? Quis in deliciis tubisque patientiae corona redimitur? Nemo sine cursu metam tetigit. Labores gignunt gloriam, labores parant coronas. *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum (caelorum)*. Dico et ego: Sed has tribulationes ea quae in regni caeli beatitudo est, reficit. Peccati vero labores, Gehennae tormenta, poenasque tristes expectant. Verum si quis diligenter observat, diaboli etiam opera ab operantibus iniquitatem non sine labore peragitur. Qui sunt modestiae sudores? qui vero fornicatur, in sudore cupidinis conteritur. Quid adeo consumitur ex carne continentium, quantum immundae prurigines atque dissoluta vita carnem absumunt? Noctes quidem insomnes sunt vigilantium in orationibus, sed difficiliore profecto sunt vigilantium in peccatis. Quoniam metus ipse eorum qui ad proximi mulierem bacchantur, una cum furore cupidinis, omnem quietem omnino expellit; angustia vero viae conducentis in salutem, libertatem peccati detrudit. Vereor itaque, ne forte usque ad finem latam viam pergas, et prope ad illam viam divorsorium invenias.

Sed difficilem ad custodiendum thesaurum vigilans custodi, Frater. Socios, si vis, habes: preces simul agentes excubias nocturnas; jejunium familiare; Psalmos hilarem facientes animam. Haec sume tecum: haec sint tibi condiversantes, et in custodiendis pretiosis thesauris socii. Quid melius est, dic mihi, ditescere (nos), et in custodiendo thesauro pretioso laborare, an neque quidquam initio habere quod custodiamus? Nemo propter timorem custodiendi, bona ipsa a se ipso rejicit. Sic nemo etiam hominum vivere posset, si unusquisque in rebus quibus studet, errata commissa ad

Այն արդէն, և լինի դէպ վրիպել և նաւաւարաց վաճառականաց, դէպ լինի և նաւաբեկ լինել, և առնակնութե այրի լինել, և որ բազումս սնուցանէ որդիս, անորդութե¹ . բայց 'ի գործ անդր թեւակախեմք . 'ի բարի յոյս անդր հաստատեմք : Բայց զյուսացելոց զկատարած այնմ յանձն առնեմք, որ 'ի վերայ մեր խնամ ունի ան :

Բայց դու բանիւք միայն վերստին 'ի սրբութիւն, գործով ընդ ըստգտեալսն շրջիս : Տեսլիր, գուցէ զըջանայցես 'ի վերայ խորհրդոց չարեաց, յորժամ ոչ ինչ օգուտ առնիցի քեզ 'ի հեղգանաց : Հանդարտեցուցեն զքեզ և կուսանացն օրինակք . նոքա զձէթն յամանս իւրեանց ոչ ունէին . յորժամ պարտէր ընդ փեսային մտանել, յայնժամ երկիւղ կալան, և զվիշտսն 'ի միտ առին : Ասան այնորիկ և անիմաստս կարգայ ընտս բանն . վասն զի 'ի ժամանակս պիտոյիցն ձիթոյ առնել շահել ընդ վայր անցուցին . մոռացան զանձինս իւրեանց, և արդելան 'ի լրջմտութենէ և յուրախութե հարսանեացն : Ա'ի գուցէ և դու՝ ամ յամէ, ամիս յամոյ : և որ յօրէյս պաղես, և ոչ առնուս զձէթն՝ որ կերակուրն է լուսոյ, անկանիցիս՝ յոր ոչ սպասիցես, յաւուր (կամ յօր) . յորժամ պակասեցեն քեզ այնուհետև և կենաց պատճառք, անպտուղ իցես յամենայն կողմանց . հասանիցէ նեղութի առանց սիփփանաց, արարեալ հանդերձեալ զքեզ բժշկաց 'ի մահ, բարձեալ 'ի քէն զյոյս ընդանեաց . յորժամ ստէպ հեծիցես ցամաքեալ բերանով . ստիպեցէ զքեզ տապ ուժգին վառեալ 'ի փորի : Այսպէս իցես և հեծիցես 'ի միջոյ սրտէ . և որ տրտմիցի ընդ քեզ՝ ոչ դտանի . և բարբառեցես ընդ աղօտ ինչ աներևոյթ . և զամենայն զոր խօսեցիս՝ իբրև բաղբաջանս արհամարհեցեն :

Այա ո՞ տացէ քեզ յայնժամ մկրտութի, կամ ո՞ յիշեցուցէ լեզուաւ . կապին² որ ընտանիքն են 'ի տրտմութե . որ 'ի բացեայ են 'ի կարեաց՝ արհամարհեն . որ բարեկամն է, դանդաղի յիշեցուցանել

1 կամ անորդի-նեան : իսկ գրածն, անորդութե :

rationem redigeret. Jam accidit re ipsa errasse et navales mercatores; contingit etiam naufragium pati, atque matrimonio conjunctam viduam restare, et habentem multitudinem filiorum prolibus privari. Nihilominus operibus studemus, in meliorem spem confirmamur; finem tamen sperandorum ipsi commendamus, qui universis providet, Deo.

Tu autem verbis solis agis de sanctitate, opere cum improbis ambulas. Vide, ne te poeniteat malorum consiliorum, quando nihil te mora negligentiae juvabit. Modestum te reddant et virginum exempla: illae oleum in vasis suis non habebant; quando oportebat cum Sponso ingredi, tunc pavere caeperunt, et calamitatem advertere. Quapropter etiam insipientes illas appellat verbum; quoniam tempus lucrificandi oleum necessarium frustra transire siverunt; oblitae animarum suarum, ab hilaritate laetitiaque nuptiarum impeditae fuere. Ne forte et tu ad annum ex anno, a mense ad mensem, deque die ad diem cuncteris, nec accipias oleum, quod esca est luminis, et cadas in eam, quam minime expectabas, diem, cum jam deficient tibi et vitae rationes, et privus fructibus undique inveniaris. Tunc angustia sine solatio te attinget, medicis te ad mortem parantibus, et spe domesticorum a te ablata. Quando nimirum frequentius ingemiscas ore sicco: urgebit te febris vehemens ardens in ventre: suspirabis ac interno corde gemes, et qui contristetur tecum, haud invenietur; proferes aliquid obscurum ac insensibile, et omnia quae loqueris, tamquam nugae despicient.

Tunc ergo quis administrabit tibi baptismum? aut quis monebit te linguatenus (vel lingua ligatum). Domestici afficiuntur tristitia; qui vero a commiseratione distant, contemnent. Qui amicus est, suggerere

վասն խռովութեան . թերևս բժիշկն իսկ խաբէ¹ . և
ինքն իսկ ոչ ունի ակն առ այն . զի բնուի մարմնոյս
զաշխարհս սիրէ . բայց գիշեր , և մինութի հասեալ
է յօգնականաց , կամ կնքատուն ոչ պատահիցէ , և
մահ հասեալ է , և տանելիքն ստիպեն , և չիք ոք որ
թափէ . անձ² , որ արհամարհեցաւն ՚ի քէն . նա վաղ
չսէ քեզ յայնժամ , զի դու և այժմ նմա չսես :
ժամանակս դնէ քեզ , քան բարիք վարս վարեցեր :
Սի ոք պատրեսցէ² զքեզ յընդունայն խօսս . հաւ
ցէ ՚ի վերայ քո յանկարծօրէն սատակումն ՚ի նմա .
նութիւնն միրկի . եկեսցէ հասցէ ՚ի վերայ քո հրեշ
տակ խոժոռադէմ , և տանի զքեզ բռնութե . քա
ղէ զոգի քո կապեալ մեղօք : Ստեպ դարձդարձիցես
այսր անդր , բողբիցես առանց ձայնի , ամանի քո
այնուհետև ողբք արգելեալ են ՚ի քէն : Ս՛վ , քա
նի անցուցեր ինչ ընդ անձն քո , քանի հեծեսցես .
անյագ լայցես ՚ի խորհուրդս քո , յորժամ տեսցես
զլրջամտանս արդարոց ՚ի փայլունս բաշխելոյ պար
գեացն , և սուգ մեղաւորացն ՚ի խորն խաւարի .
որպիսի ասացես ՚ի ցաւս սրտի քո յայնժամ : զի
ամրդ չեն յընկենուլ յինէն զնանրութիս՝ զբեռինս
մեղաց . զի այսպէս դիւրին էր ՚ի բաց առնել . այլ
շեղջեցի զչարիս , և ձգեցի ընդ իս , և ոչ եղև ինձ
լուանալ զխիղճս ՚ի յինէն , այլ հաստատեալ կացի
՚ի մեղս աստ այժմ : Ս՛յլ և ես (չինէի) ընդ արդարս
այժմ , այլ և ես յերկնաւոր բարութիւնսն վայելէի :
Ս՛վ խորհրդոց չարեաց , վասն առ ժամ մի մեղաց
հանգստեան՝ զանմահ տանջանս տանջիմ . վասն ցան
կութե մարմնոյ ՚ի հուր մատնիմ . արդար են դա
տաստանք այ . կարդային ինձ , և ես ոչ դնէի միտ .
վկայէին ինձ , և ես ծաղր առնէի : այս և այսպիսիս
ասացես , և լացցես զանձն քո , եթէ յառաջ քան
զմկրտութիւնն յափշտակեսցիս :

Ս՛ մարդ՝ կամ ՚ի գեհենէն երկիր , կամ զար
քայութենէն պէտ արա . մի անարգեր զկոչն . մի

1 Այսպէս է և յն . իսկ օ .
բինակն մեր . բախէ :

2 Այսպէս է յն . ուր օրի .

նակն մեր ունի՝ պարտեցէ :

(1) Confirmat lectio nostra

Graecam illam, οὐκ εἰσακούσε-

propter confusionem animi remedia cunctatur. Fortassis et medicus ipse decipit; et ipse quoque (infirmus mortem) non expectat, eoquod natura corporis mundum diligit. Verum nox jam pervenit, et desolatio ab adjutoribus; aut baptizator non occurrit; mors autem supervenit; urgent qui abducant; nec est quisquam qui (te) eripiat. Deus ne a te despectus? Non tamen te exaudit tunc temporis, quoniam et nunc tu non audis eum ⁽¹⁾. Tempus ne tibi prorogabit, scilicet optime vitam degisti? Nemo te verbis inanibus seducat. Superveniet tibi ex improvise in similitudinem procellarum deperditio. Perveniet super te angelus teterrimus vultu, ut per vim deportet te: animam tuam peccatis colligatam abstrahet: passim disolveris huc illuc, obtestaberis sine voce, ocluso jam lamentorum organo. Heu! quam male tibi ipsi fecisti, quantum ingemisses? Insatiabiliter deplorabis in consiliis tuis, quum videbis hilaritatem justorum, cum dona eis distributa splendebunt, et moerorem peccatorum in profundissimis tenebris. Quid in dolore cordis tui illa hora dices? Cur non rejeci a me vanitates, oneraque peccati, quae tam facile erat abjicere, sed cumulaui mala, contraxique mecum: et non fuit mihi conscientiam lavare, sed fixus in peccatis et hic et nunc etiam permansi. Equidem ego quoque cum justis nunc essem, et ego quoque caelestibus bonis fruerer. O prava consilia! propter quietem unius horae peccati immortalis tormento crucior; propter cupiditatem carnis in ignem trador. Justa sunt iudicia Dei. Vocabant me, et ego non attendebam; obtestabantur mihi, et ego deridebam. Haec et similia dices, et lugebis animam tuam, si ante baptismum abripiaris.

O homo! aut gehennam metue, aut regnum cura. Noli contemnere vocationem. Ne dicas, *habe me ex-*

ται ποτε, ου γαρ αυτου νυν εισα-
κουσις. ubi alii legunt sine ne-
gatione, et coguntur accipere

affirmationem quasi ironice di-
ctam.

ասեր, եթէ հրաժարեալ ունիս զիս վասն այսր, և վասն այսր • ոչ մի պատճառք գոն քեզ 'ի հրաժարելն : Ինչ արտասուք գոն՝ յորժամ յիշեմ, զի զամօթոյ գործ յարգես քան զմեծութիւն փառացն ւնյ . և յաղագս արձակն և համարձակն գնալոյ քաղցրանայ քեզ, անհնարին է քեզ հրաժարելդ 'ի մեղաց . և 'ի պարգևացն բարուէ արդելուս զանձն քո, իբրև ոչ կամիս տեսանել զբարութիւն երուսաղէմի երկնաւորի . ուր բիւրք՝ հրեշտակացն են, ժողովուրդն անդրանկացն, առաքելոցն աթոռք, մարգարէիցն գահք, հարց նահապետաց՝ դաւազանք իշխանութե, մարտիրոսաց՝ պսակք, արդարոց՝ գովութիւք : Յանկալի՞ է ընդ նոսա թուել զանձն քո . լուսն զանձն քո, և սրբեան ըստ պարգևացն քնի . զի նորա են փառք և պատիւ այժմ և միշտ, և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն ² :

1 Գրեալ էր, Բերան :

2 Յիշատակարան տանեակ ճառիցս ցայս վայր գրելոց 'ի մատենի միում Յաճախապատում գրոց սք Լուսաւորչին մերոյ . * Էզրայի իմ, զայս յաճախապատումիս օրինակն սըսոյ գրքատանէն առաք . 'ի մեր

Թուականն քճէք թիւն էր . այժմոյս մէք գրաք մեր օրինակած ժամանակին, թիւն էր մեր քճիք . որոյ յիշատակն օրհնութիւն կղիցի || :

(1) Hactenus decem homiliae Severiani in unum collectae reperiebantur, quas codex Arme-

cusatum ob hoc, et hoc. Nulla est ratio tibi ad excusandum. Mihi quidem lacrymae veniunt, quando recordor, quod opus, quod pudore afficit, magnitudini gloriae Dei anteponis; et propter liberam dissolutamque conversationem adeo (peccatum) dulcescit tibi, ut videaris renunciare non posse peccatis; atque ita a donis bonis animam tuam excludis, ac si bonitatem caelestis Jerusalem aspicere nolles. Ubi myriades Angelorum sunt, coetus primogenitorum, Apostolorum throni, Prophetarum subsellium, Patriarcharum sceptrum principatus, Martyrum coronae, Justorum laudes. Optandumne est una cum illis annumerare te ipsum? lava animam tuam, et sanctifica eam secundum dona Christi. Ejus enim sunt gloria et honor nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen (1).

nus ex antiquissimo exemplari transcriptus continebat. Exemplar enim codicis ex serie librorum Bibliothecae Sis urbis Ciliarum exaratum fuerat A. D. 929. vel 950. Aera Arm. cccclxxviii unde exscriptus alter codex fuit alibi A. D. 1673.

Aera Arm. mcccxxii. ut notatur in calce codicis uniti cum Stomatibus S. Gr. Illuminatoris. Sequentes autem quinque homiliae in aliis codicibus collectionis sermonum Patrum de variis Dominicae Dispensationis festivitibus occurrunt.

ՍԷՅՆ ՍԷՐԷԻԱՆՈՒԻ ԼՂԷՍՈՒ ԼՂԿԻՄԻՊՊՈՒԻ 'Ի ԳԱՂՈՍԱԿ ԿԻՆ
 յՈՎԱՆԱԿԱՆ յԵՐՈՍՏՈՂԷՃ¹ :

Ետես զո՞ր փրկիչ և զանձ կենարար՝ թշնամին
 ճշմարտունէ, քարոզեալ, և խռովեցաւ . ետես զտէ-
 րունական գալուստն յաւանակաւ, փառաւորեալ 'ի
 մէնջ իբրև յառաջինն, և ջանացաւ խռովել 'ի շա-
 ջիւն կառաց թրթրականաց՝ առ 'ի խափանել զար-
 շաւանս յաւանակին, որ մեղմագնաց, և հանդար-
 տագնաց ոտիւք խափանեաց զկառամարտիկ զերի-
 վարս պատերազմողաց . քանզի գիտէր, եթէ յովա-
 նակն առ 'ի պարտումն կառաց երիվարաց պատրաս-
 տեցաւ . քանզի եկն փրկչին յովանակաւ ոչ եթէ զտը-
 կարութի ինչ ցուցանէր, այլ զհեղութի խոնարհու-
 թն , զի զամբարտաւանութի շիջուցէ : Եւ քանզի
 գիտէր թշնամին, եթէ որ ինչ լինելոց են իբք ըստ
 մարգարէական բարբառոյն, նախանձեալ քինացաւ
 ընդ յաւանակին . այլ զի զհպարտութի հպարտացե-
 լոյն շիջուցէ, և զմեծամեծ ամբարտաւանութիւն
 մեծամտելոց 'ի կառս և յերիվարս խոնարհեցուցէ :

Օրբ բարոք յառաջագոյն երանելի մարգարէն
 ազգ արարեալ՝ քաջալերէր ասելով : Մի երկնչիբ
 դուստր սիովնի, քարոզեա՛ և ուրախ լեր դուստր ե-
 րուսաղէմի . զի ահա թագաւոր քո գայ, հեծեալ 'ի
 յաւանակ իշոյ, զի սատակեցէ զկառս յեփրեմայ,
 և զերիվարս յերուսաղէմէ : Տեսանես, զի զճօճե-
 մական ամպարհաւաճութին մեղկոյր հեղութն և
 ցածուցանէր . զոր օրինակ չարչարանօք զչարչարանս
 եբարձ, և մահուամբ զմահ կապեաց, և փայտիւ
 սք խաչին զհակառակամարտին զօրութին խայտա-
 ռակեաց, նոյնպէս և յաւանակաւն զձիամարտիկ
 գոռոզութի խրոխտացելոյն քակեաց :

Ուրախ լեր, ասէ մարգարէն, դուստր սիովնի ,

1 'Ի Ճառնտիրն մեր ՃԳ . էջ . 287 :

H O M I L I A X I .

*Sancti Severiani Emesae Episcopi de Adventu Domini
super pullo in Jerusalem (1).*

Vidit Dominum Redemptorem, Deumque vivificum inimicus veritatis praedicatum, et conturbatus est. Vidit Domini super pullo adventum a nobis glorificatum tamquam foret ipse primus, et conturbare conatus est strepitu curruum tripudiantium, (volens) impedire expeditionem pulli, qui lento tranquilloque incessu equos pugnantium ex curru impediabat; sciebat enim pullum paratum esse ad debellationem curruum equorum. Siquidem adventus Redemptoris super pullo non imbecillitatem aliquam indicabat, sed humilitatis mansuetudinem, ut superbiam extingueret. Quoniam vero noverat inimicus quae res agendaerant juxta prophetarum vocem, invidia et livore actus est in pullum, (quem sibi elegit Dominus), ut superbiam superbi deprimeret, et magnos fastus gloriantium in curribus et equis humiliaret.

Quod optime praemonens beatus propheta, confortabat (Ecclesiam), dicens: *Noli timere filia Sion, praedica, et gaude filia Jerusalem, quia ecce Rex tuus venit, sedens in pullo asini, ut deperdat currus ex Ephraem, et equos de Jerusalem.* Viden' quomodo tumidam et jactabundam ambitionem comprimebat per mansuetudinem, sedabatque? Quemadmodum suis doloribus dolores abstulit, et morte mortem ligavit, et ligno sanctae Crucis adversarii vim confregit, pariter et pullo fastum equino marte minitantis destruxit.

Gaude, ait propheta, filia Sion, exulta, et praedica

(1) In Codice Homiliarum Arm. XII. pag. 287.

ցնծաւ և քարոզեաւ դժուար երուսաղէմի : Օ ի սարա
 և սատշաճ է անձապաշտից՝ ոչ միայն յանձին ունել
 զանձական սարգևս, այլ և յայլ սիւսել զքարերա-
 րու թէն զքարոզութի : Օ ի ահաւասիկ թագաւոր
 քո գայ հեղ, և խոնարհ, և նստեալ յովանակի :
 Քարոզ զհեզն և զխոնարհն յառաջադիր հաստա-
 տեաց . զի յայտ արասցէ, թէ ի՞նչ չքաւորութեան
 ինչ սատճառք էին, այլ հեզութե և խոնարհութե
 աւետիք . զի եթէ որ առ աղքատութե ընչից, և
 չքաւորութեան երիվարաց՝ հեծանիցի յիշամարուկ
 յովանակի, չէ ինչ ՚ի լաւութի և խոնարհութիւն
 համարեալ . քանզի հարկ տնանկութեւն ածէ զնա
 յայն . իսկ եթէ որ կառաւէտ երիվարաշատ՝ առ
 հեզութե նստիցի ՚ի մարկի իշոյ, զարդարէ խոնար-
 հութի զկարգ հեզութեւն : Այլ աղքատ ՚ի կառաց
 թագաւորն զօրութեց . չէր չքաւոր ՚ի կառաց և
 յերիվարաց միաձինն, զորմէ մարդարէն ասէ, թէ
 կառք այ բիւրասպատիկք են, և հազարք ուղղիւք .
 չէր աղքատ ՚ի կառաց, որ զհողմն լծեալ արշաւէ՝
 սքանչելի և նորանշան երասանակօք : Այս թէ ոչ
 գիտիցես, թէ որպէս մեզ ձիգ (կամ ձիք) են յե-
 րիվարս, նոյնպէս և նմա հողմք համարեալ են յերի-
 վարս . ըստ այնմ որ դաւիթն ասէ, թէ որ շրջի ՚ի
 վերայ թեոց հողմոց :

Վրդ եկն յովանակաւ՝ միանգամայն քակել զամ-
 քարտաւանուի խոնարհութի, զի և զօրինակ մտին
 հեթանոսաց կատարեալ աւետարանեսցէ : Վասնզի
 յաւանակն ընդ պիղծ անասունս համարեալ է . զի
 ամենայն որ ոչ կճղակահերձ իցէ, և ոչ որոճիցէ,
 ընդ պիղծ անասունս զատեալ որոշեաց մովսէս . և
 էշ՝ քանզի ոչ որոճայ և ոչ կճղակահերձ է, ընդ
 պիղծ անասունս համարեալ է : Յառաջագոյն կա-
 տարէր զկերպարանս մարդախնդիր տեսչութեանն .
 քանզի հանգերձեալ էր անուանել երիվար անձա-
 զան սրբական ժողովուրդն . զի որպէս ձիգ (ձիք) ե-
 րիվարք են հեծելոց, այնպէս և հողիք սբց երիվարք
 են այ՝ առ ՚ի վարս և ՚ի հրամանս խրատականս . ըստ
 այնմ զոր մարդարէն ասէ, եթէ ելանիցես յերի-
 վարս, և հեծելութի քո փրկութիւն է : Վասպիսի

filia Jerusalem. Quoniam oportet pios Dei cultores non solum in se habere dona divina, verum etiam in alios spargere beneficii praedicationem. *Quia ecce Rex tuus venit tibi mitis et humilis sedens in pullo*. Optime mitem et humilem praepouens statuit, ut palam faceret, minime inopiae rationem adesse, sed mansuetudinis et humilitatis laetum nuncium. Namque si quis propter paupertatem substantiarum, penuriamque equorum pullo vehatur aselli, haud probitati id suae, humilitatique adjudicatur, necessitas enim inopiae ad hoc eum ducit. Si quis tamen curruum equorumque multitudine praeditus propter mansuetudinem sederit in pullo asini, humilitate mansuetudinem cordis adornat. Non inops erat curruum Rex virtutum: non carebat curribus equisque Unigenitus, de quo propheta dicebat, *Currus Dei myriades sunt, et millia aurigarum*. Haud pauper erat curribus, qui ventis conjugatis, per miras novasque habenas incursionem facit. Aut ignorasne, quod sicut nos equi vehunt, sic et ipsi venti censentur pro equis, juxta illud quod David dixit: *Qui ambulat super alas ventorum*.

Venit itaque super pullo, tum ut superbiam in humilitate destrueret, tum etiam ut modum, quo introirent Gentes, annuntiaret. Siquidem asellus inter immunda animantia recensetur: omne enim quod non sit unguium scissarum, neque ruminet, in seriem immundorum animantium separatum determinavit Moyses: quia ergo asinus nec ruminat, neque discissas habet ungues, cum immundis jumentis existimatur. Austerius perficiebat figuram Dispensationis (Incarnationis) ordinatae ad quaerendos homines: quoniam equus nominandus erat populus Dei sacer; sicut enim equi sunt qui vehunt equites, similiter et animae sanctorum equi sunt Dei, ut vitam et disciplinam ad nutum divinum exequantur; juxta illud quod propheta dicit: *Ascendas in equos, et equitatio tua salus est*. Hujusmo-

ինչ երիվար տրմուղ աներասանակ էր պօղոս, չանսական անձային սանձացն, անկուշող, կցատող անձային օրինացն : Ար 'ի ճարակս օրինացն արածէր, և աւետարանական շնորհացն կիցս ընկենոյր . յորժամ եղ նմա սանձս, նստեալ 'ի վերայ նորա որդին ամենատէրն, ասէր, սաւուղ, սաւուղ, զի հալածես զիս . խիստ է քեզ ընդդէմ խթանի աքացել, և ընդդէմ սուսերի կիցս ընկենուլ : Աւ քանզի ել փախեալ 'ի կարգէ ճառիս յովանակն, աղաչեսցուք զիոր յովանակին, որ կարողն է ունել և ածել, և հաստատել ընդ ճառս զյովանակն . քանզի ինքն է՝ զորմէ ասէ մարդարէութիւն, կապեսցէ զորթոյ զյաւանակ իւր :

Աստաւ յս 'ի յաւանակի, որ նստին 'ի քերովուէս . որ 'ի վեր ահաւորն է վասն անձական բնութեանն, և 'ի խոնարհ տենչացեալ վասն մարդասէր շնորհացն . որում 'ի բարձունս դողութիւն երկիր պագանեն սերովբէք, և յերկրի համարձակութեամբ քարոզի 'ի մարմնականացս : Օ ի որչափ 'ի վեր է ահագին ծնունդն, նոյնպէս և 'ի խոնարհ փափաղանայ ինքնարձակեցիկն շառաւիղի : Աստաւ յս 'ի յաւանակի, և տարածանէին ժողովուրդքն զհանդերձան առաջի : Արուճք էր պատիւն, այլ ոչ ինչ արժանի ըստ պատուիրանին պատուչացն պատիւն . քանզի ոչ եթէ ըստ իւրում արժանաւորութեն խնդրէ անձ պարգևս 'ի մարդկանէ, այլ ըստ բաւականի պատուողացն . նաև չիք իսկ այնպիսի ինչ՝ որ զանձ ըստ իւրում արժանաւորութեանն պատուել կարացցէ : Այլ երկիր ամենայն, և ոչ բնաւ երկինք բարբառս ձուլեալ, և ամենայն բարբառք հրեշտակաց և հրեշտակապետաց՝ երեւելեաց և աներևութից լիեալ լեզուք՝ բաւական են ըստ իւրում արժանաւորութեն փառաւորել զնա :

Հեծաւ յաւանակի, որ յերկնականն նստի մըշտնջենաւորական : Տարածանէին մարդիկն զհանդերձան առաջի, որոց օրէն էր նախ ք զհանդերձան զհողիսն տարածանել : Այլ որ տարածանես ըզհանդերձոյ 'ի կոխումն յաւանակին, տարածես զհողիդ այ 'ի բնակութիւն . զոր և մկրտիչն յոհաննէս քարոզէր, պատրաստ արարէք զճանապարհս ան, և

di equus novellus habena carens erat Paulus, minime acquiescens fraeno divino, depellens calcitransque legis divinae; qui in pabulo legis pascebatur, et Evangelicae gratiae obsistebat. Quando autem habena illi imposita, sedit super eum Filius, universorum Dominus, dixit: *Saul Saul, ut quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare, et contra gladium junctos pedes reponere. Quoniam vero exiens fugit pullus a serie sermonis, precamur Dominum pulli, qui potest tenere, et ducere eum, et firmare sermone nostro; ipse enim est, de quo ait prophetia: Ligabit in vite pullum suum.*

Sedit igitur super pullo Jesus, qui resedit supra Cherubim; qui superius formidabilis est propter divinam naturam, et inferius hoc propter amorem hominum optavit: quem in excelsis cum tremore adorant Seraphim, et in terra libere ab hominibus praedicatur. Quo enim celsior est superna illa generatio horrenda (divinitatis), eo inferiora cupit eruptio rami (humanitatis) per se demissi. Sedit Jesus in pullo, et populi sternebant vestes ante eum. Bonus erat honor, sed nihil honorifice secundum dignitatem honorabilis honor honorantium. Etenim non secundum propriam dignitatem quaerit munera ab hominibus, sed secundum honorantium sufficientiam. Neque enim quidquam est illiusmodi, quod juxta ipsius dignitatem honorare eum possit; nec terra universa, neque totum caelum, si in unam coalescerent vocem, et omnis sonitus angelorum et archangelorum, visibilium et invisibilium in unam linguam loquentium secundum ipsius dignitatem eum glorificare sufficerent.

Sedit in pullo, qui in caelestibus sempiternae residit. Extendebant homines vestimenta ante eum, quos licebat ante vestimenta animas expandere. O tu, qui extendis vestes tuas, ut conculcentur a pullo, extende animam tuam in habitaculum Dei. Quod et Baptista ille Joannes praedicabat: *Parate vias Domini, et rectas facite semitas politas; hoc est animas facere*

ուղիղ արարէք զշաւիղս հորդեալս . այս է՝ զհոգիսն առնել պատրաստական, յորում մտանէ և բնակեսցէ անձն և անորդին : Աւ սոտս արմաւենեաց առեալ՝ ելանէին ընդ առաջ . և զոր հրեշտակք փառաւորեն յերկինս ահիւ, օրհնէին և մանկտին՝ ցընծալով յերկրի, ասելով ովսաննա, այս է ըստ երբայեցոց բարբառոյն՝ փառաբանու թի իսկ, նշանակեալ, և մեծ գովու թի :

Ճ Ա Ռ . Ժ Բ .

Երրորդ էիւրալէի՝ Երանելայն Սեբերիանոսի Եպիսկոպոսի սասցեալ յառեորանին մեհնուրէնէնէ՝¹ :

Եր մի իջանէր յերուսաղէմէ յերիբով, և անկաւ ՚ի ձեռս աւաղակաց . որք մերկացուցին զնա, և վերս մեծամեծս եղին ՚ի վերայ նորա . թողեալ կիսամահ՝ և գնացին . սպա գայր անցանէր հայրապետ մի, ետես և զանց արար . երկրորդ անգամ գայր անցանէր զլատացի մի, ետես և ոչ գթացաւ . երրորդ անգամ անցանէր ընդ այն շամրտացի մի, ետես և գթացաւ ՚ի նա . առեալ լուաց զվերս նորա, արկ ՚ի նա գինի և ձէթ, պատեաց զնա, եղ ՚ի վերայ գրաստու իւրոյ, տարաւ ետ զնա ցպանդոկաւ պետն . և հանեալ երկուս դահեկանս՝ ետ ցպանդոկապետն, և ասէ, պահեմ զդա, մինչև ՚ի կրկին գալստեան իմում, և հատուցից քեզ զվարձս :

Երդ յորժամ արար անձ զերկին և զերկիր և զմարդն ըստ պատկերի կերպարանաց, որպէս ասէ պատմութիւն, ստեղծ ար անձ զմարդն հող յերկրէ, և անկեաց զգրախան յեղեմ . և անդ եղ զմարդն զոր ստեղծ ձեռօք իւրովք, և փչեաց յերեսս նորա

¹ Ճառքնս . Գ . երես . 370 . 144 . յանուն ոսկերեանի : այլ է և որ կայ յուրբաթագիրս .

paratas promptasque, in quibus intrans habitabit Deus Dominique Filius. Ramis quoque palmarum acceptis obviam exibant: et quem Angeli glorificant in caelo cum timore, benedicebant et pueri exultantes in terra, dicentes Hosanna, quod secundum Hebraicam linguam verae glorificationis est significatio, magnaeque laudis.

HOMILIA XII.

Tertia Dominica (Quadragesimae) Beati Severiani Episcopi (homilia) dicta ex Evangelii commentario ⁽¹⁾.

Vir quidam descendebat ex Jerusalem in Jericho, et cecidit in manus latronum, qui exuerunt eum, et plagas magnas inflixerunt ei, et relicto eo semimortuo, abierunt. Deinde veniens transibat patriarcha quidam; vidit, et praeteriit. Iterum veniens transibat Levites quidam, vidit, et non est misertus. Tertio transibat eo quidam Samarita; vidit, et misertus est ejus: sumens lavit plagas ejus; fudit in illis vinum et oleum, alligavit, positumque super jumentum suum deduxit, et eum stabulario commisit. Atque eductos duos denarios dedit stabulario, et dixit; conserva istum usquedum revertar, et reddam tibi mercedem.

Quando fecit Deus caelum et terram, hominemque secundum imaginem formae (suae), sicut dicit historia, Creavit Dominus Deus hominem pulverem de terra, et plantavit paradisum in Eden, et ibi posuit hominem, quem manibus formavit suis, et sufflavit in

(1) In Cod. Homil. III. 370.

չունչ կենդանի . և եղև մարդն յողի կենդանարար .
 և (զի) գործեսցէ զբարին , և արասցէ զհաճոյն ա-
 ուջիս : Ալ կամ զի կայր 'ի նմա , և կամ երկիւղ
 իսկ յուժմէ կայր , զի սահ տայր ունել . քանզի ոչ
 ոք կայր 'ի նմա , բայց միայն ադամ : Իսկ զիրք սբ
 այսպէս ցուցանեն մեզ , ստեղծ չոր անձ զմարդն , և
 տնկեաց զգրախտն . զոր դրախտ , եթէ ոչ զկաթու-
 ղիկէ եկեղեցի , և եզ անդ զադամ , զի գործեսցէ զար-
 դարու թի : Ալ զի ասաց անձ , ասէ , յամենայն ծա-
 ուոցդ որ են 'ի ներքս 'ի դրախտիդ՝ ուտելով կերի-
 ցես . յամենայն ծառոց . ուստի հրամայեաց ուտել-
 ամենայն պատգամք բարիք են՝ որ գրեալ են 'ի գիրս
 սբս քնի , զոր թէ առնէ մարդ , կեցցէ նովիմք . և
 ծառ գիտու թէ բարւոյ և չարի , զոր ասաց անձ , մի
 ուտիցէք 'ի նմանէ , պատգամք անսխտանք են՝ չա-
 րաչար գործք մարդկան , զոր գործէ մարդ , և նո-
 վիմք մեռանի :

Ալ զինչ խորհուրդ իցէ 'ի դրախտին և 'ի պը-
 տուղ նորա . բայց մեք հաւատալ պարտիմք , եթէ
 դրախտն օրինակ էր եկեղեցւոյ . և գեան՝ որ ելա-
 նէր ուղղանէր զդրախտն , նոյն ինքն քն , որ ծնաւ 'ի
 մարիամայ կուսէն , զի առակեաց զմարիամ յեղեմ :
 վասն զի 'ի հողոյ (կողէ) ստեղծեալ էր զնա յերկրէ .
 և յայգամ դեռոյ չորք առաջք ելանեն . որոց ան-
 ուանքն յայտնի են , մատթէոս , մարկոս , ղուկաս , և
 յոհաննէս , որ գրեալ են զչորս աւետարանսդ՝ ուռ-
 գելով զամենայն տիեզերս :

Տեսցուք արդեօք սիրելիք զօճն զսատանայ , որ նա
 խանձեցաւ ընդ մարդոյն չարութիւն և դայթակղե-
 ցոյց . և ով է սատանայ , եթէ ոչ մահ , զի յորժամ
 անց ադամ ընդ հրամանն պատուիրանին , հրամայեաց
 անձ , և թաղաւորեաց մահ 'ի վերայ նորա . իսկ իբրև
 ետես անձ՝ եթէ մեղաւ ադամ , ասէ ցօճն , անի-
 ծեալ լիջիր դու յամենայն անասունս . զի դու ապա-
 կանեցեր զպտուղ որովայնի դորա , արդ դու 'ի
 պորտ քո սողեւջիւր զամենայն առուրս կենաց քոց :
 Յորժամ մեղաւ ադամ , բարձաւ 'ի նմանէ փառքն

faciem ejus spiraculum vivum: et factus est homo in anima vivifica, ut operaretur bonum, faceretque quod placeret coram Deo. Quid autem erat in illo (paradiso), aut de quo timendum erat, ut commendaret illi custodiendum? Nullus enim erat in eo, nisi solus Adam. Scriptura ipsa sic indicat nobis, Creavit Dominus Deus hominem, et plantavit paradisum. Quem paradisum? nisi Catholicam Ecclesiam. Et posuit illic Adam, ut operaretur justitiam. Quum autem dixit Deus, *Ex omnibus arboribus, quae sunt intus in paradiso, comedens comedas*, dicens ex omnibus arboribus, unde jusserit comedere? (Patet quod) Omnia oracula bona sunt, quae scripta cernuntur in sacris litteris Christi: quae si facit homo, vivet in eis. Arbor autem scientiae boni et mali, de qua dixit Deus, ne edatis ab illa, oracula inutilia innuit, sive male facta opera humana, quae operatur homo, et in iis moritur.

Sed quid mysterii celatur in paradiso, fructuque ejus? Nos tamen credere debemus, quod paradisu exemplum erat Ecclesiae. Fluvius autem qui egressus irrigabat paradisum, idem ipse est Christus natus ex Maria Virgine; namque Mariam figuravit in Eden: siquidem ex costa formaverat eam (ut primam virginem) ex terra (ex Adam). Et ab hoc flumine quatuor progressus exeunt, quorum nomina manifesta sunt, Mattheus, Marcus, Lucas, et Joannes, conscriptores quatuor Evangeliorum ad irrigandum universum orbem.

Videamus nunc, Dilecti, serpentem diabolum, qui homini per malitiam invidit, offenditque. Quis autem est diabolus, nisi mors? Quando enim transgressus est Adam mandatum praecepti, jubente Deo, regnavit mors super eum. Videns autem Deus, quod peccavit Adam, dixit ad serpentem: *Maledictus eris tu in cunctis animantibus; quoniam vero tu corrupisti fructum ventris istius, tu ergo in lumbo tuo repes per omnes dies vitae tuae. Quando peccavit Adam, ablata fuerunt ab eo gloria ejus et honor, regnavitque mors*

և պատիւն , և Թագաւորեաց մահ՛ ՚ի վերայ նորա : Ըրդ այրն որ իջանէր յերուսաղէմէ յերիբով , այրն ագամ էր , և աւազակն սատանայ էր : Իսկ որ ասէ , Թէ վերս ՚ի վերայ եղին , նոյն ինքն սատանայ զի մեղօք վիրաւորեաց զնա : Աւ երուսաղէմ երկինք Թարգմանի , և երիբով երկիրս այս ՚ի ստորին կողմն : Իսկ որ քահանայապետ մի գայր անցանէր , եկն անց հայրապետն աբրահամ , և ետես զադամայական մարմինն ՚ի մեղացն մեռեալ , և ոչ կարաց բժշկել . իսկ որ ասէն , եթէ երկրորդ անգամ գայր անցանէր քահանայապետ մի . ո՞վ էր քահանայապետն՝ եթէ ոչ մովսէս , որ ետես զադամայական մարմինն ՚ի մեղացն մեռեալ , և ոչ կարաց բժշկել :

Իսկ որ ասէն , եթէ երրորդ անգամ գայր անցանէր շամրտացի մի , ետես և գթացաւ ՚ի վերայ նորա : Շամրտացին ո՞վ էր , եթէ ոչ ինքն քո . լուաց զվերս նորա՝ ոչ այլ ջրով , այլ յորգանան գետով . արկ ՚ի նա ձէթ և գինի . գինի առակէ օրինակաւ ՚ի հոգին՝ որ էջ ՚ի նմանութի աղաւնոյ ՚ի վերայ նորա . և ձէթն ՚ի մկրտութե գրոջմն : Ատեաց զնա օրինօք և մարգարէիւք , եդ ՚ի վերայ բեռին իւրոյ , այսինքն ՚ի վերայ խաչափայտին . տարաւ ետ զնա ՚ի պանդոկի մի . պանդոկին եկեղեցի Թարգմանի , քան զի հիւանդանոց է ամենայն մեղաւորաց . և պանդոկին ետ ցպանդոկապետն . եկեղեցին ցեպիսկոպոսն : Աւ ետ նմա երկուս պատուիրանս , զոր գրեալ է , լուր իսրայէլ , Խոր Խժ քո Խժ մի է , և սիրեսցես զԽժ Խժ քո յամենայն սրտէ քումմէ և յամենայն զօրութենէ քումմէ և յամենայն անձնէ քումմէ . և զընկեր քո իբրև զանձն քո , որ լաւ է քան զողջակէզս և զգոհս : Աւ յորժամ սիրեսցուք զմիմեանս իբրև զանձինս , և որ ինչ մեզ չար Թուի՝ ոչ արասցուք ընկերացն , յայնժամ ապա կատարեսցուք զպատուիրանն քոի . և յայսմ ամենայնի փառաւորեսցուք զհայր և զորդի և զհոգին՝ որ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից , ամէն :

super eum, Itaque quum dicitur, vir quidam descende-
bat a Jerusalem in Jericho, vir ille Adam erat, et
latro diabolus. Quum vero dicitur, plagas imposue-
runt, ejusdem diaboli opus fuit, qui peccato vulnera-
vit eum. Jerusalem autem per interpretationem cae-
lum est, et Jericho terra ista in inferiori parte. Quod
autem summus sacerdos quidam veniens transibat, sic
accipe: Veniens iter fecit patriarcha Abraham; videns
autem Adamicum corpus a peccato mortuum, non
potuit curare. Quod vero dicit, deinde transisse pon-
tificem (Levitam) quendam, quis ille erat pontifex
(Levita), nisi Moyses? qui etiam viso Adamico cor-
pore a peccatis mortuo, nequivit mederi ei.

Quum tamen dicit, quod tertio veniens transibat
Samarita quidam, qui videns misertus est ejus, quis
Samaritanus ille erat, nisi Christus ipse? Qui la-
vit vulnera ejus, non alia aqua, sed Jordane amni. In-
fudit etiam in eum oleum et vinum. Vino figuratur
Spiritus Sanctus, qui descendit in similitudine colum-
bae super eum, et oleo signum baptismi. Alligavit
eum lege et prophetis. Imposuit super onus suum,
Lignum scilicet Crucis. Duxit commendavitque eum
in stabulum. Stabulum exponitur Ecclesia, quia va-
letudinarium est omnium peccatorum. Stabulum au-
tem dedit eum Stabulario: Ecclesia Episcopo. De-
dit autem illi duo praecepta, scripta nimirum illa:
Audi Israel, Dominus Deus tuus Dominus unus est,
et diliges Dominum Deum tuum ex omni corde tuo,
et ex omni virtute tua, et ex tota anima tua; atque
sucium tuum sicut animam tuam: quod melius est
holocaustis et hostiis. Quando ergo diligamus alios
sicut nosmetipsos, et quidquid nobis malum vide-
tur, non faciamus sociis, tunc profecto praeceptum
Christi perficiemus: atque in his omnibus glorificabi-
mus Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum nunc
et semper, et in saecula saeculorum. amen.

Արանելւոյն Սեբերիանոսի Եպիսկոպոսի 'ի (Ս)պղենին որ
 ցամաքեցաւ : (համ , Կոր անէծ արեբն մեր :) ¹

Այն տեսանելով ծառ ծաղկազգեաց (կամ ծաղ-
 կազգեստ) , և կամ աղբիւր ջրաբուղիս , նովին տե-
 սութքն ընդձեռէ և զսիրտն , և զմիտն դարձուցա-
 նէ անդր . նմանապէս և ունկն լսելով 'ի ձեռն բա-
 նից զգործս և զպատմութիս , առ այնոսիկ զմիտն
 ձգէ . մինչ զի լինել այնպիսուամիս յայնմ տեղւոջ ,
 բայց մտօք անդր՝ ուր բանն զպատմութեն իրս նկա-
 րագրէ : Այսպիսի ինձ դիպեցաւ այժմ սիրելիք . լսե-
 լով յաւետարանչէն՝ որ պատմէ 'ի բեթանիա 'ի քնէ
 զթզենոյն իրս լեալ , աստ եմ մարմնով , այլ մտօք
 անդր զիս գոլ վարկանիմ . և կարծեմ զհետ երթա-
 լով յո՛ր՝ տեսանել զթզենին նախ քան զտրունոյն
 հրամանն ծաղկեալ և զուարճացեալ , և յետ ան
 հրամանին խամբեալ և զօսացեալ :

Առաւօտուն ասէ երթայր 'ի քաղաքն յս , քաղ-
 ցեալ , և տեսեալ զթզենին՝ չոգաւ առ նա . և ոչինչ
 եգիտ 'ի նմա , բայց միայն տերև . և ասէ ցնա , մի
 ևս 'ի քէն պտուղ եղիցի յաւիտեան , և վաղվաղա-
 կի զօսացաւ : Այսորիկ մեզ այժմ ընթերցեալ ե-
 ղեն . հիացուցանեն զիս իրքն , և բաժանին միտքս .
 զի յորժամ կամիմ զպատմութի իրս ասել , վաղ-
 վաղակի հանդերձ տեսութի սքանչելիքն յինքեանս
 զիս ձգեն : Այլ յորժամ տեսանիցէ ոք ստոման ոս-
 կի՝ որ ունիցի յինքեան ականս պատուականս , բե-
 րելով յինքեան գրեալ զխորհուրդն , կամի տեսա-
 նել զստոմանն յաղագս իւրոյ պայծառութեանն ,
 ընդդէմ՝ նմին ձգեալ լինին որ 'ի ներքս ակունքն ,

1 'ի Ճառընտիրս մեր . Գ .
 603 . և Ժ Գ . 297 : Գտանի այս
 ճառ և 'ի յաւելուածս Ոսկեր .
 յն . լատ . հտ . չ . 106 . ընծայեալ
 Սեբերիանոսի 'ի քաջ քննչաց :

(1) Sic in Codd. Homil. Arm.
 III. 603. et XIII. 297.

(2) Haec oratio reperitur Gr.
 Lat. inter Sermones S. Joanni
 Chrysostomo injuste adscriptos .

H O M I L I A XIII.

*Beati Severiani Episcopi ⁽¹⁾ in Ficulneam arefactam.
(al. cui maledixit Dominus noster) ⁽²⁾.*

Oculus videns arborem floribus decoratam, aut fontem aquis scaturientem, ipso visu motus animum etiam ac mentem illuc convertit. Pariter et auris audiens verbis mediantibus acta narrationesque, ad haec dirigit mentem; ita ut talis quisquam etsi in ipso loco sit, mente tamen ibi comperitur, ubi verbum res historiae describit. Istiusmodi casus mihi evenit hodie, Dilecti: audiens enim ex Evangelista, qui in Bethania a Christo ficum arefactam fuisse commemorat, hic quidem sum corpore, sed animo illic me esse censeo, atque mihi sequi Jesum, ficumque ante Dominicum mandatum virentem ac vigentem, postea vero ex Domini jussu marcescentem ac arefactam aspicere videor.

Mane, inquit, cum iret in civitatem Jesus, esurivit; et videns ficulneam, adiit eam; et nihil invenit in ea, nisi folia tantum. Et ait illi: Non amplius ex te fructus nascatur in sempiternum; et subito arefacta est. Haec nobis nunc lecta sunt. Stuporem mihi res ipsa adducit, et dividitur mens mea; quum enim volo narrationem ipsam dicere, statim cum visa (historia) miracula in se me trahunt. Quemadmodum quando quis videat urnam auream lapillos pretiosos continentem una cum inscriptione mysteriosa, urnam quidem propter suum nitorem videre cupit, verum ex opposito trahuntur oculi in gemmas intus existentes; quoniam festinat et lapillorum inspicere pulchritudinem varie-

Tom. VIII. p. 106. atque ut notatur ibidem, Severiano jure attribuitur a quodam erudito. Quamvis autem dicat Montfaucon, Severiani esse affirmare

non ausim, satis est tamen quod praemisit, est quippe stylus Severiani homilias admodum affinis. Nos Armenam lectionem sinceriter expressimus.

վանն զի ճեպի և քարանցն տեսանել զգեղեցիութի նկարացն, և որ ինչ ՚ի նոսա խորհուրդն է ճանաչել: Աոյնպէս և ես տեսանելով զգրոյն պատմութիւն պայծառ շուրջ գեղեցիկ՝ հանդիպելով, և անդր ըմբռնիմ մտօքս. զի ընդդէմ նորոգիմ և դարձեալ ՚ի հոգւոյն տեսութենէ, որ մեծագոյն ինչ քան ըզպատմութիւնն խոստանայ ցուցանել զսքանչելիսն:

Ղաւօտունն ասէ երթայր յս ՚ի քաղաքն, քաղցեալ. ո՛վ անճառելի և անպատմելի խորհրդոյս. քաղցեալ՝ որ զամենայն աշխարհս կերակրէր, և զհինգ հազարսն հինգ հացիւն կերակրեաց ՚ի յագեցումն. քաղցեալ՝ որ ՚ի կաւոյ կենդանի աչս գործեաց. քաղցեալ՝ որ ՚ի վերայ փրփրոյ ալեացն գնաց, և զոտնն ոչ եթաց. քաղցեալ՝ որ զթուլացեալ ողին ՚ի մարմնոյն՝ դարձեալ անդրէն բնակեցոյց բանիւ: Ալ զհարդ ասէ ետայի, անձն յաւիտենականն ոչ քաղցեցի և ոչ վաստակեցի. իսկ քն անձ է՝ ամենայն հաւատացելոց քաջայայտ է. զիրք ասեն, ՚ի սկզբանէ էր բանն, և բանն էր առ անձ, և անձ էր բանն: Քաղցեալ ծառային կերպարանն, և կերակրեաց զհինգ հազարսն՝ որ ՚ի նմա էին միացեալ անուանական կամքն. եկն ՚ի թղենին տեսանելի մարդն, և էր ամենայն ուրեք որ ՚ի նմա միացեալ էր անուանին. ետես իբրև զմարդ զանպտուղ թղենին, և գօսացոյց զնա որ ՚ի նմա միացեալն էր անձ: Ասաց, մի ևս եղիցի ՚ի քէն պտուղ յաւիտեան: և գործն զհետ երթայր բանիցն, և թղենին գօսանայր վաղվաղակի. բանն մարդկային, և գործն անմարմնացելոյ:

Բայց յաւետ ինդրելի է մեզ տեսութի թղենւոյն սիրելիք. բազմաց մեկնեալ եղև՝ որպէս ինձ թուի՝ ոչ հաւատեալ. այլ զյառաջասացողացն քան զմեզ զուժումն ասացից, և զ՚ի մէնջ ասացեալն ՚ի մէջ բերից. դժուարըմբռնելիք որ ՚ի պատմութե գրին. կան միտք յաւետ, որ ՚ի խորուջ ունին զխորհրդոյն պայծառութիւն. վասն զի զինչ հարկաւոր է բանիւ գօսացուցանել զթղենին, և ոչ բանիւ զնա պտղաբեր առնել. զի բանիւ զնա գօսացոյց, կարող

gatam, et mysterium in eis comprehensum noscere. Similiter et ego videns Scripturae historiam lucidam circumsplendentem, et illic capior animo: atque rursus renovor ex Spiritus intuitu, qui majus quiddam, quam historiam, pollicetur monstrare miraculum.

Mane, ait, cum iret Jesus in civitatem, esuriit. O ineffabile, atque inenarrabile mysterium! Esurivit, qui universum cibavit mundum, et quinque millia hominum quinque panibus usque ad saturitatem nutrit. Esuriit, qui de luto oculos fabricatus est. Esuriit, qui supra fluctus undarum, quin tingeret pedes, ambulavit. Esuriit, qui solutam a corpore animam restituit verbo. Et quomodo dixit Isaias: Deus aeternus non esuriit, neque laborabit; Christus autem Deus est, ut constat apud omnes fideles. Scriptura ipsa dicit: In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum⁽¹⁾. Esurivit servi forma, et cibavit quinque millia, quae in eo unita erat, Dominica voluntas. Venit ad ficulneam visibilis homo, at erat ubique, quae in ipso unita erat, Divinitas. Vidit ut homo ficulneam fructu destitutam, et arefecit qui in eo unitus erat, Deus. Dixit, non ultra fiat a te fructus in aeternum; et factum sequebatur verbum, et ficulnea aresebat illico: verbum humanum, opus autem Dei incarnati.

Caeterum maxime quaerenda nobis est ficulneae theoria. A multis quidem explicata res est, ut mihi videtur, non accurate: sed eorum qui ante nos locuti sunt, solutionem prius dicam, et deinde nostram adducam. Difficile captu est quod in historia traditur: est sane intentio, quae in profunditate potius habet mysterii claritatem. Namque quid necesse est verbo arefacere ficulneam, non autem verbo illam fructiferam reddere; qui enim verbo eam arefecit,

(1) Adde juxta Gr. Quomodo igitur esuriit Deus?

էր և զնա քաջապտուղ ցուցանել: Օ ինչ մեղաւ թզենին, ասիցէ որ արդեօք, յորժամ ոչ էր նորա ժամանակ, որպէս և մարկոս աւետարանին ասէ. ձմեռն էր ՚ի ժամանակին յայնմիկ: Արդ եթէ ոչ խորհուրդ ինչ իցէ յաղագս մարդկան ՚ի նմա կատարեալ, գտցի և ի՞նչն ըստ միում օրինակի դովելի, վասն զի բանիւ զնա գօսացոյց, և ըստգտանելի, զի անիրաւաբար զնանդովեաց: Այլ պարտ և արժան է այսուհետև սիրելիք իմանալ, զնոյն կերպարանս բերէր թզենին, վասն զի ոչինչ էին ՚ի քնէ լեալ իրք՝ որ ոչ ունէին խորհուրդ յաղագս մարդկան կատարման. բոլորովին իսկ ոչ ՚ի նմանէ լեալ գործք՝ որ ոչ յոյժ օգտակարագոյն էր, և ոչ աւերկնային ընդունելու թի՛ն շարժէր զմիտս:

Օ այս թզենի առաջինքն ասացին (ԳԻԿ) Տրէից ժողովարանին. յոր եկն ասէ ի՞նչն խնդրել զպտուղ հաւատոց, և ոչ եղիտ, բայց միայն բանիւք մարդարէից և օրինօք վարսաւորեալ իբրև տերևով. մի ևս լիցի ՚ի քէն պտուղ յաւիտեան: Բայց ես մեկնութեանս այսմ ընդդէմ ձեռնարկիմ ասել սիրելիք, վասն զի ոչ այսպէս ունի հաստատութի մտաց. զիարդ արդեօք անիծանէր ի՞նչն, որ ասէր, օրհնեցէք, և մի անիծանէք. զիարդ և զժողովարանն նդովեաց և գօսացոյց, որ ասէրն, ոչ եկն որդի մարդոյ կորուսանել, այլ խնդրել և կեցուցանել զկորուսեալն: Ապա եթէ որ ընդդէմ վիճի՝ ասելով Տրէից ժողովարանին նման լինել զթզենին, զիարդ արմատաբի գօսացուցեալ զժողովարանն, որ այնպիսի քաջապտուղ շառաւեղ բուսոյց զքաղցրն զպօղոս. յոլով և այլս ծաղկեալս ՚ի Տրէից ժողովարանէն. նա և ստեփաննոս քարկոծեալ ՚ի նմին ժողովարանէ. հանդիպեցաւ և ակիւղաս, և յոլով այլս, զորոց համար անուանցն յաղագս այժմ յոլովութեան բանից հրաժարեմք ասել: Այլ զի ոչ ամենեւին մերժեաց զժողովուրդն Տրէից ի՞նչն, վկայեսցէ ինձ պօղոս ասելովն, միթէ մերժեաց ի՞նչն զժողովուրդ իւր, քան լիցի, քանզի և ես իսրայէլացի եմ յազգէ արբահաւմու, ՚ի ցեղէ բենիամենի. ոչ մերժեաց ի՞նչն զժողովուրդ իւր, այլ և փրկութիւն ևս ժողովուրդեանն ՚ի

poterat etiam feracissimam illam constituere. Quid peccavit ficulnea, forsitan quis dixerit, quum non erat ejus tempus? sicut et Marcus Evangelista dixit; nam hyems in illo tempore erat. Ergo si mysterium aliquod propter homines in illa peractum non est, inveniatur et Dominus ipse simul laudandus eo quod verbo potuerit arefacere illam, et simul inculpandus eo quod injuste ei maledixerit. Sed oportet dehinc intelligere, Dilecti, talem formam praesetulisse ficulneam; siquidem nihil a Christo factum fuit, quin mysterium perfectionis propter homines habuisset; nullatenus ab eo perpetratum fuit opus, quin valde utilius esset, atque ad caelestem susceptionem animum movisset.

Hanc ficulneam majores dixerunt Judaeorum Synagogam esse, ad quam venit, ajunt, Dominus quaerens fructum Fidei, et, nisi tantum verbis prophetarum ac lege tamquam frondescentem foliis, non reperit. (quare arefecit, dicens:) *Non amplius fiat a te fructus in aeternum*. Ego tamen huic explicationi contradicere aggredior, Dilecti; quoniam non ita constantia sententiae adest. Quomodo quippe maledixisset Dominus, qui dicebat, *Benedicite, neque maledicetis?* Quomodo et Synagogam execratus esset ac arefecisset, qui dicebat: *Non venit Filius hominis perdere, sed quaerere, et salvare perditum*. Quod si quis contra litigans asseruerit Judaeorum Synagogam similem esse ficulneae, quomodo sustineret radicitus arefactam fuisse Synagogam, quae talem fertilissimum ramum produxit, suavissimum, inquam, Paulum, plurimosque alios ex Judaica Synagoga florentes; sicut et vel ipsum Stephanum ab ipsa Synagoga lapidatum. Adsunt et Aquila multique alii, quorum enumerationem nominum ob copiam praesentis sermonis proferre omittimus. Quod autem non penitus rejecerit populum Judaeorum Dominus, testimonio erit mihi Paulus dicens: *Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Non repulit Deus*

վերջին աւուրնն խոստացաւ՝ ասելով, յորժամ լրումն
 հեթանոսաց մտցէ, յայնժամ ամենայն իտրայէլ
 կեցցէ։ Օ՛ի թէպէտ և թշնամիք եղեն հրէայքն նոյ
 յաղագս մեր, այլ զի նոցա անհաւատութիւնն ողորմու-
 թի գտցուք. որպէս վկայէ ինձ պողոս ասելով, ըստ
 աւետարանիս թշնամիք են վասն ձեր, և ըստ ըն-
 տրութենն սիրելիք վասն հարցն. քանզի անզեղջ են
 շնորհքն և կոչումն նք։

Խնդրելի է այսուհետև սիրելիք յաղագս թղեն
 ւոյն բան, թէ զո՞ր ուրուք բերէ զկերպարանս. այլ
 թէ զաղամայ յիշես որ՝ ի դրախտին մերկացան,
 զորո՞յ (ծառոյ) զտերևն առնլով արար ինքեան պատ-
 մուճան, տեսեր՝ իրաւացի զիմրդ զնա գօսացոյց.
 կամ թէ ո՞չ արդեօք և քո տերև թղենւոյ առեալ
 զամօթ քո ինքեամբ ծածկէիր։ Արդ եկն նոն, և
 տակաւին ևս ՚ի քեզ ծածկեալ էր թղենին՝ ամօթոյ
 քո ծածկոյթ, բանիւ գօսացոյց. և առ զքո զաղ-
 քատութիւն, և ետ քեզ զճոխութիւն. էառ զամօ-
 թոյն քո ծածկոյթ, և ետ քեզ զճիւնափայլ պատ-
 մուճանն ՚ի ջրոյ և ՚ի հողոյ անկեալ. ցամաքեցոյց
 զտերև թղենւոյն, և ետ քեզ զկապուտ հողոյն։
 Օ՛ր կապուտ. զոր օճն կողոպտեաց ՚ի դրախտին
 փափկութե, զանապականուէ պատմուճան։ Այց
 երթիցո՞ւք վերստին ՚ի ճառն։

Առաւօտուն երթալով յս՝ ի քաղաքն՝ քաղցեալ։
 Ետ անցանելոյ մոլորութե գիշերոյն, և զառաւօտն
 քո՞ի զյարութեն զճառագայթսն պայծառացուցա-
 նելով յաշխարհի. վասն զի առաւօտ էր քո, որպէս
 և ասէ մարգարէն. որպէս առաւօտ պատրաստա-
 կան գտցուք զնա։ Առաւօտուն երթալով յս. յա-
 ռաւօտու, յետ ապականելոյ խաւարաղպետ մա-
 հուն լուսով փառացն քո՞ի, և զօսկէճաճանչ ճա-
 ռագայթս արեգականն արդարութեան խաւարելոց
 մարդկան ծագելով, առաւօտունն զջերմն զճառա-
 գայթս անուրթն ուսուցանելով, և զմեռեալ ան-
 ձինս ՚ի սատանայէ ջեռուցանելով. զի ոչ ոք իցէ՝ որ

plebem suam. Verum etiam salutem populo illi in novissimis diebus promisit, dicens: *Quum plenitudo Gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus erit*. Quamvis enim inimici facti sunt Judaei Deo propter nos, sed (id factum est) ut in eorum infidelitate misericordiam nos inveniremus; sicut testatur mihi Paulus dicens: *Secundum Evangelium quidem inimici sunt propter vos; secundum electionem autem dilecti propter patres: quoniam poenitere nesciunt gratia et vocatio sancta*.

Quaerenda itaque est, Dilecti, de ficulnea ratio, cujusnam figuram praeseferat? Quod si de Adamo memineris in Paradiso nudato, cujusnam (arboris) folium acceptum stolam sibi fecit, vidisti quomodo jure illam arefecerit: aliàs nonne et tu folio ficulneae desumpto, pudorem tuum per te obtegebas? Venit ergo Dominus, dum adhuc in te latebat ficulnea sicut tegumentum pudoris tui, atque arefaciens verbo, accepit tuam paupertatem, et dedit tibi opulentiam suam. Sumpsit pudoris tui velamen, et concessit tibi stolam nivei candoris ex aqua Spirituque contextam. Siccavit folium ficulneae, atque praestitit tibi animae exuvias. Quas exuvias? quas serpens spoliavit in paradiso voluptatis ⁽¹⁾, stolam incorruptionis. Caeterum redeamus in textum.

Mane cum iret Jesus in civitatem, esurivit. Postquam nimirum transiisset erroris nox, et mane ipsum, Christo nempe resurgente, radiorum claritate donabat mundum; mane enim erat Christus, sicut et propheta dicit, *Tamquam mane paratum inveniemus eum*. *Mane ibat Jesus*. Matutino tempore, postquam evanuerat tenebrarum formae mors per lumen gloriae Christi, atque aureorum radiorum splendor solis justitiae hominibus in tenebris sedentibus refulsit, et mane calidos radios Divinitatis diffudit, animasque a diabolo enecatas calefecit. Quoniam *nemo est, qui occultabitur a calore ejus*. Quandoquidem per glaciem

(1) Addit. Gr. aequalem Angelis vitam, paradisi delicias.

Թագիցէ՛ ՚ի ջերմութենէ նորա . վասն զի սառամա նեօք մեղացն սատանայ զսիրտս մարդկան սպան , մարգարէն աղօթէր ասելով , հրացո՛ զերիկամունս իմ և զսիրտ իմ . քանզի սառամանեօք ամբարշտութե՛ ամենայն մարդկուիս կապեցաւ , և նորին աղագաւ մարգարէքն բոլորեքեան ՚ի միասին աղաչէին զՍԾ՝ ասելով , դարձո՛ զգերութիւնս մեր որպէս զուխս ՚ի հարաւոյ . այս է որպէս հարաւ ջերմ՝ շնչելով՝ զսառուցեալ ջուր յառաջին բնութի ջրոյն վերստին ածելով . նոյնպէս և մեզ՝ որպէս և բանսարկուին մեզօք մեռաք , իբրև հարաւ ջերմ՝ շնչեալ՝ յառաջին բնութի անապականութե՛ դարձոյց . այս ջերմութի շնչեալ զհարաւոյ՝ և հարսն քօի եկեղեցի յերգս երգոցն գոչէ ասելով , զարթիր հիւսիսի , և եկ հարաւ , շնչեա՛ ՚ի սարտէզ իմ , և բուրեցիին խունկք իմ :

Ղաւօտուն երթայր յս . գեղեցիկ էր երթալն , զի նշանակիցէ՛ զոր ՚ի դրախտին անկաւ ազամ , դարձեալ յորն մեր եկեալ՝ ՚ի նոյն տեղի , վերստին երթալովն՝ տանէր : Ղաւօտուն յս երթալով ՚ի քաղաքն . քաղաք այժմ՝ ասելով մի ինչ ՚ի ստորինս հայեցիս , այլ ՚ի վերինն երուսաղէմ՝ յերկնային տեղինն . վասն զի մեր քաղաքականութիս է յերկինս : Ղաւօտուն յս երթայր ՚ի քաղաքն , քաղցեաւ , ոչ ՚ի կերակրոց մարդկան , քանզի իմ կերակուր է ասէ՛ զի արարից զկամս հօր իմոյ . այս են կամք հօր իմոյ՝ որ առաքեացն զիս , զի որ հաւատասցէ ՚ի նա , որպէս ասէ ինքն , մի մեռցի յաւիտեան : Ղաւօտուն երթայր յս ՚ի քաղաքն , քաղցեաւ մարդկային արդարութիւն , և տեսեալ զթղենին՝ չոգաւ առ նա . գեղեցիկ՝ չոգաւ առ նա . քանզի եթէ զանց էր արարեալ զթղենեան , ունէր արդեօք ՚ի թղենուջն օձն զօրջն մահաբեր , այլ չոգաւ ՚ի թղենին , և զնա դօսացոյց : Բնդ այսմ թղենույս մինչ էրն նախանայէլ՝ ետես յորն , վասն զի նախ քան զձայնելն զքեզ փիլիսոսոսի՝ զի էիր ընդ թղենույն տեսի զքեզ : Օ այս թղենի յառաջ տեսեալ անպտուղէալ , ասէր (մարգարէն) . ելից ՚ի ժողովուրդն պանդխտութե՛ իմոյ . զի թղենի ոչ պտղաբերեսցէ : Յայս թղենի ել և զակքէոս . ել տեսանել զորն .

peccati diabolus corda hominum enecavit, ideo propheta orabat, dicens: *Ignescere fac renes meos et cor meum*. Siquidem per gelu impietatis universa humanitas constricta est, et propterea prophetae omnes simul precabantur Deum, dicentes: *Converte captivitatem nostram sicut torrens ab Austro*. Hoc est, sicut auster calide spirans aquam gelatam in pristinam aquae naturam reducit; similiter nos, tamquam diaboli frigore, peccato mortuos, sicut auster calide spirans in pristinam naturam ex corruptione calor iste convertit. De flatu autem australi etiam Sponsa Christi Ecclesia in Canticis Canticorum clamat, dicens: *Surge surge Aquilo, et veni Auster, infla in hortum meum, et olefacient aromata mea*.

Mane ibat Jesus. Pulchrum erat ire, ut denotaret, quod in paradiso cecidit Adam; Dominus autem iterum veniens, in locum illum, iterum ambulans illum secum portabat. *Mane Jesus ibat in civitatem*. Civitatem nunc audiens, ne ad inferiora vertas oculum, sed in supernam Jerusalem caelestiaque spatia: quoniam *conversatio nostra in coelis est*. *Mane cum iret Jesus in civitatem, esurivit*, non cibum hominum; *cibus enim meus est*, ait, *ut faciam voluntatem Patris mei*. *Haec est voluntas Patris mei, qui misit me, ut qui credat in me, sicut ipse dicit, non morietur in aeternum*. *Mane cum iret Jesus in civitatem, esurivit* hominum justitiam; et videns ficulneam, adiit illam. Optime adiit illam: si enim praeteriisset ficulneam, utique in ficulnea serpens latibulum mortiferum teneret; sed adiens ficulneam, arefecit illam. Sub ista ficulnea dum esset Nathanael, vidit eum Dominus: nam *Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te*. Istam ficulneam praevidens fructu carentem, dicebat (propheta): *Ascendam ad populum peregrinationis meae, quoniam ficus non afferet fructum*. In istam ficulneam et Zacchaeus ascendit ad videndum Dominum; qui dixit ei: *Festina descende hinc*: hinc, ubi serpens convolutus erat, ubi late-

առ որ ասէր, փութիւն էջ այտի . անդուստ՝ ուր օձն շաղեալ էր, ՚ի նմա որջացաւ, ՚ի նմա թաքեաւ :

Շնորհալից աւետարանիչն ասաց յիմար թղէնի զգնակքէին, զի նշանակեցէ՝ թէ լայն և ընդարձակ է ճանապարհն յիմարութե՛ն, և շարամանեալ . ուստի չարագոյն ծնաւ զյիմարութիւնս : Չոգաւ ՚ի թղէնին տօրն . այս թղէնի օրինակ բերէ զլայն և զընդարձակ ճանապարհին՝ որ տանի ՚ի կորուստն . քաղցր է պտուղ թղէնւոյն և մատնօղ . քաղցր է հեշտութի՛ն, և գայթակղումն մեղաց որք մերձենան առ նա : Օարկուցանելով փախիւր ՚ի նորա ճաշակմանէն, զի դառն է յետ գործելոյն . մեղր կաթ է ՚ի շրթանց կնոջ պոռնկի, որ առ ժամանակ մի պարարէ զքիմն քօ, և յետոյ դառնագոյն քան զլեզի գտանի, և սրեալ առաւել քան զսուր երկսայրի . բող է հեշտութիւն, քաղցր է, և ընդ քեզ խօսի ՚ի սկզբանն զանխլաբար արկանելով խօսիւքն զդառնութի մահու . այնպիսի էր օձն, քաղցր բանիւն և դառն նենգութն . քաղցր կերակուրն, և դառն անկանելն . փախիւր ՚ի հեշտութենէ՝ որպէս եղիաս յեզաբելէ :

Ղրգ եկն քօ յերկնից՝ քաղցեալ զկեանս մարդկան գտանելոյ . եզիտ զլայն և զընդարձակ ճանապարհն հաստատեալ . չոգաւ առ նա, և եզիտ զնա սաղարթովք վարսաւորեալ . այս է աղանդովք մեղացն ծաղկեալ, և ոչ ունելով յինքեան պտուղ մահու : Բնդէր . վասն զի ոչ էր ժամանակ . քանզի զայս յաւել աւետարանիչն, ոչ ունէր ասէ պտուղ, վասն զի ոչ իսկ էր ժամանակ : Օ իարդ կարէր մահ պտղաբեր լինել ՚ի գալն քօի, և (Կ) յարուի աշխարհի քարոզել . ոչ ևս էր ժամանակ պտղաբերել զմահն, քան զի թագաւորեաց մահ յադամայ մինչև ցմովսէս, այս է մինչև յօրէնան : Վիտեն գիրք մովսէս զօրէնսն ասել, որպէս յաւետարանին ասէ, ունին զմովսէս և զմարգարէսն, նոցա լուիցեն : Ալ զի նչնմա տօրն . մի ևս ՚ի քէն պտուղ եղիցի յաւիտեան, և վաղվաղակի գօսացաւ թղէնին . և լցաւ գրեալն, ընկլաւ մահու յաղթութի, ուր է մահ յաղթութի քօ, և ուր է խայթոցք քօ :

Բնդէր և ձմեռն լեալ ասաց աւետարանիչն՝

bras habuit, ubi latuit.

Venuste Evangelista sicomorum, stultam videlicet ficum, dixit arborem Zacchaei, ad significandum, quod lata et larga est via insipientiae, atque detorta; unde pessima nata est stultitia. Adiit ficulneam Dominus. Ficulnea ista typum in se gerit latae largaeque viae, quae in perditionem conducit. Dulcis est fructus fici, et fallax: dulcis est voluptas, sed et offendiculum peccati accedentibus ad se. Quam citius fuge ejus delibationem, amara est enim post actum. *Mel distillat a labiis mulieris meretricis, quod ad tempus delectat palatum tuum, postea vero amarior felle comperitur, et acutius magis quam gladius anceps.* Meretrix est voluptas, dulcis apparet, et tecum sub principio clanculum loquitur, verbis amaritudinem mortis inducens. Talis erat serpens, dulcis in verbo, et amarus in dolo: dulcis cibus, amarus casus. Fuge voluptatem, ut Elias Jezabelem.

Venit itaque Christus de caelo, esuriens ad inveniendam vitam hominum. Latam autem et largam viam jam institutam invenit. Adiit atque invenit illam foliis comantem, hoc est, vitiis peccatorum vigentem, carentem vero fructu mortis. Quare? quia non erat tempus: hoc enim adjecit Evangelista, *Non habebat, inquit, fructum, quia neque tempus erat.* Quomodo poterat mors fructifera esse, cum Christus resurrectionem orbi terrarum praedicans advenit? Non ultra erat tempus mortem fructificandi: *quoniam regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, legem videlicet.* Legem enim sic nominare solet Scriptura: quemadmodum in Evangelio dictum est, *Habent Moysen et prophetas, eos audient.* Quid autem illi Dominus? *Ne amplius a te fructus erit in aeternum: et continuo arefacta est ficulnea; atque completum fuit scriptum: Absorpta est mortis victoria. Ubi est, mors, victoria tua? et ubi stimulus tuus?*

Cur autem hyemem fuisse dixit Evangelista eo

յայնմ ժամանակի, յորում թզենին սաղարթուլքն վարսաւոր էր, եթէ ոչ ամենայն ուստեք զեկուցանէ տակաւին մեղօք ծաղկեալ զսատանայական ձմեռնն՝ որ 'ի վերայ կայր ամենայն մարդկու թէս: Այսն զի նախ քան ի շխանիս խաղաղութե զքնի գալուստն զանազան հողմովք ազգ մարդկան դանդաշէր կու պաշտութե, արիւնահեղութե. արբեցութե, և ամենայն անկարգ պակշտութե վարուք. իսկ եկեալ տորն խաղաղութին մեր՝ շիջոյց զհակառակ հողմոցն մրրիկս, որք ամբօխէին զկենցաղոյս այսորիկ զգաւնաբեր մահս¹, և զփրփրաբեր հեշտութեցն նստոյց զալիս: Վստացոյց թզենին, և տնկեաց զխաչն՝ որ հաւատովք ծաղկեալ է, և զկեանս ամենեցուն պայծառացուցանէ 'ի քս յ'ի տոր մեր. որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

1 Յն. Ախտից զգառնաբեր ծոփն:

(1) In Gr. edit. adduntur sequentia quoque: « Cujus crucis radices quidem in terram defixae sunt, at in caelos protensi sunt rami; cujus folia sunt senectutis expertia, et flos immarcescibilis, et fructus immortalis. Cujus ligni meminit et David dicens: *Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo; et folium ejus non defluet.* Hujus ligni meminit Sapiaentia, dum ait: *Lignum vitae est omnibus, qui complectuntur eam.* Hoc lignum cum oculo prophetico Jeremias conspexisset, a Judaeis adversus Chri-

stum fabricandum, in os Judaeorum proloquutus est, dicens ipsis: *Venite, mittamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium.* Lignum est Crux, panis corpus Christi. Dominus enim accepto pane dicit, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum.* In hanc tabulam crucis erectam cum Dominus noster Jesus Christus ascendisset, et suas manus expandisset, ac volantes in aere virtutes expulisset, expeditam nobis in caelum viam munivit, et scalam nobis fidem a terra sursum tendentem. Quodque admiratione dignum est, si attenderitis, dilectissimi; stetit crucis arbor, expansa est in illo

tempore, quo ficulnea frondibus ornata tamquam comata erat? nisi ut undique declarasset adhuc peccatis viguisse diabolicam tempestatem, quae toti humanitati insidebat. Siquidem ante adventum principis pacis, Christi, variis ventis genus humanum, idololatria, sanguinis effusione, temulentia, et omnis luxuriae moribus pravis agitabatur. Dominus autem adveniens pax nostra, extinxit contrariorum ventorum procellas, quae praesentis vitae amarum mare conturbabant, et spumantes voluptatis sedavit fluctus. Arefecit ficulneam, et plantavit Crucem, quae fide florens facit ut vita universorum in Christo Jesu Domino nostro splendeat ⁽¹⁾, cui gloria in saecula saeculorum. amen.

vitae vera, quae dicit: *Ego sum vitis vera*: et facta est diabolo quidem lethifer palmes: nobis autem vitam afferens palmes, peccatorum nostrorum aestum reprimens, et refrigerii nobis umbram impertiens. Sub ejus umbra qui considet, illud dicit, quod a Salomone prolatum est, *In umbra ejus concupivi, et sedi, et dulcis ejus fructus faucibus meis*. In hac umbra confidens beatus David dicebat: *Et in umbra alarum tuarum sperabo*: quousque tandem? donec transeat iniquitas mea. O rem mirabilem, novumque mysterium! fons in arbore positus erat, et ab eo crux irrigabatur: lancea namque vulneratus in

latere sanguinem et aquam emisit: Sanguine quidem crucem purpurans, aqua vero radices ejus irrigans, ut immortales fructus credentibus in perpetuum germinet. O beatissimam arborem, quam reges colunt, et praesides venerantur, virique ac mulieres, et omnis natura creaturaque hominum munimentum ac praesidium possident: daemones horrent, et diabolus tremat; Angeli collaudant, et caeli benedicunt; Ecclesiae vero Christum, qui in ea crucifixus est, honoribus prosequuntur. Cui gloria et imperium nunc et semper et in saecula saeculorum, amen.

Երանելային Եփեսոս եպիսկոպոսի 'ի շարժարանս քսի 1 :

Իսկ զչարչարանացն քնի լուելոչ պարտիմք . քան զի առնու յանձն և տեղիս . թէ վասն մեր մեռաւ , մեք զչարչարանսն ոչ պատմիցեմք . այլ բազում փուլ թուլ քարոզեսցուք . սա 'ի խաչին վասն քո , և դու յոտն և եթ վասն քո . ոչ պարտիս և դու զանց առնել զչարչարանօքն , զի մեռցի և այժմ սատանայ : Մատնիչն եղև 'ի խնդիր , և երթեալ կայր կազմ , ոչ յանխուլ տեղիս , այլ զոր մատնիչն ճարտար գիտէր . առ ձեզ է տեղին : և զի՛նչ այն՝ որ առ ձեզն իցէ . մօտ 'ի տեղին՝ զոր դուք այլոցն ցուցանէք , եկեալ հասեալ էր մատնիչն , և բազում ամբօխ ունելով , զի բազումքն կարասցեն յաղթել այ զօրու թէն : Եկեալ սուսերօք որդին սատանայի իւրոյ հօրն չարութիւնքն . քանզի նա առ ադամ իբրև 'ի բարեկամ մատեաւ , և ցուցանէր զգործ թշնամւոյն . իբրև զմարդ խաբեալ պատրեաց և յաղթեաց . և սա զնենդութիւն համբուրելոյն թագուցանէր . այլ յանդիմանեալ կրչտամբիւր . համբուրելով ասէ եկիր մատնել . ոչ համբուրել եկիր՝ այլ մատնել . չհրաժարեմ , արա՛ զոր կամիսդ . դու քեզէն եղեր քո չարեացդ պատճառ : Օ այս առ մատնիչն . և յունելիսն ասէ , զո՛վ խընդրէք : Օ յս ասէն զնազովրեցին . ես եմ ասէ , չհրաժարեմ չփախչիմ , քանզի 'ի դոյն իսկ եկի , և 'ի սոյն եմ ծնեալ . և 'ի բարբառելն զարկան առ հասարակ մատնչոյն հանդերձ զգետնի , զի յայտ է թէ կամաւ եկն ցուցանել . զի (թէ) բարբառոյն չհանդուրժեցին , զիա՛րդ կարէին ահամայ ունել : Եթէ զիս խնդրէք , թողէք զգոսա երթալ :

Եւ պետրոս որ յամենայնի ջերմագոյնն էր , և անդ ևս յառաջէ քան զայլն . որ երբեմն բարւոք

HOMILIA XIV.

Beati Emesensis Episcopi in Passionem Christi (1).

De passione vero Christi tacere non debemus; id enim exigit et locus ipse. Quum propter nos mortuus sit (Dominus), nos, quae passus est, non referamus? immo potius magno studio celebremus. Ipse in cruce propter te, tu saltem ad pedes propter te. Non debes et tu praetermittere passiones, ut nunc quoque diabolus moriatur. Proditor explorans circumiensque promptus, non in locis incognitis, sed sibi notis insidiatur. Apud vos est locus. Quid autem dico prope ad vos? In locum, quem vos aliis monstratis, pervenerat proditor, multam plebem secum habens, quasi vero multitudo Divinam virtutem superare potuisset: cum gladiis filius diaboli, qui sui patris malitiae fuerant, venerat. Quoniam ille ad Adam tamquam ad amicum accedit, et opus inimici ostendebat, usquedum sicut hominem seductum decipit vicitque. Et hic dolum osculis abscondebat, sed increpatus convinciebatur. Per osculum, ait, venisti tradere? non ad osculandum venisti, sed ad tradendum: non recuso, fac quod vis; tu ipse causa mali tui fuisti. Haec ad proditorem. Ad illos, qui ligabant, dicit: *Quem quaeritis? Jesum*, inquam, *Nazarenum*. *Ego sum*, ait: non detrecto, non fugio: quoniam ad hoc ipsum veni, et in istud natus sum. Haec illo proferente, abeuntes retrorsum universi una cum proditore in terram ceciderunt; ut pateret ultro ad monstrandum seipsum venisse: alias si vocem non sustinuerent, quomodo invitum prehendere poterant? *Si me quaeritis, sinite hos abire*.

Caeterum Petrus qui in omnibus calidior erat, ibi etiam antecedit alios. Qui aliquando bene prae-

(1) Cod. Homil. Arm. III. 676.

յառաջեաց, և երբեմն որպէս կարծեաց՝ թէ բար-
ւոյք իցէ: Ար զիտաց զազնուագոյն իջանելն ՚ի նաւէ
անտի, որ ջերմաջերմ հաւատաց, և վաղվաղակի
կասեաց. և այն՝ յառաջ քան զվիմանալն, և յա-
ռաջ քան զհոգւոյն ունելն. զի յորժամ զհոգին ըն-
կալաւ, ոչ յաղջկանէ երկնչէր, և ոչ ՚ի հողմոյ շար-
ժէր, այլ կայր անշարժ ՚ի տեղի հիման զետեղեալ:
Ա՛ի ինչ մեղադիր լինել եղբարք, թէպէտ և ծայ-
րաքաղ տամ զպտուղ ան. զիւրոյ առաքինութեցն
փութամ որչափ կարող եմ. և եթէ յերկարիմ,
մի վաստակիր, քանզի զխաչէն է ճառս:

Ա՛երկաց պետրոս զսուր իւր, զոր հրամայեաց
առնուլ ՚ի մարդկութեն կատարումն. ըստ այսմ
զոր զուկաս մեկնեաց, զի կատարեսցի ասէ այն՝ թէ
ընդ անօրէնս համարեցաւ. զի այլ աւետարանիչքն
՚ի խաչելն ՚ի մէջ աւազակացն առնուն: Ահատ
զունկն ծառային. բարւոք և կարի արժանի. զի ունկն
որ ոչ լսէ, ոչ է պարտ կալ ՚ի տեղւոջն. և տայ ան
բարի առնել ունողացն, զի թէպէտ և ունկն հա-
տաւ, անդէն եղեալ սքանչելեօքն, սակայն ձեռքն
յուն երախտաւորին ոչ թափեցաւ: Ալալեալ տա-
նէին զյս կապանօք. զի մի ստեսցի մարգարէութիւն
եսայեայ, թէ իբրև զոչխար ՚ի սպանդ վարեցաւ:
Աւրախ էին հրէայքն ընդ կորուստ անձանց. խըն-
դայր մատնին իբրև ուղղութիւն ինչ կատարելով:

Այրթայր և պետրոս զհետ կատարածի, կասկա
ծագին ՚ի կանխասաց ուրացութենէն. լուաւ թէ
ուրանալոց ես, և հակառակէր թէ ոչ ուրանամ. յօ-
ժարութիւնն բարւոք և զեղեցիկ էր, այլ տգիտու-
թիւ. վասն զի ոչ զիտէր զլինելոցն, զի նուազագոյն
էր: Այրթայր զհետ կեղակարծեօք ընդօստ ընդօստ
սրտաթունդ: Ահն ընդառաջ աղջիկն, միթէ և դու
գալիլեացի ես ասէ. ուրանայր ժխտէր պետրոս. սա-
կայն բարւոք էր ուրացութիւն՝ որ վկայ լինելոց էր
յարութեանն. զի թէ որ մեռաւն՝ մեռեալ էր, և
չէ կենդանի, զի՛նչ հարկ էր նմա ելանել ՚ի խաչ

cessit, et aliquando ut sibi melius visum est. Qui optime novit descendere de navi, qui fervide credit, et cito resiliit. Hoc autem antequam petra factus esset, spiritumque praesetulisset. Postquam enim spiritum recepit, non puellam pavebat, neque a vento movebatur, sed in locum fundamenti constitutus immobilis stabat. Nolite incusare, Fratres, quamquam excerptim colligendo fructum Domini exhibeam, virtutes suas studens exponere, quantum possum: quod si tardaverim, ne fastidium vos capiat, quoniam de Cruce est sermo.

Evaginavit Petrus gladium suum, quem jussit accipere ad humanitatis (vel dispensationis) perfectionem, secundum illud quod Lucas explicavit, *ut perficiatur*, ait, *illud, quod cum iniquis annumeratus est*, sicut et alii Evangelistae id de crucifixione inter latrones usurpant. Amputavit aurem servi. Optime, et condigne; nam aurem non audientem non oportet ut in loco suo maneat. Dominus autem beneficium capientibus se retribuit; quamvis enim auris abscissa fuerit, miraculo reposuit: manus tamen ingratorum, quae benefactorem vinxerant, non abscissae fuerunt ⁽¹⁾. Captum trahebant Jesum in vinculis, ne falleret prophetia Isaiae, *Sicut ovis in mactationem ductus est*. Gaudebant Judaei de perditione sua; proditor tamquam opus probum perliciens gestiebat.

Vadit et Petrus attendens finem, suspitione plenus ob praedictam negationem. Audivit, quod negaturus eris, et resistebat asserens, non negabo. Promptitudo animi bona pulchraque erat, sed praevalerat ignorantia: nesciebat enim futurum, quia debilior erat; haesitabundus, dubio animo, resiliente palpitanteque corde sequebatur. Obviat puella. *Anne et tu Galilaeus es*, ait? *Negabat, rennebat Petrus*. Aliàs tamen bene accidit negatio ejus qui testis futurus erat resurrectionis. Quoniam si qui mortuus est, mortuus permansisset, et non fuisset vi-

(1) Vel, non cessarunt, quin ligarent.

յետոյ դիւխիվայր վասն մեռելոյն : Ալ փոխեցաւ 'ի միւս տեղի , և չփոխեցաւ յուրացութենէն . առ ոգեաց առ վտանգի և զլեզուն կամէր շրջել . գալիլէացի էս դու ասէր . ժխտէր թէ չեմ գալիլէացի . և յանդատին յիւրմէ լեզուէն յանդիմանէր : Ար այսպէս առ ոգեաց վտանգին տաքնապէր 'ի խուժադուժ աղջկանէ անտի , տեսանէս զիարդ զհումայեցիս հաւանեցոյց ճարտարախօսս : Այլ 'ի յարութի անդր ('ի ժամուն) երթիցուք . քանզի դեռ զխաչէն ճառեսցուք :

Բահանայքն ծառայադունք նստէին , և դատաւորն ամենեցուն իբրև զծառայ կայր առաջի . վարդապետք օրինացն՝ անձանց օրէնս ոչ ուսուցին , հարցանէին թէ որդի էս ւնյ , նմանեալք սատանայի . զոր ասաց յառաջագոյն՝ եթէ էք դուք 'ի հօրէ սատանայէ : Արդմենեցուցանեմ զքեզ ասէ քահանայապետն , ասա ինձ , թէ իցես որդի ւնյ կենդանւոյ . ոչ զի ուսանիցի , այլ զի 'ի միջոյ բառնայցէ : Ատոնեցին զթագաւորն դատաւորին . կայր յատեան իբրև զորոջ առաջի կտրչի՝ ըստ եսայեայ ասելոյն . ակնածէր դատաւորն , և չակնածէին չարախօսքն . թագաւոր ասէն առնէ զանձն , զի անհրաժեշտ լիցի վճիռն : Օւրհուրեալ կին դատաւորին յանուրջս՝ առաքէր պատգամս առ այր իւր . որոյ բարուք յօժարեալ , և յօժարութի՝ ոչ սպանանել , այլ արձազեղ , հրամայէր հարկանել զան , զի զցասումն մնլէ կանացն ցածուսցէ . կատարէր զկանխասացութիւն , նորա վիրօքն բժշկեցաք : Արբարբառ աղաղակէին և ասէին , բարձ 'ի մէնջ , բարձ 'ի մէնջ , և հան 'ի խաչ . զի կատարեսցի որ զրեալն է զտեառնէ , թէ արձակեաց յիս զբարբառ իւր :

Օրնչ կարէին նմա վնաս դնել հրեայքն . ո՞ր կոյր ոչ բացաւ , կամ ո՞ր կաղ որ ոչ դնաց . թերևս որ յողջացելոցն յիւր ընդունելիսն (կամ , էր ընդունելիսն) . և զի՛ ասեմ թերևս , և զորոց լեզուս պարզեաց՝ նոքա աղաղակէին , ըստ հրէիցն մտաց . կարծեմ զորոյ ասէն , զի՛նչ ինչ առնելի է այգւոյ ի մոյ , և էս ոչ արարի . կացի մնացի՝ զի բերցէ խաղող :

vus, quid necesse erat ei (Petro) postea capite inverso propter mortuum in cruce ligi? Migravit in alterum locum, sed non transmigravit a negatione. Conturbato animo coactus a discrimine linguam quoque volebat mutare. Galilaeus es tu, ait (ancilla); Instabat (ille), non sum Galilaeus; et a lingua propria arguebatur. Qui sic animo turbatus ob periculum a barbara puella illa in discrimen redigebatur, vide demum, quomodo Romanos persuasit rhetores. Sed antequam ad resurrectionem pergamus, interim de Cruce agendum.

Sacerdotes ex origine servi sedebant, et iudex universorum tamquam servus coram eis stabat. Magistri legis semetipsos legem minime edocuere. Interrogabant eum, *Tune es Filius Dei?* imitantes diabolum illi, ad quos jam dixerat, vos ex patre diabolo estis. *Adjuro te*, ait Pontifex, *dic mihi, tune es Filius Dei vivi?* non ut disceret, sed ut de medio tolleretur. Tradiderunt regem iudici. Stabat ante tribunal sicut agnus coram tondente, juxta Isaiae dictum. Verebatur iudex, haud tamen verebantur accusatores. *Regem*, ajunt, *facit se ipsum*; ut irrevocabilis erit sententia. Expavescens mulier iudicis in somnio, nuntium mittebat ad virum suum; qui ad meliora pronus, nimirum non ad occidendum, sed absolvendum, jussum dabat flagellandi, ut indignationem furentium sedaret; quo adimplebat praedictionem, *Ejus plagis sanati sumus*. Illi vero una voce clamabant, dicentes, *Tolle de nobis, tolle de nobis, et crucifige*; ut perficeretur quod scriptum est de Domino: *Misit super me vocem suam*.

Quid criminis poterant imponere ei Judaei? Quis caecus qui non vidisset, aut quis claudus, qui non ambulasset? Fortassis et aliquis ex sanatis in benefactorem suum insolens fuit. Ecquid dico fortassis? ipsi quoque quorum linguas solverat, conclamabant juxta Judaeorum placitum. Existimo de his dictum fuisse. *Quidnam agendum erat vineae meae, et ego non*

և երեր փուշ և տատասկ : Սաստակեցաւ 'ի հրա-
 ժարելոյն պիղատոս, յաղթեցին լիրբքն յանդրդ-
 նեալք . լուաց զձեռս, զի ոչ պղծեաց . աղաղակէին,
 արիւն նորա 'ի նոսա և յորդիս նոցա : Աթէ ոչ
 կատարեցաւ զոր յառաջագոյնն խնդրեցին, ապա
 ոչ յարեաւ զոր սպանինն : Յորժամ զչարաչարն
 յաղթէին զյաղթուածին, յորժամ չարաչար հակաւ
 ուակուածքն մուէին, դատաւորն հրաժարեր 'ի չա-
 րեացն, նոքա ըստ կանխասացուածեանց մարգարէից
 կատարէին զարդիւնքն . այլ զի կանխաւ գիտէին
 զչարիսն, յառաջագոյն գուշակէին զձեռնամուխ լի
 նեւն յօժեալն նն . կամեցաւ պիղատոս արգելուլ
 զչար կամս նոցա, և ոչ կարաց :

Ալեւալ էր յն զքաղաքն, և բարձեալ էր ինքնին
 զխաչափայտն, զի միւս և ս իսահակայ բարձեալ էր
 զփայտ պատարագին . դատարկ ինչ գործ համարի-
 ցիս . լացին դստերք երուսաղէմի 'ի դէպ ժամանա-
 կի, և ոչ զիտացին զո՞ արժան իցէ լալ . լացէք ասէ
 զձեզ և զորդիս ձեր, մի զիս, զի ես զինչ կամեցայ՝
 զնոյն կատարեմ . և եթէ ոչ լան մինչև ցայժմ, ապա
 ոչ յարեաւ զոր բարձինն 'ի միջոյ : Ղառեսցուք ու-
 րախուածք զմերոյ փրկուածենէն . ելեալ էր թայր յն
 'ի մէջ աւազակացն, զի կատարեսցի այն, թէ ընդ
 անօրէնս համարեցաւ, երախտաւորն ընդ աւազակսն
 և ընդ մեղաւորսն :

Ալ արդ խաչելու թէ օր՝ օր յանցանացն ադա-
 մայ . 'ի վեցերորդ աւուրն ստեղծաւ ադամ, և 'ի
 նմին աւուր յանցեաւ . հնազանդ եղև յն 'ի նմին
 աւուր կրել զչարաչարանսն, 'ի վեցերորդ ժամ ճա-
 շուն . զի յորում ժամու պարտեցաք՝ 'ի նմին և յաղ-
 թեսցուք : Փայտ 'ի դրախտին, փայտ խաչին . անդ
 կին՝ որով մեղք յաշխարհս մտին, աստ կոյս՝ որ
 լսէր, ահա մայր քո : Չգեաց ադամ յայսմ աւուր
 չարաչար զձեռն իւր . պարզեաց յն զգեղեցիկ և նր
 բազուկսն . ադամ մերձեցաւ 'ի ծառն, յն բևեռեաց
 զոտսն և զձեռսն 'ի փայտին բարուք (բևեռօք) . ա-
 դամ առ ցանկու թէ ճաշակեաց 'ի պտղոյն, և յն ճա-
 շակեաց 'ի լեղւոյն և զքացախ դառնու թէն . ադամ
 լուաւ, եթէ փուշ և տատասկ բուսցի քեզ յերկրէ :

feci? Expectavi, ut ferret uam, et tulit spinam et tribulum. Defatigatus est in abnuendo Pilatus, vicerunt impudentes contumaces. Lavavit manum, quia non inquinavit. Clamabant, sanguis ejus super seipsos filiosque suos effundatur. Si non perfecerunt, quod jam petierunt, ergo non resurrexit quem occiderunt. Quum pessimam reportabant victoriam, quum improba contentione furebant, iudice abnuente malitiam, ipsi secundum praedictiones prophetarum operam peragebant. Quia autem praesciebant (prophetae) malitiam eorum, jaminde aggressum in Unctum Domini praedicabant. Voluit quidem Pilatus cohibere malam voluntatem, sed non potuit.

Egressus Jesus extra urbem, ipse lignum crucis portabat, alter profecto Isaac portans lignum sacrificii; non enim inconsulto haec facta fuisse arbitrandum est. Fleverunt filiae Jerusalem tempore opportuno, nescientes tamen quem deplorare liceret. *Plorate, ait, vos, filiosque vestros, non me;* ego enim quod volui, idem perficio. Si non plorant hucusque, ergo non resurrexit, quem de medio abstulerunt. Agamus laetabundi de nostra redemptione. Egressus ibat Jesus inter latrones, ut adimpleretur illud, *cum iniquis computatus est*, benefactor cum latronibus et peccatoribus.

Itaque crucifixionis dies, dies delicti Adam. Sexta die creatus est Adam, et eadem die praevaricatus est. Obediens factus est Jesus, ut eadem die tormenta sufferret, atque sexta hora gustati fructus: ut qua hora debellati sumus, eadem et vincamus. Lignum in paradiso, en lignum Crucis. Ibi mulier, qua peccatum in mundum intravit; hic Virgo, quae audiebat, *Ecce mater tua*. Adam hac die pessime manum suam extendit; Jesus pulchra sauctaque brachia expandit. Adam accedit ad arborem; Jesus pedes et manus in ligno clavis fixit. Adam prae cupiditate gustavit de fructu; et Jesus de selle una cum aceto amaritudinis libavit. Adam audivit, *Spina et tribulus producentur tibi de terra;* Jesus sponte spinis Adae coro-

յն յօժարութիւն պսակեցաւ փշովքն ադամայ . ադամ ընկալաւ զանէծս, յն օրհնեալն ընդ այլոց անիծից կախեցաւ իբրև զանիծեալ զփայտէ :

Իբրև յասպարիսի ընթանամք . մի ընդ աջմէ, և մի ընդ ահեկէ, զի և մովսիսեան տիպք կատարեցան . քանզի և նա ելեալ 'ի լեառնն 'ի ժամանակին յորում ժողովուրդն նոյ ընդ ամաղեկացիսն տային պատերազմ, յեսու որդի նաւեայ զօրավարն տարածեալ ունէր զգաւազանն 'ի ձեռինն, 'ի վերայ գաւազանին (Խ Բաղչայ) զօրինակ խաչին յառաջագոյն նկարէին : Ենդ ուր և ահարոն, մի ընդ աջմէ և մի ընդ ահեկէ մովսէսի . աստ երկու աւազակք՝ մի ընդ աջմէ և մի ընդ ահեկէ . և ընդէր աւազակք . այլ զի գիտացես, եթէ վասն մեղաւորաց են չարչարանքն . մինն նախատէր, և միւսն խոստովանէր :

Եւ զի՞նչ տեսեր ուլաւազակ, մանաւանդ թէ աւետարանիչ . ոչ նշանս, ոչ սքանչելիս . 'ի խաչին կայ ընդ քեզ, լեզի ըմպէ՝ զոր դու ոչ արբեր . փշովք պսակեալ՝ զոր դու ոչ պսակեցար . և միւսն նախատէր, և յընկերէն ոչ կամէր ուսանել : Օ՞ տեսանես, այր մի 'ի խաչի և 'ի թշնամանս, և յիշեա՞ զիս յարքայութե քում, ասես . զնա՞ որ վճիռ մահու առեալ է 'ի դատաւորացն, տէր կոչես՝ զխաչեալն, և դատաւոր՝ զգատապարտեալն : Եւ ուշակէր թէ վասն մեղաւորաց է խաչեալ, կեցուցանել զկորուսեալնս փութայ . զառնն է փոխանակ բազմաց պատարադեալ : Եւ արդ զի՞նչ կամիցիս հաւատացեալդ, որ և ոչ աւազակ : Օ՞ ի յիշեսցես յարքայութե քում : Եւ զառ 'ի յերկարն խնդրես, ես այժմիկ արարից . ոչ յերկարեցեր զհաւատսդ, ոչ արարից առ յապայ զչնորհան . այսօր ընդ իս իցես 'ի դրախտին . ապա ուրեմն 'ի դրախտին էր՝ որ յերկուական 'ի դժոխս էջ : Եւ ընդէր այսօր . այլ քանզի ադամ որ ելն 'ի դրախտէն 'ի նմին աւուր, 'ի նմին ժամու եբաց աւազակն և եմուտ 'ի դրախտ անդր . և յորում ժամու եկեր ադամ 'ի պողոյ դրախտին, մինչև յորժամ ել, յամեաց յն 'ի խաչին, մինչև կատարեսցէ զտարածումն բազկացն մովսէսի :

Նակեցին զձեռս իմ և զոտս իմ ըստ դաւթայ

natus est. Adam recepit maledictionem; Jesus benedictus pro aliis maledictis sicut maledictus de ligno suspensus fuit.

Tamquam in stadio currimus, unus a dextra, alter a sinistra; quoniam et typi Mosaici sunt completi. Siquidem et Moyse ipso ascendente montem in tempore quo populus Dei bellum cum Amalec committebat, et duce Josue filio Navaei virgam extensam in manu ferente, tum virga, tum brachiis extensis typum crucis praelineabant. Ibi Or et Aaron unus ad dextram, alter ad sinistram Moysis; hic duo latrones, unus a dextra, alter a sinistra. Quare autem latrones? Nisi ut scias propter peccatores esse passum. Unus conviciabatur, alter profitebatur.

Ecquid vidisti o tu latro, imo Evangelista? non prodigium, nec miraculum. In cruce extat tecum; sel bibit, quod tu non bibisti; spinis est coronatus, quibus tu non es coronatus. Alter autem vituperabat, neque a socio discere volebat. Quem vides? virum quendam in cruce, et contumeliis irrisum. Nihilominus, *Memento mei in regno tuo*, dicis. Eum qui sententiam mortis accepit a iudicibus, Dominum appellas crucifixum, et Judicem, condemnatum? Autumabat ut vates, quod propter peccatores crucifixus esset, atque niteretur ut perditos salvaret; agnus esset pro multis sacrificatus. Quid ergo quaeris o tu Fidelis, non amplius Latro? Ut memineris mei in regno tuo. Tu rem longam petis, ego modo faciam. Non prolongasti fidem tuam, non procrastinabo gratiam. *Hodie mecum eris in paradiso*. In paradiso igitur fuit, in ambiguum Infernum descendit (descensurus erat). Quare autem hodie? Nisi quia quando Adam egressus est ex paradiso, ea die ipsaque hora aperuit latro, et intravit ipsum paradysum. Atque ex hora, qua manducavit Adam de fructu paradisi usquedum ab eo exiit, moratus est Jesus in Cruce, donec spatium extensionis brachiorum Moysis adimpleret.

Foderunt manus meas et pedes meos, juxta dictum

ասելոյն : զի 'ի փռոյ պսակեալն զլեղին և զբաժակն (արբ) փոխանակ ադամայ ցանկուեն . զի զհակառակորդն խայտառակեալ , զթշնամւոյն պարտութիւնն ձգեաց միանգամայն 'ի խաչին , և կարաց հանդուրժել զանարգանսն : Այլ որ յարեւելից ծագեաց աստղն՝ դուշակեսցեն երկինք զծնունդն , ամփոփելով ճառագայթիցն յայտ առնէին զսուգ չարչարանացն , զի ծածկեսցեն զմոլեկանն և զյանդգնուիսն : Արիս ժամն թագեաւ լոյսն , մինչ դեռ արեգակն արգարութեւ էր 'ի խաչին , և 'ի չարչարանսն . ապա երևեցաւ՝ զի մի կարծիցես թէ զիշեր եկն եհաս . և ոչ արեգակն զարհուրեաց խաւարել . երիս ժամն թագեաւ արեգակն , զի զերիս տիւս և զերիս գիշերս կատարեալ լինէր 'ի սիրտ երկրի զորդւոյն մարդոյ դուշակեսցէ միւսանգամ երևելովն : Աւ երկինք ամփոփելովն և ծածկելովն զլոյսն՝ քարոզելով զսքանչելիսն . իսկ երկիրս շարժելով չհանգարտէր տեսանել . զի պարտ և պատշաճ էր ամենայն արարածոց դաւանել թէ ո՛վ է որ չարչարեցան . քակտէին պատառէին գողք երկրի ընդունել զազատն 'ի մեռեալս : Տիպք և օրինակք յովսեփայ կատարէին , որպէս ճառեցան , 'ի հարց հրէիցն՝ յորդին , որ մատնեցաւ մեռաւ 'ի նոցանէն , և միշտ կենդանի է ընդ հօր :

Այլ և անդէն իսկ զչարչարանօքն լիցուք , և առ խաչն յօի : Աւազակքն ընդ նմին խաչեցան . իրք կարեորք , զի ուսցուք թէ որպէս մարդիկ մեռանին , և որպէս անձ կամաւ և ոչ ակամայ մեկնեցաւ : Որք ընդ բնութեան կապանօքն էին , նոցա բարձքն խորտակեցան , զի ըստ բնութեն նոյնպէս և զմահն կրեսցեն . իսկ որ զիշխանութին ունէր դնել զանձն և առնուլ , որպէս 'ի կուսէն կամաւ և ոչ ակամայ առ զմարմինն , նոյնպէս 'ի խաչին կամաւ և ոչ ակամայ արար որոշումն իւրոյ հողւոյն : Հայր 'ի ձեռս քո աւանդեմ՝ զհոգի իմ , ոչ 'ի ձեռն ամբարշտայն , զոր վեր 'ի վայր պարտաւեն : Այն են զարմանք մեծ , քանզի կամաւ և ոչ ակամայ մեռանի , այլ ոչ եթէ

David. Spinis coronato fel et calix (exhibentur) pro cupiditate Adae. Ut adversarius traduceretur ignominiose, inimici debellationem protraxit usque ad crucem, ultro sustinens impropria. Sed sicut splendente stella ex Oriente, demonstrabant caeli nativitatem, sic retentis radiis (solis) de ejus doloribus luctum patefaciebant, ut ipsum a furore arrogantium obtegerent. Tribus horis occultavit se lumen, dum sol justitiae erat in cruce ac patiebatur; deinde iterum apparuit, ne noctem supervenisse putares. Neque sol veritus est tenebris indui. Tribus horis latuit sol, ut tribus diebus, noctibusque tribus commorationem Filii hominis in corde terrae, ut denuo appareret, vaticinaretur. Caelum itaque cum detraxit absconditque lucem, praedicabat miracula; terra autem, cum motu quaeteretur, videre facta dediguabatur. Quoniam oportebat omnes creaturas profiteri, quis ille esset, qui pateretur; dissoluti sinus terrae ad recipiendum liberum in mortuis dilacerabantur. Typus exemplumque Joseph (patriarchae) adimplebatur, sicut traditum est ⁽¹⁾, a patribus Judaeorum, in Filio, qui morti traditus est ex eis, et semper vivit cum Patre.

Verum prope patientem ipsum, et juxta Crucem Jesu adstemus. Latrones cum ipso crucifixi sunt: disciplina profecto necessaria; ut discamus, quomodo homines moriuntur, et quomodo Deus, ultro, non invitus, decessit. (vel, ecce separati sunt.) Qui sub naturae vinculis erant, eorum crura fracta sunt, ut secundum naturam sic mortem quoque subirent. Qui vero facultatem habebat ponere animam suam, atque recipere, sicut ex Virgine, volens, non autem invitus, sumpsit carnem, pariter in cruce voluntarie, non vero involuntarie disjunctionem propriae animae fecit. *Pater in manus tuas commendo animam meam; non in manus impiorum, qui eum omnimode conviciantur.*

(1) Annuit dicta superius in Oratione. VIII.

ցաւոց ինչ հարկ անգամ, կամ այլով իւրք հարկաւ .
 իսկ յորժամ ինքն կամի՝ արձակէ զոգին :

Ալ արդ իցէ՛ արդեօք միածինն յամենայնի, զի որպէս ՚ի հօրէ միայն ծնաւ, և ՚ի կուսէ՛ միայն ըստ մարմնաւոր ծննդեանն, նոյնպէս և ՚ի մահուն կա մաւ և ոչ ակամայ մեռանի : (Թ) Երահաւատ լինին լսողքն, թէ մարդ իւրովք կամօք՝ յորժամ կամեսցի՝ արձակէ՛ զոգին, և այնպէս՝ որպէս զի մի ոմն ՚ի զին ուորաց անտի որպէս անհաւատալի թէ արդարև այնչափ վաղվաղակի մեռաւ, եբաց գեղարդեամբ զկող մի ՚ի կողիցն. և ոմանք զարմացեալ ասին, թէ արդարև որդի նյ է : Ալ ընդէր ոչ զսիրտն կամ զայլ կարևոր տեղիսն խոցեաց գեղարդեամբն, այլ յոր արկ զժանիս օձն. քանզի ՚ի կողից առաւ եւայ, և որ բժշկիցէ զվէրս օձին՝ զթիւնիցն տեղի պարտ իցէ հատանել, զոր վայր հարեալն իցէ . ապա ուրեմն պարտ և պատշաճ էր կող ընդ կողոյն, զի ճշմարտիցէ որ ասացն, թէ ահաւասիկ կատարեցաւ ամենայն ինչ :

Միտ դիր և աւուրն, զի յորժամ բաղարջն, և զատիկն չարչարանաց, և յորժամ ոչխարն՝ յայնժամ և գառնն . եթէ սխալէ ինչ թիւն, մի պարտասիր . քանզի ոչ եթէ եկեղեցի սխալէ, այլ հրէայքն թողին զիւրեանց թիւն : Մ. յօր եղև մահու մահ, մեղաց սատակումն, մեզ պատարագ քաւութե, թշնամ լոյն խայտառակութի : Մ. յօր եղև մեզ սկիզբն կենաց, և նշանակ յաղթութե ընդդէմ ախոյեանին : Մ. յլ վասն մահուն չէ որ երկմիտ, քանզի ամենեքեան խոստովանին . հեթանոսք նախատեն, հրէայք ասեն, մեք սպանաք . այլ նոքա կրեսցեն պատիժս, և եկեղեցի պարծի ՚ի ք՞ յ՞ ՚ի տ՞ր մեր . որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

Illud est mirum maximum, quoniam sponte, non invitus moritur; neque necessitas aliqua intercedit doloris, vel violentiae aliunde factae: quando enim ipse vult, animam dimittit.

Est itaque ipse Unigenitus in omni statu; sicut enim a Patre solo natus erat, et ex Virgine sola secundum nativitatem carnis, similiter et in morte ultro, nec invitus, moritur. Diffidunt audientes, anne homo suapte voluntate, quum sibi placuerit, dimittat animam? Ita ut unus ex ipsis militibus haud credens, quod vere tam cito mortuus esset, costam unam lateris aperuit: nonnulli autem admiratione ducti dicebant, *vere Filius Dei est*. Quare autem non cor ejus vel alia loca necessaria lanceâ transfodit? Eam nimirum partem, in quam dentes infixerat serpens. Quoniam ex costa sumpta fuerat Eva; qui vero velit sanare vulnus serpentis, veneni locum abscindere debet, ubi morsus factus fuerit. Necesse ergo erat costam praestari pro costa; ut verificeretur quod dixit, *Ecce perfecta sunt omnia*.

Observa diem quoque; nam quando azymus, tunc et Pascha Passionis; et quando ovis, tunc etiam agnus. Quod si computatio errabit, noli animo cadere; non enim Ecclesia errat, sed Judaei numerum suum reliquerunt⁽¹⁾. Hodie fuit mortis mors, peccati deperditio; nobis sacrificium propitiationis, inimico derisio. Hodie fuit nobis principium vitae, et tropaeum victoriae contra adversarium. Sed de morte nemo dubitat; omnes enim fatentur: Gentes reprobant, Judaei asserunt dicentes, nos occidimus. Sed illi poenas luent, et Ecclesia gloriabitur in Christo Jesu Domino nostro; cui gloria in saecula saeculorum. amen.

(1) Confer cum dictis in Homil. v. pag. 183. etc. de Paschate.

Երանելւոյն Եւսեբի (Ըստի Սեբերիանոսի) եղիսկոպոսի
'ի նոյն խորհուրդ (Տարնաւել) 1 :

Փութասցուք 'ի խաչն քնի, ոչ զի 'ի խաչ ելանի-
ցեմք, այլ զի երկիր պագանիցեմք. եկեսցէ և յու-
դա 'ի մէջ՝ քաղաքայինն ձերոյ քաղաքիս, ապախտա-
ւորն երախտեաց՝ գողն յամենայնի. զոր թէպէտ և
գիտէր ինն զնա գող և կծծի, կամեցաւ հատանել
'ի բարոյիցն, և կարձել զախտս գողութեն. հաւա-
տայրնմա զարկին՝ զքսակն մտից. հաւատայր զքսակն,
զի իցէ գող և մի մատնիչ : Ալ բացաւ յուդա տեսա-
նել ընդ կոյրն բացեալս, և ոչ ողջացոյց զոտն որ-
պէս զկաղս ողջացեալս ոտիւք, և ոչ պարզեաց ըզ-
ձեռնն ընդ կարկամեալնն ձեռօք որ պարզեցան, և
ոչ բժշկեցաւ ընդ ցաւածնն որ բժշկեցան. ոչ փոխե-
ցաւ ընդ ջրոյն 'ի գինի, և ոչ նահանջեցաւ ընդ
ծովոյն դադարելոյ. ոչ ակնածեաց 'ի փառացն՝ զոր
պատմին 'ի լեռնէ անտի իջեալ ընկերքն :

Այլ ինդրէր ժամանակ հայր նորա սատանայ,
չղանգիտեաց և նա. այլ միւս ժամանակ ինդրէր
օձ երկրորդ, որ եղև գործի և աման չարին : Եգիտ
զնա սատանայ անօթ պիտանացու 'ի պէտս իւրոյնեն
գութեանն. յախտս անկեալ զնի ասէ յընչասիրու-
թեան, գտի պատճառս, կարօղ է լինել ինձ երի-
վարս : Աւ որպէս անդ խոստանային վաճառականքն
տալ եղբարցն յովսեփայ երեսուն դահեկան՝ զնել
զյովսեփի 'ի ծառայութիւն. նոյնպէս և աստ տային
երեսուն արծաթի, զի վաճառեսցի տեառնորդին 'ի

1 'ի Ճառքնտ. Գ. 645. կեսարացոյ, կամ աշակերտի
ուր եթէ չիցէ վրիպակաւ նորա եւսերի միւս եմսացոյ :
գրեալ էւսեբի, փոխանակ Սե (1) Cod. Homil. Arm. III.
բերանոյ. լինի գործ եւսերի 645. Ubi videtur pro Seberiauo

HOMILIA XV.

*Beati Eusebii (lege, Seberiani) Episcopi in idem
mysterium (de Juda traditore) (1).*

Festinemus in Crucem Christi, non ut crucifigamur, sed ut adoremus. Veniat et Judas in medium, civis vestrae civitatis, ingratus ad gratias, fur omnino: quem etsi noverat Dominus furem esse eum et avarum, volens tamen praecidere a moribus, atque extirpare vitium furti, ei arculam, sive sacculum proventuum credidit. Credidit sacculum, ut etiam si fur esset, non sit traditor. Non est apertus Judas (oculis) ad videndum cum caecis apertis, neque sanavit pedes suos sicut claudos sanitatem pedum assequentes: neque extendit manus cum arefactis manibus, quae expansae fuerunt; neque cum morbidis curatis curatus fuit. Non est mutatus cum aqua in vinum, nec cum mari cessante resiliit, neque veritus est gloriam, quam socii de monte descendentes nunciabant.

Sed quaerebat tempus pater ejus diabolus, et ille non metuit: alterum adhuc tempus quaerebat serpens secundus, qui fuit instrumentum et vas mali (spiritus). Invenit eum diabolus vas idoneum, ut dolum suum adstrueret. In vitio jacet, inquit, avaritiae: inveni occasionem, potest esse mihi in equum. Et sicut olim promittebant mercatores dare fratribus Joseph triginta denarios, ut Joseph in servitium emerent; similiter et hic dabant triginta argenteos, ut venundaretur Domini Filius in mactationem. Tri-

Eusebii nomen substitutum fuisse, si non est sermo Eusebii Caesariensis, vel discipuli ejus Emissemi, Verum autecedens

sermo et praesens eundem auctorem lectori commendant, orthodoxum videlicet ut Severianum.

սպանդ : Արեսուն առ երեսուն , զի կատարեցի կանխական օրինակն . անդ առին՝ զի աստ տայցեն . անդ վաճառեցին , և աստ զնեցին արիւն արդար յիւրեանց դատապարտութի :

Ատես ախտացեալ զյուդա թշնամին արծաթախրութիւն , եզիտ դուռն բաց , և մտեալ՝ եղև բնակիչ : ոչ եթէ՛ ՚ի հարկէ բռնաբարեաց և եմուտ , այլ նա կամեցաւ ընդունել . զի եթէ՛ ՚ի հարկէ վարէր , ապա յոր ոչ կարէր յաղթել և յամօթ առնել զթշնամին : Ատեալ բնակէր ՚ի սիրտ մատնչին սատանայ , որում ինքն կամեցաւ լինել վանք : Ախտէր և Թրն , տայր իւրաքանչիւր օրհնութիւն , և սկսանէր ասել՝ մի ոմն ՚ի ձէնջ մատնելոց է զիս , զի թերևս զանգիտիցէ ինչ՝ որոյ խիղճն կայր ՚ի մտի : Համարձակքն՝ անխիղճ ընդ առաջ ելեալ բանիցն , ասէին մի մի , միթէ՛ ես իցեմ Թր , կասկածեալք ՚ի կարծեացն , և շերկուցեալք յանխիղճական մտացն . իսկ մատնչին պապանձեալ կայր՝ գիտակ իւրոյ մտացն խղճակա նաց : Աւ իբրև կատարեցին իւրաքանչիւր ամենեքեան ասել համարձակութիւն , ապա կաղիկաղս ընդ քիմնն կիսաբերան՝ ծանօթական խղճիւն՝ ասէր . միթէ՛ ես իցեմ :

Օ որօրինակ ՚ի ժամանակին յորում էր ինդիր բաժակին՝ որ ՚ի բեռինս եղբարցն յովսեփու , յետոյ յուզեցաւ բեռն բենիամենի , յորում գտաւ բաժակն գողունի չգողացեալ . նոյնպէս և ՚ի կատարել ամենայն աշակերտացն զհամարձակական հարցուածսն , ապա գտանէր յանդիմանեալ մատնչին՝ ընդ ատա մունսն տալով պատասխանի , միթէ՛ ես իցեմ ուրբի : Վո բերանդ անդէն կշտամբէ զքեզ :

Ատ նմա հաց . գիտէք զինչ ասի մանկունք խորհրդոյ . գրեալ է՝ թէ ընդ պատառոյն եմուտ ՚ի նա սատանայ . ոչ եթէ՛ հացն զօրացոյց ՚ի նմա զկամս թշնամոյն , այլ շնորհքն յանդիմանեցին զանարժանն՝ իբրև չարժանաւոր : Արթեալ մտանէր այնուհետև չար ոմն ՚ի յանձին կորուստ , և ոչ ևս

ginta ad triginta (coaptatur), ut antiquum adimpleatur exemplum. Ibi sumpsere, ut hic darent: ibidem vendidere, et hic in sui damnationem sanguinem iustum emerunt.

Itaque avaritia laborantem Judam inimicus aspexit; invenit portam apertam, et ingressus habitator fuit. Non enim violenter coegit, et intravit (iste), sed ille suscipere voluit: quoniam si per vim res ageretur, ergo Job non poterat superare atque pudorem infundere inimico. Ingressus itaque habitabat in animo proditoris diabolus, in quo ipse voluit habitaculum esse. Sciebat id et Dominus, et postquam dedisset singulis benedictionem (fortassis in eucharistia), incipiebat dicere: *Unus quidam de vobis traditurus est me;* ut pote fortassis vereretur quodammodo is, qui conscientiam agitabatur. Haud a conscientia propria accusati mox occurrentes verbis (Domini) dicebant unus post alterum: *Numquid ego sum Domine?* Suspicionem quidem opinio proposita induxit, impavidi tamen animo tranquillo erant: traditor autem obmutescens stabat; nam conscius mentis suae is angebatur. Quando vero omnes singillatim dicere confidenter desierunt, demum ille dimidio ore per nares mussitans, manifesta ductus conscientia, dicebat: *Numquid ego sim?*

Quemadmodum in tempore, quo quaerebatur calix, qui erat in saccis fratrum Joseph, postremo inquisitio facta est sacci Benjamin, in quo reapse inventus est calix furtivus, non furatus: similiter postquam omnes discipuli liberam interrogationem fecissent, tandem deprehensus inveniebatur traditor, per dentes prodens responsam, *Numquid ego sim Rabbi? Tuum ipsum os illico reprehendit te!*

Dedit ei panem (buccellam, ut $\psi\mu\delta\upsilon\tau$). Nostis, quid dicitur, pueri Sacramenti. Scriptum est, quod *cum buccella intravit in eum diabolus*. Non quod panis in eo voluntatem inimici corroboraverit, sed gratia coarguit indignum, tamquam minime dignum. Libere deinceps ingrediebatur auctor malorum in eum ad

լիւր¹, Եթէ մի արասցես, այլ Եթէ՝ զոր առնելոց ես
 արա՛ վազվազակի : ⁴ Կատրաստ էր ամենեւիմք ամե-
 նայնի իսկ ամենիմաստն և հեզն յամենայնի . Եթէ
 պէտե բազում անգամ խոյս տայր, ոչ զանգիտեալ
 կամ երկուցեալ, այլ՝ ժամանակին սպասեալ . ոչ զի
 զժամանակս և զժամն խտրէ², այլ զխորհուրդս
 յիւրեանց ժամանակին կատարեսցէ . զատիկ ընդ-
 զատկի, և զենուամն ընդ զենման . գառն փոխանակ
 ոչխարացն, արիւն ընդ արեան . փայտ փոխանակ փայ-
 տի, մահ ընդ մահու՝ որ եղև կեանք արարածոց՝ ի
 քս յս՝ ի տիր մեր . որում փառք յաւիտեանս • ամէն :

1 Գրեալ էր, Լիւր :

2 Գրածն, խոյէ :

perditionem animae ejus. Nec ultra audiebat, ne facias, sed *Quod facturus es, fac subito*. Ita paratus ipse erat omnino ad omnia (sufferenda) sapientissimus ac mitis in omnibus. Quamvis enim saepe fuga se proripiebat, non tamen veritus aut metuens, sed tempus expectans: non quod tempera et horas dijudicaret, sed ut mysteria in propriis temporibus perficeret, pascham pro pascha, hostiamque pro hostia, agnum pro ovibus, sanguinem pro sanguine, lignum pro ligno, mortem pro morte; quae fuit vita creaturarum in Christo Jesu Domino nostro: cui gloria in saecula. amen.

AD LECTORES ARMENIOS

Յայս վայր 'ի լոյս ընծայեցաք՝ զոր միանգամ ունէաք պատրաստական զճառս ընտիրս Սեբերիանոսի 'ի գրատան Սանաց մերոց, որ 'ի Սենետիկ՝ յուխտիս սքն Վազարու, կրկնակի տպագրու թիւմի՝ հայերէն հանդերձ ատին թարգմանութեամբ 'ի պէտս ուսումնասիրաց Արոպացոց, և միւս ևս լոկ հայերէն՝ 'ի պէտս բանասիրաց ազգայնոց. որով և երկասիրութի սքն թարգմանչաց մերոց արձանաւցի յարեւելս և յարեւմուտս առ հասարակ: Իցէ թէ և այլ բազմապատիկ գործք նախնեաց հետ զհետէ 'ի վեր երեւեցին, և 'ի լոյս ընծայեցին 'ի մէջ յօգուտ հասարակաց: Որպէս և այլ ևս ճառք նախայիշատակեալ մատենագրի անշուշտ գտանին յայլ և այլ խորչս հայաստան աշխարհի իբրև 'ի դիպահոջ, զորս ժամանակն զոյգ ընդ փութոյ գրասիրաց 'ի վեր հանցէ. Սպասեմք և յաւուրս յայտոսիկ զբանի մի ճառս նորին ընդունել 'ի բարեկամաց՝ մօտաւորաց և հեռավորաց. որ եթէ փութով հասցեն, յարեմք 'ի շար առաջիկայս հաւաքման մերոյ. ապս թէ ոչ՝ այլում պատեհութե՛ն ժամու թողեալ լիցի:

ELENCHUS CAPITUM

Sive Homiliarum.

Homil.		pag.
I.	I n magna die Luminum, B. Seberiani Emesensis Episcopi, Jerosolymis prolata, de Fide, deque generatione (Filii) ex Patre.	3
II.	B. Severiani Emesensis Episcopi (de Incarnatione).	17
III.	De Religione Baptismoque, una cum memoria Moysis et Aaronis, adductis etiam in exemplum duodecim gemmis circa pectus pendentibus, caeteris quoque duobus lapidibus pretiosis, S. Severiani Emesensis Episcopi.	57
IV.	Ejusdem Severiani Episcopi de Apostolis pro dogmate dicta.	129
V.	B. Severiani sermo de Pascha, deque Catharis, qui mundi vocitantur, atque Magaeris, sive coquis.	179
VI.	Ejusdem B. Severiani Emesi Episcopi in verbum, Libri aperti sunt.	217
VII.	Ejusdem S. Severiani in eadem dogmata. (ceu in verbum <i>Al.</i> pone manum tuam sub femoribus meis).	251
VIII.	Ejusdem in S. Martyrem Acacium. Ubi et Josephum adducit in exemplum Christi.	295
IX.	In verbum Evangelii, quod dicit: Pater si fieri potest, transeat a me calix iste. etc.	321
X.	Ejusdem Sancti Severiani ad invitatos in Baptismum. (al. S. Basilii Caes.)	371
XI.	S. Severiani Emesae Episcopi de Adventu Domini super pullo in Jerusalem.	403

- xii. *Tertia Dominica (Quadragesimae) B. Severiani Episcopi dicta ex Evangelii commentario .* 409
- xiii. *B. Severiani Episcopi in Ficulneam arefactam .* 415
- xiv. *B. Emesensis Episcopi in Passionem Christi .* 429
- xv. *B. Eusebii (lege, Seberiani) Episcopi in idem mysterium (de Juda traditore) .* 443

I N D E X

RERUM MEMORABILIVM.

- A**ronis ornamentum ad quid? 97—105.
Ab ipso, et per ipsum, eodem sensu. 143. 193.
Abraham cur dixerit servo, *pone manum tuam sub femoribus meis?*
251—255. victoria ejus. 287. hospitalitas. 367. 369.
Acacius Martyr. 295.
Adventus Domini super pullo in Jerusalem. 403.
Angeli. 5. 15. 95.
Apostoli baptizati in Spiritu S. 107. lux fuere mundi. 129—137.
messuere seminata a Prophetis. 229.
Aqua in vinum mutata per Christum. 315—319.
Arcadius f. Theodosii M. 51.
Ars et industria hominum. 271—279.
Ascendit in excelsa, captavit captivitatem, quid? 73—83.
Baptismus. 95. 105—111. 371—401.
Bellum domesticum. 87.
Calix, ut passio. 351—363.
Cathari haeretici. 179. 185.
Codicis nostri antiquitas. 401. not.
Christus Filius Dei aeternus. 9—17. incarnatus, passus, etc.
19—43. (sicut et in cunctis homiliis agitur de Divinitate Hu-
manitateque Christi. maxime in Serm. iv. et ix.) Passio Chri-
sti. Serm. xiv. xv.
Constantinus M. 137.
Currus Dei myriades, Christi videlicet. 39. 405.
Deus ineffabilis, principium omnium, trinus et unus, etc. 5—17:
Dei nomina. 161—173.
Dixit Deus, Fiat lux, exponitur. 145.
Domini est terra, explicatur. 297.
Ecclesia Christi Catholica. 67. 139. 301. 411. 413.
Εἰμαρμένη, sors, fatum, necessitas indeclinabilis confutatur. 275.
337. 349. 351.
Eleemosyna commendatur. 365—371.
Elias propheta. 47. 379.
Episcopus, stabularius Evangelicus. 413.
Equi Dei vocantur sancti. 405.
Ficulnea arefacta quid significet? 415—427.
Habacuc in Babyloniam translatus per Angelum. 219.
Hodie mihi, Cras Deo, dicit diabolus. 391.
In principio erat Verbum, etc. explicatur. 141. 189.
Joannes Baptista. 375.

- Joseph Patriarcha . 105. typus Christi . 305—315 .
 Joseph Sponsus B. M. V. 243.
 Ira justa, et injusta . 25.
 Juda proditor . in serm. xv .
 Judicium universale . 251—251. 399 .
 Juramentum Abrahæ in semen suum Christum . 253 .
 Labores gignunt gloriam . 395 .
 Lazarus a Christo suscitatus . 29—35 .
 Lex antiqua renovata per novam . 21 .
 Loth. 45. 343 .
 Manichæi. sc. Furore capti . 341 .
 Maria Mater Christi . 243. 317. 411 .
 Martyrum festivitas . 295 .
 Medicus vel Chirurgus . 359 .
 Miracula apud nos magna apud Deum exigua sunt . 319 .
 Misericordiae Dei exempla . 325—329 .
Mons Dei, mons pinguis, etc. quid? 65—69 .
 Musicae instrumenta . 277. 279 .
 Nathan f. David . 243 .
 Oratio quomodo facienda . 329. 347. 357 .
 Oratio Christi in Gethsemani . 321. 331. 335. 363 .
 Pascha . 179—189 .
Pater meus et vester, Deus meus et vester, quomodo dicitur? 205 .
 Patriarchae Ecclesiae tres numerantur ab auctore . 127. 129 .
 Pauli auctoritas et fortitudo . 345. 347. conversio . 407 .
 Peccata fugienda . 389 .
 Perdiciis industria . 393 .
 Petra sine manu decisa ex monte, quid? 301 .
 Petrus, petra et fundamentum Ecclesiae . 137. 251. 431. Caput
 Apostolorum . 259 .
 Phantastici haeretici confutantur . 341 .
 Prophetarum ora instrumenta Spiritûs S. 323 .
 Quem diligit Deus, castigat . 363 .
Quid retribuam Domino? explicatur . 355 .
 Resurrectio mortuorum in ultimo die . 231. 251 .
 Rex justus . 45 .
 Sagena Evangelica describitur . 123—127 .
Segregante caelesti reges super eum, niveant in Salmon; quid?
 61—69 .
 Senii impotentia ad malum vel bonum . 389 .
 Severianus noster quis, et a quibus citatus? praef. 16. et not. 1.
 3. 25. 341 .
 Spiritus Sanctus ex essentia Patris et Filii . 11.—17. Divinitas sua
 defenditur . 93. 109—121. 155. 205—215. 291 .
 Terraemotus sub Arcadio Imp. 49 .
 Trinitas personarum in uno Deo . 11—17. 41. 43. 159. 173. 177.
 263. etc .
 Triumphus Christi . 85 .
Vir quidam descendebat ex Jerusalem in Jericho . 409 .
 Voluptas fugienda . 425 .
 Zachariae prophetae visio explicatur . 255—259 .

ERRATA,

CORRIGENDA.

(partim correcta)

pag. lin.

χιϞ.	7	ipsissimae.	ipsissimas.
70	18	ε[θ]ε ηϞ.	ε[θ]ε θ[ι] ηϞ.
75	9	in montem Evangelicum.	in mentem Evangelicam.
78	12	ε[θ]η δ[ι]αρη[θ]η[ν].	ε[θ]η δ[ι]αρη[θ]η[ν].
95	30	ipre.	ipse.
125	18	incrudelitatis.	incredulitatis.
142	15	ϞωϞ ζωωουκωω.	ϞωϞ εω ζωωουκωω.
169	27	qui prophetae.	quae prophetae.
195	20	vetus.	vetus.
206	12	η[θ]ηωρη[θ]η[ν].	η[θ]ηωρη[θ]η[ν].
331	37	tunc.	tunc.
349	24	hominum imbecillitatem.	(adde) ut eis parceret.
366	16	Ϟδωω ωδ.	Ϟδωωω ωδ.
381	25	apud, te quam.	apud te, quam.
383	33	detenebunt.	detinebunt.
401	19	Bibliothecac.	Bibliothecae.
413	51	sucium.	socium.

